

Gubcsi Lajos

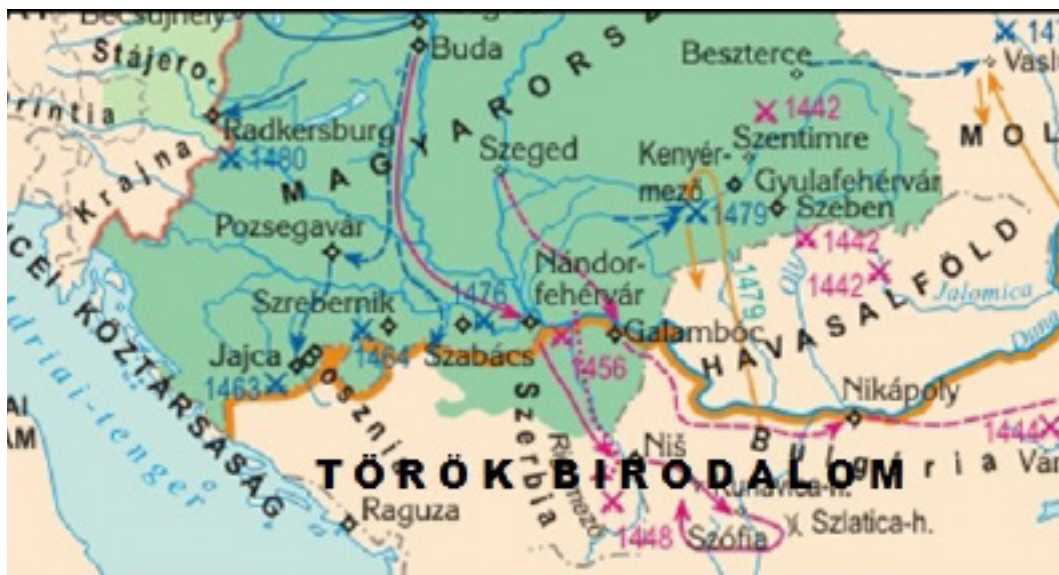
TÁNC A POKOL TORNÁCÁN

13 ördögi év – 1514-1526

A máglyától Mohácsig

Történelmi dokregény

Tanulásként írtam azoknak, akik tanulnak...

G Marketing & Média Kft., Budapest 2026

Gubcsi Lajos: Tánc a pokol tornácán

13 ördögi év - 1514-1526

A máglyától Mohácsig

Történelmi dokregény

Kiadja a G Marketing & Média Kft., Budapest 2026

Copy right Gubcsi Lajos PhD

-És mi lesz, ha meghal Lajos? Kivégzik vagy elesik? Lesz új királyunk? Van fia? Csak egy Habsburg felesége van, teljes rokoni hűséggel testvérei, családja, Bécs iránt. Vagyis ki készül a trónra, akár Prágában és Budán egyszerre? Ferdinánd, Mária révén, Báthori segítségével...

-Lajos nem hal meg, Tomori uram.

-Már miért nem? És ha eltervezték? Ha másnak ez az érdeke? Vagy ha eltéved egy golyó?

Miért?

Azért választottam e korszakot, mert meggyőződésem: életünk azt követő fél évezredét alapvetően a mohácsi vereséggel végződő drámai széthullás befolyásolta, mégpedig azért, mert a nemzet alapvető lételemétől, a szabadságtól, az önálló fejlődéstől fosztott meg bennünket évszázadokra. És ez hat jelenünkre is. Nem közvetlenül, hanem Trianonon keresztül. Szimbolikus, hogy Mohács előtt a Habsburg Ferdinánd főherceg nyújtogatta kezét a koronánk felé, s tragédiánk árán el is érte azt. Négyszáz évvel később pedig a Habsburg trónörökös, ezen későbbi Ferdinánd főherceg szerbek által végrehajtott meggyilkolása miatt sodródtunk bele a Trianonhoz vezető halálos mélységbe.

Jelképes, hogy szinte napra 400 évvel a pokoli 13 év kezdete, a Dózsa-háború és az azt követő bosszú után robbant ki a Trianonhoz vezető első világháború, A Veszünk újabb felvonása. És jelképes és szándékos, hogy éppen 500 évvel a Dózsa-felkelést követően kezdtem sorra venni az 1514-1526 közötti 13 évet. Minden évnek külön kötetet szántam, s mindig az 500. évben jelentettem meg illetve publikáltam folyamatosan egészen 2026-ig külön-külön kötetben. Az a 13 év az ördög terve volt. Tragédiánk, hogy végrehajtottuk.

S messze mutató tanulságokat lehetne levonni abból, hogy miért nem tudtuk le rázni magunkról végérvényesen. Hogy nem, annak van bizonyítéka: az egész 20. századi történelmünk, amely ugyanakkora folyamatos öncsonkítások ideje, mint ami Mohácshoz vezetett. Könyvemben rendre kitekintek az akkori európai fejlődésre és hatalmi viszonyokra, a világ száguldására és érdektelenségére azt illetően, hogyan leszünk képesek feltartóztatni az oszmán veszélyt. És visszapillantok a Mohácsot megelőző másfél századig, egészen Zsigmond uralkodásáig, mert a török terjeszkedés iránya Magyarország ellen már akkor kezdett világossá válni. Mégsem tudtunk ellenállni, Mohácsnál már reményünk sem lehetett. A hosszú idő alatt felhalmozódott, kezeletlen feszültségek; a belső viszályok elmérgesedése a teljes megosztottságig; idegen királyok érdektelensége a magyar nemzeti függetlenségben; a lemaradás az európai fejlődéstől; és végül a minden irányban betegségig fertőző kapzsiság, önzés, szerzési vágy tehetetlenné tette Magyarországot, mert saját érdekében mindenki le akart tarolni mindenki mást. Csak a legutolsó pillanatban, a csata előtti hetekben ébredtek rá a nemzet erői, hogy vége – egyetlen utolsó, elkeseredett választásuk maradt. Életükkel és vérükkel...

Szokás elítélni a magyar összefogást illetve annak teljes hiányát azokban az években. Joggal. Én azonban szeretnék valamit kiemelni könyvemben: amikor mindenkinek döntenie kellett, hogy mire képes hazájáért, akkor példátlan hősiességről tanúskodott a magyar nemzet. Tudhatta (volna) mindenki, hogy a halál vár rá. De ilyen sötét hangokat meg sem hallottak. Történelmileg és párját ritkító bátorsággal, elszántsággal tették oda saját testüket pajzsnak a megsemmisítő támadás elé.

Mint oly sokszor: későn. Csaknem mindenki elveszett. Ilyen önpusztítást okos nemzet nem követ el. Felismertem a könyv megírásának végén, az azzal eltöltött évek alatt, szomorú is lettem tőle: mi nem vagyunk okos nemzet. Az én reményem egy olyan Magyarország olyan államvezetéssel, amely azzá tesz bennünket: nem vakmerőn - s vakon - meghalni dicsőség a hazában, hanem éltetni s virágoztatni örökké. Amíg az örökké tart.

Egyetlen sorsot követek végig a 13 év 13 kötetében, s itt, ebben az összefoglaló műben. Tomori Pálét. Az utolsó magyar lovag, eszmény. Miért? Miért nem tudjuk nagyra emelni az ő alakját nemzedékeink, korunk számára? Mert a gyarlóságban az eszményképek nem vezetnek sehova, a megszágyenyülés forrásai. Várom a kort, amelyben hőseink lesznek az útmutatók a magyar generációk számára – amióta élek, erre várok...

Fájt, amit éreztem a felkészülés és a megírás közben a Dózsa-háború és a bosszú részleteit látva. Felháborított, ami utána következett a királyság életében, főleg ki-árusításában, mert közben megszenvedtem a viszály bénító hatását és a kívülről érkező vasmarkok szorítását. Kétségbeejtett a hozzá nem értés, a felelőtlenség a királyi udvar részéről. Agyonnyomott a komorság, mikor láttam, hogy az utolsó utáni pillanatban sem történt semmi a megmaradásért. És a legnagyobb tisztelettel néztem, amikor a halálra ítélt magyarság végül felrakta a vértet s kardot fogott. Közéjük képzeltem magamat, amint soha nem látott vakmerőséggel az ellenségnek rontottak. Gyászoltam is azonnal, mert tudtam: a halál nem vigasz, hanem büntetés. És utálkozva néztem a külső érdekekre és a magyar árulókra, akik mindig fent akarnak maradni, akkor is, ha tízezrek teteme a domb alattuk. És érzéseimből levontam a magam élményét: elpusztíthatatlanok vagyunk, mert valamiért olyan volt az anyánk és az anyaföldünk. És apánk lát bennünket jó magyar szívével.

Könyvem 13 képből álló tabló egy korszakról. Pusztító érzés, hogy minden képének ég a széle, kormos vagy már el is hamvadt, s az emésztő, öngerjesztő tűz folyamatosan halad a közepe felé... Ki vetette rá a lángot?

S mert tanulság mindig lehet, ebből mi ered nekünk most?

(a festményen a magyar királyi zászlóval kezében lovas katona vesz részt Miksa császár ünnepi felvonulásán - korabeli alkotás)

I. KÖNYV - BEVEZETŐ POKOLKÉP

1. ÉV - Magyar pokol 1514

ELŐSZÓ

Az 1514 márciusa és júliusa között Dózsa nevéhez kötött parasztlázadás, majd a királyi, nemesi bosszú következményeiben az országot végelgyengülésbe taszította, a nép börtönévé változtatta, kiszolgáltatta külföldi hatalmaknak, s ez elvitt a teljes összeomláshoz. 1514 és a megtorlás Mohácsba kergette a nemzetet. Több tízezer embert meggyilkoltak a parasztok közül. A parasztlázadás és leverése választóvíz Magyarország történelmében: ekkortól védtelen a külföldi hatalmakkal szemben, s ekkortól öli a magyar a magyart mindig két táborra szakadva.

Örök békétlenségben. 1514 egész létében, csaknem lényében megcsonkította az országot, hogy aztán Mohács sírba taszítsa.

1514 kettészakította a nemzetet, hogy majd Mohács után külső erők három részre szabdadják az országot - Trianonig meg sem állva, s mondhatjuk: MÁIG súlyos örökségként hordozzuk e drámát, minden bátor szabadságharc és függetlenségi kísérlet ellenére.

A nemzet egyik fele soha nem meszárolhatja le a másikat büntetlenül. Az akkor már több mint 600 éves Magyarország elveszítette belső erejét és függetlenségét. Mindezt olyankor, amikor a népek, nemzetek, országok, az egész európai kontinens új iránti kereső-alkotó szabadságvágya csillogott mindenütt. Mátyás király idején Magyarországgal azonosan fejlett, tőle nyugatra, délnyugatra fekvő tengerparti angolszász és latin országok felfedezték az egész világot, bevonták új kontinensek erőforrásait, kincseit a virágzásba. A reneszánsz révén a társadalmak elementárisan megújultak. A reformáció megjelenése, felszabadító ereje, tiltakozása az önkény ellen kiszélesítette ember és Isten viszonyát a választás szabadságával. A polgárság elkezdte országa iparosítását és erejének megsokszorozását, a szellemében fogolyként tartott ember helyébe a termelő, a teremtő ember lépett. Addig nem látott erejű hadseregek születtek.

S ugyanekkor iszonyatosan sötét felhők tornyosultak a magyar égbolton: a budai trónt idegen (Jagelló) királyok kapták meg, akik révén és közreműködésével a

Habsburgok számára elérhető közelségbe került az, amit fegyverrel soha nem értek volna el - a magyar korona megszerzése. S ugyanekkor a török birodalom végleg elhatározta, hogy a Balkán után Magyarország legyőzésével kívánja meghódítani a Duna-medencét. Égtől a pokol felé fordult a szerencse és az erőviszony a 600 éves független Magyarország, a meghatározó európai hatalom számára.

Az 1400-as évek végén Mátyás király országa még a teljes felemelkedésben bízhatott. De az ország a belső marakodás, önzés és dilettantizmus által 1-2 évtized alatt elveszítette mindezt, idegenek kezébe adta magát Mátyás halála, 1490 után. Majd a Dózsa-parasztháború kölcsönös irgalmatlanságai letaszították a szabadságra vágyó jobbágyságot a sárba, a hatalom megfosztotta fegyverviselési és honvédő jogától, szabad költözködésétől, azaz röghöz kötött szolgává, rabbá tette a milliónyi dolgos kezet. Az ekkor elkezdődött második jobbágysággal, a vele járó társadalmi sötétséggel az ország vezetése további háromszázötven évre levágta a nemzet egyik kezét. Csonka, erőtlen ország küszködött a fokozatos lecsúszással, a nemzeti függetlenség elvesztésének minden következményével. „Dózsa országáról” e pejoratív értelemben 1514 márciusa, a keresztes háború első lépései és 1514 júliusa, Dózsa kivégzése között beszélhetünk.

A parasztháború a török ellen felvonuló keresztes hadjáratnak indult, s pápai engedéllyel, bullával Bakócz Tamás kezdte hadba hívni a magyarokat, minden fegyverviselő erőt, a király és az udvar, a főnemesek és főpapok jóváhagyásával. Vezérét, az egyik legbátrabb magyar végvári vitézt, a székelyföldi lófőt, kisnemes, a Dálnokból származó Dózsa Györgyöt a király nevezte ki a hadak élére. Amikor azonban a toborzás és a kiképzés megkezdődött, és amikor az önző nagyurak észrevették, hogy a százezer jobbágy hiányozni fog a tavaszi és nyári földművelésből, irtani, büntetni kezdték azokat, akik - szerte az országban - hadba indultak. Dózsa-nak a király, majd a bíboros utólag megtiltotta a sereg szervezését. Ekkorra - 1514 áprilisára-májusára - azonban annyi keserűség, és a nemesi büntetések miatt annyi gyűlölet lett úrrá rajtuk, hogy a sereg nem volt hajlandó engedelmeskedni a király és Bakócz Tamás feloszlató tiltásának.

Az urak gyilkolni kezdték a parasztokat, miközben azok hadseregét már nem a török iránti elszántság, hanem az urak elleni lázadás fűtötte. Egyetértett velük sok kisnemes, kispap, főleg a szegények életére fogékonyan figyelő ferencesek. Csatlakoztak hozzájuk jó fegyverforgatók is, Dózsa vitézei, végvári katonák, és a Mátyás után szélnek eresztett híres fekete sereg harcedzett katonái. Kíméletlenül megtorolták sérelmeiket, főurakat, főpapokat égettek, akasztottak, húztak karóba ők is. Már nem a haza, hanem a vérbosszú határozta meg a tetteket. Az ország minden pontján külön-külön is lázadások, harcok törtek ki. Dózsa öccse, Gergely vezetésével a királyságot, Budát akarták sakkban tartani a Pest melletti mezőkről. Fő bizalmasa, a ceglédi pap, Mészáros Lőrinc irányításával Észak-Magyarország, Észak-Erdély meghódítására indultak. Dózsa a fősereggel az Alföldön vonult Dél-Magyarország, Dél-Erdély felé, míg egy másik alvezére a Duna-Tisza köze, Bács megye, a Szerémség megszerzését tűzte ki célul. Dózsa végül a Délvidék, s egyben Magyarország egyik legerősebb váránál Temesvár körbekerítésével és meghódításával kívánt a háborút eldöntő teret nyerni.

A trónra törő Szapolyai János (Zápolya János) erdélyi vajda csak akkor avatkozott közbe erős seregével, amikor úgy érezte, hogy a pusztulás előtt álló főurak - Báthori István temesi főispán, Perényi nádor - „hálából” majd támogatják az ő igényét a trónra, vagy az azt megelőző lépcsőfokra, a nádorságra. A vajda a döntő csatában legyőzte Dózsa seregét Temesvárnál, s oly kegyetlenséggel égette el tüzes trónon Dózsát, oly vadállati szadizmussal végezte ki öccsét és más vezéreit, oly kegyetlenül irtotta a parasztkatonákat, amilyenre nem volt példa Európában. Dózsa kivégzését a világ legkegyetlenebbjei között tartják számon a történészek. A harcok más csatatereken is a parasztseregek vereségével értek véget, majd a megtorlás és a Werbőczy-törvények megadták a kegyelemdőfést a szabadságát kereső magyar tömegeknek: Hallgass a neved örökre!

Példátlan a hősiesség és emberi elszántság, ahogyan Dózsa fogadta, tűrte kivégzését! Megvetette hóhérait, mert hitt igazában. Könnyörgés, jajveszékélés nélkül viselte el az embertelenséget, az elviselhetetlent. Mi adott neki krisztusi erőt? Miért nem kellett arra gondolnia, hogy tévedett, vereséget szenvedett, hogy értelmetlen áldozatot hozott? Az ilyen halálra csak Jézus tudja a választ... Európa legnagyobb parasztlázadása óriási kudarccal végződött. A vérbe süppedt ország védtelenül nézett Mohács elé, ahol 12 évvel később elveszítette önállóságát, melynek következtében nemcsak a szultán lett az ura, hanem a nyugati és északi részekre viaszozult „magyar királyság” az erre at 1300-as évek óta hiába váró Habsburgok kezébe pottyant négy évszázadra. Egy hosszú, véres út következett, amelynek legújabb korunkban része lett 1956 is – 430 kegyetlen sorsveréssel terhelt év tragikus, de törvényszerű következményeként. (Ezt az Előszót az „1514 - Magyar pokol” című opera librettójához írt bevezetőnkől idéztük,)

Buda, 1514 januárja

Már semmi sem hasonlított semmire. Ami rothadtá tette a mindennapokat: félt mindenki valamitől. A bizonytalanság tartotta félelemben az embereket, és az, hogy nem tudta senki, kié a jog. Ha a jog senkié, akkor az erősebb joga számít. Az ország közhangulata? Lenézett mindenki mindenkit. Voltak, akik még arra sem szolgáltak rá, hogy utálják őket. Ezeket egyszerűen megvetették. És akadtak szép számmal, akiknek nem kellett utálkozniuk: mivel ők kijátszottak, becsaptak, kifosztottak mindenkit, ezért joggal érezték, hogy mindent megengedhetnek maguknak, övék ez az ország, nem Máriáé. Akik pedig szegények, kifosztottak, földet túró senkik voltak, nem is látszottak mások számára, őket nem lehet egyik kategóriába sem sorolni. Nem láttak, vakok voltak, azt végképp nem gondolhatták, hogy így, ezen minőségükben őket is látja valaki. Vakond a föld alatt. Ez volt a magyar nép. Nem ez volt, de ezzé lett. Nem az övé volt az ország még csak félreértésből sem. Nem ő alkotta országát, csak volt ott körülötte egy föld bizonyos nagy, széles határok között, ahol dolgozhatott egész életében, s cserében élt, ameddig bírt.

Félálomban, félrészegen dűnnyögött, horkolt, s ha magához tért, nagyokat ásított az ország. Országnak valójában nem is magát az országot tekintették hatalmas határaival és talán négy-ötmillió lakosával, hanem a királyt és a főurakat, a nemességet általában, a papokat a hercegprimástól az utolsó falusi csuhásig. E hovatartozásban erősen billegett a közvitéz. Az országhoz tartozott ő is egykor, de csúszott lefelé végzetesen. A kézművesek, városi kereskedők, ilyen-olyan furcsa feltörekvő emberek csak szerettek volna billegni, de nem sikerült, ők egyelőre alulról dőngették az ország kapuját.

A kapun azonban nem engedtek be senkit. A nádor kutyái a király nevében megharapták, aki be akart férközni. Jó nagy harapás volt: elvették a pénzét, kifosztották portékájából a vásáron, rekvirálták tőle a posztót, a csizmát, a tört, a kardot a „háború számára”. Háború ugyan nem volt, hadsereg is csak nyomokban, de lehetett vele fenyegetni. Háború lesz, lehet bármikor, lefoglaljuk kelmed dolgát! - vigyorgtak a poroszlók, és vitték urukhoz a zsákmányt. Egy kis részt megtarthattak maguknak a parasztok és a kézművesek, és mert beérték ennyivel is, soha nem fordultak volna a bíróhoz panaszukkal a fosztogatás miatt. A bíró ugyanis az uruk volt, vagy annak az öccse.

Ha valami mégis hasonlított valamire, az a királyi korona volt. Mátyás király koronája, amit 1464-ben vásárolt vissza negyvenszeres áron a Habsburg hercegtől. De ez meg billegett Jagelló Ulászló fején, a király amúgy is utálta az összehasonlítást Mátyással, ezért két darabont vigyázott Szent István kincstárban őrzött koronájára, mint valami lomra. Rájuk meg a koronaörök vigyáztak, így aztán igazán békésen szunnyadozott a magyarok szent kincse. Ulászló király mindenesetre látni sem bírta a koronát. Mióta felesküdt rá, mindig tudta, hogy nagy hazugság fűzi őt ehhez az erekléhez. Nem vallotta be magának így egyenesen, de tudta. Dehogya akarta életével és vérével védeni ezt az országot. Prága, az igen! Krakkó! De ez a távoli, idegen Buda?! Mi dolga itt, sok erőszakos, hangos magyar között? De akkor ki hívta ide? Miért jött?

A választ tudta mindenki, de senki sem akarta kimondani. Mátyás, az erőskező, kíméletlen nagyúr után lazításra vágyott a magyar nemesség és papság. A katonákat senki sem kérdezte, a polgároknak úgysem volt szava. A nagyuraknak elégük volt a Hunyadiakból. János kiebrudalta őket a hatalomból, László kardot rántott ellenük, Mátyás pedig mint kiskutyákat vezette őket pórázon. Nem azért úr a magyar, hogy vonyíttassák. Vonyítson, ugasson a paraszt, az úgyse magyar. Az csak úgy van. Vannak a magyarok, és vannak a szolgák. Isten így rendelte Mátyás halála után. Ehhez kellett Ulászló, az idegen, támasz nélküli király. Minden szava az, hogy jól van, jól van ez így, és főleg: hogy így van jól, ahogy van. Dobzse - lengyelül. Dobzse László, jól van, maradhatsz, amíg csak élsz. Te vagy a legjobb, legnagyobb magyar király, történelmi lépték.

Új, virágzó élet kezdődött a saját maga szemében igaz magyarság számára, főleg és az örök igazság szerint annak, aki amúgy is hatalmas volt. Annak végképp burjánzott mindenek java. Ha katonád van, elveheted másokét. Ha erős várad van, magad alá gyűrheted a várost, annak polgárait, asszonyait. Ha pallosjogod van, tiéd a magyar élet és az igazság. Ha pénzed van - mint a zsidó kufároknak és bankároknak, a pénzverő német Fuggereknek -, akkor tudod, hogy te vagy a fialtatás nagy mestere: pénz pénzt szül. S ha nem szül, császármetszést hajtasz végre mások - az állam, a király, az ostoba főurak - kincstáraiban.

Így élt békében az egykor vitéz Magyarország. Nem zavarta a harc hiánya, hidegen hagyta a harci készség teljes lepusztulása. A török megfigyelő egyenesen azt jelentette az új szultánnak, Szelimnek, hogy «a magyar főurak elnöiesedtek», mert olyan régóta nem vívtak harcot. Mátyás király állandóan csatákba küldte seregeit, s mivel maga is mindig velük tartott, ott kellett táborozni vele együtt az Al-Dunánál az oláhokat nyaggyatva, Nándorfehérvár alatt a Balkánt járva, cseh földön huszitákat üldözve, Karinthiában német vasasokat, s persze Bécset. Ki szereti ezt? Itt most csönd van. Dobzse meg se mozdul.

S mily igaza van! Békében él az ország. A török ugyan kulcsvárat foglal el, s Nándorfehérvárt is zaklatná serege, de majd lekergetjük a Balkánról, ha kell. Bécset visszaadtuk, mert nem kell. A nagyurak ugyan morogtak, hogy az a bűdös szláv pásztor, a felkapaszkodott Zápolya István valahogyan nagyon meggazdagodott azon, ahogyan utólag visszajuttatta a Habsburgoknak a Mátyás által elfoglalt Bécset. Nem is értették, hogy a király hálából Mátyás halála után újra nádorrá nevezte ki „valamely októl”. Dühükben dölyfös fiát - ahogyan újabban magyarosan szólíttatja magát családnévén: Szapolyai Jánost - bezárták Erdélybe, mint új vajda, kóboroljon ott a medvékkel együtt. Mintha túl nagyra nőtte volna ki magát ott...

A csehekkal sincs már baj, királyunk cseh király is, jó, ha ott van, jó, ha nem itt. Ezt ő is tudja, s amikor nem, megmondjuk neki egy-egy országgyűlésen. Nem így, nem durván, egyszerűen csak nem szavazzuk meg a kincstár terveit. Nincs is pénze semmire. Ő a legjobb király. S mert mást nem tud adni, ingyen ajándékozza a királyság várait, erdőit, bányáit, birtokait. Ilyen gyorsan nem gazdagodott a jó magyar Árpád óta, mint a kedves litván-lengyel-cseh urunk, Jagelló Ulászló magyar király idején.

Ostoba, dölyfös Mátyás! Mire vitte ő és fia, Corvin János? A fattya. Emlékezni sem

emlékszik már rájuk senki. Legfeljebb a budai palota, és valamennyire Visegrád is. Nem sokáig gondolhatta Corvin János, hogy apja, Mátyás utóda lehet. A főurak semmibe vették, Budától messze üdvén bánként rábízták az ország déli részének védelmét, hogy bíbelődjön a törökkel. Hírlett, hogy örökölte nagyapja, Hunyadi János katonai szervezőerejét, vitézségét is, talán még számolni is kellett volna vele, de a „Corvin-herceg” meghalt már régen. Éppen 10 éve, 1504-ben, nem sokkal a számára sikertelen nádorválasztás után. Azonnal követte őt az égbe mindkét lánya és a felesége is, hírmondó sem maradt a Hunyadiakból. Omlik a budai vár vakolata, ázik a tető, és rengeteg a templomban az egér, így panaszkodnak a sokat megért falak, morgolódva. Bornemissza János várkapitány keze alatt katonailag gyenge az őrség. De kinek a baja ez? A királyé. Az övé. Ő meg talál magának vigasztalást Prágában.

Pedig dolga volna bőven Budán. Tavaly, 1513 őszén a pápa öszentsége engedélyezte, hogy a magyar királyság vezetésével újra keresztes hadakat lehessen gyűjteni a török ellen. Távol kell tartani a muzulmán pestist Európától, és ennek kulcsa Magyarország. Gyűljön a had a kereszt alá, mint egykoron Nándorfejérvár védelmére Hunyadi János alatt. Hunyadi most nincs, nem is kell ilyen fajta, hisz a nagy vezérek csak bajt okoznak. Túl élessé válik a fegyverük a török elleni harcokban, s elfelejtik tokba tenni, mikor hazatérnek Budára.

-Mi jó nekünk? Ha hazajön a király, vagy ha ott marad Prágában? - morfondírozott magában a király helytartója, Perényi Imre nádor, aztán gyorsan kiigazította magát: - Mi az, hogy nekünk? Kinek? Mi magyarok, már régóta nem vagyunk együtt, azonosak. Külön vagyunk, én vagyok, ők vannak, a kincstárnok, a főurak, Bakócz érsek uram és összes főpapja, mindenki becsületesen saját magáért. Valakinek biztosan jó, ha nincs itthon a király. De ha hazajő, még jobb. Lehet tőle szerezni, várat, vámot, címeket.

Mert abban nagyon gazdag Dobzse László. Odaadni a királyi javadalmakat egy kis pénzért cserében. S ha pénz nincs - a magyar főúrnak honnan volna? -, ad kölcsön a budai zsidó, tudja, hogy busásan visszakapja. Ulászló király így mindig jut valami kis bevételhez, bár tényleg gyorsan apad a királyi várak sora.

A nádor megállt, maga is meglepődött saját méltatlankodó belső szavain. Tőle hűséget várnak, nem lázongást.

-Van nekünk igazi, saját királyunk? - Aztán megnyugodott. Akit Szent István koránálával megszenteltek, az király. - Van, persze, van királyunk - gondolta hol keserűen, hol bizonytalanul reménykedve.

A király január elején végre megérkezett Prágából. Cseh vitézek kíséretében. Gondosan felfegyverzett, nyalka lovasok voltak, bár szám szerint feltűnően kevesen. A magyar várőrségétől elütött a ruhájuk. Kopás, szakadás, szájalom sehol rajtuk. Amikor velük jött haza a király - haza? Az hol van neki? -, a magyar urak mindig zaklatottak voltak, dühöngtek keserűen. Örültek ugyan, hogy a király nem tőlük kér testőrséget, nem a kincstár pénzén ingázik Prágába, hanem a csehek vagyonát költi. Ez jó érzés! De irigyelték a hibátlan megjelenésű testőrségét. Ennyivel gazdagab-

bak volnának az amúgy mindig gyanús csehek?! Lemászott lováról, megveregette az eleje siető nádor - Perényi Imre - vállát, egyben össze is foglalta véleményét, mi történt itthon karácsony óta:

-Dobzse, dobzse. Vanni rendben ez ország?

-Minden rendben, jó királyom, mint mindig. Nagyszerű állapotok uralkodnak, békében él mindenki, gyarapodik az ország. Jó, hogy jöttél, nemes döntések várnak rád.

-Hagyni minden holnap. Ma pihenni király. Ez döntés legnemesebb. Ha-ha-ha. Eből a pihenni vágyásból volt elég régen is, maradt is minden így. Pihenni, gondolkodni a kutyákkal sétálva - igazán stabil egyensúlyban élt a király, ha Budára jött. A nádor, a kincstárnok elébe tették az aláírni valókat, fűztek hozzá némi, alig érthető kommentárt, a pecsét rákerült a papírra, újabb törvénytervezet indult az országgyűlés elé, vagy éppen az ott hozottat kellett szentesíteni.

A nádor gúnyosan megjegyezte magában: „Ja, ja. Dobzse. Hagyni minden holnap.” Ez volt a dolga. Megőrizni a király nagy bölcsességeit az utókor számára. Ne csak Mátyásra emlékezzen a jövő, van itt egy nagyobb uralkodó is! Szerényebb, de nagyobb. „A háború arkangyala helyett a béke angyala” - ez volt Dobzse úr másik fontos mondása, amit később, az esti vacsoránál feljegyzett a deák. A király szerette megvonni ezt a különbséget maga és előde között. Lám, nem kell ide fekete sereg, semmilyen sereg sem kell, béke kell, és az van, mert népe bízik uralkodójában, rábízta életét. Ha mindenét nem is, de az életét feltétlenül.

A király népe, íme: a legfőbb urak, a főpapok - „Bakócz Tamás megint nincs itt? Dobzse, dobzse, ahogy akarja...”. A várparancsnokok, a felvidéki és az erdélyi szászok polgár népe. „Ők az én erőm, s ők tölem erősek” - szokta mondogatni Ulászló. Így is volt. Hagyta mindkét fél a másikat. Tette mindenki a dolgát. Nem kellett félni a király haragjától, mert valójában mintha nem is lett volna király. Haragja biztosan nem volt. Ha meg mégis, nem merte megmutatni. A köznépnek oka volt félni a papságtól, az ispánoktól, a főurak pallosjogától, a robot behajtásától. A főuraknak pedig egymástól, a másiktól. Mindenki mástól kellett félnie mindenkinek. Ez az egyetlen rendező elv uralkodott Mátyás halála után 24 évvel. Az erősebb mindent megtehet a gyengébbel. Kivéve a királyt. Ő nem számít.

Augsburg, 1514 január ja

Hans Meyer régóta várta ezt a véletlent. Nem egyszerűen ezt a pillanatot, hanem a csodálatos véletlen által feltárandó összes esélyt. Kalandor volt, a véletlen a lételeme. Várta, de nem remélte. Kis pont volt a folyamatokban, főleg a Fuggerek mára már európai hatalmi hálózattá nőtt családi birodalmában. Amióta vissza kellett jönnie a talányos Budáról, egy ott megismert székely lány, Emese hiánya égette. És ennél is nagyobb fájdalmat okozott neki a pénz hiánya. - A kettőt együtt kell kezelnem, de hogyan? - morfondírozta most is, csaknem hangosan dörmögte: - A Fuggerek házában ez nem szokatlan ötlet. Európa nagy országaiban kerestek maguknak vőt, vejét, sógort, komát. Én meg csak itt téblábolok, pedig szerencsésnek is

mondhatnám magamat. Elég volna lemásolnom a Fuggereket, akik az elmúlt évtizedekben beházasodtak a Duna-menti birodalomban, a magyaroknál is. Kölcsönös szálak fűzik őket a felvidéki feltörekvő családhoz, a Thurzókhöz. Ha pénzem lesz, megtalálom az utat Emese szívéhez, és úgy itt hagyom (Hans itt most ijedten nézett félre a palota lépcsőházában, félt, nehogy meghallja valaki bűnös gondolatait)... úgy itt hagyom az én dagadt, nagy hasú, kövér combú feleségemet, Elisabeth-et, úgy itt felejttem Augsburgban más karjában lihegni, mintha soha nem láttam volna.

Csak hát a pénz! Anélkül hogyan álljon Emese elé?

-Emesém, édes Emesém, jaj, jaj! - rebegette eszelősen magában hónapok óta. Nem tudta elfelejteni a lány szépségét, és ami itt német földön ismeretlen volt: a szépséggel kéz a kézben járó szerénységét. Magában megközelíthetetlennek tartotta Emesét, és éppen ezért nem tudta kivenni soha a fejéből. Mire megy ő a pénzzel egy ilyen lánynál? De mire megy a magyaroknál, akik között, akik segítségével el kell jutnia Emese szívéhez, kezéhez? A magyarok majd meghalnak az arany dukátért. Rajta ülnek Európa legnagyobb arany-, ezüst- és rézbányáin az ostobák, de nekik nem jut belőle. - Emesém!

A Fugger-ház elégedetlen volt vele, ez iránt nem maradt kétsége. Sem új pénzcstartókat nem nyitott meg előző útján Budán, sem kemény, valós hírt nem tudott hozni a Kárpát-medence kilátásairól. Gyenge király trónol - csak ücsörög, de nem uralkodik - a magyarok földjén, ezt pontosan tudja az oszmán birodalom nagyhatalmú szultánja, Szelim, és csak idő kérdése, mikor vet szemet a termékeny, hatalmas síkságra a Duna-Tisza vidékén. Emiatt egy jó világjárónak, mint amilyennek Hans mindig is hirdette magát, a helyzet kellően, biztatóan zavaros volt a Duna-kanyarban, s ahol baj van - Budán sok volt -, ott születik a hír. Az informált ember befolyása megnő, a hatalom kibővíthető. Jól tudták ezt gazdái, a Fugger-család, ezért küldték oda egy éve, 1513 nyarán. Eredménytelensége miatt rendelték haza néhány hónappal később. Itt Augsburgban magatehetetlenül sóvárog a többé nem látható Emese után, bizalmatlanság övezi lassan fél éve. Miért hívatta most hirtelen Jakob Fugger, pápák, császárok, királyok házi hitelezője, Európa ma legbefolyásosabb bankára? Mire kell ő itt, a kalandor? Vadul cikáztak gondolatai, egyik percben herélt csődörnek érezte magát, akit lerúgnak a kancák, a másikban úgy tűnt, hogy egyszer lába előtt hever majd az egész világ. Lám, a Fuggerek, mindez az övéké! Ők se így kezdték...

Átvillant a fejében, miért ne lehetne egyszer ő is hatalmas, gazdag ember? Ahogyan a Fuggerek lettek. Nem kell mást tenni, mint lemásolni a múltjukat. Alig 150 éve az öreg Ulrich Fugger még csak egy szorgalmas takács volt ebben a német városban, Augsburgban. Amikor az öreg Ulrichnak elkezdett nagyon jól menni az ipar, tovább léptette családját. Tudta, hogy nem a roboté a fő szerep az emberek között.

-Legyél kereskedő is, kis unokám! Forgasd a pénzt! - mondta halálos ágyán Jakobnak, aki bámulatos ügyességgel vette kezébe a mások által gyártott ezernyi terméket, eleinte csak a szőtéseket, bőrárukat, később mindenféle fémterméket, fegyvereket. Vitte a kontinens különböző országaiba, éppen akkor, amikor kezdett kinyílni Európa, amikor a reneszánsz megmozgatta az embereket az országok, majd a föld-

részek között is. Mire a magyarok királya, Mátyás elfoglalta egész Közép-Európát, mire bevonult Bécsbe is, ő, a teremtó kis unoka, főleg pedig a fia, szintén Jakob mesés gazdagságot kezdett kiépíteni Kelet-Európa felé is. Ő volt a legerősebb kapocs a német föld, az észak-olasz és a francia területek és az egész Duna-mente között.

Már nemcsak áruval kereskedett. Ha minden árut pénzben mérünk, miért ne lehetne kereskedni magával a pénzzel is? - gondolta fia Jakob, és mire az 1400-as, 1500-as évek fordulóján Christopher Columbus felfedezte az Újvilágot, a Fugger-család már kezébe kaparintotta a régít. A felfedezőknek hajó kellett és iránytű, a Fuggereknek pénz és pénz, ez elnavigálta őket minden királyi udvarba. Fia-Jakobot már mindenki a fejedelmek hitelezőjének hívta Európában, a 16. század elején kialakított bankházai miatt pedig kora legnagyobb bankárának számított, legalábbis a szárazföldön, az Atlanti-óceántól és a Földközi-tengertől keletre és északra mindenütt. Nagyobb titkos hálót vetett ki másokra üzleti kapcsolataival, mint bármely király. Tudta, hogy minél magasabb trónról tartoznak neki, annál nagyobb lesz a hála is. I. Miksa német-római császárnak óriási összegeket kölcsönzött, s hamarosan megjött a várva várt válasz: az egykori takács ivadékából gróf lett, a család megkapta Kirchberg és Weissenhorn grófságát a címmel együtt. Zálogba, ez igaz, de aki tartozik egy Fuggernek, az jobb, ha tudja: a zálog egyben már a végső döntés is. Ki is tudhatna valaha visszafizetni ekkora tartozásokat a hatalmas kamatokkal együtt?

Már grófok voltak a reneszánsz, a világ felfedezése idején, a felső körökhöz tartoztak, s nem egyszerűen csak rossz, gyűlölt uzsorások voltak, akiket megvetett a király és a főurak serege. Pénzt kértek ugyan tőlük, de megvethették őket. Korábban. A Fuggerék most már a rendszer tartó része voltak, Európa oszlopa. A Fuggerék befolyása odáig nőtt, hogy - a pénz mindenható erejével - tényleges szerepet játszottak abban, hogy évszázados álmai után az osztrák Habsburg-ház bekerüljön Európa legbefolyásosabb uralkodói élére.

I. Miksa, a dinasztia éppen megerősödött nagyura láthatóan a spanyol trón felé irányítja Károly nevű unokáját, annak öccsét, Ferdinándot pedig minden eszközzel a magyar trón közelébe szeretné juttatni. Már rég kinézte a Habsburg-ház keleti szárnyának Budát, sőt, egyszerre két trónt: Budát is, Prágát is. A Budán uralkodó Jagelló Ulászlóval már megkötötték a megállapodást a gyerekek keresztházasságáról. Ferdinánd főhercegnek a kis „magyar-lengyel” herceglány, Anna jut feleségül, a leendő magyar királynak, a nyolcéves Lajos hercegnek pedig Ferdinánd lánytestvére, Mária. Így aztán ha egyszer férfitud nélkül marad a magyar király, egyenesen Bécsé lesz a trón. S hogy így legyen, hogy még a sors se, idegen erő se avatkozhasson be közbe, addig is az öreg császár maga veszi feleségül a gyerek herceglányt, Annát, s amikor kell, „átruházza őt” a tényleges férjül kiszemelt Ferdinánd osztrák hercegnek. - Undorító! - ordította a magyar köznemesség, de szava belefulladt a mesés Duna-kanyarba, Bécsig soha nem ért el.

Ha tehát a Fugger-ház pénzt adott Miksa császárnak, az olyan volt, mintha belépőt vett volna Közép-Európa két legerősebb, szervezett országa, Magyarország és Csehország királyi udvarába - s ha már ott van, az országok gazdagságába. A Fuggerék, s főleg Jakob semmit sem bízott a véletlenre. Lemásolták a Habs-

burg-ház híres házassági szokását - avagy éppen példát mutattak neki? Mire eljött a Kárpát-medencei terjeszkedés ideje - az előre elhatározott menetben -, már régen rokon kapcsolatok fűzték a feltörekvő, tehetséges felvidéki magyar családhoz, a Thurzókhoz. Keresztbe házasodtak, ahogyan csak tudtak. A nagyhatalmú, a kassai polgármesterséget is betöltő Thurzó János egy Fugger-lányt választott fia, Thurzó György feleségének, nem is akárkit, hanem a legnagyobb Fugger, Jakob unokahúgát, Annát. Jakob másik testvérének, Georgnak a fia pedig fordítva, Thurzó János lányát, Katalint vette feleségül. A Fuggerek ezzel bekerültek oda, ahova mindig is vágytak: a magyar aranybányászat szívébe, Selmecebánya, Körmöcbánya, Besztercebánya környékére. Sőt le, magukba az aranybányákba, amelyeket addig - részben nagyszerű mérnöki újításaikkal - éppen a Thurzók ellenőriztek.

Szilárddá vált a Thurzók kapcsolata a Fuggerekkel, immáron egy számukra új térség, Közép-Európa leggazdagabb bankáraival. Nem akármilyen siker volt ez a Fuggerek számára is! Magyarország volt Európa fő aranytermelője, s most végre ők határozzák meg az arany, és persze az ezüst, a réz kitermelését is. A Thurzók nagyszerű partnereknek bizonyultak. Európa-szerte híres felfedezéseik voltak. Az idősebb Thurzó, János a bányákban betörő vizek elhárítására talált ki jó módszereket. Fia, Thurzó György pedig nemcsak, hogy megszerezte 1490-ben Mátyás király fia, Corvin János bányabirtokait Besztercebányán és az egész Felvidéken, hanem a magyaroknál addig ismeretlen aranyválasztó műhelyek felállításával dúsgazdag lett.

Egyesült a két vagyon, a két család, a két tudás. Jakob Fugger, Európa bankára Besztercebányán új rézolvastó kohókat építtetett, ügyes munkásokat hozatott német földről, mintaszerű bányákat nyitott az északi Kárpátokban, olyannyira, hogy egész Európában híre ment a magyarországi vállalkozásainak. Nagy hasznát vette az észak-magyarországi rokonoknak, a lengyelekkel, csehekkel eleve jó kapcsolatban álló Thurzóknak, akik személyesen ismerték a lengyel királyokat adó család, a Jagellók minden fontos tagját, így a magyar-cseh királyt is.

II. Ulászlót a Fuggerek és a Thurzók így összefogva, távolról sem önzetlenül, többször is kisegítették pénzügyi zavarából, amiből minden napra esett egy-egy hatalmas adag. A király cserében újra és újra megengedte nekik, hogy haszonbér fejében Jakob Fugger Thurzó Jánossal és Györggyel szövetségben kiaknázhassa a felvidéki rézbányákat is.

A Fuggerek távolról, elegáns páholyból nézték saját gyarapodásukat. Nem így a Thurzók. Nekik szembe kellett nézniük a magyar köznemességgel, a főnemességgel. Mindkét, egyébként egymással szemben álló nemesi tábor utálattal - és irigységgel - nézte a Fugger-Thurzó befolyást, amely ellen semmit sem tehettek, hiszen biztos aranyalapon állt. A magyar nemesség hatalmas nyomást gyakorolt a királyra is, hogy szüntesse meg ezt a túlzott hatalmat az ország vagyona fölött. Kérvényeikben, vádjaikban bizonyítottak vélték, hogy a Fuggerek a nyilvántartott kibányászáson felül hatalmas mennyiségben lopják ki az országból a nemesfémeket, rezes, aranyat, ezüstöt.

A király hümmögött, „dobzse”, mást nemigen tehetett, tartozásai nem engedték.

Az országgyűléseken azonban mindig szembe kellett néznie a nemesi vádakkal, sőt hitszegőnek és árulónak is nevezték őt a köznemesek soraiból. Köznemesek! Anynyi baj okozói! Azt hiszik, hogy mert Mátyást ők választották királlyá 56 éve, még mindig mindent megtehetnek? Hát igen... Még mindig mindent megtehetnek... A Thurzók viszont nem bírták tovább, hogy őket is hazaárulónak tartotta az egész nemesség a német kapcsolat, a közös aranytermelés miatt, ezért szép lassan visszavonultak a közvetlen üzletelésből.

S kinek mi haszna lett ebből? Jól járt az ország, a nemesség, a király? Dehogyan... most már az egész óriási haszon, a kitermelés teljes joga a Fuggereké lett. S ha már eddig eljutottak, léptek még egyet: újabb kölcsönökkel befolyásukat végképp kiterjesztették a magyarok királyára, Ulászlóra. Nem volt nehéz. A lengyel származású, a cseh királyságot is betöltő magyar király bevétel hiányában, nem, vagy csak alig létező polgárságtól nem, vagy csak alig szedhető adók híján, zálogba adott bányák és egyéb jövedelmek ellenére állandóan pénzügyi zavarokkal küszködött. Viszont a világ is a Fuggereknek teremtette őt, hiszen egyszerre lengyel, cseh és magyar, és mégis, egyik se, gyökértelen, kihasználható. Buda csapdában vergődött. A Fuggerek Augsburgban jól elszórakoztak a nemesek hangos kardcsörtetésén.

Hans Meyer eddig jutott. Tényleg erre vágyik? Ebbe az országba? Igen. Mert Emese várja őt. Emese még nem tudja, hogy várja őt, de várni fogja, ha ott lesz, s tele lesz pénzzel. Van a világon nő, aki ellent tud állni az arany csillogásának? Nincs biza'! - A világ ilyen volt, és ilyen is marad - sóhajtott fel magában keserű német tapasztalattal. - Szerezz, hogy szeressenek. - Tűnődésébe belereccsent Jakob Fugger utasító hangja:

-Elmegy Budára, és szétnéz, mi van ott! Vagy ha ellenkezik, ha netán kudarcot vall, elküldöm Litvániába a német lovagrend történetét kutatni, vagy a rénszarvasok párzását... ahhoz talán ért. Ha hazajön üres kézzel, mint tavaly ősszel, akkor ki van rúgva tőlünk. Vége a télnek, induljon, mire odaér, rügybe borul Buda. Tudósítson érdemben. Havonta akarok látni egy-egy fontos jelentést az asztalomon. Küldje el a Besztercebányáról érkező futárunkkal, tőle aztán majd Budán keresztül jön Bécs felé a levél. - Ezzel Jakob Fugger az ajtóhoz lépdelt, és kevésbé barátságosan kitesékelte az előszobába Hans Meyert. - Még utána szólt:

-Ha sikerrel jár, részt vehet az erdélyi aranybányánk megnyitásának megszervezésében. Oda is el kell mennie, ha végez Budán. Felkeresi a Maros folyó mentén a kereskedelmi központnak számító, és egyben pénzverdével is rendelkező Lippát, s talán a szász városokat is, főleg Brassót. Transylvániában ugyan ördögök laknak, de ha akarnának, aranyágyban fekehtnének. Eljutunk oda is. - Jakob Fugger csak magában fűzte hozzá: - Ha a szultán meg nem előz... Aztán meggondolta magát, meg kell osztania fiatal kémével is a gondolat lényegét, a gondolatmenetet, amely régóta foglalkoztatja. Visszahívta Hans-t az ajtóból:

-Most jól nyissa ki a fülét! A következő évekről, évtizedekről beszélek. Az egyetlen fontos dolog, amit nem tudunk, tehát amire külön is figyelnie kell, ez pedig a török terjeszkedés iránya, ideje, mérete. Lippa, és nem messze tőle Temesvár emiatt is fontos hely, közel van a déli határokhoz, azok alatt pedig már a török terjeszkedik.

Új erő van láthatáron, de nem tudjuk, mekkora, és mit kezdjünk vele. Meghaladja a maga tudását és lehetőségeit, de elmondom, mit gondolok. Éppen két éve, 1512-ben szultánváltás zajlott le Isztambulban. I. Szelim, az új uralkodó kiadta a parancsot a Balkánon felvonuló csapatoknak, hogy állandóan támadás alatt kell tartaniuk Magyar- és Horvátországot. A szultánnak olyan sikerei vannak, amikre figyelni kell, fiam... Európa lágy része a Balkán. Aki ott győz, az felvonulhat a Dunán a németekig, Bécsen át a Rajnáig. Amikor 1456-ban vereséget szenvedtek a törökök Nándorfehérvárnál, volt annyi eszük, hogy nem takarodtak ki a térségből, hanem azonnal, illetve három évvel később, 1459-ben elfoglalták a kulcsfontosságú Szendrő várát, és ezzel a szerb vajdaság teljes egészében a török hatalmába került. Na, most ugyanez történt Szelim szultán idején. Alighogy trónra került, elfoglalta a magyarok déli végvárrendszerének másik kulcsát is, Szreberniket, s ezzel bezárhatatlan rést ütött a Magyarország déli részét védő, még Zsigmond király és császár és Mátyás király által tökéletesített déli végvárrendszeren. Innen már nem lesz nehéz újra megcéloznia Nándorfehérvárt ... nehéz kimondani, de onnan majdnem szabad az út Budáig, fiam. -Az örömben öröm is van - folytatta Jakob Fugger az egyre terheltebb Hanshoz fordulva újra. - Szelim szultán nem tudja kivonni magát a Perzsia elleni háború alól. Ha valaha megtehetné a keresztény Európa, hogy felvonuljon ellenük, korlátozva hódításaikat a Duna-medencében, az éppen most érkezett el. Érdemes valamilyen offenzívát indítani ellenük. Tavaly segítettük a pápa megválasztását, és rögtön ösztönöztük is a törökellenes bullára, keresztes hadjárat megindítására.

Ha ugyanis Perzsiát legyőzi a szultán, vagy éppen ellenkezőleg, ha onnan teljesen ki kell vonulnia a padisahnak, akkor bajba kerül Magyarország. Gazdasági érdekeink sehogyan sem tűrhetnék. Megzavarnák nemesfém bányászatunkat, lehetetlenné is tehetnék. Ezért kell megindítani a keresztes háborút, és éppen most jókor. Ebben a képletben nincs jelentősége a magyar arisztokráciának, teljesen mindegy, hogy mit gondol a saját királyságáról egy Szapolyai, és hogy mik az ő érdekei, mindegy, miben hisz Bakócz, ha a keresztes hadjárat szervezését a kezébe kaparintja. Csak az a kérdés, a nagyok hogyan gondolják: mi, a pápánk, Velence, a szultán – a császár és király, Károly, valamint mit akarunk öccsével, a Habsburgok bécsi ágával, Ferdinánd főherceggel.

-Uram, de uram! De hiszen Európa szent kötelessége, hogy kiűzze a sátánt, a szultánt a kontinensről! - vágott közbe kissé élénken Hans. Meg is ijedt a bátorságától.

-A keresztes háború csak azért számít fontosnak, hogy a szultánt távol tartsuk a mi kedves magyar aranytermelésünktől. Érti-e fiam? (I. Szelim a Perzsiával vívott háborúban a Dózsa-hadak veresége után alig több mint egy hónappal a csaldoráni ütközetben döntő vereséget mért a perzsákra. - A szerző). Mit néz így rám? Egész Európa életét újrarendezi a felfedezések. Ugye, nem akar papként prédikálni nekem? A hatalom számít, nem az eszme, nem a képzelgés! A pénz, s nem az ima.

Hans Meyer nem értette Jakob úr szavait. Zúgott a feje a sok névtől, főleg pedig attól, hogy a Fugger-ház ezek szerint befolyásolja a pápa meg a német-római császár és a császári ház döntéseit, jövőjét is. S hogy ehhez valóban jól jön a magyar arany-,

ezüst- és réztermelés, meg a kézben tartott magyar kincstár a neki nyújtott hitelek révén. Egyáltalán, nagyon elcsodálkozott azon, hogy ezek szerint Magyarország, amelynek rengeteg aranya van, adósa annak a Fugger-háznak, amely kibányássza ezt a rengeteg aranyat... nem fordítva illene ennek lennie? Annyit mindenesetre megértett, hogy ő és a jövője részben a szultán kezében van.

Istenem, csak nehogy támadjon! Vagy nehogy megtámadják valakik Magyarországról, mert nagyon dühös lesz a török, és mégis támad. Mert akkor a Fugger-ház menekülni kényszerül... és mi lesz akkor Emesével... vagy nem is egyszerűen Emesével, hanem vele, a szerelmes Hans Meyerrel, az újdonsült Fugger-zsoldossal?

Vészfelhő Buda fölött

A világ semmit sem tud erről, hitbe burkolt hétpecsétes titok. Mert nem illik. A valóság azonban illetlen. Igen, a Fuggerek a pápát is támogatják pénzzel. Ha kell, a választásokon éppen azt, akit ők előre kiszemelnek. Ha kell, a pápai állam, a birodalom, az egész egyházi keret működését befolyásolják. A pápa mindig törleszt, ha ő nem, akkor az ő nevében valamely ország valamely uralkodója. Olyan ez is, mint a Fuggerek bankhálózata. Mindenki elfogadja a másikat, a pápa adósságlevele garancia arra, hogy tartozásáért szavatosságot vállal az általa megjelölt uralkodó, fejedelem, bíboros, trónörökös, s aztán egymás között majd elintézik úgy, ahogyan tudják. A Vatikánt is a Fuggerek finanszírozzák, ha úgy adódik.

Így történt ez legutóbb is 1513 márciusában. Giovanni de Medici Firenzében nem éppen pápának született, viszont a világ legbefolyásosabb családjának volt a tagja. A Mediciek gondoskodtak róla, hogy a kis Giovanni már 13 évesen bíboros legyen, valahogyan illett a rang a gyerekhez - és a családhoz. És amikor 1513-ban meghalt II. Gyula pápa - aki szép díszkardot ajándékozott Ulászlónak is -, a család mindent megtett Giovanni megválasztásáért, ez is illett az akkor is még csak 38 éves Medicihez.

Bökkenőt jelentett, hogy a pápai trónra erős igény jelentkezett máshonnan is. Bakócz Tamás bíboros érsek, Magyarország nagyhatalmú főpapja szintén Rómába érkezett, hatalmas vagyonából bőven futotta a pápaválasztás befolyásolására, a támogató hangulat megteremtésére. A Mediciek jól emlékeztek arra, hogy Bakócz Tamás már Mátyás király korának is kedvelt hatalmassága volt, erőt merített paraszti - jobbágyi – származásából: miért ne lehetne akár pápa?!

Magyarország ugyan már régen nem az a hatalom volt, mint Mátyás korában, nagy ívben hullott alá a tekintélye, torzsalkodások szabdalták szét az ország biztonságát, a határokon ott tolongott a török-tatár horda, s a magyarok mit sem törődtek a védekezéssel. Kis- és középnemesek a főurak ellen, főurak a király ellen, minden nemes a király kihasználására, gyenge polgárság, hiányzó adóbevételek, elnyomított jobbágyosság, zúgolódás a főpapok, főurak, sőt a király ellen is az egész országban, Szapolyai János alatt az ügyektől távol maradó és a király ellen lázító erdélyi vajda...

Hogyan is kaphatott volna támogatást Bakócz Tamás az övéitől? Inkább gúnyt, gáncsot, irigységet, keresztbe tett felbuktató lábakat. Így ment voksot szerző aranyat szórni Rómába.

A Mediciek - Nyugat-Európa legkiválóbb dinasztiája, hatalmukhoz csak a Habsburgoké mérhető - szövetségest találtak Nyugat-Európa bankárában, Jakob Fuggerben, aki szívesen pénzelt Giovanni pápává választását a barbárok Bakóczával szemben. Tették ezt már csak azért is, mert a magyar bíboros sokat kellemetlenkedett a Fuggereknek, azok magyarországi, általa és a köznemesek által mohónak, országellenesnek tekintett terjeszkedése, pénzügyi zsarolása, aranybányákban fekvő hatalma miatt.

A bíboros élére is állt a tiltakozásnak, ahol tehetett, ösztönözte a királyt a Fuggerek korlátozására - hasztalanul. Bakócz Tamás így aztán Európa két legnagyobb erejével, az északolasz Mediciekkel, és a kontinens egyre több országában uralkodó Habsburgok - mögöttük pedig a Fuggerek - szövetségével, egyenesen Miksa császárral találta magát szemben. A füst felszállt a Vatikánban 1513. március 13-án, és nem sok jót hozott Bakócz Tamásnak. X. Leo pápa néven az ifjú Medicit választották pápának, ki mást is...? Tamás bíborosnak azzal kellett beérnie, hogy azon év végén kinevezett új pápai legátusként térhetett vissza hazájába, kezében a felhatalmazással: keresztes háborút hirdethet a pogány, a török ellen.

Ne várja meg Magyarország, míg a török a határára ér és benyomul az országba, hanem - mint egykor Hunyadi János és Kapisztrán János tette - mozgósítsák Jézus keresztje alatt az országot és javára Európát, fegyverezzék fel és indítsák harcba délre, a Balkán irányában a földet művelő jobbágyok, a kardot forgató kisnemesek és a főnemesi bandériumok közös hadát. Bakócz Tamás meghirdetheti az újabb keresztes háborút Jézus és igaz hívei védelmében. A bíboros elégtételt érzett: Európa reá bízta védelmét, mint egykor a nagy európai királyokra a Szentföld megvédését. És egyben az ő hívására gyűlik majd össze oly' erős hadsereg, amelynek segítségével - a római kudarc után - ismét képes lesz meghatározni országa dolgait, persze mindig megszerezve a bűvös, felhatalmazó szót a királytól: „Dobzse”. Jól van. Jól van, Dobzse László, te csak ülj Mátyás trónján, mi pedig végezzük, amit elvégeznél elrendeltettünk.

Télen nem lehet keresztes hadat szervezni, háborút indítani. Viszont a tavasz elején mindenképpen el kell indulni a csapatoknak, hogy nyárra, az aratásra visszatérjen ura földjére a temérdek jobbágy. Vagy ha nem tér vissza, legalább megmentse az országot és Európát. Bakócz Tamás 1514 első napjaiban megfogalmazta a jelszót, s az év februárjában a király államtanácsa elé terjesztette tervét. Jézus ígésével megvédeni az ország szabadságát a rabló, elvetemült török hatalommal szemben.

-Érsek uram! Nekünk öt évre szóló békekötésünk van Szelim szultánnal! Hogyan támadhatnánk ellene? Mi lesz ebből, nem látja előre? A szultán serege erősebb, mint valaha! - tette meg ellenvetését Perényi Imre nádor.

-Bíboros úr! Nem kellene inkább Velencére bízni a törököket? Miért mi vonjuk magunkra őket? Velence és a Földközi-tenger a törökök fő problémája, ott akarnak

előre nyomulni, nem a Duna mentén. Miért haragítanánk magunkra őket? - vélekedett az államtanács egyik legbefolyásosabb tagja, Báthori István, az ország déli tájainak, temesi grófként és főispánként több megyének is a parancsnoka, a nádor szövetségese: ők ketten voltak a titkos hatalom az udvarban.

A király hallgatott. Ő valójában nem bízott a magyar seregekben. Azt szerette volna, ha mindig itt lenne mellette tízezer fős cseh csapata, vagy annak nagy része, kéznél, megvédeni őt bárki ellen. De a magyar főurak hallani sem akartak erről. Seregről, pénzről, kincstárról viszont ők sem gondoskodtak, csaknem üres Mátyás legtöbb vára, se elég katona, se pénz a védelemre, támadásra. Ulászló az ország második legnagyobb hatalmára nézett - vagy az elsőre?

Ki tudja, hogy őt, a királyt hova is sorolják az urak? -, s meg is szólította Szapolyai János szepesi grófot, erdélyi vajdát, tisztelettel, a nevén, mert el akarta kerülni, hogy a vajdát a főurak által sértően használt másik néven Zápolyának hívja. Szívesen tette volna, a nyelvén volt, de hát a király nem tehet bármit:

-Mire számíthat a király, mire számíthat Bakócz bíboros úr keresztes serege Erdélyből, az általunk oly hön tisztelt erdélyi vajda, Szapolyai János uram seregétől?

Szapolyai János egy pillanatra meghökkent. A király nem szokott egyenesen, nyíltan kérdezni, tőle nem is mert általában. Vallatni akarják serege erejéről, melyről csak neki van pontos képe? Tavaly megpróbálkozott az előre tolt védelemmel, Bulgáriáig hatolt, feldúlta a török birtokokat, de végül sikertelenül ért véget a hadjárat, vissza kellett vonulnia. Most újra feltöltötte csapatait, nincs senki másnak hasonló erejű hada az országban.

-Seregeim készen állnak - s hamiskásan mosolygott a többiekre. Az államtanács csaknem minden tagja királypárti volt, s megvetették őt, a felkapaszkodott „tótot”, akinek Délvidékről származó, később felvidéki birtokokat szerzett családja csak nemrég lépett az arisztokrácia sorába. Ráadásul aligha tudja valaha is eloszlatni a suttogó híresztelést, hogy az ő drága apja, a dinasztia megteremtője úgy adta vissza Mátyás halála után Bécset, Mátyás kedvenc új székhelyét az osztrákoknak, hogy busás vagyont kapott érte a Habsburgoktól. Őt bántják? Őt akarják ezek bántani?! Újra és újra gondoskodott valaki az udvarban arról, hogy terjesszék ezt a gaz hazugságot. Nem véletlen, hogy a vajda nem szívesen jött Budára, az intrikusok világába. Azzal vádolják, hogy királyságra tör? Apja nádor volt, ennyi neki is járna, s még ezt is megtagadják a főurak, minden ilyen tervet elhessegetnek. Ha tudnák, hogy ő királynak született, úgy nevelték, az is lesz.

Szapolyai folytatta belső háborgását. Hát persze. Lánytestvére lengyel király felesége. Hm... S emiatt félnek is tőle mindnyájan. Királyság? Meglesz majd az is.

-Seregeink harcban állnak, ha kell - ismételte meg, ezúttal is különös hangsúllyal, amelyből aztán végképp nem értette meg senki, hogy ki ellen, mikor, mennyien.

A király legyintett. Zsigereiben érezte Szapolyai vágyát a királyi trónra. Csaknem földiek lettek ott fent északon, más világ az, lengyelek, tótok, most meg közben mindketten magyarok, ismerik egymást, akár barátkozhatnának is. Ez meg itt csak-

nem nyíltan az ő királyi székére tör? Alig rejti szándékát. Ez a bugris, tanulatlan hatalommániás zsarnok? Mit tud Szapolyai a világról, mellyel ő, Jagelló Ulászló öt nyelven tárgyal, konzultál, melyben családja királyokkal képviselteti magát? S mert ismeri Európát, tudja, hogy Bécs és Buda szövetsége nélkül elveszik Magyarország. Nem véletlenül kötött szerződést a Habsburg-házzal, hogy ha fiának, Lajosnak nem lesz fia, akkor az osztrák Ferdinándé lesz a magyar trón. Nem véletlenül választotta Lajos feleségül már kisgyerekkorában Ferdinánd húgát, Máriát, és nem véletlenül adja feleségül Ferdinándhoz a saját lányát, Lajos húgát, Annát. Igazi vérkeresztség lesz ebből, csak ez védi meg Magyarországot. A háttérben a legnagyobb Habsburg, I. Miksa német-római császár, Károly és Ferdinánd hercegek nagyapja. Kell ennél biztosabb pont az európai védelmi rendszerben? Miért gondolta Bakócz bíboros úr, az erdődi kerékgyártó jobbágy sarja, hogy része lehet a képletnek pápaként? Honnan veszi a bátorságot a felkapaszkodott hegyi tót Zápolya, hogy belépjen a királyok mezejére? Mit keres ő ezek között a maga európai műveltségével, cseh királyságával? S mit keresnek ezek itt az ő palotájában? Hogy minden percben megszegyenítsék?

-Mit akar Bakócz a hadjárattal? Mire tartogatja erejét Zápolya? Büdös, önző magyarok vagytok - gondolta Dobzse László, persze nem haragosan, csak a tőle megszokott szelidséggel. Felfénylett előtte a jövő, amelyben lánya egy nagy családnak, a Habsburgoknak szüli majd Közép- és Kelet-Európa királyi utódait. Bakócz, a harácsoló bíboros, aki az erőszakos terjeszkedés, a főpapi vagyonszerzés miatt maga és a király ellen hangolja Észak-Magyarország színe-javát, a szepesi német polgárságot? Vagy ez a Zápolya, aki semmibe veszi a székelyek és az erdélyi szászok külön szabadságát, és a király nevében sarcot vet ki rájuk, katonákat toboroz magának.

Az egyébként birkatürelmű Ulászló kezdte magát felbosszantani saját gondolatmenetét követve. Mennyi gazember! Mind lopni akar, s engem azért tartani, hogy ezt fedezzem. Dobzse - így gúnyolnak, mintha én lennék a buta, lusta király, aki csak bólint. Mit tehetnék, ha a bíboros ellenemre akar pápa lenni, ha Erdély legszívesebben leválna a királyi hatalomról, ha a Fuggerek egész Magyarországot szeretnék pénzügyi terjeszkedésük alá vonni, ha a Habsburg-ház és a német-római császárság minden gazdag állama szeretné visszaszerezni magának Pannóniát, az egykori Róma kincstárát? Mit tehetek én, ha a köznemesség, a főnemesség, a papság egymás kárára zsarol? Ajándékért, kiváltságért, kegyért, várakért, mezővárosokért és bányajogokért, szabad királyi város jogáért tolong mindenki, s a kincstár üres. Mit is tehetnék?

Ez az ország képtelen lesz ellenállni a török áradatnak, ha azt nem tudjuk Velence ellen irányítani, a Földközi-tenger térségében tartani. I. Miksa, valamint testvérem, a lengyel király, Zsigmond támogatása, a német államok, grófságok, Észak-Olaszország, és persze cseh trónom nélkül mi semmik leszünk. Nekem nincs semmim, amivel segíthetnék. Portugália, Spanyolország, Németalföld, Anglia, az olasz városállamok új világot fedeznek fel maguknak, végtelen távlatokat és erőforrásokat. Hiába vagyunk Európa első számú arany- réz- és ezüstbányája, hiába élvezte Mátyás király ennek minden előnyét. A világ felfedezése zajlik, Európa egész földré-

szeket kapcsol be az életébe, tömegesen, hajószámra áramlik be az arany, s minden, ami érték. A mi aranykészletünk, aranybányáink minden kincse a felére értékelődött. De mink maradt még?

A királynak semmije nincs. A király csak egyet tehet: rábízta országát a gazdagabb Európára, mint István király is tette. István a bajorokhoz fordult, én a Habsburgokhoz fogok, ha addig élek is. Fiam, Lajos ezt fogja tenni. És akkor visszamehet Bakócz és Zápolya juhokat legeltetni - már-már belső őrjöngésbe csapott a birkatürelmű Ulászló lelki tusája. Nézte Szapolyait, az államtanácsot:

-Szelim szultánnal békét kötöttünk - ennyi jött ki belőle. - Hogyan szeghetnénk meg baj nélkül?

-Ne csodítsuk hadba a csordát! Baj lesz abból! - vélekedett Báthori István temesi gróf.

-Nincs más választásunk, a kincstár üres, zsoldosokat fogadni nem tudunk, s már régóta fel kellene ismernünk, hogy a főnemesség által az Árpád- és Anjou-királyok javára kiállított bandériumok nem léteznek, nem küldhetők harcba - fűzte hozzá Telegdi István, volt kincstárnok, a jogok híres tudója. - Az ország védekezésre képtelen. Nekünk pedig támadni is kellene ahhoz, hogy minél távolabb tartsuk az oszmán hadat a határtól. Ez volt Hunyadi János felfogása, sőt, uram - Telegdi ekkor Ulászlóhoz fordult - ez volt a felfogása a te dicső elődödnök, I. Ulászló királynak is, aki oly hőiesen halt meg a török hódítók elé menvén egészen a Balkán közepéig, Várnáig. Nekünk fel kellene vonulnunk a határainkon túlra, délre, de nincs hadseregünk!

-Nem engedhetjük meg, hogy oszmán horda veszélyeztesse Mária országát - vágott közbe Bakócz Tamás -, higgyetek az Úrban, urak! S te is, jó király!

-Ki vezeti a seregeket? Ki bont zászlót? Ki kap áldást? Ki kit üdvözt, s milyen jogon? - kérdezte kissé feldúlt hangon Szapolyai János vajda.

Mindenki összehúzta magát. A seregeknek nem volt vezére. Azért nem volt vezére, mert nem voltak seregek. A várakba húzódott csekély és rosszul felszerelt katonaságot nem lehetett hadjáratra mozgósítani. Bornemissza János, a budai várparancsnok csak a király védelmére alkalmas sereggel rendelkezett, csak fölötte parancsnokolt.

A királytól kapott megbízásaiban oly sok bátorságot felmutató fogarasi várnagy, a haditanács üléseire mostanában meghívott Tomori Pál erős sereget is tudna vezetni, de ő csupán Bornemissza János úr familiárisára, így hát Tomori uramra mégsem bízhatnak jobbágy sereget.

-Van javaslatom parancsnokra, jó uram - folytatta Telegdi István. - Olyan ember kell, aki ismeri a kard életét, és ismeri a harcba induló jobbágyokat is. Mindannyian hallottátok Székely Dózsa György dicsőségét a török elleni végvári csatákban, párvialokban. Székely lófő, szabad ember volt eddig is a székely szokások szerint, s te, királyunk, éppen hőstettéért emelted nemesi rangra. Ő ma a legbátrabb katona

az országban. Lehet, hogy nem ért a vezérléshez, de ért a jobbágyok nyelvén. Mint egykor Kapisztrán János Hunyadi mellett. Tűz kell és hűség, bátorság és Krisztus szeretete - a többi hozzáadja majd a harc.

Az államtanács nem tudott dönteni. Szapolyai eleve ellenezte, hogy az ő földjéről nevezzenek ki valakit parancsnoknak, azt ő tudja legjobban eldönteni, hogy ott ki mire való, márpedig egy egyszerű lófő főleg arra való, hogy felüljön egy lóra, és csatába induljon kötelessége szerint.

A döntés a királyra maradt, aki szó nélkül elvonult lakosztályába, és tíz napig vissza se tért az ügyre. Majd mindenki meglepetésére egybehívta az államtanácsot, nem kérdezett, nem habozott, hanem felhatalmazta Bakócz Tamás bíborost, hogy a télvíz elmúltával, a tél végi alapozó földmunkák elvégzésével, a mag elvetésével hirdesse ki az országban a keresztes háborút, szólítson fegyverbe minden szabad kezűt a félhold uralma ellen, a szent kereszt alatt. A földesurak kötelesek elengedni és támogatni jobbágyaikat, ha azok harcba indulnak. A papok kötelesek magasba emelni a keresztes zászlókat a csapatok élén. A kis- és köznemesek felszólíttatnak, hogy induljanak a haza védelmére. Gyülekezzen mindenki a Rákos mezejére, ahol április 16-án kihirdették a pápai bulla Jézus keresztje alatt.

-A seregek vezérének Székely Dózsa Györgyöt nevezem ki - mondta szokatlan eréllyel a király, majd berekesztette az államtanács ülését. Szapolyai feldúltan, szótlanul távozott, sokáig azt sem tudta senki, visszatér-e mostanában a királyi várba.

Dózsa

Dálnoki Dózsa György nem akart hinni a fülének. Ő? Mint hadak vezére? Hogyan lenne ő képes arra, hogy egy egész magyar hadsereget vezessen a török szultánnal szemben?

-Fiam! Nem hagyhatsz cserben, sem a pápát, sem engem, sem hazádat, sem szegény székely népedet. Ha a törökök megszállják Dél-Magyarországot, onnan egyetlen lépés a te Székelyföldre, s apád és anyád fölött nem sír domborul majd, hanem tatár hordák, paták tapossák testüket a sárba.

Bakócz Tamás hatalmas lendülettel vágott öklével a levegőbe, Dózsa, mintha észre sem vette volna:

-Excellenciás Uram! Én soha nem vezettem sereget, én a párbajok, a végvári vitézi harcok katonája vagyok, nem hadvezér - szabadkozott Dózsa György Magyarországon egyik legnagyobb hatalmú ura, Bakócz Tamás bíboros előtt. A bíboros csak mosolygott, amikor mások ő elé sorolták a tolatkozó Szapolyai Jánost, a „Zápolyát”. Mit ér annak a pénze és a hada az ő pápai bullájával szemben?

-A király és az államtanács döntött. Elfogadta javaslatomat, melyet még - igaz, erősen kételkedve - Telegdi István egykori kincstárnok úr és jogi főtanácsadó is támogatott, így tehát lesz pénz, fegyver, gabona, gulya a sereg felkészítésére és elindítására. S amit nem tud szállítani a kincstár, azért én felelek a magam vagyonával. A kereszt alá vonuló bátor népet nem hagyjuk cserben. Rendelkezéssre fog állni

számtalan gulyám, társzekerek sora szállítja utánatok a gabonát, legjobb kovácsaim gyártják kézi fegyvereiteket, a kaszákhoz kardot, dárdát, kopját kaptok.

-Hadvezér kell egy sereg élére, nem bátor katona. S a háborút nem kézzel vívják, az győz, akinek puskája, ágyúja van, nagyuram! Kapával földet művelnek, nem harctérre való a jobbágyság.

-Ugye tudod, hogyan kezdte Hunyadi János? És az ő apja. S mi lett belőle! Európa legnagyobb vezére, hőse, tízezrével vonultak zászlaja és a pápa keresztje alá a népek, jobbágyságok, kisnemesek, papok, szélnek eresztett katonák, szabad székelyek, kunok, jászok. S a fia Szent István után Magyarország legnagyobb királya lett. Te is onnan származol, a varázslatos Erdélyből. Azt mondják, hogy ott a földnek különleges kisugárzása van, erőt ad, küldetést kölcsönöz. Így és ezért lehetsz most itt te az én esztergomi palotámban. Ne csak a nemesi címet fogadd el, amelyet a király adott neked, hanem a vezéri kardot is. Kereszteseket vezetsz harcba, nem zsoldosokat, Jézus katonáit, nem martalócokat.

-Nem félsz a felfegyverzett jobbágyságtól, uram? Iszonyú keserűség uralkodik az országban, mindenki jobbra vágyik. A parasztok, hogy szabadon költözhessenek, maguknak is termelhessenek. A lecsúszott kisnemesek, hogy a kutyabőrre festett családi címer ereje ismét felragyogjon, s ne kelljen elmenekülniük ősök földjéről. A köznemesség gyűlöli, hogy Magyarország idegen király és magyar főúri talpnyalói uralma alatt áll, védtelen és erőtlen. Hunyadit említed, nagyuram? János kormányzó és Mátyás, a király egész hatalmát a köznemességre építette, hálával viseltetett iránta, soha annyian nem kerültek közülük a királyi udvarba, várak, megyék élére, mint Mátyás idején - de mi van most? Minden országgyűlésen megszavazzák igazukat, hogy aztán minden másképpen történjen. Látod-e a polgáremberek gyűlöletét az egész rendszer iránt, amely gazdagságot ígér nekik, de újabb és újabb adókkal fosztja meg erejüktől? A papok? Isten ígését hirdetik, de a földi javakban akarnak dúskálni, s ezért mindig az erős, a legerősebb oldalán állnak. Izzik a levegő Isten szolgálói, templomai körül. Egyenruhába öltözött a vallás, ahol a pápa a világ kincstárnoka, s nem Isten szolgája...

-Hallgass, Székely Dózsa! Ha ezt látod az országban, rosszul látsz. Sorsod a bizonyíték rá, hogy a világ végéről - Dálnok a világ vége, nem? - ide lehet jutni, a király és a bíboros színe elé, a pápa keresztjével megáldva. Olyan országban élsz, amelyet Európa éppen most hatalmaz fel, hogy legyen a védőbástyája. Erő, igazság, hit vezet Magyarországot. S ha tízezrek indulnak a török ellen, új erő fakad ki a népből: a felség ereje. A király és a nép együtt a haza felsége, Isten áldásával. Mitől félnék? Amikor a pápa özsentsége legátusnak nevezett ki, akkor ezzel egész Európa védelmét akarta ránk bízni, a bulla Európához szól!

-Az Úr beszéljen belőled, uram. Én sebeket látok, melyeket senki nem gyógyít, sőt éppen újakat váj a nép testébe. Végtelen a kiszípolozás, s védtelen az ország. Hogyan segíthetne ezen egy keresztes sereg? S kik lesznek keresztesek? Hozzák majd a főurak a csapataikat a török ellen? Nem! Van a királynak hadserege, mint Mátyásnak volt? Nincs. Van a kincstárnak pénze háborúra? Évek óta egerek rágszálják az üres kincses zsákokat. Egyetért itt valaki valakivel? Nem. Mindenki a másik el-

lensége, csak azért, hogy magának többet szerezzen. Akiket fel akarsz fegyverezni, egyetlen ellenséget ismernek: uraikat, akik meggyalázzák asszonyaikat, rabszolgának a földekre kergetik gyerekeiket, elviszik minden terményüket, s ostorral veretik vissza, ha jobb helyre akarnának költözni - s jó, ha meg nem ölik. - Dózsa dühösen ütött a levegőbe: - A pallos joga? Kiirtani a védtelent, s nem a törökre sújtani a pallosokkal. Én félnék uram a helyedben.

-Ki küldött ide téged ezekkel a szavakkal? Mintha a királyi tanácsban hallgatnám Báthori temesi főispánt, vagy a felfuvalkodott Zápolya vajdát, Bornemissza várkapitányt. Hol a hited, Székely Dózsa? Szabad néped hite, mely félezer éve őrzi kiváltságát, a szabadságát. Lófőként kisnemes voltál te is székely földeden, s mindig csatára jöttetek, ha kellett. Ilyen az egész magyar nép. Ha Isten hívja, felkel. Hagyja vesződségeit, kaszát fog, s ha kardot kap, azzal indul harcba, kiver a hazából minden betolakodót. Nem itt vannak a mi ellenségeink, nem az országban. hanem az oszmán barbár világban. A pápa áldását fogom átadni, fogadd könnyű szívvel és könnyes szemmel, s ne a világ dolgain törd a fejed, hanem a hadsereg megindításán.

-Hol itt a hadsereg, uram? Te csak bullát adsz nekem, zászlót, áldást. Ezzel induljak a végekre? Ha valaki, hát én tudom, ki a török. Évek óta minden nap megküzdünk vele, pedig még csak a portyáit küldte ellenünk. A végvárak romos állapotban, a katonaság elhanyagolt, fegyvertelen és pénztelen, sokszor rabolni kénytelen a saját országában. Én nem hadvezérként kaptam a nemesi címet, hanem csak egy párba-jért, melyben győzni tudtam. Veszíthettem volna is, az élet ilyen. Naponta szembenézek a halállal. De hogyan vezessek egy egész hadsereget?

-Ha Isten velünk, ki ellenünk!?

-Hívó vagyok uram, minden székely igaz hívó. Elfogadom Isten, a pápa és a te áldásodat. De tudd: Dávidot küldöd Góliát ellen. Ez csak egyszer lehetett sikeres.

-A hit! Székely Dózsa György! Sose hagyjon el a hited. Sugározzon rólad minden percben másokra, élesítse kardodat, sokszorozza meg parancsnoki erődöt. A hit teszi a bátrát vezérré.

-Miért vagy ilyen megszállott, uram? Csak Isten vezérel?

-Istenem és a hazám. Nem dobhatjuk oda prédának Magyarországot. A keresztes had felállításával azt üzeni a pápa, hogy Európa mellettünk áll.

-Én nem látom Európát, Excellenciás uram, Európa nagyon messze van. Én csak egy szerencsétlen népet látok, naponta beleverve abba a földbe, melyet veritékével áztat. S ha fejét felemeli egy percre, lenyomják, nehogy lássa a Napot. Nehogy azt higgye, hogy neki is jár a fény.

Bakócz most először mondta ki, amit megérezett az elmúlt hetekben:

-Ne felejtse: a nép is felség. Tudom, hogy ez Budán elfogadhatatlan mondat. De a keresztes hadat nem Buda szervezi. A kereszt alá én hívom népemet, a pápa nevében, Isten segédelmével. S nála nincs nagyobb hadvezér. Ez nem a főurak serege lesz. Felesketünk. Jöjj Budára április 16-án, a Szent György térre.

-Miért oda?

-Ott végezte ki az idegen király a magyarok csillagát, Hunyadi idősebb fiát, a dicső Hunyadi Lászlót. Rá is emlékezünk majd, s persze apjára, amikor itt kiáltjuk az égre ismét, mint ahogyan ő tette vonulva 1456-ban: Jézusért és a szabadságért!

-A jobbágyok szabadságáért?

-Magyarország szabadságáért. Legyél a Szent György téren, s üzenjük meg Jagelló Ulászlónak: él a Hunyadiak szelleme, él a magyar nép szabadságvágya. A királynak is áldást kell adnia a hadjáratra. Nem maradhat közömbös ott, ahol igaztalanul ontották ki Hunyadi László véré.

-Mi hajt, uram, mi hoz így lázba? Megmondod legalább most, legalább nekem, ha már az egész ország sorsát rám akarod bízni?

-Isten akaratából majdnem pápa lettem, Magyarország első pápája. A pénz, a hatalom, az európai cselszövés nem engedte meg, hogy egy tőlük távol álló országból, egy jobbágy fiából pápa lehessen. Összefogtak a hatalmak a kisebb és gyengébb ellen. Most megmutatjuk, most, hogy Európa tétlenül nézi az oszmán birodalom előretörését, most bebizonyíthatjuk, hogy nincs bátrabb a magyar nemzetnél. Hogy életét adja Jézusért!

-De a pápáért is? Itáliáért, a német-római császárságért is? Jó ezért meghalni, uram?

-Ezért élni jó! Ezért élek, azért, hogy győzzünk, fiam. Mert különben letaszítanak bennünket Európa térképéről, amelyet új kontinensek, új erők, új hatalmak egészítenek ki. Szótlanul elnézik, hogy a török a Duna mentén tör előre, vagyis Magyarország ellen. Magunkra maradtunk, s csak Krisztus zászlaja lobog fölöttünk, minden más eloldalgott mellőlünk. Legalább ezt a zászlót merjük a magasban tartani, fent, a vakító fényben...

Amikor Dózsa György és a barátaiból, régi harcostársaiból álló kísérete belovagolt a budai várba a Szent János-kapun, ott senki nem várta őket. Utcahosszat lovagoltak, és csak kíváncsi budai polgárokat láttak a templomok bejáratánál. Így, magányosan értek az egykori Zsigmond király, majdan császár templomához, hogy ugyanott tegyék le az esküt, ahol ő. Esküt a királyra, a pápára, s mindenekelőtt Istenre.

A főoltárnál Bakócz Tamás esztergomi érsek felerősítette a vörös keresztek a fényes páncélokat, vértet borító hófehér köntösökre. A király és kísérete óvatos lelkesedéssel követték a szertartást. Bár ők döntöttek így, nem tudták szívük mélyén, hogy miért is tették. Bakócz nyomására? A pápa dicsőségére? Az ország védelmére? Hitükért? Vegyes érzelmek keveredtek bennük, de nem volt visszaút.

Bakócz 1514. április 9-én kihirdette a keresztes háborút az oszmán birodalom ellen, a király április 24-én erősítette meg Dózsa György vezerségét. Egyben még aznap kiadták a ferences és a dominikánus rend tagjainak, hogy szerzeteseik az egész országban induljanak útra, s szervezzék a zászlók alá mindazokat, akik Jézusért élnek-halnak. Kivéve Erdélyt, oda ne induljanak. Ennek okát senki sem értette...

talán a király és Szapolyai ellentétei miatt? - hogy Szapolyai ne erősödjön tovább?

A főurak - a király kivételével - szívük mélyén bukásban reménykedtek. A kereszt-sereg túlságosan megerősítette volna a Mátyás király erőskezü uralkodásából itt maradt, túlzó hatalomra szert tett bíborost, olyan eszközt adva kezébe ezzel a sereggel, amellyel senki más, legfeljebb csak „a másik undok törtető”, Szapolyai János rendelkezett. De tényleg jó az országnak Dózsa és Bakócz kudarca? Nem lehet, hogy valóságosan fenyeget a török a határokon? Á, á, inkább talán nem. Ezt hallják 100 éve, így indult már csatába a király távoli lengyel rokona, I. Ulászló is, Nándorfejevárra óta is eltelt csaknem 60 esztendő. A török csak próbálkozik, fenyeget, szétveri ugyan a kis balkáni fejedelemségeket, vajdaságokat, de hogyan merne ujjat húzni a térség legnagyobb hatalmával, Európa legrégebbi egységes államával, amely mögött ott áll - ha kell - a cseh, sőt a lengyel királyság ereje is. Hagy menjen Dózsa, csatázzon egy kicsit, ha kell, győzze le a törököt, üzze el innen örökre, de... De nyárra fejezze be, térjen vissza, aratás van, begyűjtés, szüret, a paraszt helye a barázda, nem a bástya. Ha nem akarna hazajönni a horda, majd leszerelik szép szóval, csúnya szóval, pallosjoggal, asszonyok testén, gyerekek életén keresztül... siet majd haza a földekre a sok barom... Zsigmond király és császár főoltárán zengett a Halleluja. Még Dózsa félelmét is feloldotta, elsodorta, a magasban szállt a dicsőséges győzelem.

Áhítat

Hans Meyer nem merte megérinteni Emese kezét. Nem a templom, nem a királyi esketés az a pillanat, amikor az ember néma érintéssel vall szerelmet. Hálát adott az Úrnak, hogy ilyen felemelő, magasztos pillanatban mutatkozhat először a világ előtt szíve választottjával. Emese meghatódva nézte a királyi, főpapi ceremóniát, szinte megnyílt neki a festett égbolt a székesegyház kupoláján. Észre sem vette Hans belső remegését, titkolt vágyát a közeledésre. Hansról megérkezése óta tudta, hogy miatta van itt, érte jött vissza, tetszett is neki a német fiatalember elszántsága, de kicsinyes emberi dolognak tartotta volna, ha Hansra figyel, amikor itt minden pillanat Jézust szolgálja, közvetlenül és teljes elszántsággal. Ismét Magyarország lesz Európa közepe, nagy lesz majd megint, mint volt Mátyás idején. Emese családját is a király hívta Budára, amikor egyszer véletlenül meglátta a kolozsvári vásáron, micsoda ügyes kovács a híres székely mester Dálnokból. Olyan kardokat, töröket edzett, kovácsolt, mint senki más Erdély keleti részein.

Kovács Emese nem sokkal a nagy király halála után született a budai várnegyedben, apja itt is a legjobb mesterek közé tartozott, megbecsülte a királyi udvar is kétkezi munkáját. Emese joggal hitte, hogy ő igazi polgárlány. Apja, aki mellett ült a padsorban, büszkén súgta meg a szentmise előtt, hogy Dózsa György, az esküt tevő királyi vezér nem egyszerűen jó erdélyi földi, nem is csak nemessel azonos jogú szabad lófő, hanem bizony, Isten bizony, hiszen ismeri egész családját is, a kis Györgyöt is gyerekkorából, szóval ez bizony ugyanúgy Dálnokból jött ide - igaz, végvárokon keresztül -, mint ők egykoron.

Székely Dózsa Jagelló Ulászló hívta, őket meg Mátyás király. Nagy különbség, az igaz, de a lényeg ugyanaz. Dálnok ott van és ott lesz a világ közepén. Éljen az új

hadvezér! Haláláig követjük őt - suttogta a bíboros után Kovács Botond, a dálnoki ezermester is. Hans Meyer még soha nem látott olyan sugárzó erőt és bizalmat emberi szemben, mint ami most felvillant Botond mester szemében, a büszkeség és az öröm keverékeként. S Emese? Ragyogott a meghatódottságtól apjára és földijére, Dózsára nézve. Hans úgy vélte, hogy egyszer ebből még órá is jut egy varázssugár. Jó, persze, nem a templomban, nem idevaló az...

A templomi áhítat miatt lehetett, hát az öreg Botond bátyó - aki eleve utálta az idegeneket, így ferde szemmel nézett Hans Meyerre - felengedett a templom előtti kis téren, amikor a fiatal német kérdezgetni kezdte, „csak úgy, egyszerűen”.

-Hallom, Botond bátyám és az új vezér egy földön születtek, éltek, míg el nem sodorta onnan a furcsa szél.

-Varázsereje van a mi székely földünknek, az emelte ilyen magasra a mi Györgyünket. Mint annak idején Hunyadi Jánost. Higgycs el uram, ezt az összehasonlítást nem véletlenül mondom. Vitéz volt az apja is, az ő nyomán lett a fiából végvári katoná. Olyan gyorsan emelkedett fel, mint ahogyan az megillette. Nagyon gyorsan, sok végvárban volt katoná. Akkora hős ő, és mindig is az marad, hogy még a király is felfigyelt a bátorságára. Tavalý kapott lovaskapitányi rangot. Nem is akárhol. Szapolyai János erdélyi vajda törökellenes hadjáratában vett részt, a vajda a székely vitézt ünnepelte benne a kinevezéssel. Rögtön utána a híres és fontos Nándorfejérvárra került, tudja fiam, Hunyadi János hőstetteinek helyszínére... már megint Hunyadi jut eszembe Dózsa György fiamról, na persze. György aztán nem bírt magával. A kard nem fér meg a tokban sokáig. Két hónappal ezelőtt, tehát idén február 28-án párbajra hívta ki és legyőzte a leghírhedtebb török vitézt, a minden párbajban győztes epeirosi Alit, a szendrői lovas szpáhik vezérét. Hallod-e? Még csak mintha most történt volna, s már itt vagyunk, fővezér lett. Mert ezért a hőstettéért a király, II. Ulászló kétszeres zsoldot állapított meg neki, és aranylánccal együtt járóan a lovagrendbe emelte, s falut ajándékozott neki. Még azt is engedélyezte neki, hogy a családi címere a hőstett emlékére egy karddal levágott vérző kart tartalmazzon. Ő a mi Györgyünk, a Székely Dózsa. Igazi nemes emberré emelte a király, nem egyszerűen székely lófő, hanem a magyar nemesi rend tagja.

-Hogyan lett ilyen népszerű a katonák között? - most is ők éljenzik torkuk szakadtából.

-Hát már hogyan lett volna az! A párbaj és az azonnali jutalom híre elterjedt minden végvárban, az ő nevét visszhangozzák a katonák. De nemcsak a katonák, nem is csak a székelyek. Most, hogy rábízák a keresztes hadak egybehívását, azért teszik, mert a király is, a bíboros is tudja: bátorságának, győzelmének híre elterjedt az egész országban, s főleg a szegény, egyszerű emberek között, akik szeretik, hogy közülük emelkedett ki. Úgyanezt meg utálják benne a főurak. Még szerencse, hogy Bakócz Tamás bíboros úrnak hasonló a származása, ő az egyetlen, aki érti Dózsát. Bízatsz benne te is - hát ha persze akarsz bízni ebben -, hogy parasztok tízezrei fognak majd fegyvert az ő hívására, s indulnak a halálba is. Mert a vitéz halála dicsőséggel egyenlő.

-Valaki azt súgta nekem a templomban, hogy távolról sem szereti mindenki! Valami déli püspök, ha jól emlékszem, a csanádi püspök úr, Csáky Miklós talán fel is jelentette Dózsát valahol, nyilván a királynál, tiltakozva, hogy Dózsa katonához nem méltóan viselkedik.

-Talán nem elég szépen vágta le a szpáhi fejét? Lehet ez is fiam, de én most Csáky Miklós helyében aggódnék egy kicsit. Mégiscsak egy fővezért jelentett fel. A rossz nyelvek szerint azért, mert nem akarja átadni az ő területén levő falvakat Dózsának, akinek pedig most ezek járnak királyi adományként a nemesi kinevezés után. Mit érdemel a besúgó maguknál, német földön? Mert itt nálunk megvetést. Inkább Tamás bíboros úr helyében lennék, aki szinte kikövetelte a királytól és a főuraktól, hogy a bátor katona, Dózsa legyen a keresztes hadak vezére. Hát ki más? Olyan, mint az apja. Kemény, igazi katona, becsületes, ha kimond valamit, az úgy is van, ha kell, tűzzel-vassal, de úgy is lesz. Ezt csodálják benne a katonák, a parasztok, a kismanesek, mindenki, aki lehetne olyan is, mint ő, s magában olyan is, mint ő. Tudod-e fiam, mi a lényeg? A hűség...

-A Csonkatoronyba kerül még majd Bakócz Tamás ezért a tetteért, meglátja, uram - súgta Perényi nádor Báthori István főispán fülébe, és nem kellett hozzáfűznie, magukban egyszerre mondták ugyanazt: „És teszünk ezért egyet s mást”... Mindketten sötéten hallgattak, s sűrűn vetették a keresztet Bakócz bíboros úr magasba emelt keze nyomán... - Ott aztán imádkozhat élete végéig. Dózsával együtt, kard és kereszt egységében. Ostobák!

Dózsa Györgyből elszállt minden aggodalom. Ott állt mellette hön szeretett országának minden nagysága, az állam és az egyház teljes vezetése. Kezében a pápa által küldött, felszentelt zászló. A pápa indította útjára, mint egykor egy másik pápa Dózsa vitézi eszményképét, Hunyadi Jánost. Mikor átjött a Szent György téren, csendben főt hajtott azon a ponton, ahol látni vélte a vérpados, rajta Hunyadi László lehulló fejét.

-Istenem, csak az ármánytól óvj meg, az árulástól, a méregbe mártott törtől, melyet hátulról döfnek a szívembe. Mentsd meg Magyarországot a belső viszálytól, hatalmi torzsalkodástól, és én megfogadom neked, hogy hű leszek a Hunyadiakhoz, s a török nem maradhat magyar földön.

S ahogy elhagyta a teret, a vérpados árnyékát, megnyugodott. Párbeszéde Istennel meghozta a választ: az Úr elégedetten bólintott Székely Dózsa gondolataira. Itt, a templom főoltárán már nem volt min töprengenie. Hatalmas vörös kereszt díszelt mellvértjén, mellette legvitézesebb társai, előtte Bakócz bíboros úr, kezében a királytól kapott új kard. S még meleg a kutyabőr, melyen nemesi rangja díszelgett. Apjára gondolt, majd Lelle asszonyra, az ő törékeny, pici édesanyjára, s elmosolyodott. Sohasem lesz hűtlen övéihez, a földhöz, ahonnan származik. Már lóra ült Dálnokon, már útban van hozzá Budára s utána rögtön a pesti, a rákosi táborba az ő szeretett öccse, jobb keze, szívének másik fele, Gergely, Gergő.

Vezér lesz, ha az Úr is így akarta, a legbátrabb magyarok hadvezére. Nem lesz, már az is! Félre gyávaság, tűnj el, töprengés, te a tett halála vagy, s most a nagy cseleke-

deteknek jött el az ideje. Mire a tavasz véget ér, mire a török megpróbálna átkelni a déli, a bánsági, szerémségi, bácskai határokon, Szeged és Temesvár, Nándorfejérvár irányából megindítják a frontális támadást, és a Duna túlsó partjára, a Balkán irányába végleg visszavetik a betolakodókat. Véletlenül balra pillantott, Perényi nádor és Báthori főispán, kapitány szemébe, s átfutott rajta valami ismeretlen érzés. Mióta felnőtt, vitéz, harcos, soha nem érzett megborzongást, kételyt, már-már sötét félelmet. Mit látott most mégis a szemekben? Azok félrekapták tekintetüket, elhallgattak, lehajtott fővel kapcsolódtak az imádsághoz. Dózsa kissé jobbra nézett, Bornemissza budai kapitányt és Szapolyai János erdélyi fővezért kereste, az előbbit látta, az utóbbit hiába akarta. Jobb kezével végigsimította a mellén a keresztet, aztán a szívére csúsztotta hatalmas tenyerét. A hivatalos eskü már véget ért, most a szívéhez beszélt némán, a kezében szorongatott feszületre nézve:

-Soha többé nem ülsz rám, félelem. Az igazságot szolgálom, az életet védem, Jézus áll a pártunkon minden percben. Olyan hadat szervezek a fegyverforgató kisnemesekből, a mindenre elszánt jobbágy tömegekből, a hitet adó papokból, Mátyás király fekete seregének kipróbált, tapasztalt, öreg vitézeiből - a Győztesek Hadából -, amilyen nem harcolt török ellen Nándorfejérvár óta. S ha elindulunk innen, a Rákos-mezőről, az Al-Dunáig meg sem állunk. A Hit Hada lesz a mienk. Krisztus és a szabadságunk! - formálta az új csatakiáltást az új vezér.

Maga is meghökkent a bátor szavakon. És el is gondolkodott. Kinek a szabadsága? Az övé? Neki nem kell, neki van, mint ahogyan jár a szabadság születése pillanatától minden székelynek, kunnak, jásznak, a harcoló nemzetségeknek. Kinek kell a szabadság? Az országnak! Hogy ne igázhassa le a mohamedán ördög. S ha Magyarország szabad marad, egyszer majd kiűzhetik az egész Balkánról a szultánt. Béke kell Délen, az a szabadság záloga. S kinek kell még szabadság? A városoknak, hogy fejlődhessenek?

Ez a gondolat idegen volt Dózsának, el is kergette. Harcoljanak meg érte! Különös dühvel gondolt az általa ismert előkelő, pöffeszkedő városokra Erdély középső és déli részén. A szászokra, akik minden jogot megszereztek és kisajátítottak maguknak, a hazáért soha nem harcolnának, állam ők az államban. Valahol máshol van az ő hazájuk - gondolta keserűen Dózsa -, ők németek maradtak, s lenéznek bennünket, székelyeket, magyarokat. Az ő szabadságuk végtelen, mert pénzért mindent megvesznek maguknak, mindent és mindenkit.

Dózsának bevillant az ő szegény, földjét túró székely népének a szabadsága. Szabadok ők, ha levegőt kell venni, ha harcba szabad lépni a királyért. Soha senki sem szólhat bele az ő saját törvényeikbe. De miért is szólna? Szegény ember, szegény nép, nem zavar senkit, elég baja van annak: hogy éljen ma után holnap is, ő és a gyereke. Szabadság szegényen? Szabad rabok vagyunk, mi, székelyek is! De akkor mit mondjon a milliónyi alföldi, felvidéki, erdélyi jobbágy, az urak saját privát rabszolga hada, amelynek annyi joga sincs, hogy ha bántják, ha éhségbe kergetik, odébb álljon? Annyi ő, mint a rög. A földhöz tartozik, s csak akkor mehet tovább, ha haló porát a szél fújja el. Nekik is meg kell adni legalább azt a létnyi szabadságot, amivel a székelyek élhetnek az Árpádok óta, ha akarnak.

-Röghöz kötött barmokká tették a magyart?! - Dózsa körülnézett. Vajon ezt a keserű mondatot hangosan mondta ki, meg is hallhatta valaki? Elszégyellte magát. Isten házában, a király kíséretében, a bíboros áldó szavai mellett hogyan motyoghat magában ilyen szörnyűségeket. Kard való neki, nem a szó! Máglyára való a lázon-gás...

Emese szíve repesett az örömtől. Láttá földijét megdicsőülni. Ember Dálnokról nem jutott még ilyen magasra. Minden székely áldhatja a mai napot. Megbocsátóbb is lett Hans Meyer újabb kísérlete láttán. A fiatalúr véletlenül hozzáért Emese kezéhez, s ha már ez megtörtént, feledékenységből ott is hagyta rajta. Emese szíve hangosan vert, nem szokott ő hozzá az ilyen erőszakhoz. Mégsem tett semmit. Régióta nyitott volt a szíve - persze, ezt emberfia nem látta, ezt csak ő tudta -, s fényes volt a szeme arra a gondolatra, hogy Hans talán miatta tért vissza Budára az idegen német földről, ahova tavaly oly hirtelen és mogorván távozott. Néhány másodperc múlva Emese elhúzta a kezét, az ölébe rejtette ismét. Ennyi elég volt a kalandból. Ha az apja meglátta volna, biztosan nem ülhetne többé Hans mellé.

Tegnap, amikor „a germán” - apja mondta így - megérkezett Budára, és beköszönt hozzájuk, az öreg kovács kicsit ideges lett. Rossz emlékei maradtak tavalyról. Nem szerette, ha nem tudja, kivel van dolga. A kovács vasat ver, a pék lisztet süt kenyérré, a takács sző. De ki ez a germán? Úgy közlekedik az urak és a polgárok, a katonák és a papok, a zsidó pénzkereskedők és főnemesek között, mintha mindegyikkel volna valami fontos dolga. De ki ő, és mi? Az Isten se tudja. Hol papírokra firkál érthetetlen szövegeket, s lovas futárokkal küldözgeti valahova, hol a király kíséretét követi, akármerre is mennek. Mesélték, hogy tavaly is hol a Felvidékről, a bányavárosokból jött vissza nagy lihegve, hol meg sügött-bügött más idegenekkel, főleg germánokkal és zsidókkal. Úgy mutatkozik be mindenkinek, hogy ő a Fuggerek küldötte, s észre sem veszi, hogy minden rendes magyar embernek kinyílik a bicska a zsebében a Fugger-név hallatán.

-Mire vág fel ez a fullajtár, aki kéretlenül megjelent magyar földön tavaly nyáron, majd, mint ahogy' jött, ment is hirtelen, s most megint itt? Kalandorokkal van tele Európa, újabban, Mátyás halála óta Magyarország is. Az öreg Kovács bátyó úgy vélte, hogy kalandor, szélhámos illeg-billeg (ha ő vagy a lánya hagyná!) a hamvasan naiv, gyönyörű szép Emese körül.

-Míg jól hátba nem vágom, hogy megsántul - gondolta az öreg. - Kalandor szélhámos, megállj csak, találkozzunk még, de az nem esküvő lesz, hanem temetés! - ezzel a vággyal már inkább csak saját magát ugratta.

Álnok küldetés

Hans Meyer nem szívesen fedte fel a kilétét senkinek sem, így aztán Kovács mester bizonytalanságát sokan osztották. Kevesen álltak szóba vele, mert nem tudták, hol köt ki a szó. Ez tavaly nagyon megkeserítette Hans magyarországi útját. Eredménytelenségének ez volt a fő oka, erre maga is rájött téli magányában. Úgy tért vissza, hogy bizalmat ébreszt az emberekben. Jó viszonyban akar lenni mindenkivel, a királyi udvarral és az erdélyi vajdával éppen úgy, mint a felvidéki Fugger-rokonok-

kal, a Thurzó-famíliával, vagy az erdélyi szászokkal, akik viszont az ő vér-, illetve néptestvérei. Ragyogó történetet talált ki, joggal hitte, hogy ezzel felkelti mindenki érdeklődését.

Története oly szépen fénylett, mint az arany. Mert az arany volt maga.

Már otthon, Augsburgban javasolta Jakob Fuggernek, hogy - ha a hírek igazak, s új kincslelőhelyek bukkantak fel Transylvániában - tegyék át az újabb aranybányák nyitását Erdélybe. Arany, ezüst, réz, vas. Igazi feltáratlan színesfém- és nyersanyagforrás az a vad és ismeretlen vidék. Mi lenne, ha a feltárásokban az Északi-Kárpátok nagy ívét Besztercebányától kezdve kiterjesztenék egészen a Keleti- és Déli-Kárpátokig?

Ha a Thurzók nem is nyerhetők meg az ügynek, van ott, Erdélyen egy másik „felvidéki”: a minden vagyonszerzésre oly nyitott vajda, egyben szepesi gróf, Szapolyai János. Ha őt sikerül megnyerni szövetségesnek, akkor szabad az út Erdélybe. Erre ugyan azt mondta neki dühösen Jakob Fugger, a teljhatalmú pénzmágnás, hogy ökörség, mert nem szolgálhatják egyszerre a Bécs- és Prága-barát Jagellókat, azaz a Habsburgokkal való terjeszkedésüket, és a velük szemben álló, ugyancsak trónra törő Szapolyait.

A mindenki megvesztegethetőségében hívő Jakob úr végül beadta a derekát. Ha Hans Meyer úgy tér vissza, hogy a felvidéki aranybányászat tapasztalatait átviszi Siebenbürgenbe, azaz Erdélybe, akkor legyen. De! Együtt kell működnie a tapasztalt erdélyi szász városokkal. És nem kerülhet túl közel Szapolyaihoz, tehát csak tapogatózhat, mégpedig azért nem, mert a szászok megvetik őt, s nem akarnak vele együttműködni. És azért sem, mert Jakob Fugger személyes meggyőződése, hogy a Habsburgok bécsi szárnya, Ferdinánd főherceg előbb-utóbb ráveti magát nemcsak Budára, hanem a magyar korona keleti ékességére, Erdélyre is, és a Fuggereknek nem érdeke, hogy ujjat húzzanak a német-római császár családjával. Vagyis azt mondta ezzel Jakob Fugger Hans Meyernek, hogy tehet bármit, mehet bárhova - de csak a saját szakállára. Bajt, diplomáciai bonyodalmat nem okozhat. S főleg: ha döntenie kell a magyar és a bécsi érdekek között, akkor az utóbbit tartsa szem előtt. Hogy miért? Mert ez a jövő.

Nem azért, mert Bécs számít. Hanem azért, mert Spanyolország számít, a világ felfedezője. S most a spanyol trón a Habsburgoké. Fugger úr még egy tanácsot adott Hans Meyernek. Ha Erdély vagy a Duna-Tisza köze déli részén jár, dupla figyelemmel kövesse, támadhat-e olyan helyzet, amikor a török szultán nemcsak be-betörhetne, hanem hatalmas sereggel fel is vonulhat Magyarország ellen.

Ha ez veszélyeztet, akkor teremtsen kapcsolatot Isztambul valamilyen küldöttével, akármilyen pasával. Nem lehet tudni, kié lesz a magyar Délvidék. Ha a török megerősödik, egy bankár- és kereskedőház nem mondhat mást: Éljen a szultán, éljen soká I. Szelim, a padisah! Ez utóbbi gondolatmenet meghökkentette magát Jakob urat is, bizonytalanná is vált egy kissé. Hitt abban, hogy pénz minden áron. De vajon mit szólna az ő oszmán kapcsolataihhoz a keresztény világ?

-Uram - jajongott Augsburgban Hans Meyer 1514 januárjában -, de hiszen ön kémnek küld engem ebbe a véres veszélyzónába! Ha bárki megtudja, azonnal felkoncolnak.

-Kémnek?! Ugyan! Tudósítónak, hírek ügynökének. Fiam! Mi pénzzel dolgozunk, áruval is, szerte Európában, lassan másfél évszázada. Mindenütt ügynökeink vannak, akik pénzt, posztót, fegyvert kínálnak, adnak el. De most, hogy a világ felgyorsult, hogy új világrészek kerülnek Európa hatalmába, hogy a török szultán terjeszkedik a keresztény világ meghódítására, most egy új, mindennél fontosabb termék került a piacra. A Hír! Mi, hol, miért, mikor történik?! Ha a pénznek vannak ügynökei - a mi bankárjaink Milánóban, Lipcsében, Bécsben és Budán -, akkor a hírnek is vannak, lesznek ügynökei. Isten őrizze magát attól, hogy beszámoljon valódi küldetéséről, Erdély aranyáról, a szultán hatalmát kísérő érdeklődésünkről, a Habsburgok törekvéseiről, a Jagellók gyengeségéről, a bumfordi Zápolyáról. Még csak nem is éreztetheti, hogy ezekkel foglalkozik. Érkezzen Budára, mint hírügynök. Mint tudósító! Mondja azt minden magyarnak - és ha kell, töröknek -, hogy minket itt a Rajna-vidéken, német földön nagyon érdekel az a sok szép, izgalmas, színes, bátor történet, ami ott zajlik, hogy éhesek vagyunk ezen kimagasló jelentőségű eseményekre, és hogy mennyire tiszteljük, irigyeljük őket sokoldalú világukért, nemes tetteikért. Mondja meg nekik: az ön dolga AZ, hogy erről tudósítsa a németeket, mindenekelőtt újságunkat, az Augsburger Wunderzaichent. Egyébként tényleg van miről beszámolni, maga is meg fogja szeretni. - Jakob úr visszazökkent a székébe, amelyből csaknem kiragadta iménti víziója a lehetséges terjeszkedésről.

-A nevemet ki se ejtse. Nevetnem, kacagnom kell ezeken a bugrisokon. Minél nagyobb a hatalmam, minél többen tartoznak ott nekem, annál jobban utálnak, mármár gyűlölnék. Nem elég, hogy a kezemben vannak tartozásaikkal, még meg is haragítanak... Fugger így, meg úgy, ordítja a középnemes, ha bántani akarja az őt kisemmizni akaró bárókat. Fugger pfuj, kiabálja a vajda, ha szeretne a nádor helyén olyan valakit látni, aki kisöpri neki az utat a trón felé... Fugger, le vele, dörmögi a nagy nemzeti hős, Bakócz bíboros, ha nem tudja tovább terjeszteni a hatalmát Vác irányából Besztercebánya felé, mert belénk, bányajogainkba ütközik. S a sok gyűlölködés közepette nem veszik észre, hogy adós mind, az alsó nadrágjáig. És fizetni fog, a király is, a nádor is, az érsek is. Mi nem egyszerűen aranybányákat tárunk fel. Az aranybánya mi vagyunk. Az aranybánya azonban nem beszél, a bánya hallgatólag, érti-e, Hans? Hans Meyer tudósító! Kém? Isten őrizz. Tényleg felnégyelnék. Legyen ott, írjon buzgón mindenütt, s havonta, ha kell, hetente jelentsen nekem, futárral, levélben. Tu-dó-sí-tóó! Ha-ha-ha. Hírügynök! Még jobb... de nem, ne, ne legyen ügynök, arra is haragszanak ott. Tudósító, ez a jó. Ezt nem értik.

-Hetente? Nem elég havonta?

-Nem posztót, nem gulyát, nem gabonát árul, Hans. Híreket! Akarja, hogy naponta kérjek? Megtehetem, az volna a legjobb. Minden futárral egy hír, az igen. De anynyi minden azért mégsem történik ott. És ne felejtse el: jusson el mindenképpen a dél-erdélyi szászokhoz. Majd ők megérzik, miért és mi fontos nekünk ott. Menjen fel a Felvidékre a bányáinkhoz, aztán újra Budára, onnan Szeged, Csanád, Lippa,

Temesvár irányában Szebenig, Meggyesig, Brassóig. De ne felejtsem el híreket szerezni a törökök, a tatárok déli mozgólódásáról sem. - Jakob úr elmélázott, váratlanul felfénylett a szeme:

-Ha már a Felvidéken jár... Értesüléseim vannak arról, hogy Észak-Magyarországon - nyilván Mátyás király utóhatásaként - virágzik a művészet. Gyönyörű templomok épülnek, s nem csak a híres Kassán. Menjen Eperjesre, Bártfára, Lőcsére. Biztos híreim vannak arról, hogy Lőcsén épül most Európa leghatalmasabb szárnyas oltára az ottani Szent Jakab plébániatemplomban, és ez bizony a késő gótikus faszobrászat remeke lesz. Keresse meg, ki az alkotója, a találja meg az ő zseniális kezének nyomát más felvidéki templomokban is. Mintájára tucat számra készülnek remekművek máshol is. S van egy másik híres táblaképfestő is. M. S. mester néven írja alá képeit, s éppen Selmezbányán. A Szent Katalin-templom főoltárán olyan gyönyörű szárnyakat faragott, mint kevesen Európában. Különösen nagy híre van a Feltámadásnak és a Vizitációnak. El ne felejtse megnézni, leírni, lerajzolni őket. S szerintem az erdélyi szászok se maradtak le felvidéki, szepességi rokonaiktól az alkotóerőben. Magyarország lehetne nagyon fontos ország is Európa életében, mindene megvan hozzá... Talán nincs igazi királya... de ez nekünk, a pénz gazdáinak nagy öröm. A mi tudásunk a hiányból, mások alkalmatlanságából ered. „Tudósítson” a művészetekről, legalább nem jönnek rá, hogy mi is érdekel bennünket igazán. Éljenek a magyar fafaragók, Hans! És aztán remélem, érti, mi a dolga valójában!

Hans világosan tudta, megértette. Ő bizony kém. Majd jópofára, könnyedre veszi a stílusát, elmondja, hogy tudósít, értesít, beszámol, leír - s mivel ezt úgyse érti senki, játékos, bohém módon megy ide, oda, az sem baj, ha kalandornak tartják. Csak azt ne! Csak kémnek ne. Megsütik elevenen.

Szegény kis Emese összes gondja az volt, hogyan tartsa távol a kezét Hansétól, vagy ha ez nem megy, apja szemét kettőjük közeledő kezétől. Mi volt ez ahhoz a gondtömeghez képest, ami ott tornyosult az egyébként ártatlan kék szemével meghatódottan Emesére bámuló Hans vállán, hátán?

Útban a kijárat felé apja tőle szokatlan, vakmerő lépést tett. Kilépett a távozó Dózsa elé, kezét nyújtotta, s a székelők oly jellegzetes, félreismerhetetlen hanglejtésével megszólította:

-Dejszen György öcsém! Nem ismer meg kend? Kovács vagyok, a Kovácsok családjából, Dálnokról, tán csak hallott rólunk. Botond vagyok.

Dózsa azt sem tudta, hova tegye az öreget. De érezte a sepsiszéki tájszólást, látta a tiszta tekintetet, s főleg, s mert Emeséről a világ minden népe megmondta volna, hogy székelő lány, elhitte, amit a kovács mond, s melegen megrázta a kérges kezét.

-Jönnek-e maguk is, bátyám, a seregembe? Ha igen, legyenek ott a rákosi táborban, holnaptól bármikor. De siessenek, mert májusban indulunk délre, s meg sem állunk, míg nem lesz mindenki tarisznyájában néhány török koponya. Hozhat maga is két turbános fejet, nyak nélkül - mosolygott Dózsa, ezúttal már vezéri komoly-

sággal. - De a lányát soha nem merném vitézek közé engedni - Dózsa felnevetett. Emese elpirult, tipegett néhányat. Többet nem tudott, mert Hans eléje penderült szemtelenül, ahogyan csak külföldi mer, székely biztosan nem, Dózsához lépett, s könnyedén megkérdezte:

-Parancsnok uram - hogyan szólíthatom, parancsnok, vezér, hadvezér? - szóval uram, megengedné-e, hogy a vakmerő, bátor magyar nép és hada gyülekezéséről beszámoljak a német városállamoknak és grófságoknak. Egész Európa bámulja az önök felvonulását, keresztes hadjáratát a török ellen. Oroszlánszívű Richárd szentföldi, és Hunyadi János balkáni harcai óta nem volt ekkora remény a német és az olasz uralkodókban, hogy sikerül megállítani az oszmán bandákat. Követném a tábor, ha visszajövök Besztercebányáról.

Hans pontosan tudta, hogy esze ágában sincs Beszterce-, Körmöc- és Selmecebányára menni. Erre szólt ugyan a parancs, az utasítás, de megérezte, hogy a bányák mélyénél fontosabb az, ami itt és most a szeme előtt a felszínen történik. És hát főleg azt tudta, hogy a Felvidékre úgysem vihetné Emesét, a táborba viszont éppen az imént csábította a lányt Dózsa. Mert a meghívás ugyan az apának szólt, de a hamiskás mosollyal, az óvó intéssel Emesének is kedveskedni akart Isten új, felszentelt kapitánya.

Baljos kétely

Dózsa kemény léptekkel vonult ki a templom ajtaján. Kint nem várta senki, a főurak a királlyal a palotába mentek, a budai polgárokat pedig egyáltalán nem érdekelte egy vérhez szokott székely. Köztük nem elismerést, hanem viszolygást váltott ki a hír, hogy Dózsa tarisznijában hozta el a király elé a leghírhedtebb török szpáhi fejét. Menjen Dózsa délre, oda való, nem ide. Döngött Dózsa haragos csizmája, csak a kövek visszhangozták, az embereket nem érdekelte a távoli, nyilván nem is valós veszedelem.

Egyetlen kivétel volt, egyetlen ember, aki úgy vélte, lesz még itt neki némi dolga. Bornemissza János, Buda várkapitánya magához hívatta a testőrgárda, a várőrség, valamint a portyák parancsnokait, hadnagyait, és titkos tanácskozást tartott. Senkit sem akart ijesztgetni az éppen Dózsát felszentelő főméltóságok közül, úgy tekintette, hogy az ügy, ami foglalkoztatja, magánügy. Fegyvert osztatott ki minden alárendelt katonának, s felvontatta a bástyákra, egyelőre csendben, zajtalanul, az eddig a raktárakban tárolt 12 szakállas moszarat, ágyút. Ezek láttán az olaszok vagy a törökök jókat nevettek volna, Magyarországon azonban az egyszerű emberek között szinte ismeretlen, pusztító erejű fegyvernek számítottak ezek az eddig harcot nem látott tűzszerék.

Bornemissza János nem tarthatta meg a teljes titkot. Hans Meyer nem azért jött Magyarországra, hogy információ nélkül hagyja urát, megbízóját. Nem azért volt a hírek ügynöke, „tudósító”, hogy ne vegye észre az ünnepről távozó budai kapitányt, ne kövesse a Szent János-kapuig, s bár ott elveszítette szem elől, még aznap délután látta a bástyákra elhelyezett kis ágyúkat. Fölényes mosoly suhant át az arcán.

-Mit akarnak ezek a török ellen ilyen ágyúkkal? Ez a magyar király fegyverzete?
-Arra véletlenül sem gondolt, hogy a várkapitány szándékai szerint a Pest alá hamarosan gyülekező, ki tudja, milyen összetételű és erejű keresztesek ellen kiválóak lesznek ezek a „nagy puskák”, csak el kell sütni őket, és máris szaladnak, ha... De mit keresne a keresztes paraszt Buda várfalán?

Hans Meyer meglátogatta a Jakob Fuggertől kapott első címet, Isaac Breslauer pénzverdejét, hogy tájékoztatást kérjen a következő hónapok várható eseményeiről. Az öreg zsidó, a Fuggerek budai „bankára”, hitelezői kapcsolata bizalmatlanul fogadta a fiatalembert, csak a Jakob Fugger által küldött pecsétetes levél enyhítette meg. Szinte ömlött belőle a panasz, a félelem, az aggodalom.

-Akik itt fényben ünnepelnek, a szemüktől nem látják a kormot, a sötétet, az üszköt. Azt hiszik, hogy a török ellen készülnek, hogy majd együtt harcol nemes és jobbágya, pap és hadnagy, mint egykor Hunyadi idején. De nem így lesz, fiam. Egymást ölik majd a magyarok a török helyett, hidd el nekem. Iszonyatos parázs van itt alul, csak még nem látszik.

-Ágyúkat, kis jelentéktelen ágyúkat, de mégiscsak messze hordó fegyvereket láttam elhelyezni délután a vár némely keletre, Pestre néző bástyáján. Hol itt az ellenség?

-Még sehol. És mindenütt. Mindenki a másik ellensége. A vajda a királyé, dülva-fülva rohant vissza Erdélybe, amikor meghallotta, hogy egy székely lófőt neveznek ki hadúrnak. Még az sem érdekelte, hogy tavaly egyenesen az ő vitéze volt Székely Dózsa... Maga a király akarva-akaratlanul az ország ellensége, képtelen rendet tartani, egyensúlyozni az erők között, mindenki gúnyolódásának tárgya. Az örökösödési szerződéssel eladta az ország, a királyság jövőjét, így magát az országot a Habsburgoknak. Ezzel semmibe veszi az országgyűlés tiltakozását és ellenkező döntését, és így mindenki árulónak tartja a köznemesség soraiban. Dózsa lenne a jövő? Egy ismeretlen katona? Villával eszik meg reggelire azok az urak, akik most esküvel ígérték a támogatásukat. Alig várják, hogy elmozduljon Pest alól, nyomába erednek, feltartják, zaklatják, üldözik majd, le is váltják, hidd el nekem. Itt még nem merik bántani, nehogy a Rákos-mezőn szerveződő táborából betörjön Budára, a várba, s felégesse őket.

-Hogyan fordulhatna Dózsa a király, az udvar ellen, hiszen most kapott meg minden hatalmat, most tett esküt a szent háborúra?

-Neked mondjam, fiam, egy Fugger úr által küldött németnek? A pénz mozgat mindent, a hatalom irányít mindenkit. Most látszólag áldoznának a háborúra, a sereg felfegyverzésére. De amint a főurak észreveszik, hogy Dózsa a földekről, a földművelésből ismeretlen harcmeszőkre csábítja jobbágyaikat, lefűjnek minden keresztes megmozdulást, állhat a mögött pápa, király, maga az Isten is. És amint Dózsa vezérei, papjai észreveszik, hogy elmarad az ígéret, nincs pénz, nincs fegyver, csak a nincstelenség van megint, mint mindig, hát azonnal az urak ellen fordulnak, nem a török ellen.

-Nem lesz hadjárat a szultán ellen, Isaac uram?

-De lesz. Minden szándék erre mutat. De ha kiderül, hogy más az érdekük, hogy főúr és paraszt, idegen király és magyar nemes nem akarhatja ugyanazt, úgy egymás ellen fordul minden magyar, mint még soha, mióta bejöttek ide, mióta István királyuk megszilárdította a hatalmukat. Égni fog az ország, meglátod, nem épülni, gyilkolni, nem harcolni. A főúr soha nem fogja meg a jobbágy kezét, ha nagy a baj. És az elvadult nép tör-zúz, ha rájön, hogy becsapták. Nem kért ő fegyvert a török ellen, de ha már hívják, használni akarja. S ha megvadul, vérrel locsolja le azokat, akik okozzák évszázadok megaláztatásait. Ne felejtse, szabad nép volt ez a nép egyszer, s a parasztok most Európa legnyomorúságosabb szolgái lesznek lassanként. 600 éve szabad magyarok jöttek a Kárpát-medencébe, s elkergették innen a híres pozsonyi csatában az őket megsemmisíteni akaró nyugati hadakat. 28 évvel ezelőtt az utolsó saját királyuk még Bécsset is elfoglalta, s ha nem is volt mindenki szabad, legalább biztonságban élt minden ember, joga volt az élethez. Most ez a legnagyobb baj. Semmi sem garantálja, hogy holnap nem ölik meg, nem nyomorítják halálra őt és családját. Az a baj, hogy ez a bizonytalan sorsú, áldatlan belső konfliktusokkal terhelt királyság nem tud megvédeni senkit - sem magát, sem tagjait. S ha szétesik valami, akkor az önkény az úr. A legerősebb kénye-kedve. Ezt ma eltakarta az eskü Zsigmond király-császár főoltáránál, mintha ma is olyan erős lenne az ország. De te jól láttad. Szakállas puskákat, kis ágyúkat helyeztek el a bástyákra, kelet felé állítva. Ki ellen is? Ott éppen a most megáldott keresztes hadak gyülekeznek. Menj fiam, látogasd meg a selmeci, beszteceri bányákat, biztosítsátok az arany- és a réztermelést, és ha rám hallgat Fugger úr, vigyék ki az országból, amit csak tudtok, bármilyen eszközzel, ne törődjete a magyarok háborgásával, ellopják őket is, ha tehetnék - de nem tehetik, mert a titeket nem merik elvenni. Nem tudnák, hogyan kell... Vigyék, gyorsan.

-Isaac úr! Én már oda nem megyek! Megüzenem Jakob úrnak, amit mondasz, ha kell, azonnal, s döntsön, ahogyan akar. Mert ha hiszek neked, és miért ne hinnék bölcsességednek, akkor nekem most nem az aranybányákról kell tudósítanom, hanem egy robbanásról, amely maga alá temethet minden bányát.

-Milyen robbanásról, fiam?

-Amiről az imént beszéltél! Ha igaz, amit mondasz, felrobban Európa közepe, s darabokra zúzza a Duna-medencét.

-Ne menj Dózsa táborába, ha kedves a jövőd. Menj a bányákba, ott talán neked is jut valami az arany csillogásából. - Az öreg zsidó kezdte azt érezni, hogy rossz helyre önti élete gazdag tapasztalatát.

-Oda is megyek majd. De nem a Felvidékre, hanem Erdélybe. Olyan bányákat tervezünk megnyitni, amelyekben együtt dolgoznánk az erdélyi szász városokkal, és ha kell, még több munkást, bányászt, tervezőt hozunk német földről, ugyanúgy, ahogyan ez bevált a felvidéki bányákban, a szepességi városokban. A miénk lehet az ellenőrzés Transylvania fölött.

-Fiam, te semmit sem értettél meg. Pedig te mondtad éppen, hogy felrobban Európa közepe. Te magad akarod meggyújtani a kanócot? Odaveszel te is. Menj haza

békében. Haza, Augsburgba. Semmi keresnivalód Dózsa táborában, se pedig a király, vagy éppen Zápolya vajda környékén. Vesztes mind. Mint éhes farkas marják majd halálra egymást. Én és a családom azt tervezzük, hogy elköltözzünk Bécsbe. Pedig magyar királyoknak verünk pénzt, ha kell, kérésükre az aranytartalmat is csökkentjük érmékben, ha kell, részt veszünk visszaéléseikben is, mert nem a mi dolgunk a döntés. Kölcsönzünk nekik Anjou Károly óta, tehát már kétszáz éve. Virágzunk. De most kénes esők jönnek a szép szirmokra. Megyünk. Az ember ne kockáztassa családját életét idegen földön, más érdekekért. Menj te is.

-Isaac úr! Engem azért küldtek, hogy tudósítsak mindenről, és szervezzem az erdélyi bányák jövőjét. Ha én elmenekülök, mehetek Litvániába a rénszarvasok szőrét-bőrét és a német lovagrend múltját tanulmányozni. Ha igazad van, most ott történnek a dolgok, ahova a szakállas ágyúkat irányította Bornemissza uram.

-A golyó téged is eltalálhat.

-Lássuk Dózsát, az esküjét, a hadakat a török ellen.

-Vak vagy, Hans Meyer. Vak ember is tud jól tudósítani? - Isaac Breslauer egyszer s mindenkorra becsukta az ajtók Hans Meyer mögött. Szemét már Bécsre vetette.

Idézet Eötvös József: Magyarország 1514-ben című regényéből:

„Budán ezalatt Bornemissza csodálatra méltó tevékenységet fejt ki. A főbb nemesség, mely még minapjában, midőn a keresztes had kihirdetése előtt Telegdi által a fenyegető veszélyre intetett, ennek józan tanácsait megvetéssel fogadta, s mely a parasztlázadást, ha nem is lehetetlennek, legalább oly valaminek tekinté, minek legyőzése csak akarától függ; most, midőn az előre látható vész kitört, elbizottságát gyalázatos gyávasággal cserélte föl. A város telve vala nemesekkel, kiket részint félelem, részint erőszak jószágaikról elűzött, s e menekülők tömege még inkább növelé a zavart, mely Ulászló udvarában mindig létezett. Naponként új, s rosszabb hírek érkeztek a városba. Zápolya, kinek jóakarátában úgys kevesen bíztak, seregeivel még Erdélyben állott; a temesi gróf hatalmas legfőllebb a gondjaira bízott fontos vár megőrzésére látszék elégségesnek; az alsóbb nemesség, érdekeit az úri rendtől elkülönölvén, a mármárosiak példájára a parasztokhoz szegődött, vagy pedig közönyösséggel tekinté a főbb birtokosok veszélyét; s azok, kik e szerencsétlen napokban a közállomány fenntartására szívesen fegyvert fogtak volna, lázadók által mindenfelől körülvelt váraikban alig bírták önmagukat védeni. Sehonnan nem érkezett segedelem. A császár, a pápa, s a lengyel király, kikhez az urak első rémületükben követeket küldtek, legjobb akarat mellett sem jöhetnek még idején a nemesség megmentésére; az országban nem vala senki, ki a kormányrudat erős kezébe ragadván, a közállomány rongált hajóját e vészek közt vezérteni akarná. Az uraknak egy része a nádortól várná megmentését; ez maga kínos fájdalomak között feküdt betegágyán, s kölcsönös szemrehányások, fenyegetődzés, s a legörültebb kétségbeesés vala minden, mit a nemesség saját és hazája vesztének elhárítására e napokban tett; míg az egyházi rend reggeltől estig az Úrnak templomaiban imádkozott, mintha az ég azokat megmenteni akarná, kik önmagukat elhagyák. Egy férfi volt, ki el nem csüggedett, s e férfi Bornemissza vala...”

Kereszt alá a tábor

Már március óta az a hír járta az országban - Bakócz bíboros úr jóvoltából -, hogy keresztes hadjárat indul a török ellen, s aki fegyvert fog, mentesül a bárók, főurak önkénye alól. A Rákos-patak mezején kell gyülekezni, ott lesz a zászlóbontás.

Mire Dózsa a táborba ért, az ország minden tájáról, Biharból, az északi hegyekből, a Duna-Tisza-közéről, Tiszántúlról, Hegyaljáról, Bodroghözből százával gyülekeztek a parasztok, kismesek. Senki sem lepődött meg, hogy gyakran papjaik vezetésével. Keresztes hadjáratról szólt a hír, ki is képviselhette volna náluk méltóbban. Papok, akik ráadásul a saját szemükkel látták az urak önkényét a szegény emberek fölött. Papok, akik maguk is érezték ezt az önkényt. A vér színét használták a zászlókra rajzolt kereszteken, vérvörös, lángoló színeket. Hangjával, eszével, kíméletlen mondandójával kitűnt közülük Mészáros Lőrinc, Lőrinc barát. Grófi birtokról származott ő is, onnan ment tanulni, míg apja jobbágyként robotolt éjjel-nappal. Így megy ez sok száz éve. Őket védte gyújtó szavaival Lőrinc. Ki se látnak a rögből a szegény hívek, a jobbágyok. Hogy is lenne nekik igaz királyuk, akiért életüket áldoznák? Nekik grófjuk van, ispánjuk, meg egy megvakult élet. Hogyan lenne az övéké Magyarország?! Egy ország nem lehet vak, nem robotolhat, és nem lehet kilátástalan. Jól mondja a szó: Kussolj, paraszt!

Lőrinc barát

Lőrinc barát abbahagyta szónoklatát, amikor megpillantotta a táborba érkező Dózsát és kíséretét. Nem hitt senkinek, nem hitt semmiben Istenen kívül. Akkor volt fiatal, mikor Mátyás királyt megmérgezték Bécsben. Csak a grófságában hallott mendemondát, meséket arról, milyen igazságos volt Mátyás. Mátyás? Ha olyan nagy király volt, miért nem lett örökös? Miért hagyta a trónt ebek harmincadjára ugyanúgy, mint csaknem fél évezreddel korábban István király? Milyen király az, aki nem tudja megszervezni, hogy folytassák művét? Mátyás igazsága - ha volt - porba hullott. Mindig a győztesnek van igaza. Főleg, ha élve marad. S minél nagyobb volt valaki, annál mélyebbre kell a sárba taposni jó hírét, minden emberét. Nehogy híveik belekapaszkodjanak utólag. Nem hitt Lőrinc, a pap Mátyás elrontott igazában, de nem hitt Dobzse László nagy türelmességében sem. Paraszti vérében tudta, hogy alkalmatlanságról van szó: ócska királyt kerestek az urak, ha végre kimenekülhettek az erős uralkodó markából. Szorongatva lenni, ők, az urak? Beleködni jó nagyot a kézbe, eltolni messzire! Lőrinc nem ismerte Székely Dózsát, de úgy gondolta, hogy első találkozásukkor öntsnek tiszta vizet a pohárba. Igaz ugyan, hogy éppen most esküdött fel Dózsa a királynak, éppen most kapott tőle zászlót és kardot, de:

-Ki ez a lengyel-cseh jöttment? Vadidegen. Kering, mint szédült madár a levegőben. Mint gyáva nyúl a kutyák előtt. Bocsásd meg szavamat, nem paphoz méltó, de most nem pap vagyok, hanem dühödt lelkiismeret. Bábkirály ő. A főurak, az más. Harcedzett legények, igazi haramiák. Velük tényleg nem bír a király. Hogy is bírna? Mind gazdagabb nála. Kiváltképpen Bakócz Tamás bíboros uram, akiből nemrégén majdnem pápa lett. S mert nem lett, minket akar felhasználni? S ha nem lett, bullát hozott a pápától a török elleni felkelésre. Ha Tamás a hadak élére áll - még ha nem

is testével, de bíboros rangjával és mérhetetlen hatalmával -, akkor olyan fegyver lesz a kezében, mint senkinek az országban. Olyan királyt fabrikál magának, amilyent akar. Róma helytartója, aki kezében tartja a magyar királyságot? Ennél nagyobb úr csak a német-római császár lehet. Mik is vagyunk mi akkor ebben a játszmában? Bábok? Bakócz fegyvere leszünk a király ellen? A király fegyvere Zápolya ellen? Kell nekünk király, bíboros, vajda, kincstárnok, nádor? Miközben éhen halnak a gyerekek otthon, s kezdik akasztani az urak azokat, akik a keresztes hadba indulnak? Mi vagyunk a király! A nép Isten földi királya! Isten a nép égi királya! Kinek tettél esküt, Székely Dózsa György, s mire? S ki hatalmazott fel rá, hogy a török ellen vívott harcban ontsd ezernyi ember véré, amikor itthon virul, vigad, tobzódik a fő ellenség? Az urak akasztják a népet, kaszabolják, verik, ha harcba indul. Ki az ellenségünk, Székely Dózsa?

-Hallgass, Mészáros Lőrinc! Istenkáromlás, amit mondasz.

-A király Isten volna?! Vagy csak egy pojáca, aki szentesít minden bajt, nyűgöt, megaláztatást, amit a pór elviselni némán kénytelen? A király nem ember. A király embertelen.

-A had, amelyet egybehívunk, a királyé, a király zászlaja alatt, a pápa felhívására és áldásával. Csak akkor csatlakozz, ha ezt elfogadod. Nem lázadókkal, hanem majd katonává érdemesült jobbággyokkal megyünk a török ellen.

-Nekem nem kell csatlakoznom. Mi már vagyunk! Mi már itt vagyunk. Te csatlakozhatsz, ha van erőd, s ha a szívedre hallgathatsz.

-Az én szívem a népem szíve. Az én népem a székely nép. A székely szó azt jelenti: hűség. Az én szívem tehát a hűség szíve. Ez a szív tett esküt a királynak.

-Akkor vagy kergesd el a királyt, vagy kitepik a szívedet. Ilyen szív ma nem kell. Kihez vagy hű? Áruló, vérengző urakat védelmező királyhoz? Akik a török ellen egyetlen katonát nem adnak, de százával küldik pribékjeiket a fegyvertelen jobbággyok megbüntetésére. Ki tarthat vissza bennünket, őket, a választól? S a válasz: ki kardot ránt, kard által vész el.

-Akkor ne ránts kardot, Mészáros Lőrinc. Se a királyra, se rám... -Én a királyra fegyvert soha nem rántanék.

-Ő ránt majd miránk, meglátod, Székely Dózsa.

-Jól figyelj, plébános úr, nem mindig látszik jól az egész világ a ceglédi templomból. Vannak helyzetek, amelyeket ki kell használni. Évtizedek óta fenyegeti a török hatalom Magyarországot. Isztambulban nemrég új szultán lépett trónra. Egyben új baja is támadt. Szelim szultán és egész hadserege figyelmét, teljes erejét lekötötte a Perzsia ellen vívott háború. Elérkezett az a pillanat, amikor nem a magunk pusztá megvédésére kell gondolnunk, hanem érdemes most egy erős hadsereggel elindulni ellenük. Nem véletlen, hogy a pápa kezdeményezte a harcot, a keresztes háborúra kiadott bullájával. Erre biztatja őt egész Európa. A pápa és a császári udvar kincstárnoka, a német Fuggerek is a bulla kiadására biztatták, sőt rávették a pápát. Nem

azért, mert szeretnek bennünket, hanem azért, nehogy bajba kerüljön Magyarország, és az ő pénzügyi, gazdasági érdekeik. És tudják azt is, hogy ha mi nem állítjuk meg a törököt, az előbb-utóbb Velence s akár Róma, illetve Bécs és a német-római császárság szíve ellen vonul, és győzhet is. Akkor pedig Jézus hívei fölött győzött, és kiirtja egyházunkat, államunkat. Ezért kell megindítani a keresztes háborút, ezért támogat bennünket Európa.

-Támogat?! Ugyan, mivel? Bullával, feltűzött keresztekkel? Ámítással, hogy hujajtsunk mi vért helyettük: Az én vérem ingyen van, kiöntöm patakban, ha kell. De a rám bízott lelkeké, a nyomorult kis embereké!? Az nem az enyém.

-A haza és Krisztus dolga fontosabb minden másnál.

-Jól figyelj hát te is, Dózsa György, mert én figyeltelek téged. Miben és kiben bízol te? Fontos az, hogy ki a jobb és erősebb, a Jagelló- király vagy a tót Zápolya, netán a magyar nádor? Az ő képletükben mi nem számítunk, csak eszköz vagyunk, egy furkósbót a másik fejére. Egy gyilkos a másik ellen. Most a törökre engednek bennünket, mert azt szeretné Európa. De mi lesz, ha elvérzünk a török elleni csatában, s nem csak mi, hanem elvérzik Magyarország? - Fújtatott, majd folytatta: -Parasztokkal harcolunk a kegyetlen és hatalmas oszmán birodalom verhetetlen seregével szemben. Had és hadvezérek nélkül. György, te sem vagy hadvezér... a magyar királyság?... határukon áll a Habsburg mohóság, várják, elvérezünk-e. Szinte kiüdenek bennünket a törökre. Pusztulj magyar, s légy büszke magadra, hogy te voltál Európa pajzsa! Pfuj, ostobaság és galádság! Boldog lesz majd százezer harcos jobbágy családja, az egész ország ennyi halott hírére? A halál arat majd rajtuk...

-Mit akarsz hát? - kiáltott fel türelmetlenül az új hadvezér. - A királyban nem hiszel, a török ellen nem mennél, a bárók hatalmát gyűlölöd, az áruló Európát, a Habsburgokat gonosznak tartod. Ki, mi ellen emelnéd fel a szavadat, a kardodat?

-A szavamat már felemeltem, most a kard jön - csapott a levegőbe a ceglédi plébános. - Én, Lőrinc, nem mondhatok mást: Az Isten által ránk bízott szegények, elesettek, megvetettek, a robotoló jobbágyok szabadságát kell kivívnunk. Nem Magyarország szabadsága hiányzik, hanem az emberek szabadsága. S míg ezt el nem érjük, ki nem vívjuk, az ország is mindig rab lesz: mások játékszere, legyen az Jagelló, Habsburg, pápa vagy Fugger.

-S ha a szabadság nevében egymást irtjuk mi, magyarok? Akkor nem a németek vagy a törökök érdekét szolgáljuk? Oda lökjük nekik a kivéreztetett országot. - Dózsa szinte lelki szemei előtt látta az országot feldúló török és német hadakat, s kétségbeesetten vergődött saját tusája súlya alatt.

-Nem Zápolya, nem a Medici pápa, nem Habsburg vagy Jagelló a mi igazi tétünk. A mi tétünk a lelkünk. - Mészáros Lőrinc most ismét Isten békés szolgája volt - A lélek szabad. Kövesd, amit a lélek diktál, s szabad lesz a test is, szabad lesz földi mivoltunk. Isten monddja, hogy szabadítsuk meg magunkat a gonosztól. A mi gonoszunk a kegyetlen, embertelen uraság, a minden fölött önkényes úr. Rázzuk le, ha belehalunk is. Akik a mi országunkra vágnak, azok a cigányok sorsára akarnak

juttatni a magyar népet. Fussunk el földünkről, vándoroljunk hazátlanul az Ural és az Alpok között, s mint amazok, mint a szerencsétlen cigányok egész életükben, csak arra legyünk jók, hogy szomorú sorsunkkal megmutassuk a szerencsés népeknek, milyenek a bukott, a menekülő, a hazátlan népek. Sikerülnie kell a mi harcunknak, s ahogyan tőled idézik immár ezek: Krisztus és a szabadságunk! Elválaszthatatlan e kettő, és a kereszt és a kard is, mert Isten velünk lesz. Tegyük szabaddá a népünket. S aztán az országot. Fordítva lehetetlen. Rabok országa rab maga is, s a rab szolgák országa mások rabszolgája. - Mészáros Lőrinc arca vérvörösen izzott, mintha vére lenne, úgy ömlött róla a veríték.

Dózsa lelkét bizonytalanság szállta meg, fúrta, szaggatta. Ő is, Lőrinc is a katonáik előtt úgy léptek fel, őszintén hitték és hirdették, hogy minden tettük a király s a bíboros támogatásával történik, a hazát és a királyt szolgálja. Körleveleikben mindig kiemelték töretlen hűségüket a korona iránt. Az egyház, a püspökök javait megkímélni kívánták.

Kard és imakönyv

Dózsa a sátrába kérette fiatal, mindenről értesült szárnysegédét, Kun Lélt, aki arról volt híres, hogy a nagykunok, a jászok, a kiskunok, a székelyek, a hajdúk szabad kiváltságait összegyűjtötte, rendszerezte, s összevetette a földesurak magyar jobbágynak helyzetével. Ő volt az, aki már évek óta próbálja megfogalmazni a parasztok követeléseit, de senki nem hallgatott rá. Éppen személyes sérelme, figyelmen kívül hagyása hozta Dózsa táborába, s lett esze alapján a vezér közeli embere, bizalmasa.

-Lél öcsém, mi a bajok lényege? Mátyás király is adókkal sújtotta az ország minden rétegét, mégis szeretettel emlékszik rá a nép. Miért most a lázongás, a nyomor? Adj számot, alapozd meg gondolatainkat, hogy mit és miért tegyünk, ha egyszer tehetünk. Lőrinc atya is, én is, Gergely öcsém is valamiféle petícióra készülünk a jobbágyság javára. Mi a gond, Lél uram?

-Soha többé nem térek haza az uradalomba! Vagy győzünk a török fölött, vagy földönfutó leszek. Idegenek vannak itt otthon, s mi, akik öregeink hagyatékaként itt görnyedünk a rögök fölött évszázadok óta, kitaszítottak lettünk saját országunkban. Amióta meghalt Mátyás király, kóbor kutya lett belőlünk, aminek csontot se vetnek. Mátyás után szándékosan tehetetlen, gyökértelen királyt választott a nemesség, amely ettől megerősödött, tudva, hogy a király hálából mindent megtesz nekik. Megnövekedett hatalmával a nemesség elérte, hogy az országgyűlések királyi szentesítéssel 1492-ben, 1498-ban és 1504-ben határtalanul megnöveljék a jobbágyság terheit. Ma a földesuraknak sokkal nagyobb terhekkel tartozunk, és mindez a nemesi önkényt erősíti. A levegőt is kipréselik belőlünk. Azelőtt is volt kötelező robotmunka a földesúr javára, de évente csak néhány nap, 1504 óta azonban havonta egyszer befognak a járomba. 1498 óta évente háromszor kell ajándékot adnunk, és kétszer még pénzjáradékot is, Szent György és Szent Mihály napján. Ha ezt tudnák a szentek! És a kilenced, mindennek leadni a kilenced részét, sőt, erre még a városokat is kötelezték, ha a nemesektől bérelnék földet. Az egyháznak meg a papi tizedet még ráadásul. Ki bírja ezt? A királynak füst- vagy telekadót minden

kémény után. Ugyancsak a királynak hadiadót. Mátyás király idejéig a jobbágymikor szabadon költözhetett, ha leróta járandóságát. Most viszont? 1492 óta csak a kijelölt napokon, külön szolgabírói engedéllyel költözhetünk máshova! Viszont megszüntették, hogy a földesúr földjén szabadon vadásszunk, madarásszunk, ahhoz a parasztnak nincs jussa. Kussa van! A robot emelése és a szabad költözés korlátozása rabszolgává tett bennünket, egykor szabadokat. - Lé! mély levegőt vett, hogy lassítsa a belőle kirobbanó haragot.

-Az 1504-es országgyűlés óta gyűlik a keserűség - hadarta tovább -, 3-4 éve pedig egyfolytában robbanás előtt áll az ország. Idegen, gyáva király fölött, és az ő engedélyével az egész ország fölött pózol a főnemesség. A főpapsággal egyetértésben. - Lé! felemelte hangját. - Ez lett Árpád országa. Ez így Mária országából, ezt hagyta Mátyás, az igazságos?!

Dózsa és Lőrinc folyamatosan próbálták táplálni hűségüket a király, a pápai bulla, a bíboros iránt, de nem voltak vakok: az ország távoli részeiből érkező kismemesek, jobbágymok, a csatlakozó paraszti tömegek mást mondanak erről, zúgolódnak a főpapok hatalma, s a király ellen is, elvadulnak az érzelmek, mindenki ellenük akart fordulni. Kinek van igaza, a hűség éppoly forgandó-e, mint a szerencse? Avagy kőbe vésték, s akinek felajánlottad, attól soha el nem veheted? Mert az övé már, s nem a tied?!... Futár jött gyors léptekkel Dózsa táborába. Jókedvét nem is leplezte.

-György uram! A Duna bal, pesti oldalán megérkezett a csoda. Egymás mögött hosszú sorban rajzanak a szekerek, Vác felől érkeznek, s Pest fölött egyenesen a Rákos-mező felé kanyarodtak. Ide jönnek hozzád.

-Kik?

-Bakócz bíboros úr tartja a szavát. Szekérszámra küldi a búzát, lisztet, zabot, szinte végeleáthatatlan sorban. Ide jön mind, neked, nekünk, ajándékba a seregnek, ha majd összegyűlünk és útnak indulunk. Dél felől pedig gulyákat küld a bíboros úr, holnaptól érkeznek azok is, nagyobb kondák és hordók is. A bíboros úr szent ember. Amit ígért, adja, ad ő többet is. Hisz a mi háborúnkban, s nem hagyja védtelenül, éhesen Krisztus katonáit.

Lőrinc barát csakúgy, mint Dózsa, elcsendesedett iménti vitájukból. A plébános urat nagyon meglepte a jó hír. Dózsa arcán leírhatatlan öröm sugárzott. Még el sem kezdték a sereg harcra szervezését, s máris itt az ígért adomány, utánpótlás. A bíboros ugyan nem esküdött semmire, mégsem hagyja cserben Krisztus seregét. Követi-e vajon a király is? S az urak?

-A bíboros úr egymagára marad, meglátod, György uram - szólalt meg borúlátóan Lőrinc. - Meddig tarthat az ő nagylelkűsége, s mikorra apadnak ki a raktárai - mikor apad ki a szíve, ha majd látja, hogy nem követik mások?

-Követni fogják, atyám, meglátod. A jó példa nemcsak ragadós, ha a hazáról van szó, a jó példa az egyetlen követhető út. Minden magyar elsősorban jó hazafi. Velünk lesz, értünk tesz.

-György úr, te örök hívő, hívő az emberben. De mi, papok, mindig látjuk a gonoszt. Amikor a székesegyházban esküt tettünk, láttam az arcomat, s néha az ördög vigyorgott rám közben. Főurak, püspökök bámultak maguk elé, mintha nem akarták volna tudni, mit hallanak. Nekik fontosabb a saját vagyonuk, a tized, a kilenced, a behajtható termés, a védelmüket szolgáló darabontok, mint a török. Ők csak azt látják, hogy elveszítik a földről a dolgos kezeket, s nem kívánják, hogy e kezek fegyvert forgassanak. Magunkra hagynak minket.

-Mit beszélsz? Éppen most özönlik az ellátás, az utánpótlás Magyarország egyházi királyától, s te félsz a nem létezőtől?

-Én félek a létezőtől! Amit te nem látsz. A gonosztól, az önzéstől. Ha egy országnak nincs közepe, vagy ha az megromlott, széthull az egész. Te is láttál már kívülről gyönyörű almát, amibe ha beleharapsz, rothadt lötytybe haraptál, kiköpni is alig tudod.

-Mi nem harapdálni akarunk. Mi megvédjük, ami van - és aztán építünk egy újat. Újra építjük Krisztus, Mária országát - állt fel Dózsa nagy indulattal. - Nem felzabálni, hanem adni fogunk. Békét, munkát, erős hazát mindenki feje fölé, minden ember kezébe. Miért nem hiszel a nagy pillanatokban? Hogy került ide Árpád, ide, a világ legszebb, legtermékenyebb helyére? S miért állt ellen minden hódításnak az ő vére, fejedelemsként, királyként minden utóda négyszáz éven keresztül? S ki adta Mátyást, a züllöttség, a szétesés mélységében? Teremtő áll mellettünk, mögöttünk, ezt neked jobban kellene tudnod, Lőrincem.

-A teremtőt érzem én is. A helytartói azonban szövetséget kötöttek az ördöggel.

... Hans Meyer nem akart hinni a szemének. A szekerekkel szinte egy időben ért a táborba, a nagy mezőre a Rákos partján. Vele jött Kovács Botond uram is, szépséges lánya, Emese, s még több tucat ember, aki a ladikokkal átkelt a Dunán. A várból jöttek, ki kíváncsiságból szétnézni, ki az önkéntes jelentkezést fontolgatva, ki azért, mert kifosztották mindenéből, s valahol meg kellett találnia az igazát. Kovács Botond mester csak a ladikokból kiszállva, a pesti oldalon vette észre, hogy ott van köztük Hans Meyer is, ha ezt tudja, talán át se kel a folyón, vagy valamikor máskor, mással. Gyanakvása, ellenérzése most sem múlt el.

Az öreg székely megérezte azt a bizonytalan, sehova nem tehető, senkihez sem tartozó létet, ami egy világjáró embert jellemez, s ez nem tetszett neki. Nem hallott még kalandorokról, a szót se hallotta soha, de érezte, hogy ez az ember nem a földhöz tapad - tehát megbízhatatlan. Hans éppen csodálkozva bámulta a beérkező szekerek hosszú sorát.

Mintha megindult volna a nagy alföldi síkság minden tárháza, hogy ellássa Dózsa hadát. A szekereken, a lovakon jól látszott Bakócz Tamás címere. Márpedig ha a pápa küldötte, Magyarország talán leggazdagabb embere, mindenképpen legtehetősebb papja támogatja az új sereget, akkor az tényleg méltó arra, hogy Krisztus katonáinak tekinthesse magát.

-Akár még ki is zavarhatják a törököt a Balkánról! És akkor szabad az út, Erdélyt

sokáig nem veszélyeztetni semmi - gondolta vidáman. - Miről kotyog az öreg Isaac? Még jó, hogy csak röviden foglaltam össze a zsidó pénzember értékelését Jakob úr számára. Ha Bakócz Tamás a sereg mögött áll, ott lesz majd a pápa, a király, a német-római császár is - fűzte hozzá Hans. Ettől a gondolattól azonban egy kicsit visszalépett. - Kinek az érdeke a keresztes sereg győzelme?! - És ez volt az a zavaró kérdés, amire nem tudott világos választ adni. - Mi lenne, ha győznének? Dózsa választ majd királyt, mint egykor a Hunyadi-tábor tehetette Nándorfehérvár után?

A helyzet hasonlított 1456-hoz. Idegen, gyűlölt király a trónon, keresztyén vérben gázol az Európa közepe felé nyomuló iszlám had, amire keresztes háború indul a pápa bullája alapján, bátor erdélyi vitéz áll a hadak élén... királyt választ majd Dózsa? De hogy tűri ezt a bécsi Habsburg-vágy? És Szapolyai, az önjelölt, kínzó királmániája? S a nagyurak, akik közül mind, mint egy kiskirály, zavartalanul akar uralkodni a maga birodalmában? Ismét csak a kis- és középnemesekre támaszkodhat majd a Dózsa által elképzelt magyar jövő, mint a Hunyadiak életében?

Hans megborzongott a gondolattól. - Egy parasztkirály? Egy székely lófő, mint királyválasztó? Európa éppen most tart a nagy, erőskezü uralkodók, a központi hatalmak, az abszolút uralom felé... hogyan illene ebbe a képbe a kisnemesek, papok, jobbágyok győzelme az arisztokrácia, a király fölött? Sehogyan... Kinek az érdeke Dózsa győzelme a török fölött?

Hans nem talált választ, és ez nagyon zavarta tudósítói munkájának színvonalában. - Írogathatok csatákról, vérről, aranyról, a dicső fekete sereg katonáinak csatlakozásáról a törökök elleni harchoz, tudósíthatok Dózsáról és Szapolyairól, de mindezt minek, ha nem tudjuk, hogy mire megy ki a játék. Mert játszma ez is, búzlik, hogy játszma... de kié? Mi fordul fel, miért fordul fel a világ, és mi ebben Magyarországon? Hős? Áldozat? Bukásra ítélt békétlenség?

Kovács Botond bátyó kénytelen volt azzal számolni, hogy a jövőben nemcsak a lányát látja majd maga mellett, hanem annak árnyékát is, ahova megy, ott lesz a nyurga, izgága germán. Emese pedig egyre szívesebben gondolt arra, hogy ahol Nap süt, ott árnyék is van. Abban szerényen megegyezett magával, hogy a Nap bizony ő maga. Ennyi jár a világ minden Emeséjének. Amikor Botond úr munkára, fegyverkovácsolásra jelentkezett Dózsánál, és a vezér személyesen és nevetve fogadta őt, már a képhez tartozott, hogy Emese mellett vele lép a sátorba a nyurga germán is.

-Botond bátyám, volna-e egy jó fél napja számomra? - fordult Dózsa a kovácsmesterhez, mikor az éppen ki akart lépni a sátorból.

-Az egész életem is a tied, öcsémuram.

-Van a gyűjteményemben néhány kiváló kard. Megnézné őket? Az érdekel, hogy ha itt Pest környékén, vagy Szentlőrincen, esetleg Cegléden fel tudunk állíttatni műhelyeket a helyi mesterekkel, tudnának-e ilyen kardokat kovácsolni? Nem egyet, nem tízet, hanem ezrével. Nincs elég jó fegyverünk. Arról már nem is merek szólni, hogy egyszer neki kellene látni ágyúkat is önteni, mert a királytól úgysem kapunk.

-Hagyjuk most az ágyút. Lehet azt is, de ahhoz nagyobb műhelyek kellenek.

-Tudnának ágyút is? Meglep, bátyám. Azt hittem, az egy különleges mesterség, amihez nagy tudás kell.

-Nem más az se, mint harangot önteni. Csak egy kicsit más formában - az öreg hamiskásan mosolygott -, lényegében csak az a különbség, hogy az ágyúcső végét, a peremét nagyon meg kell erősíteni, nehogy szétvesse a robbanás, a tűzerő, ami kicsap belőle. Mert ugye, öcsém, amíg a harangból a lélek szól, addig az ágyúból a halál ordít. Mások a törvényeik. Maradjunk a kardoknál. Mit mutatsz, lássuk? Biztatlak, abban ne kételkedj.

Dózsa elővett egy európai lovagi kardot, a királytól kapta a kinevezéséhez.

-Ez a büszkeségem. A kapitányoknak, tiszteknek szeretnék ilyen készíttetni - emelte a magasba Dózsa az új szerzeményt.

-Mire vigyázzunk a készítésekor? Mit tud ez a kard a többihez képest? Mert aszerint kell kovácsolni, edzeni.

-Rombusz alakú a penge keresztmetszete. Ettől ilyen szép, kecses. De nem ez a lényeg. Hanem a tűhegye. Régebben tényleg a lovagok használták a tornákon, igen hosszú volt a pengéje, és jól oda lehetett bökni vele. Mára azonban változik a harcmodor. A lovagok, a hadnagyok a tömeges harcok, a nagy csaták közepette gyakran leszállnak a lovaikról, vagy azokat kilövik alóluk az ágyúk. Így aztán a földön kényszerülnek harcolni, vívni. Az ellenfél gyakran visel erős páncélt. Fontos, hogy nagy erővel át tudjuk szúrni a vértet. Ezért vegyük rövidebbre a pengét, és nagyon erősre edzzük a penge tűhegyét. Vigyen át mindent. Az én kapitányaim a harc hevében már nem a lovakon fognak feszíteni, hanem lent a földön fognak harcolni, együtt újdonsült vitézeikkel. Ölni fognak, nem párbajozni. Tudjon gyilkolni a rövidebb penge tűhegye, ez a lényeg. Menni fog?

-Jobb lesz, mint valaha is remélted, György fiam. Mi van még?

-A híres európai kétkezes kard. Főleg a németek használják. Olyan, mint a pöröly, ahova vágunk vele, ott omlik a világ. Olasz, spanyol és főleg német mesterek gyártják a legkiválóbb pengéket. De tud-e ilyet a székely?

-Nem tud. Csak jobbat. Nem azon múlik, hogy ki milyen nyelven beszél. Hanem a szorgalmán. Hányszor edzi meg, milyen szívvvel kalapálja, mire kitisztul a vasból minden fölösleg, és színacél lesz belőle.

-Szívvvel-lélekkel? Miről beszél, mesterem? Kéz kell oda, erős, nem lélek.

-Tévedsz György, s tudod-e, miért örülök a kérésednek, hogy gyártsunk saját kardokat? Mert amelyik seregnek nincs saját fegyvere, amelyik országnak nincs saját fegyvergyártása, az veszíteni fog. Mert a fegyverben és a harcra készülő szívben ugyanannak a léleknek kell lakoznia. Ne beszélj te nekem spanyol pengékről. Azzal vívjanak ők. Mi meg tudjuk, hogy a saját eszünkkel, a saját szorgalmas, találékony kezünkkel hogyan készítsük el a saját karunkhoz illő saját kardunkat. Tudod-e, mit érzek majd, ha meglátom Gergő öcséd kezében az én kétkező pallosomat? Amint rendet vág vele a törökben... Dálnokról.

-Akkor kezdjék felállítani az első műhelyeket itt a Rákos-mezőn, vagy menjenek be a pesti műhelyekbe, úgy, ahogyan maga gondolja. És ha itt megindul a munka, akkor Ceglédre, majd Szegedre érve munkába állítjuk az ottani kovácsműhelyeket is. Botond bátyám pedig találja meg a módját, a receptjét. Irányítsa őket. Vannak itt más székely legények is?

-Naponta érkeznek onnan is. De nem sokan. Valamiért Erdélyben szándékosan késve hirdette ki a király és az érsek, vagy talán a vajda a keresztes toborzást, de mára eljutott mindenhova a hír. Te dönts el, hogy kardkovács vagy fegyverforgató legyen-e belőlük.

-Van még más dolog is. Nem csak kard kell! Látja itt ezt a számszeríjat? A csatábárdot? A buzogányokat, többfélét is? Itt van a tollas buzogány, a gerezdes, a lán-cos. Csupa olyan fegyver, amellyel a jobbágykatonák hamar megtanulnak harcolni, szinte jól is áll a kezükben. Ráadásul ősi fegyvereink, évszázadok óta velük élünk. Aztán itt vannak az alabárdok. És végül az állópajzsok, ez utóbbiak legyenek akár egy-másfél méter magasak. Mert a legújabb háborúkban egyre nagyobb szerepe van a gyalogságnak, és a katonát meg kell védeni. És van újabban az alabárdoknak is egy hasznos változata, a horgas, amellyel le lehet rántani a lóról a vértéseket. És azért gondoljunk a lovas katonáinkra is. A rövid szárú gyalogsági buzogányok mellett készítsenek jó hosszú szárral is, akár másfél méteressel. A végvári harcokban volt kétkesz lovassági buzogányunk, és hosszú szárával könnyedén átcaptunk jobbra, balra. Mi sokan leszünk, ne féljen, özönlenek az emberek, láthatja. Ha jól felszereljük őket, erős hadsereget teremtünk.

-Lassabban György. Amiről te beszélsz, ahhoz évek kellenek. Kezdjük el, legyen sok műhely, ember, hozass vasanyagot Felvidékről, Erdélyből, Tordáról, Torockóról, és nekilátunk. De nem ezrével, hanem csak százával először. Ki is kell próbálni.

-Nincs annyi időnk. Nekünk a déli határra kell érünk egy-két hónap alatt, s akkor majd kiderül, mi és ki vár ránk ott. Az ágyúkról még! Menni fog?

-Igen. De ahhoz nagyobb műhelyek kellenek, és gyártasd délen, a majdani hadszíntér közelében, hogy ne kelljen vontatni őket a fél világon át. Ha Kolozsvár felé indulsz, akkor ott, ha dél felé, akkor Lippán és Temesváron állítsunk fel műhelyeket.

-Buda, Pozsony, Bártfa, Kassa, Brassó, Szeben az ágyúöntés központjai. Ne féljen, ott vagyunk mindenütt. Ha kell, ide hívjuk a legjobb mestereket.

-Legyen addigra ott elég sok réz, ón. S persze az öntőformákhoz a sokféle kellék: gerendák, faggyú, gyapot, drót. Hónapokig eltart az előkészület, s aztán majd az öntés. Drága mulatság lesz nagyon. Nem kellene inkább az ellenségtől elvenni? - kuncogott az öreg. - Értünk mi a dolgunkhoz, ne félj. Tudod-e, hogy azokat a hatalmas nagy ágyukat, amelyekkel II. Mohammed elfoglalta Konstantinápolyt, és megvetette a lábát Európában, na fiam, azokat az ágyukat egy Orbán nevű erdélyi ember tervezte. És már Mátyás király korában akkorát fejlődünk, hogy az ágyúöntés és maga a tüzérség a legfejlettebb volt egész Európában, a franciákéval együtt. Azt is ember készítette, olyan, mint mi. Ja, és ne feledkezz meg Lőcséről sem, ott is

kiváló ágyúöntők vannak, még az adóját is ágyúban szokta leróni a város. Tudom a királyi udvarban eltöltött évekből. S ne csak ágyút öntsünk. Legyen elég salétrom a löporgyártáshoz. Ti a sereggel előttünk haladtok, addigra készítsétek elő a műhe-lyeket, mire odaérünk. Fiam, kiűzzük a bestiát magyar földről.

-Már csak azt kell tudni, ki a bestia... - Dózsa átnézett Budára, aztán saját táborára, majd kérdően az égbe emelte tekintetét...

-Olyan kardokat, s ha majd kell, ágyúkat adok a katonáid kezébe, György úr, hogy a török Isztambulig fut ijedtében - nevetett az öreg Dózsára.

-Ne olyant adj. Kovácsolj olyant, amely Kis-Ázsiáig kergeti vissza, s el is felejtí riadalmában, hogy valaha európai földre lépett. Isztambult egyszer ismét Konstan-tinápolynak hívják. Legyen olyan éle a kardodnak, mint amilyen fénye van Emese lányod szemének. Egész Székelyföld sír-rí, hogy elhoztad magaddaé onnan, és bár nem ott született ugyan, de az ő büszkeségük - kacagott vissza Dózsa. - Hát a fia-talúr? - fordult most a hosszú percek óta ott tébláboló, zavartan semmit tevő Hans-hoz. - Nem tűnik székelynek.

-Hans Meyer vagyok, tudósító német földről, s Botond bátyám és az ő lánya von-zott engem is a táborodba, György úr. Láttuk egymást fent a várban. Ha megengednéd, hogy beszámoljak a német közvéleménynek Magyarország újabb készülő hőstettéről?!... mint erről már kinevezésedkor is szólhattam kérően...

-Várjunk azzal a hőstettel! De tudósítani lehet... Ez mit jelent? Írni, beszámolni, elküldeni az írásokat? Vagy mindig haza kell utazni, és elmondani, mi történik?

-Nem, én mindig magukkal lennék, meg máshol is Magyarországon. Jakob Fugger úrnak van saját újságja, vannak itt üzlettársai...

Hans egy pillanat alatt észrevette, hogy Dózsa kedvetlenül hunyorgott.

... uram, nem, nem, én nem bankár, nem kereskedő vagyok, hanem csak egyszerű író, deák, újságíró... megírom, hogy tudja a német polgár, miért küzd itt lent Ma-gyarország...

... ez az ország csak a maguk szemében van lent... mert egyébként legfelül van, egészen magasban... Mária országa... ezért hárul ránk mindig, hogy megvédjük a tőlünk nyugatra élőket tatártól, töröktől... Tényleg lent volnánk?

-Bocsásson meg, uram. Bocsánat. Igaza van. Megírom ezt is, engedelmével, mi ott valóban rosszul gondoljuk, hogy ki van lent és fent, és hogy ki is Európa. Követ-ném a hadjáratot, és ha megengedi, közben meglátogatnám német, szász honfitár-saimat az erdélyi városokban. Volna ott sok hasznos dolgom.

-Szabad mindenki mozgása. Csak a jobbágyoké nem! Azoké, akikből él az ország! Csak azok a rabok. De talán nem Isten rendelte így, hanem csak az ember bűne. S ha ember teremtette így, akkor más ember meg is változtathatja... Lehet hős egy rab? Lehet jó katona, ha béklyót viseltetnek vele, és most legfeljebb leveszik róla egy harc erejéig? - Dózsa életében először mondta ki ezt így. Nem az ő dolga volt

az ítélkezés. Rosszkedvvel vette észre, hogy Lőrinc, a pap megfertőzte az ő eszét is...

Kilépett a sátra elé. Még csak néhány nap telt el a keresztes hadjárat tényleges meghirdetése óta, de már özönlött a nép a táborba. Fegyver nélkül, husángokkal, kiegyenesített kaszákkal, cséphadarókkal, botokra tűzött nagy késekkel, kihegyezett ásókkal. Elvétve akadt köztük lovas, jobb öltözetben, karddal. Dózsa ilyenkor reménykedett, hogy megismer közülük valakit, vagy a délvidéki végvári harcokból, vagy a székelyföldi szabadok közül, vagy akárcsak egy-egy hozzá hasonló kisnemest. Nem talált ismerőst. Annál nagyobb tisztelet fogadta őt, ha a parasztok közé lépett. Szétnyíltak a sorok, néhányan a földre térdepeltek, Dózsa ilyenkor gyorsan felsegítette őket, s elhúzta a tenyerét, ha csókra akarták szorongatni. Hogyan lesz ebből hadsereg, fegyverek, lovak nélkül? Sebaj, ha Isten velünk, ki ellenünk.

Vér és ima

Éles ordítás szakadt ki valahol hátul, a sorok mögött. Jajveszékelés, egyre több hang csatlakozott hozzá. Dózsa átment a tömegen, s a kép, amit látott, megrémítette. Egy vérző ember feküdt a földön, ócska kötése egyetlen csomó alvadt vérré száradt. Hiányzott a kézfeje, az alkarja. Mint egy félőrült, járt körben, jajveszékelve, össze-összerogyott a kimerültségtől. Torkaszakadtából üvöltött, fájdalmasan nyögött.

-Csak én maradtam! Haltam volna meg én is: Pusztuljon a férges! Pusztuljunk mind! Lógnak a fákon, megcsonkítva, mint az akasztott rókák. Átkozottak vagyunk mindnyájan, akik hittünk a háborúban és útnak indultunk. Élnek-e még otthon az asszonyaink s a gyerekek? Vagy megölték őket is? Biharban mindenkire halál vár, aki útnak indul a keresztes hadba. Engem is csak azért hagytak meg, hogy elhozzam, amit üzennek: Így jár minden kutya, amelyik elhagyja ura földjét! - Szegény pára ordított még egy ideig, hullottak könnyei, el-elbotlott, majd végleg elterült a földön, a tavaszi sárban. Kilehelte-e lelkét végleg, eddig bírta Biharból, s most, hogy elsírhatta panaszát, bevégezte földi létét a teste? Vagy csak a lelke mondta fel egy időre a szolgálatot, s a fáradt, meggyalázott test holnap ismét mozogni, élni kíván? Moccanás nélkül feküdt a sáros földön.

-Ismeri valaki? - Dózsa alig bírt megszólalni, majd elordította magát - Kivel jött ez a szerencsétlen? Ki ismeri?

Mindenki szótlanul hallgatott, valaki elmotyogta, hogy az árva ember az imént jött épp' hogy csak vánszorogva, abban a pillanatban el is üvöltötte magát, panaszát, s lám, bevégezte, anélkül, hogy bárki ismerné.

-Megölték a többit! - ordított fel Lőrinc pap és hatalmas botjával csapkodni kezdte a levegőt, a földet. - Igaz hát! Az hírlik, hogy aki keresztesnek akar állni, azon boszút vesznek az urak az ország sok falvában, vármegyéjében. Még el sem jutott oda a bulla kihirdetése, és máris ütik, ölik, vágják, aki Krisztus katonájának akar menni. Nem engedik, hogy a tavaszi vetés előtt elhagyják a földeket. Megkötözik, megbotozzák őket, asszonyaikat, gyerekeiket összefogdossák, s csak akkor engedik el,

ha uruk, apjuk otthon marad. Átkozott legyen minden úr! Átkozott legyen minden gyilkos! - Lőrinc mellett ott termett a hatalmas csuklyájáról ismert pap, Márton is, tegnap érkezett a táborba:

-A gyilkosok meglakolnak! Isten nem büntet?! Ember, büntess majd te! - Vad haggal rohant az összerogyott szerencsétlenhez, megpróbálta felsegíteni. - Kik tet-ték veled?! Ki volt az? Hol vannak társaid? - Talán mégis meghalt, moccanni sem tudott, szemei élettelenül, csukva maradtak. - Te vagy a mi szabadságunk első ha-lottja. Véreddel felírjuk a nevedet az égre! Bosszút minden életért!

A parasztok ijedten álltak félre a két pap elől. Dózsa megkövülten állt a tömeg közepén. Papokat így beszélni még nem hallott. Halottat a csatamezőn látott már ezret, de így, kivégezve szerencsétlen ártatlant, aki éppen keresztet varratni ma-gára indult az ő felszentelt táborába? Ott, a szeme előtt meghalni? Hány Krisztust akarnak keresztre feszíteni az egyetlen egy után? Jobbágy Krisztusokkal övezik az utakat Bihartól a Rákosig. Dózsában hirtelen iszonyú érzés támadt, amit azonnal elfojtani akart - amely azonban ott kalimpált a torkában. Számtalan csata győztese váratlanul öklendezve elhányta magát. Szorította a kardja markolatát, s úgy rogyott le a földre. Felnézett az égre, de nem találta ott, amit keresett. Akit keresett, az se volt ott ebben a szörnyű pillanatban. Dózsa ökle összeszorult, görcsbe ragadt, a szája széle megkeményedett, s akkorát ütött a levegőbe, mintha az egész nyomorult világot most, estében akarta volna letaglózni. - Istenem, vagy-e?

Az egész rákosi táborban futótűzként terjedt el a hír. Kivégzésről, szörnyűséges kí-nokról szólt a beszéd, egyre véresebb leírásokkal. Mire a láрма elért a tábor végéig, már mindenki úgy adta tovább, hogy jobbágyok ezreit gyilkolták meg, asszonyai-kat lovakkal vonszolták a szénakazlakba, ahol a katonák egymás után erőszakolták meg őket, hogy azután a megbecstelenített testeket gyerkeik szeme láttára meg-rugdossák, megkötozzék, és vérükbe fagyva hagyják ott cédaként. Örjögő szemek, ordító szájak, velőt rázó sikolyok fogadták a híreket. Napról napra szaporodott a tábor, lázadók érkeztek Dunántúlról, a somogyi dombok közül, Zalából és a nyuga-ti határvidékről, akik elmondták, hogy velük együtt fogtak kaszát-kapát a parasz-tok a szomszédos Karinthiában és Karniolában, szláv nevén Krajnában is. Kelet felől kígyózó sorokban áramlottak a fegyveres jobbágyok, köztük sokan viseltek olyan kardokat, amelyeket addig csakis nemes embernél láthattak. Hogy került a kezükbe...? Akinek nem jutott, az készített magának gyilkoló eszközt, amiből csak tudott.

A magyarokkal jöttek oláhok is Erdélyből, tótok Felvidékről, rácok délről, idegen nyelvüket keverve a magyarral. Áramlott a tömeg Biharból, Máramarosból. Akár nyugatról jöttek, akár keletről, vagy éppen a Felvidékről, a déli Bácsból, ugyanazt a hírt hozták mindnyájan: földjükön, falujukban kitört a lázadás, fegyveres csopor-tok alakultak, nem engedelmeskednek többé senkinek, csak választott vezetőiknek, valamelyik ferences papnak, megalázottsága miatt közējük állt kisnemesnek, eltö-kélten igazát kereső városi polgárnak, mesterembernek, főleg kovácsoknak, akik értettek a fegyverkészítéshez. Csoportjaik megtámadták a kúriákat, felgyújtották a kastélyokat... s lassan kiderült a hírekből, hogy a lángoló kastélyokban bent égtek a

ház lakói is... nemesek, ispánok... s családjaik... s szemet szemért, fogat fogért... karóba húzták azokat, akik ellenálltak a parasztsapatoknak... fákon lógva éppoly szájalmasak ők is, mint megkínzott, kivégzett jobbágyaik.

Dózsa sátrában összegyűltek a hírek, s a vezérben iszonyú kétségek ébredtek. Kinek az élén áll ő? Kit visz harcba? Ki küldi csatába? S ki ellen? Mi lesz ebből? Királynak tett esküje kötelezte, kezében szinte világított a pápai bulla, a szentesítés, hogy hadai az Urat szolgálják a pogány ellen, s most rajtuk múlik Európa, a kereszténység sorsa. Székely ember, lófő, nemes lélek nem szegheti meg adott szavát, esküjét, vitézi becsülete a haza védelmére kötelezi. De mi lesz, ha a kivájt szemek kivájt szemekért villognak egy utolsót lent a földön, a kivert fogak az állkapoccsal és a fejjel együtt akarják kiverni a fogakat.

Dózsa nem ismerte a bosszút. Ahol ő harcolt, ott „kard ki kard” volt a becsületes kiáltás. Hátra senkit nem szűrhattak, a védtelent nem bánthatták, oltalom illette az ártatlant. Hogyan regulázza meg a napról napra egyre félelmetesebbé váló tömeget? Sátrába hívatta a Mátyás király régi fekete seregéből származó valamennyi öreg vitézt. Nem akarta, hogy a papok feldúlt, a szegényeket védő lázadó lelke döntse el a hadi teendőket.

Hadba készülnek, katonák döntsenek. Az eszmék, a hit nem léphetnek a parancs, a kard helyére. A bosszú nem irányíthatja a hadjáratot. Ennyi emberhez parancsnokok kellene, szervezők, akik irányítani tudják a kiképzést, a fegyverekkel való ellátást, a teljes sereg élelmezését, szállásolását, a hosszú menetelést a déli határra. Nem is beszélve a csatákról!

A harag, a düh, az elkeseredés rossz tanácsadó a harcban, nem véd meg a lesújtó kard, a süvítve érkező golyók ellen. Szám szerint 50 régi, kiképzett harcos jelentkezett nála a Mátyás-seregéből. Ha hozzá veszi a vele együtt, a déli végvárakból érkező több mint száz derék vitézt, akkor van százötven kipróbált harcosa, valamennyiből lehet parancsnok egy-egy kisebb csapat élén.

-Ki ért még a fegyverforgatáshoz? - kérdezte az öreg hadviselteket.

-Sokan kószálnak ide-oda a táborodban a fekete sereg egykori vitézei közül, uram - volt a válasz. - Az elmúlt negyedszázadban elveszítették hitüket, kutyába se vették őket, szélnek eresztve tengődtek. Ha élükre állsz, te, az ismert harcos, újra harcba indulnak, s utolsó erejükig védeni fogják az országot, a királyt, Istent. Mindnyájan sok török koponyát cipeltek haza a tarsolyukban. Sok hajdú is érkezik a táborodba, a legbátrabb vitézek közé tartoznak, s ne feledd, hogy különösen az Alföld északi, észak-keleti vidékén, a Felső-Tisza környékén, a Bodroghözben, Biharban nagy az elkeseredés, és ott rengeteg a bátor ember, a jó kardforgató. S téged mindnyájan szeretnek uram, mert az lehettél, amire ők mindig csak vágytak: törökverő, nagy, híres vitéz, rettegett harcos. Úgy hiszik, hogy te lehetsz újra az ország Hunyadi János! S akkor meg sem állnak a Balkánig. Emlékezz uram, hogy Hunyadi seregét is milyen hatalmas erővel támogatták a felkelt kereszties parasztsapatok Nándorfejérvárnál. Van újra Hunyadi, te vagy az, uram, van Kapisztrán Jánosunk ferences papjaid személyében, s lesz egyszer Mátyás is.

-Hallottátok a híreket a most hadba induló parasztok legyilkolásáról?

-Rettenetes, uram. De hallottuk azt is, hogyan gyűjtják fel ők a nemesi kúriákat, hogyan égetik el az urak családtagjait korommá, hamuvá. Indulj azonnal a török ellen, mert harc nélkül nem lehet kordában tartani ekkora sereget.

-Azt sem tudják, hogyan kell forgatni a fegyvert - tűnődött hangosan Dózsa.

-Rendeld el a kiképzés fegyelmét, s mi végrehajtjuk. Elég egy hónap, s képesek lesznek rá. S különben sem a gyakorlat teszi vitézzé a katonát. Mindenki akkor válik bátorrá, mikor az első török kard a fejére sújtana, s neki gyorsabbnak kell lennie, ha nem akar meghalni. Bízz a jobbágyok erejében, gyorsaságában, ők lesznek a legjobb katonáid.

-Nem így van, barátaim, nem így van! - Dózsa elégedetlenül nézett rájuk. - Harminc éve talán lehetett bízni ebben, s Hunyadi János idején, 60-70 évvel ezelőtt biztosan. A világ, a harc azóta megváltozott. A csatákat nem a karok és a kardok döntik el, hanem a tüzerő, a puskák, ágyúk. A szabályák azután következnek, a mérszárláshoz, a kegyetlen megtorláshoz kellenek. De addigra eldőlt a harc. A törökök olyan erőket vetnek be, amire nem készült fel Magyarország.

-De akkor miben hiszel, uram!?

-Csak az Istenben hinnék! De Istent nem látom az égen, elfordul Mária országától, ahol most szennyet, vért, embertelenséget látna, ha ide vetné tekintetét.

-Bízz hát Istenben! De akkor bízzál is benne! Nem kételkedhetsz...

-... nem kételkedek! Látom, amit látok. Bosszút látok, s a lihegő lélek vesztes, eleve csak vesztes lehet.

-Dózsa György, nagy hős vagy, az voltál mindig! Mi segített téged eddig, ide? Bízz hát abban, s vezessen az az erő a sereg élén. Honnan a vitézséged?

-Nem tudom a választ! Én mindig csak tettem a dolgomat. Ha hívtak, mentem. Ha az életemre törtek, öltem. Ha hűségemet kérték, szolgáltam. Ha most sereget bíztak rám, vezetni fogom, akkor is, ha a halálba megyünk. De ne kérdezd, miért és kiért teszem, mert nem tudom. A becsület... az, hogy így születtünk... az adott szó... az, hogy kimondtam az igent, hogy kezet fogtam rá... A becsület. Ez. Ez vezet. Ezt adta nekem Isten, csak ennyit. A többi magától alakul, úgy, ahogy. Hogy férfiember nem fél. Nem is tudja, hogy van félelem. S mert igent mondtam a királynak, a bíborosnak, innen messziről a pápának, ez az igen egyenlő velem, életemmel, halállommal. De vihetek-e halálba ezreket? Vagy küldjem haza őket, mielőtt az egekbe csap a láng? A bosszú lángja! Én nem pallos vagyok, amely lesújt. Én csak kard vagyok, mely véd, s csak azért támad, hogy védje az életet. A hazát, a családokat, szolgálja a mát és teremtsen a jövőt. Ha én hadba indulok, csak azért teszem, másért nem is tehetem, csak azért és annyiért, hogy ezek a szerencsétlen emberek egyszer hősként, szabad emberként térhessenek haza, s nem eleve bukott martalócként, évszázadokra megpecsételten összes utódokkal, földjük örökös foglyaként. Tudom, hogy van Istenünk, de érzem, hogy most nagyon messze van tőlünk. Tudom, hogy

van királyunk, de látom, ahogyan megbújjik a palotájában. Tudom, hogy lesz seregem, de félek, vágóhídra hajtom őket.

-Miért vállaltad a vezérséget, uram? Miért, ennyi kétséggel?

-Mert rám ruházta a sors. Nem kerestem, nem akartam, nem kértem. A sors elől nem térhetünk ki. A sors a születésünk pillanata, anyánk tápláló teje, apánk kézfogása és biztató szeme, testvérünk ölelése, társunk féltő tekintete. A sors az első kiömlött vér, a mienk és az általunk kiöntötté, a sors a föld, melyben gyökerezünk, s melybe majd elvegyül testünk örök pihenésre. A sors az ellenségünk, mely meg akar bennünket büntetni, semmisíteni, a sorsunk a hazánk, mert benne él mindenki, aki olyan, mint mi. Ha a hazánkat megsemmisítik, mindnyájunkat elpusztítanak. Én csak a sorsnak engedelmeskedtem. A királynak és a pápának mondtam igent, de a sors súgta, hogy mondjam ki. S ha a székelly ember igent mondott, onnan nincs visszaút, még a halálban sem. Vissza soha!

-Mi katonák vagyunk, uram, harcmeső az ágyunk. Nekünk ennyi válasz elég is! VISSZA SOHA! Ennyi elég nekünk tőled.

VISSZA SOHA!!! - kiáltozták teli torokból az öreg, ezer csatát látott katonák, szinte szétszakadt a sátor a hangorkántól. Kipirult arccal, csillogó szemekkel léptek ki a parancsnoki sátorból.

Évtizedek óta nem hallották ezt a két szót, csak azt suttogta nekik a nyomorult élet, hogy tűrj, viseld el, majd lesz valahogy... Ahogyan egymás vállát fogva dübörögtek előre, úgy kapott szárnyra a csatakiáltás, melynek nem volt semmi tartalma, semmi célja, nem volt benne eszme, tekintély, se hűség, se parancs. Csak egyetlen értelme volt: VISSZA SOHA!

Tábori szeretet

Hans Meyer még soha nem hallott ilyen erős hangú elszántságot, a lélek kitörését. Mint a vulkán lávája, áradt a magasba a tűz, a férfiak dühe és harci kedve. Megrettent egy kissé. Mi lesz ebből? Ez itt nem hadsereg, még csak szálnalmas parasztnadnak sem nevezhető. Német földön megszokta a vértsek rendjét, a vak fegyelmet, a számtan erejét a létszámban, a mértant a szervezetségben, a fémet a fegyverben. Itt gyűlevész csapatokat látott, a kiképzés erőtlén és rendszertelen, a fegyverek minősége a nullával egyenlő.

Hogyan és mikor vethető be egy ilyen had az egész Európát megszállni készülő oszmán birodalom ellen? Hol van a király hadserege, s miért nem indul el a Duna mentén a német föld, vagy akár a francia király, hogy elejét vegye a kontinens szívére célzó döfésnek? Igaz lenne, hogy a francia uralkodó a szultánnal paktál, szeretné, hogy a neki mindig ellenséges Habsburgok legyenek a török támadás célpontja?

Hans egyetlen vigasza az volt, hogy Emesét rendszeresen láthatta. Kovács Botond mester nagy becsben állt Dózsánál, s már régóta nemcsak mint földije, hanem főként mint kiváló fegyverkovács. Kaszákból, kapákból dárdát, kardot kalapálni, ez ám a művészet! Ahogyan lenézte Hans a parasztkatonákat, úgy ámulva az öreg

székelyt leleményességéért. Ha kell, akár fűszárból is tört készít - nevette el magát Hans, s elöntötte szívét a meleg, ha arra gondolt, hogy most leendő apósát dicsergeti magában. Emese nem sokat mutatott Hansnak abból, hogy vannak-e erős, szerelmes érzelmei, hogy van-e, lesz-e viszonzás. De közelsége mindig megadta a lehetőséget, a jövőt Hansnak.

-Botond bátyám, megy a sereggel a csatamezőkre is, vagy itt maradnak a táborban fegyvereket gyártani? - Az öreg azonnal észrevette, mire akar kilyukadni a ravasz germán.

-Emese mindig velem lesz, nálunk így szokás. Üzentünk az ő édesanyjának, Lelle asszonyomnak, mint ahogyan György vezér is futárt küldött a sajátjához. Együtt jönnek majd a táborba, az én feleségem és György anyja. Szegednél vagy Aradnál csatlakoznak hozzánk. Addig Emese nekem segít. Mi is megyünk a sereggel. Székely ember soha nem maradhat ki a csatából, ha Isten hívja. - Az öreg hamiskásan mosolygott, amikor látta Hans fanyar képét.

-A fiatalúr tényleg a felvidéki bányákba készül? Az bizony igencsak más irány.

-Botond bátyám aranya szebben csillog, mint a körmöci!

Emese elpirult, pedig az apja szeme most először csillogott melegen a germánra.

-Az enyém fénye meleg, a magáé mindig hideg marad. Ráadásul az enyémen van két gyémánt is!

Emese lesütötte mindkét gyémántszemét. Mi van itt most? Róla alkudnak? S őt senki sem kérdezi? Hátha nem is olyan jéghideg az az arany, amelyet Hans jelent. Meg kellene nézni, vizsgálgatni, mi is van Hans kezében... hátha forró az is. De legalább meleg, varázslatos.

-Csillag az, nem gyémánt, Botond bátyám. - Most már egyenesen Emese szemébe nézett, most először vette a bátorságot, mert belülről hatalmas kép fakadt fel, s most végre el akarta mondani. - Csillag, amely engem vezet. Amerre vezet, arra megyek. Úgy látom most, mintha délre mutatna. Valami Szeged vagy mi, valami ilyesmi van ráírva. Vagy Arad, Lippa...? Nem látom pontosan, pedig nagyon csábít.

Erre már az öregnek sem lehetett rossz szava. Ha jön, hát jön. Megtanítja vasat izzítani, verni, edzeni. Ha hasznát veszi, maradhat, ha nem, elküldi. Van-e aranya vagy nincs, ez édesmindegy. Aranyból még soha nem kovácsoltak kardot. Megvenni pedig úgysem lehet őket, sem György vezért, sem őt, sem Emesét. Dálnokiak!!!

Mintha nem is látta volna ahogyan a germán megfogja a lánya kezét, s Emese hosszú percekre ott felejt... - Ha ezt az anyja megtudja, Istenem, mehetünk mindketten haza! - Botond mester felesége az év egyik részét Budán, a másikat szülőfalujában töltötte, onnan vezényelte a családot, székelyhez illően halk szavakkal.

... Dózsa ifjú szárnysegédét, Lélt olyan érzés fogta el, mint még soha. Megkövülten - de az izzó kő forróságában - nézett Emese után. Mintha neki küldte volna a Teremtő a földre. Rá várt, őt leste, benne reménykedett ifjú vitéz kora óta. Miért

csak most látta meg? Miért fosztotta meg őt tőle az Úr? Megigézte Emese szépsége, és iszonyú vágy fogta el, hogy szólhasson hozzá, legalább egyetlen szót, annyit, hogy - Kérem szépen...

Azt már nem tudta volna megmondani, hogy mit kér. Sőt, magára erre a két kérő szóra sem érzett bátorságot. Hogyan foglalkozhatna ő, a vezér mindent tudó társa olyan sekélyes dolgokkal, hogy megszólítson egy lányt? Most biztosan nem. Talán egyszer, máskor. És mi lesz, ha soha nem látja többé?

De látni fogja. Botond mestert semmi sem szakíthatja ki Dózsa közelségéből, szükség van rá minden percben. S ahol Botond, ott Emese. Rajtuk lesz a szeme. Lél éppen újratáplálta lohadó reményeit, amikor látta, hogy milyen vidáman, boldogan lép oda Emeséhez egy nyurga, szőke fiatalember. Hírből tudta, hogy valami dajcs, germán. - Ki az ördög lehet ez a fattyú? - morgott magában Lél. Kezdte úgy érezni, hogy ellenség van a keresztes táborban, az ő ellensége. Le kell győznie, még mielőtt elindulna a sereg. Fortyogott magában, de nem volt bátorsága Emeséhez lépni. Érezte, hogy az övé a lány, de tudta azt is, hogy soha nem tanulta meg kifejezni érzelmeit. Félt attól, hogy dadogna, inába szállna a bátorsága, s tehet-e ilyen csúfságot a vezér szárnysegéde?

Aztán történt valami, amit maga sem értett. Minden átmenet nélkül, egyetlen hatalmas lendülettel ott termett Emese mellett, úgy téve, mintha a világon sem lenne ez a dajcs.

-Kisasszony, ott felejtett valamit a sátorban!

-Én? Aligha.

-Mégis bizony. Otthagytá a lábnyomát, kisasszony. Meddig őrizzem? Vagy visszajön érte? - Emese felnevetett. Lél arca ugyan vörös volt, viszont olyan határozottsággal mondta ezt a tréfát, olyan példa nélküli könnyed szemtelenséggel, mintha ez lenne a kenyere.

-Én bizony vissza soha nem megyek sehova! - nevetett kacéran Emese, s kezdte sajnálni Hanst, aki zavartan téblábolt mellettük.

-Akkor mit csináljak vele? Nem hagyhatom a sátor közepén, mert még rálép valami illetéktelen férfi láb, s azt a csúfságot bizony meg nem engedheti magának a kisasszony - kacagott fel Lél.

-Hát ne is hagyja! Hozza utánam. De azt soha nem fogja tudni, hogy hol vagyok - csilingelt csábítóan a lány hangja. - Így aztán szaladjon vissza érte a sátorba, vegye magához, és inkább tartsa meg.

Lél értette a tréfát. Maga is meglepődött azon, hogy milyen könnyedén teremtett kapcsolatot a lánnyal, hiszen az előbb még attól félt, hogy kiszárad a szája, ha hozzá kellene szólnia.

-Kisasszony, rendben. De jó, ha tudja, hogy komoly zálogot kell fizetnie, ha egyszer majd vissza akarja szerezni tőlem a világ legkecsesebb lábának elhagyott nyomát!

Hans egyre csüggedtebben hallgatta a beszélgetést. Az egyes szavakat értette ugyan, de a szavak szelleme elsuhant a füle mellett. Kínosan érezte magát. Hogyan találja meg a hangot két olyan ember, akik egymást soha nem látták azelőtt? Egy percre úgy érezte, hogy neki itt már nincs keresnivalója.

Tévedett. Emese hátat fordított Lélnek, megérintette Hans karját, apja felé mutatott: -Az én apám soha nem tűrné, hogy egyszerre két férfi álldogáljon mellettem.

Majd Hanshoz fordult, előre mutatott:

-Menjünk, vár bennünket.

... A következő két hétben hatalmasra duzzadt Dózsa tábora. A budai várban a király, a parancsnokok, az udvari főnemesek és főpapok egyre nagyobb aggodalommal néztek át a rákosi mezőkre. Beláthatatlanra nőtt a tábor, porfelhő lepte a mezőket. Ezrével gyakorlatoztak a parasztok a feketesereg katonáinak és más végvári vitézeknek az utasításai szerint. Az első hetekben gondtalan volt az ellátásuk. A király által átküldött jószágok, gabonaszállítmányok sora ugyan gyorsan megfogyatkozott, de Bakócz Tamás bíboros úr állta a szavát: saját vagyónából, birtokairól biztosította az élelmezést. Érkeztek gulyái, szekérsorai a Vác és Eger fölötti, a felvidéki birtokokról, s utasítására más püspökségek is küldtek szekereket. A sereg azonban soha nem remélt méretűre duzzadt. Nem volt többé egyben tartható. Az ellátás miatt is, a ki-kitörő fegyelmetlenségek miatt is mielőbb útnak kellett indítani délre, a török frontvonalra. A katona békében békétlen. S ők már katonának érezték magukat. Vérré vágytak. Kiontott, bosszút erősítő forró vérré. Kiszabadult a lelkek pestise a Duna pesti oldalán, a rákosi táborban... Dózsa előre küldött futárai ekkor már elhagyták Szegedet, átkeltek a folyón, a Marostól délre vettek irányt. Még nem tudták, hogy beléptek a pokolba... Még azt sem tudták, hogy úton vannak oda... Keresték a gázlót a jövőbe.

Hans tervei is megváltoztak néhány napra. Még nem akart Erdélybe indulni. Bizonytalan volt abban, hogy mit is lát valójában. Érezte a zúgolódást, a jajt a panaszkban, s zsigereiben tudta, hogy ekkora tömeget nem lehet megfékezni, ha másként dönt... ha elindul a saját ösztönei után.

A legnagyobb meglepetés az volt számára, ahogyan a papok viselkedtek a táborban. Biblia helyett - vagy mellett - kardot fogtak a kezükben, azzal hadonásztak. Zsoltáreklés helyett vezényszavakat kiáltottak. S vadul forgatták szemüket, ha a főpapokról, a főurak gáztetteiről esett szó a jobbágyok tábortüzeinél. Sarkallták az elégedetlenkedőket.

S legalább ennyire meglepődött azon, hogy egyre több kispap gyűlt össze a táborban. Ők ki ellen készülnek? A török ellen, valóban? De hiszen az oszmán hadsereg erejéről itt egyetlen szó sem esik. Annál többet forgatják a híreket arról, hogy Biharban, Tolnában, Bácsban milyen véres megtorlásoknak esnek áldozatul a kardot fogó parasztok! Egyre nehezebben indulhatnak harcba, táborba, s mivel majd a tavasz végén, a nyár elején megszorodik a mezei munka, az urak nem engedik jobbágyaikat sehova. Szinte oda kötik őket a röghöz, pedig ehhez semmi joguk.

Eötvös József, idézett mű:

„Úgy van, György, te légy királyunk! - szólt a vén székely, ki a csanádi ütközet hírére nem régóta a keresztesekhez szegődött, s mint Dózsa távoli rokona, az alvezérek sorába vétetvén fel, most az asztal végén fölkel, s a részegség minden jelével emelé poharát:

-Te légy királyunk, székely király! Csak Attila vérének ivadékát illeti az ország. Hisz már mint gyermeknek is megjövendölték.

-Megjövendölték?! - kiáltanak többen bámulva.

-Meg biz a! - szólt az előbbi az asztalba fogódzva, hogy el ne essék. - Anyja megálmodta egyszer, hogy fiát nagy királyi széken látta, s fején korona ragyogott, kezében királyi pálca, oly fényes, hogy szeme kábult tőle, mintha izzó vasra nézne. Körülötte az erdélyi vajda s nagyurak és tömérdek nép, mely üdvözlésére egybegyűlt. Dálnokon egy hétig nem szóltak másról, mint Dózsáné álmáról, s egy vén cigány megjövendölte, hogy királyi széken fog meghalni.

Künn a sátor előtt a nép éppen pihent... A tömeget lelkesedés ragadta meg.

-Éljen Dózaa! - ordította ezer meg ezer hang egyszerre, mintha a nép mennydörgő szózatával igazolni akarná az ígéretet, melyet vezérei tettek.

Oly valami váratlan, oly meglepő volt a hangokban, mire a sátorban összegyűlt vezérek elnémultak. Bámulva néztek egymásra, míg György, ki kupáját éppen ajkához emelé, azt reszketve állítá vissza az asztalra, s hallgatott.

-Hallottad a nép szavát? - kiálta Márton, miután az éljenrivalgások megszűntek, s a cigányok új táncra fűjták. - A nép szava Isten szava. Te király léssz.

-Az Istenre kérlek - sűgá Gergely, ki bátyja fölgerjedését észrevette, György fülébe -, vess véget a lakomának: látod, magukon kívül vannak: ki tudja, még mire vetemednek.

-Nem hallottad-e - mondá emez halkán testvéréhez -, amit bátyánk mondott? Anyám megálmodta, hogy koronát fogok viselni.

-Már hogy gondolhatsz ilyenekre? - suttogá emez nyugtalanul.... „

Hans tanácstalanul nézte a sok dühös arcot. Van erő, amely vigaszt nyújt ezeknek az embereknek? Eszébe jutott küldetése, amely szerint követnie kell a magyarországi állapotokat, s megmondani, érdemes-e aranybányákat nyitni Erdélyben, biztonságos-e az ország. Ezek a harchoz nem szokott parasztok fogják feltartani Szelim vad seregét? De miért is ne? Ha Hunyadi János alatt képesek voltak, ma ugyanígy megtörténhet... Hansnak új információkra volt szüksége.

-Visszamegyek Budára, Botond uram. De vigyázzon a lányára helyettem is, sok itt a finomra éhes tekintet, a csiklandozni vágyó kéz! Két-három nap múlva megjövök,

s elindulok az erdélyi bányavárosokba, arra kérem, tartsanak velem, talán maguknak is jólesne a hazalátogatás Székelyföldre. Fizetem az útiköltséget, csak jöjjenek velem Emesével.

-Aligha engedhet engem a vezér. Üres kézzel jönnek az emberek, fegyvert kell készítenünk mindenkől. S nem is ajánlom magának se, fiatalúr, az erdélyi utazást. Itt a helye most mindenkinek, aki együtt akar lépni nagy dolgokkal. Erdély most érdektelen. Most mi Európáért küzdünk, nem holmi bányáért. Azt majd elintézik a szászok, ők soha nem harcolnak velünk, ők gazdagodni akarnak, nem vérüket ontani. Igaz, mi sem akarjuk, nem szeretnénk, de nem félünk tőle. Gyáva ember a szász... vagy lehet, hogy nagyon okos... nem a mi fajtánk.

-Ne felejtse, bátyám, ha nem is szász, de német vagyok én is...

-Nem is gondolom, hogy kegyelmed a saját kezével kardot fog a török ellen! Ugyan már! Viszont tanulhat egyet-mást abból, hogyan alakul majd Európa térképe a harcok után. Mert vagy győzünk, vagy menekülhet Bécs és Bajorország is a napnyugta irányába, leáldoz maguknak is akkor. Na, Isten hírével, menjen. Emese jobban tud vigyázni magára, mint bárki más. De abban ne reménykedjen kegyelmed, hogy ebből haszna lesz bármi is...

Hans átladikozott a Dunán, s bejelentkezett Telegdi Istvánnál: tudósítani akarja a német városokat, grófságokat, fejedelemségeket és hercegségeket a török elleni felkészülésről... hátha pénzt is tudnak szerezni a magyar hadak számára... elvégre keresztes hadjárat folyik... folya... ha folya... de nem folyik itt semmi, Európa behunyja a szemét. Meg akarta kérdezni az Európa-szerte híres jogtudós Telegdét, aki tanácsaival még a francia királynak is hozott hasznot, hogy kötelezi-e az európai államokat, uralkodókat a pápa felhívása a keresztes háborúra.

Ezt a magyar uraknál látható szembekötösdit, a világos válaszok megkerülését Hans sem értette, szívesen találkozott volna Perényi nádorral is, hátha sikerül. Ő talán tudna mondani valamit arról, miért nem érdekli Európát, de a magyar főnemességet sem a Duna mentén felvonuló török fenyegetés. Balsejtelmek voltak arról, hogy a franciák valóban érdekeltek Bécs meggyengítésében, Velence pedig szívesen terelné a török erőket a Földközi-tengeri terjeszkedés helyett a kontinens közepe felé. Ha így van, lesz itt haddelhadd, Magyarország. -Szegény Botond bátyám, életed végéig kovácsolhatod a kaszakardokat - aztán meg a sírokra a kereszteket...

Hazudj, király!

A tervezett budai út hat napra nyúlt. Mikor a végén Hans összegezte a látottakat-hallottakat, hosszúra nyúlt a képe. Hogyan lesz ebből aranybánya? Magyarországnak mindkét kezével azon munkálkodik, hogy az egyikkel lefűrészelje a másikat... Véresen, önkínzással, hosszan kitartóan, bakó helyett saját kezeivel megcsönkítva önmagát. Szereznie kellene még több hatalmat a Fuggereknek, s szerelmet magának -, mindezt vérgőzben?! Elhessegette zavaros gondolatait. A tudósító tudósít, a szegény aranyért küzd, a férfi a nőjéért. Hans, hallottad a táborban: Vissza soha!

A királyi tanács

A királyi tanács Ulászló nélkül ült össze. A király szörnyű hangulatban rostokolt lakosztályában, napok óta ki se jött. Láta a túlsó oldalon a porfelhőkben gyülekező kereszties csapatokat. Jobb lenne, ha ide hívta volna tizenkétezer jól felfegyverzett cseh katonáját, ott is király, azok az ő hadserege. A magyar urak azonban hallani sem akartak arról, hogy külföldi csapatok érkezzenek a földjükre... majd ők... megvédik az országot, Istent, királyt, nem engednek ide idegen vezért, darabontokat! De lehet-e szájjal, hűzöngéssel védeni Magyarországot? Hol itt a hadsereg? Jönnek-e a zászlók alatt a főurak bandériumai, mint egykoron? Nem!

-Semmi vagyok! - sóhajtott a király, ezt elmondta magában mindazon hat nyelven, amelyen - mint Európa egyik legműveltebb királyi családjának, a Jagellóknak az élenjárója - ő maga anyanyelvi szinten beszélt. Ebben a rövid megállapításban nem keserűség volt, nem kishitűség, hanem teljes diplomáciai tudása, amelyet Prágában, Krakkóban, Budán szerzett, s amelyet oly gyakran megosztott bécsi rokonai-val, a Habsburgokkal. - Semmi vagyok magyar királyként! Az oszmán birodalom a határon áll. Európa érdektelen a harcban. A pápa Velencét védi, s ezért arra biztat a kereszties háború ígérétevel, hogy Magyarország húzza magára a törököket, hogy erre terjeszkedjenek. Párizs titokban ugyanerre biztatja a szultánt, mert a franciák fő ellensége a német-osztrák hatalom, a Habsburg-család német-római császársága és spanyol királysága. Párizs akkor boldog, ha Bécs pusztul. S Bécsnek Buda az elővárosa. Budának pusztulni kell. Így döntött Európa. - Semmi vagyok, bár enyém a legszebb korona, s az egyik legnagyobb európai ország.

A király csengetett. Komornyikját hívatta. Mégis átmegy a királyi tanácsba, legalább a végére érjen oda. Dönteni kell, mikor induljon a kereszties had, meddig képesek gondoskodni az ellátásáról, s mi legyen az előre tolt védekezés fő iránya. Nándorfejevárvagy Temesvár? - Hol kezdődik a pusztulás? - sugdosta magában a király, s ettől még keserűbb lett:

-Egy gyáva király, aki előre feladja? De mit tehetnék? A királyi tanács minden tagja legszívesebben elpusztítaná a másikat, s köztük a legerősebb, Szapolyai János vajda éppen engem és utódomat, fiamat, Lajost. Ezekkel induljunk harcolni Európáért?

Amikor a király a nagyterembe lépett, maga lepődött meg legjobban, hogy a tanács tagjai még munkához sem láttak. Asztalnál ültek ugyan, de dühödten vitatkoztak, mindenki a magáét hajtogatta, kardjukhoz kapkodtak, persze csak színlelve, „amúgy magyarosan”, vigyorgott magában a király. Az asztalfőre ült, csendet intett, s életében talán először erélyesen elkiáltotta magát.

-Bíboros úr, főurak, tisztelt tanács! Magyarország veszélyben van! S önök egymást végzik ki itt előttem?!

Szavaira döbbsent csend támadt. Eddig csak azt hallották tőle, hogy dobzse, dobzse, minden jól van, rendben, persze-persze... Mi történt a királlyal? II. Ulászló lecsendesítette hangját, és azt mondta:

-Addig innen fel nem állunk, míg nem tudjuk, mit akarunk.

Még nagyobb döbbenet fogadta. A király akar valamit? Abból baj lesz! Mert akkor ők, a főurak, főpapok nem akarhatják azt, amit akarnak. Márpedig a béke alapja, az egyezség a király, a főnemések rendje és a köznemesség rendje között az volt 1490 szeptembere, a király megválasztása óta, hogy mindenki azt teszi, ami az érdeke... amit akar tehát. A keménykezű, undok Mátyás helyett ezért kérték trónra a puha Jagellót. S persze azért is, mert cseh királyként, és a lengyel trón akkori várományosaként új erőket bocsát a fő ügy, Magyarország rendelkezésére. Igaz, a lengyel trónra végül testvére került, de Csehország ereje is jó szolgálatokat tehet... persze csak kellő távoból, nem beavatkozva. Láthatatlanul, de élvezhetően.

-Én vagyok a magyarok királya. S ne feledjék: fiam, Lajos lesz a törvényes utódom. Másra számítani súlyos hiba! - A király alig észrevehetően, de kettejük számára nagyon is biztosan Szapolyai Jánosra nézett, az erdélyi vajdára, szepesi grófra, a legnagyobb magyar hadtest vezérére, aki nem is titkolta az elmúlt évtizedben, hogy a köznemesség támogatását megszerezve, a király és a főnemesség szándékai ellenére magának szerzi majd meg a trónt a király halála után.

-Ha tehát most beszélek, Lajos fiam nevében és érdekében is teszem! - folytatta Ulászló. - Az ország veszélyben van! És én is veszélyben vagyok! És Önök is, nagy, rettenetes veszélyben! Vagy rendet teremtünk egymás között, vagy meghalunk mind! Főleg maguk!

Az urak megdöbbenően néztek egymásra. Rendet egymás között? Rendet a rendek között? Hogyan egyezhetne meg a főurak és a főpapok tábora a köznemességgel, amely annak idején Mátyást hozta a fejükre? S hogyan és miért egyeznének meg Szapolyaival, ezzel a feltörekvő tót jöttmenttel, ők, az évszázados történelmi családok leszármazottai, a korona teste, ők, Báthori, Perényi, Bornemissza, Telegdi. S vajon miért egyeznének meg a másik jöttment paraszttal, Bakócz Tamással, aki éppen most hozza rájuk a bajt keresztes bandájával?

-Addig nem állunk fel innen, amíg nem tudjuk, mit akarunk együtt. Mindenki elmondja, hogyan látja az ország helyzetét, s ki a mi ellenségünk, azon kívül, hogy egymásnak vagyunk a fő ellensége. Mi a király? Mi a bíboros és pápai legátus Bakócz Tamás? Mi az erdélyi vajda és kit szolgál a serege? Ki Dózsa György és mire készül? Kérem a koronatanács tagjait, egyszer az életben elemezzék az ország helyzetét, s mondjuk meg, mit tegyünk. Tudják-e egyáltalán, hogy veszélyben vagyunk? S tudják-e, ki jelent veszélyt? A török? Dózsa? A csürhe? Perényi Imre nádor uram, mint a király helyettesét, kérem Önt!

-Felség! Most én mondom, dobzse! Érezzük mi is, hogy valami bűzlik. Kezdjük az elején... Megkoronázásod előtt esküt kellett tenned arról, hogy a rendekkel együtt fogsz uralkodni! Ezt a legteljesebben teljesítetted is, hiszen szinte átengedted a hatalom gyakorlását a számunkra. Megszerettük és nevedbe foglaltuk állandó szava-járásodat, hiszen ha kértünk tőled, mindig azt hallhattuk: „jól van, dobzse”.

-Nádor uram! Gúnyolódsz talán, mit pedig nem szoktál, s helyzetekben nem is ildomos?! Mert most kimondom, amit eddig nem tettem. Ti, a nemesek a megszerzett szokatlanul nagy hatalom birtokában egymásnak estetek. Megkezdődött a mara-

kodás a befolyásért. Ne nézz így, nádor uram, folytatom! A rendi gyűlés, amely oly jól működött évszázadokon át, ismét két pártra szakadt: az egymás ellen küzdő főnemesi és köznemesi táborra! Mindketten egyre több hatalmat követeltetek magatoknak, s ma is ezt teszitek, a szemem láttára éppen most is! Máig nem ért véget a viszály, hogy ki lesz a következő uralkodó. Igaz, elismerem, már majdnem 50 éves voltam királyságom másfél évtizede után, de nem született fiú utódom. S mit tettek? Két táborra szakadtatok, s mintha már meghaltam volna, azt firtattátok, honnan hívjatok új királyt, ha meghalok.

-De uram... ennek most nincs jelentősége...

-De igen, nádor úr, van! S most még hallgass tovább! A hírhedt 1505-ös rákosi országgyűlésen a végzésben a köznemesség a legnagyobb magyar főurat, Szapolyai Jánost nevezte meg leendő királynak.

-Felség, de mi, a főnemesség a Habsburgokat pártoltuk, s megértettük, miért kötöttél kölcsönös házassági szerződést a Habsburgokkal egy évvel később, 1506-ban, nyilván az ő javukra, hiszen nem volt fiad...

-De milyen ország az, ahol a két rend más-más királyt akar?! Mindkettő egyet-egyét magának! Az ilyen ország a végén nem kétfelé, hanem háromfelé szakad, évszázadok óta tudjuk ezt francia, angol példák alapján. Ezt akarjátok ma is? VAN utódom, mert fiam született, bár talán sokan elátkozták a percet. - A király ismét Szapolyai Jánosra nézett, most már letagadhatatlanul világos volt mindenki számára, hogy nyílt kártyákkal játszik. Perényi Imre visszazökkent székébe és elhallgatott. Utálta ő is, s minden főúr a tolakodó vajdát, a szemérmetlen önjelöltet. Mégsem szállhatott vele szembe, mert a harc nem dőlt el. A pápa, Velence, Párizs, Madrid, Bécs, a Rajna-part, sőt Lengyelország, Svédország is beleszól a magyar képletbe, főleg, ha az ász a szultán kezébe kerül egyszer.

Mintha a nádor gondolataiba látott volna, Bakócz Tamás bíboros ezzel vette át a szót:

-Magyarország dolga nem Budán dől el. Amikor őeminenciája X. Leó pápa a tavalyi, 1513-as római konklávé után kinevezett legátusnak a keresztes hadak megszervezésére, kifejezetten azt kérte és hirdette meg, hogy a toborzásba vonjuk be - vonjam be, mint a hadak fő szervezője - Svédországot, Csehországot. Továbbá a Német Lovagrendet, Norvégiát, Lengyelországot, Dániát, Havas-alföldet és a Raguzai Köztársaságot. S én így hirdetem meg a Cruxot, a keresztes hadjáratot ez év április 9-én, s a királyi tanács így fogadta el. Ügyünk Európáé...

... kár, hogy Európa erről nem tud semmit... jó volna szólni neki... - vetette közbe kirobbanó haraggal Szapolyai János. - Magára maradt, bíboros uram. Európa helyett egy székely bunkót tud fölmutatni, valami Dózsát. Az én hadseregemben száz ilyen székely is harcol mellettem. Ő is nálam volt a tavalyi balkáni hadjáratomban, ismerem, ne mutassa be nekem senki. Adjak Felségednek száz ilyen vezért?!

A bulla a porba hull

A király kelletlen képet vágott. Nem mert szembe szállni Szapolyaival, valójában soha nem mert, félt tőle: féltette fia jövőjét, az országot, az európai kapcsolatokat, főleg a Habsburgoknak szánt magyar jövőt. S félt Szapolyai hadaitól is. Ha a vajda Buda ellen akarna vonulni valaha is - jégen választatni királyt, mint tette Mátyás érdekében Szilágyi gróf -, akkor senki sem állhatna útjában. S ő, a körültekintő, mindig óvatos király félt a vajda nyers modorától is. Most sem volt ellenszere, végül hallgatni kényszerült. Bakócz Tamás folytatta:

-Amikor az elmúlt hetekben a templomokban kihirdettük a pápa őszentsége felhívását, a parasztok azonnal elkezdtek gyülekezni Pesttől Nagyváradon keresztül Kaloocsáig, s pár hét alatt sok tízezerre nőtt a számuk számtalan táborban az országban. Ha kinéznék a palota ablakán, csak a csapatok felét látják. De harcra készen állnak az ország minden részén... Tudom, hogy a földbirtokos nemesség nem örül, hogy el kell engednie a dolgos kezeket, s hogy visszatartják a harcba indulókat. Visszatartják? Megkötozik, megkorbácsoltatják őket... Ki az úr? Az Úr az Isten, s annak földi helytartója, nem pedig a nemes, legyen az főúr vagy köznemes. Gondolnak-e arra, hogy mi lesz ebből? Híreket kapok, hogy szétszavarnák a már megalakult, csupán kaszával-kapával felfegyverzett keresztes csapatokat...

-Bíboros úr! Önnek csak az egyik füle hall? Nem hallja a másik a kúriák jajveszékését, a bent égett nemes kisasszonyok, férfiak tűzhalálát, a felperzselt kastélyok lángjának sercegését sem hallja kegyelmed? Vagy nincsenek hírnökei? Nincsenek hát, a papok is beállnak a csöcselék mellé - kiáltott fel Szapolyai. - Védje inkább őket, ne a vérengző parasztjait!

-Amit vajda uram mond, csupán kósza hír...

-Igaz minden szava a vajdának - kiáltott közbe a budai várparancsnok, Bornemissza János kapitány. - Nem tűrhetjük, hogy a farok csóválja a kutyát! Paraszt kezébe ásó való, nem fegyver. S most az ekéből kovácsolnak kardokat, ellenünk. Állítsd le a Crux nevű szörnyet, Felség. Nem keresztes háború lesz ebből a török ellen, hanem a Római Birodalom mintájára égetett keresztek, amelyekre mi leszünk felfeszítve. Én nem vagyok Krisztus, s nem leszek az!

-Miért csodálkoznak az urak? Az elmúlt két és fél évtizedben, mióta király vagyok, mást sem tesznek, mint kikövetelik tőlem a parasztok terheinek súlyosbítását, és én mindig engedtem maguknak, ha egyetértettem, ha nem. S közben egyre-másra szereztek meg a kiváltságokat. Már nemcsak adót nem fizetnek, hanem királyi illetekekre sem kötelezhetők. Folyamatosan csorbítják a parasztok jogait, s velem íratják alá. 10 éve, 1504-ben kisnemesekből kinevezett szolgabírók hatáskörébe utaltuk a jobbágyok költözködési jogának elbírálását, s mi lett belőle? A szabad költözés jogának csorbítása. Viszont azok a nemesek, akik megakadályozzák parasztjaik szabad költözködését, ma már szinte teljesen mentesülnek a büntetés alól. Megvontuk a parasztok vadászati jogát és korlátozzuk a mezővárosok jogait annak érdekében, hogy a parasztok ne akarjanak odaköltözni. Kilenced, tized, behajtások, robot! Mi marad nekik? Látom döbbszent arcukat, urak! Hogy ilyent mond a király!

Netán lázítanék? Nyugodjanak meg, nem álltam a parasztok mellé. Én az önök királya vagyok. De tudnunk kell, mi miért történik. Megkorbácsolják őket, ha el akarnak költözni? Hatszáz éven át szabad volt? Európában már mindenütt szabad, ahol fejlődni akarnak. Korbács a kutyáknak? Inkább enni kellene adni neki...

-Felség, hetek óta hallgatok a keresztes hadjárat ügyében - vette át a szót váratlanul Báthori István gróf. - Komoly okom van. Ha a sereg megindul a török ellen, Temesvár lesz a fő irány, és én Temes vármegye főispánjaként együtt kell, hogy harcoljak velük. Azzal is szembe kell néznem, hogy át kell adnom a várat a közös ügy érdekében. Átgondolta ezt valaki? Átadni a várat a paraszt csürrének, egy bocskoros székelly nemesnek, mint parasztvezérnek? Átadni Magyarország védelmének kulcsát? De mit tegyek majd, ha a sereg megjelenik a falaknál, és ezt követeli, rád hivatkozva, hiszen vezérét te nevezted ki. Május elején járunk, Felség. A földek műveletlenek. Százezer ember hiányzik a munkából. Közben fegyvert mutogat, most még csak a török felé, de tudjuk a jelentésekből, hogy terjed az erőszak, s a futótűz már nem lehet majd megállítani. Mint Temes megye, a délvidéki végvárendszer parancsnoka arra kérlek Felség, állítsd le a toborzást!

-Nem elég! Már nem elég! A pápára és a királyra hivatkoznak, Krisztust és a szabadságukat egyszerre emlegetik és varrják a zászlóra. Már nem elég leállítani! - taglalta kemény hanghordozással a szavait Bornemissza várparancsnok - Be kell tiltani a hadsereget! Nincs ilyen, hogy paraszthadsereg! A paraszt mezeje nem a harcmező, hanem a szántóföld és a legelő. Szét kell kergetni őket, mégpedig annak, aki összeterelte őket: a bíboros úrnak!

A bíboros arca egyetlen pillanat alatt bíborvörös lett. Nyilvánvalóvá vált számára az árulás. Egy hónapja még ugyanezek az urak elfogadták a Crux meghirdetését, s most, hogy bajt sejtenek, őt dobják be a cirkusz közepébe az oroszánok közé. A király arca szenvtelen maradt.

Túl régóta tűri a különféle főurak, főpapok, köztük is elsősorban Bakócz Tamás hatalmát, befolyását, megfellebbezhetetlen tanácsait a király dolgaiban. Nem baj, ha végelgyengülésbe kergetik egymást. Mindenki mindenki ellen - ez volt a mód-szerük. Hát rajta! - most aztán rajta!

De hogy is van ez? A király eltűnődött. Bakócz megbukik, ha el kell rendelnie a sereg feloszlását. Ez rendben. De ki erősödik meg ezáltal? Szapolyai János, természetesen. Hiszen őt feltarthatta volna a sakktáblán Bakócz parasztserege. De mi lesz, ha e sereg kiesik? A királynak eddig csupán az számított, hogy maga mellett tudhassa a vezető arisztokrácia, a Perényik, Báthorik támogatását, s rajtuk keresztül a Bécs felé forduló magyar főnemességet. Most azonban Bakócz-cal és Szapolyaival bonyolulttá vált a játszma. Hagy irtsák ki őket egymást? Ki győz itt ki ellen? S van-e szerepe Dózsának, a parasztvezérnek a bástyák, a király és királynő figurái mellett?

-A királyi tanács úgy dönt, bíboros uram, hogy...

-A királyi tanács még sehogy sem döntött, Felség, a tanács egyelőre...

-... most az egyszer befejezném a mondatot, bíboros uram. Ha így mennek tovább a dolgok, mi, a királyi tanács előbb-utóbb úgy döntünk, hogy Pro primo: a Cruxot azonnal be kell fejezni; Pro secundo: a keresztes hadat fel kell oszlatni; Pro tercio: minden paraszt, kispap és katona, aki a gyülekezésben részt vett, haladéktalanul tegye le a fegyvert, és egy héten belül magától térjen vissza urához, földjére, otthonába, végvárába.

-De Felség, a pápa őszentsége...

... tájékoztatom bíboros uram, hogy ma reggel tárgyaltam a pápa budai követével, és értésre adtam, hogy a magyar királyság nem tudja magára vállalni a Cruxot, s mivel sehonnan máshonnan nem várható katonai és pénzügyi támogatás, a hadjáratra vonatkozó bulla érvénytelenné válik, mert nincs foganatja a mai Európában. A pápai nuncius tudomásul vette döntésünket, s a pápa nevében azt üzeni önnek bíboros úr, hogy a hadjáratba hívás, a toborzás minden formáját szüntesse be az ország egész területén. Később döntenünk kell arról is, hogy megvonjuk-e Dózsa György vezéri kinevezését.

Szapolyai, Bornemissza, Báthori, Perényi elégedetten dőltek hátra. Magyarország király utáni második hatalmassága, Bakócz Tamás végképp töröltetett a sakktábláról, fél évvel azután, hogy majdnem pápa lett belőle... Hurrá, győztünk! Csak a király maradt az, ami volt. Dobzse. Most rögtönzött ravasz hazugsága a pápai nuncius tájékoztatásáról gyorsan mederbe terelhető, ő, a király bármikor ráveheti a nunciust utólag is, hogy miről tájékoztassa a pápát... aki éppúgy utálja Bakócz Tamás túlzott hatalmát, mint itt minden magyar főúr. S a török veszély?

Lárma csak, Bakócz hatalmi vágyának burjánzása az oszmán birodalom elleni keresztes hadviselés. A harc, a támadás, a határok védelmének leállítását azonban nem merte, nem akarta magára vállalni a király, mert mi lesz, ha Európa urai felelősségre vonják...

-Bíboros úr, egyelőre ne írja a levélbe, hogy ez a király parancsa. Éljen a saját tekintélyével, saját szavának és aláírásának oly nagy súlyával, s a saját nevében nyilatkozzon a parasztsereg sorsáról - fűzte hozzá a király, s erre a ravaszságra joggal mondhatta, hogy dobzse. - Ne nézzen így rám! Talán azt is akarná, hogy haladéktalanul kergesse haza az eddig hadba hívott parasztjait? - A király büszkén nézett a többiekre. Végre elégtételt vett a Mátyástól örökölt nagyhatalmú főpapon, aki annyiszor hagyta figyelmen kívül az ő királyi hatalmát, aki azt hitte, hogy végtelen erőt ad neki a paraszti származásából indult és azóta megtett hatalmas út, amelyen példátlan gyorsan jutott el a kunyhóból az esztergomi palotáig. Mindenki látja, hogy merő hivalkodásból éppen most építteti olasz mintára, olasz fehér márványból a kápolnáját. Aki azt hitte, hogy a nép fiaként tündökölkölni felkent királyával szemben, holott nem volt más, mint az egyház nagyhatalmú zsarnoka, aki e véghelyzetben eljátszotta egyetlen hatalmas esélyét, a pápa megbízását Európa megvédésére. - Paraszt a király ellen? Mire ment, bíboros úr? - füstölgött magában a király.

Bakócz Tamás tétován nézett maga elé. Elhitte a király hazugságát a pápa üzenetéről, s a tavalyi, a pápaválasztáson elszenvedett vereség után most ismét megérezte, hogy hatalma véget ért. Elfogadta a király szavait, mert e szavaktól függetlenül két napja maga is tanácskozott a pápai nunciussal, s - bár nehéz volt kihámozni a fondorlatos szavakból - megértette, hogy a Vatikánt most nem Magyarország foglalkoztatja, s a pápa semmit nem tehet az ellen, ha a szultán Velence helyett Magyarország ellen készülődik. A többi majd meglátjuk - vélte öszentsége, aki túl fiatal volt ahhoz, hogy ténylegesen hadba hívhassa Magyarország mellé az általa korábban a Cruxra megjelölt európai hatalmakat. Itália és a Földközi-tenger most fontosabb... nem kellene éppen most keresztesekkel piszkálni az oszmán oroszlán bajszát... a fenyegetés megszűnhet magától is... Isten akaratával.

Szapolyai János elhagyta a palotát. A legkevésbé sem érdekelte a parasztsereg pesti tábor, sem a török elleni harc. Elérte, amit akart. Bakócz Tamás megsemmisült. A török elleni értelmetlen harcban nem kell felmorzsolnia saját erős had seregét, vagyis Magyarország katonai ura marad. A királynak és fő arisztokratáinak, a nádornak és a temesi főispánnak valójában semmi sincs a kezében. Lesz még bajuk bőven abból, hogy a politikát a Habsburgok felé terelik, a pénzügyeket pedig a Fuggerek, Európa bankárai kezébe adják zálogul.

A Fuggerek! Megjelentek egy-két évtizede, s már romokban a magyar pénzügy. Titokban kivisznek minden aranyat, ezüstöt, rezet az országból. A király kincstárával - ha éppen nem a királlyal s azok Habsburg rokonaival! - összejátszva szándékosan rontják a pénz értékét, aranytartalmát, ezáltal bizalmatlanságot teremtve minden iránt, ami áru - s a legfőbb áru a politika.

S ez nem elég nekik. A vak is látja, hogy miért sündörög itt mindenhol Budán, a várban a „tudósítójuk”, ez a kis Hans Meyer, hol a volt kincstárnok Telegdi uramnál, hol Perényi nádornál. Most meg szavai szerint Erdélybe készül, szavai szerint tudósítani, de tudja mindenki: az aranybányászat lehetőségeit vizsgálni.

Szapolyai Jánost a legkevésbé sem zavarta a Fuggerek által romba döntött királyi pénzügy. Ahol romlás van, ott elrohadnak a dolgok. S akkor eljő az ő ideje. Nem kell a szultánnal fölöslegesen csatába bocsátkoznia. Délen, Erdélyben, a török közelségében másként festenek a viszonyok, mint a Buda-Prága-Bécs-tengely mentén. Csak egy dolog számít zavaros időkben: az ép hadsereg...

Mire Hans Meyer összerakta a királyi tanácsról érkezett híreket, megjött a bécsi Fuggerház küldötte is, Jakob úr aláírásával ellátott titkos levéllel. Megpróbálta megérteni, többször is elolvasta, de nem állt össze a tiszta, világos képzet. A levélben ez állt:

„Mi is értesültünk a Budán hozott királyi döntésről a keresztes háború megindításáról a török ellen. Ismerjük a rákosi táborban gyülekező hadak állapotát és a Magyarországon megindult kölcsönös vérengzéseket. Tévedtünk, mikor azt hittük, hogy „csak a nagyok számítanak” a magyar sakktáblán. A helyzet véresre fog fordulni. Buda nem fogja megengedni, hogy a paraszthadsereget felfegyverezzék, kiképezzék, harcba küldjék. A pápa egyet fog érteni azzal - erről gondoskodunk mi és a sors

-, hogy a bulla érvénytelenné váljon. A parasztsereget felosztatják, ez iránt nincs kétségünk. A király és Szapolyai János a főszereplők, így, együtt. Az erdélyi vajda a végkimenetelt eldöntő szereplővé lép elő seregével, Bakócz Tamás nem számít. Legfőképpen arra figyeljen, elfogadja-e Dózsa György a sereg felosztatására és az ő leváltására vonatkozó utasítást. Ha nem fogadja el, akkor feldúlja az általunk szükségesnek tartott magyarországi rendet, ezt mi így értékeljük. Ez esetben az a lényeg, hogy a végletekig irtsák egymást Dózsa és Szapolyai, a két erdélyi fenevad, mert ebből a mindkettőjüket kivéreztető összecsapásból majd a Habsburg-ház bécsi ága, Ferdinánd kerül ki győztesen, és ez az alapvető német érdek.”

Hans Meyer arra gondolt, hogy egyszer talán megérti, miért van itt e földön, Emese szépségét és az ő férfiúi vágyait leszámítva. Ismét csónakba ült, és átvitette magát a pesti oldalra. Éppen akkor érkezett a rákosi táborba, amikor Lőrinc pap elkezdte ismertetni a tömeggel a Budáról kiszivárgott híreket.

Felcsap a harag

Nem volt még biztos semmi a király árulását illetően, de amit eddig hallott, az iszonyú háborgásra gerjesztette Dózsa „főpapját”, szünet nélkül áradt belőle a szó:

-Feleim, vigyázzatok! Az életünk a tét. A pápa, a király és maga a bíboros is megszűntnek szeretné nyilvánítani a Cruxot, a bullát visszavonnák, és ha képes vagyok látni a jövőt, a sereget felosztatni rendelnék hamarosan. - Lőrinc Buda felé fordult.
- Még nem tudjuk, mikor lesz így, de ijesztőnek tűnnek a híresztelések. Arra készülnek, hogy még májusban a pesti, és aztán egy héten belül minden más táborban, valamint minden templomban felolvasni elrendelik a király parancsát a toborzás megállítására. Sőt híreim szerint arra készül a királyi tanács sok tagja, hogy döntésük alapján születendő levelükben elrendelik azt is, hogy a csapatok, valamennyi fegyveres azonnal és haladéktalanul távozzon haza. Indoklásul azt hoznák fel, hogy a török veszély elmúlt, és...

Mikor a tömeg felfogta, mit hall,

szétszakadt az ég, a föld megnyílt,

villámok pusztították a földet, legalábbis a Rákos-mezejét. Iszonyatos felhördülés fogadta a híresztelést.

Még nem hír, még csak híresztelés... de szörnyű!

Dózsa is csak az imént olvasta el a Lőrinc pap, és saját szárnysegéde, Kun Lél által készített összefoglalót Buda várható döntéséről,

s bár torkán akadt a szó, s érezte a bajt,

rémálmában sem gondolta,

hogy bekövetkezik az, aminek előszelét
immáron maga is láthatta sátra előtt.

Dózsa ceglédi beszéde (Kondor Béla metszete)

Lőrinc, a nagybotú féktelen dühvel rázza „névadóját”, a hatalmas husángot, amely-lyel eddig csak a kiképzéseket vezényelte. Rázta az égre, s főleg Buda felé. Minden mozdulatával hergelte a tömeget. A tanácstalanság egyetlen pillanat alatt elmúlt, hogy vészjósló lázadásnak adja át a helyét. Dózsa egyelőre nem mozdult. Nem is tehette. E percben ő maga is megsemmisült. A bíboros - és mögötte a királyi ta-nács - eszerint leváltaná, nem lenne parancsnok, parancsot sem adhatna semmire. Elmehet haza Dálnokra, székely szülőföldjére, vagy visszamehet szolgálni a török front közelében valamelyik végvárba. Ha tényleg felszámolják a keresztes sereget, ki harcol a török ellen?! Egyetlen komoly hadserege sincs az országnak, Szapolyai János aligha áldozza fel a saját katonai erejét, másra tartogatja ő azt... Lőrinc azon-ban rá mutat, hozzá szól, neki int:

-Nekünk a bíboros nem parancsol. Mi Isten hada vagyunk. S vezérünk Isten nevé-ben Krisztus, s a szabadság nevében Dózsa. Adj parancsot Dózsa György, s a sereg megindul. S igazságot tesz. Halál az árulókra! Halál megkínzóinkra! Pusztuljanak azok, akik elárulták az ország védelmét. Hittünk a királynak, de Fugger-bérenc bábú, német szolga. Hittünk a bíborosnak és vele a pápának, de ha hitszegők lesz-nek - és ebben ne kételkedj, így lesz hamarosan! -, szavuk többé nem számít. Dózsa György, adj parancsot!

A tömeg hangulata kint nyílt lázadásba csapott. Árulónak ordították a királyt, a bíborost, a főurakat és főpapokat. Vérüket követelték, bűnhődést a bűnre, s egyre többen ordították, hogy átkelni a Dunán és bevenni, felégetni Budát.

A királynak tett esküjéhez mindig hű katona, Dózsa György kelepcebe került. Mi lesz ebből?! Amit elvállalt, teljesíteni akarja! Most sem tesz le arról, hogy megin-duljon a török ellen. Hű marad a királyhoz. De el kell érnie a nemesség zsarnoksá-gának megszüntetését, ember nem lehet ember elleni állat. Ha kell, harcol ellenük is. De... - akkor hogyan maradhatna hű a nemesek királyához? A király a nemesek, a papok foglya. Milyen gaz állapotokat szentesített ez a király? Kegyetlenség min-denfelé. A gyerekeket felnőtt munkában robotoltatják, a nők éppoly állat módjára dolgoztak, mint a férfiak. A gyengét eltiporják, megvetik, eldobják. Milyen sötét kor ez az új, 16. század, a határon a félelmetes, Krisztust pusztító törökkel, amely-nek erejénél már csak a belső pusztítás nagyobb? Ha valakit, sokakat kivégeznek valamely város piacán, az emberek vidám ünnepnek, szórakoztató cirkuszi mu-tatványnak tekintik, röhögve. S ha ők lennének a kivégzett helyén? Ha ők lenné-nek...? Ha ők lesznek...? A harcra való felkészülés, a kiképzés egy hónapja alatt megszerette seregét, megszánta a sok nyomorultat, s megérezte, hogy az ő élete csak egy dologról szólhat: megszabadítani őket mindennapi nyomorúságukból, s a török elleni győzelem után emberhez méltó jogokat szerezni nekik. Vezéri esküje-kor ez is a szeme előtt lebegett, nem csak a török veszély. De hogyan legyen hű a királyhoz és a bíboroshoz, ha megfosztják a haza és az emberi szabadság védelmé-től?! Mi marad neki? Meghunyáskodás?

Hát kivert kutya ő, akire bárki bottal verhet? Vagy Magyarország leghíresebb har-cosa, szabad székely, aki vitézségével vívta ki az örök jogot a szabad döntésre, s éppen ezt akarja megadatni Magyarország milliányi nyomorult jobbágjának is.

Ezért halna, de főleg ezért él! A király áruló! Vagy mégse? Talán csak a nevében cselekszenek főurai, a bíborost is maguk alá gyűrve. Lehet-e remény hinni a király bölcs és országához hű döntésében?

Két nap múlva erre is választ kapott. Másnap elfogtak egy Dunán átkelt futárt, aki levelet vitt az erdélyi vajdának. Ugyanolyan tartalmú levél volt, mint amiről a korábban kiszivárgott híresztelések szóltak: a rákosi tábornak megtiltják majd, hogy útnak induljon, és belátható időn belül - ha a pápával és a német-római császárral véggépp meg tud állapodni - a király levélben közlendő leiratban oszt parancsot: felosztatja a sereget, megtiltja a fegyverek használatát, megvon minden támogatást, mindenkit arra kötelez, hogy végezze otthon eddigi dolgát. Ha parancsát teljesítik, megbocsátja mindenkinek az eddigi bűnöket, a kölcsönös megtorlásokat, amelyekről a haditanács híreket kapott, úgy fogja fel az udvar, hogy azok összefüggnek egy háborús készülődés feszültségeivel. Aki megtagadja parancsát, fejével fizet, a papok száműzetéssel és kiközösítéssel, a kismanesek birtokuk, címük elvesztésével, a polgárok vagyonukkal. A király arra kéri a vajdát, hogy ne engedjen több embert Erdélyből egyetlen keresztes táborba se, főleg ne Dózsaéba. Ez még csak terv, kéri a vajda véleményét. Egyáltalán, mit gondol a vajda a keresztes haddal való katonai együttműködésről?

E két nyomorult nap alatt felrobbant Magyarország. Király, bíboros, udvari tanács soha nem keveredett nyílt, vélhetően fegyveres konfliktusba saját népével az egész ország területén. S tömeg soha nem tagadta meg ilyen nyilvánvalóan a király parancsát. Mint a tordai szakadék két oldala, úgy állt szemben egymással az ország ura és népe. Látszólag még békében, mintha minden menne a maga útján. De Dózsa György magában már döntött, nem volt többé híd, még csak egy piciny palló sem a szakadék fölött. Senkinek, még öccsének, Gergelynek, s legfőbb tanácsadójának, Lőrincnek sem mondta, de egész háborgó lelkében érezte, hogy ha valaha elrendelik a török elleni harcra szánt keresztes hadsereg felosztatását, akkor szembefordul a hatalommal. Istennek ajánlotta fel saját erejét - a népét szerető Istennek az idegen árulókkal és talpnyalóikkal szemben. Dózsát nem a parancsnoklás dicsősége kerítette hatalmába, bár katona ennél szebből nem álmodhat. Ami eldöntheti más, soha nem várt irányban az általa követendő célt, az egyetlen szempont volt: védj a védtelent!!! A gyengét az erőssel szemben. A megalázottat a hatalommal szemben. A reménytelent egy új reményért.

Május 9-én este Dózsa kiadta a parancsot a másnap reggeli indulásra. Az irány ugyanaz maradt. Délre, Temesközbe, ha kell, Erdély közepébe is! Meg kell szerezni Temesvárt, és onnan felépíteni a szabadság új oltárát. A haza szabadságát az oszmán fenyegetés alól, és minden jobbágy szabadságát a zsarnokság alól. Az irány változatlan, de a cél megváltozott. Először itt, az ország területén kell elsöpörni az útból, az útról mindenkit és mindent, ami a parasztok felszabadítását lehetetlenné teszi. Az elmúlt két-három nap mindent átrendezett. A seregből lázadó tömeg lett, amely örjöngő örömmel fogadta az egyre sűrűbben érkező híreket nemesi kúriák felgyújtásáról, papok és urak kivégzéséről.

A kegyetlenkedéseket, melyek szörnyű tettekről szóltak, a bátorság igaz példáinak

tekintették, sok százéves nyomorúságuk kitörésének. Az ország minden területéről érkeztek a hírek a parasztok és nemesek közötti tényleges harcokról, amelyekben a jobbágyok, kispapok, kisenemesek, polgárok nem csak hogy legyőzték uraikat, hanem fel is koncolták egész familiájukkal együtt. A fosztogatást igazságtételnek nevezték, a kegyetlenkedést ítéletnek, az egyre-másra - anarchiát idézően - kirobbanó felkeléseket egy hős nép szabadságvágyának. Bűn és bűnhődés - jobbágyok, akiket nemrég még oly nagy kedvvel húzhattak karóba szökésükért vagy más tetteikért, most kacagva nézték végig, amint a foglyul ejtett nemes ember családját az apa szeme láttára felkoncolták, majd őt magát lefejezték, kerékbe törték, felnégyelték, karóba húzták. Az igazságnak nem volt többé se neve, se arca, vérbe burkolózott.

E két nap alatt a Budára menekült és ott a királyi katonaság védelme alatt bezárkózó főúri tábor megrettent, megbénult. Értesültek a rákosi táborban keletkezett lázadó hangulatról. Senki sem gondolhatta, hogy az ország különböző részein élő családja, vagy akár itt a várban ő maga biztonságban érezheti magát. Ha a Rákos-mezőn összegyűlt ötvenezer keresztes átkel a Dunán, kő kövön nem marad Budán, s ami marad, az vérben ázik. Áprilisban, május első napjaiban a főnemesség, a királyi udvar megpróbálta azzal nyugtatni magát, hogy ha fel is szerelik a keresztes sereget, az nem képvisel igazi katonai erőt, és úgyis elvérzik a déli harcokban. S ha mégis kellemtelenkedne, kiverik a buta jobbágyokat, mint az ázott kutyát, Dózsával együtt. A hetvenkedést most rettenet, gyávaság, tanácsalanság váltotta fel. Dózsa, a vezér bármelyik pillanatban rájuk támadhatott volna, s vagy királlyá koronázza magát, vagy maga választ királyt magának, lesz, ami lesz. Képtelenség ugyan, hogy Magyarország sorsa ide csússzon, de ki, de ki, de ki állíthatná meg Dózsát, ha elindul?!

A keresztes tábor őrjöngött. Vért kívánt, ha kell, főnemesekből csapolt, ha kell, királyi vért. Dózsa felelőssége szinte szétpattant. Ha a bosszút útjára engedi, többé meg nem állíthatja, s a királygyilkossággal Magyarország pokolra jut Európa ítélete alapján. Ha tehát Budára vonul, s ki akarja építeni a maga központi hatalmát, legális seregét, ha el akarja foglalni a kormányzást, akkor nincs visszaút a polgárháborúból és a külső beavatkozásból - az elmaradt európai keresztes háború nem a török ellen indul majd, hanem a vérengző magyar keresztesek ellen, akiket vadállatoknak kiáltanak ki. Ha viszont nem kel át a Dunán, ha elvonul, akkor nyitva hagyja a hátát, bármikor a nyomába eredhetnek az egyszer majd úgyis megszervezendő királyi hadak, és bárhol is van az ő serege, egyesített erővel rátámadnak, kiszorítják az országból. S akkor mi lesz a jobbágyok felszabadításával, új pályára került élete értelmével?

Dózsa szárnysegéde, Lél ragyogó arccal tett jelentést a vezérnek, aki azért hívatta sátrába, hogy a mozgásba lendült keresztes csapatok megerősítésére kérjen tőle is tanácsokat.

-A kunok, Uram! Megfeledkeztünk a kunokról. De ők nem feledkeztek meg rólunk. Mi egyetlen percre sem számoltunk azzal, hogy ezt a szabadságban élő, kiváltságai szerint teljes önállóságot élvező népet magunk mellé állíthatjuk. És most megérkeztek követek, a Közép-Tisza-vidékről a magukat nagykunoknak hívók, a Duna-Tisza-közéről pedig azok, akiket kiskunoknak neveznek egymás között. Ke-

mény, edzett nép, nagyszerű lovasok, vitéz katonák. Úgy ismerik egymást, mint a tenyerüket. Igaz, hogy csak a saját kapitányaiknak és bíróiknak engedelmeskednek, de most éppen a vezetőik üzenik, hogy bátran soraidba fogadhatsz mindenkit, aki nálad harcra jelentkezik, azokra pedig, akik csapatostól jönnek, nyugodtan bízatsz önálló feladatokat. Kezességet vállalok értük, vedd be őket a hadba. Lehet, hogy nem fogadnak el minden parancsodat, nem szokták meg, hogy kívülről vezényeljék őket. De ha megbízod őket azzal, hogy akár előörsként, akár önálló fegyverviselő dandárként harcba bocsátkozzanak, biztosan jól fognak szolgálni.

-Várom őket a sátramba, ha Lőrincel végigbeszéltük a teendőket. Addig is mondd meg nekik, hogy mindenben önállóságot élveznek, együtt maradhatnak, nem osztjuk be őket mások alá. Menjenek előre a Tiszához, majd azon túl is, s a Tiszánál is, a Körösökön is, Mezőtúr térségében is készítsék elő és biztosítsák a hídverést és az átkelést. Kérhetem ezt?

Fugger úr, bajunk lesz itt nekünk!

Hans Meyer elkezdte megírni jelentését s egyben a Fugger-házból érkezett legutóbbi levélre adandó válaszát. Sietnie kellett, mert tervei szerint vagy magával Dózsával megy délre, vagy ha szükségesnek és érdemesnek találja, felkeresi Közép-Erdélyben az aranybányászásra kiszemelt vidékeket, az ottani szász városokat, falvakat. Sebesen összegezte meglátásait, és azokat az információkat, amelyeket a táborban szerzett május első, életveszélyessé váló napjaiban:

„*Jakob Fugger úrnak, Augsburgba!* Uram. Váratlan fordulat történt, a következmények kiszámíthatatlanok. Az udvarból olyan hírek érkeztek hozzám, melyek szerint a király titokban már elhatározta, hogy felosztatja a keresztes sereget, mely nyilván megtagadja majd a parancsot. A csapatok itt Rákoson tábornak, s önálló mozgásba kezdenek. Dózsa, aki seregének fő erőivel május 10-én útnak indult Szeged felé, úgy döntött, hogy katonailag marad a fő irány, az ország talán legfontosabb vára, Temesvár megy. Erdélyre támaszkodva, a dél-magyarországi, Bács-vármegyei és Temes-menti végvárakat egységes láncba fonva saját hatalmi bázist teremt, melyből egyaránt képes harcolni a török, vagy ha kell, a királyi csapatok ellen. S mivel a királynak nincs hadserege, az egyetlen had, Szapolyai János erdélyi vajda serege ellen fog harcolni, ha erre sor kerül. De az is elképzelhető, hogy Szapolyai nem kívánja megvédeni az államot, sokkal fontosabb neki, hogy épségben tartsa a seregét, kivonja azt a harcok alól. Dózsa a vezéreivel tanácskozva meghozta a döntést.

A sereg három irányban folytatja a katonai felvonulást: a balszárnyat észak-keleti, észak-erdélyi csatákra Lőrinc ceglédi pap vezetésével, dél-keletre, Dél-Erdélybe a fősereget Dózsa irányításával, délre, a Duna-Tisza-közén át Bácsba Sárközi Nagy Antalt megbízva. A parancs szerint az ő seregeit Csuklyás Márton köti össze Dózsa főhadának dél-magyarországi, Temesvár irányát kitűző vonulásával. A keresztes seregnek a határtól távol kell tartania a török hordát. A várható harcok fő színtere a Kárpátok déli vonulatába eső határvidék lesz, lehetőleg nem Magyarország területén. Meg kell akadályozniuk, hogy a török betörjön Bácsba, mert onnan a Duna bármelyik partján stratégiai könnyű lenne felvonulni Magyarország szívébe. Ez

azonban kizárható, a törökök felkészültsége még nem tart itt. Dózsa még nem mondott le arról, hogy a török ellen is védeni akarja az országot. Láthatóan azonban a sereg saját céljait követi, ha kell, az állammal, a királlyal szemben is. Iszonyatos belháború körvonalai láthatóak mindezek alapján.

Dózsa hada nem csak a parasztokból áll, ez nem egyszerűen parasztlázadás. Dózsa szívét joggal melengeti, hogy a hozzá hasonló kisnemesek közül egyre többen álltak az ő seregébe. Igaz, a hadviselés a nemesség feladata lenne, de ez a fél évezre-des elv mintha kiveszni látszott volna. A bárói rend eleve távol maradt a keresztes had szervezésétől. A királynak nincs serege. Amióta elkezdődött a keresztes hadra hívás, Dózsaék csak abban bízhatnak, hogy - mint már előfordult az ország életében - a parasztok adják a sereg tömegeit, a kisnemesek a vezénylő tiszteket, a papok a hitet Istenben. Főleg a gyakrabban lázadó észak-keleti térségből érkeztek szép számban kisnemesek Dózsa zászlaja alá. Beregben, Ungban, Ugocsában olyan ősi nemesek álltak mellé, mint Halábory János, vagy a Vethésyk, Gyakfalvyk. Ezeken a szegény vidékeken sok az egytelkes bocskoros nemes, a jobbágytelkek szintjén vergődő lecsúszott kisnemes, aki csak kínlódva tud megélni földjéből.

Ez a hadviselésre edzett kisnemesség volt az ország védelmének legmegbízhatóbb eleme sok száz éven át. Csatlakozásukkal Dózsa serege nem csupán harcokhoz nem értő parasztokból áll, hanem edzett katonák, parancsnoknak alkalmas nemes emberek, városi mesterek is segítik. Mozgása katonai értelemben nem elvakult lázadás, hanem egy erőközpont kiépítése annak érdekében, hogy majd érdemben tárgyaljanak vele Magyarország sorsáról, főleg - mert ez fontos neki - a jobbágyok felszabadításáról, a köznemesek nagyobb hatalmáról, a terhek és adók csökkentéséről.

Dózsa számításainak másik kulcseleme az, hogy ha a Maros völgyébe helyezi a fősereg mozgását, akkor számára ismerős területen, szűkebb pátriájában, Erdélyben tehet szert nagyobb támogatásra. Amikor még úgy volt, hogy a török ellen készülnek, a király elképzelései szerint itt, Erdélyben csatlakozott volna majd a keresztes sereghez az ország legerősebb főúri hada, az erdélyi vajda, Szapolyai János nagy létszámú, kiképzett katonasága. Elvileg ez még ma is lehetséges, de nem hiszek benne. Azt ugyanis egyáltalán nem is tisztázták az udvarban - azt hiszem, nem is tudták, vagy nem akarták -, hogy ki ki alá tartozna majd a két sereg és a két vezér közül, s ki vezényelné Magyarország támadását a török ellen, de azt remélték, hogy - dobzse - az élet megoldja ezt is. Hát... megoldotta. Ki kit irt ki, erre szűkült a választás.

Dózsa szűkebb vezérségébe rajta kívül tizenegyen tartoznak, a tizenegy „apostol”. Lőrinc pap, Gergely, az öccse, Csuklyás Márton, Száleresi Ambrus, Délvidéken Sárközi Nagy Antal, egri és felvidéki csapatait Barabás pap vezeti, Sós Domokos pedig az ország dunántúli részein támogatja harcait, valamint a feketesereg katonáit képviselő Tímár Etele, a hajdúktól pedig Nánási Előd. Mindig mellette áll, fegyverét kezébe adja új szárnysegéde, Kun Lél. Jó tanácsadója egy tanító, Balogh István. Dózsa György nem parasztvezér, Dózsa igazi katona, aki mellé odaáll sok derék vitéz. Ezt el kell ismerni, különben tévesen ítélnénk meg - nos, Uram, ez

nem lázadás, mondjuk ki - a belháborút. Elkeseredett, egykor fontos kisnemesek, papok, tanítók, polgárok vesznek részt a kiképzésben, a csapattervezésben, az utánpótlásban, és nyilván majd a hadműveletek irányításában. Óriási tévedés azt hinni, hogy ez parasztsürhe. Nagy részük valóban jobbágy, és bizonyára tapasztalatlan, harcban akár csürhévé is válik, de az irányításban polgárok, kisnemesek, eltökélt kispapok, főleg a népet jól ismerő ferencesek látják el a fő szerepeket.

Mivel hadnagyai jelentették Dózsának, hogy május első felében befejezik a katonai kiképzést, már ekkor, május elején döntenie kellett az indulásról. Első egységeivel május 10-én útnak indultak délre, Szeged, Arad irányában. A legfőbb kérdés, amely mindig is izgatta: együtt indítsa-e el, egyben tartsa-e seregét, vagy több irányban induljon a végekre a török ellen, részben Bács irányában, tehát a Duna-Tisza-közben, egészen a kulcspontig, Nándorfehérvárig, részben a Tiszántúlon, Békésen, Csongrádon, Csanádon át a Marostól délre a déli Kárpátokhoz, Temesvárig, s onnan délre a Balkánig. Ekkora, részben képzetlen sereget egyben mozgatni, ellátni, táplálni, szállásolni amúgy is nehéz lett volna, bár a török ereje ezt a létszámot is indokolja. Lehetetlennek tűnik, főleg, mert Dózsa katonai ösztöne kezdte azt sügni, mintha a királytól, az érsektől érkező ellátás akadozna. Hogyan bízhatja rájuk egyszerre akár ötven-hatvanezer ember ellátását?

Napok óta érlelődött benne a gondolat, hogy több csapatra osztja seregét. Száleresi Ambrusra, a pesti polgárra bízta a Rákoson hagyott csapatokat, hogy biztosítsák az utánpótlást az udvar és a fősereg között, ha Buda mégis támogatná őket - s biztosítsa a hátukat, ha Budáról támadás indul ellenük. Mészáros Lőrinc vezetésével a Felső-Magyarország, a Felső-Tisza vidék ellenőrzésével Észak-Erdély irányában végez mozgást, és majd onnan indul Temesvár felé. Sárközi Nagy Antal Csuklyás Márton támogatásával a Duna-Tisza-közéből mozog dél felé, Bács ellenőrzésére. Sós Domokos a dunántúli erőforrásokat gyűjti össze, s onnan hatol déli irányba. Tímár Botond vitézei és Nánási Előd hajdúi Dózsával maradnak, majd Szeged, Dél-Erdély, kiemelten Temesvár irányában haladnak előre öccsével, Gergellyel, s ezzel a Magyarország védelme szempontjából Nándorfehérvár mellett legfontosabb várral a hátában indul az Al-Duna, a Balkán ellen. A török megverésére. Ne kérdezd, honnan tudom mindezt. Dózsa vezéri sátrának közeléből erednek.

A hadak mozgásának fő iránya tehát Erdély és Dél-Magyarország. Elkezdték a csapattestek felállítását, az alvezérek kinevezését és megbízását. A sereg, a vezérek, parancsnokok hangulatában egymást váltja a hősködő bizakodás a törökök legyőzésében, és a rettenet, a gyűlölet azon hírek hallatán, amelyek egymást érték: minden újonnan érkező arról számol be, hogy üldözik a hadba vonuló jobbágyokat, családjaikon állnak bosszút, s hogy az országban mindenütt lázadások törnek ki. Dózsa táborá puszkaporos hordóra hasonlít, melynek közelében ezernyi ember jár-kál fáklyával a kezében. Ki vágja bele a lángot?

A parasztsereg felvonulása kapcsán egy Mezőtúr nevű alföldi városban már olyan harcok folytak - magam is láttam holtakat, mert a sereggel abban az irányban haladtam én is -, olyan gyilkolások, hogy érthető lenne, ha a király azonnal betiltaná a toborzást. Hírlik, hogy a döntés már megszületett, csak még nem merték közölni,

félve a következményektől, de majd elrendelnék a sereg teljes feloszlását. Nem lehet csodálkozni azon, hogy napok óta érkeztek a táborba a hadjáratot betiltó, a sereget felosztó, Dózsát leváltását jelző híresztelések. Ezek arról is szóltak: nemcsak a haditanács főurai akarják ezt, hanem immáron Bakócz bíboros, sőt, maga a király is. Uram, még nem vagyok benne biztos, de lehet, hogy a fáklyát belevágja valaki a löporos hordóba, amely akkorát robban, hogy hamarosan pokollá változtatja Magyarországot, és akkor ennek a vidéknek a „Mária országa” elnevezés helyett új nevet kell adni, mégpedig azt, hogy „magyar pokol, 1514”. Még nem tartunk itt, Uram, de félek, s inkább megosztom Veled félelmemet, semmint hogy keresztülhúzzák számításaidat a fejlemények. Aranybányát keresni a pokol tornácán?! Létezik ilyen felfedező a világon? Mezőtúr után nem aranybányák nyílnak itt, hanem a pokol bugyrai! Hihetjük-e még, hogy Dózsa és serege tényleg a török ellen akar támadni? Nem!!!

Dózsa úgy kívánta megakadályozni az északról, Budáról történő hátba támadást, hogy nagy létszámú, ötezer fős csapatot hagyott hátra a Rákos mezején, Buda ellenőrzésére, egy esetleges támadás fékezésére. Gyenge emberre bízta a vezetést. Ebből azonban az látszik, hogy hiányzik a vezérből a stratégiai megfontolás, ennyit még én is felfogok, Uram. Dózsa a közvetlen harcok edzett katonája, s nem hadvezér. E néhány hét alatt nem válhatott azzá. Egyszerre több súlyos hibát is elkövetett. Katasztrófális tévedéssé válhat az ő szempontjából, hogy három területen szerveződnek a seregek. Ha saját jól megfontolt érdekeit mérlegeli, az lett volna természetes, ha mindent a saját vezetése alá vesz, és egységbe fogott sereggel nyomul előre, összehangoltan. Feltételezhető, hogy erőit túlságosan szétszórja. És hibát követett el azzal is, hogy meg sem próbálta bevenni Budát, vagy legalább körbe zárni, a világtól elzárni, ellátásában megbénítani, és így tárgyalásra bírni. A budai és pesti polgárok egyre nagyobb része áll a törvényes uralkodó mögé. És ez Dózsa újabb nagy hibája... azt hiszi, hogy őt támogatják majd a polgárok, akikért szintén szót emelne. Ez tévedés. Néhány nap alatt, a királyi parancsot látva, illetve a hisztérikussá váló tömeget megvetve szembe fordultak Dózsával, ügyét parasztlázadásnak kezdik tekinteni, mely idegen nekik.

És e téren nagyon gyorsan igen erőteljes fordulat következhet be, még mielőtt kibontakozna az igazi háború a főnemesség és Dózsa között. Dózsa nem értette meg a fordulatot a polgárság viselkedésében, és Pesten, a Rákos mezején harcokat még nem látott csapatot hagyott, egy olyan pesti polgárra bízva - Száleresi Ambrus személyében -, aki közismerten megalkuvó, saját előnyeit hajszoló kereskedő. Ő csak azért állt Dózsa mellé, mert korábban kereskedő polgári mivoltában megalázták a főurak, s egy ideig bosszúért lihegett. A parasztok felszabadításához semmi köze, a harchoz nem ért. Vélhető, hogy Dózsát az első alkalommal elárulja. Ha a király megbocsátást ígér neki, könnyen feladja a rábízott sáncokat.

Más kérdés, hogy kivételezhet-e vele a király, hiszen ha egyszer betiltanák a keresztes sereget, vagy vérengzések robbannak ki, akkor Ambrus úr éppúgy részt vett ebben a lázadásban, mint minden társa. Ilyen esetekben a magyar törvények nem adnak jogot a királynak kegyelemre. A megbocsátást jelentő királyi szó ellenkezik a törvénnyel, mely szerint a király ellen lázadók sorsa a halál. S azt sem tudni vi-

lágosan, ki itt a király ténylegesen - mintha sok kiskirály lenne -, s mekkora saját katonai erővel rendelkezik Jagelló Ulászló királyként. Ha a pesti tábor megbomlik, ha szétverik, védtelen, sebezhető lesz északról a dél felé vonuló Dózsa. Bornemisza budai várkapitány kiváló alvezérével, Tomori Pállal együtt egy nap alatt szétkergetné a Száleresi személyében úgyszólván alkalmatlanként vezetett paraszthadat. Ha így lesz, Buda elveszett Dózsa számára, egyszer s mindenkorra - viszont megmarad Európának. S hála Istennek, s ez lenne jó Neked is, Uram.

Nem tudni még, Uram, hogy lázadás, országemésztő belháború vagy végül mégis törökellenes harc zajlik Magyarországon. Ha lázadás, akkor annak nyomós oka van, mégpedig az elhatalmasodó és nincstelenné tevő jogfosztás. De a lázadás veszélyes dolog, sokkal veszélyesebb, mint a háború, amelyben látható, hogy ki ki ellen harcol. A lázadás anarchia, amely váratlanul, ellenőrizhetetlenül, ösztönből tör ki, s terjed gátak nélkül. Aki itt vagy ott a legbátrabb, legkeményebb, legkegyetlenebb, abból ott azonnal vezér lesz, s meghatározza egész vidékek sorsát, ezrek életét, mert az elszabadult hangulatban vakon követik. Mindenki végrehajtja a maga személyes ítéletét a nemeseken. Többé nem állítható meg a bosszú a bosszúért áradata, s égni fog a kúria, a család, a főispáni hivatal, Magyarország hatszáz évének minden birtoklevele. Elporlad a múlt, az üszökre azonban hogyan és milyen jövő épüljön? Ez most Magyarország drámája. Mert erre a lázadásra a hatalom nem válaszolhat másként, csak totális megtorlással, különben elveszik maga is.

Zárom soraimat. Haladok délre a Dózsa által vezetett sereggel. Személyes érdekeltségemet nem titkolom, lépéseimet engedelmeddel meghatározzák érzelmeim is Kovács Botond uram lánya iránt. De kellemest a hasznossal: Botond uram Dózsa fő fegyverkovácsa, tőle minden információt megkapok a jövőben is. Szegény feje, ha tudná, hova jutnak el a tőle kapott hírek...! Nem ígérhetem, hogy elérek az aranybányászat kiszemelt helyeire, de ha tehetem, onnan is küldök helyzetjelentést.

- Hans Meyer, május 19-én az Úr 1514. esztendejében. "

Utóirat: Véres leszámolásokról kapok híreket, Uram, lovas futár indult két napja lóhalálában a Tiszántúlról a királyi udvarba. Aggasztó hírek. Valami borzalmas kezdődik, s lehet, hogy már régen benne vagyunk. Szeged alatt, Apátfalván készül átkelni Dózsa előre küldött csapata. A futár jelentése szerint - mint Botond mestertől tudom - elkerülhetetlenül találkozhatnak a főurak összegyűlt seregével. Nem a törökre, hanem egymásra mennek tehát, s ha így lesz, iszonyatos mészárlást hajtanak végre egymás soraiban, majd leszámolást a harc után. Ezt már semmi nem fordíthatja vissza. S mindezt mikor? Talán máris, május 21-én! Még csak alig másfél hónapja, hogy kihirdették a pápai bullát a keresztes hadról, s itt tartunk! Biztosra veszik itt a táborban, hogy a király, Bakócz, a pápa el fogja árulni az ő szentnek vélt keresztes ügyüket, s ellenük fordul a hatalom. Nem tudom, van-e már döntés az udvarban a sereg felszámolásáról. Úgy hírlik itt, hogy erre kell számítani. Ha lenne is ilyen királyi döntés a toborzás beszüntetéséről, biztos, hogy még nem hirdették ki, még csak titokban határozhatta el a haditanács a csapatok hazaküldését, a sereg felszámolását! S már így is dül az örült vérengzés, s nemcsak itt, a forró Alföldön, Dél-Erdélyben, hanem a Dunántúlon, Fejér és Veszprém megyében, eze-

ken a történelmi földeken, a királyság fellegváraiban Sós Domokos irányításával, s lent, Bácsban, valamint a Felvidéken is, ott Barabás pap vezényletével. Papok, mint hadvezérek, ez most Magyarország? A bányavárosokban is dűl, rombol sok bányász, mert érzi a központi hatalom megbénulását. Viszont a helyi nemesi csapatok is iszonyú vérengzéseket hajtanak végre. A hiányzó jobbágykezek, a földek felperzselése, a harcok miatt az aratás sok helyen elmarad majd, éhség fenyegeti a vidékeket. Mi vár ott a magyarokra, ha Apátfalvánál esetleg elszabadult a pokol?!

A feltételezések szerint a Bulgária területére a török ellen betört Szapolyai János azt mérlegeli, hogy visszahozza csapatait Magyarországra, és kezébe veszi a dolgok irányítását. Neki van egyetlen erős hadserege, képes lehet rá. Ennél többet is fontolgat, és ez már érintené a Fugger-ház hosszú távú érdekeit - hátrányosan. Ha a vajda katonai fölénybe kerül, úgy ő „a magyarok vezéréként” magának követelné a Habsburgoktól Jagelló Ulászló lányát, Annát, akit Ferdinánddal jegyezték el. Ő maga venné el feleségül, és semmi sem lenne a Jagelló-Habsburg trónöröklési szerződésből.

Ha sikerülne győzelmet aratnia a főúri tábor hatalma és a király tekintélye fölött, ezzel a dicsőséggel eljutna az uralkodáshoz is, mert megkapná a király lányát feleségül. Lajos királyfi kijelölt felesége, Mária pedig elvezethetné őt a Habsburgok spanyol királyi családjához is. Kell ennél vakmerőbb álom egy erdélyi vajdának? Félek, Uram, nekünk is bajunk lesz itt a magyaroknál!”

Hans keserűen idézte vissza az elmúlt két hetet. Mire visszaért a Várból a Duna keleti partjára, a rákosi mezőre, Dózsa már útban volt az ország déli része felé, a török ellen. A Rákoson hátra hagyott seregrészben nem lelte sem az öreg kovácsot, sem lányát. Erőltetett menetben indult ő is a Tisza, majd Dél-Kelet-Magyarország felé. Valahol csak utoléri őket, gondolta, még mielőtt belevágná erdélyi küldetésébe. Mezőtúrra érve rettenet fogta el a hírek hallatán és az üszkök láttán, tétovázott, hogy lehet-e neki köze Dózsa hadához... Tudósító akart lenni, s nem vérengzések szemtanúja.

Erdélyre!

Dózsa az arcán kitörő örömmel fordult a kiváló, erős jellemű paphoz, akit - öccse mellett - egyre inkább helyettesének tekintett. Vajon ért-e a harchoz is? - ez majd kiderül közben. Megtörhetetlennek tűnő jelleme, viharos erejű beszéde, ellenállhatatlan törekvése a seregek kiképzésére és harcba küldésére meggyőzte Dózsát vezetői erejéről.

-Lőrinc, másfél hete, május 10-én hagytuk el a pesti tábort, s erőnket nem kímélve vonszoljuk a sereget az alföldi pusztákra, a Tiszán át a déli határhoz! Csoda, ahogyan a sereg a saját maga által épített hídon átkelt a Tiszán a napokban, erre kevesen lettek volna képesek. S mit ad Isten!? Még meg sem emészthettük az igaznak tűnő híreszteléseket arról, hogy be kellene fejeznünk a toborzást, még fel sem foghattuk, hogy le kellene állítanunk a hadjárat további szervezését, s rettegnünk kell attól, hogy a sereg szervezésére áprilisban felhatalmazást adó király parancsot adna arról, hogy oszlassuk is fel a sereget? Megőrült Buda? Hol a futár? Vigye azonnal a

válaszunkat! Nekünk ilyen parancsot ne küldjenek! Mi nem a királyt védjük immár, hanem az országot.

-György, a vezér te vagy, s az is maradsz. Csak Isten válthat le, mert az ő trónját védeni indultunk az oszmánok ellen. A budai trón ember műve, nem Istené. A te ügyed fölötté áll Budának. Kun Lél barátunk, a szárnysegéded írhatja-e azonnal, amit diktálok a királynak és a bíborosnak?

Király, beszéled-e a nyelvünket?

Belépett Lél, a mindenben tájékozott, deáknak, írnoknak is gyakorlott kardhordozó. Írni kezdte Lőrinc barát mondatait. Néha maga is felkapta a fejét az erős szavak hallatán. Királynak így még nem írtak.

„II. Ulászlónak, Magyarország királyának

Felség! Vettük és olvastuk leveledet, melyben megfogalmazod személyes intelmedet felénk, s utalsz arra, hogy megvonod bizalmadat. Az abban foglaltakat nem vesszük magunkra. Leveled írásakor kezedet téves gondolatok vezették. Erőnket megfeszítve visszük seregünket a török ellen, úgy, ahogyan azt X. Leó pápa bullája, s annak alapján magad is kérted.

A sereg megállíthatatlan. A fővezérként másfél hete tartott ceglédi beszédem után és annak hatására özönlik a nép, jobbágyok, papok, tanítók, polgárok, kismanesek hada a keresztes seregbe, melyet már csak az Istennek joga megállítani a szent háborúban. Neked ehhez nincs jogod. Ez nem a te sereged, ez Isten serege. Neki tartozunk felelősséggel, s nem neked, nem a bíborosnak, nem a haditanácsnak. Elegünk van a magyar királyság állandó és értelmetlen intézkedéseiből. A nép kínzásából. Az urak önkényéből. A kivetett adókból. Az embertelen robotból. A szabad költözés korlátozásából. Ezeket összefoglaltam Cegléden, s a nép végképp magáévá tette. Amíg évszázados jogainkat - melyeket éppen az általad aláírt törvények vettek el - vissza nem állítjátok, a mi célunk a török kiűzése mellett az emberi méltányosság, az igazság, úgy, ahogyan Isten is szeretné. Cegléden megfogalmaztuk követeléseinket, elküldtük neked és a haditanácsnak, bizonyára olvastátok.

Felrovod nekünk és csapatainknak, hogy néhány napja a Tiszán átkelven Mezőtúrnál harcba szálltunk a nemesek csapataival, s vérengzésbe torkolló csatát vívtunk. Halld szavunkat, Felség! Ezt tesszük minden városban, minden átkelőnél, minden várban, ahol nekünk támadnak. Milyen alapon akar bosszút állni a török ellen vonuló keresztes seregen, azok jobbágy és nemes, polgár és kézműves katonáin az elfajzott, öntelt nemesi sereg?! Ha megpróbálja, meglakol, mint Mezőtúrnál. De ezért te és a bíboros úr leállítanátok a szent keresztes háborút, a török elűzését a határainkról?

Úzzátok el rólunk a ránk bögyölyként települő nemesi, püspöki csapatokat, melyek most még csak csípni akarnak, de holnap már halálra marni. Ők ti vagytok, Felség. Utasítsd őket arra, hogy térjenek ki utunkból, hogy kúriáikat, kastélyaikat, váraikat, ellenőrzött városaikat bocsássák a keresztes sereg rendelkezésére, s ezzel segítsék hadjáratunkat. Ha ezt nem teszik, fegyverrel kényszerítjük őket. Téged is, udva-

rodat is, Felség. Ha kell, erős csapatokat küldünk vissza Buda ellenőrzésére. Nem fogtok hátba támadni bennünket. Ha mégis, meglakol mindenki. Mi is, ti is vérben úszunk majd, magyar vérben. Ezt akarod te, a lengyel? Vagy a cseh király akarja ezt? De mit mond a magyar király szíve?

A pápa Őszentsége a bullájában a hadjárat résztvevőinek bűnbocsánatot, akadályozóinak kiközösítést ígért. S ti mit tettetek már a kezdetekben? Erdélyben, ahol a parasztfelkelések oly gyakoriak voltak a múltban, s ahol oly sok bátor fegyverforgató él, sokáig ki sem hirdettétek a bullát! Gyávaságból, úri önzésből. A teljhatalmú vajda önkényeskedése miatt! A toborzás mostani megszüntetésének tervéből világosan kiolvassuk, hogy a nemesség még a beígért üdvözlés lehetőségét is el akarja venni tőlünk. S ezt teszed te is, Felség. De vigyázzatok! Miénk lesz a bűnbocsánat, s mi kiközösítünk mindnyájatokat Isten birodalmából, mert eláruljátok szent harckunkat. S ha e szavakat nem értitek, megértetjük...

Felgújthattuk volna Szegedet, hogy pusztuljon mindenki, aki ellenáll nekünk. Nem tettük, mert legyen elég a vérontásból. De most Apátfalva előtt állunk, útban Nagylak, Csanád, Arad, Lippa, Temesvár felé. Ha nem takarítod el az utunkból a véres nemesi bosszút, az ellenünk felvonuló csapatokat, learatjuk őket, kaszával, sarlóval, most úgyis az betakarítás következik hamarosan. Felség, mi nem a te katonáid vagyunk! Nem voltunk soha! Mi Isten katonái vagyunk, és Isten reánk bízta saját sorsunkat, mondván: Katonáim, Keresztesek! Ti megvédték engem, s én a Tietek vagyok! Mit mondasz e szavakra, földi király? Meglátjuk ma este Apátfalvánál, van-e szavad Magyarországon? Beszéled-e a mi nyelvünket...?

Dózsa György, a keresztes seregek fővezére, május 21., 1514

Lőrinc elégedetten látta, hogy Dózsa egyetért minden szavával. Néhány hete még meglepte volna őt, mert Dózsa a mondatokat felségsértésnek tartotta volna, s soha nem írta volna alá. Most viszont könnyen odakanyarította a nevét a levél aljára. Lőrinc pontosan látta, mi ment végbe Dózsa lelkében az elmúlt napokban, főleg a mezőtúri vérengzés láttán. Ott és akkor minden megváltozott. Nemesi csapatok és zsoldosok támadtak rájuk a Tiszán végrehajtott átkelés közben. Teljesen váratlanul érte őket az aljas támadás. Addig a pillanatig Dózsa kizárólag a török elleni harcot tartotta szem előtt. Ahogyan azonban azt látta, hogy jól felfegyverzett darabontok mint nyulakat aprítják az ő egyszerű, szinte védtelen katonáit, parasztjait, kik feláldoznak életüket a hazáért, Istenért és saját majdani szabadságukért, ezt megdöbbenően észlelve, Dózsa tőle szokatlan, szinte felordító hangon, életében először kiadta a jelszót: Halál minden nemesre és katonáikra, mindenkire, aki kezet emelt ránk. S akkor, ebben a kölcsönösen irgalmatlanná váló küzdelemben egyelőre kimondatlanul is eldőlt minden: a fő ellenség nem a török, nem a szultán! Ellenük majd akkor lehet felvonulni, ha leszámolnak az igazi gyilkosokkal: a nemesi hadakkal, a főpapi bujtogatókkal, s persze... ki kell mondani: a mögöttük álló királlyal. Isten kezébe ajánlották magukat, s haljon, aki ezt nem érti.

Dózsa aláírta a királynak szánt levelet. Mire a futár elindult Buda felé, este lett. Dózsa sátrába futár érkezett, a kapitánnyá vált tanító, diák Balogh István jelentését hozta arról, hogy az apátfalvi gázló túlsó oldalán gyülekező nemesi csapatokat pil-

lantottak meg támadóállásban. Mitévők legyenek? Balogh uram nemrég még csak a vezér tanácsadója volt, de éles esze és bátor kiállása miatt a mezőtúri harcok után egy nagyobb egység vezetésével bízta meg Dózsa. Feladatnak kapta, hogy mozogjanak a főszereg előtt 20-30 kilométerrel. Ez volt a legtávolabbra jutott előőrs keleti irányban, az Erdély felé vezető úton. Őrsnek indult, de sokan csatlakoztak hozzá a békési és gyulai táborba összegyűlt parasztok, kispapok közül. Balogh István értett az emberek nyelvén.

A tanító magyar beszéde a legegyszerűbb köznép számára a legerthetőbb nyelv. A papok latin szövegét bámulják, csodálják, félnek is tőle, a diákok, tanítók mondataiból viszont olyan egyszerű és igaz minden. Balogh István csapata megerősödött. Most küldött jelentése szerint felkészültek arra, hogy felvegyék - a már nyílttá váló, háborúba átcsapó - harcot az Apátfalvánál a gázlónál felsorakozó nemesi csapatokkal, ha azok támadni akarnak. Aki itt győz, övé az út Erdélybe, de legalábbis az esély, hogy bevonulnak a keresztes alakulatok Erdély szélére, felveszik a kapcsolatot az ott toborzott csapatokkal. Mivel persze Erdély Szapolyai János világa is, számolni kell azzal is, hogy kiűzik őket onnan már az első lépésnél a főnemesek, főpapok csapatai, s a vereség után sorra felszámolják a még fel sem fejlődött, harcot még nem próbált parasztalakulatokat.

Dózsa intett. A futár visszavágtázott, és közölte a fővezér engedélyét a harcra, de csak abban az esetben, ha nem lehet elkerülni. Sokkal fontosabb volna, hogy sikeresen készítsék elő a Maroson a gázlót az átkelésre. Ha tehetik, inkább várják meg az ő tapasztalt katonáiból álló főszereget. Dózsa nem akarta, hogy olyan értelmetlen összecsapásba keveredjenek, mint néhány napja Mezőtúrnál. Az ilyen nem várt ütközetek felkészületlenül érik a fegyverforgatáshoz nem szokott jobbágyokat. Még szerencse, hogy a régi feketesereg öreg katonái, valamint a törökellenes harcokban már korábban is részt vett kispapok és végvári vitézek mindig helytállnak.

A tömeg Dózsa sátra előtt felmordult az első lehetséges harc hírére, s mire sötét lett, Magyarországra - amely erről persze akkor még mit sem tudott - ezzel az első véres katonai összecsapással sok évszázados, mindent befedő sötétség zúdult rá. Az Európát megvédeni hivatott háború véres belháborúvá silányult. Öld magyar a magyart, s Európa megnyugszik! Erre azonban senki sem gondolt, mert a gyűlölet és az önvédelem kevert, zaklatott érzése kizárta a gondolatot. Ahol vér ömlik ki, ott szétfeszül, majd elborul az agy. Dózsa se a törököt látta már, hanem Erdélyt. Báthorit, Szapolyait, a Perényiket, s életében először egyenként is gyűlölt mindenkit, aki selyemben született. Együttesen pedig a rá bízott nép kegyetlen hóhérainak vélte őket. Fejüket a fűrészpörba! Vagy az övéké kerül oda. Dózsa eredeti célja az volt, hogy fő seregét Csanád, a főnemesi készülődés központja ellen vezesse, s ottani győzelme után a Maros mentén meginduljon Dél-Erdély, Temesvár felé, de ha a nemesi bosszú az ő vérüket kívánja, folyjon hát a vér...

Néhány óra múlva maga Balogh István vágtázott Dózsa sátrához. Arcán kétségbeesés. A vele jött katonák sebei láttán Dózsa baljós érzés fogta el.

-Vezér, rajtunk ütöttek! Váratlanul átkeltek a gázlón Csáky Miklós csanádi püspök és Báthori István temesi gróf csapatai. Mi még az átkelésre készülődtünk. Ők egy

másik gázlón átúsztatva a hátunkba támadtak, és szétverték a dandáromat. A katonáim többsége még soha nem vett részt harcban. Menekült, aki tudott. Szétverték bennünket, nem szépítem, uram! Nincs seregem, az Erdély felé megindulni hivatott előőrsöd nem létezik.

Mészáros Lőrincet éktelen harag kerítette hatalmába. Hatalmas botjával csapkodni kezdett, ha rajta múlik, agyon is üti Balogh Istvánt, az okos, de harcokhoz nem értő tanítót. Dózsa fogta le Lőrinc barát kezét.

-Mennyien voltak Báthoriék? István uram, maguk voltak gyávák, vagy ők voltak erősek?

-Mi gyávák voltunk, ők erősek. Több száz erősen felfegyverzett lovassal támadtak ránk, valószínűleg Temesvárról hozta őket a gróf, hogy megsegítse Csáky püspök birodalmát. Számos más nemes is csatlakozott hozzájuk. Úgy látszik, Csanádot, a püspökséget akarják megvédeni tőled, s eléink jöttek, hogy elriasszanak. Bocsáss meg, uram, alkalmatlan vagyok a vezénlyésre.

-Jól van. Tartsd az embereidben a hitet okos szóval, az a legfontosabb vigasz vere-ség esetén. A harcot bízd ránk, István úr.

Báthori István, Csáky Miklós és a környék egyéb főnemesei, birtokosai nem véletlenül gyűltek egybe. Csáky Miklós az arisztokrácia egyetlen embere volt, aki kezdettől - a keresztes háborút engedélyező király, és az azt meghirdető pápai megbízott, Tamás érsek utasításainak ellenszegülve - támadta Dózsa kinevezését, a keresztes csapatok szervezését. Magyarország egyik hírhedt főúranak, Csanád püspökének nem sok köze volt egykori előde, Szent Gellért fél évezreddel korábbi csanádi püspök, István király fő embere szelleméhez, örökségéhez. Csáky Miklós még talán imádkozni sem tudott, semmi köze nem volt a papsághoz, annál több azokhoz a nőkhöz, asszonyokhoz, akiket nem ritkán jobbágysai menyegzőjéről hurcoltatott saját szobájába ágyasnak. Kegyetlenkedéseinek híre messzire terjedt. Jobbágysait tömegesen megkínóztatta, szekereiket elkoboztatta, Dózsa seregéhez éppen az ő birtokairól - Temes, Csanád, Arad, Bács megye 120 falujából - csatlakoztak a legtöbben a keresztes hadhoz.

Ezért sem véletlen, hogy ő esküdött lehangosabban bosszút Dózsa ellen. Magát a keresztes vezért is megvetette, s ellenállt, amikor Dózsa hadvezérré történő kinevezése és nemesi rangra emelése után éppen az ő birtokán kellett volna átengednie jobbágytelkeket az a nemessé tett párbajhős, Dózsa javára. - Pofont kap, nem telket, ha hozzám jön - hetvenkedett a 2püspök” Dózsa kinevezésekor. S mindenki tudta, hogy így is lesz. Csáky Miklós nem hitéért, hanem korlátozhatatlan hatalomvágyáért lett püspök azon a Jagellók uralta Magyarországon, amelyben a tehetetlen király püspöki kinevezésekkel és az azzal járó hatalmas uradalmakkal, vagyonokkal próbált magának híveket szerezni. A csanádi püspökség így lett árucikk. S most fegyver a parasztok ellen szervezkedni akaró nemesek kezében. Csáky Miklós és a temesi főispán Báthori István szövetségének ki merne ellenállni? Főleg most, hogy egy óra alatt szétkergették a parasztkirály seregét. Mekkora pofont ad a székely Messiásnak a püspök úr?

Dózsa pontosan tudta, hogy mekkora a különbség a csetepaté, az ütközet, a hadviselés és a háború között. Ő háborúra készült. Balogh István szétszórt dandárának tagjai hamarosan beérnek a táborba, s éppen őket fogja most majd megtanítani a harcra. Lőrinc baráttal, az ő hangos szavával és a maga hadviselési tapasztalatával egyesíti a megverteket saját katonáival, s megmutatja nekik, milyen az, ha az ellenség vére folyik, nem az övéké.

Kiküldött emberei néhány óra múlva, az est beálltával jelentették, hogy az „apátfalvi győzelem” megünneplésére a főurak hatalmas dáridóba kezdtek Nagylakon, az egyik Csákyval szövetséges és rokon nagybirtokos, Jaksics uramék kastélyában. Dózsa mintegy ezer emberével átvonult Nagylakra az éj leple alatt. Amikor hajnalra a részegségtől végkimerült társaság elcsendesedett az asztalok és a katonákkal ide hurcoltatott jobbágy lányok alatt, Dózsa jelére a kastély minden szegletére fáklját vetettek.

Az égő kastélyból gatyában, ruha nélkül rohantak ki a fenséges nagyurak s katonáik, menekült, ki amerre látott. Báthori István menekülés közben újra összeszedte katonáit, és megpróbálta hadrendbe állítani őket a Csanád felé vezető úton. Sikerral. Dózsa seregének előőrsei ekkorra ideértek, de megállította őket a felsorakozott erő. Nem volt ellenszerük. A két sereg gyűlölettel nézte egymást. Báthori ágyúkért küldött, s ha azok időben megérkeznek, akár meg is fordíthatta volna az esélyeket. Ez a nap azonban nem az ő napja volt. Hamarabb a csatatérre érkeztek a Dózsa György vezette erők, s az első sorok mögül hirtelen kiváltak a lovasok, mindkét oldalról tettek egy félkört, Báthori csapatainak hátába kerültek, s vad harcba kezdtek. Dózsa és öccse, Gergely irányításával szétverték Báthori seregét. A grófnak a legutolsó pillanatban sikerült felkapaszkodni egy ló hátára, s Temesvárig meg sem állt.

Kiszakadt a pokol

Mire letették a fegyvert, s megpihenni készültek, hatalmas ricsaj közepette egy tömeg érkezett a sátor elé. Mikor Dózsa kilépett, a tömeg kettévált. A vezér nem akart hinni a szemének.

-Ítélezze te magad, Székely Dózsa. Úgysem ettünk még püspököt frissen! - a tömeg hangadói hahotázni kezdtek, s előre ráncigálták Csáky Miklóst, a rettegett hatalmú csanádi püspököt. - Mi legyen a sorsa jobbágyok kínzójának, asszonyok megrontójának, Isten átkozott püspökének? - Az emberek szaggatták Csáky Miklós haját, a ruháját tépkedték, s minden lépésénél húszan köpték, ütötték arcon.

Csáky püspök karóba húzva

Csáky Miklós Nagylakról gatyában menekült el, hagyta is, menjen. De amikor visszaért Csanádra, újra fegyvereseket toborzott, s öldögni kezdte a vele szemben állókat. Ekkor ért oda Dózsa seregének egyik szárnya Tímár Elek „feketeseregének” öreg katonáival, és Nánási Előd hajdúival. A falakkal, várral nem védett várost könnyen elfoglalták, a püspöki palota környékét felgyújtották, égett a város közepe, mint a papír. S valóban: égett a papír! Az irattár. Csanádon volt Magyarország évszázadok óta legjelentősebb irattára a földbirtokviszonyokról. A földesurak

jobbágytelkeiről, arról, hogy ki kinek az ura. S ki mivel tartozik urának. S persze a rengeteg hamisítvány, hamis birtoklevél, amelyekkel az urak megszerezték mások földjeit az elmúlt századokban, százszámra kiforgattak jogaikból és javadalmaikból kisnemeseket, mezővárosi polgárokat. Lángokban égett Magyarország e vidékének feudális alapja. S égtek vele a püspök hozzátartozói, katonái is. Mert most először nem volt kegyelem. Kigyulladt és égni kezdett a magyar pokol. Kormos lángja ellátszott Budáig, Temesvárig, s koromszemei elszálltak a Vatikánig és a Német-Római Császárságig. Még nem szögezte ki tanait Luther Márton német földön, de lángra gyulladt már az arisztokraták és főpapok Európája, s éppen itt, a kontinens közepén, az idegen királyok által legyöngített, mohó urak által kifosztott Magyarországon.

-A nép legyen itt most a bíró! - Dózsa György kirántotta a tömeg kezéből Csáky Miklóst. Megtehetette volna maga is, hogy ott helyben ledöfi, annyi vér és szörnyűség tapadt a püspök kezéhez. De Csáky legyen a nép foglya. Ítéلkezzenek ők, a jog- és létfosztottak.

-Ahogyan ti döntötök, úgy lesz vége.

A katonák közül sokan kiléptek, s áradt a panasz elrabolt, megrontott lányról, eldobzott gulyáról, a termés rekvirálásáról, verésekről és megcsonkításokról. Csáky Miklós inkább tűnt patás ördögnek, mint Isten szolgájának. Isten, hol éltél te eddig, s merre, kire néztél?! Hogyan hagyhattad, hogy a nevedben ezt tegyék?

-Nem Isten helytartója ő, hanem csak egy egyszerű, született szörny, nem erre a Földre való, hanem a pokolba - ordította botját rázva Mészáros Lőrinc. -György, te miért bocsátanál meg? Hiszen éppen Csáky Miklós árulta el először a keresztesek szent ügyét. Megtagadta a pápa bullájának végrehajtását. Megtagadta a király hívó szavát. Üldözni kezdte azokat, akik jelentkeztek hadadba. Téged elátkozott. Törökök bérence ő, nem Krisztus védelmezője. Sátán!

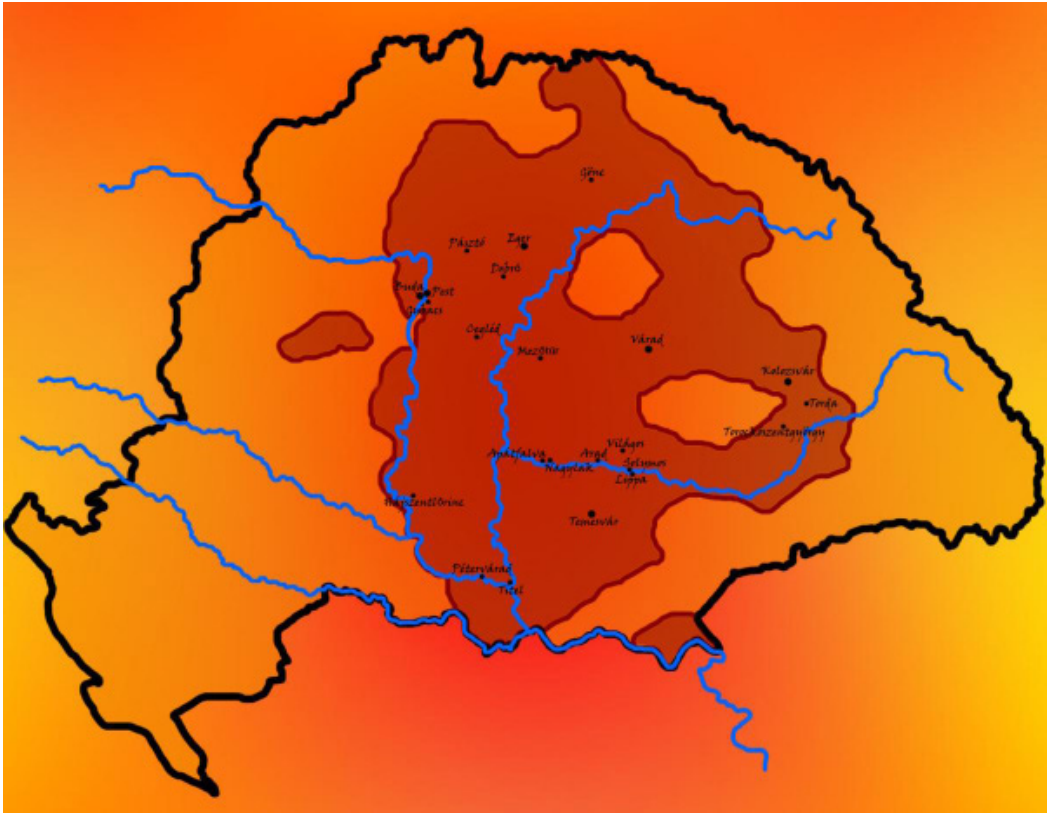
Dózsa nem hozott döntést. Ez nem az ő dolga volt. Ha ő el akarja intézni Csáky Miklóst, akkor kardot ad a kezébe, s itt rögtön párbajra hívja. De most nem Dózsa György keménysége a tét. Itt most a nép a hatalom. Az a nép, amely eddig csak szenvedett, jogáról semmit sem tudott, túrté sorsát, bármi is az. Döntsön ő, katonák, jobbágyok, kisnemesek, tanítók, kispapok serege.

-Karóba, karóba, karóba! - egyetlen, harsogó szó volt a döntés, egyre kíméletlenebb hangon.

Csáky Miklós, az ékesszóló püspök megpróbálta csitítani a tömeget, Dózsának szövetséget ajánlani a török elleni harcban, élelmet s fegyvert a hadseregnek. Hányszor vált már be kiváló szónoki tehetség? Hányszor küldött haza elégedetlenkedőket, panaszosokat? Hányszor hivatkozott a magasságos Isten segítő szándékára és erejére? Igaz, pásztorbottal a kezében... S most a botok mások kezéből felé ütnek... megfordult a világ?

-Karóba, karóba! - ordította a tömeg. Egyetlen másodperc alatt minden megfordult.

A felkelés térképe

Dózsában élesen megmaradt a friss hír, hogy Budán milyen szörnyű kíméletlenséggel végezték ki azokat a katonáit, parancsnokait, akiket a mezőtúri csatában fogtak el a nemesi csapatok. Pedig Mezőtúrnál még senki sem vonhatta kétségbe, ami e pillanattól úgyszólván nyilvánvaló lesz: ő és serege már nem a török elleni harcra készül, hanem saját szabadságukért, élni vagy meghalni. S aki ennek útjában áll, legyen neve annak átkozott. S aki e szabadságot elvette, vagy most ellene kel, sújtsa arra a nép ítélete. Felmentés és megbocsátás, vagy halál. Az ő mezőtúri katonái még a király és a pápa felhívására vonultak a török ellen, s önkényesen rájuk támadó nemesi csapatok vérengző ösztönének, valamint a király árulásának lettek áldozatai. Áruló a király? S Bakócz Tamás mit szól ehhez? Nem elég, hogy esetleg visszavonhatják az ő kinevezését és küldetését, most majd leszámolás következik, s halni kell mindenkinek, aki fegyvert fogott Istenért és királyért?

Csanádban a döntés megszületett. SOHA ilyen döntést nem hozhattak urukról jobbak. A jobbak nem is magyarok, magyar az úr, a főpap. Hogyan ítélkezhetne valaki, aki nem más, csak jobbággy?! Nincs neme, nemzete, mindegy, hogy nő vagy férfi, magyar vagy oláh, szolgáléte nem lét. Mit ordítanak most? Vérben forgó szemekkel, botokkal hadonászva...

Sok ezer ember hozta meg a döntést. Karóba húzták a környék, több megye legnagyobb urát, a király által kinevezett és a pápa által jóváhagyott gaz csanádi püspököt. S mert vele együtt voltak, ugyanígy végezte további hat nagybirtokos. Köztük a volt királyi kincstárnok, Telegdi István, s a nagylaki kastély tegnapi vendéglátó nagyura, Jaksics Péter, továbbá Ravazdy Péter alispán, Nagylucsei Dóczy György, Torpay Miklós, kápolnai Orros András. Ravazdy Pétert saját jobbággya, Kis Gergely hurcolta a vesztőhelyre az őt ért régebbi sérelmekért, zaklatásokért.

Telegdi István kivégzésének jóváhagyásakor megremegett Dózsa szíve. A nádorispán, Perényi után a volt kincstartót tartották a legnevezetesebb embernek a magyar közéletben. A híres Csanád-nemzetség sarja, Telegdi János és Báthori Erzsébet fia volt. Őt kivégezni egyenlő a hadüzenettel Magyarország teljes arisztokráciája ellen. Magával a hatalommal szemben. S nem is róhatnak fel ellene személyesen semmit, azt sem tudni, hogyan került Csáky udvarába. Milyen balsors? Innen azonban nincs visszaút. S lám már ott fent vonaglik Csáky mellett Telegdi karóval átszúrt rángatózó teste is. 1514. május 28-án bezárult az út vissza. Buda felől halál jön délre, Buda felé halál megy délről. Ki lesz rajta ezen az úton?

Pokoli ösztönök vezérelték Magyarország sorsát. A király, Bakócz Tamás, a haditanács még semmit sem tudhatott Apátfalváról, Nagylakról, Csanádról. A kölcsönös véres leszámolásnak ezek az első színterei messze estek Budától. Egybeestek azonban a lelket titkos módon meghatározó belső mozgatók. Ugyanazon a napon, amikor Dózsa és a Csanádon szervezkedő főurak megkezdték kegyetlenkedéseiket, Budán a király kérésére összeült a nemesség - a mezőtúri hírek hatása alatt is -, a keresztes háborúra nézve végleges döntést hozott. Nem érte már be azzal, amivel korábban fenyegetőzött, hogy betiltja a sereg szervezését, hadba hívását, és komolyan híresztelte, hogy visszavonja Dózsától a vezérséget, egyben elrendeli a sereg feloszlását. A király vezetésével és az érsek jóváhagyásával olyan terveket

kezdték előkészíteni, hogy fegyverrel kell harcba szállni Dózsa seregével, le kell győzni azt, és meg kell torolni az elvakult-elvadult parasztság viselkedését. Az urak Magyarországa a török helyett harcba hívta önmagát a saját maga által hadba hívott népe ellen. Pusztuljon a férge, ha szabadságáért fegyvert fog ura ellen.

1514. május 29-én Csanádon Csáky és Telegdi vérében, Budán pedig az egykor keresztesnek nevezett, akkorra már gyilkosnak titulált sereg ellen készített kiáltványban, a Mezőtúron elfogott keresztes hadnagyok megcsonkított testében kettészakadt Magyarország. S hogy a véletlenek és ösztönök tobzódása teljes legyen, ugyanezen a napon a korábban a Balkánra a török ellen indult, s az eredeti tervek szerint Dózsa seregével egyesülni kívánt Szapolyai János erdélyi serege visszafordult a Balkánról, hogy biztosítsa magának Erdélyt. Kitől, ki ellen magának? Milyen ösztön diktálta a trónra vágyó vajdának, hogy az ő útjában nem a török áll, hanem vagy Dózsa, vagy a király (és a hozzá hű főnemesek, főleg Báthori István)? Vagy egyszerre mindkettő.

Dózsa nyugat felől, Szapolyai a Balkánról, délről igyekezett Erdélybe, Báthori, a térség ura és parancsnoka pedig lóhalálában elérte a kulshelyt, Temesvárt, hogy vacogva magára zárja. S Budáról elindul a parancs az ország minden nemese felé: Dózsa az ellenség, kiirtani. Dózsán és zászlóin pedig vörösen virít a király és a pápa nevében az érsek által adományozott hatalmas kereszt, mellyel Jézust védik a török elleni harcban. Csak az ördög írhat ilyen hajszálpontos forgatókönyvet, az események egymástól független menetét csak ő rendezheti ilyen tökéletes időrendbe - Mária országában.

Mindenki Máriához, a magyarok Nagyasszonyához fohászkodik.

Hátha éppen rajtuk segít a fia.

Lél és Emese

Lél magányosan bolyongott Csanád üszkös várában. Égő emberzsír szag - csak most tudta meg, milyen ez. Nagyon rosszkedvűen vette a lépéseket. Elkerülte az elmúlt órákban Csáky püspök iszonyatos látványát, szinte szétszaggatott testét. Nem értette, merre mennek a dolgok, s ha arra, amerre látja, miért. Hogyan alakult így? Miért űz csúfságot a sors egy szentnek szánt hadseregéből. Őszinte elszántsággal küzdő, az Istenért és a hazáért, Máriáért és Jézusért mindenre, a halálra is kész tiszta szív emberekből. Mitől állatiasodik el az ember? De van-e más választásuk a mezőtúri, nagylaki vérengzések, a nemesi bosszúk óta? Tudta, mert látta, milyen szörnyű kínlódáson ment át Dózsa is, mire felfogta, hogy kit és hova vezérel. Mert bár még tagadták, azonban a kölcsönös gyilkosságok óta egy percre sem vonták kétségbe, hogy itt magyar öl magyart, ha kell, az utolsó szálig kiöli a másik oldalt.

Szó sincs már törökről. Ezt még senki sem meri kimondani, még úgy tűnhetett, hogy keresik a csatlakozást a vajda seregével, de ennyi vér után lehet-e megbocsátás.

Először nem is vette észre Lél, hogy valaki mellette lépdel. Szinte kétségbeesett, amikor meglátta maga mellett Emesét. Így kell találkoznia a lánnyal, aki a Rákos

mező óta szinte minden szabad pillanatban ott állt a szeme előtt tündököelve, bájosan?! Vérben meglátni a tündért?

-Nem erre gondoltunk, amikor a keresztek felvarrták magukra, ugye, kedves Lél?
- a lány hangjában ijedség és szeretet vegyült. Mintha menedéket keresne a pokol elől, s most belebotlott volna az igazi bajnokba, sárkányölő vitézbe.

-Pici porszemek vagyunk, a sors kénye-kedvének kitéve. Ez ellen nincs mit tenni. Ma ők, holnap mi. Ezt tanítja a történelem - fejtegette széttöredezett gondolatait Lél. - Vagy tegnap mi, ma ők. Egyre megy. Soha nem lesz vége. Félek, hogy valami iszonyatos baljós útra terel bennünket az ördög. Nem volna szabad vele tartani.

-Tudja ezt György úr?

-Azt hiszem, hogy nem, ő soha nem mondhatja ki ezt. Az ő sorsát megírták. Az úton végig kell mennie. De hogy hol a vége, azt senki sem tudhatja. Kiverheti az oszmánt a Balkánról. Királyt választatathat, mint Hunyadi tábora. De el is bukhatunk. Szörnyű, ha rágondolok. György erről soha nem fog szólni egyetlen szót sem. Ő karddal a kezében született, úgy is fog meghalni. Nem koronára vágyik, hanem vitéz ellenfélre, akivel szemben állhat, nekiiramodhat. És most nincs ilyen. A török messze, magyart pedig mégsem irthatunk az ítélet napjáig.

-Szörnyűséges dolgokról beszél, Lél. - A lány félelmében önkéntelenül beléje karonált. - Amikor az előbb megláttam, azt hittem, hogy magánál megnyugvást találok, legalább egy percre. Mindig úgy érzem, hogy egy hónappal ezelőtt a Rákos-mezőn mi ketten nem fejeztük be a mondatokat. Azt nem tudom, mit szeretnék mondani, de hogy nem fejeztem be a mondandómat, az biztos.

Lélnek nagyra nyílt a szeme. Soha nem tudta volna ilyen egyszerűen és kereken megfogalmazni mindezt, tanult létére sem, mint a lány. Ugyanezt érezte az elmúlt hetekben. Valami ott dadogott a torkában, de nem jött ki. Hát persze, egy befejezetlen mondat. -Vagy csak egy szó kellett volna? - kérdezte Lél élénken, csillogó szemmel, mintha nem is vérmezőn lépkednének. - Én egyetlen szót keresek. Az is kifejezne mindent. Itt gurgulázik a garatomban, de nem tud kibújni.

-Segítsek?

-Ne, ne! Nekem kell megtalálnom. Azt mondják, mi férfiak bátrak vagyunk.

-S nem azok?

-Nem, nem! Mint a nyúl, olyan gyávák. Reszketek, mint a nyárfalevél. Egy nyárfalevél, amelynek kard van az oldalán. Szép kis látvány egy székely lánynak.

-Segítsek mégis?

-Igen, jó lenne. De csak ha gondolatolvasó.

-Az vagyok, nem tudta!? Nézzük csak...

Lél nem bírta tovább várni az izgatottságtól. Ugyanolyan váratlanul, mint egykor a

rákosi sátor előtt lépett eléje, minden átmenet nélkül letérdelt Emese elé, lehajtotta a fejét, néhány másodpercig így tartotta, majd egyenes, világos tekintettel felnézett:

-Nekem is van Istenem. Még ha hihetetlen is ezen az embertelenül véres napon, beszéltem vele, szólt hozzám. Azt mondta, hogy van egy lány, akit nekem teremtett. És ezt most már hárman tudjuk...

Emese, aki mindig derűvel, nevetve fogadta az ilyen híreket, az incselkedést éppúgy, mint a mély érzéseket, most elkomorodott, mélyet sóhajtott.

-Isten egyszerre nem önthet a földre tengernyi vért és nem adhat égi áldást a reményekre. Vagy ez, vagy az. S most vért locsolt szét. - Emese szeme könnyes lett. És baljós érzés fogta el. Tartozik ő Hansnak valamivel?

-Isten túl nagy hozzánk! Én most itt lent a földön csak egy kis porszem vagyok. Nem is lát talán, annyira el van foglalta a gyűlölet csillapításával. Most megengedi nekem, hogy azt tegyek, amit szeretnék. És én... nekem... nincs... nekem csak... Én csak magát látom Rákos óta. Menetelek a sereggel előre, szolgálom vezérét, izzik bennem a harag az oszmán ellen, de mindezt vakon teszem. A szemem tele van magával, Emese, teli s tele, más nem is fér bele már.

-Úrfi! Egy szót se többet. Itt a halál jár, itt nincs helye a boldogságnak. Zárja össze a száját, mielőtt szólna, s a szeméből a halottakért hullajtson könnyet. Törölje ki belőle a remény fényét, mert ez nem az az idő, s ha az időt sürgetjük, az mindig bajt hoz ránk. - Emese hangja megbicsaklott a végén. Nem, nem ezt akarta ő mondani, hanem valami egészen mást. Valamit abból a ki nem mondott egyszavas mondatból... De mit lehet mondani Csáky Miklós püspök szél himbálta holtteste láttán? Gyorsan felkapaszkodott a mellettük elhaladó szekérre. Vissza se pillantott Lélre, aki tehetetlenül nézett utána, s aki tudta, hogy két szerelem halt meg egyetlen perc alatt. Illetve mégse. Az övé csak tetszhalálra kényszerült.

Háború a halálig

Magyarországon az ember semmi. Ha jobbágy. Pedig a neve „libre”. Szabad ember. Meddig lehet zárt, sötét pokol Magyarországon, miközben Európa nyugati és dél-nyugati államai az egész világra kiterjesztik hódításaikat, hatalmukat, befolyásukat? Európa lázas izgalomban kereste az ember szabadságát, de legalábbis az uralkodásra termett, nyugat-európai fehér, keresztyén ember szabadságát. Luther Márton három év múlva, 1517-ben Wittenbergben kifüggeszti a szellemi-vallási béklyóktól való megszabadulás, a megváltozás tanait. Uralkodik a reneszánsz, a humanizmus, s Eppur si mouve, igen, a Föld gömbölyű és forog, még ha ezért máglya is jár.

Dózsa táborához Mezőtúr után csatlakozott egy igazi elme, szellemében szabad gondolkodású, művelt pap, Ambrus. Dózsa eszét ő élesítgette.

-Pedig az ember Magyarországon is ember lenne, György, lehetne, ha akarná. Uralkodó, nemes és jobbágy viszonyát ugyan nem szabályozza írott jog, de a fél évezredes közemlékezet ismeri a szabad ember jogát, s emellett az Aranybulla,

az országgyűlési határozatok, magánszemélyeknek, városoknak, testületeknek és közösségeknek, székelyeknek, jászoknak, kunoknak adott kiváltságlevelek szabályozták a viszonyokat, s a birtoklevelek lettek volna hivatottak őrizni a jogot - fejtette Ambrus esténként Dózsa sátrában.

-A jobbágy mindig is szolga volt, Ambrus, ne szépítsük. Csak kevesen, például mi székelyek rendelkezünk királyok által biztosított szabadsággal. Hogyan adjunk szabadságot olyanoknak, akik nem ismerik? - fejezte ki kételyeit Dózsa. Miért lenne igaza Ambrusnak, az egyszerű dévaványai plébánosnak, aki alig néhány hete csatlakozott melléjük. Vagy tényleg olyan művelt emberek a papok? És igaz is! Már meg sem tudja számolni, hány plébános, kispap jelentkezett itt nála, a fő sereg-nél, és arról is tud, hogy Isten szolgálói a kezükbe vették a szervezést, az irányítást, a szónoklatokat szerte a hatalmas országban, tucatnyi helyen, mindenütt, ahol kialakultak a lázadás, az elégedetlenség gócai. Sok helyen ők a parancsnokok. A kard, a kasza mellé ők adják a szellemet, ők bátorítanak, s ők mondják meg azt is, kik azok az urak, akik fosztogatják népüket, elveszik mindenüket.

Dózsa meg sem próbálta összegyűjteni a lázadó csapatokat az ország különböző térségeiből. Vívja mindenki a maga harcát, úgy és ott, ahogyan ez szükséges. Szinte láncszerűen húzódik végig a lázadás a Kárpát-medencében. A felvidéki bánnyászárosok, Hegyalja, Bereg és Szatmár, Bihar Váraddal, Kolozsvár környéke. A pesti tábor csaknem összefügg a Mátra vidékén támadt felkelésekkel Debrőben, Egerben. Keresztes hadak hallgatják a papok és a kapitányok lázító szavát a Pesttől a Marosig húzódó egész tengelyen, s innen napokon belül el fog terjedni a háború a Maros mentén Erdélybe, először délen, utána pedig egyesülnek Kolozsvárral és átveszik Erdély irányítását.

Kemény harcosok őrzik Délvidék szívét, Bácsot, le egészen Szerémségig. Pétervárad, Bács vára, Becse komoly katonai erőt képvisel a lassan országos háborúvá vált parasztlázadásban. Veszprém térsége, Győr, a nyugati határvidék szintén fegyvert fogott. Mi bennük a közös, s ki adja meg, ki fogalmazza meg a közös szellemet? Ez már nem a kardok joga. Itt valami magasabb szellem működik. Isten akaratát közvetítik az ő papjai, akik egész életükben a néppel együtt élnek, látják a bajt, a nyomort, a megaláztatást, de látják és tudják azt is, hogy az emberből kiirthatatlan a szabadságvágy. El lehet fojtani, de nem lehet kiirtani. Hallgathat az agy csendben, türelmet kérve, de a szív egyszer csak felforralja a vért, s akkor nincs már megállás. A szabadság végtelen. Megállíthatatlan. Viszi vállán eszme, kard, kasza, ima és közös vezényszó.

-A magyar királyságon belül a jobbágy szabad ember volt. Eddig - folytatta Ambrus, folyékonyan, halkan, mintha imádkozna. - Az ország törvénye értelmében a szabad ember ingóságaival együtt, a földbér és az egyéb tartozások kifizetése után oda költözött, ahova akart. Mivel azonban a Jagellók és az őket maguk alá gyűrő arisztokraták meggyengítették az ország irányíthatóságát, az erő lépett a jog helyére. Mára állandósult a harc úr és jobbágyai között. Korábban a jobbágyok még szabadon bérelhettek földet, szőlőt, akár a szomszédos földesúrtól is, s neki már nem kellett megfizetniük a kötelező szolgáltatásokat, amelyeket leróttak saját föl-

Lippa vára

desuruknak. Szabadon termelt fölös termékét piacra vihette a gyarapodni kívánó jobbágy, s kialakult egy bérlő, gazdálkodó réteg, vagyonosabb csoportok közöttük is. A tehetősebbek a nemesi családokba is beküzdhatték magukat házasságok révén. Erősödtek a mezővárosok is. Nyitva állt az út Mátyás idejében. Megtört azonban az ív a rendezetlen, gyenge uralkodó keze közé került országban.

Ambrus keserűen sóhajtott, majd feljebb emelte hangját:

-A hatalmaskodók maguk javára fordították a törvénykezést, s 20 év alatt elviselhetetlenné tették a jobbágyok életét. A „libre” rabszolga lett, önkényeskedések áldozata. S akinek jobban megy már, az sem akarja ezt elfogadni, mert fél, hogy bármikor elvehetik mindenét. És ilyen időben bontottál te zászlót a török ellen, Székely Dózsa György. Talán nem is tudtad magad sem eddig, hogy ők nem csak a török ellen indultak. Igen, persze, vonzotta őket a pápai bulla ígérete az örök üdvözülésről, az Isteni megbocsátásról. De te fegyvert is adtál a kezükbe. Táborodhoz ezért csatlakozott rengeteg módos jobbágy, velük együtt élő kisnemes, mezővárosi kereskedő, iparos, közvitéz, harc nélkül maradt katona, s főleg az elégedetlenség szellemi szószólói, mi, a kispapok. Sereged útja az ő szállásvidékükön halad. A Pesttől Szeged, majd Dél-Erdély, a Bánság felé vezető tengelyen feltörekvő falvak, mezővárosok sora áll, gyarapodó lakossággal. Gazdák, akik kérnek az országból. S mára, így, együtt, ennyire együtt, ahogyan soha nem voltak, rájöttek, hogy ha nem kapják meg jussukat, elveszik erővel. Ki állhatna az útjukba?!

Ezt már szinte kiabálva mondta Ambrus, maga is meglepődött izgatottságán. Dózsa mélyen hallgatott. Először kezdte megérteni, minek áll ő az élén. De borzadva gondolt arra, hogy odakint a szél himbálja, s a késő tavaszi nap szárítja Csáky, Telegdi, Jaksics holttestét, a budai vár kapujára pedig az ő vitézei vannak felszögezve.

A hatalom kardot ránt

Buda, országos nemesi gyűlés, 1514. május 29-30.

-Jelentést kérek! - a főurak meglepődtek a király határozott hangján. - Mi ez a gyűlés? Had a pesti mezőkön, és mi ez a lázadás itt a vár alatt Budán? És mi van az én országomban?

Bakócz Tamás érezte, hogy aligha akar hozzászólni ezekben a napokban a haditanács és a nemesi országos gyűlés együttes ülésén. Kiengedte a szellemet a palackból. Minden tekintélyét és részben vagyonát is feltette a keresztes háborúra, Dózsára, s iszonyatos hírek érkeztek Mezőtúrról, ez pedig, amit most hallott, hihetetlen: Nagylak és Csanád harcaiban megölték Csákyt, Telegdit. Vajon csak bosszúból ezekért a vár fokán csüngő paraszthadnagyokért, a mezőtúri véres kezűekért? Vagy sokkal rosszabb a helyzet: elszabadult a pokol, vérben áll majd Magyarország? Ellene fordul a kereszt, ellene, a bíboros ellen? S mint kopja szakítja majd ketté az ő jövőjét is. Bakócz érezte, hogy ebben a pillanatban ér véget az a csodálatos életpálya, amelyet Mátyás király kegyéből kezdett befutni évtizedekkel ezelőtt. Ő itt már csak bűnbak lehet.

-Uram, a budai lázadást levertek - kezdte a jelentést Bornemissza János várpa-

rancsnok. - A polgárok azért törtek-zúztak, azért rohantak a paloták ellen, mert nem akarták elfogadni döntésedet és a bíboros úr döntését a keresztes had betiltásáról. Bitang vezérek izgatták őket a királyi udvar ellen, és parancsaikra rontottak rá a ferences és domonkos papokra, a templomaikra is, hiszen éppen a papok kaptak tőled parancsot arra, hogy vigyék hírül az egész országban: büntetés jár annak, aki a jövőben a keresztes hadakhoz csatlakozik, és annak is, aki nem hagyja ott a táborokat, s nem megy haza azonnal. A budai polgárok fegyvert fogtak, öltek, lázadtak. De Tomori Pál vezetésével szétvertük őket, hangadóik a börtönben.

-Hol élek én? - recsegte a király - Az ország szívében, a királyi várban, családom, Lajos fiam és Anna lányom életét veszélyeztetve örültek kaszabolhatnak össze-vissza?

Bornemissza hallgatott. Véresen leverte a felkelést, amelynek nem volt katonai jelentősége, inkább csak hangos lázadásnak volt tekinthető. Baj akkor lett volna, ha a budai polgárok összefognak a dél-pesti tábor sok ezer felfegyverzett harcosával, s vagy azok eveznek át a Dunán ide, vagy a budaiak kezdik el pénzzel támogatni amazokat. De ez fel sem merült. A budai kereskedők, kézművesek lenézik a keresztes tábor jött-mentjeit, legszívesebben börtönben látnák azok vezetőjét, a Budán megvetett pesti kereskedőt, Száleresi Ambrust. A pesti tábor parancsnoka pedig kellően gyáva és számító - igazi kufár - ahhoz, hogy fegyvert fogjon a királyi udvarra. Micsoda idők? Ha ezek a hozzá nem értő fráterek tudnák, hogy milyen esély volt, van a kezükben, ha ezek mertek volna kezdet emelni a királyi udvarra... ha Dózsának lett volna annyi esze, hogy útnak indulása előtt elfoglalja a várat, hogy elkergesse a királyt... akkor ők semmit sem tehettek volna. Mit kezdetetett volna ő, a várkapitány ezer katonával?

Az egész királyságnak összesen 7500 katonája van - tűnődött Bornemissza -, szét-szórva a hatalmas ország területén, a katonákkal életveszélyesen gyéren ellátott várakban. De Dózsa buta ehhez. Fogalma sincs, mi volt a kezében, mikor itt állt Buda és Pest alatt 25-30 000 felfegyverzett emberével. Jagelló Ulászló most nem Budán tartana haditanácsot és nemesi gyűlést, hanem - ha van annyi szerencséje, hogy el tud menekülni - prágai udvarából kukucskálhatna Magyarországra... Ezt a pár ezer keresztet a rákosi és gubacsi táborban, ezeket a gyáva és korrupt Száleresi Ambrusra bízott félkegyelműket bármikor szétverik.

-Jelentést kérek az országról! - sziszegte immáron csaknem hisztérikusan a király. - Perényi Imre nádor uram?! De úgy, hogy tisztán lássunk!

-Rövid leszek uram, mert nem a szavak kellenek ide, hanem a fegyverek, azonnal. Hiba volt felfegyverezni a lakosokat, függetlenül azok származásától, legyen kismanes, jobbágy, szabad kun, városi polgár. De ezt hagyjuk most, mert kitört a teljes káosz. Nincsenek összevonható csapataink. Sem védekezni nem tudnánk, sem támadni nem vagyunk képesek. Ezért csak azt tehetjük, hogy minden főúr és főpap ott szervez sereget, ahol birtokai, familiárisai, katonái vannak, s ott lever mindent és mindenkit, aki veszélyt jelent.

-Hol vannak a góccok? - a király kezdett uralkodóra hasonlítani.

-Pest. Mátra vidék. Bányavárosok északon. Bihar. Bács és Szerémség. Veszprém. Az egész Tisza-vidék és Maros-mente. Dél-Erdély, a Bánság.

-Ez az egész ország!

-Igen uram. És mégsem. Szét vannak szórva, egymással nincsenek kapcsolatban, Dózsa csak a saját seregét vezényli, a többiek a maguk erejére vannak utalva, rossz fegyverzettel, martalóc módjára. Szigetek, s nem egy egész ország. S nem támadnak a király, a pápa, az egyház ellen. Krisztusukra és királyukra bízzák életüket s jövőjüket. De a nemeseket nem kímélik. Mivel sem Krisztus, sem a király nem védi őket, könnyen szétszórhatók. De kegyetlennek kell lenni. Nincs megbocsátás.

-Honnan veszi a bátorságot nádor uram ekkora magabiztosságra? Nekünk nincs hadseregünk.

-Uram, mivel uralkodásod alatt nem volt harc, háború Magyarországon, te még nem találkoztál a nemesi hadszervezés formájával. El kell mondanom neked, mi védi meg a királyságot s annak rendjét. Nyers leszek és világos, a helyzet megköveteli. Itt most a főurak, főnemesek, főpapok vannak jelen, velem együtt. Nekünk, főnemeseknek minden vágyunk, családunk reménysége az országos udvari hivatal, a királyi tisztségek. Udvarmester, kincstárnok, pohárnok, bán, vajda szeretne lenni mindenki, s itt lenni Budán, ahol a döntések születnek. A köznemesek ezrei tartoznak hozzánk, azok, akiknek élete és birtoka a mi birtokainkhoz, várainkhoz kapcsolódik. Ők a dominusok, egész életük és felfogásuk függ tőlünk, nagybirtokosoktól. Létük alapja, hogy igazgatják az uradalmainkat, így lettek alispánok, gazdasági vezetők. És legfőképpen: ők katonáskodtak a mi bandériumainkban, a mi személyes hadseregeinkben, ez utóbbiért, a mindenkori hadba szállásért kaptak tisztségeket.

-A lényegét, nádor uram!

-Ha közölünk valaki, főúr országos méltósághoz jut, hozza magával, s persze hogy jobb hatalmi helyzetbe hozza a maga familiárisait. Ők ezért a szebb jövőért, s magáért a biztonságért hűek hozzánk. Még Mátyás király hozott olyan törvényt, hogy ha a familiáris becsapja vagy elhagyja urát, akkor a főúr megvonhatja személyes szabadságukat, elfoghatja, foglyul tarthatja, korlátozhatja őket, vagy akár el is veheti nemesi jogkörüket. A familiáris köznemesi családok száma folyton nő, ami az őket vezető és irányító főurak hatalmát erősíti. Nagy erő volt ez mögöttünk. A kisnemesek egyre kevésbé tudnak fellépni önálló erőként, egyre inkább a mi döntéseinktől függ minden dolguk. Igaz, hogy közülük most sokan hűtlenek lettek, s beálltak keresztesnek - erről te is tehetsz uram, hiszen biztattad őket is. Többségük azonban itt maradt velünk, mi vagyunk a védő bástyájuk, mert persze hogy félnek ők is a parasztoktól. Aki itt maradt velünk, vagyis az ország messze nagyobb része, az életét adja értünk - mert jövőt kap cserében ő és családja. Ez a mi titkos, mindig mozgósítható hadseregünk.

-A lényegre! Nem vagyok kíváncsi a múltra. Alattunk lángolni fog az ország!

-Nincs sereged! Ha a koronatanács úgy dönt, hogy irtsuk ki Dózsát és hadát, akkor ez a sok magánhadsereg a saját területén, a saját jól ismert és uralt világában moz-

gásba lendül, harcba száll uráért, akihez tartozik, s irgalmatlan bosszút áll, ha kell. Csakhogy mersz-e, tudsz-e ilyen döntést hozni, uram? A keresztes hadat te indítottad útnak, vezérét te nevezted ki...

-Bakócz tanácsára! - dörrent fel a király. - És már felszólítottam Dózsát az oszlatásra. De nekem nem is volt jogom betiltani a pápa által felszentelt hadat. Meg kellett várnom, míg maga az egyház, a bíboros úr dönt úgy, hogy feloszlátja a sereget. Szerencsére ő is betiltotta már! Én csak arról dönthettem, hogy ha már nem törvényes többé a sereg, ha a kezéből kivette a keresztet az egyház, akkor én is elrendelhetem a hazaküldését, elkergetem a világ végére. Most tartanánk itt! Kergetném, de kivel?

-Még egyszer mondom, uram: add ki a parancsot a bandériumoknak, hogy szabadon rátámadhatnak mindazokra, akik nem hagyták el a paraszthadakat, legyen az paraszt, nemes, pap, tanár, kereskedő, gazdatiszt, szabad székely, hajdú vagy...

A nemesek gyűlése lélegzetviesszafojtva figyelte a király és a nádor szenvedélyes párbeszédét. Az elmúlt két hónapban senki sem merte megmondani a királynak - s Bakócznak sem -, hogy mennyire gyűlölték a keresztes háború gondolatát, szervezését, főleg a tavaszi munkák megkezdése idején. Ezért is büntették sokan maguk módjára a hadba induló parasztokat. Sereget azonban nem küldhettek a keresztesekre, hiszen azok pápai és királyi áldással gyülekeztek. Ha most elindulhatnak velük szemben, hát akkor... A teremben hosszú, kínos csend támadt, két és fél évtized kimondatlan kérdése lógott a levegőben: mire alkalmas a király válság, háború esetén.

-Az ország legerősebb serege az erdélyi vajdáé, Szapolyai Jánosé - fogalmazott kelletlenül a király. - János úr most Bulgáriában próbál harcolni török előőrsök ellen. Azonnal induljon hozzá futár, s hozza haza seregét a Balkánról, állomásozzon a Duna környékén, a Déli Kárpátok alatt, vagy ha kell, Erdélyben bárhol. Gondolom két hét alatt, június második felére fel tud sorakozni. - A király most Bornemissza Jánoshoz fordult: - Megszoktam, hogy itt mindenki mindenkinek az ellensége, mert mindenki szeretne többet kapni. De maga, János úr, s a vajda, maguk már dolgoztak szövetségben, tavaly, 1513 októberének végén, amikor utasításunkra együtt és sikeresen leverték a szörnyű nagyszebeni felkelést, s kíméletlenül megbüntették azokat, akik fellázadtak a megemelt adók beszédére ellen. Sőt, be is szedték az adókat. Tud-e egymással egyeztetve hadat vezetni Bornemissza János budai kapitány és Szapolyai János erdélyi vajda? Túl nagy volna a kérés?

Az urak meglepődtek, milyen pontosan emlékszik a király ilyen részletkérdésekre. Mindig az volt a benyomásuk, hogy „alszik”, hogy egyáltalán nem érdekli őt az ország kormányzása.

-Szapolyai János uram kitűnő szervező és parancsnok - mondta Bornemissza János. - Amit ránk bízol, azt végrehajtjuk uram. De volna egy kérésem. Ha nekem távoli vidékekre kell harcba indulnom, vihessem magammal és feladatokkal bízhassam meg legvitézesebb parancsnokomat, Tomori Pált. Mentessük Budát a veszedelemtől, nem lesz rá szükség itt. Nekem viszont tudnom kell, hogy akit megbízok, az győz. Tomori Pál ilyen ember.

-Felszólítom a magyar nemességet, hogy minden eszközzel védelmezze meg a trónt és a fegyverben álló hazát. A lázadók nem élvezik sem a király, sem az egyház védelmét. Halál rájuk! - kiabálta rekedten a király. Minden nemes ember meglepődött. Nem ezt szokták meg. Mi történt?

Nem nagy talány ez. A király, aki eddig csaknem negyedszázadon át tétlenül ücsörgött trónján, mely az ölébe pottyant, az elmúlt napokban a saját személyes életében és életével nézett szembe a bukással, a kudarccal, a halállal, a lázadással, a semmi-be vett nép erőszakos fellépésével. S mert megijedt, haragra gerjedt. Megérintette a bukás, hogy elveszítheti Magyarországot. Hogy szétszakad itt minden. Egy királyt megsérteni? Hiszen önmaga hatalmát vonná kétségbe a nemesség ezzel. A király a korona. A korona az ország. A magyar nemesség.

Minden szem Bakócz Tamás bíborosra szegeződött. Szabad-e halálba kergetni a korábban a szeme fényének tekintett keresztes hadakat, ha a király úgy akarja? Vagy az egyház egy másik királyt, az égit szolgálja, s Bakócz megvédi „katonáit”? Tele volt a levegő az elmúlt hetekben vad gyanúsítgatásokkal, melyeket Bakócz főnemesi ellenfelei terjesztettek, miszerint a bíboros a felkelők pártján áll...

-Nem hagyhatjuk, hogy egy rabszolgalázadás okozza a haza vesztét... - Bakócz Tamás imára kulcsolta kezét. Maga pontosan érezte, hogy ezzel a budai trón előtt kényszerrel kimondott mondattal, mellyel szabad kezet adott a keresztes hadak elleni fellépésnek, ezzel az engedménnyel bajt okozott magának. Régi hatalmi, egyházi uralkodói helyzetébe már úgysem kerülhet vissza, viszont egyszer még el kell számolnia egy másik trónus, a saját Istene előtt. Megtörtén hagyta el a tróntermet.

-Kérem tehát a katonai összefoglalót - folytatta a király.

Láthatóan nagyon megkönnyebbült, hogy az öregedő érsek, Bakócz eme kijelentésével ugyan összezavarta saját, de megnyugtatta és felmentette királya lelkiismeretét.

-Délvidéken a Szerémség és Bács erős várait veszélyeztetik a keresztesek: Pétervárad, Bánmonostor, Zalánkemén, Bács vagy a kezükben van már, vagy ez napok múlva megtörténhet. Vezérük Nagy Antal, aki Nándorfejérvár ellen fog felvonulni. Ne felejtsük uram, néhány napja még azt hitték, hogy ezek a várak joggal az övéké, a keresztes seregé lesznek, és hogy majd ezekből indulnak a török ellen. Könnyen a kezükbe került és kerül a Délvidék teljes erődtímvonala - fejezte be elemzését Perényi Imre, akitől Bornemissza János vette át a szót.

-Budától és Pesttől keletre is kialakult a felkelések összefüggő láncolata. Mátra-vidék, Tokaj, Körmöcbánya, Kassa, más irányban Várad, Székelyhid, Szatmár környékén szerveztek táborokat, és ha Kolozsvár is fellázad, vagy befogadja a kereszteseket, akkor az ország keleti kétharmadának nagy részére kiterjed a háború.

-Uram, a nemesek is elkezdtek a szervezkedést, a katonai csapásokat. Mint látod a vár falain csüngő maradványokból, Mezőtúrnál megadták a módját. Eger környékén pedig Bebek uram és családja - derék gömöri nemesek - gyűjtenek nemesi csapatokat, nem kis sikerrel - fűzte hozzá Perényi Imre.

-Említésre sem érdemes ahhoz képest, amekkora erők gyűltek össze a kereszt alá - szólt türelmetlenül a király. - Hol van, mire készül Dózsa serege?

-Dózsa tapasztalt, edzett katona, de azt nem tudjuk, milyen hadvezér. Csak egyszerű székely lófő, vagy tényleg vezér is? Célja most talán az lesz, hogy a Maros völgyében behatoljon Erdélybe. Ha van annyi esze. Ha meg meri tenni - kezdte az elemzést Tomori Pál. - Ha ezt teszi, el kell döntenie, hogy Erdély közepe és Székelyföld felé vonul-e, vagy más irányt vesz, és megpróbálja megszerezni Aradot, Lippát, s végül Temesvárt. Egyelőre nem számolhatunk Szapolyai János hadseregére, nem tudjuk, mikor ér haza, s mit tesz. Erdély védtelen.

-Erdélyt és a Bánságot csak Szapolyai János tudja megtisztítani a pestistől. Vagy ő, vagy senki - tűnődött a király, s nagyon rossz kedve lett saját mondatától. A vajda az ő igazi nagy ellenfele, s kiszámíthatatlan, hogy kisfiának, Lajosnak milyen veszélyekkel kell majd szembenéznie, ha apja halála után a korona felé nyújtja kezét a köznemesség kedvence, Szapolyai János is.

A vajda lehetséges megerősödése rettenetes érzéssel töltötte el a király szívét. Azt is tudnia kellett azonban, hogy most nem a fia, hanem az ő trónja van veszélyben, s nincs senki más a vajdán kívül, akinek erős hadserege volna. Rossz érzéssel gondolt vissza Perényi nádor előbbi zavaros fejtegetésére holmi bandériumokról, familiárisokról. Hol él az ő nádora? Az Anjou- királyok vagy Zsigmond király idején, 100-150 évvel ezelőtt. Elbillen az erőviszony, amely jól himbálózott ide-oda Bakócz és Szapolyai ellenséges kapcsolatán, Báthori-Perényi és Szapolyai ellenséges viszonyán.

Most, ha a vajda veszi kezébe az ország védelmét, senki nem korlátozhatja többé. Elhessegette keserűségét, itt ő vendég, hiába király. Szüksége van az őshonosokra, ezekre az irányíthatatlan magyarokra. Halálával gondolt cseh udvarára. Hjjaj, csak ne lenne olyan jelentéktelen a cseh trón a magyarhoz képest.

-Uram, én összeszedném a közép-magyarországi csapatokat, s elindulnék velük a Duna-Tisza között délre, Bácsba, Szerémségbe. - Bornemissza János nem tudta pontosan megítélni, bízik-e benne a király a napokban kirobbant budai lázongás után. - A jelek szerint ott különösen nagy a veszély, mert ha szétesik a várrendszer, ha a keresztések kezébe kerül a hatalom, a törököket többé semmi sem állítja meg. Ne felejtse, milyen károkat okoztak annak idején éppen a cseh husziták a magyar védelmi képességekben, északon meggyengítve a királyságot.

-Ne olyan gyorsan, főkapitány uram! Nézzen ki az ablakon Pest alá! Nem lát ott egy táborot? Több ezer felfegyverzett keresztessel? Engem nagyon zavar ez a látvány! Talán inkább ezzel kellene előbb foglalkoznia, s nem a Szerémséggel. Ha elpusztítja Pest alól a pestist, egészséges lesz az ország. Utána indulhat délre.

Bornemissza eddig is tudta, hogy a rákosi, gubacsi tábor szétverésével kezdi majd hadjáratát, de most illedelmesen meghajtotta fejét engedelmes egyetértése jeléül. Nem akarta megbántani az uralkodót, aki életében most először kezdett hadúrként viselkedni.

-Kapitány úr! Ha majd elpusztítja a pesti tábornok, tenne egy kirándulást a Mátrába is? Debrő, Pásztó, Eger környékén szintén pusztít a járvány. Irtsa ki mielőbb. Aztán mehet nyári pihenésre Bács vármegye vérmezőre. - Bornemissza újra bólintott, s Tomori Pállal elhagyta a termet. - Bihart, Váradot védje meg Perényi nádor uram fia, Perényi Ferenc, az ifjú püspök. Legalább tudjuk meg utólag, miért is választottuk ilyen magas egyházi méltóságra 14 évesen. Ráadásul ott ő főispán is. - Perényi Imre nádor szabadkozására, miszerint csaknem gyermek fia még nem utazott el Váradra, nem foglalta el ott méltóságait, s ezért aligha indíthat harcot a lázadás leverésére, a király ingerülten válaszolt.

-Ha kinevezette őt, nádor uram, akkor tekintsük végre felnőttnek... de ha mégsem az, akkor legalább hatalmazza fel ottani bátor hívünket, Pöstyényi Gergely kapitányt, ő majd fogja tudni, mi a fegyver, a harc, a győzelem. Köszöntjük kisfiát, nőjjön nagyra!

A nemesi gyűléssel egybekötött haditanácson a Dózsa által vezényelt és más körzetekben önállóan szerveződő kereszties hadak elleni katonai fellépés három fő iránya tehát megadatott. A Felvidék alatt vonulva, az egri-debrői tábor szétverése után Bihar, Várad, s ha kell, Kolozsvár a fő irány. Délen, Dél-Magyarországon van a legveszélyesebb két katonai gyülekezés. Éppen délen, a déli határok vidékén fogja gyilkolni-pusztítani magyar a magyart, mégpedig lengyel származású cseh király magyar koronát viselő uralkodói parancsára. Délen, amelynek határvidékét már előzőnlötte, s részben ellenőrzése alatt is tartja a török. A keresztieket az úri seregek letépi, a keresztieket mellükön viselőket lefejezik majd - s a délre boruló sötétségben kövéredik vidáman a félhold. Önkívületében tudta nélkül veti magát a szultán lába elé az öngyilkos Magyarország.

Bornemissza János várkapitány jó híréhez méltóan komolyan vette a király és saját szavát. Két nap múlva átkelt a Dunán, ezer fős lovasságával meglepte a tábornok. Kialátásba helyezte, hogy onnan ember élve el nem távozik, ha a fegyvert azonnal le nem teszik. Eldördült néhány ágyú is, ilyent a paraszt katonák még nem hallottak, riadalom támadt. Vezérre, parancsnokra lett volna szükség, Száleresi Ambrus azonban egyik sem volt. Az első kemény szóra elfelejtette, hogy több ezer fős sereget hagyott rá Dózsa, Pest és Buda ellenőrzésére.

Felébredt viszont Ambrus úrban a kereskedő. Ha most rögtön leteszik a fegyvert, békét kaphatnak, mehetnek nyugodtan haza Isten hírével. S így is tett. Csak Istennek ez mégsem tetszhetett, mert a jó hír helyett rossz hírt hozott Ambrus úrnak, akit - miután megadta magát, s kiadta a parancsot a megadásra - lázadásért azonnal tömlöcbe zártak, s hosszú hetekig azon töprenghetett, hogy jár-e királyi kegyelem az engedelmességért és megadásért. A király talán meg is kegyelmezett volna, ha előtte korábban ugyanő ki nem adta volna a parancsot, hogy a lázadókra halál vár. A fegyvert letevőkre most viszont mégis élet?

Nagy dilemma támadt, amit a királyi udvar, s maga a király sem tudott megoldani. A helyzetet végtelenül bonyolította ráadásul, hogy a király Bornemissza Jánoson keresztül jómaga azt üzenté, királyi becsületével megígérte a pesti tábor „vezérének”, hogy ha leteszik a fegyvert, elkerüli a büntetést. Itt támadt a legfőbb jogi

probléma. Be kell-e tartania a királynak az adott szavát? Sokak szerint igen. A gyilkosokkal szemben is? De hiszen Száleresi uram nem gyilkos. Az nem biztos. Lehetne az is. Ment a csűrös-csavarás az uralkodás nélküli királyi udvarban, Száleresi Ambrus pedig a tömlőc mélyén elmélkedett a gyávaság és a királyi becsület útkeresztveződésének talányain.

Száleresi Ambrus lelkét láz gyötörhette a budai várbörtönben. Míg ő épségben, fejét nyakán tartva megúsza, egyre-másra hozták be a csatatérről a vérző, sebesült, megcsonkított rabokat. Megtudhatta tőlük, hogy az ő megalkuvó döntését sokan nem követték, s főleg a hajdúk szembeszálltak a királyi erőkkal. Véres küzdelemben maradtak alul, Bornemissza és Tomori katonái iszonyú megtorlásba kezdtek. A Gubacsi-mezőtől egészen a távoli Szentlőrincig folytak harcok, s most a földeket sok helyen holttestek borították. Számukat még nagyobbra növeli a folytatódó kivégzés. Bornemissza szabad kezet kapott a királytól, kevés fogolynak van hely a várban. A király válasza világos volt: szó sincs többé keresztes hadról, török elleni küzdelemről, a rablógyilkosokat vérükbe kell tiporni...

Jelentés Jakob Fugger Úrnak, Augsburgba

Uram, az alábbi rövid sürgönyt azért írom, mert utasítást várok Öntől, merre menjek tovább. Budáról ért utol a hír itt Szeged alatt, hogy véget ért a nemesek közgyűlésével egybekötött haditanács, és fontos döntéseket hoztak, amelyek jelentősen érintik felvidéki és erdélyi terveinket.

A haditanács döntést hozott, hogy tűzzel-vassal irtani kell a Dózsa György seregéhez csatlakozott, és onnan távozni nem kívánó mindenfajta embert. Erről sok intézkedés született. A Fugger-ház érdekeit a főnemesekhez váratlanul intézett királyi intelem érinti. Ulászló király azt mondta a haditervek megfogalmazásakor, hogy a harcok során az aranybányákat, azok térségét mindenáron meg kell védeni.

Megvédeni! Ez nem meglepetés, mert Magyarországon is tudja mindenki, hogy ezek itt, főleg Körmöcbányán, de máshol is Európa leghíresebb aranybányái és pénzverdái, és nagyon büszkéek arra, hogy az aranyukat évszázadok, az Árpád-királyok óta Európa legmegbízhatóbb pénze. A királynak bizonyos köznemesek a szemére vetették, hogy ezek már nem is magyar bányák, éppen ő adta azokat a Fugger-család kezére, s hogy - bocsánat, Uram, idézem – „a zsugori Fuggerek magyarországi helytartóikkal rátelepedtek a nemesfém kincsre, minden királyi tiltás ellenére.

Tehát mivel a király mégis megengedi nekik, viszik ki az országból a kitermelt aranyat, ezüstöt, rezet. Ráadásul könnyörtelen munkára kényszerítik, kizsákmányolják a bányászokat. Ezért nem véletlen, hogy bár Észak-Magyarország városai gazdag bányavárosok, mostanra ott is hatalmasra nőttek a feszültségek, lázadások, felkelések robbantak ki.

A Fuggerek önzése is okozta, hogy ezek a bányák is küldtek elszánt embereket Dózsához, mert maguk a városok és a bányák nem mernek felkelni a király és a Fuggerek ellen.” Uram, ezt magam is így látom. Dózsa seregéhez sok ács, bányász

mester csatlakozott, akik értenek a hidak építéséhez, a löporhoz, a robbantásokhoz. Ők építették a hidat a Tiszán, a Kőrösön át, legalábbis így hírlík.

Kérdezlek Uram, kell-e még utaznom a felvidéki városokba? Nem látom értelmét. Ott most megbénult minden, leállt a termelés, a köznemesség még számon fogja kérni a királyon a velünk kötött szerződéseket. Most inkább azt kellene követnünk, mi a Dózsa által elkezdett háború fő iránya. Vagyis: bemegy-e Erdélybe, és kezébe veszi-e az ipar- és bányászvidékeket? Vagy inkább a török ellen indul végül, s annak is beláthatatlan következményei lesznek, hiszen a király két éve békét kötött a törökkel. Kérem utasítását, mert itt nagy dolgok dőlhetnek el. Jelzem Uram, hogy az eddig a Balkán ügyeivel foglalatосkodó erdélyi vajda, Szapolyai János arra készül, hogy nagyobb darabot hasít ki magának a politikából. Ez azért érdekes, mert ő úgy tekint magára, mint a nemzetet képviselő köznemesség vezérére. Márpedig ez a köznemesség gyűlöli az idegen pénzügyi érdekeket. Gyűlöli, mert nem kap belőle. Ez az igazság Uram, bocsássa meg a kemény szavakat. *Aradról írta az elemző beszámolót hű híve, Hans Meyer*

P.s.: Az Ön nagyra becsült válasza szerint fogok majd cselekedni, de annak megérkezéséig sem maradok tétlen, s a magam ítéletére hagyatkozva nem megyek el Felvidékre, hanem a Maros-mentén egészen Erdélyig tartok. Dózsa serege hamarosan ide ér, Aradra. Akkorra én már a bányavárosokban leszek egy gyors szemlére. De engedelmével nem látogatom meg most a szász városokat. Nagy a háború okozta bizonytalanság, ne döntsünk könnyelműen. Ha Erdély közepén végeztem, útra kelek a számunkra legérdekesebb, pénzverő városba-várba, Lippára. Ott legalább tényleg talállok kiváló szakembereket. Válaszát ottani képviselőjük nevére küldje, kérem.”

Hans elmosolyodott szellemes földrajzi levezetésén, melyben gyönyörűen állt előtte a képzeletében mindenkinél szebb lány, Emese. A hozzá vezető utat vázolta fel Jakob Fuggernek „szükséges irányként”. Mintha délibáb lenne, felbukkant lelkében mindig. Egy lesz így az útirányuk dél felé. Arany és gyémánt...

Kard ki kard!

Dózsa kíváncsian pillantott fel a követre, II. Ulászló magyar király személyes küldöttére, Mikola Ferencre, aki e pillanatban lépett be sátrába.

-Levelet hozott kegyelmed? - kérdezte Dózsa barátságosan.

-Nem, a király nem írt. Üzent.

-Pedig hűségesebb az írott szó.

-Nem kíván levelezni magával, György uram. Parancsa van Önnek. A haditanács döntését hoztam a király jóváhagyásával.

-Halljuk. De ne cifrázza.

-Ön, mint a volt keresztes sereg volt vezére, néhány napja megkapta az érsek úr és Ulászló király öfelsége levelét. Ebben világosan benne foglaltatik, hogy küldetésük

megszűnt, mindenki köteles hazamenni, Ön pedig elfoglalni korábbi állomáshelyét Nándorfejérváron. Vagy hazamehet Székelyföldre, Dálnokra. Úgy tudom, nem sikerült elfoglalnia a nemesi címmel elnyert csanádi falvait, mert Csáky Miklós püspök úr nem hajlandó átadni azokat...

... de már nem is kell hajlandóságot mutatnia, úgyis nehezére esne mozogni... útközben kellett hallania arról, hogy Csáky Miklós elveszítette kapcsolatát a földi világgal... Mikola Ferenc uram bizonyára nem irigyelte meg a püspököt ezért...

... hallottam, de úgy teszek, mintha nem is tudnék róla... különben én most sem állhatnék szóba gyilkosokkal...

... amely szavakért Ön is perceken belül követheti a gaz püspököt oda, ahova ő jutott... még egy ilyen szó, s találkoznak rögtön!

-A király parancsa az, hogy mivel ez már nem keresztes háború, és a had törvényen kívül áll, rögtön tegyék le a fegyvereket, oszoljanak, és aki nem követett el gyilkosságot, gyűjtogatást, megtorlást, az kegyelmet kap, a bűnösök pedig büntetést.

-Én sem írok többé. Szóban üzenem a királynak, ha akarja, Ön írhatja magának. Pro primo: mi nem az ő hadserege vagyunk, a pápa hadserege, Isten katonái, Krisztusra esküdtünk. Ha a bíboros és a király visszavonta a felszentelést, minket ez nem érint. De rendben: már nem csak keresztes had vagyunk, mi most már igazi hadsereg vagyunk, ha kell, a török ellen, ha kell, Szapolyaival, ha kell, nélküle. Ha kell, mindenki ellen, aki el akar tiporni bennünket. Mert üzenem a királynak: a mi zászlónkon két egyforma erejű szó áll: Krisztus és a szabadságunk! Ha nem kell a pápának és a királynak a mi fegyverünk, akkor kiélezzük azokat szabadságunk elnyeréséért. Mi nem királyi hadsereg vagyunk. Mi szabadságharcosok vagyunk. Felfogta?

A királyi követ rezzenéstelen arccal bólintott.

-Pro secundo: Erdély közvetlen ura a vajda, Szapolyai János. Ha hazatér a Balkánról, megkérdezzük őt, akar-e egyesülni velünk a török ellen. Ha igen, irány a török. Ha nem, irány Erdély, felszabadítjuk az ottani népeket, csakúgy, mint egész Délvidéken. S e szabad népekkel együtt vívjuk majd a saját harcunkat a török ellen. A Felső-Tiszától a Duna-Tisza torkolatáig miénk az ország. Ezt mondja meg a haditanácsnak, hátha ismerik a térképolvasást. Pro tercio: Nem csak a király tud követet küldeni. Nekünk is vannak saját követeink. Önnel egy időben hozták a jelentést, milyen vérengzést hajtottak végre a királyi csapatok a budai polgárok között, s hogy a király serege pusztításra készül a pesti táborunkban. Ne felejtsek: a felszentelt keresztes had pesti táborában! Ha a király ezt megengedi, örömmel megtesszük majd mi is, amit nekünk kell. Jelentse ezt! S tegye hozzá: semmi sem vonja kétségbe hűségünket a király iránt. Magyarország iránt. De ennek az országnak mi fő ereje vagyunk, akkor is, ha a kezünkben csak kapa van, s akkor is, ha kaszát, kardot ragadunk. Elvégezzük a dolgunkat délen, a török ellen. Ahhoz, hogy ezt tehessük, el kell foglalnunk a délvidéki erődítményrendszer összes várát. Megtesszük. Elsőként, már holnap, elindulunk Erdély felé. S ha a magyar főnemesek, főpapok nem

akarják úgy végezni az életüket, mint a mi katonáink a gubacsi mezőn, akkor győzék meg a királyt: tartsa szavát s tartsa vissza ebeit!

Dózsa erélyes, nem titkoltan dühös mozdulattal tuszkolta a sátor ajtaján kívülre a király követét, akit néhány katona elkísért a tábor szélére, s jó nagyokat rúgott a lóba - irány Buda!

Nem maradt idő fontolgatásra. 1514. június 3-a van. Dózsa végképpen felfogta, hogy őt és szent ügyekre toborzott hadseregét törvényen kívül helyezték. Szabad rájuk vadászni. Nem volt kétséges, hogy mátol minden percben kéz a kézben jár élet és halál.

-Jelentést kérek! - pattogott a parancs a vezéri sátorban. Egy ideje, a pesti tábor elhagyása óta eltelt 3-4 hétben Mészáros Lőrinc egykori ceglédi plébános állt a parancsnokok élén. Végtelen elszántsága és Istenbe és a győzelembe vetett vak hite a többiek fölé emelte. Dózsa vele beszélte meg katonai terveit legelőször. De mindenkinek joga volt elmondani tervét, véleményét. Hajdú parancsnokok Nánási Előd körül, egykori végvári vitéz hadnagyok, Mátyás seregét túlélő lovagok Timár Etelével, bátor nemesek, kipróbált városi mesteremberek alkották a legszélesebb értelemben vett parancsnokságot. És persze a papok. Nélkük nehéz lett volna megértetni a parancsokat a harcokhoz nem szokott emberekkel. Dózsa az egész országról kért most jelentést. Végleges döntést kellett hoznia, s látnia kellett, hátba támadható-e, kik állnak az ügy mellett. S legfőképpen eldönteni: délre menjen-e a had a végvárakban erőt kiépíteni a török vagy bárki más ellen, vagy Erdélybe, országot szerezni, s kipróbált katonákat, nem utolsó sorban fegyvert, élelmet, utánpótlást, várakat, bázist.

-Ha kicsúszik a kezünkől Pest és Buda ellenőrzése, bármikor lerohanhatnak bennünket északról - jelentette Dózsa leghűségesebb társa, öccse, Gergely. - Bízz meg, s felvonulok Rákosra, kezünkbe vesszük a királyság szívének megfigyelését. Hiba volt naiv lelkű kezdőre, Száleresi Ambrusra bízni bármit is, sose lehetsz biztos egy kereskedőben, akit csak a maga személyes bosszúja, elégedetlensége, megaláztatása hozott közénk - erősítsük meg a táborunkat Pest határvidékén.

-Gergely, még nem tudunk semmit biztosan, sok jó hajdú is van Rákos, Gubacs környékén a táborban. Lehet, hogy tartják magukat. Mindenesetre kezdj el készülni. Az itteni 30 000 fős seregből válassz ki 3 000 tapasztalt katonát, fegyverezd fel jól őket, azonnal. A Tiszán át lehet kelni gyorsan, áll még a hidunk, s ha kell, a Duna-Tisza közén töltsétek fel a hadat minél nagyobb létszámra. A mezővárosok kötelesek lesznek ellátni benneteket. A kúriákat csak akkor bántátok, ha ezt megtagadják. Akkor viszont nincs kegyelem. Mátol vagy élet, vagy halál, ne felejtsetd. De még maradj velünk, semmit sem tudunk pontosan.

Dózsa Lőrincre nézett.

-Lőrinc! Ha mi itt, a Kárpátok déli ívében biztonságban akarjuk érezni magunkat katonailag, akkor fedezni kell bennünket Bács vármegye irányából. Ne felejtsetd, hogy a török elleni állandó készültség miatt ott mindig erős királyi csapatok van-

nak felvonultatva, s a kalocsai érsek is bármikor komoly katonaságot tud ellenünk vonultatni székhelyéről, Bács várából. Ezért te nyújts segítséget, adj tanácsokat az ottani felkelésnek. Ne vonulj oda magad, mert rád itt lesz szükség, Erdélyben, Váradon, Kolozsváron. De küldd oda jó tanácsokkal és ezer tapasztalt katonával barátodat, Borbás papot. A bácskai csapatoknak kitűnő vezére van, Sárközi Nagy Antal Tolnából azon sok derék nemes ember egyike, aki egész tudását mellénk állítja. Pogány Benedek pedig szilárdan tartja most is Bács várát. Mohácstól a Szerémségig összefüggő területet kell teremteni, olyant, amelyet nem bonthat meg a király által küldött sereg, a kalocsai érsek, a szerémi püspök sem. Nagy baj, de elkerülhetetlen: ott Bácskában iszonyú kemény kegyetlenkedések zajlanak mindkét oldalon. Ha mi folytatjuk ezt, akkor a lakosság elpártol tőlünk. A vértől mindenki borzad. - Dózsa nagyot sóhajtott. - Igen, Lőrinc. Te pedig menj Váradra. Biharban megverték bennünket a váradi püspök csapatai. Jobb lett volna, ha az ifjú Ártándi Pál velünk van, s nem a kis nyeretlen kétéves Perényi püspökkel - Istenem, mit meg nem engednek a nevedben, egy tacsó a legnagyobb püspökség élén, egy kegyenc, aki azt sem tudja, van-e Isten! Jobb lett volna, ha nem fordul ott velünk szembe az öreg bihari vitéz, Ártándi Tamás derék fia, de hát mit tegyünk. Menj Biharba, nagyon erős ott a keresztes sereg, önállóan is nagyszerű katonai mozgásokat hajtottak végre. Olyan fontos ez a vidék, hogy ott sok minden eldőlhet, s nyilván oda indul majd a király serege, Bornemissza, Tomori, s őket fogja támogatni fia érdekében a nádor, Perényi Imre. Legyél nagyon erős, lépésről lépésre. Foglald el Székelyhidát, azonkívül a gaz Csákyk ősi fészket, Kőrösszeget. S ki ne engedjétek a kezetekből Váradot. Ha kell, ott meg kell halni a vár lépcsőin! Mert onnan kisugárzik a szabadság - vagy szétterjed a halál - Máramarosra, Beregre, Ugocsára, Ungra, az egész hatalmas Szatmárra, ahol Máté pap nemcsak a lelkek ura, hanem kiváló kapitány is. S ne feledkezz meg egyházi társadról, a bátor pap katonáról, Gyakfalvi Istvánról. Ez a vidék, Észak-Kelet-Magyarország most a mi legfontosabb háttérünk, ha biztosak akarunk lenni lent délen. S innen érhető el Kolozsvár! Akié Kolozsvár, azé Erdély. Válassz magad mellé kitűnő kapitányokat, s a seregből is vigyél néhány ezer katonát erősítésül.

Sokáig vitatták a részleteket, s hogy ki kivel tart. Gergely és Lőrinc, valamint a Bácsba küldött Borbás világosan látta, hogy a vezér csak akkor vonulhat nyugodtan tovább a sereg fő erejével, ha ők jól szervezik meg küldetésüket. Mindnyájan tudták, mekkora a tét, fejükben látták a „térképet”: amiről most szó van, az Magyarország kétharmada, a Dunántúlt és a Felvidéket leszámítva az egész királyság, s egybefüggő, hatalmas országrészek. Ráadásul Pannóniában és a Felföldön is lázad a parasztság, a kisenemesség, a kispapok, még ott is hatalmasra gyűlhat a tűz.

-S akkor halljátok a döntést. Reggel érkezett a hír, hogy Bulgáriából visszatért a hágókon Szapolyai János és serege. Nem tudom, mit hoz a jövő. Máig azt hittük, hogy vele mi a király által elrendelt módon szövetségesek vagyunk, közös erő a török ellen. Mától azonban semmi sem igaz a tegnaptól. Meg kell várnunk, mit tesz, mit mond a vajda. A köznemesség, amelynek soraiból sok nagyszerű vitéz csatlakozott hozzánk, őt tekinti az ország megmentőjének, leendő királynak. A török elleni harcok vezérének. De az-e? Vagy ő is főúr, akinek szívében máris vad harag lakozik, s ellenünk készül.

-György, bízz Istenben! - Kezét a magasba emelve kért szót Dózsa szellemi tanácsadója, Túrkevei Ambrus. - A királyi hadak vezére most Perényi nádor. Perényi fő szövetségese Báthori István, akit most kergettünk be Temesvár falai közé. Kettőjük közös kapcsa a gyűlölet Szapolyai iránt. A királynak tett főúri esküjükre hivatkozva mindent megtennének azért, hogy gyengítsék Szapolyait, aki - ha trónra kerül - mellőzi őket. Ezért elérték, hogy a király ne az erdélyi vajdára bízsa a központi erőket, hanem a nádorra. Szapolyai most nyilván sértett. Aligha siet ellenfelei gyors támogatására. Talán megérti, hogy a mi fő célunk az ország megvédése maradt, ellenségünk pedig a török, s nem a magyar. Lehet, hogy Szapolyai és mi ugyanazt akarjuk.

-Döntöttem. Érték mindent. Legyünk készek minden irányban, egyszersmind gyűjtsünk új erőket, utánpótlást. Két választásunk van. Mehetünk délre, elfoglalni a Maros-menti várakat, a szorost. Temesvárról közben döntünk. Azt hiszem, sok időt veszítenénk, ha be akarjuk venni, nem vagyunk felkészülve nagy, erős várak elfoglalására, még Szegedet, Gyulát sem sikerült megszállnunk. A másik választásunk, hogy a Maros mentén indulunk keletre, észak-keletre, be Erdélybe. És akkor az is kiderül majd, szívélyesen vagy ellenséggént fogad-e bennünket Erdély ura, a vajda. Ha igen, irány a török. Ha nem, irány Temesvár délen és Kolozsvár északra, s ha kezünkben Erdély tengelye, mi mondjuk meg Szapolyainak, hogy mi az ő dolga...

Kié Erdély, s kié lesz Buda?

Az erdélyi vajda

Karánsebes, 1514. június 5.

-Június 18-ra! - zárta le a diktálást az erdélyi vajda.

Az írnok lázasan jegyezte a vajda szavait. A kastélyban Szapolyai Jánoson és a közvetlenül őt szolgáló cselédek kívül csak fiatal, tizenhat éves öccse, Szapolyai György van jelen. Az egész család életét, jövőjét meghatározó döntést kellett hoznia. Kezébe kerülhet-e királyság, fejére tehetik-e Szent István koronáját egy erdélyi vajdának, akinek nagyapja még ismeretlen délszláv nemes volt 40 évvel ezelőtt? Mígnem az ő apja, Zápolya István a Mátyás király uralkodása alatt oly jellemző módon szinte üstökösként száguldott fel a bárók és grófok világába. Szepesi gróf lett, s végül még Mátyás nádora is. Hűséges magyar nábobba vált a király szolgálatában. Csoda-e hát, ha a fia, Szapolyai János egyenesen a királyságot, a trónt nézte ki magának, s ennek a tervnek vált szolgájává az egész család?

A többi főúr gyűlölte ezért, s ezer más vád mellett nem csupán azt híresztelték, hogy Bécset a németek kezére adta az apja Mátyás halála után, s innen a család hatalmas vagyona, hanem hogy az egész család beteges vágya: királlyá lenni! Mint ahogy testvére, Zápolya Borbála lengyel királyné lett, arra is mennyi pénzt költött a család. Így viszont sógora a lengyel király. Hiába ágáltak ellene a főurak. A középnemesség táborában, főleg az alföldi nemesség azt ígérte neki, segítenek letaszítani a trónról a botcsinálta királyt, Ulászlót, ha a vajda megmenti őket a főurak egyre kiterjedtebb hatalmától. A középnemességre támaszkodva Szapolyai János az 1505.

évi országgyűlésen megszavaztatta, hogy - mivel akkor még nem volt fia Ulászló királynak - a magyarok kizárnak minden külföldi trónkövetelőt, s ezzel áttételesen neki kínálják fel a koronát, a trónt. Azóta izzik benne a vágy. A Béccsel kapcsolatos mendemondákra úgy reagált a vajda, hogy egyszer a kardját egy kutyaába döfte: - Ez kell nektek, urak?!

Szapolyai János keserűen nézett öccsére. Meddig kell még erre várniuk, eltelt egy évtized, s egyre kisebbek a remények. Az öreg királynak lánya után fia is született, Lajos. Vajon ki lehet az apja... hm? Ezek után a féltékeny, Bécs-, Habsburg-hű főurak, Drágffy János, Báthori István és Perényi Imre nádor 1511-ben titkos szerződést kötöttek, hogy ők hárman mindig együtt, közös érdek szerint döntenek magasabb udvari posztokról. Valójában ez azt célozta, hogy a nádorságból egyszer s mindenkorra zárják ki Szapolyait. Megegyeztek, hogy Báthori István - a részeges gróf - ülhessen a nádori székbe, ha Perényi meghal. Ez a tehetségtelen, harcra képtelen főúr. Ezért utálta a vajda évek óta Báthorit. Mert pontosan tudta, hogy ha arra kerülne a sor, Báthori nádorként soha nem támogatná János vajda törekvését a trónra.

-Öcsém, tehát június 18-ra hívjuk össze az erdélyi rendeket, Meggyesre. Írnok, folytasd! Jöjjenek el mind, Erdély élete forog kockán. - Öccséhez fordult, szinte sziszegő hangon. - Báthori, ez a gyáva kutya Temesvárra menekült Dózsa elől a Csanád alatti harcok után. Azt hiszi, hogy ha magára zárja a várat, megmenekül. Azt reméli, hogy Dózsa Erdély felé vonul, Kolozsvár és Székelyföld irányában, erőt gyűjteni. Jól hiszi. Csakhogy én másként hiszem. Ha Dózsa tényleg be akar vonulni Erdélybe a Maros mentén, ha azt látom, hogy ez a terve, akkor elzárjuk előtte az utakat. Erdélyből nem kap. Erdély a vajdáé. Erről fog szólni a rendi ülés Meggyesen. És akkor majd megkérdezzük a várába menekült Báthori gróf uramtól, hogy mi lesz vele, ha Dózsa Erdély helyett délre, Temesvár felé viszi a hadseregét. És ha a gróf úr vinnyogni kezd, akkor elmondjuk neki szép, férfias szavakkal, hogy nélkülem, Szapolyai János szepesi gróf és erdélyi vajda jóváhagyása nélkül ő bizony soha el nem vállalhatja a nádorságot. Csakis akkor, ha én ezt megengedem ökelmének, éspedig akkor engedem meg, ha cserében bármilyen trónviszály vagy üresedés esetén engem jelöl királynak az általa összehívandó országgyűlésen.

-Nincs ez túlbonyolítva, bátyám!? Ha egyszer olyan helyzet támad, hogy csak neked lesz hadsereged Magyarországon - most például ilyen helyzet van, s lesz is még! -, akkor nem mindegy, hogy ki hívja egybe az országgyűlést? A nemesek nagy része úgylis a te szavadra jön, téged vár, téged választani, s nem külföldi fattyakat.

-Nem mindegy, öcsém, nagyon nem. A királyságban nem szabad mindent fegyverrel eldönteni. Évszázadok óta csak úgy lehet királyt választani és koronázni, ha az ezt végrehajtó országgyűlést a nádor hívja egybe, így törvényes. Ha ez a kutya Báthori lesz a nádor a közsvényes Perényi után, ő biztosan nem teszi ezt meg értem. A helyzet kulcsa nem Dózsa. Őt nem engedjük Erdélybe. Menjen a seregével, amerre lát. A helyzet kulcsa Temesvár. Bent ragad-e ott Báthori, vagy újra diadalmaskodva vonul vissza Budára, mintha nem is gatyában szökött volna Nagylakról. Íme, ilyen egy magyar királycsináló. - János vajda intett az írónoknak, hogy vége a levélnek.

-Hát legyen. Június 18, Meggyes, rendi gyűlés. Írja alá, jegyző uram a dátumot, lesz még jelentősége: *A rendi gyűlés egybehívása kiadatott 1514. június első napján.*

Zápolya maga sem tudta még, mit kér a rendektől, milyen felhatalmazást, egyaránt izzott benne a gyűlölet az ő útját akadályozó Báthori és Perényi, s valójában a tehetetlen király iránt, s ugyanúgy a rend alapjait vérbe tipró parasztvezér, Dózsa iránt, aki az ő Erdélyében legfeljebb a vajda lovának kengyelét tehetné ura lába alá, bármennyire is szabad lófő. Ki az ő igazi ellensége? Sokszor megfordult a fejében, útban a Balkánról Gyulafehérvárra, hogy mi lesz, ha egyesül az ő hada a parasztok tömegével.

Nem vetette el a gondolatot, hogy - ha Bakócz kezéből kiveszi az irányítást - ez az ő végtelen nagyra megnőtt fegyveres erejét jelentené. De ki ellen? Török ellen? - biztos vereség. Király ellen? - árulás. Főurak ellen? - magára maradna. Ezt a felkapaszkodott Dózsát biztosan hűséges kapitányává tehetné volna, legendás a székelők ragaszkodása urukhoz s a nekik adott becsületszóhoz. De ezzel a Dózsával? Vérben gázolnak már a csapatai, aligha kerüli ki a személyes felelősségre vonást.

Mit mondanak majd a rendek? A szászok semmit, őket nem érdekli az egész torzalkodás, bezárkóznak jogaikba, városaikba, váraikba, onnan emberfia ki nem mozditja őket. Se a vajda, de főleg nem a 2törökverő Dózsa”, netán parasztkirály.

Bízhat a székelőkben, ha hívja, megmozdulnak, kötelesek hadba szállni uruk mellett, s most itt ő az úr, nem a király. S bízik a magyar urakban is Erdély-szerte. Sokuk számára vált világossá, hogy nemcsak az ország, a király van veszélyben, hanem az ő mindennapi biztonságuk, családjuk, birtokuk, kastélyuk is, ha a marta-lócok kezére kerül. Kettévált Magyarország, Erdély, s most hol az ő helye? Mentse meg a királyt, az őt mindig is lenéző, kirekesztő főurakat, vagy hagyja, hulljon rá a sorsuk, úgy, ahogyan Isten elrendelte. Égjen bent a várában Báthori, szaladjon Prágáig a király? De pusztulhat-e a királyi udvar úgy, hogy ne temesse maga alá legerősebb emberét, őt is?

Szapolyai az öccsének sem mondta meg, de itt, ebben a pillanatban eldöntötte: megkezdte serege összevonását még a meggyesi rendi gyűlés döntése előtt. Mire ott összejönnek a rendek, ő már rég lezárja Dózsa előtt az Erdélybe vezető utat, s bent rejtőzködik csapataival a déli Kárpátok hágói alatt. Majd eldönti az irányt és az időt, amikor akarja. Szócséplés sohasem ér fel egy sereggel. S még öccsének sem árulja el, hogy holnap fogadja Dózsa követét, aki tájékozódni akar a vajda török elleni harcáról, az egyesülés lehetőségeiről, s főleg arról, hogy megtámadja-e a vajda Dózsa csapatait, ha elindulnak kulcsfontosságú várak ellen.

-Istenem, mi a helyes, Te tudod-e?! Nem Uram, ne ma! Mi a helyes holnapután, 10 év múlva? 27 éves vagyok Uram, megadtál mindent, de el is vehetsz, ha rosszul értem meg tanácsodat. Küzdhetek-e sereged ellen, mely mellére varrta keresztedet, s a Te neveddel indult dél felé, a török ellen? Szolgálhatlak-e egyszerre Téged, a királyt, a nemesek országát? S megengeded-e, hogy magamat is szolgáljam...? Ahogyan csak tudom, meg is teszem...

Temesvár

Az út Temesvárig

A tanácskozás véget ért Dózsa sátrában. Diadalmas hadjárat ígérkezik. Június eleje van, a mezők, a földek biztosítják a sereg élelmezését. György mellett Gergely és Lőrinc is hű, bátor vezérek, rájuk lehet bízni a szárnyakat, önálló katonai mozgásokat. A legfőbb irány most nyílik ki előttük: a Maros völgyében kelet felé vonulni, ott bázisokat építeni, várakat, kastélyokat elfoglalni.

-De nem megyünk bentebb! - ez volt Dózsa határozott parancsa. - Nem kezdünk olyan mozgásba, amely Szapolyai János érdekeit sértené. A vajda a magyar nemesség legfőbb képviselője. Serege erős, bármikor összevon 10-15 000 képzett katonát, maga is vezéri tapasztalatokkal rendelkezik. S ne zárjuk ki, hogy vele szövetségben kell majd harcolnunk a török ellen. Soha nem fogjuk feloszlatni a seregünket. De ne felejtsük, hogy mi kereszties had vagyunk, Jézusért a török ellen, s életünkért és szabadságunkért, magunkért is, ha kell, minden főnemes és főpap ellen, mindaddig, míg nem garantálják szabad jogainkat. Annyit, s nem többet, mint amivel székely, jász, kun rendelkezik. Nem a vajda a mi ellenségünk, nem a köznemesség, hanem a minket eltipró főurak...

... élükön a királlyal... - vetette közbe indulatosan Lőrinc...

... nem, nem, a király szent és sérthetetlen, a király ellen nem támadunk! - zárta ki ezt a megjegyzést Dózsa.

-György, te már le nem mosod magadról, hogy a királyságra törsz! Ezt híresztelik napok óta szerte az országban! Hogy áruló vagy, s meg kell halnod felségárulásért!

-Ezt csak a gyáva Báthoriak híresztelik! S éppen erre akarok rátérni. Először tehát bázist építünk a Maros mentén, majd délre fordulunk Temesvár ellen. Ha onnan kifüstöljük Báthori Istvánt és egész bűzös bandáját, családját, ha kezünkbe kerül a dél-erdélyi várrendszer legerősebb pontja, akkor majd eldönthetjük, hogy mikor s kivel vonulunk a török ellen, mikor s kivel számolunk le, ha ellenünk törnek főúri csapatok. A két szárnyat Gergely és Lőrinc vezeti, s a Maros két partján összehangolva vonulunk.

Aradot harc nélkül foglalták el, ugyanúgy Zádorlakot, Csályát. A gyűlölt Báthori család fészket, Világos várát kisebb harcban szintén elfoglalták. Hamarosan elérték a Maros utolsó szorosát, s a távolban feltűnt egymás mellett Solymos és Lippa vára. Lippa bevételétől sokat remélt Dózsa. Ez volt Arad vármegye legnagyobb, leggazdagabb városa, a Maros völgyének leghíresebb réve és vámja. Országos hírv vásárokat tartottak itt, gazdag kereskedők éltek a városban. Sőt, azon kevés települések egyike volt a magyar királyságban, amely pénzverővel rendelkezett, sókamarája is nagy hasznot hozott a királyságnak. Lippa lakossága nem harchoz, hanem eszes munkához szokott. A fejüket használták ezúttal is. Június 6-án harc nélkül feladták a várost, kiszolgálták Dózsa seregét, amivel csak tudták. Nem így a környék másik fontos vára, Solymos. Dózsát meglepte, amikor küldöttségét visszaküldték a városból.

Azonnal támadást rendelt el, biztos volt a gyors sikerben, az elrettentő erő hatásá-

ban. Már az első napon keserűen kellett észrevennie, neki, a tapasztalt végvári katonának, hogy serege óriási hiányosságokkal küzd. Városfalak, várak ellen nem tud harcolni, nincs is hozzá semmije. Újra át kellett gondolnia Solymos elfoglalását. Szerencsére az innen mindössze 15 kilométerre fekvő Lippán zsákmányoltak kisebb ágyukat, s a seregnek eleve volt - már a pesti indulás pillanatában is - csekély tűzérsege, tucatnyi kisebb ágyúja. Azokat azonban eddig nem kellett használni. Dózsa ismerte a tűzéreket, hál' Istennek jöttek vele és utána a déli végvárakból. Megparancsolta, hogy lőjék a város falait, de a házakban, a templomokban ne tegyenek kárt, szüksége lesz még erre a várra is a hátában erősítésként.

Másnapra felálltak az ágyúk a Solymos fölött húzódó kisebb hegyeken, s harmadnap elkezdődött az ágyútűzzel megtámasztott roham. Égett a vár egy része, a löportorony is kigyulladt. A falakat azonban nem tudták áttörni. Újabb és újabb rohamokat intéztek a kapuk ellen. A megriadt őrség és a polgárok úgy döntöttek, hogy ráveszik a kapitányt a vár feladására június 11-én. Dózsa keservesen látta, milyen nagy erőbe került e viszonylag egyszerű katonai feladat megoldása. Intett, amikor a követek szabad elvonulást kértek. Nem mészárolni jött, hanem biztosítani a hátterét... igen, összevonni az erőket, most már Temesvár ellen.

-Vezér, iszonyú hírt hozott a futár a pesti táborból! - kiabálta messziről egyik kapitánya. - Száleresi Ambrus harc nélkül megadta magát, a tábort szétkergették, a hajdúkat öldösték, ha ellenálltak, szabad préda lett a sereg, nincs már ott senkink, semmink.

Éktelen harag fogta el Dózsát. Lőrincnek a száján volt, hogy „ugye, megmondtam, ne bízz ebben a gyáva polgárban, Száleresiben!”, de ezúttal visszafojtotta magába haragját. Dózsa őrjöngött. Egyik legfőbb számítása volt elindulása óta, hogy a pesti tábor ellenőrzése alatt tartja az udvart és az onnan kitörő, onnan szerveződő támadásokat. S ha a túlerővel nem bírnak, majd küld erősítést. De hogy harc nélkül? Gyáván, koncokért? Ilyen kereskedő-kufár szellemre bízta ő a pesti sereg sorsát? Hogy' lehet ilyen rossz emberismerő? A jó vezérnek tudnia kell, kiben bízhat. Jó vezér ő? Nyilván nem, nem, nem!

-Gergely! Nagy szükségünk volna rád Temesvárnál. De még nagyobb van Pestnél. Indulj el azonnal a háromezer emberrel Pestre, feszített tempóban. Foglaljátok vissza a tábort, s ha kell, úsztassatok át Budára. Nem érdekel többé a király szentsége. Lemészároltatta saját keresztes katonáit: Király az ilyen, vagy veszett kutya?! Vesszen az eb! Tudnod kell, Gergő, hogy általános támadásban vagyunk mindenhol, s mire visszaérsz, Sárosi Nagy Antal elfoglalja Nándorfejérvárt, fent bevesszük Váradot, Székelyhidát. Megindulunk Kolozsvár ellen. Te pedig a pesti összecsapás után azonnal vonulj a Mátrába, s adj segítséget a hevesi kereszteseknek. Nemrég érkezett a hír, hogy Csuklyás Márton, a derék és kemény szívű pap vezetésével az ottani csapatok szétverték a velük szemben felsorakozott nemesi hadat. Nyilván hamarosan megindul ott is a nemesek bosszúja, erős fegyverkezése. Legyél ott időben Pest után.

Gergelynek inába szállt a bátorsága. Nem mutatta bátyja előtt, de most először félt. Ő soha nem akart parancsnok lenni. György jobban hitt benne, mint saját maga.

Magával sodorta bátyja ellentmondást nem tűrő parancsnoki akarata, elszántsága, s Nagylak után mindketten tudták, hogy nincs visszaút: ők a király ellen cselekszenek. S most vonuljon Pestre, a királyi vár alá? Hogy' jön ő ehhez? Villogtassa kardját Budára? Netalán húzzon karóba minden királyi katonát, akit ott talál, nemeseket is, főtisztakat? De elér-e oda? Ő soha nem cselekedett önállóan a keresztes had felszentelése óta. Szolgált, kiszolgált bátyját, mert apja, anyja mindig erre nevelte őt, s benne is ugyanaz a székelv vér kereste az igazságot: ne bántsátok a gyengébbet, s ha ti urak, ezt nem értitek, akkor levágjuk a fületeket!

György mindig megmondta, mit vár tőle, mit kell tennie. S amit nem mondott, azt megsúgta a közös vér. Bízva arra magát most is? Nincs ellentmondás, György egy percre se veheti észre, hogy ő most is inkább mellette maradna. Indulni kell, hát parancsnok lesz, s ha úgy adódik, felvonul a király ellen. Azzal, hogy most megindulnak a király által kinevezett déli, temesi főparancsnok, Báthori István ellen, Temesvár elfoglalására, ugyanazt teszik itt délen, mint amit bátyja most tőle kér fent a Dunánál: ez itt már harc, magyar magyarok ellen, keresztesek a király és a bíboros ellen.

-Nézz le ránk, Jézus Krisztus!

Kettévált a sereg, György útra parancsolta a fő erőket Temesvár irányában, a Lippa-Solymos vonaltól délnyugatra, Gergely pedig sorba rendezte csapatát Pest felé, észak-nyugatra. A fél országot átfogták hadműveleteik. Pedig ezt ők soha nem akarták - csak a török ellen készültek. Mi keverte össze ennyire a kártyákat? Mire György körbe fogja Temesvárt négy nap múlva, akkorra ő is Pest alatt lesz, ezen a sík, általuk korábban már bejárt és elfoglalt vidéken napi 70-80 kilométert is megtesznek, ha kell.

-Anyám, édesanyám! Ha látnál! Kapitány lett a kisfiad!...

-Arany és gyémánt egy csillagzat alatt! - nevetett fel Hans, amikor Lippa fő terén, a templom előtt „véletlenül” belebotlott Emesébe, aki a mise után jött ki apjával. Hans éppen Dózsa győzelme után érkezett, s hamarosan megtudta, hogy itt van az ő székelv meséje, Emese is. Vonulnak Dózsával a rákosi táborbontás óta. - Emese először nem hitt a szemének, azután, mikor mégis hitt, zavarba került nagyon. Még szerencse, hogy nem látszott rajta. Az öregnek rögtön gyanús lett ez a váratlan találkozás. Tudta ő, hogy ravasz a germán ember, hát még ez a fura világjáró. De már megennyhült. Annyi borzalmat látott az elmúlt hónapban, hogy egyre inkább érezte: a lányának biztos pontra volna szüksége, világos jövőre, mert túl kormos itt a világ. Ha ehhez Hans kell, hát intézzék egymással. Marcona férfi volt, észre sem vette lánya váratlan elcsendesedését. A megállás nélküli menetelés, a sok kemény katonaember látványa, s bizony a nagylaki, csanádi vérengzés amúgy is felkavarta Emese lelkét. Túl sok ez egy lánynak, nem erre született ő. Hogy mire, azon nem törte a fejét, de azt zsigereiben érezte, hogy inkább békére, mint véres háborúra. Megremegett a borzalomtól, alig hallotta Hanst.

-Én gyémántot látok, itt áll mellettem, de az arany fényét én bizony nem látom kenden - évődött az öreg kovács. - Kergeti az aranyborjút egész Magyarországon, de úgy látszik, annak gyorsabb a lába!

Hans elpirult. Egyrészt mert az öreg igazat mond. Küldetése silány. Másrészt, mert érezte, hogy itt őt most kiütötték az összehasonlításban. Mi tagadás, Emese gyémánt szeméi ott ragyognak most is, mint mindig. Ő viszont csak akkor ér valamit, ha aranyban dúskál. Az ő hibája! Miért hitte, hogy pénzzel mindent megválthat, mindenkit elérhet? Nincs annyi arany a világon, amiért Emese úgy döntene, hogy...

-Botond bátyám! Maga nyert. Nem minden arany, ami fénylik, ugye így mondják maguk? De azért egyet ne feledjen. Itt vagyunk Lippán. Ez a magyar arany egyik központja. Ha én itt pénzverőkre lelek - és leltem! -, akkor a kezem rajta van a kilincsen. -Neki magának is idegenül csengett ez az erőltetett reménykedés.

-Hagyd el, fiam! Nem pénzben mérünk mi. Csak vicceltem a gyémánttal meg a hiányzó arannyal. Látok én mindent. Tudom én, hogy nem véletlenül bukkan fel Lippán éppen akkor, amikor mi. De jól van ez így. A hűséget mi székelyek mindenkinél jobban becsüljük. Maga, vagy te, hogy is mondjam hát, te hűségesen követsz minket tavasz óta. Maradj itt mellettünk, ha dolgoz engedi. Aztán majd meglátjuk, ha ideér Emese édesanyja holnap vagy holnapután, merre van az arra neked. Majd ő rád néz, és tudni fogja. Ő és Emese egy vér, egy lélek. Én csak kovács vagyok, Emesét is vele kovácsoltam, kalapálgattam az anyjával, - már bocsánat e szóért -, s nem én, hanem ő volt az ékszerész, aki gyémánttá varázsolta. - Emese kellemetlenül érezte magát.

-Jól van édesapám, hagyjuk ezt a gyémántot. Nem vagyok én más, mint egy egyszerű székely lány. Kibírtam mindent az elmúlt hetekben, de ha megkérdezne, nekem már nagyon sok a vér látványa. Szívesen mennék haza anyámmal.

-Jöjjön velünk, ha akar - próbált legalább egy kicsit kedveskedni a lánya helyett az öreg. Két-három nap múlva indulunk tovább György uram seregével, addig megjelen Emese édesanyja is. Építse a sátrát a mienk mellé.

-Én itt lakom a pénzverde vendégszállásán, Botond bátyám, az kényelmesebb, költözzenek oda maguk is legalább mára, legyenek a vendégeim. Holnap tovább kell mennem Szebenbe, talán Brassóba. De jövök vissza hamarosan. Heteket akartam tölteni Szászföldön, de most az érdektelenné vált.

Az öreg szeme villant egyet. Emeséé is. Elutasít ez egy barátságos székely meghívást sátor-szomszédnak?

-Na, adjon Isten, uram! - s fordult is volna már. Azért még hátrapillantott, s látta a fiatalember arcát. Mintha a pokol csapott le Hansra. Így hallja őt az Isten? Vagy ő ilyen balga? Nem ismeri a magyarokat, a székelyeket. Az öreg karja után nyúlt:

-Bocsásson meg, ne haragudjon. Érték én mindent. Csak nálunk más a szokás. Persze hogy viszem a sátramát a maguké mellé, ez az egy éjszaka is közelebb hozza a maga csillagát az én földemhez. Inkább, mint hogy vegyem a sátorfámat...! - Fel-

nevettek mindnyájan. Na jó, jó ez a gyerek. Gyors és őszinte. Elindultak a Lippa vára melletti nagy mezőre, Emese próbált kicsit lemaradni, a lépéseit számolgatta, virágokat szaglatott a mezőről. Hans útközben szerét ejtette, hogy néhány szót váltszon az öreggel.

-Tudja Botond uram, a mi munkánk sem jelentéktelen. Nem beszélek róla magának sem, de azért el tudja képzelni, hogy ha én a hegyekben meg itt Lippán az arany különféle mestereivel tárgyalgatok, abban is lehet valami, nem? Megtudunk egyet s mást. Nem kard ez, de élesebb. Aki arannyal foglalkozik, annak kifinomul az érzeke, főleg a veszélyre. És itt most kétfelé állnak a dolgok.

Az öreg értetlen arcot vágott.

-A dolgok mindig kétfelé állnak, de inkább tízfelé. Mire gondolsz öcsém, túl homályos ez az én észjárásomnak.

-Milyen had ez itt? Kinek a serege? Ki ellen?

-Hát a királyé! Én meg a király fegyverkovácsa vagyok, és őt szolgálom, amíg csak tehetem, most éppen a török ellen.

-Nem tűnt fel magának, hogy a király serege a királyság várait foglalja el egymás után?

-Erősítjük a hadsereg hátát! Hogy legyen mire támaszkodni a török ellen.

-Szapolyai János sem így látja már, a király meg pláne nem. Magukat, Dózsát körbe fogják, és aztán...

... Dózsa is a királyra esküdött, tőle is kapott zászlót!...

... tegnapig! Ma azonban ma van! Szapolyai hadakat gyűjt Erdélyben, a székeleklyeknél is!

-A török ellen!

-Maguk ellen! Onnan jövök. Kiadta a mozgósítást. A székeleklyeknél is. Hiába székelekly Dózsa György, meg sok száz vitéz itt, a székeleklység a vajdának fog engedelmesskedni, hozzá áll, s akkor...

... nem azt akarja mondani kelmed, hogy székelekly ont majd székelekly vért!? Ilyen nincs!

-Én csak azt mondom, amit láttam. - Hans már bánta, hogy belekezdett. Egy ilyen népében hívő nagyszerű embernek minek megkavarni a gondolatait. Elég zavaros az neki is. - Mindenesetre, amit tegnap kért, annak eleget teszek. Szerzek az ágyúhoz, amit tudok: tapasztalatot, rajzokat, salétromot, rezet. Aztán majd meglátjuk. Július első felében itt leszek megint.

Lippáról egyedül utazott tovább Emese egy társzekéren. Este a csillagokat nézte ábrándozva. Melyik az övé? S ő is fent van ott gyémántként, valóban? Most először

nem volt vele az apja, aki bent maradt az ágyúöntő műhelyeket irányítani, Hans pedig - aki az elmúlt két hétben minden nap meglátogatta, mindenhova elkísérte - Szebenbe ment néhány napra-hétre. Azt mondta ugyan Hans neki, hogy a lippai aranyműveseknek kíván segítséget nyújtani anyagvásárlásban, mert hogy a Fugge-
reknek tervei vannak a lippai pénzverőkkel, és jobb lenne egy kicsit szorosabban együttműködni velük, a valóságban azonban Hans egészen más kérésnek akart eleget tenni. Az apja elárulta Emesének a lényegét. Botond mester kellő tapasztalat híján nem tudta jól kikísérletezni, milyen vastagra kell megnövelni a cső végét az ágyúk torkolatánál, és hogy milyen erőre kell ugyanott megedzeni ahhoz, hogy a kiáramló robbanó hő ne vesse szét a csövet. Ezt kellett Hansnak megtudakolnia Szebenben, vagy ha ott nem megy, Brassóban. Legkésőbb július 5-10-ig vissza kell térnie, mert Botond mester szeretné kiönteni az első ágyút a hónap közepére, második harmadára. S ha jó lesz, mehet a többi is, anyag már van bőven.

Váratlanul megállt egy lovas a szekér mellett. Úgy ragyogott, mint ez a drága júniusi magyar napfény. Nagyot kurjantott, Emesének félre se kellett néznie - ámbár megtette -, máris felismerte Lél hangját. Hol volt már a csanádi bú? Győzelmet győzelemre halmoztak szerte az országban. Lippa minden mestere Temesvár bevé-
telét szolgálja tudásával. A hadsereg létszáma nem várt nagyra nőtt. Ha elfoglalják a híres várat, Dózsa nyugodtan eldöntheti, hogy szerinte merre van az Előre! Amer-
re akarja.

-Drága kisasszony! Én ugyan látom magát minden nap - hol álmomban, hol ébren álmodozva -, maga azonban bújik tőlem hetek óta. Végre megtaláltam!

-Mivégre, Lél úrfi! Miért kellene magának engem keresnie? Nincs jobb dolga Dózsa jobbkezének? Vigyázzon, mert levágják azt is! - Emese nevető hangjában nyoma sem volt a múltkori keserűségnek.

-Előlem el nem bújhat többé! Ha kell, Emese kisasszonyt keresi minden hajdú, sőt, ha kell, az egész had. Legalább gyönyörködnek a háború rejtelmeiben.

-Honnan gondolja, hogy el szeretnék bújni. De hiszen éppen most kerültem elő. Vagy talán nem lát? Itt vagyok, ragyogok, mint a ...

... mint a legszebb angyalok!

-Angyalok?! Több is kellene netán az úrfinak belőlük? Én meg azt hittem, hogy csak egy után sóvárog!

-Hogy én sóvárgok? Miért tenném, ha az enyém!?

A szekéren mindenki nevetett. Értették már, mi zajlik itt, senki le sem tagadhatta volna. Itt bizony nagy dolgok történnek. Az se igaz, hogy hetek óta nem látták egymást. Messziről, egy-egy pillanatra mindig találkozott a tekintetük.

Mire Temesvár alá értek másnap este, Emese és Lél a legjobb barátok voltak a földkerekségen. Más, kevésbé szegénylős népek ezt úgy mondták volna, hogy olyan szerelmesek voltak egymásba, mint... na, erre nincs jó szó. Mintha ezer éve szerették volna egymást. Lél a nap nagyobb részében Dózsa parancsait fogalmazta,

formázta, közvetítette, este azonban kiment a nagyrétre, ahol - sok ezer vidáman beszélgető ember nagy nyilvánossága és szeme előtt - a legnagyobb szeretettel készítették a képzeletbeli jövőt.

Az országét, Dózsaát, a családjukét, s főleg persze a sajátjukét. Nem történt semmi, ami nem illett volna. Botond mester ugyan messze Lippán, Hans még messzebb Szebenben, tőlük akár meg is foghatták volna egymás kezét, de nem! Nem úgy van az. Azonban - joggal - úgy érezték mind a ketten, hogy nem egy Nap van az égen, hanem három. S minden egyes éjszakai csillagra is jut kettő-kettő. Emese szívének nem kellett kettéválnia. Bár nem mondta ki, s nem is gondolt rá, de lelke mélyén tudta, mit fog mondani Hansnak, ha egyszer visszajön ide.

Lél néhány hét alatt igazi férfi, bajnok lett. Amikor Dózsa felkérte, szorgos kis leányt, okos deákot láthattak benne. Az elmúlt két hónap hadi készülődése azonban kitárta Lél tudását. Fáradhatatlanul küzdött, dolgozott a sereg ütőképességén. Volt mit tenniük, hiszen seregeknek csak ők hívták. Bármely, csatákhoz szokott európai zsoldosvezér elsírta volna magát, és visszaadta volna bérét, ha bárki azt kéri tőle, hogy ezekkel az emberekkel induljon a török ellen. Dózsa, az öccse, Lőrinc, Amb-rus, meg a többiek azonban magyarok voltak, s tudták, hogyan jött létre az a hősiesség Nándorfejérvárnál 1456-ban, amire a déli harangszó minden nap emlékeztette őket is. Ugyanigy, ugyanazokból. Hunyadi keze kongat nekik is.

Lél azonban nem a seregszervezéstől lett férfi. Emese tette azzá. Az érzés, hogy valaki várja, hogy valaki csak az övé - lesz -, hogy a szép gyönyörű, a jó fenséges, a lágy selymes, a langyos forró, s a jégből is fény árad, ez az új érzés megnövelte erejét, felfokozta tempóját, kimeríthetetlené tette energiáit. S ha este végre elmehetett Emeséhez, egyetlen mozdulattal, egyetlen szóval elé tárta mindenét: ha Emese előtt állt, már benne is volt, benne lélegzett, benne sajgott, benne vágyott, benne szűnt meg Lél lenni. Lél ilyenkor Emese volt. S méltán remélte, hogy cserében Emesét Lélnék hívják.

Temesvár falainál

Dózsa György csapatai jún. 15-én körbezárták a temesvári várat. A város körül a síkságon több tízezer keresztes katona - mellükön, zászlójukon még mindig vörös kereszt díszlik -, s csaknem annyi gyerek, asszony. Sokan családjukkal szálltak táborba az elmúlt hetekben, mert féltek, hogy ha otthon hagyják őket, megtorlásoknak esnek áldozatul. Oly sok véres példa kísérte a harcba vonulókat életét. Sátorok, veretek sokan, mások egyszerűen csak bokrok, fák alá bújtak a rekkenő hőségben.

Ilyen hadsereget sem látott még Temesvár, amely immáron két évszázada játszik kiemelt helyet a magyar történelemben: az 1300-as évek elején a magyar trónra készülő, de azt egyelőre a vele szembeni ellenállás miatt elfoglalni nem tudó An-jou Károly Temesváron rendezte be saját királyi székhelyét, s innen kezdte meg uralkodását. Mostanra a török elleni védekezés legfőbb bástyája Nándorfejérvárral együtt. Temes vármegye, az egész Temesköz azonban inkább hasonlít holdbéli tájhoz, mint egykor virágzó, gazdag múltjához. A törökök évtizedek óta, különösen pedig I. Szelim uralkodása óta rendre lecsapnak e vidékre, gyújtogatnak, foszto-

gatnak, rabolnak - a lakosság nagy része elmenekült békésebb vidékekre. Helyüket a török elől folyamatosan északra menekülő szerbek foglalják el egyre nagyobb mértékben. A szerbek... istenverte kegyetlen népség. Sose lehet tudni, ki mellett, s ki ellen vannak. Ahonnan többet fizetnek nekik... elárulják a tegnapi szövetségest a mai koncert.

Dózsa rosszkedvűen nézegette az erős várat. Talán nem is kellene itt lennie. János vajdával együtt kellene vonulnia dél felé, a Balkánra. Ennek az álomnak vége. A vajda ugyan fogadta követét, meg is várakoztatta napokig, de semmi jót nem üzent. Egyetlen értékelhető mondat nem jött tőle. Akár meg is nyugtathatná magát, hogy Szapolyai János ezek szerint még gondolkodik a szövetségükön, az összehangolt katonai műveleteken.

-Ne higgyél senkinek, György! - ismételte Lőrinc is, Ambrus is. - Ez csak szerep. El akarja játszani, hogy ért bennünket. Hogy a török az ő fő problémája. De Szapolyai János legfőbb problémája a hatalom. - Ambrus folytatta: - A királyság az ő egyetlen létforrása, onnan kaphat mindent. Minél gyengébb a király, annál többet. Ezért addig gyengíti Ulászlót és az ő embereit, ameddig csak lehet. Ameddig nem kerül veszélybe a királyság. Ha veszélybe kerül, együtt rontanak ránk. Nekik mi csőcselék vagyunk, vérengző vadak.

-Lehet, hogy tévedsz, Ambrus. János vajda fő ellenfele Báthori és Perényi. Velük szemben soha nem lehet nádor. S ha nem lesz az, soha nem férhet a királyválasztás közelébe. Jobban gyűlöli őket, mint bárki mást. Neki mi eszköz vagyunk. Ha azt gondolja, hogy velünk erősebb, akkor vagy egyesül velünk, vagy távol marad a harcainktól.

-Nem fog! A király parancsa őt is kötelezi. Ha tétlenül nézné a mi hadviselésünket, felségárulást követne el. Hidd el, György, ő a te fő ellenséged.

-Nem harcolhatunk egyszerre mindenki ellen. A mi fő ellenségünk Báthori István, ez a nyomorult féreg, ez a mindig holtrészeg liliomtipró, egy a hernyó, aki katonái röhögése közben képes volt gatyában menekülni a nagylaki kastélyból, ahelyett, hogy kardot rántott volna. Látni akarom Báthori halálát, kövesse ő is Csáky püspök sorsát. Rokonok, nemde?

Maradt minden függőben. Meg kell vívni Temesvárt, s aztán eldönteni, van-e miről tárgyalni a vajdával. S ha vele lehet, utána a királlyal és a bíborossal. Báthori, a fába szorult féreg? Vinnyogjon, kifüstölik. - Dózsán átvillant a solymosi vár alatt tapasztalt hiányosság, újra keserűség fogta el. Talán mégis itt kellene hagyni a várat? Nem értenek ők ehhez. Egyesülni kellene Sárközi Nagy Antal kiváló, elszánt csapataival, s együtt elfoglalni Délvidéket. Miért olyan fontos Temesvár?

Újra jelentést kért szárnysegédétől, aki mindenhova elkísérte, mindenről tájékozódott. Lél most is nagyon pontos képet rajzolt az országról.

-Gergelyről, a pesti és a hevesi táborról nincs friss hírünk. Az ország nagy részén azonban újabb és újabb tüzek gyúlnak. György, ezek valóságos tüzek! Égnek az irattárak a monostorokban, égnek a kastélyok, ahol az urak ellenállnak. A fölkelés

egyre nagyobb területekre terjed ki Dunántúlon. Fejér megye és maga Fejérvár, Veszprém, a Bakony vidéke egy Sós Domokos nevű vezér irányítása alá került. Nem tagadhatjuk: ahol érik, gyilkolják a nemességet. Felkelések vannak az Al-Dunánál, Sárosi Antal csapatai mellett máshol is szerveződtek egységek: Herkulesfürdő, Orsova és Szörénytornya környékén, ahol sok szerb is részt vett a lázadásokban. Torontál vármegyében is folynak elszigetelt harcok, és persze dühös fosztogatások, ahol a magyarok mellett szintén szerb parasztok is harcolnak. A napokban foglalták el az ottani csapatok Becskerek várát. Ugyancsak Torontál megyében bekerítették, talán már be is vették Becsét, Temesben pedig Cseri és Csák várát. Mindannyian arra várnak, mi lesz itt Temesvárnál. - Lél arca kipirult a büszkeségtől.

-Kitörték-e harcok Erdély más körzeteiben? Biharról, Váradról tudok. De magára Erdélyre áterjedt-e a háború? - Dózsát valójában a Székelyföld érdekelte, de tudta, hogy katonailag az a legfőbb kérdés, hogy Közép-Erdélyben kialakul-e egybefüggő hadviselés, lesz-e kapcsolat az önállóan felkelő, szerveződő csapatok között. Csak ebben az esetben lenne értelme betörni Erdélybe, s majd a Székelyföldre a temesvári győzelem után. A vajda ugyanis nagy úr Erdélyben, sokan hallgatnának rá, ha parancsot adna ellenük...

-Torda vármegyében maguk a tordaiak, a város állt a felkelés élére, s ez áterjed a környékre is. Torockó már a felkelők kezén van, és elfoglalták a torockószentgyörgyi erődöt is, a vár egész őrsége megadta magát, mert a felkelők mellé odaálltak a környék jobbágysai is, és így együtt leküzdhetetlen fenyegetést jelentettek a vár számára. Innen majd mi is sok segítséget kaphatunk a fegyverkezésben. Ez a vidék, maga a város a vasipar központja, sok hasznos kohóval, vasverő üzemekkel.

-Mi a helyzet Erdély szívében, Kolozs megyében, s magában a városban? Mellénk álltak-e a polgárok, vagy hallgatnak kényelmesen, netán gyáván?

-Kolozsvár környéke már hetekkel ezelőtt a mieink kezébe került, a város akkor még nem. Most azonban csoda történt. A kolozsvári polgárok - csakúgy, mint Kasán - eleinte megkísérelték az ellenállást, távol tartották a várostól a felkelőket. Meg akarták védeni azt a tucatnyi nemesi családot, aki ide a városba menekült a felkelés elől. Mikor azonban látták, hogy nagy baj lehet ebből, s a végén rájuk gyűjtjük a várost, egyezséget ajánlottak a keresztieseknek. Beengedték a sereget, el is látták rendesen, cserében nem esett baja a nemesi családoknak. Azért azt nem mondanám, hogy Kolozsvár a keresztiesek tűzfészke lett, dehogy lett, egyszerűen eltűrték, hogy fölénybe kerültünk. Ki tudja, mi lesz holnap.

-Tovább! - vágott közbe ingerülten Dózsa. Nem szerette, ha helyette okoskodnak. Nehézség mindig lesz, az a dolgunk, hogy irtsuk ki.

-Dés város, a vármegye székhelye lett a Belső-Szolnokban megerősödő kereszties mozgalom központja. Nagyon fontos, hogy egyre több város áll mellénk. Nagy Jánosnak hívják ott a kereszties csapatok kapitányát. Elérte, hogy egyre több román jobbágy, paraszt is beáll hozzánk.

Dózsa elégedetten hallgatta a beszámolót. Mint katona rettegett attól, hogy be-

hogy körbekerítsék. Csak akkor tud eljutni a székelkekhez, ha Erdély jelentős körzeteiben erős csapatok harcolnak. Ezek nem az ő erői, egymástól is függetlenek, de velük könnyebb lesz egyeztetni, mint bárki mással. Főleg, ha itt győz. Temesvár felé közeledve tudta, mindig is tudta, hogy mehetne más irányban is. Nem biztos, hogy ez a legjobb megoldás katonailag, főleg, ha túl sokáig tartana a vár bevétele. Tudta, zsigereiben érezte, hogy nem a vár katonai jelentősége miatt álltak itt meg, hanem mert Báthori... minden aljasság jelképe, amit a főnemesség megszemélyesít Magyarországon. Vérengző, bestiális, zsarnokoskodó, tehetségtelen, ragadozó, de nem, mint az oroszlan, hanem mint a hiéna.

Ha az ő fejét veszik, akkor tényleg megmutatták, milyen elszánt ez a harc. Akkor a királynak nem marad más választása, mint leülni velük, békét kötni, megadni a feltételeket: megszüntetni a jobbágyüldözést, a főurak és főpapok végtelen hatalmát, biztosítani a szabad költözést a szabad embereknek, családjukkal együtt. Megszüntetni a püspökök világi hatalmát: Magyarország legyen egyetlen püspökség, s ne tucatnyi, megannyi olyan zsarnokkal, akinek semmi köze egyházhoz, hithez, valláshoz, hanem csak Isten nevében rabolja népét. S ő, Dózsa György és vitézei eredeti tervükhöz képest szervezett haddal, a vajda seregével egyesülve indulhassanak a török ellen. A békekötés után! Csak utána! Mert most a király áruló, s ekként tekint őrájuk. Most még vérnek kell folynia.

-Adj ki támadást a falak ellen, s előtte két-három napig lövesd a várost - sürgette Dózsát Lőrinc. - Be tudjuk venni a várat. Legfeljebb két-háromezer ember védi.

-Lőrinc! Szeretem elszánt hitedet. Ez mindig, mindenben segít. De a kőfalak ellen csak akkor, ha csodával társul. Nincsenek csodák. Mi nem értünk a várvíváshoz. Hullanának embereink, mint a pelyva. Kiszáritjuk a várat, kiéheztetjük az őrséget, s a lakosokat is, ők majd meggyőzik a katonaságot a feladásról. Nyár van, kiszárad minden, nem lesz vizük sem.

Dózsa behívatta valamennyi parancsnokát.

-A mi hadunk nem hadsereg. Van ugyan sok kiváló katonánk, de a tömeg nem ért a harchoz. Félelmet jelent, de nem veszélyt. Azok ott bent derék vitézek, ezt a várat már a törökök ellen is megvédték. Mindenki menjen vissza az alakulatához, és készüljünk fel arra, amihez értünk. A kétkezi munkára.

Értetlenül néztek a vezérre. Nem kapálni jöttek ide, hanem harcolni.

-De bizony kapálni fogunk, ásót, lapátot a kezekbe, fejszéket is. A Kis-Temes miatt soha nem tudunk a falakhoz férni. Csak akkor, ha elvezetjük a vizét.

Néztek egymásra a parancsnokok. -Mi?

-Addig ásunk sok tízezer kézzel, amíg bele nem vezetjük a Kis-Temest a Temes folyóba. S ha majd a Nap és Isten segítségével a meder teljesen kiszárad, akkor erdőt vágunk, s fatörzsekkel, ágakkal, rájuk szórt kövekkel, földdel betömjük a folyómedret. Akkor aztán fel a falakra! - A tapasztaltabb, végvárat látott katonáknak parancsba adta Dózsa, hogy járják körül az egész környéket, kutassanak fel minden

lehetséges helyet, ahonnan a vár, a város vizet kap, s zárják el az összes forrást. Kezdték érteni, s viszketett a tenyerük...

-Ki fogjuk szárítani a várost is. Fulladjanak bele a nyári aszályba!

Lőrinc ellentmondott.

-Amit most javasolsz, György, az egy-két hónap. Nekünk nincs annyi időnk.

-Miért nincs, Lőrinc? Időnk aztán bőven van! A nyári termés ellátja a sereget bőségesen. Ősre pedig bevonulunk a várakba, városokba, s felkészülünk a tavaszi törökellenes hadjáratra.

-Nincs időnk! Ezek az emberek nem katonák! Csak addig tartanak ki, amíg őrzik hitüket. A tétlenség, az elnyúló tábori élet, a tényleges harc hiánya, az ebből látszó kudarc agyonnyomja majd őket. Én ismerem, mi a lélek ereje. Én ezt jobban ismerem, mi papok ezt adjuk nekik. De nem tudok bátorságot önteni beléjük nap mint nap, amikor ott sír a gyerek, ott zsémbeskedik az asszony, s közben nem történik semmi. El fog lustulni a seregünk. A semmittevésben nem látszik az Isten ereje!

-Ugyanez fogja felőrölni a vár őrségét is. Ráadásul éhínség, vízhiány, a biztos vereség tudata. S a végén rágyújtjuk Báthorira egész piszkos életét. S lesz egy erős várunk. - Dózsa György ekkor váratlanul elhallgatott. Nem mondott semmit, nem folytatta a biztatást, ború suhant át az arcán. Fájdalmasan jutott eszébe, hogy milyen csekély tudásuk van várak, megerősített városfalak ellen. Gyulát nem bírták bevenni, s a legnagyobb szégyenszemre el kellett vonulniuk Szeged városfalai alól is, pedig azok aligha nevezhetők várnak... Hát igen! Éppen ezért kell végre egy igazi, erős vár, Temesvár! Bármilyen áron. Addig egy lépést sem tovább.

-György, mondom, az idő! Vagy próbáljuk elfoglalni napok-hetek alatt bármi áron, bármekkora veszteséggel, vagy menjünk el a vár alól...

... ez képtelenség, nem hagyhatjuk a hátunkban legnagyobb ellenségünket...

... s ha Nándorfehérvár ellen indulnánk? Nem volna célszerűbb?

-Megfutamodásnak tűnne! Azt hogyan indokolnád katonáid „lelkének”? Eddig mindent elfoglaltunk, amit akartunk. Futamodjunk meg az első erős vár alól? S Nándorfehérvárt beveszi Sárosi Nagy Antal nélkülünk is. A két vár együtt jelent teljes ellenőrzést a Délvidék fölött, akár a király, akár a török ellen. Ma reggel érkezett a hír, hogy Biharban győztünk. A kereszties csapatok elfoglalták Váradot és Székelyhidat. Nemrégén még az úri csapatok voltak fölényben, most miénk az egész vidék. S tudom, hogy Veszprém, Győr környékén, sőt az ország nyugati határvidékén is lázadások robbantak ki, harcok folynak. A kereszties had ügye győzelemre áll, csak most nem a török ellen, hanem a saját szabadságunk eltiprói ellen véd minket Jézus keresztje. Ezek a szegény emberek Istenre, az égre szegzik tekintetüket egész életükben minden ébredéskor, minden lefekvéskor. A megváltást keresik.

Másnap a parancsnokok összeszedték embereiket, s rögtön munkára vezényelték. Nem volt könnyű. Pest óta, több mint egy hónapja erős menetelésben, sokszor nél-

külözve vonultak. Most végre megpihenhettek. Vadászhattak a környék erdeiben, mulathattak esténként. Ez is az emberi élet része. A vár úgysem bevehető, a vezér majd csak kitalál helyette mást. S most mégis, nagy erőlködéssel munkába állnak. Jobbágmunka, ismerős, utált. Lélekölő. Mennyivel jobb kaszát, kardot élesíteni, nemesi bandériumot kergetni, máglya alá gyújtani, ha rajta gyilkos nemes ég. „A nemesség az éig égjen!”- harsogták nevetve. A fegyelmet, amit Dózsa követel, nem könnyű megszokni, főleg, ha ott gajdol a drága, védelmet kérő család. Az öreg, tapasztalt katonákat követve azonban mégis mozgásba lendült a nép, a „sereg”, heteken át árkokat, új patakmedret ástak, hordták a fatörzseket, rózsét. Óriási volt a feladat, de ezen múltott a temesvári ütközet. Mivel a Nagy- és a Kis-Temes vize egybetorkolt, az így keletkezett mocsarak a várat és a várost majdnem hozzáférhetetlenné tették.

A várból nézve gyorsan világossá vált a hirtelen munkához látott kereszties sereg célja, s rettenet fogta el a temesi gróf szívét. Parancsnokai egy része felvetette a tárgyalást a szabad elvonulásról, de ettől a gróf és főispán főparancsnok mereven elzárkózott. Pontosan tudta, hogy az ő feje elvonulás közben elválna a testétől. Kiszámították: július közepéig elég a vízkészlet, az élelmiszert adagolni kezdték, mert abból még annyi sem volt.

Akkorra Dózsa befejezi a Kis-Temes elvezetését a várat körülvevő árkokból, és feltölti azok helyét. Utána napok kérdése a mészárlás. Július elején Báthori István egy álmatlan éjszaka után titkos követet menesztett Gyulafehérvárra, Szapolyai János vajda székhelyére.

Kard sújt a keresztre

Szapolyai János átnyújtotta öccsének, a 16 éves Györgynek Báthori levelét. A követet kiküldte, kettesben akart maradni kis testvérével, akit egyébként jómagá hadvezérnek tekintett már, csapatmozgásokat bízott rá, s azt szerette volna, ha önálló egységgel és feladattal bízhatja meg, vagy a török ellen, vagy most...

-Szorul a kapca a díszes főuraknál, talán a királyé is! Mire nem hajlandók újabban derék barátaink? Segítséget kérni. Tőlem! Az undok ellenségtől, a tót fattyútól, a bűdös jöttmenttől. A nagyságos gróf úr fél attól, hogy zsírját sütik Temesvár főtérén.

-Milyen hír jött, bátyámuram?

-Segítséget kér Báthori, azzal, hogy a király és Perényi Imre nádor nevében kéri. A nádor, akit pedig a Dózsa elleni hadjárat főparancsnokának neveztek ki. Elfogytak az urak, oda a bátorság? A sok derék arisztokrata, hadvezér! Báthori mellett Borne-missza János, Perényi István, Bebek János, Drágffy János. Egyiknek sincs mersze vagy serege? Ez a magyar király hada? Hallom, hogy Ulászló Csehországba küldött segélykérést, hogy onnan állítsanak ki 10 000 zsoldost. Mire ideérnek, Dózsa pernyét csinál belőlük, szállnak majd az égen egymás után. Porból lettél, pernyévé leszel... Megérdemelné a gróf a sorsát, engem így is, úgy is gyűlölni fog.

-Azt mondtad, hogy a király dandárokat ígért Báthorinak Temesvár felmentéséhez.

-Hazudni ne tudna egy Jagelló? Ismerem őket, rokonok vagyunk, nemde? Amikor a király erről beszélt a tanácskozáson, sokat mondóan nézett rám, mintha rám gondolt volna. Azt azonban rosszul teszi!

-Bátyám, nem mondhat szemet a királynak.

-Hetek óta ezen gondolkodom. Döntöttem, bár még nem mondtam senkinek, neked sem. Rendben, felmentem Temesvárt, mert ha Dózsa kezére kerül, utána Erdélyt veszélyezteti ez a bűdös, zagyva, elmebeteg parasztbanda...

-... nem egészen buta parasztok ők, bátyám! Ha jól hallom, kitűnő tűzérek, utászaik, elszánt papjaik, kipróbált székely hadnagyok vannak, akik évtizedeket töltöttek a végvárakban, vagy éppen most csatlakoztak Dózsa seregeihez.

-Dózsához? Ők a királyhoz és a pápához csatlakoztak! Azt gondold, hogy a kisnemesek, a vitézek, a polgárok ezt akarják? Rabolni, gyűjtogatni, együtt fosztogatni a bitang jobbággyokkal? Ha most és mi nem állítjuk meg őket, akkor ki?! - János vajda már-már üvöltött. - Engem nem érdekel Báthori. A király sem. Engem az érdekel, hogy a lázadás nem veszélyeztetheti Erdélyt! Engem azzal bíztak meg, hogy tartsak itt rendet. Tartok is! Döntöttem tehát. Egyelőre bent maradunk a hágók védelmében. Lassan csúsztatjuk előre a csapatokat a Kárpátok déli oldalán, délről közelítünk Temesvár alá, onnan, ahonnan senki nem várná. De erről senki sem tudhat! Báthorinak sem mondhatjuk meg. Legyen ő átkozott abban a várban, keljen fel minden nap úgy a Napja, hogy ez az utolsó.

-Közlöd a gróffal a választ?

-Nem. És a királlyal, a nádorral sem. Majd ha kell, megtudják. Nélkülem döntött a haditanács, izlelgessék. A király pedig hagy tudja meg, mennyi idő alatt képes bevetni cseh csapatokat Magyarországon. Legyen ez az ő leckéje. György! Te fogod vezetni a balszárnát.

-De bátyám!

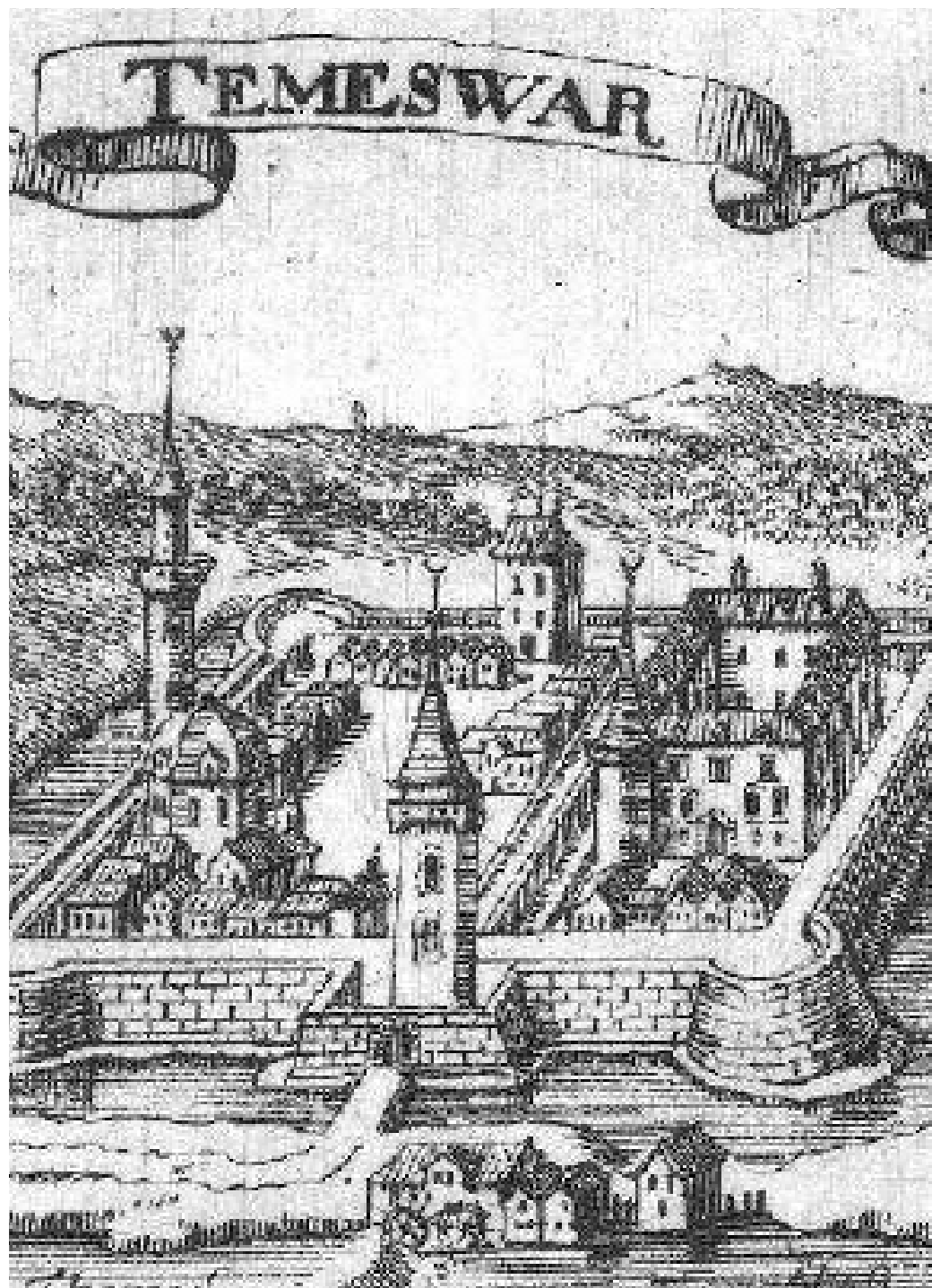
-Eddig mérlegeltem, mi is történik itt Magyarországon! Pápa, bíboros, király, nádor, grófok, kincstárnokok, zászlósurak és vezérek, egy sor mihaszna semmi. Egyik gátolja a másikat. Te majd megmutatod a magad 16 évével, mit jelent az, ha valakit Szapolyainak hívnak.

-És ha nem tudjuk felmenteni Temesvárt? Ha Dózsa győz?

-Parasztok a vajda ellen? Székely lófő a szepesi gróf ellen? Akkor inkább haljak meg ott. De ne felejtse apánk tanítását: mi élni és megélni születünk! Mi, a mindig győztesek. A király talpnyalói levitézlett gyáva urak. Te és én vagyunk az új nemzedék. És vannak mások is. Meríts példát és erőt belőlük is, meg persze a nevedből. Tomori Pál ugyan szintén a király és a nádor - meg Bornemissza - hűséges alattvalója, de kiváló katona. Jegyezd meg az ő nevét, öcsém. Szükségünk lehet még rá, bár ki tudja: hiába köznemes ő is, a királyt szolgáló nagyurakhoz húz.

-Ki ez a Tomori? - kérdezte Szapolyai György kíváncsian

Temesvár

-1505-től mindmáig itt Erdélyben a kinevezett fogarasi várnagy. Azt is mondhatnám, hogy alám tartozik, de ez nem igaz. Bornemisszát, a királyt szolgálja Budán. De azért mindenki emlékszik arra, amikor 1506-ban fő része volt a székely lázadás leverésében, amely az ökörsütésnek nevezett adó miatt tört ki. Helyén volt a szíve, igazi hűséges katona. Két éve, amikor Ulászló király békét kívánt kötni a török szultánnal, tehát 1512-ben Ulászló őt küldte követeként a török udvarba.

-A te híved?

-Nem, s nem is lesz soha. Ő mindig a király hűséges katonája lesz, neki erre jár rá a szíve: A király! De ne csak vele foglalkozzunk. Van más tehetséges fiatal is, akire számítanunk kell a te korosztályodból. Ott van az öreg bihari vitéz, Ártándi Tamás bátor fia, Ártándi Pál, aki szétverte a felkelőket az első fontos csatában Váradnál. Győztes ifjú nemes. Ide hívjuk a táborunkba, vedd őt is magad mellé. Én ugyan megvetem a nádort, Perényi Imrét, de veled egyidős fia, Perényi Ferenc nem véletlenül váradi püspök és főispán 14 évesen. Tehetséges, tanult ember. Azt mondják, hogy Dózsa táborában sok az elszánt, kiváló pap... azt hitték, a pápa hívja őket az oszmán ellen. S a papok valóban hatalmas erőt jelentenek, ha egy ügy mellé állnak.

-Jó. De akkor mi is állítsuk magunk mellé Várdai Ferenc erdélyi püspököt - kezdett lelkendezni Szapolyai György. - Jelezze minden magyarnak, hogy az erdélyi egyházfő mellettünk áll, s aki a papok közül ellenünk fordul, azt kiátkozza.

-Várom őt is a táboromba, vidd te neki a hírt. És most már megtudhatják ők is, amit eddig eltitkoltunk, a király is, én is. Június második felében Budán jártam egyeztetni Ulászlóval. Egyértelműen megkért, hogy mentsem fel Temesvárt. Teljesen szabad kezett az erdélyi hadak főparancsnoklására, seregbe gyűjtésére. És arra is, hogy ha győzünk, én mondom meg, mi lesz a keresztes seregből hordává aljasult csűrhe sorsa. A király nem szól bele semmibe. A titkos megbeszélésre nem hívta meg a király Bakócz Tamást, viszont jelen voltak a mindenben döntő nagyurak: Frangepán Gergely kalocsai érsek, Szatmári György kancellár, Várdai Ferenc erdélyi püspök, Báthori István temesi főispánt pedig a testvére képviselte, nevében ő nyilatkozott arról, hogy tudomásul veszik a teljhatalmamat... ha segítek. És én bólintottam. Ők meg némán hallgattak s bámultak maguk elé. Meghiszem azt. Ezek akarják kétségbe vonni az én magyarságomat?! Ott kapta a király a hírt a fülem hallatára, hogy Győr, Sopron környékén is harcoló paraszts csapatok alakultak, és hogy Veszprém vidékén véres összecsapások dúlnak, továbbá lángokban áll Heves, Eger környékén megannyi kúria, s egészen Kolozsvárig lázadások sora robban ki. Sápadtan, ijedten vették tudomásul az urak, az állítólagos haditanács, hogy lángokban áll az általuk vezetett ország - folytatta János vajda gúnyos hangon. - György, menj a csapatokhoz, vedd kézbe a szervezést. Egyelőre vesztegeljete Krassóban, Lugos fölött, az előőrsök pedig keljenek át a Kárpátokon, kerüljék meg délről nyugati irányban haladva, de most még ne közelítsenek Temesvárhoz.

Szapolyai György arcát pír öntötte el, annyira fellelkesült bátyja szavaitól. Most először érezte igazán, hogy hadvezérnek rendelte őt is az Isten. Új nemzedék, ő fogja majd össze. Nem a király számít, nem is a pápa, a bíboros a legkevésbé sem. A fegyver számít, s a hatalom, amelyhez hozzásegít.

-Június vége van. Temesvár nem tart ki soká. Még ma elrendelem a mozgósítást Erdélyben. Az ökör Dózsa. Azt hiszi, hogy mert ő székely, majd őt segítik társai. A székelyek szabadságukért a királyt szolgálják, nem holmi lázadókat. Erdélyben a király én vagyok. Majd még megismerkedhet Dózsa a társaival a csatatéren. - János vajda elégedetten nézett öccsére: - Jegyezd meg jól, öcsém! Erdély az enyém. És az is marad. A tied is tehát...

A vereség lehelete

Gergely útközben - a hírek hallatán - rájött, hogy nem is egy, hanem két hadszíntér vár rá, az egyik összefügg a másikkal. A Rákos mezejét vissza kell foglalni, ezt értette. De megtudta a hírekből, hogy ha nem veszi kézbe sikeresen a Heves, Pásztó, Debrő, Eger környékén folyó harcok irányítását, akkor ott olyan fölénybe kerülhetnek a nemesek, hogy őt Buda és a hevesi nemesség bármikor két tűz közé foghatja, bekerítheti, foglyul ejtheti. Akkor viszont szabaddá válik az út Bornemissza János és Tomori Pál számára az Alföldön keletre, Váradra, Biharba, Erdélybe. Onnan, északról könnyedén támadhatnak György déli, fő seregére. A hevesi harcok változó sikerrel folytak. Nem volt igazi vezérük, parancsnokuk. Egyszerre kell kézben tartani Pestet a Gubacsi-mezőről, Egert Debrőről! Szinte lehetetlen - gondolta Gergely. El is hessegette magát az ijedtséget. Bátyjától az utóbbi hónapokban megtanulta a kérlelhetetlen hadszervezés, felkészülés, a véres csata megvívásának gondolatát, gyakorlatát.

Nem tudhatott semmit a király és a főnemesek, köztük Szapolyai János júniusi tanácskozásáról, a döntésről, mely szerint nem szerveznek - mert nem tudnak - egységes királyi hadsereget, hanem minden körzetben minden nemes köteles helyi háborút vívni a felkelők ellen, külön csoportokba szerveződve az ország minden területén. Szapolyai Jánosé Dózsa. A többiek Bornemissza János budai főkapitány összehangolásában északon, keleten, délen, nyugaton felveszik a harcot. Nincs kegyelem! Megölni minden ellenállót, mindenkit, akit a táborban találnak, legyen az jobbággy, kisnemes, kispap, polgár, végvári vitéz, mind az ördög fattya.

Amikor Gergely kétfelé osztotta seregét, az egyiket Gubacs, a másikat Debrő irányában, nem is sejtette, hogy mindkét csatatéren jól összefogott és vezetett főúri csapatok várják. A Gubacsi mezőn Bornemissza János és Tomori Pál mintegy kétezer fős lovas és gyalogos alakulata váratlanul csapott le rájuk, menet közben. Nem volt tárgyalás, békítgetés, feltétel. Mészárlás volt, amelyben a keresztesek ideig-óráig bátran küzdöttek. Délutánra kiderült azonban, hogy a megsemmisülés nem kerülhető el. Csapatának nagy részét holtan látva Gergely megmaradt embereivel Heves felé indult az ottani erők megsegítésére. Esélye sem volt azonban erre. Mert bár harmadnap, június 21-22-én ostrom alá fogta Szikszót és Debrőt, azzal nem számolt, hogy Pásztón az ottani paraszts csapatok fő ereje hatalmas vereséget szenved, immáron másodszor, s ezzel utoljára. Menekülő keresztesek számoltak be neki a kudarcról:

A paraszts csapatok joggal hitték, hogy nagy térségben nagy segítő erőkre támaszkodhatnak. A hevesi és a várkonyi táborba folyamatosan gyűltek a harcolni akarók egész júniusban. A Csörsz árkan keresztül kifejezetten Eger irányában akartak nyo-

mulni, a vár, a püspökség ellen. Nem tudtak róla, hogy különféle nemesi csapatok szerveződtek, és a Hatvan-Gyöngyös-Verpelét útvonalon haladva Debrőnél össze is fogtak egységes erővé. A paraszts csapatok éppen a Debrő fölötti kis hegycsúcsot védő gyenge várat ostromolták, amikor Drágffy János főúr vezényletével uradalmi alakulatok, bandériumok támadtak rájuk, sok nemes részvételével. Őket támogatta az egri püspök 300 főt számláló fizetett hadserege is egy tapasztalt zsoldos katonaiszt, Bonzagno vezetésével. A mintegy 1000 fős nemesi hadsereg szétszórta a meglepetéstől szerveződni sem tudó 6-7000 fős keresztes alakulatokat, rengeteg szerencsétlent lekaszaboltak, a dandárnak nyoma sem maradt. Vége! - sírtak a hírt hozók. - Vége! Vége!

Amikor két héttel később ide ért Pestről Bornemissza János és Tomori Pál is, hogy megtisztítsa az utat Várad, Bihar felé, s oda jutva szabad utat nyisson Erdélybe a főnemesi csapatoknak, Gergely már útban volt megmaradt embereivel Temesvár felé. A hevesi parasztlázadás erői olyannyira meggyöngültek, újra szerveződni alig tudtak, hogy Bornemissza csapata könnyűszerrel végzett velük Egertől délre, Maklárnál.

A pesti és a június 24-i pásztói győzelem után az addig gyáva nemesség vérbosszút esküdött. Egyre többen csatlakoztak a Várad felé tartó katonai menethez. Akik között nem volt ott már Bornemissza János és 1000 katonája, s csak kevesen tudták, hogy azért bízta a sereg vezényletét Tomori Pálra, mert ő délnek fordult a Duna-Tisza közén, a Duna partján.

Gergely július 10-én érkezett vissza a temesvári táborba. Bátyja nagyon rossz kedvvel fogadta a híreket, s félni kezdett amiatt, hogy nem számolhat többé a Gergellyel elküldött kiváló katonákra sem. Két nappal később ezért aztán csaknem hisztérikusan fogadta a Bácsból lóhalálában érkezett kis csapatot, amely bejelentkezés nélkül robbant be sátrába:

-Bornemissza nem Budára ment Gubacs és Debrő után, hanem délre, Bácsba! Senki sem számított rá közülünk. Rajtaütött a bácsi várban kiépített szálláshelyünkön, elfoglalta a várat, s iszonyatos vérengzésbe kezdett. A bácsi tábor nincs többé. Nem tudom, mi lett a többiekkel, mert futottunk jelenteni neked, György vezér, hogy tőlünk ne számíts támogatásra Temesvárnál.

György megtudta másnap azt is, amit a Bácsból érkezett küldöncök még nem mondhattak el. -Bács várának elfoglalása után Bornemissza János serege rajtaütött Sárosi Nagy Antal perleki táborán, órák alatt szétverte azt, hírmondót se hagyott, akit tudott, felkoncolt.

-Vége, György! Vége! Bácsban, a Szerémségben nincs többé szervezhető hadunk, fejesztve menekül mindenki. Vége!

Ez rosszabb hír volt bárminél. Délnyugatról nincs többé védelme, Bornemissza bármikor rátámadhat onnan. S ha a vajda is...?! Sötét felhők jelentek meg Dózsa képzetében. Vibrált benne a feszültség, hogy vajon mi lehet a helyzet a keresztesek másik erős központjában, a tőle függetlenül is komoly harcokra képes Szabolcsban,

Biharban, Ugocsában, Szatmárban, Beregben, hiszen Váradot sikeresen bevették a kezdeti kudarcok után. Még aznap este újabb kis csapat vágta át a vezér sátra felé. Szótlanul álltak Dózsa előtt.

-Váradról jöttünk, György. Várad nincs többé!

-A szentséges Úristenit! - fakadt ki Dózsa. - Micsoda? Mi történt? Nemrég foglaltátok el a várat! Hát miért küldtem oda Lőrincet erős osztagokkal?!

-Lőrinc feladni kényszerült a várat, mert Tomori Pál vezényletével megérkezett a budai felmentő sereg, s összefogtak a helyben folyamatosan szerveződő főurakkal. A nemesi hadak élére állt Drágffy János, Bánffy János, Tornallyay János. De ez nem minden, Dózsa György. Útközben egy Kolozsvár irányából menekülő kis csapat csatlakozott hozzánk. Szétkergették Kolozsvár alatt is a felkelőket. Barlabássy Lénárt erdélyi alvajda seregei egyesültek a váradi győztesekkel, a város polgársága átváltozott hozzájuk, s nekünk menekülni kellett. Feléd tartanak a megmaradt katonák. Ők sokan vannak, mert nem tört ki véres harc.

-Ember! Miért nem tört ki? Kolozsvár feladása akkor is a legnagyobb vereségünk, ha tízezren hálnak ott meg, s akkor is, ha senki, ha mindenki ép bőrrel menekül. Kolozsvár nélkül hogyan menjünk Erdélybe?

Dózsa György visszavonult a sátrába. Vonult? Döngött alatta a föld, csapkodta a kardját dühösen. Megparancsolta, hogy senki sem mehet be hozzá. Számot kellett vetnie.

-Nagylak, az az átkozott Nagylak! Csanád, az az átkozott Csanád! Csáky, Telegdi átkozott szelleme! Miért, miért?

Nem tudott választ adni magának. Lehiggadt. Világosan látta, hogy a nagylaki és csanádi vérengzésekkel új fordulatot vett a harc. Hiába hitegette magát, hogy kereszties hadként a végcél a török elűzése a határokról, minden bizonnyal Szapolyai seregével egyesülve. Nagylak után ez a kereszties had paraszt hadsereggé vált a kezei és vezetése alatt, az egyszerű, szegény emberek szabadságáért küzdő haddá. Vérengzővé is, ha kell. Bosszú is vezényli, ez igaz és természetes.

-Hol követtem el a hibát? Vezér vagyok én, vagy csak katona? Vitéz, akinek a kardja az esze? - Lassan kezdett körvonalazódni Dózsa fejében, hogy mi közül mit választott. Ha Nagylak és Csanád után nem a Marostól délre tart Lipa, Solymos, s végül nem Temesvár felé, akkor mi mást tehetett volna? Rosszul döntött? Dühösen fújtatott:

-Akkor Erdély szívébe indulhattam volna. Harcba kellett volna hívnom egész Erdélyt. Miért hittem, hogy ez a vajda jogos birodalma? Hiszen Erdély is tele van feszültséggel, úri gazemberekkel, ahol a főúr egyben szabadon hóhér is. Oda kellett volna küldenem az alvezéreket, a hadnagyokat, ahol önmaguktól is kitörték a harcok, s segítenem a küzdőket katonákkal, tapasztalatokkal. Fegyverekkel, papokkal, hittel és harccal. Nem pedig magukra hagyni őket! - Kétségbeesetten nézett sátra falára.

-Az ottani keresztesek, paraszthadak is vezérre vártak - miért nem mentem hozzájuk, összefogni egész Erdélyt? Miért kishitű a katona? Miért nem hadvezér a végvári hadnagy? Miért nem, Uram! Össze kellett volna fognom az erdélyi jobbágyokat saját szabadságuk kivívására. S a szabad székelyeket fellázítani azok ellen, akik veszélyeztetik jogaikat. Székely vagyok én is, s bár van pár kiváló székely parancsnokom, szóba se álltam saját nemzetemmel? - szétszaggatta az önvád Dózsa lelkiismeretét. - Az erdélyiek bátran megkezdték felkelésüket, de szervezetlenül hagytuk őket, segítség nélkül, mintha nem is lennének. És akkor is késve. Hiába fogtak fegyvert a Kolozsvár környéki parasztok, semmilyen támogatást nem nyújtottunk nekik. Hát persze, hogy most szétkergették őket. - Zavartan nézett.

-Még most sem késő. Nem szabad többé hinni a vajdának. - Lőrinc olyan erővel vágta ki a szavakat, hogy Kun Lél csendesítgetni kezdte, de a papból áradt a háborgó szó. - Ha akart volna, adhatott volna egyenes választ arra, hogy mi a terve, egyesül-e velünk a török ellen. Miért más ő, mint a gaz Báthori? Senkit sem tesz jobbá az, ha kikiáltja magát a nemzet igaz fiának, mint Szapolyai teszi a köznemesek lázítása céljából. Ő lenne a nemzet? Nem inkább trónra vágyó hazai bitorló a lengyel-cseh-osztrák bitorlók helyett? Szabad-e hinnünk annak, akinek az érdeke saját hatalma? Úgyis csak eszköz lennénk. A vérünk folyhatna érte. Vajon hol van most a vajda és serege?

Dózsa döntött. A legkeményebb menetben, azonnal befejezik a várak feltöltését. Felhagy azzal a tervével, hogy kiéhezteti és kiszomjaztatja a várórséget és a lakosokat. A nagy várakozásban nem azok merülnek ki, hanem a saját katonái kényelmesednek el teljesen. A katona dolga a harc, nem a várakozás, ami megöl minden harci kedvet. Néhány nap múlva kiadja a parancsot a teljes támadásra. Beveszi a várat akkor is, ha kő kövön nem marad, ha üszök borul az egészre.

Miért is kellene neki minden áron a vár, mint igazi háttér, bástya? Mihez kellene? A török ellen! Hagyjuk! Senki se akar itt már a török ellen harcolni. Itt most Magyarországon mindenki a másik ellen harcol. Ők az urak ellen, azok ellenük. A király Szapolyai ellen, az ellene. Minden főúr mindegyik ellen. Szászok a székelyek és a magyarok ellen, csak hogy nekik mindig jó legyen. Szerbek a magyarok ellen, csak hogy meneküléseik után végre elfoglalhassák a magyar városokat, falvakat, földeket, folyókat. Ez itt pokol, s nem menyország! Ők sem tehetik azzá. Tehették volna, de vér tapad az ő kezükhöz is. S fog még több is. Báthori István vére egészen biztosan. S mindenkié, aki ellenáll nekik. - Temesvár bevétele után elindulunk Erdélybe! - csak magának mondta, de zengett, zúgott a szó a fejében. - Erdély a miénk lesz! - Érezte, végre megértette, mekkora hibát követett el. A török elleni harcra gondolva, Szapolyaiban reménykedve, a maga erejét végtelennek tartva...

... Amikor Hans visszatért Erdély belsejéből, néha engedélyt kért Dózsától vagy Lőrinctől, hogy bemehessen a várba. Kezdték unni a fészkelődését, de mivel György vezér szabad mozgást ígért neki Budán, majd Pesten is, tartották a szavukat. Hans becsületére legyen mondván, bent nem szólt semmit a keresztes seregről, s onnan visszatérve semmit sem árult el a bentiekről. Mindkét oldal előkelő idegennek tartotta, akinek az a dolga, hogy tájékoztassa Európát, a német földet.

Emesének sikerült elkerülnie a találkozást Hans-szal. Úgy viselkedett, ahogyan nevelték. Mások előtt semmit. Tudta azonban szíve mélyén, hogy már semmi sem választhatja el Léltől, az ő szívében Nap és Hold, fény és árnyék voltak. S mint azok, ők sem találkozhattak mások előtt annyiszor, ahányszor szerettek volna. Hogyan mondja meg az igazságot Hansnak?

Esténként, amikor senki sem láthatta, Lél mellett üldögélve a csillagokkal beszélgettek. Lél elképedt. Még soha nem voltak ilyen közel hozzá a csillagok, még soha nem voltak ilyen fényesek, mint Erdély kapujában. Emese hozta le ilyen közel a földre őket?

-Ha egyszer eljön hozzánk, akkor majd meglátja. Ez semmi ahhoz képest, amilyenek a csillagok a székely hegyekben. A Hargitán, ha felnyúl értük, le is veheti magának a kedvencét - nevetett Emese.

-Nem kell nekem ahhoz a Hargitára mennem, levehetem én itt is, azonnal! - incselkedett Lél.

-Ahogy azt maga hiszi. Hamarabb éri el maga azt a Hargitáról, mint innen! - Kacagott mindenki Emesén. - De azért csak próbálkozzon. Másszon fel oda a szalmakazalra, onnan máris közelebb lesz hozzá.

Lél sem volt rest. Felmászott a szalmakazalra, ügyetlennek színlelt mozdulatokkal kapálózott az ég felé. Egyre többen gyűltek össze körülötte, nevetett mindenki, híre ment, hogy Dózsa jobbkeze csillagot akar szakítani. Tudták, Emesére vágyik.

-Még magasabbra, ugorjon csak bátran - kiabálták neki nevetve. - Az már ott a Hargita, mindjárt meglesz az első! Aztán érje be eggyel, nehogy sokat gyűjtsön, mert az megégeti.

Lél kipirult arccal ért vissza. Ilyen nagyszerű, vidám játékban gyerekkora óta nem volt része. Odabújt Emese mellé - persze tisztos távolságból -, és azt mondta hal-kan:

-Megvan!

-Mi van meg?

-Megvan a csillagom! Lehoztam. Megvan!

-Ki van meg?

-Maga van meg. És most már el nem engedem. Kicsit félek még, hogy megéget, mert olyan forró, de én soha többé ki nem engedem a kezemből.

-Hát akkor szorongassa is! Mert mást úgysem lát a keze ügyében egy jó ideig még.

-Az idő? Nem látja, hogy befogtam a szekerembe, és az idő most nekem dolgozik?

Emese elcsendesedett. Tovább már nem mehetnek ma. Úgyis nyilvánvaló, ki kit s mit akar megfogni, minek azt részletezni.

A temesvári vérmező

Gyorsított tempóban dolgozott a sok ezer ember a Kis-Temes elterelésén. A folyócska vizét már lecsapolták, száradt az árok. Tele volt még pocsolyával, zsombokkal, mocsaras üledékkel, mélyre süppedt a láb, de most ez nem számított. Vezéri parancsra hordták bele a szalmát, rőzsét, fatörzset, mindent, ami a környéken szilárd volt és száraz. A bástyán gyakran feltűnt Báthori és kísérete.

-Legalább látja, hogy gyullad ki és ég alatta a pokol, amelyre olyan szorgalmas munkával készítette a belépőt élete folyamán - tréfálkozott Ambrus. Nem volt a bosszú híve, de azt tudta, hogy Báthori karóba tűzése elkerülhetetlen, nem kell erre parancs, megtörténik magától. Csak ne legyen túl sok hasonló példa - sóhajtott csendesen.

-Néhány napon belül támadunk. Fejezzék be addig az árok teljes feltöltését. És tartsák állandóan szemmel, ha kell, ágyútűzzel a várfalakat, nehogy eszükbe jusson felgyújtani a feltöltött medret. - adta ki a parancsot Gergely. Visszatérte óta kétszeres erővel próbált azonosulni a katonai feladatokkal, szégyellte északi kudarcát, amin nem enyhítettek, sőt rontottak a bácsi és váradi hírek.

Másnap reggel Dózsa kiadta a parancsot. hívja mindenki vissza a saját kötelékébe az embereit, tartsanak gyakorlatokat, a papok minden este hívják imára a sereget, a gyerekeket és asszonyokat kezdjék hátrább telepíteni az erdőkbe. Húzódjon szét a tábor, s mindenki foglaljon helyet a feltöltött várárok közelében, vigyen magával gyorsan ácsolt létrákat, csákányokat, köteleket. A tűzéség álljon szembe a várkapuval, először azt kell szétlőni viszonylag közelről, utána pedig vonják hátrább, és onnan lőjjék a falakat. Csak ez után indul meg a támadás, ő adja ki intéssel a parancsot. És onnan nincs többé visszaút, csak a győzelem, vagy a halál. Negyvenezer embert számlált a serege, ebből mintegy harmincezer volt képes küzdeni, a többiek kiszolgálták a sereget, mozgását, ellátását, gyártották fegyvereit, őrizték a lovakat, vigyáztak a családokra. Egy nap alatt be kell venniük a várat, nincs több idő, ki tudja, kit küld rájuk a sors délnyugatról, Pest felől vagy Erdély irányából. Még két-három nap, és eldől minden!

Néha szükség van rá. A kupára. Olykor nem lehet már elviselni a felelősséget, a feszültséget. Nem, nem a halál veszélyét, azt megszokta az ember élete során. Hanem a tudatot, hogy itt mások érte fognak meghalni, asszonyaik, gyerekeik szeme láttára, vérben, kínban, förtelemben kiszervenvedni. Sokan lesznek, nagyon sokan. Elviselhetetlen. Ezek az igazi hősök. Tegnapig a földet túrták, mint őseik évszázadok óta, csak arra lehetett gondjuk, hogy ne haljon éhen a család. Ma pedig fegyvert tartanak a kezükben, és készek meghalni valamiért, amiről tegnap még nem is hallottak.

Egyszerű a végvári vitéz sorsa. Ezt választotta, ezt szokta, ezért és ebből él. De miért hal meg holnap a jobbágy, vajon tudja-e? Vagy csak a düh, a gyalázat, a bosszú kergette ide? Hiszen nem is urai ellen jött! A török ellen készült, mert azt ígérték neki pápai és királyi meghatalmazással, hogy örök üdvözülés lesz a része, teljes megbocsátás. Szegény nép! Elhiszi, mert elhitetik vele, hogy vétkes! De nem

baj, ha meghal a királyért és az országért, na és persze a törököktől hatalmát féltő pápáért, akkor Istenért hal meg, és ezért a mennyekbe jut. Ha már itt a földön pokolra kárhoztatták. Szegény nép! Ő, mint bűnös? Miben lehetne bűne? Ártatlan, mert arra született. Ártatlan, mert bűnösnek lennie se joga, se lehetősége. Bűnös-e a gólya, mert megeszi a békát?

És ő, Dózsa György most azt parancsolja nekik, éppen nekik, egy szebb életben reménykedőknek, hogy haljanak meg, ahányan tudnak, ahánynak kell. Micsoda felelősség ez? Micsoda bűnbe kergetsz, Istenem!

Dózsa a sokadik kupa bort döntötte magába kínzó magányában. Rekkenőn sütött a nap a sátrára is, szenvedett mindenki a hőségtől, elbújt az árnyékba, ahova tudott. Majd holnap, vagy holnapután! Akkor majd megmutatják! Félig a falnak fordulva próbálta feldolgozni a kint és a bort a mindkettőhöz régóta hozzászokott vezér. Jöjj, álom, hozz bódító megnyugvást.... ..

-Ne kelljen látnom a gyerekek arcát! Ne kelljen hallanom a feleségek sírását! Ne kelljen felemelnem a porból az összeomlott anyákat! - Dózsa álmában Jézus előtt térdepelt. Nem látta Krisztus arcát, mert az valahogyan fedve maradt az álomban, homályosan, kivehetetlenül...

Őrült üvöltés riasztotta a tábort lázas félálmból.

-György! György! Gergely! Lőrinc! Istenem, Istenem!

Pillanatok alatt százak, ezrek pattantak fel a fűről, rohantak ki a sátorból, egyetlen perc alatt fejetlen rettenet ülte meg a tábort.

-A vajda! A vajda seregei hosszú sorban kígyóznak a vár alatt a mezőre. Fegyverbe, fegyverbe!

Dózsa azonnal ébredt, kardjával a kezében rohant ki, lóra pattant, s a hangok irányába kezdett vágatni. Gergely ekkor már szintén lovon ült, Lőrinc hatalmas botjával terelte az embereket sorba. Nem kellett semennyi idő a baj felismeréséhez. Tőlük egy kilométerre hatalmas sereg áramlott kemény menetben a mezőre, egyenesen szemben Dózsa táborával, hátát a vár falainak illetve az éppen most feltöltött várároknak vetve. Végeláthatatlan hosszúságban jött dél felől Szapolyai serege, s ugyanilyen hosszúságban, mint egy hatalmas kígyó kezdett felsorakozni a mező túlsó oldalán. Lovasok, gyalogosok, oszlopokban érkező palotások, ide-oda cikázó székely könnyűlovasok, végvári alakulatok rendben vonulva.

Hosszú percekbe telt, mire Dózsa és kapitányai felfogták, mi a teendő. Mint kasból kiszabadult vad darazsak, úgy rajzott a paraszt sereg. Mindenki kereste a helyét, parancsnokát, zászlaját. Dózsa és társai már régen eldöntötték, hogy ha egyszer nagy ütközetre, a vár megtámadására vagy nyílt csatára kerül sor, középen György vezeti a fősereget. Dózsa Gergely a jobbszárnyat vezényli, baloldalon pedig Lőrinc vezetésével sorakoznak fel. Nagy nehezen a tűzérés egy részét is átirányították a várról Szapolyai hadrendjére.

A vajda hada közben teljesen felsorakozott, és szótlanul várt. Középen Szapolyai

János, mellette összegyűltek az általa kiválasztott palotások, könnyű lovasok a székely lovassággal együtt, és az erdélyi várakból toborzott katonák, sokan a déli várakból menet közben csatlakoztak a hadhoz. A vajda gondoskodott arról, hogy mindezen, vele harcoló alakulatokból egy-egy seregrész hátul maradjon, tartalékot képezzen. A sereg jobb szárnyát Lindvai Bánffy Jakab irányította, a balszárnyat Kismarjai Lukácsra bízta. A vajda abszolút erővel rendelkezett serege fölött. Itt csak ő parancsolhatott, senki más. Ezt a hadat ő fizette a saját pénzéből, rengeteget költött rá, nem sajnálta. A sereg egy része pedig kötelességből állt oda a királyt helyettesítő erdélyi vajda táborába. Ez hozta a székelyeket is, a végvári katonaság kijelölt részeit is.

Kipróbált katonák, akik egyáltalán nem örültek, hogy az utolsó pillanatban a vajda befogadott a seregbe szerb parasztokat, menekült katonákat, ahogyan a magyar vitézek vélték: rablókat, martalócokat is. Igyekeztek a háttérben tartani őket, egyelőre a vajda is így döntött

Eötvös József i.m.:

„Jaj a hazának, melynek fiai egyszer egymás ellen fordíták fegyvereiket. A polgári háború kegyetlenebb minden másoknál, s a Dózsa által vezérelt lázadás, némely történetíró tanúsága szerint, több mint hetvenezer ember életébe került, s mégis nem ez anyagi szenvedések, nem egyes városok és falvak füstölgő romjai, nem a vesztesség, melyet egyesek e szomorú időkben szenvednek, teszi azoknak fő átkát. Az egyes küzdők sírhalmait elsimítja az idő, a városok fölépülnek, szorgalom s nyugodtabb napok új jólétet teremtenek - szóval, mit a polgári háború elvett, az idővel elfelejtetik, de nem az, amit maga után hagyott. - A gyűlölség, mely mint a sértő nyílnak töredéke, a látszólag begyógyult sebben bennmarad, s fáj szüntelenül, s ha évek után is, végre mindég kigyúl, s új veszélyeket okoz; a gőg a győzőben, a legyőzöttben titkos bosszúvágy; gyanú s bizalmatlanság minden oldalról - ezek azok, miket a győzelem vagy békekötés eligazítani nem képesek, s a viszálykodás elhintett magvai előbb-utóbb megtermik átkozott gyümölcszeit... s a család és nemzet, mely e pillanatokban keblében a szeretet szikráját nem találja - a család és nép, melynél a környező vihar e szikrát lángokra nem gyúlasztja, veszni fog. A sors néha megkísérli emberi viszonyainkat, s miben semmi Isteni nincs, azt mint a léte érdemtelen elszórja hatalmas kardjával...”

A vajda tizenötezer fős seregének nem volt szüksége erre a kiegészítésre, de a szerbek kegyetlenkedésétől mindenki félt, elrettentésnek szánta őket. Tudta, hogy Dózsa-hoz is csatlakoztak szabadságra vágyó szerb jobbágyok, legalább irtják egymást - gondolta Szapolyai, aki régtől, mostantól azonban végletesen gyűlölte, megvetette a jobbágyokat. Magyarország a nemeseké! - ezt tartotta, s mindegy, hogy szerb, oláh, magyar vagy tót valaki, ha jobbágy, mert ha jobbágy, akkor nem magyar, hanem jobbágy. „Magyarország a nemeseké! - s Erdély mostantól az enyém!” - egészítette ki hatalmi jelszavát Szapolyai János a Temesvár felé vezető úton.

-Milyen barom ez a lófő! Parasztkirálynak hiszi magát, és még annyi esze sem volt, hogy az én támadásomra számítson. Annyi esze se, hogy kémleltesse az utakat, hogy portyákat küldjön. Fogalma sem volt, hogy tegnap már Temesvár közelében állomásoztam - vigyorgott Szapolyai. - Még arra sincs szükségem, hogy Báthori kitörjön a várból és segédcsapatokkal álljon mellém. Isten az atyám, ha kitör, viszszaazavarom - kiabálta oda öccsének, aki mellette lovagolt.

-Kit, bátyám?

-Nem érdekes, csak magamban beszélek! - nevetett. - Hát azt a sült bolond Báthorit. Ha véletlenül meglátjátok fészkelődni, kiáltsatok rá egy nagyot, hogy vigyázzon, az erdélyi vajda megharagszik, ha ő megvédi saját magát...! Még találkozunk, Báthori uram! Tudod, a királyválasztásnál. De aztán el ne késs, mert a hulladékot hozatom oda. Na, Dózsa, felkészültél? - Egy leendő király szerepébe képzelve magát peckesen lovagolt serege élén. Nem a török ellen...

Dózsa kilövette az ágyúkat, három részre tagolt serege megindult az ellenség felé. Az eltelt egy órában minden lélek visszakerült a maga helyére. Hadsereg volt immár, nem délután szunyókáló tömeg. Mindenki arcára rá volt írva, hogy Krisztusért és a szabadságért, most inkább az utóbbiért, mert ha azt nem érik el ma, akkor Krisztussal úgyis csak a túlvilágon lesz módjuk találkozni. És rájuk volt írva az ismeretlen érzés, a rettenet is. Csaknem negyvenezer ember indult előre lassan. Azok is csatlakoztak hozzájuk, akik eddig nem közvetlenül katonai feladatot láttak el. Most először az életben egységes, hatalmas erővé duzzadt Dózsa keresztes serege. Mert szívükben ők mindig azok maradtak, keresztesek, a királyi tiltás után még inkább.

Intésre megindult Szapolyai János hada is. A vajda kissé hátra maradt, hagyta, hogy katonái megelőzzék. Nem arra készült, hogy valami bárdolatlan barom kaszával vágja ketté a trónhoz vezető utat, melyet akkor szolgál legjobban, ha épen, a tőle megszokott nagy ésszel szemléli, s nem vívja ezt a csatát. Rokonát, a fiatal katonát, Petrovics Pétert hívta magához:

-Péter úr! Vegyen maga mellé harminc lovat a palotásoktól. Mondja meg nekik, amit én most magának. Kerüljenek minden harcot, kaszabolást, térjenek ki minden támadás elől. Csak arra figyeljenek, hogy egyre közelebb kerüljenek Dózsa Györgyhöz. Csak erre! És amikor észrevétlenül ott vannak a közelében, egyszerre, egyetlen kurjantással valamennyien rontsanak rá. Le ne szúrják, le ne vágják. Lökjék le dárdával a lováról. Kapják el, élve, élve! S ha megvan, küldjék ide hátra, s fogják el ugyanígy azt a fattyú öccsét is. Utána pedig keressék meg Lőrincet, azt a bestia kutya papot, látom innen messziről is, az, aki ott a botjával hadonászik. Élve mindet. Különben maguk hálnak meg.

A vajda kezdetben magabiztosan harcba indult serege több ponton is megingott, megrendült, lelassult, egyes pontokon hátrálni kezdett. Elementáris erővel törték rájuk Dózsa katonái. Azt hitte a vajda, hogy itt majd parasztokat talál, elsüti az ágyúkat, rohamra rendeli a lovasságot, és a csűrhe, amely harcot még nem látott, lőport még nem szagolt, ijedtében visszaszalad az édesanyja hasába. Szaladna, ha

lenne lába. De nem lesz. Először a lábát vágatja le mindenkinek, hogy még egyszer ne legyen annyira fürge, ha hadba hívja valami örült, legyen az pápa, király, nádor, bíboros. Levágott lábakból fog piramist emeltetni a győzelem dicsőségére, s ugyanebből diadalívet is, amikor bemegy a várba.

Látva, hogy ez a harc egyáltalán nem lesz tréfa, a vajda valamennyire még hátrább vonult, onnan küldte parancsait. Láta Dózsát, amint embertelen erővel küzd, buzdítja csapatát, s ugyanígy tett minden kapitánya, köztük Gergely, Lőrinc is. Tímár Etele több öreg katonáját maga is felismerte. Rohamoztak, ütöttek, vágtak, s nyomták a vajda serege felé a kaszásokat. Kegyetlen elszántsággal harcoltak a hajdúk Nánási Előd vezetésével. A vajda meglepődött. Kaszások? Rengeteg kézben látott kardot, kopjafát, dárdát, igazi küzdőfegyvereket. Ruhájukról felismerte nemcsak a feketesereg egykori vitézeit, hanem a végvárat katonáit, s számos nemest is, akik láthatóan ismerték a kardforgatást, parancsokat adtak embereiknek. Kaszások? Ez egy hadsereg! - fogta fel Szapolyai János. Meglepődve látta, hogy megbomlanak a sorai itt-ott. Az öccséhez fordult, átkiáltva hozzá a sorokon:

-Azonnal indítsátok a tartalékot. Később akartam bevetni, de most már elmúlt a később is talán! Tartalékot, minden irányból. - Szapolyai kezdte úgy érezni, hogy hibásan döntött, amikor teljesen széthúzta a hadseregét, hogy a hosszú, végtelen sor elrettentse, megijessze Dózsa parasztjait. Emiatt nem képezett mélységet, az egyes sorok mögött nem következtek újabbak. S amikor Dózsa csapatai áttörtek valahol, ott bizony azonnal lendülhettek előre, nem volt második vonal. Hihetetlen erővel, dühödten kaszaboltak, amerre láttak. - A tartalékot azonnal, most ne húzzuk szét, csak itt, középen. A szárnyak védjék magukat úgy, ahogyan tudják. Védjék, mert különben cafatokra szagatják őket ezek a vad kutyák.

Szapolyai János utolsó kártyáját húzta elő. Hibát követett el, a félelemre, a riadságra játszott, s ő került bajba. A tartalék azonban szerencséjére nagyon erős volt, azonnal mozgásba lendült, tömör, leküzdhetetlen erővel tört előre a székely könnyűlovasság, szinte éket vágott a küzdők között. Dózsa közepseregét vették célba. Megállíthatatlan volt a roham, a harcot soha nem próbált tömeg ijedten hátrált, sokan eldobták fegyverüket, rohanni kezdtek minden irányban. Mészáros Lőrinc még tartotta magát a szárnyon, de középen és a Gergely által vezényelt jobbszárnyon riadalom, rés támadt.

Ekkor váratlanul egy harminc fős kis lovas sereg gyűlt össze a semmiből, egyetlen irányba kezdtek rohamozni, ellenállhatatlanul. Dózsát, a vezért vették célba, aki ugyanúgy, mint minden katonája, saját maga, egyedül harcolt, vívott küzdelmet. Nem használt ő védő testőrséget, végvári vitézhez ez hogyan illene! Perényi Péter rohamának senki sem tudott ellenállni. Harminc elvetemülten elszánt lovas vágatott egy irányból Dózsa felé. György észrevette őket, felvette a harcot, iszonyú erővel sújtott erre, arra, de aztán egy kopja, éppen Perényi Péteré lelökte a nyeregből, a ló alá esett. Rögtön mellette termettek tízen, a többiek kaszabolták a vezér segítségére sietőket. Kört alakítottak Dózsa körül, áthatolhatatlant, a sebből vérző Dózsa György aléltan feküdt a földön. Felcibálták, az éppen megérkező tartalék csapatok kezébe lökték, máris lóra pattantak, s célba vették a bátyja segítségére

igyekvő Dózsa Gergelyt. Még távol voltak egymástól, kinek-kinek át kellett kaszabolnia magát a küzdőkön, de aztán elfogyott a távolság, a vadul küzdő, bátyja elfogásától kétségbeesett Gergely szinte felkínálta magát a rá vadászóknak. Leverték a lováról, közben több kisebb sebet ejtettek rajta, s vitték őt is megkötözve.

-Menekülj Lőrinc, menekülj! - kiáltotta Gergely a balszárnny vezére felé. Lőrinc vagy hallotta, vagy nem, mindenesetre látta két társa vesztét. Szégyennek tartotta a menekülést egész lénye - Isten vele úgylis jelen van mindenütt, őérte és minden hívéért élek. - Viszolygott a gondolattól is, de tudta, hogy ha mindhárman foglyul esnek, vagy elvéreznek itt, akkor a szabadság ügye örökre meghalt. Istene azt súgta, hogy soha nem szabad feladni a rá bízott emberek végső ügyét. Fogta a gyeplőt, nagyot rántott rajta, intett közvetlenül vele harcoló legénységének, s az őt követőkkel vágatva elhagyta a csatateret.

Az első percekben elterjedt a hír, sokan látták is, hogy vagy meghalt, vagy fogoly lett Dózsa György. Mintha a szívüket szakította volna ki valaki. A sereg mégsem bomlott fel azonnal. Aki merte, vívta a maga harcát. Öldöklés, kölcsönösen, kíméletlenül. A vezérek nélkül maradt dandárok azonban bomlani kezdtek, már mindenki csak a maga erejére számíthatott. Dózsa eleste után a középsereg nem tudott ellenállni a tartalékos lovasdandárnak, hatalmas lyuk támadt.

Ez megpecsételte a szárnyak sorsát is, mert a vajda egyik-másik győztes alakulata ráfordult a szélekre, oldalba kapták a szárnyakat belülről, s addig szorították, kaszabolták, míg az egész kereszties had fokozatosan szétesett, felbomlott. S bekövetkezett a csaták kritikus pillanata, mikor a lélek még bírná, akarná, de az ész azt parancsolja: menekülj! Az esztelen ész. Mert amikor ez a perc bekövetkezik, akkor megérkezik maga a Halál, a pusztulás. A vérengzés. A menekülők bestiális lemészárolása. Az egykor török ellen indult sereg saját vérében múlt ki.

Dózsa negyvenezer fős seregéből tizenötezer katona, jobbagy, kismemes, pap, polgár, közvitéz maradt holtan a csataterén. Többségük nem szemtől szemben vívott küzdelemben vesztette életét, hanem hátulról, átdöfve, védtelenül magasba emelt karral - hullott a kar is, a fej is...

A véletlen úgy hozta, hogy a támadás előtti órákban Hans bement a várba. Látni akarta, bírják-e még, s meddig. Ott akart maradni napokra, miután előtte átadta tapasztalatait és híreit Botond mesternek az ágyúöntésről. Hírekkel akart szolgálni a benti állapotokról, most először érezte, hogy nem lehet semleges ebben a harcban. Legalább az öreget segíti, ahogyan tudja.

Amikor a harc váratlanul kirobbant, eszelősen ki akart rohanni a várból, de a lezárt kapuk előtt háromszoros őrség állt, őt pedig lefoglák. A falról nézte végig az öldöklést. Iszonyat kerítette hatalmába. Átláthatatlan kavargás, szörnyű zajok, por, ordítás, kivehetetlen embertömegek hullámozása, majd a vajda seregének tombolása - percről percre vált a helyzet egyre borzalmasabbá...

Órákkal később engedték ki, mikor a látható győzelem után megkezdődött a pa-

rasztsereg elfogott katonáinak kivégzése. Vágták őket, mint a vágóhídon a barmot. Hans Emeséék sátra irányába futott, közvetlenül a csatatér szélén. Vérben, hullákon átgázolva, bukdácsolva mászott oda, ahol sejtette őket. Csak sejtette, mert égett minden sátor, jajveszékelő, kétségbeesett asszonyok és gyerekek menekültek onnan, amerre láttak. Szapolyai katonái nem ismertek határt. Már végeztek a főse-
reggel, vérben gőzölt az agyuk, vagdosták, kaszabolták, amit láttak.

Hans megdermedt. Dózsa anyja botorkált előtte pár méterrel, több mint egy hónapja ismerte, s meg is szerette a fiait oly nagyon szerető székely nénit. Lelle asszony eszelősen sírt. Valahol itt kellett lennie Emesének és szüleinek, György vezér anyja gyakran átment hozzájuk a fia sátrából, hogy meglátogassa földijeit. Hans akaratlanul is követte őt. Néhány lépés után...

Először Emese édesanyjának holttestét pillantotta meg, még füstölt rajta a ruhája, haja csaknem teljesen leégett. Elkapta a tekintetét, nem bírt odanézni. Lerogyott. -Emese, drága Emesém, Emesém, Mesém, Mesikém! - velőt rázó ordításba kezdett, mert iszonyú balsejtelem fogta el. - Emesém!!!!

Végül meglátta. Sárban, cafatokban lógó ruhákban, véresen. Élettelenül a földön. A hátából egy lándzsa állt ki. Egymaga, körülötte senki. Mintha az ördög így rendezte volna, hogy látsszon, lássa mindenki, mi lesz az angyalok sorsa, ha az ördög úgy akarja.

Hans mozdulni sem tudott. Próbált felállni, de visszahuppant. Aztán négykézláb, félig halottként odavonszolta magát Emeséhez. Már nem üvöltött. Nem volt hangja, s bizonyára nem is lesz soha többé. Végtelen lassúsággal, mintha nem is a valóságban történne, szépen, óvatosan, szinte centiméterenként ráfeküdt Emese vérben úszó mellkasára. Hallgatott. Hallgatta a halált. Nem szólt hozzá semmit, az is szóltan volt.

Hans lassan tért magához. Megfojtották a könnyei. Alig bírt levegőt venni. Amint magához tért, kimerülten nézett szét, mint aki a túlvilágról egy percre még visszaérkezett. Emesétől nem messze, a földön, vértócsában, szinte kettészelve feküdt Lél holtteste. Az elmúlt héten, mióta visszatért Szebenből, Hans fokozatosan, és végül egyértelműen megtudta Emesétől, hogy ne várjon rá, ne keresse többé. Mert végtelenül szerelmes lett Dózsa szárnysegédébe. És bár nem történt köztük semmi, talán még egy igazi, forró kézfogás sem, az a vágy, hogy hozzá tartozzon, hatalmába kerítette.

Hans az elmúlt hetekben egyre inkább gyűlölte magát zavaros szerepe miatt, s az utóbbi hetekben bántóan elkésérítette, hogy őt valami aranykereskedőnek, Fugger-kufárnak nézik. De az elmúlt napokban jött csak rá igazi veszteségére. Ha nem megy Szebenbe, Brassóba, akkor Emese talán mindig mellette maradt volna. Egészen biztosan... Igaz, ez az utazása már nem az aranyról szólt, ez csak a látszat volt, valójában Botond mester dolgát segíthette volna - s tehette volna is sikeresen, megtudta, mi az ágyócső öntésének fortélyá -, de mit segít a magyarázat, ha Emese közben már háttal állt neki?

Háttal állt? Áá-áálltt???! Emese szörnyű döfés áldozataként vérbe fagyva terült el a földön! Soha többé... már nincs... nincs értelme semminek. Körülötte sokezer halott. Mindenki valakinek a kedvese, anyja, felesége, gyermeke. Csak neki nincs senkije. Neki, aki mindenkihez tartozott két tábor között. S így persze senkihez, csak egy átkozottul kapzsi Fugger-vágyhoz, hogy nekik a Duna-medence is kell. Félőrvült látványát keltve ténfergett a halottak között. A harc már véget ért, szabad rablást engedélyeztek a Szapolyai-katonáknak. Istenem, mit keresnek a szerencsétlen, koldusszegény halottakon? Talált egy ásót. Nem törődve a körülötte zajló őrjöngéssel, semmire sem figyelve, csak úgy, mintha egy szép csendes temetőben volna, ásott a puha földbe egy nagy, mély gödört.

Olyan óvatosan, ahogyan csak tudta, az ölében odavitte, majd a gödörbe csúsztatta Emese testét. Utolsó mozdulatával még megcsókolta a haját, éppenhogy csak, nehogy felébressze. Aztán lassan, nagyon lassan, gyengéden a sírhoz vonszolta Lelle asszony élettelen testét, majd határozottan és gépiesen Lélt holttestét is, Emese mellé csúsztatva mindkettőt. A sírt úgy, olyan tisztelettel hantolta be, mintha... saját magát földte volna bele.

Igen, éppén ezt tette.

Az ördög trónja

-Bort az uraknak, hagy élesedjen az elméjük. Ömöljön a bor, folyjon a szó. Most döntsük el együtt, mi legyen Dózsa és pribékjei sorsa. Milyen halál, milyen kivégzés?! - nyitotta meg az esti mulatozást Szapolyai János. - Van ugyan javaslatom nekem is, s ha nektek nem lesz jobb, hamarosan a saját szemeitekkel láthatjátok, milyen meglepetést tartogatok, de ti, urak, ugyancsak jártasak vagytok a halálbüntetésben. Ha jól tudom, gyakorolta már mindenki közületek a jus gladii, a pallosjogot. Na, kérem a jó tanácsokat!

-Kezdjük a mindent tudó ókorral. Látunk ott mindenre példát - vette magához a szót Báthori István, aki az elmúlt napokban mindent megtett, hogy kifejezze köszönetét a vajdának. Nem sok sikerrel, Szapolyai gróf figyelemre is alig méltatta, csak szállásadót látott benne a várban, azt is ritkán, s tüntetően saját sátrában töltötte ideje nagy részét. -Perzsia, a dicsőséges. Kitalálták és alkalmazták minden idők talán legkegyetlenebb büntetését, olvasztott aranyat itattak az áldozattal. Nem is akárkivel kezdték. Valerianus római császár a perzsa Sápúr fogságába esett, és aranyat döntöttek a torkába, forró, olvasztott aranyat. Igaz lehet? - Koccantak a kupák.

-Hát igen, Perzsia!

-Egyiptomban a háládatlan testének minden részébe egy ujjnyi hosszú nádat vertek, ezután tövisre fektették és megégették - folytatta a derék elmélkedést Báthori kapitánya, aki néhány napja a falakról nézte végig a csatát.

-Rómában a Pompeius-törvények idejében a szülőgyilkost tömlőbe varrták együtt egy kutyával, egy kakassal, egy majommal és egy viperával. Így összevarrva bedobták őket a tengerbe, hogy marják szét egymást, s a gyilkos testével ne fertőzzék a földet - mutatta fel tájékozottságát a kis Artándi Pál, s büszkén nézett a vajdára.

-Az agrigentumi zsarnok, Phalaris rézből készült bika belsejébe záratta a bűnöst, aztán tüzet rakatott a réz állat alá. Lassú, borzalmas kínhalál volt. Phalaris elméjére utal, hogy a módszer kiötlőjét, az athéni Perrilust elsőként zárta a bika belsejébe. Hagy ismerkedjen meg ő a saját ötletével - fűzte a gondolatot Petrovics Péter, aki a napokban lett kapitány Dózsa elfogásáért, s minden bizonnyal várat is kap hamarosan Erdélyben.

-Spanyolországban az akasztásos megfojtás jött szokásba. A kivégzés ott igazi valódi népünnepély. A verpadon az elítéltet megkötözik. Úgy fest, mintha imádkozna, mert feszületet tesznek a kezébe, a nyakára vaspántot csatolnak, azt egyre szűkítik, s mikor a nyakbilincs csaknem megfojtja a bűnöst, akkor felakasztják. Jó sokáig tart, jó sokáig.

-A széttépetés igen elterjedt módszer, ismerik mindenütt Európában. Az elítélt négy végtagját négy lóhoz kötik, s az állatokat ostorozni kezdik, míg a büntetett halálra nem zúzza magát az egyre vadabb, örülden vágta lovak mögött. Nagy Sándor krónikásaitól tudjuk, hogy Indiában is láttak hasonlót. Egy szolga orvul legyilkolta az urát. A gyalázatost egy elefánt két hátsó lábához kötötték, az állatot ütni kezdték, és az riadalmában nyolc-tíz lépés alatt széttépte - tiporta - áldozatát. - Koccintásra emelte poharát a hadsereg balszárnyának vezére, Kismarjai Lukács.

-Honnan vegyünk elefántot, Lukács uram, van magánál otthon a kamrában? - az emelkedett hangulat hangos röhögésbe csapott át. - A jobbszárny kapitánya, Lindvai Bánffy Jakab sem akart kimaradni az éles elméjük sorából:

-1206-ban London város főesperesére János angol király ólomruhát kovácsoltatott. Az egyházi ember a nagy súly alatt szó szerint összeroppant, gerince tört, belefutott az új ruhájába. Ebből lett az angol divat! - hahha-hahha! - gurgulázott a nevetés. Jakab folytatta angol tudásának remekbe szabott mesterművét: -Az angol törvények a felségsértőkkel különösen kegyetlenek. Az elítéltet lófarkon vonszolják, majd hogy vegyítsék az élvezeteket, felakasztják a nyakánál fogva, fára, horogra, várfalra, ami kéznél van. Vigyáznak arra, nehogy túl gyorsan meghaljon, mert még további újítások várnak rá. Jön még a szétszaggasztás. És aztán a már régen fél- vagy egészen halott gazember áruló belső lágy részeit, beleit, máját a tűzre vetik, nehogy kikeljen... ... ha-ha-ha, nehogy kikeljen a mája... -... végül fejét veszik, hogy ne jusson eszébe többé felségsértő gondolat, a végtagjait levágják, hogy ne tudja többé ura ellen emelni kezét, és aztán a maradékot a város négy részén kitéüzik...

-... zászlónak, mutassa, merről fúj a szél!... mert ezt úgy látszik, élőként nem tudta a királyra támadó halott... - hahotázva ordította túl egymást a jeles társaság.

-Feljegyezték krónikások az angol fasor mintájára készített halotti sort. Pedáns, gondos emberek az angolok. A hónapnak mindig ugyanarra a napjára szervezték a kivégzéseket. Egy hatalmas gerendára annyi kötelet aggattak, ahányat akkorra halálra ítélték, s együtt lógatták fel őket, s hagyták száradni. Lógtak, mint a fűrtök. - A király nemrégén érkezett küldötte, Mikola Ferenc sem akart kimaradni a világhíresség eme szép koszorújából.

-Becsülöm az urak tájékozottságát a világról - állt fel Drágffy János, aki a temesvári csata után egy nappal érkezett Kolozsvárról jó hírekkel, győzelemmel. - Tudnám folytatni én is. De nem megyek ilyen messzire. Van jó példánk a közelből is. Itt élt köztünk, mellettünk és nemrégén. Itt, Erdély határain is, és Budán is alig fél évszázada. Nos, kiről van szó, urak? Ki ne emlékezne itt közlünk apáink rettenetes elbeszéléseire Vlad Tepes grófjáról, II. Vlad Dracula havasalföldi vajda vérengző fiáról, akit III. Vlad Dracula néven mint halált, vérszívó vámpírt emlegetnek évtizedek óta? Zavarta őt, hogy ezt vajdaként tette százszor is? Nem akárci, hanem a sok alkalom közül egyszer éppen Hunyadi János tette meg vajdává, majd Mátyás király balkáni háborúiban való részvételéért még Mátyás idején is újra vajda lehetett Havasalföldön. Zavarta őt, mit mond az utókor? Nincs senki a világon, aki oly rettenetesen kivégezte volna minden ellenségét, válogatás nélkül. „Karóbahúzó vajda”, ez volt a neve. Amikor Brassó és a szász városok polgárai beengedték a városba Dracula ellenfeleit, trónkövetelő nemeseket, három év alatt 41 brassói kereskedőt húzatott karóba, háromszázat megégetett, falvak váltak üszökké. Úgy emlegették őt, mint aki éjszakánként kijár a várából, hogy emberek vérével elégítse ki szomját. Kell elrettentés? Akinek a hírétől, a nevétől is megriadnak. Akkor legyen Dracula gróf a példa, álljanak a karók minden téren, minden településen, lógjanak a bűnösök. Legalább megemlegetik a bűdös parasztok, amíg világ a világ.

S folyt a művelt, tájékozott, nagyvilági társalgás reggelig, míg mindenki álomba, vagy mögötte álló szolgája kezébe, netán az asztal alá zuhant. A vajda élvezte az emelkedett vigasságot, de - bár végig unszolták - nem állt kötélnek, nem fedte fel saját tervét.

-Meglátják az urak hamarosan, nem kell azt siettetni. Meglátják, és el nem felejtik, ígérem! - Szapolyai János nagyon bízott abban a beszélgetésben, amelyet a harctér mögötti műhelyében foglyul ejtett és eléje vezetett Botond mesterrel, a székely kováccsal, Dálnok szülöttével, Dózsa földijével folytatott. Az öreg szeméből végig könny folyt, egész testében reszketett, sokszor ingatta a fejét tagadóan, egyszer ki is akart hátrálni, de a darabontok durván visszalökték. Végül mégis csak kinyögte, hogy hát legyen Isten segedelmével, mestermunkát kovácsol, igazi vaskoronát, ha a vajda megígéri, hogy Emese lányának nem lesz bántódása. A vajda könnyedén bólintott, sőt még azt is hozzátette, hogy addig keresteti az öreg feleségét és lányát a vár környékén az erdőkben, amíg meg nem találják, ez csak természetes egy erdélyi vajdától, derék székelyei hú urától... Tudta, hogy halottak.

... Sokáig gondolkodott, hogy magához hívassa-e Dózsát. Végül megtette. Kíváncsi volt rá ilyen helyzetben. Dózsát felhozták a vár tömlöcéből, s belökték az ajtaján, hatalmasat taszítottak rajta, nehogy eszébe jusson vezérséget érezni. Szapolyai János rövidre tervezte a beszélgetést. Amikor Dózsa kiegyenesedett - újra, mint a szálfá -, recsegő hangon förmedt rá:

-Gyilkos-kénes pokolban végzi, tudja-e?

-Ezek szerint járt már ott?

-S a pokol égő tűz, katlanban főnek a gazemberek. Kicsit rágós maradt. Pácolják is.

-Hogy sikerült visszajönnie? Nem tűnik főtt húsnak.

-Rövidre fogom. Király akart lenni. Lett is. Parasztkirály. De az igazi trón engem illet. Bánhatja, hogy nem látja meg a pillanatot...

... melyet maga is csak őrült lázalmában lát...

... de se baj, azt azért megtudja a parasztkirály is, milyen a koronázás. Koronát kap holnap. S az ünnepet hatalmas fények világítják meg, csak bele ne vakuljon a nagy fénybe. Olyan lesz a heve, mint a Napé.

-Én a Napban, a vajda a pokolban. Lehet ennél szebb jövő?

-S hogy felségnek érezhesse magát, földije, a dálnoki kovács fogja megkoronázni.

-Botond mester és én testvérek vagyunk, minden székely az én testvérem. Erősnek érzem magamat, ha őt látom.

-És lesznek ott sokan mások is, akik megkoronázzák magát, parasztkirály. Csupa hűséges embere, kapitánya, mind igyekszik majd magára tenni a koronát. Palást most nem kell, ezt nélkülözzük, mert meleg lesz anélkül is.

-Az én embereim? Ők a haza védői. Ők a vajda seregével akartak törökre menni. S nem egy áruló szepesi gróf, kegyetlen vajda seregétől elesni ezerszámba. Tudom, mire készül az erdélyi veszett vajda. Van példaképe a Havasalföldről, kövesse csak őt. Dracula Zápolya. Az egyik oláh, a másik tót, vagy szerb, vagy isten tudja honnan való. Jól összeillenek. Legyen, ahogyan akarja, ne cifrázzuk, dolgom van.

Dózsa György egyetlen mozdulattal az ajtónál termett. A vajda sziszegő szava azonban megállította:

-És az öcskös? A kis herceg. Vele mi lesz? Ő is királynak készült? Kaphat koronát ő is.

-Őt kímélje meg, maga hóhér. Parancsomra tett mindent. Úgy nőtt fel, hogy mindig én mondtam meg, mit teszünk, hogyan élünk, hova megyünk. Ő nem tehetett mást. Ő is a török ellen indult, s az én parancsom hozta el őt Temesvár alá. Ő csak egy bátor katona. Ha hozzá mer nyúlni, átkom elkíséri a maga bármikor megszületendő fattyát is a pokolba, s ott szorongathatják egymás véres kezét. Feltéve, hogy ördögnek születik fattya. Vajda! Ha az öcsémnek ugyanazt a sorsot szánja, mint nekem, legyen átkozott ezerízíglen. Én vállalom, amit tettem, ma is ezt tenném. De az öcsém ártatlan.

-Tudod, mi lesz, te gyilkos? Megkoronáztatlak. Jó, az öcsédet nem fogom. Neki más sorsa lesz. S hogy addig is békétlenül rohadj a szalmádon, hogy ne legyen egyetlen nyugodt perced, elmondom most neked, amit még senki sem tud. Miközben téged megkötözve megkoronázunk, s égetni kezdjük alattad fa trónusodat, aközben a lábadnál, az orrod előtt, a szemed előtt szétarabolatom az öcsédet, testrészeről testrésze. Nem hóhér bárdjával a fejét, hanem ócska fűrészszel, vacak késekkel miszlikre vágatom. S te lassan megkapod óhajtott koronádat. És tudod

mit, Dózsa György, te patkány! Hallottam, hogy eljött anyátok Dálnokból, holnap díszvendég lesz ő is. Lásza meg, mit szült a világra. Majd ha már a májad ég, adunk neki belőle. Rosszmájú leszel, Székely Dózsa! Ő meg majd egy kicsit gyomorfe-kélyes a romlott májadtól. De a többit nem árulom el, fogod élvezni, tudom. Meg a kutyák. Éhezettjük őket napok óta. Temesvár kiéhezett kóbor, veszett ebeit. Meg a te kiéhezett veszett kutyáidat, akiket te kapitányaidnak, hajdúidnak neveztél. Ku-tyák lesznek, vonyítanak, s beléd marnak, cafatként tépnek.

Dózsa szemrebbenés nélkül hallgatta végig a sziszegő vajdát.

-Látom, nagyon éhes vagy. Megkínállak majd téged is, szerb-tót Dracula. S a tor-kodon akadok örökre, meglátod - s Dózsa áttörte magát a tehetetlen darabantokon.

Megtorpanás nélkül húzta maga után bilincsenek csattogó, hatalmas golyóit.

Halál a trónuson

Szerémi György káplán és Taurinus István gyulafehérvári kanonok borzadva nézett a lángokba. Egymás jobb illetve bal kezét fogták, másik kezükkel a fáklyát szo-rongatták, szinte érezték, hogy őket is perzseli-égeti, felgyújtja és elemésztí annak lángja. A máglyát körülálló papok, szerzetesek eleinte bizonytalanul, majd egyre hangosabban énekeltek.

A káplán és a kanonok is átvette, és zengte az égre Szent Ambrus himnuszát, a Te Deum laudamust. Téged, Isten, dicsérünk! Énekükben kivehetetlenül olvadt egybe a borzalom, a szörnyülködés, az üdvözítő dicséret és megbocsátás... Dózsa vasbi-lincsei között görcsbe rándulva, Istenhez fohászkodva elviselte sorsát, leírhatatlan kínját... A vár faláról Szapolyai János elégedetten nézte magasba világító művét...

Báthori Istvánt sötét gondolatok foglalkoztatták: nádornak, királynak egy ilyen vé-rengző állatot?... amíg ő él, soha!

-Érted éltem, s előttem vezeklem Uram! - ez volt Dózsa utolsó hörgésbe fulladó szava. Lassan kiszülő szemét még próbálta rajta tartani az első sorban fához kötözött édesanyján, aki már akkor eszméletét veszítette, amikor Gergelyt darabokra vag-dosták. - Anyám!!!!!! Látsz engem? - Egy sikoly még.

A mindent feljegyző Taurinus István még aznap este elkezdte írásba önteni, amit látott. „Meztelenre vetköztették... megköttették. Kovácsolt vaskeretbe fogott égő tölgyfa trónra ültették a parasztok vezérét... fejére áttüzesített vaskoronát tettek... a hóhérok ordították a máglya körül felsorakoztatott kereszteseknek: „Ti kutyák vagytok, a sátán ebei, nem Krisztus katonái! Lássátok, székely, magyar alattvalók, hogy milyen sors vár arra, aki székely lófő létre magyar király akar lenni. Akartok királyi húst, barmok, kutyák?”... Dózsa kinszenvedését azzal fokozták, hogy a kínpadra korbácsoltaknak harapniuk kellett, marcangolni félig égett, füstölgő hú-sából... akik fogaikkal tépték... Ezután Székely György testét négyfelé vágták és ácsolt fára függesztették. A fejét Szapolyai vajda levágatta, és ajándékba küldte gyorsfutárral Szegedre Pálffy főbírónak, aki tavasszal, Dózsa nándorfejárvári hős-tetének hallatán fiává fogadta a hőst...”

Hans tovább olvasta a beszámolójukat: „Ezt a tettet János gróf, az erdélyi vajda vitte véghez, az ő főkapitánya által cselekedte meg Székely Györgyön ezt a kínzást; és mind a vele volt népet büntetés nélkül hagyták elvonulni, hogy soha többé ne cselekedjenek az ország ellen, gonosztettüket megbocsátották... De még azért mindig sok nép tartja fenn a keresztet, ezért senki sem mondhatja meg, hogy mi lesz ebből... Lőrinc barát új harcokat kezdett Kolozsvár és Bihar környékén...” - követte szemeivel a szerzetesek rögtönzött beszámolóját Hans Meyer a temesvári kolostor cellájából, ahova bevonult, miután sírban eltemettette Emesét és édesanyját.

Mielőtt szó szerint elküldte volna e sorokat Augsburgba, hosszas gondolkodás után végül dűlőre jutva, utószóként hozzáfűzte még:

„Uram! Elindulásomkor kilátásba helyezted, hogy ha nem járok sikerrel, Litvániába helyezel át büntetésből a rénszarvasok szőrét-bőrét és a német lovagrendek múltját tanulmányozni. Kérlek uram, tedd ezt. Számomra ez megváltás volna. Soha el nem tudom üzni magamból az égő vezér látványát, a hús szagát, az emberevővé kényszerített hadnagyok ordítását. Fent, Északon, a tőzegek földjén van az én békém és megváltásom, büntess ezzel, Jakob úr. És bár nem beszélek róla, engem is elégettek ott, elevenen égették el a lelkemet, minden érzésemet.

S hallgass is rám most az egyszer. Itt kiölte magyar a magyart. Nemcsak a parasztok néhány száz nemest. Nemcsak a nemesi bosszúállók néhány ezer, talán tíz-húszezer parasztot, a földek művelőit. Ezt ki lehet heverni, a király és alattvalói háborúja is háború. De itt most nem csak gyilkolás folyt. Itt egyetlen egy nyáron kiölte a magyar a magyart évszázadokra. S ezt ne tudná a török, aki itt áll a határok alatt?! Aki erre vár Nándorfehérvár, 1456 óta, majd Mátyás király halála óta?

Tűnjünk el innen, Jakob úr, mert ha a magyar kiölte a magyart, akkor a fizika - vagy a biológia - törvényei szerint ez itt már ma sem a magyarok földje. Ez a föld az idegeneké, bárholnan, bármikor jönnek is. *1514. július 25. Temesvár*

Kivánszorgott oda, ahova Emesét temette. Lélt kitörölte az emlékezetéből... Eme-séhez motyogott magában, amikor szép lassan beásta a földbe a magával hozott fakeresztet, melyre maga véste szép betűkkel:

Itt nyugszik Magyarország lelke. Fel fog-e támadni?

II. KÖNYV - TÖRTÉNELMI FRESKÓ

2-13. KÉP

2. ÉV - Koronánk a nászajándék, 1515

Üszkök között a csúcsok felé

Megborzongott Tomori Pál. Három hónap sem telt el azóta, hogy a Dózsa és Mészáros Lőrinc által harcba küldött felkelő csapatokat szétverte Váradon, vezetőiket elfogta és iszonyú kínzások után kivégezte. Akkor lángokban állt az ország egyik híres városa, Szent László kedves helye és egyben sírhelye is, Várad. Füstölgött a püspöki palota, a vár hatalmas kapuja kidöntve, a város utcáin hullahegyek, a fákon nemesek és parasztok, egymást aggatták, amíg tehették. Akkor Tomori lovassága és a hozzájuk csatolt Bornemissza-csapatok néhány nap alatt leverték az ellenállást nemcsak Váradon, hanem egész Biharban is, amely egyébként a Dózsa-felkelés egyik katonai központja volt 1514 nyaráig.

Onnan küldték azután Tomorit és lovasait Temesvárra, hogy vegyen részt a Szapolyai János által felmenteni vezényelt királyi-erdélyi seregben: mentsék fel a bent rekedt Báthori Istvánt. Tomori nem várta meg Dózsa kegyetlen kivégzését. Szapolyai ismét visszaküldte Biharba, hogy irtsa ki a lázadók írmagját is, ne rettenjen vissza semmitől. Majd onnan a budai kapitány, II. Ulászló király kedves parancsnoka, egyben Tomori támogatója és „atyja”, Bornemissza János Budára rendelte első számú tisztjét és lovasságát. Világossá kellett tennie a királyi csapatok összevonásával, hogy nem csupán az uralkodó legfőbb vetélytársának, a Dózsa ellen győztes Szapolyainak van ütőképes hadereje, hanem a királynak is vannak hű csapatai. Alávaló dolog lett volna a magyar nemesség szemében, ha a király a Csehországból ide rendelt alakulatokra tudott volna támaszkodni. Cseh vagy magyar király ül Budán?

Ulászló Bornemissza János kérésére megjutalmazta Tomori Pált, mint a parasztseregek ellen küzdők egyik legbátrabb, minden harctéren hű parancsnokát. A híres fogarasi vár kapitányi posztja mellé ezért újabb koronaékszert bízott Tomorira: Munkács várkapitányának nevezte ki. Ahogyan Fogarast a fiatalon elhunyt Corvin Jánostól vette vissza a király, úgy Munkács is kihalt családtól hullott Ulászló ölébe. A híres és fontos vár 1514-ben szállt a koronára Geréb Péter korábbi nádor magtalan halála után, mint a koronajavak része. A király persze ezt is vaskos oszlopára, a budai tiszttartóra, Bornemissza Jánosra bízta. Az udvar szegénységéről mi sem tanúskodott jobban, minthogy a Munkácsról és környékéről származó bevételeknek nem más lett volna a rendeltetése: a királyi konyha ellátásához szükséges jövedelmet teremtsse elő. Kiváló, harcias feladat ez Magyarország két legjobb katonájának: Bornemisszának és „fiának”, Tomorinak. S persze, mivel a király és a budai főparancsnok mindenképp jobban tudta, hogy így bizony Munkácsból semmi haszna

nem lesz Tomorinak, aggattak rá vagyont is: az erdélyi kamarák felügyelőjének jövedelmező állását is megkapta az eddigiek mellé.

Már csak igen kis lépések választották el Tomori Pált attól, hogy belépjen a királyság főemberi mellé. De milyen áron? Azzal, hogy odaállt a király és Bornemissza támogatójának testestül-lelkestül, meg is fosztotta magát fő álmától: hogy lent délen, a Balkánról felvonuló török ellen harcolhasson nagy csatákban is vezérként, s ne csak csetepatékban, mint Fogarasról tette a Vöröstorony-szoros felől betörő török feltartóztatására. Tomorinak mostantól az udvart kellett szolgálnia. Az udvari-királyi párthoz kellett tartoznia, ha szükséges, fegyveres erővel is köteles volt fellépni azok ellen, akik közül származott és akikhez tartoznia kellett volna: a köznemesek ellen. Idegen király védelmében a saját vére, fajtája ellen. De tehet-e más királyának felesküdt, hű katona, ha egész eddigi életében a király fő bizalmasa, Bornemissza uram terelgette az útját, jövőjét? – s persze vagyoni helyzetét is. Mert lehet-e fontosabb a vagyonnál azon a Magyarországon, ahol mindenki a királytól lop, a királynak viszont nincs semmije? – csak amit mástól elvesz. Most is a király konyháját ellátni megy Munkácsra. Az út mellett a porban két kislány ráncigált valami rongyra kötve egy vonagló, talán döglött vadnyulat. Mögöttük négy gyerek egy deszkát cipelt arra szögezett négy fogónyélbe markolva. A deszkán egy ember volt, a két lába térdből levágva. A két karja könyékből. Nem sokat látott a világból, mert mindkét szemére megvakították. Dúdolgatott helyette.

-Akasztó hóhérok voltunk, kapitány úr? - kérdezte Tomori mellett ügetve fő hadnagya, a nemrég elhunyt Geréb Péter nádor volt testörének, a boldvai Lórántfy Tamásnak fia, az ifjú János. - Százával lógattunk itt fára és csonkítottunk meg saját sebeikben fuldokolva megannyi embert, jobbágyokat, ferenceseket, tanítókat. Megérte, Tomori uram?

-Elhallgasson, Tamás. Nem tudja, mit beszél! Gyilkosokat akasztottunk, akik a király ellen fogtak fegyvert s kezdtek vérengzésbe.

-Isten látja lelkemet, kapitány úr, hogy én is akasztottam, amikor csak kellett. De kiket? Kaszás, villás parasztokat? Törököt egyet se. Milyen világ az, amelyben egymást bántjuk és....

Tomori úgy nézett Lórántfyra, hogy a fiatal tacsókba belefagyott a vér. Hadnagy kinevezését nem vitézi harcoknak köszönhetette, hanem mert Borsod megye nemessége kitartott a király mellett a Dózsa-háborúban s sokan kaptak rangot. Miért acsarkodna tovább ura és vezére ellen? Elvágattak a vár és a püspöki palota mellett is, de Tomori utóbb mégis megálljt parancsolt.

-Vissza a palotába! Megnézzük, megérkezett-e már Perényi püspök úr. - A gyerek! – fűzte hozzá magában bosszúsan Tomori. A nádor fiának járt a váradi kinevezés, a legnagyobb püspöki rang, pedig még alig tizenéves. Perényik! Szüless bíborba, nem lesz több baj! - minden hűsége ellenére is nagyon zavarta a fogarasi kapitányt, hogy mi minden jár a főuraknak, akkor is, ha gyávák, ha semmit sem tesznek, ha képtelenek voltak megvédeni a királyságot... hiszen mi lett volna, ha Dózsa tényleg vezér, és Buda ellen mer fordulni?... Mi lett volna, ha éppen Bornemissza és

ő, Tomori nem törnek ki a várból és nem verik szét a lázadókat a pesti mezőkön, véresre, cafatokká... Perényi nádor hol volt akkor? És Báthori gróf, a temesi bán hogyan védte volna meg Temesvárt saját erejével?... Aztán a düh borította el Tomori arcát... És Brandenburi György? Ez az undorító, fennhéjázó német gazfickó, mára már a király fő tanácsadója? Csak azért, mert elvette Corvin János özvegyét, majd hamarosan, egymást követően, csakúgy, mint apjuk, Corvin János, hirtelen meghaltak a gyerekei és elhunyt az özvegy is – hogy így aztán a Hunyadiak mérhetetlen vagyona egy jött-ment németre szálljon át, Habsburg-párti kiszolgálóra, György őrgrófra?... Kié az ország?! Perényik – dohogott tovább magában Tomori. - Ők legalább magyarok. A kis püspöknek is milyen kiváltságban élő anya jutott: Báthori Magdolna! Hogyan is vetélkedhetne ő ezekkel? Karddal nem lehet! Mire vitte a kardjával Székely Dózsa György? Beledöfték, pedig nem sokkal korábban még a legbátrabb török lovas fejét vette vele. Mire lesz jó az ő kardja? Távol minden harctól, udvari segédként? Dózsában legalább volt annyi tehetség, hogy egy időre vezérré váljon...

-Püspök úr! - köszöntötte Tomori a kis Perényi-grófocskát, Ferencet, akivel találkozott már Várad megtisztításakor s Temesvárnál a csata után. - Helyre állt a rend Biharban, Váradon?

-Kapitányom! Ön nagyszerű munkát végzett. Halotti a csend. Mégpedig mert mivel sok a halott, nagy a csend is, Istennek hála – ájtatoskodott mosolyogva a félig gyerek, félig majdnem felnőtt püspök, aki ékes bizonyítéka volt annak a romlott világnak, amely az Ulászlók idején véglegessé vált Magyarországon: ahhoz, hogy papi főméltóság legyen valaki, püspök vagy akár bíboros, még csak papnak sem kellett lennie. Elég, ha pénze van vagy serege, elég, ha a bárók családjában született. Adják-veszik a főpapi rangot, mint a lovat a vásárban. Ez persze királyi vásár.

Az ifjú Lórántfy János félrefordult, ne lássák az arcán a megvetést. A püspök még nála is fiatalabb, s vérengző kedvéről mendemondák járnak. Holtak mindenfelé, még a pestistől sem félnek Váradon? Nem hallották, hogy ez vitte el Hunyadi Jánost és Kapisztrán Jánost, sőt, hogy a dráma teljes legyen, török elleni győztes csatája után ez végzett Mátyás király fiával, Corvin Jánossal is? Nem drága itt az élet? Két napot töltöttek a püspöki palotában. E rövid idő alatt eljött ide minden nemes a környékről. Nem Tomori miatt, kit érdekel egy katonavezér. A kis püspök kegyeit keresték, nehogy véletlenül valaki más őket is gyanúba keverje a Dózsa-idők miatt. Ki szeret máglyán égni, négybe vágva vagy karón? Bomló ország színeit és szagát árasztották a bomló holttestek. A kis Perényinek azonban nem lesz több gondja. A győztesek mosolya van rákenve az ő orcájára is.

Werbőczy vesztes győzelme

Tomori Munkácsba hívta a felkelők ellen vívott harcban vele együtt küzdő nemeseket. A hadakat együtt vitte csatába - Drágffy János fővezérletével - Barlabássy Lénárttal, Erdély alvajdájával, Bánffy Jánossal és felvidéki földijével, Tornallyay Tamással. Alig három hónapja, hogy Kolozsváron, Drágffy győzelme után végignézték, ahogyan a hóhér megkínozta és megégette Dózsa alvezérét, Lőrinc papot. Még most is érezte a bűzt az orrában. Valójában undorodott. De a királynak tett

hűségeskü felmentette. Parancsra tettem – gondolta. Mindenkit saját dühödt boszszúvágya vezérelt. Mára az utolsó felkelőket is lemészárolták az ellenállás maradék helyszínein, a Délvidéken és Dunántúlon a Bakonyban.

-Elküldte hozzám Werbőczy uram az általa az elmúlt években szerkesztett törvénykönyv változatát. Mit nézzek rajta? - fordult társaihoz Tomori. - Itt a 48. pont. Azt írja, hogy a gonosztevő papokat börtönbe kell vetni. Hiszen halott mind, őket is vigyük börtönbe? Indulunk Budára, ezt kell addig megbeszelnünk. Ott kezdődik az országgyűlés október 18-án.

-Szapolyai János a sikeres vezérségért minden telke után 20 dénár jutalmat kap. Így rendelkezik a király megbízásából készített Hármaskönyv. És mi mit kapunk ugyanazért? Üres kincstárból mi jár nekünk? A király szavának hinni kényszerülök, de tetteiért ki felel? Most vissza akarja szerezni a koronajavakat... De miért herdálta el? S ki adja vissza erély nélkül? Az országgyűlés? Majd ha bolond lenne. Szerzett jogot vissza nem adunk - dohog Bánffy.

-A parasztnak kártérítést kell fizetniük, majd abból, ugye urak, majd abból kapunk? - veti közbe keserűen Telky János. - A semmiből. Itt vagyunk mi Jánosok, egyszerre hárman is. Maradt parasztnak? A 4-13. pont, vagyis összesen 10 cikkely rendelkezik erről, de vajon miből fizetnek a parasztnak bármit is? Behajtja a király vagy Werbőczy? Földhözragadt disznók lesznek, ha a Hármaskönyv életbe lép. Még azt sem tehetik meg, hogy több pénzért máshova vándoroljanak, földjükhöz láncolt állatok lesznek, mozgás nélkül, sehova máshova nem költözhetnek. Nem adhatják el fölös termékeiket, nem kereskedhetnek. Ezt akarjuk?

-Igen, ezt akarjuk – vág közbe Bánffy János. - Az én parasztjaimat ne hívja és ne is rabolja el senki. Ősi jussom nekem ez, nekik meg én, mert megvédem őket.

-A Tripartitumból az derül ki, hogy csak a fölkelésben fontos szerepet játszó kapitányokat, századosokat és tizedeseket kell kíméletlenül megbüntetni. Vagyis nem lehet további vérengzés. De nem is kell, nem lesz már kitől félni. A 60. cikkely eltiltja a deákokat, hajdúkat, jobbágyokat a fegyverviseléstől. Nem lesz többé lázadás, mert akit fegyverben látunk, azonnal lekasabolhatjuk – fejtegeti Barlabássy Lénárt alvajda.

-Jó ez a törvény – fordul az ablakon át keletre, Verecke felé Tomori. - Werbőczy úr az országbíró ítélőmestere, tehát helyettese, s bizony alapos munkát végzett. Benne van minden eddigi jog és szokás, amelyre az ország élete alapult. Nem véletlenül tanult annyit Padovában, Bolognában, Krakkóban, és nem véletlenül választották meg már 1492-ben a királyi kúria jegyzőjének. István uram végigjárta az összes országgyűlést 1498 óta Ugocsa vármegye követeként, és joggal, okkal lett a köznemesek egyik vezéralakja. Öt éve, 1510 óta dolgozik az ország szokásjogi gyűjteményén, aligha ért jobban ehhez valaki. Bízunk rá. Nem ez a mi dolgunk. Siessünk Budára, szavazzuk is meg, de engem sokkal jobban aggasztanak más hírek. A törökök rendszeresen betörnek a dalmát partvidékre, Horvátországba, és nem ütköznek szinte semmilyen komoly ellenállásba. Az talán nem Magyarország? Váratat foglalnak el, Zengg mellett erődítményt építenek. Mi meg jobbágyokkal foglalkozunk,

meg azzal, hogy a nemeseknek, polgároknak, jobbágyoknak a saját és a bérelt földjeiken marhapásztorokat kell tartaniuk. Meg hogy tilos a külföldi pénz behozatala. És az állatok kihajtása külföldre. No fene! Ezt meg ki fogja betartani? Nem az országot kellene inkább védeni a határokon? Ha már Székely Dózsát elégettük? Irány Buda. DE az ország védelme! Arra vajon mit szavaznak meg?

-Semmit nem, Tomori uram, semmit! Miért is kellene? Érvényes békénk van a törökökkel, rendre megújítja Ulászló az egyezményt Szelim szultánnal.

-Akinek ez arra jó, hogy készüljön ellenünk, amint lehet. Mátyás király ordít a sírjában – s Tomori elballagott a vereckei látványtól. - Fel Budára, urak, hátha lesz ott valami.

... A török szóba se került a budai országgyűlésen. Az október 18-át követő egy hónapban szájaláson és jobbágyszidáson kívül semmi sem történt. Méregette magát a királyi udvari tábor, köztük a vezérfigurák, Perényi Imre nádor, Báthori István, a „betolakodó” Brandenburgi és mögötte rejtőzködve a Fugger-ház ügynökei, valamint a Szapolyai vezette és Werbőczy hergelte köznemesség. Az erdélyi vajda úgy vélte, a Dózsa-felkelés leverésével, Temesvár megmentésével, saját erejéből fenntartott hadserege erejével megérdemelné, hogy ha király most nem is, de nádor azonnal lehetne. Mint annyiszor, sikeresen legyőzték egymást, és minden maradt annyiban.

Egy hónappal később hatalmas hangorkánnal elfogadták Werbőczy Hármaskönyvét, a király is egyetértett vele. S ha egyetértett, szentesítette is. A főnemesi tábor, főleg pedig Perényi nádor közreműködésével azonban elérték, hogy bár a király aláírta, szentesítette, soha nem hirdették ki, eképpen nem emelkedett törvényerőre. (Így aztán az 1848-as forradalmakig, a következő háromszázötven évben volt ugyan Magyarországnak egy Hármaskönyve alaptörvényekkel, de úgy volt neki, mint ahogyan Magyarország volt: nem volt...) Mert ki várhatta volna el a királytól és az arisztokráciától, hogy tényleges érvényt szerezzen valaminek, amit az őket ellenző középnemesség táborának képviselői fogalmaztak meg? A főurak így is, úgy is rendelkeztek azzal az erővel és azzal a királlyal, amely és aki az ő érdekeiket bárkivel szemben megvédte...

Tomori Pál sóhajtva vette kezébe a lejegyzett Hármaskönyv utolsó oldalait. Lemásoltatta magának, hogy elvigye Erdélybe jobban tanulmányozni. A végén a névsor, az igen zavarta.

1514. évi törvénycikkek Befejezés

Mi tehát a nevezett főpap és báró uraknak, meg országunk nemeseinek, a feljebb megjelölt módon és rendben felségünk elébe terjesztett előbbi kéréseikre, mint igazságosakra és helyesekre, hajolva, az előbb megirt czikkelyeket, melyek országunk közjavát és békés állapotát és hasznát tárgyazzák, elfogadtuk, jóvá és helybenhagytuk, sőt elfogadjuk és ugyanazon feltételek alatt, a melyekkel meghozták és összeírták, jóvá- és helybenhagyjuk.

1.§ És jelen írásunk biztosítéka mellett ígérjük és kötelezzük magunkat, hogy azo-

kat és mindent, a mit tartalmaznak és felsorolnak, sértetlenül meg is tartjuk és másokkal is megtartatjuk.

2.§ A minek örök emlékezetére és erejére elhatároztuk jelen kiváltságlevelünk kiadását, megerősítvén azt titkos pecsétünk reáillesztésével, a melylyel mint Magyarország királya élünk.

3.§ Kelt Budán szent Erzsébet özvegy ünnepén, tudniillik a feljebb említett országgyűlés és közönséges gyülekezet harminczharmadik napján, az Urnak ezer ötszáz tizennegyedik esztendejében, magyarországi stb. uralkodásunknak huszonötödik, a csehországinak pedig negyvenötödik évében.

4.§ Jelenlevén a főtisztelendő és tisztelendő atyák és urak Krisztusban: Tamás a „Saneti Martini in montibus” czimű szent római egyház presbyter bibornoka és konstantinápolyi patriarcha és a római pápa oldala mellől küldött követ, az esztergomi; Frangepáni Gergely, a kánonszerüleg egyesült kalocsai és bácsi egyházaknak érsekei; továbbá méltóságos és főtisztelendő Aragoniai Esten-Hippolit, szintén a szent római egyháznak diakonus bibornoka, az egri; Erdődi János a zágrábi egyháznak választott, Várdai Ferencz az erdélyi, Perényi Ferencz a váradi egyháznak választott, György titkos kancellárunk, a pécsi, Berizló Péter főkincstárnokunk és Dalmát-, Horvát-Szlavonországunk bánja, a veszprémi; Gaszthon János a győri, Zálkány László a váci, Csaholyi Ferencz a csanádi, Podmanini István nyitrai, Guthi Országh János a szerémi, Chybarthy Keserő Mihály a boszniai egyház választott és Egervári Briccio a tinini egyházak püspökei, kik az Isten egyházait szerencsésen kormányozzák.

5 § Továbbá: Tekintetes és nagyságos említett Perényi Imre, Abauj vármegye örökös ispánja, mondott Magyarországunk nádora és kunjaink bírája; Péter ispán szentgyörgyi és bazini gróf, országbíránk; Zápolyai János a szepesi terület örökös ispánja, erdélyi vajdánk és székelyeink ispánja s főkapitányunk; ugyancsak Zápolyai János és Bélai Barnabás szörényi bánok, Báthori István temesi ispán és országunk alsó részeinek főkapitánya, Raskai Balázs királyi főtárnok, Gergelylakai Buszlai Mózes főajtónálló, Beltheki Drágfi János főasztalnok, Lindvai Bánfi János főpohárnok, Palóczi Mihály főkamrás, említett Báthori György főlovász mestereink, és Berzenczei Bornemisza János pozsonyi gróf és többen mások, a kik országunk ispánságait és tisztségeit viselik.”

.....Mennyi főúr, csupa nagyság, s ő soha nem lesz közöttük. Nem becsvágya miatt hiányolja. Hanem hogyan vezethet csapatokat a török ellen jelentéktelen kapitányként? A magyar főurak közül senki sem ért a harchoz, nincs tapasztalata, és Bornemissza János is a maga vitézségével csak az utolsó a főurak rangsorában egyszerű grófként.

Magában morfondírozott Tomori. Véget értek a harcok Dózsa ellen, és ismét jelentéktelenné vált, bevethette magát sűrű erdélyi hegyi világába, Fogarasba, néha Munkácsba, s kedvére foglalkozhatott a rabló bandita csapatok felszámolásával, a szász érdekek védelmével, a székelyek megfegyverzésével. A király az udvarban tartotta a rendet: Dobzse, dobzse. Szélütött volt már évek óta, felesége halála óta,

de jó volt így is. Az udvar körüludvarolta, eltette az újabb birtokadományokat és nagyon rossz néven vette, hogy a kincstár üres. Bezzeg a Drágffy-család, János és György. Őseik nem is olyan régen még Moldva fejedelmei voltak, esetleg székely ispánok, s addig keresték a király kegyét, hogy örökös bárók mindketten. Igaz, megszolgálták, a Dózsa elleni háborúban vér folyt a szablyaik hegyéről. Ulászló hálája...

Így köszöntött Magyarországra 1515, álmosan szendergőket találva. Süketen rohanva két kitárt karba... titokban Isztambul és Bécs kínálta gyilkos ölelését.

Török áfium

Aggódni nem kellett Budán. Hol vannak az idők, amikor Mátyás hadban állt a fél világgal, éveket töltött táborokban a Balkánon, majd cseh-morva-stájer-karintiai ütközetekben? Itt most Béke van, immáron negyedszázada, amin semmi nem ver léket. II. Ulászló király mindenkit háborítatlan hagy, Magyarország nem mér mást, mint nyugalmat és megbecsülést. Szent István dicső koronája megvédi mindenkitől.

Bakócz Tamás nem teljesen így látja. A gyalázatos kimenetelű, vérbe fulladt Dózsa-féle keresztesháború – melyet elindított és eleinte támogatott – súlyos sebeket ejtett a bíboros-érsek korábban kikezdhetsen tekintélyén, de soha nem adta fel tervét a török támadás elhárítására. 1515 januárjában esztergomi palotájába rendelte Tomori Pált. A hírre mindenki felkapta a fejét. Bakócz Tomorit? Aki az udvar leghűségesebb parancsnokának, Bornemisszának a familiárisa, egyben kapitánya? S ki felejtene, hogy Bakócz és az udvar viszonya megromlott.

A bíboros imádkozásra hívta Tomorit az akkor már sokak által megcsodált új kápolnájába. Tomorit sötét gondolatok foglalkoztatták. Mit akar a bíboros tőle? Soha nem vesz részt az udvar, a király elleni celszövésekben.

-Tomori uram. Ön az egyetlen kapitány, akinek van valamennyi tapasztalata a török elleni harcokban éppúgy, mint az udvar felkészültségében. Megtenne nekem egy szívességet? Magyarország déli határai védtelenek lesznek nagy támadás esetén. De nem tudjuk, mit akar a török, hiszen Szelim újra békés szándékot nyilvánított. Én azonban nem hiszek ebben. Kapitány úr, mit akar az oszmán birodalom? Ellenünk készül? Megteheti, van akkora ereje, hogy Európa szíve ellen támadjon?

-Bíboros úr. Én nem vagyok erre hivatott. Én a király kapitánya vagyok. A királyi udvart kellene megkérdeznie.

-Ön Isten kapitánya is. A pápa ösztöngének mindenkori feladata lesz az oszmán veszély elhárítása. Ha Istent és a pápát szolgálja, akkor előttem sem lehet titka.

-Nem titok ez, bíboros úr... - Tomori hosszasan hallgatott. Hogyan fedje fel, hogy minden intrikától távol akarja magát tartani, s a hatalmas szövetségnek, amelyben Magyarország belső élete zajlik, Bakócz Tamás az egyik kiismerhetetlen szála? Ha őt tájékoztatja, olyan, mintha ellenségét támogatná... - Bíboros úr. Ha most Önnek válaszolok, Istennek válaszolok. Másként nem tenném.

-Folytassa bátran fiam, Krisztus keresztjét képviseljük mindketten, őt szolgáljuk.
-Uram, I. Szelim szultán közvetlen rokonai lemészárlásával került trónra 3 éve. Máris a Rettegett, a Kegyetlen nevet kapta. Keze alatt az oszmán birodalom hatalmas terjeszkedésbe kezdett. Kurdisztán, Mezopotámia, Egyiptom, Perzsia áll az útjában elsősorban, és majd ha őket legyőzte, és az iszlám világ első számú ura lesz, akkor egészen biztosan következik Észak-Afrika, a Földközi-tenger térsége. És persze Mekka, ha azt is elfoglalja, akkor ő lesz a muszlim világ kalifája, a szent helyek védelmezője, vagyis Európára átfordítva császár és pápa egy személyben. Hihetetlen hatalom, amely nyilván rátör majd a keresztény Európa szívére is. Most még csak a végtagjait vágja le a balkáni terjeszkedéssel. Máris létrehozta a tengeri haderejét, és szigorú büntetésekkel maga alá terelte a kíméletlen janicsárokat, ők már csak őt szolgálják személyesen. Kizárólag belső tanácsadói tudták rávenni, hogy ne mészárolja le a keresztényeket saját birodalmában. Kegyetlen. De nagyon erős.

-Legyőzte fő ellenfelét, a perzsákat? S ha igen, ellenünk fordulhat?

-Amíg mi egymást irtottuk a török helyett tavaly nyáron, addig Szelim elrendezte a maga dolgait. Ezért is kötött velünk békét mindig újra. Szabad kézre, csapatokra volt szüksége a perzsa birodalom ellen. Szelim kegyetlen szunnita az iszlámon belül. Ezért gyűlöli és irtaná a perzsa siitákat. Sorra le akarta győzni a kurd fejedelemségeket, maga alá akarta hajtani a türkmén fejedelmeket is, akik kétségbe vonhatnák hatalma kizárólagosságát. Mindennek el kellett dölnie a Csáldiráni csatában, amelyet tavaly, 1514. augusztus 23-án meg is vívtak. Vallási köntösben zajlott minden, de persze a térség fölötti hatalom a tét. Szelim fő ellensége a perzsa Szafavida-dinasztia s annak feje, I. Eszmáfi sah. Szelim az iszlámot megrontó eretneknek kiáltotta ki őket. Szent háborút hirdetett. Csáldirán Kelet-Anatóliában van, ott ütköztek meg. És győzelmével tényleg kiiktatta a türk fejedelemségeket is, ők voltak azok, akik mindvégig kétségbe vonták az oszmán uralmat, sőt elhagyták az iszlám vallást is tiltakozásul, persze perzsa támogatással. Győzelme után elfoglalta a nyugat-iráni Tebrizt, ami nagyon fontos pont a selyemkereskedelem útvonalán a Tebriz-Aleppo és a Tebriz-Bursa közötti stratégiai utakon. Tebriz elfoglalásával el tudja hárítani a kelet felől érkező újabb perzsa támadásokat. Anatólia az oszmán birodalom része lett, erre vágyott mindig Szelim. Ehhez kellett neki a béke a Balkánon, s mindeddig nem gondolhatott komolyan Európa elleni támadásra.

-És most eljött ennek az ideje?

-Nem hiszem. Talán majd a Földközi-tenger vidéke következik, Rodosz, Málta, Észak-Afrika Egyiptommal. De az oszmán felfogásból nem hiányozhat a támadás a keresztény világ ellen. Csak döntés kérdése, hogy ez Spanyolország felé kezdődik-e Egyiptom elfoglalása után, vagy Velence és más olasz hatalmak ellen, esetleg a leggyengébb ponton, ahol már 100-150 éve vív háborút: a Balkánon. És ez Magyarországot jelentené. Nem ma, nem holnap, de ha igen, leginkább mi vagyunk veszélyben, bíboros úr. Ezért volt helyes döntés a keresztes háború. Nem az ön hibája, hogy belső vérengzés és leszámolás lett belőle. Azt hiszem, e percben védtelenek lennénk. De nincs itt ez a perc szerencsére.

-Nincs itt és itt lesz. Köszönöm, kapitány úr. Ne legyen lelkiismeretfurdalása. Mindenről, amiről beszéltünk, beszámolhat a budai kapitánynak, sőt, ha a királlyal lesz módja találkozni, neki feltétlenül. Isten dönti el, kinek van hallása a hírekre.

Nem kell külföldi király, magyarok vagyunk

Nem kell, de van. De ha nem lesz, nem kell. Több mint 10 éve kiáltozza ezt a köznemesség. Nem az ő döntésük volt, hogy az erőskezü Mátyás hagyatékától – és jelöltjétől, fiától, Corvin Jánostól – szabadulni kívánó magyar főnemesség erélytelen uralkodóra vágyott, és ezt meg is kapták. Nevetve hirdették, hogy Mátyás a múlt és a lengyel a jövő: számokkal és adatokkal alátámasztva Jagelló Ulászló éppen akkor született, szintre napra ugyanakkor 1456-ban, amikor Mátyást királlyá választották – s lám, amilyen hirtelen távozott Mátyás, úgy jött a semmiből a cseh-lengyel konkurens.

A Győztes. Hiszen abból a csatából, amelyet Mátyás és Ulászló vívott a cseh illetve morva trónért, s amely trónt elvileg ketten is betöltötték, nos, a küzdelemből Ulászló került ki győztesen – ő még él, ráadásul Budán. II. Jagelló Ulászló lengyel származású cseh király személyében megtalálták a nekik megfelelő uralkodót. S mivel a királynak ki kellett elégítenie az őt jelölő és választó bárói családok és főpapok mohóságát, nem sok maradt a kis- és középnemességnek, a gyér polgárságnak.

Csalódottságuknak a köznemesek hamarosan hangot adtak. 1505 februárjában meghirdették, hogy az országgyűlésen Budán szabályozni kívánják a jövőbeli királyválasztást. Forrt a hangulat, vad fenyegetőzések is elhangzottak az idegen királyság ellen, de aztán kardjukat szegre akasztották, s látván, hogy kevesen gyűltek össze, szétszéledtek. Annyit döntöttek csupán, hogy a köznemesség júliusra Hatvanba újabb országgyűlést hirdet ez ügyben, ráadásul: fegyveres országgyűlést, kötelező megjelenéssel. Háborgásukat fokozta, hogy vezérüknek, Szapolyai Jánosnak Ulászló nemet mondott: kikoszarozta a nagyhatalmú főurat, aki lányát, Annát, a pici, 2 éves gyermeket feleségül kérte volna.

Így tehát nem lesz magyar-lengyel frigy, vagyis mivel Ulászlónak nincs fiú gyermeke, tényleg valós a veszély, hogy idegen király jön a hazába Ulászló után is. Hogy a júniusi hatvani országgyűlés veszélyét ellensúlyozza, Ulászló is összehívta az ország rendjeit júliusi keltezéssel szeptember 29-ére a Rákos-mezőre...A király fegyver nélküli megjelenést írt elő. A nemesség azonban, kifejezve tiltakozását, fegyveres országgyűlést tartott. A tét továbbra is a leendő királyválasztás. Október 13-án ki is mondják az országgyűlés határozatát, a rákosi végzést. Ha Ulászló fiú trónörökös nélkül halna meg – immáron túl egy gutaütésen is -, akkor a magyar rendek nem fogják elismerni a leányági öröklést, egyben pedig nem választanak többé idegen, külföldi királyt.

Meglepő dolog követte e végzést. A vezető főurak és főpapok is részben felzárkóztak a köznemesség által annyira ellenzett idegen királyválasztás tiltására. Perényi Imre nádor, Szapolyai János vajda, Szentgyörgyi Péter országbíró, Bakócz Tamás esztergomi érsek, a nemesi vármegyék küldötteinek nagy része a rákosi végzés előtt egy nappal, 1505. október 12-én védszövetséget kötöttek, melyben kizárják,

hogy I. Miksa római király, későbbi császár a Habsburg-család nevében igényt támaszthasson a magyar koronára, trónra.

S ezt kevésbé meglepő esemény követi. A felkent magyar király, a fenti döntések ismeretében mit tesz? II. Ulászló titokban követeket küld I. Miksához, a Habsburgokhoz, hogy kössenek „családi szerződést”. Mint majd látni fogjuk, nem arról, hogy ki kinek hogyan ünnepelje a névnapját. A magyar király elkezdte elkövetni legnagyobb árulását, felségárulásba fogott a felség: árulni kezdte Szent István koronáját a Habsburgoknak, István és minden más magyar király legádázabb ellenségeinek, a német szövetségnek. Dobzse, dobzse.

-Nádor uram – fordult Perényi Imréhez a király. Nem volt biztos benne, hogy folytatni akarja, habozott. Perényi némán nézte uralkodóját, aki mellé egy éve, 1514-ben választotta az országgyűlés. Ulászló sóhajtott. - Ön is a halálomra vár? - Perényi elsápadt.

-Felség!

A király mélázott.

-Azt mondják, hogy maga is gyűlölné az idegen uralkodót, ha meghalnék... De ki lenne itt király ebből az országból? Arra tud válaszolni? Egymást eltiporva, erőtlennül? - Perényi régóta várta ezt a kérdést.

-Felség, ön még sokáig él. Miért kellene ezzel foglalkoznunk?

A király megnyugodni látszott. Ha a magyarok nagy királya, Anjou I. Lajos a lányát küldte a lengyelekhez királynőnek, miért ne lehetne az ő kis lengyel Annájából magyar király. Es ráadásul Nagy Lajos lánya is királynő lehetett itt Magyarországon. Nem kell azt elkapkodni... lehet még Anna is királynő. S fia, Lajos is kilenc éves...

-Miért gyűlölnék a rendek az idegen királyt? El se fogadnák? Ön is a titkos védszövetség tagja, ezt mindenki tudja, annyira titkos.

-Felség. A köznemesség – amely képes volt Mátyást a trónra ültetni – ma is nagyon erős. Vezérük, Szapolyai népszerű és kiszolgálja őket. Ezt a főrendek soha nem fogják megengedni. De felség... - Perényi nem merte folytatni, a márványpadlót bámulta.

-Folytassa, ami a szíven. Kit bántottam én valaha?

-Senkit, felség. De tudja mindenki, hogy titkos tárgyalásokat folytat I. Miksával. És azt is tudja mindenki, hogy a Jagelló-családot vérségi kapcsolatok fűzik a Habsburgokhoz, és...

-Mi baja a magyaroknak a Habsburgokkal? Európa vezető uralkodó családja.

-Éppen ez. A magyarok nem fogják elviselni az alárendeltséget. A Szent Koronát nem adják oda német, osztrák hercegeknek, királyoknak, akik István, sőt már Árpád fejedelem óta mindig arra törekszenek, hogy elvegyék az ország nagyobb részét, megszállják Magyarországot. Ha felség velük kerül kapcsolatba, rossz vért szül.

-Mi már régóta kapcsolatban vagyunk velük. Közép-Európát Mátyás halála óta két család irányíthatja, mert nincs más. Vagy a Jagellók, vagy a Habsburgok. Nézzen a térképre, nádor úr. Mit lát lent délen, a szétdúlt Balkánon? Oszmán zászlókat a várakon.

-Le is lehet azokat szakítani onnan, felség.

-Kikkel? Egymásra féltékeny magyar urakkal?

-Felség, egyet értsen meg, kérem. A Habsburgokkal nem. Ez az üzenete a mi szövetségünknek ön felé. Miksával nem. Éljen soká, felség, azt kívánom.

Ulászló a Dunára nézett a palota ablakából. Balra Bécs, jobbra a Balkán. Melyik van közelebb? 1515-öt írnak. 25 éve király ebben a hatalmas országban, és nincs egyetlen szövetségese sem, haszonlesőkből viszont egész garmada. Ösztönei Bécs felé húzták. Lázadástól itt nem kell félni, birtokra, földre, várra vágyik minden főúr, s csak egyetlen szempontja van: nagyobbakat kapjon, mint a másik. Nagy az ország, s amikor 1504-ben meghalt Corvin János, majd rögtön egész családja is, lett itt birtok, vár van bőven, a Hunyadiak szerettek halmozni.

Jagelló Ulászló, Jagelló Zsigmond és Habsburg Miksa Pozsonyban magyar jövőt tervez

-Felség. Nem fogunk tudni ellenállni. A Fuggerek eltávolítását követelik a nemesi rendek. Kardot rántanak, ha nem enged és itt tartja őket. - Perényi Imre nem a maga nézetét mondta fel most, ő kifejezetten hálás volt a Fuggerek budai képviselőjének. Érezte azonban, hogy az ellenszenvet, amely a külföldi befolyás iránt nőttön nő, éppen a Fuggerek – a fukarok, a haszonszedők – elleni támadásban fogják kifejteni. A bankárcsalád a nemességnek egyet jelent a német-római császársággal, a Habsburgokkal.

Ulászló ingerülten fordult a nádor felé.

-Nádor uram, mi itt ezekben a termekben már mindent megbeszéltünk szép nyugodtan. De itt most nem engedek. - A király a térképhez lépett. - A császáron és a pápán kívül ismer ön más ekkora hatalmat, mint a Fugger-családé? Nézze a városokat, ahol ott vannak, amelyeket kézben tartanak. Varsótól Velencéig, Augsburgtól Rómaig, Innsbrucktól Antwerpenig, s követik a világ, a hatalmak útját, a hódításokat, elindultak már Amerika felé is. Az zavarja ezek után, hogy itt vannak Besztercebányán és Budán is? Legyenek büszkéek erre a magyarok. Így vannak benne a világ vérkeringésében. És a kincstárnak így van haszna, a bányák jövedelméből, a pénzverésből. Bízom ezt is Szapolyai János uramra, netán erre is lenne kedve, nemcsak a lányomra és a trónra?

-Királyom. A pénz nem minden...

-A pénz minden, ha nincs. És nekünk nincs, s nem is lesz, mert a nemesek nem fizetnek adót, polgárok pedig nincsenek és nem is lesznek, míg az idegeneket gyűlölik a magyarok. Netán a Fuggerek a pápát is megvették maguknak, azt akarja mondani? Mert Rómában bérbe vették a pénzverést, ők kezelik a pápai udvar egész

költségvetését, a kezükön keresztül megy minden átutalás a pápától a világ felé, ők teszik lehetővé a svájci gárda működtetését, és a búcsúcédula árusítása is az ő kezükbe került, mert csak nekik van napi élő kapcsolatuk egész Európával a bankjaikon és kereskedőházaikon keresztül, a titkosszolgálatuk és a postájuk révén. Mit gondol, miért adta a Fugger-családnak I. Miksa császár Kirchberg és Weissenhorn grófi címét 1507-ben? Fugger Jakob, ha akar, császárt és pápát választathat. Nem Buda érdekli, hanem Madrid, Bécs, Róma, Augsburg. Lehet, hogy már azt is tudja, ki lesz a következő császár Miksa után. Velük akar ujjat húzni egy magyar főúr? A mi kincstárunk évi bevétele, amivel az egész királyság gazdálkodik, 300 ezer aranyforint. Ennyit Fugger Jakob arra költ, hogy eldönttesse: ez vagy az legyen a pápa, a császár. Magyarok...?!

-Mi nem Augsburg vagyunk, különben sem fűz bennünket sok jó érzés Augsburghoz 955 óta, amikor a németek kivégezték legjobb vezéreinket. Az talán még jelképes is, hogy a Fugger-család központja éppen Augsburg. Nem onnan vásárolják-e meg Budát is? - ezt feszegetik a nemes urak. - Perényi mintha egyet is értett volna, olyan hangsúllyal adta elő.

-Ismeri a mondásukat, a Fuggerekét? Pecunia Nervus Bellorum, azaz A pénz a háború mozgatórugója. És mi majd mindig mentesek leszünk a háborúktól? Mivel vívjuk meg, üres kincstárral? A Fugger-család vagyonát 2.000.000 aranyra becsülik. A kincstáré évi 300.000? Ha bejönne annyi. „Fukar!” Így gúnyolják a Fuggert? És mi az én nevem? A templom egere Budán? - Ulászló nagyokat sóhajtozott, enyhe mosolyokkal. - Tudja mit, nádor uram? Nézze inkább Miksa unokáit, nézze, mert Jakob Fugger is őket nézi. Mi lesz majd Károlyból és Ferdinándból, a két Habsburg-hercegből, s Máriából? Eldönti Jakob úr. És mi lesz a fiamból, a 9 éves Lajosból. Jakob úr dönti el ezt is, ezt sem zárhatja ki. Hol van már a félelmük, hogy nem kell idegen király? Miért kellene? Itt van Lajos. De pénz nélkül fog uralkodni ő is? És ha jön a szultán, mert kevés és szegény neki a Balkán? Honnan lesz pénz hadseregére? Még alig kezdődött el az 1515-ös év, és arról hallok híreket, hogy a horvát-szlavón-dalmát bánunknak, Beriszló Péter urunknak annyi ereje és tekintélye sincs, hogy elindítsa a törökök ellen a csapatait. Itt tépik már a határainkat, és nem tudunk hadba szállni?

-Beriszló Péter támadni fog, csak pénzt kell küldeni neki.

-Ezt mondja ön és a főurak. Pénzt? Honnan? Erről beszélék, nádor úr. És tudja mit? Pénz nélkül ma már tekintély sincs. Beriszló Péter tiszte bán, nagy úr a déli térségben. És tudja, mit mondanak neki a szlavónok? Azért nem szállnak vele harcba a török ellen, mert ők szlavónok és ők nem Horvátország részei, ezért ne parancsoljon nekik a horvát bán. Ők Magyarországhoz tartoznak, nekik csak a király parancsolhat. Vagy menjek én saját magam helyettük a dalmát várakat védeni netán?

-Felség. Nem olyan nagy a török veszély, mint gondolná, és ha felség személyesen parancsolja meg a szlavónoknak, hogy hadba kell szállniuk, meg is teszik.

-De akkor kié a haza? Az enyém? Én itt idegen király vagyok, nem? Nem inkább az övéké a haza, de legalább a saját szülőföldjük, a föld, amelyen és amelyből élnek?

Kéretem Frangepán Gergely kalocsai érseket, ha már egyszer kancellár-helyettesnek neveztem ki. Vigye a parancsomat a szlavón kapitánynak. És majd elrendeljem azt is, hogy a Hold ne jöjjön fel az égre éjszakánként? Meg a Földközi-tenger legyen a mienk. Mármint a magyaroké. És hogy a madarak tanuljanak meg aranyat bányászni a Fuggerek helyett. És most munkára fel, nádor uram. Akármilyen kínos lesz is majd megmagyaráznia a magyar uraknak, nem mondhatja, hogy nem is tudott róla – szóval indulunk jövő héten Pozsonyba, mert értünk és miattunk jön oda testvérem, a lengyel király, Zsigmond, és a világ nagy ura, Miksa császár. Úgy bizony, egy Habsburg – mégpedig a legnagyobb. És ha most azt mondja, ott lesz vele a Fuggerek árnya és pénze, hát jó – találja meg, leplezze le, ha tudja. Ide is adhatja, nádor uram...

... A király hónapok óta készülődött a pozsonyi találkozóra, Közép-Európa fő uralkodóinak egyeztető tanácskozására. Valójában egész életében erre készült. A Jagellók és a Habsburgok vérfkapcsolatából eredeztethető hatalmi összefogásra. Mint Károly Róbert a visegrádi királytalálkozóval. Idegen király volt ő is, Anjou, és hatalmát megszilárdítva képes volt egybehívni Luxemburgi János cseh királyt és Nagy Kázmér lengyel királyt 1335 október-novemberében. Milyen jószolgálat volt az Európának! A visegrádi találkozón Károly Róbert elérte, hogy megszűnjön a hagyományos ellenségeskedés Lengyelország és Csehország között, sőt létrehozta a három ország szövetségét, kereskedelmi együttműködését is. Igaz, az akkori szövetség többek között a Habsburgok mohó igényei elhárítására jött létre, II. Albrecht osztrák herceg visszaszorítására, amit utána sikeresen végre is hajtott a három hatalom. A világ megváltozott az elmúlt két évszázadban. Miksa császárságával a Habsburg-család Európa ura lett. Miért ne vágyhatna ő, a Jagellók cseh és magyar királya arra, hogy új szövetségnek legyen része Béccsel együttműködve, bevonva testvérét, a lengyel királyt, Zsigmondot is? Ára van? Lesz. Legyen. Ára már 1505-ben is az volt, az öröklés: kié legyen a magyar trón, ha nem lesz fia. Dönthet-e erről más, mint ő, az apa és király. Lánya jövőjét is szolgálnia kellett. S ma már nincs is ok a félelemre: serdül a fia.

-Miért Pozsonyba megyünk, Felség? - kérdezte Bakócz Tamás aggályosan. - Miksa sértő módon és hatalmával visszaélve elfoglalta 1506-ban, holott nem kétséges, hogy a mi városunk, ott vívták az országért és a magyarság jövőjéért öldöklő és győztes harcukat Árpád hadai, ott esett el a fejedelem és három fia, onnan vetette vissza a német hadakat a magyar sereg az Enns partjain túlra 907-ben. És most elismerjük ezt a legutóbbi Habsburg hódítást?

-Pozsony mindenkié, bíboros uram. - A király látta a meghökkenést Bakócz arcán, ezért a szokásos lassúság helyett energikusabban és elszántabban folytatta. - Pozsony Pressburg is. Béctől egy lépésre. Mindig is számolnunk kell azzal, hogy vagy a mi kezünkön lesz, vagy Bécs vonja magához. Ismeri Pozsony eddigi évszázadait, bíboros úr? Vajon abban a 907-es évben véletlenül jött odáig seregével Luitpold bajor herceg, meghalni is?... csak úgy arra járt jó kedvében?

-Figyelmeztetném felségedet a tényekre. Szent István királyunk már 1002-ben Poson néven veszi be a város nevét abba az adománylevélbe, amelyben a pozsonyi

vám egyharmadát, igen jelentős bevételt a Pannonhalmi Apátságnak adományozta. 1137-ben ugyanezt erősítette meg II. Béla király is, és castrum Posonium néven szólnak róla. Látott ön felség Pressburg nevet a magyar okiratokban?

-A történelmüket én is jól ismerem, bíboros uram, ne feledje, hogy 25 éve vagyok a királyuk. Sorolhatom és meg is teszem, de a tény tény marad: Miksa császár újra elfoglalta, és nekik Pressburg. És úgysem nyugszanak, ez az ő hídfőjük. De rendben, nézzük a múltat, önök szeretnek merengeni benne. Az első várispánság itt jött létre, tudom, és vármegye székhelye is a város kezdettől, káptalani székhely. Búvár Kund mondáját én is ismerem, hányszor hallottam már, hogy 1051-ben megfúrta és elsüllyesztette a várat ostromló német hajókat. De ne feledje: német hajók voltak Pozsony alatt, vajon miért? Nem jelképes-e, hogy az első idegennek tartott királyuk, királyunk, Salamon ide menekült I. Géza király seregei elől, és itt is halt meg 1077-ben? És vajon mivel magyarázza, hogy 1108-ban V. Henrik német-római császár még sikertelenül ostromolta Kálmán király várát, de 1146-ban, ha csak rövid időre is, német kézre került. És elkezdődött és ma is tart a bajor, sváb hostessek betelepedése, nem is tudni, magyar vagy német-e ez a város. Nyilván fontos minden uralkodónak valamiért. IV. Béla itt kötött békét Ottokár cseh királlyal 1254-ben. És 16 évvel később ugyanitt kötött békét Béla király fia, V. István Ottokár osztrák herceggel. És csodálkozik-e, milyen rövid volt ez a béke? Egy évvel később Ottokár meghódította a várat, hogy aztán újra békét kössenek, a híres mosoni csata után. S milyen békét? A következő években hol az osztrák herceg foglalta el, hol majd utóda, Albert osztrák herceg. Ez a város mindenkinek fontos volt. Ez a tény. Nem véletlenül próbálta ismét magához édesgetni utolsó Árpád-házi királyunk, III. Endre a városnak adott kiváltságokkal, amelyek mind – a főleg német – polgárság jogait voltak hivatottak erősíteni. Várnagya volt 1354-ben Toldi Miklós. A középkorban a várpalota körül többszörös falgyűrű épült ki. És most...

-Olyan idöket idéz felség, amikor éppen a németek vetettek rá szemet. De idézhetek én is. Igen! Nagy Lajos derék vitéze, Toldi Miklós volt ott várnagy másfél évszázada. Neki is köszönhető, hogy jelentősége megnőtt a magyar királyságban. 1405-ben szabad királyi város lett, a tárnokmester bíraskodása alá tartozik ma is, és éppen az osztrák „érdeklődés” ellen emeltek olyan falakat a várpalota köré, hogy többszörös körgyűrűvel védhessék meg. Bocsásson meg felség, tudom, nem szereti Corvin Mátyás példáit hallgatni, de a tény ez esetben is tény. Mátyás király 1467-ben egyetemet alapított ott. És Miksa azért tudta elfoglalni kilenc éve, mert nem védjük meg.

-Bíboros úr, semmit sem ért abból, ami most a helyzet. Pozsony mindenkié, a világ nemzetközileg értelmezhető csak, mert a nagyvilág meghódítása kitérte a kapukat, de azért is, főleg azért, mert más kapuk is nyitva állnak - az iszlám hódítás előtt. Mi itt Budán védtelenek vagyunk. Ezért megyünk Pozsonyba. Otthon érzi ott magát személyemben a cseh és magyar király, a Habsburg német-római császár, és persze szívesen jön fivérem, Zsigmond.

-Felség, engedelmevel, gyöngének érzem magamat, a Dózsa-háború gyötrelmeitől is elcsigázva lelkileg: felmentését kérem a pozsonyi tárgyalások alól.

-Semmi gond, bíboros úr, természetes. Perényi nádor uram, Brandenburgi György uram helyettesítik majd az ön gondolatait is. Nekik a király parancsol. Mindenesetre hiányozni fog majd az áldása, hiszen – ha nem is tudja – mai és leendő gyermekeink sorsára keressük a vér szerinti legjobb megoldást.

-A vér fontos kötelék, főleg, ha egybeesne a hazával. Visszavonulok Esztergomba, felség. Nem bírom a mai megviseltetéseket...

1515 első fele a bizonytalanság, a találgatás és a tapogatózás ideje lett Magyarországon, komor idő. Jagelló Zsigmond lengyel, Jagelló Ulászló cseh és magyar király, valamint Habsburg Miksa német-római császár pozsonyi találkoztóját – melyet nagy titok övezett – csak utólag, nyáron értette meg az ország, pedig Bakócz Tamáshoz hasonlóan sokan sejtették, főleg Szapolyai János udvarában és a köznemesség soraiban, hogy a titkok mögött sötét erők lapítanak, félelmetes szövetségek és - ahogyan ők vélték – árulások történnek lezárt termekben. És e bizonytalankodások és kudarcok közé tartozott, hogy bár 1515. április 24-ére összehívták az újabb országgyűlést, a királyi udvar gyanús külpolitikája és a nemesi rendek tájékozatlansága miatt ott egyetlen érdemi döntést sem hoztak, a küldöttek szétszéledtek, ki merről jött. Pedig érdemes lett volna figyelnie mind a királynak, mind a rendeknek. Miközben utódlással foglalkozott Buda, és a koronát is árunak kezdte nézni, miközben egymásra irigykedtek a főnemesi és köznemesi rendek, aközben és ugyanakkor a legjelentősebb magyar hadsereget verték szét a törökök – majdnem magyar földön, határszélen. Történt ugyanis, hogy az ország legfontosabb várával, Nándorfehérvárral szemben fekvő, a törökök által korábban megszállt Zsarnót próbálták visszafoglalni a Szapolyai-vezette magyar hadak, de a vár segítségére siető szendrői bég felmentő serege szétverte a magyarokat.

Akik élén a leghatalmasabb urak álltak seregeikkel: Szapolyai János erdélyi vajda mellett Báthori István temesi ispán, Török Imre és Paksy Mihály nándorfehérvári bánok. Kit érdekelt, hogy az egykor magyar Szendrőből akkora török sereg áramlik ki egy nemrég még szintén magyar várban tartózkodó török védősereg felmentésére, amely szétveri az akkor legjelentősebb magyar katonai erőt?! Dobzse, dobzse, a fő, hogy szeret minket Miksa császár. Aki titokban azt is megígérte már Pozsonyban is, hogy ha a célt csak úgy érik el, akkor ő maga, mint koros császár veszi feleségül Ulászló 12 éves lányát, Annát, hogy aztán majd továbbadja unokaöccsének, Ferdinánd hercegnek, ha kell. S ha Annát nem, Ulászló következő kislányát is feleségül veszi, csak jöjjön már... minél több gyerek Budáról bécsi kézbe...

... Tomori Pál keserűen fordult Tornallyay Jánoshoz, akit helyettesének tett meg. - János uram, Werbőczy Törvénykönyve azt mondja, hogy „una eademque nobilitas”, hogy tehát minden nemest ugyanaz a jog illeti a leggazdagabbtól a legszegényebbekig. De így van-e ez? Mert én azt hiszem, apámtól úgy tudom, hogy míg Mátyás király alatt az árva kisnemesből, sőt még a közemberből is lehetett főúr, hadvezér, a Jagelló király kiszemelte magának az őt behozó főúri rendet és csak azt szolgálja. Lehetünk mi bármilyen bátrak és győztesek a harctéren, a várak védelmében, közéjük soha nem kerülhetünk be.

-1498-ban hozatta azt a törvényt a király és a főnemesi kar, hogy csak az lehet

mágnaś, aki „bandériumot tartó úr”. Rájuk külön törvények vonatkoznak, a királyi kegyeket, várakat és birtokokat ők kapják, és hatalmuk szerint viselik külön méltóságukat. Név szerint fel vannak sorolva. Néhány tucat családé a birtokok és várak közel fele. Pál uram, ők ma Magyarország, ők és a királyuk.

-A királyunk! Ezt ne feledje. És persze, tudom. Ők a királyi tanács tagjai. Nekik külön személyes meghívó és eszerint való jelentőség jár az országgyűléseken. Katonáik, tisztjeik csak nekik tartoznak felelősséggel, ők állítják ki, amikor akarják, s nem tagjai a vármegyék csapatainak. Az 1500. évben hozott törvény hiába egészítette ki a köznemesek nyomására a bárók és méltóságok névsorát további 10 családdal, akik mint udvaroncok szintén megkapták a bandériumok kiállításának a jogát, hiába került be közéjük néhány család a hozzánk hasonló vitézlő nemes uramék soraiból, másnak nincs új út. Mi, Tornallyay uram, választhatunk, hogy elmegyünk a végekre harcolni, vagy zsoldosként élünk, vagy nagyurak függésében, az ő bandériumaikban, avagy behullunk a semmibe. Szabad nemesi politizálás.... mit ér ez? Lám: az 1515 áprilisára meghirdetett országgyűlés is. Mehettünk haza, ez a szabadság... A fegyveres megjelenés jogával élve kiabálás közben egymásra rázhattuk kardjainkat. Még törvényeket is hozhatnánk! De mit ér az? Ha közben az érdektelenség miatt, a rossz időjárásra vagy az aratásra hivatkozva hazamegyünk és szétszéledésünk miatt a törvények érvénytelenek lesznek. Vagy ha mégsem, a király nem szentesíti. De ha mégis, elfelejtik kihirdetni... volt-nincs törvény. S ki foglalkozik azzal, hogy kisebb délvidéki váraink magyar földön és határainkon, Horvátországban, Dalmáciában egyre-másra kerülnek török kézre? Látom a szorító gyűrűt Nándorfehérvár körül., lázálmomban ez kísért.

-Nándorfehérvárt soha nem tudja bevenni a török, Pál uram.

Tomori nehéz fegyverzete ellenére gyors, indulatos mozdulattal lépett a lovához, lába már a kengyelben. Aztán visszalépett.

-Ne irigyeljük a bárókat és főpapokat. Inkább sajnáljuk. Szolgák ők is, a legnagyobbak.

-Őszintén szólva uram: Ki szolgálja közülük igazán a királyt?

-Nem a királyéi. A vagyon szolgálja, a szerzés rabjai. Egymást irtják ki, hogy elvegyék másét. A baljós ebben az, hogy amikor kipusztulnak, a pokolra rántják magukkal az országot is.

-Ezek Dózsa szavai, kapitány úr! Azt hittem, tűzzel-vassal irtotta őket.

-Haramiák voltak, a sorsukat érdemelték, a királyság ellen lázadtak. Ezek nem Dózsa ordításai, hanem az én rémálmaim.

-Béküljön, Tomori uram. A minap kaptam meg a király adománylevelét, amelyben Szapolyai János támogatásáért kibővíthetjük a családi címet.

-Szapolyai támogatásáért? Megromlott itt már minden, ha a király így akar jó képet mutatni ellenfelei irányában. Veszve minden, ha nincs elv. Mit írt a király? „Tekintettel a haza körül szerzett sok érdemére és főleg azokra, amiket Zapolyai János

szepesi comes, erdélyi vajfuimus sapernati, akinek a nevelése rá volt bízva, hogy etate tenellum pericucui vajvode sedulus semper adfuit variis expeditionibus diversis temporibus secius, mindezekért régi címeréhez Zapolyai János külön kívánságára a Zapolyaiak címeréből hozzáadja az egyszarvút, a holdat, meg a csillagot.”

-Birtokot adott-e a csillaghoz, a holdhoz, adott-e legalább egy hold földet a Holdhoz? Vagy azt, meg minden mást odaadta Brandenburi Györgynek, nemde? Őt vajon látjuk-e a török ellen kivont karddal? – vagy inkább behúzott nyakkal!

... Szapolyai János kétszer is elátkozta magát, amikor Gyulafehérvár helyett Budára vette az irányt Nándorfehérvárról. A vereség amúgy is keserűvé tette. Felkészületlenek voltak a török sereggel szemben. Látnivaló volt, hogy nincsenek hadvezéri képességeik. Elherdálta saját katonai erejének egy részét is, a teljes fegyverzet a törökök kezébe került, leszámítva azt, amit hátrálva kimentettek magukkal. Hallgassa most a király zsörtölődését?

Miért az övé a messzi délvidéki terület őrzése? A királynak kellene védenie Horvátországot, Szlavóniát, Dalmáciát, ahol a török keresi a nagy Magyarország gyenge pontjait. De keserűségét haraggá fokozta, hogy tudta: segítséget úgysem kapnak, hiába van a török Nándorfehérvártól egy lépésre. S ha oda belép, hamar kinyílik az ország előtte. Micsoda képtelenség, belegondolni is borzalom. Mit ér a jellemtelen szövetséges, a katonailag tehetetlen Báthori István temesi ispán, akit megmentett Dózsa kezei alól, s mire jók egymagukban, hadseregek nélkül Török Imre és Paksy Mihály nándorfehérvári bánok?

-Gróf úr – szólt oda még egyszer Báthorinak -, ha maguk érnek előbb Budára, kérjen nekem meghallgatást Bakócz bíborostól. Mondja meg neki, hogy egy kis pihenő után és a király kötelező tájékoztatása után tőle szeretnék kihallgatást kérni.

-Az örökös ellenségtől, vajda uram? Jól hallom? Akinek a csillaga köztudomásúan leáldozott a hírhedt keresztes háborúval és az abból kinőtt martalóc Dózsa-gyilkosokkal?

-Vannak idők, amin már túl vagyunk, s vannak, amikkel nem szeretnénk találkozni, mert tudjuk, hogy elsöpörnek.

Így adódott, hogy Esztergomban – sok csodálkozó tekintet mellett, mikor Budáról elindult – találkozott egymással a magyar királyi korona legfőbb önjelölt várományosa és a „második király”, ahogyan Bakóczot nevezték az 1514-es kudarcig, mely kudarc mélyére éppen Szapolyai segítségével került a bíboros.

-Míg a Délvidéket jártuk, híreket hallottunk tisztelt bíboros úr a három uralkodó pozsonyi találkozásáról. Szégyen, hogy erről utólag kell értesülnünk. Megalakult a török elleni szövetség Pozsonyban netán?

-Mi sem tudunk többet, vajda uram, mi sem.

-Atyám, fukarsága a szóban máris távozásra ingerel. A Fuggereknek jár a fukar jelző, nem nekem.

-Hiszi vagy sem, mi sem tudunk többet. A király mindent Brandenburgival beszél meg, s bár Perényi nádor is nyilván jól informált, belőle ki nem veszünk semmit. Úgy hírlík, hogy megbeszélték a rokoni kapcsolatokat, a családok életét, de ezt senki nem hiszi. Arról nincs szó, hogy a török ellen bármilyen döntés született volna.

-Most akkor kóboroljunk a sötétben, bíboros úr? Nem lesz már itt fény sohasem? Hol van az ön egyházának világító ereje, az örök fényesség? Adna jeleket nekünk?

-Adjam a félelmem jeleit? Hogy rólunk tárgyalnak nélkülünk? Habsburgok és Jagellók Árpád országáról? Van ennél lehangolóbb feltételezés? És Pozsonyban, ahol 600 éve megvédtük örökre megtalált hazánkat? Oda kuncsorog egy király, aki Magyarországé, de talán inkább Csehországé. Halálos karokba rohanunk, vajda uram. De lehet, hogy ezt csak én mondom. Köszvény kínoz, és a király nem számít már rám. Egész életem az országért szólt, s most marad mindössze az ima, hogy el ne vesszünk? Pontosabban, hogy el ne vesszítettessünk mások által, akik megkaparintani igyekeznek az egész Kárpát-medencét?

-Erdélyt ugyan nem, azt nem, biztosan! Belém ütköznek és lepattannak.

-Brummoghat a hegyek közül, ha a Duna-mentén más történik. Ön valaha Jagelló Annát szerette volna feleségül, s most nem beszélek arról, hogy helyesen-e, s hogy joggal-e, s hogy miért. De a válasz rideg Nem! volt az ország leghatalmasabb főura felé. Vajon kinek tartogatják a kis hercegnőt, aki alig múlt tizenkét éves, de már biztosan tudják, ki viszi oltár elé.

-Vészmadár lett a bíboros úr?

-Nekünk néha súg Isten, s nekünk néha van erre hallásunk. Gróf úr, erdélyi vajda uram, az Isten segítse magát, én már nem segíthetek – s az idős bíboros, évtizedeken át Magyarország második embere megtört szívvel, csoszogó járással elindult a világ egyik legszebb, általa építtetett kápolnája felé Esztergomban, a Duna partján, tudva, hogy tőle nyugatra Bécs hallgatózik Habsburg palástban, lefelé dél-keletre pedig egy ördögi hatalom, a kegyetlen Szelim szultán. István koronájáért és Mária országáért nyújtják a karmukat.

Ez a Szent István nem az a Szent István – koronánk a nászajándék

1515. július 19-e Bécs, a Habsburgok, a Hofburg nagy napja. Az emberek, akik ujjongva kísérik figyelemmel a díszes királyi küldöttségeket, úgy vélik Bécsben, hogy ilyen nagy még soha nem volt az osztrák főhercegség és talán a Habsburg-család által betöltött német-római császárság sem, mint ma. Kezdődik valami, minden jel szerint grandiózus.

A Hofburg körül hatalmas tömeg gyűlt össze, vidám emberek sokadalma. Most emelkedik igazán rangjára a Habsburg-palota, amelynek fő elemeit már a 13. században elkezdték magasba húzni - nagyjából akkor, mikor porrá égette Magyarországot a mongol horda. S Bécs azóta töretlenül épül, a lángokat felfogta a Kárpát-medence. 1283 óta, vagyis I. Albert német király regnálásától számítva ez a rezidencia, 1452-től pedig a Hofburg lett és maradt a Habsburg-ház családi, vagyis

uralkodói palotája. Itt székel a német-római császár, most éppen I. Miksa, a családból származó, gyorsan növekvő számú főherceg, s innen indulnak Európa uralkodó családjaiba gyereket szülni nagy számban a főhercegnők. Mára például Habsburg Mária jövőjét készítették elő, s vele Ferdinánd főherceget, mindketten a császár szeretett unokái - sorban követve a legszerettebbet, Károlyt, de ő most nincs itt.

Három királyság két királya és a császár jön ki a Várkapolnából ima után. Jagelló Ulászló a cseh és a magyar trón ura, testvére, Jagelló Zsigmond a lengyel tróné, s csaknem a világ urának számít vendéglátójuk, I. Miksa császár. A pozsonyi találkozózt hívatottak befejezni. Három hónapja ezen dolgozik mindkét nagy család - hogyan kell megszerezni a magyar trónt, kinek jár és miért, s ha valaki meghal, ki kapja és miért.

Szegény, árva Magyarország! Éppen 30 éve, hogy Mátyás király elfoglalta Bécset, ő ült a város szívében, neki könyörögtek megbocsátásért, vele próbáltak egyeztetni a Jagellók a cseh trón ügyében - a csehében, s nem a magyaréban. Elherdálták azóta Magyarországot, s most repül az osztrák sas, hogy kitárt szárnyai alá, vaskarmai közé kapja Közép-Európa legnagyobb, mára meggyengült hatalmát. Ez is Dobzse, király?! Ez is Dobzse így?

Július 19-ére mindenre kiterjedő részletességgel előkészítették a bécsi királytalálkozózt és az azon megkötendő egyezséget. Eldöntendő még, hogy az unoka, Ferdinánd főherceg veszi-e el majd feleségül Jagelló Ulászló Budán élő elsőszülöttjét, vagy - ha a életkor és a jog úgy kívánja - átmenetileg maga Miksa császár kéri feleségül a 12 éves Jagelló Annát. Jagelló Lajos magyar - és cseh - trónörökös pedig feleségül fogja venni a császári unokát, Habsburg Máriát. És hogy senkinek ne lehessen se kétsége, se beleszólása, Ulászló magyar király I. Miksát és Jagelló Zsigmondot teszi meg fia gyámjává. Ennek a döntésnek pedig az lesz a jogi alapja, hogy...

A jogi alapja? Az 1506. március 20-án kötött Habsburg-Jagelló előzetes házassági szerződés?! A pozsonyi megállapodás? Vagyis mégis megerősítik azt...? Annak ellenére, hogy a magyar országgyűlés azt hatályon kívül helyezte, mert olyan törvényt fogadott el, hogy Magyarországon többé nem választhatnak idegen király? Magát a hivatalos esküvőt a magyar trónörökösök és kijelölt házastársaik gyerekkora miatt még nem tarthatták meg, de kitűzhatték az időpontokat. 1520-ban követtek útján megtartják a hivatalos eljegyzéseket, s mire Lajos 1521-ben, tizenöt évesen nagykorú lesz, Mária Magyarországra jön tényleges feleségnek, hogy aztán megtarthassák a valódi esküvőt és a Habsburg-lány királynévá avatását... A gyám tehát: Habsburg Miksa és Jagelló Zsigmond - a magyar-Jagelló gyerek, a herceg Lajos fölött. Merre néz most a magyarok Istene, vagy legalább Mária, akinek István király, a mi első szentünk felajánlotta az országát? Nem kell neki?...

Bakócz Tamás közvetlenül Tomori Pál előtt lépett be a bécsi dómba. Éppen befejezte a csendes társalgást Bornemissza Jánossal, akire a mai - majdani - férjjelölt, a kis Jagelló Lajos szinte apjaként nézett, s tehetett is: a vitézi oktatásban jeles tanítója volt a budai várkapitány, aki a jelek szerint hamarosan a Királyi Tanács tagja is egyben. Szertartásra jöttek a székesegyházba, valamennyi küldöttség, áldást kérni

a három napja megkötött bécsi hármass megállapodásra. Tomori kezdett magához térni a házasság híréből... És a harcokban felnőtt kapitány kezdett felocsúdni egy másfajta ámulatból is, ami megszállta már messziről, ahogyan a dóm felé közeledtek. A román stílusú építészet és kőfaragás csodáján, a kapun, a Riesentoron áthaladva a bíboros mellé lépett.

-Atyám. Amióta mi magyarok hazajöttünk végleg ősi földünkre, Atilla országába vissza, azóta mi mindig vagy hadban, vagy feszült viszonyban vagyunk a németekkel, és nekem a Habsburgok is németek. Azt ugyan nem tudom, mire ez a mostani nagy barátság magyarok és osztrákok között...

... Jagellók és Habsburgok között! Sokkal több ez, mint Magyarország, ez erő, ez Európa...

... mindegy is... tehát ha 500-600 éve háborúskodunk, akkor hogyan lehet az, hogy Bécsben viszont a mi nagy uralkodónkról, Szent Istvánról neveznek el székesegyházat?

-Nem a mi István királyunkról kapta a nevét a világ egyik legnagyobb dómjá, ne számíton senki ilyenre a Habsburgoktól. Dehogy! Egyházunknak két István nevű szentje is van, a nagy magyar uralkodó megkoronázása előtt ezer évvel halt mártírhálált Szent István, a vértanú. Ő az első a vértanúk között, ezért hívják a vértanúk koronájának. „Strenue fans anus”, azt jelenti, hogy ékesen szól az idős asszonyokhoz, az özvegyekhez, az elhagyatottakhoz fájdalomkban s tanítja őket: Stephanus. Innen a Stephansdom neve. Rá emlékeztek, akik megalapították 1147-ben. A mi királyunk még csak fél évszázada volt szent ekkor, neve az egyház szentjei között nem hasonlítható ahhoz a szenthez, aki a dóm névadója.

-Én a harctereken nőttem fel, atyám, talán túl sokszor volt a kezemben a Biblia helyett a kard. Mitől lett szent az az István?

-A vértanúságnak három fajtája van – magyarázta Bakócz halkán. - Vértanúk azok, akik szándékukban és tetteikben is azok, mártírok, mint Szent István volt. De vértanúk azok is, akik szándékukban feláldozták magukat, de tetteikben nem, mint Szent János. S az aprószenetek, akik tetteikben mártírrá váltak, de nem a szándékaikban.

-István is apostol volt? Nem emlékszem ilyen névre – suttogta Tomori.

-Nem. Ő mártír volt, de nem apostol. A 12 apostol úgy érezte, hogy nekik elmélkedni kell és imádkozni, és ehhez sok idő szükségeltetik, nem foglalkozhatnak aprómunkával. Ezért hét diakónust kerestek és bíztak meg, hogy legyenek a szolgálatukra. István közülük volt az egyik. „István pedig, aki telve volt malasztal és erővel, csodákat és jeleket cselekszik vala a nép között.” - így van írva az Apostolok Cselekedeteiben.

- Hogyan, miért kellett meghalnia?

-A zsidók elkezdtek kiátkozni és üldözni őket. Megvolt a szertartása, hogyan kell megsemmisíteniük a vallásos ellenfeleket. Háromféleképpen. Vitában, ha lehet. Vagy tanúkat elővezetni bármi áron. Ha ez sem elég, kínzásokat alkalmazni. Az

Ég segítette Istvánt. A vitázókban legyőzte a zsidó ármányt, mert megszállta őt a Szentlélek bölcsessége. A hamis tanúkat leleplezte, mert az égből kapott angyali tekintettől megijedtek és meghátráltak a hamis tanúk. S végül maga Krisztus segítette őt a saját vértanúságával, megmutatva neki, hogy ne ijedjen meg a kínzásoktól - kínzóit a szeretet igéjével győzte le. Amikor tehát a zsidók végül gyötrelmekkel akarták megtörni, István megszégyenítéssel és megfélemlítéssel próbálta jobb útra terelni őket. De azok még gonoszabbakká váltak. Az Apostolok Cselekedeteiben írva vagyon: „Fennhangon kiáltván bedugták fülüket, hogy ne hallják az istenkáromlást. Egy akarattal reárohantak, és kivetvén őt a városon kívülre, megkövezték. Ekkor István a harmadik módszerhez folyamodott, szeretettel akarta megfékezni őket, magáért és értük is imádkozni kezdett. Magáért úgy, hogy ne kelljen sokáig szenvednie, nehogy hosszú szenvedése miatt kelljen sokáig szenvedni gyilkosainak, tettük ne váljon bűnné. Kövezék Istvánt, ki könnyörogvén mondá: „Uram Jézus, vedd magadhoz az én lelkemet!” Térdre esvén pedig fennhangon kiálta: „Uram, ne tulajdonítsd nekik e bűnt, mert nem tudják, mit cselekszenek.” Ugyanazon évben kövezték meg Istvánt, amikor a mi Urunk is a mennybe ment.

-Miért éppen ezt a példabeszédet mondta el most, atyám? A mi sorsunkról akart szólni?... Tartsuk orcánkat szeretettel, mikor verik? Ilyan idők jöhetnek országunkra. Itt éppen most is?

-Látod fiam, kinek a szent házába jöttél, amikor beléptél a dómba? Isten! És Habsburgok!

-Én az embert látom. Hogyan képes az emberi elme és a kéz ilyen hihetetlen alkotásra?

-Az Isten szolgájaként. Csaknem 400 éves falak tekintenek le ránk. Az általad is látott szentélyt – melyhez Mátyás királyt is sokszor elkísértem – közel kétszáz éve, 1340-ben szentelték fel. Sok száz évig épültek az ilyen hatalmas székesegyházak, mint ez, vagy a kölni. A gótikus építészet gyönyörűsége mindkettő. A hatalmas hajót akkor kezdték el építeni, amikor nálunk kihalt az Árpád-ház férfi ága, egészen pontosan 1304-ben, s mire elkészültek vele valamikor 1450 körül, már majdnem Mátyás volt a királyunk. 150 évig építették. S tudod fiam, zavartalanul, rombolás nélkül, mindig csak építhettek, soha nem kellett romokat s üszköt takarítaniuk, felégett országot, mint nekünk a mongolok után. Itt van ez a csodálatos, hatalmas torony, Európa egyik jelképe, amikor jöttünk Magyarországról, messze földről láthattuk, tarthattunk egyenesen és szó szerint torony iránt. És ez is felépült 1433-ra.

-Azt hihetnénk, Bécs a világ közepe. Nagy királyaink múltbeli harcaiban viszont alig hallani a nevét. Mindig azt olvastuk, hogy München, Bajorország, Salzburg.

- Kapitány úr. Láttam, hogy mennyire megcsodálta a főkaput. Hát igen. De azért ne feledje, hogy mi magyarok és Magyarország is tudtunk csodákat építeni. A jáki templom bejárata ugyanazon kort és mestereket idézi. Csak hát elmúltak a nagy idők Magyarországon... Bécs sokáig nem volt ilyen jelentős, mint most, ez a mára hatalmasra épített székesegyház is csak a város plébániatemploma volt mindaddig, amíg 1469-ben a Passaui püspökségről leválva önálló püspökség lett. Ennek a

templomnak a méretei jól mutatják, hova és mire kezdtek el törni, feltörni a Habsburgok. Több mint 100 méter hosszú! A főhajó belmagassága csaknem 30 méter. A déli torony, az itteniek elnevezésében a Steffl 137 méter magas, ezért látja szinte az egész világ. - Bakócz a dóm belsejétől néhány méterre állt és előre mutatott – Micsoda gyönyörű a szószek, és az orgonakonzol is, a szívem megszakad az irigységtől. A német városokból és főleg Brünnből jól ismert építész-szobrász, Anton Pilgram alkotta tavaly és az idén, szinte ezekben a percekben fejezte be, mintha minket még meg akart volna várni az utolsó simításokkal, és éppen a kettős Habsburg-Jagelló esküvőre akart volna elkészülni.

-Atyám. Pontosan fogalmaz. Ez Habsburg-Jagelló esküvő. Mit keresünk mi itt?

-A hazánkat keressük, fiam. Ki tudja, hogy most éppen megtaláljuk vagy elveszítjük? Ki látja Isten szándékát? Aki azonban látja az oszmán birodalom terjeszkedését, az jobb, ha fél.

A szertartásokról, a dómból kilépve Tomori kérdően, bizonytalanul nézett az égre, először a mi Szent Istvánunknak akart mondani valamit, de őt nem látta, s megpróbálta megtalálni az örököst, Máriát. Nem Habsburg Máriát, hanem az Anyát, a magyarok Nagyasszonyát...

Végtelen boldogság sugárzott II. Ulászlóról. Orcáját még ott simogatta a bécsi püspök üdvöztető csókja. Kezében érezte Miksa és Zsigmond erős kézszorítását. Mellette fia és lánya haladtak. Királyok, mint mindenki a családjában, azok lesznek. Lajos hároméves kora óta cseh király, és jelképesen a magyar főurak és a bíboros is a kisfiú fejére tették már Szent István koronáját. S most a mártír Szent István szelleme avatta szentséggé a frigyet, az álmot, melyre 100 éve várnak Habsburgok, Jagellók. Ő ma a világ legboldogabb embere.

Lánya állt előtte. Hirtelen iszonyú fájdalom kerítette hatalmába a királyt. Végleg el kell búcsúznia szíve ékességétől. Most, hogy eldőlt: Anna Habsburg Ferdinánd felesége lesz, Bécsből egyenesen az innsbrucki udvarba kell küldeni. Ulászló sírva fakadt, rogyadozó lábain alig tudott egyenesen állni. Anna átölelte, szorongatta idős apja vállát. Kísérői csak nehezen tudták elválasztani Annától. Apa és lánya együtt tudták, hogy soha többé nem látják egymást, a több mint egy évtizede súlyos beteg királynak kevés ideje lehet hátra. Ulászló lehúzó teherként vonszolta maga után köszvényes, régóta beteg lábait a dóm kövezetén a világosság, a kijárat felé. Lomha mozdulatában érződött sok éves letargiája, azóta tart lelke bénasága, hogy 10 éve, nem sokkal kisleány, Lajos születése után meghalt a királyné, a szent feleség, aki végre örököszt szült a magyar trónra. Köszvény és lelki bénultság! - ki figyel rátok ma!?

Előbbi roskatagságából hirtelen a magasba indult a király lelke. - Én vagyok Magyarország, és a fiam lesz a nagy Magyarország. Én testesítem meg a magyarságot. Fiam tündöklő sorsa a magyarok jövője. Annát elveszítettem, de megkaptam Habsburg Máriát! Ő lesz a ti új nagyasszonyotok, magyarok.

A király csak két lépésre volt a kaputól, aminek súlyos szárnyait hirtelen bevágta előtte a váratlan vihar.

3. ÉV - 10 éves király trónol, 1516

Miksa ölelése

-Példátlan! – dühöng, majdnem ordít Werbőczy István, pedig tudhatná: Szapolyai János nem szívesen tűri, hogy társaságában rajta kívül más is felemelje a hangját. - Hova nem süllyedt az ország!?

-Egy ország nem süllyed soha. Legfeljebb süllyesztik – figyelmeztetett komoran az erdélyi vajda, akinek igen megnőtt az ázsiója Dózsa leverése után, de aki azt is kénytelen látni, hogy „nem lesz több kutyavásár Budán”, nem az ő világa ez itt. - Mi hírt hozott megint? De csak a lényeget! - morgott Szapolyai, a köznemesi tábor kedvence István úrhoz, aki viszont már egy évtizede e tábor fő szónoka, igazi ékesszólója és jogtudósa volt. A Hármaskönyv megszerkesztése felemelte őt a mértékadó politikusok közé, bár az udvar, a főurak nem sokra becsülték az ugocσαι küldöttet.

-Uram. Mi mindvégig azt hittük, hogy Bakócz Tamás bíboros úr az ország becsületét mindenek elé helyezi – kezdte Werbőczy, de nem folytathatta...

-Ki hitte? Ki az a mi? Maguk? Én nem! Elment az eszük?

-Igen, vajda uram, elment. Pozsonyban jártam a budai várnagy, Bornemissza János kíséretével, kereskedőkkel tárgyalni a marhaszállításokról német földre...

- ...ami, mint tudjuk, tilos, éppen az ön országgyűlése, 1514 novembere óta...

- ...de amit senki nem tart be, mert lehetetlen és értelmetlen. Pozsonyban részleteket hallottam a tavaly nyári hármaskirálytalálkozóról. Soha nem hittem volna... - István úr itt megállt, nem tudta, igazat mond-e egyáltalán... - soha nem gondoltam volna, hogy az egész hármask, illetve a trónokat tekintve négyes uralkodói találkozó egyik kezdeményezője, a Jagelló-Habsburg házasságkötések, a családok összefonásának szószólója maga Bakócz Tamás volt.

Szapolyai meg se hökkent. Belül ordított ugyan iszonyú erővel, rázkódott a lelke a haragtól, de kifelé rezzenéstelen maradt. Megtanult uralkodni örökölt hajlamán, ha kellett - ritkán kellett, úr volt a maga birodalmában.

-Ez csak önnek új, István uram. És eléggé zavarban vagyok. Néha azt hiszem, hogy a köznemesség táborában elegendő világos fejű, tapasztalt ember ül. Ha így lenne, mit csodálkoznak Bakócz Tamáson? A mindenkori király hűséges bérencén? Mind-egy neki, ki ül a trónon. Egy számít csupán. Ő lehessen a „másik király”, az ország második embere. Ki mondta volna, ha nem ő Ulászló királynak azt, amit a király hallani akart? A bíboros. Aki belebukott az ostoba, nagyravágyó keresztesháborújába, magával rántotta majdnem a királyságot is. Akinek tehát mellőzés és hatalomvesztés járt volna. Mégis maradt a befolyása. Miért is? Mert újra odaállt a király mellé, mégpedig a legkényesebb ponton: az utódöröklésben. Hálából pedig Ulászló megtette őt a fiát nevelő hármask egyik tagjának ahelyett, hogy elzavarta volna...

-... egy bíboros-érseket egy király nem tud elzavarni...

-...de rázárhatja az esztergomi palota új kápolnájának ajtaját, és hagyhatja ott kedvére imádkozni élete végéig. Ami bizony nem tetszett volna a „másik” királynak. Most persze majd megnézheti, hányadik is Brandenburgi, Perényi mögött. Rólam már ne is beszéljünk... - morogta vészjóslóan Szapolyai János. Kinek jó hírét erősen kikezdte tavalyi veresége a törököktől a Szerémségben, nem messze Nándorfehérvártól... - Ha a köznemesség azt hitte, hogy Bakócz Tamás valaha is őket fogja szolgálni, akkor jobb, ha el se jönnek a következő országgyűlésre. A bíboros-érseknek egyébként is sokkal fontosabb dolga lesz hátralevő életében: gyógyíthatja saját köszvényét, s azt mondják, ettől senki sem vidám.

-János úr. Belegondolva, miért is bántaná önt a bécsi hármaskirály-szerződés? Ön is része a rokoni kapcsolatok révén, nem?

-Része, és ellensége. Azt, hogy Habsburg, német befolyás alá kerüljünk, mindig is elleneztem. De része is vagyok, mert családom egész érdekeltsége a lengyelekhez köt bennünket, IV. Kázmér lengyel király halála óta, azóta, hogy fiát, Zsigmondot választották királynak, sőt a litván trón is az övé lett, apám, Szapolyai István nádor mindig is úgy tekintett rájuk, mint jó szövetségesekre a törökök ellen. Így lett aztán szoros, családi a viszony, olyannyira, hogy egy ugyanilyen célú szövetség miatt vette el Zsigmond király az én Borbála nővéremet 1512-ben. A sors azonban nem akart mellénk állni. Nővérem tavaly meghalt, és mivel nem lett gyermekük, most megtorpant ez a jövő. Sőt, keserű a pohár. Mert tavaly, a hármaskirálytalálkozón Miksa császár megpróbálta rávenni volt sógoromat, a lengyel királyt, hogy a tágabb, nagyhatalmi Európából keressen feleséget, jelöltje is van a nápolyi Bona Sforza hercegnő személyében. Ha ő következik a lengyel király mellé, akkor tovább csökken Magyarország és az én családom esélye. Mindenütt Habsburg-hatás, amerre nézek. És ez csökkenti annak esélyét is, hogy a lengyel király a magyarok mellé áll, ha netán egyszer mégis ránk fáj a szultán foga. Az oszmán birodalmat csak egy őszinte lengyel-magyar katonai erő tudná távol tartani.

-Miért is ne lehetne így? Hiszen Bécsben Ulászló nem csak Miksát, hanem Zsigmondot is felkérte gyámnak.

-Azt a Zsigmondot, aki Bécs felé tekint, és nem azt, akihez apám kívánságára az én Borbálám feleségül ment.

... Bakócz Tamás betegnek érezte magát, a lelke volt az. Ulászló a halála esetére ugyan őt is megbízta fia nevelésével, de a bíboros érezte, hogy ez inkább csak lelki támaszt és hitoktatást jelenthet majd, hiszen a politikában Perényi Imre kapta a feladatokat a gyerekkirályt illetően, a vitézséget, a társasági életet és a világ ismeretét pedig a minden magyar által utált királyi rokonra, Brandenburgi Györgyre testálta a végrendelet. Bakócz fáradtan lógatta a kezében az 1489-ben kapott levelet, amelyet Mátyás király írt neki, hol van már a dicsőség.

„Hűségét, ragaszkodását és buzgalmát kezdettől fogva tapasztaltuk. Mióta pedig titkainkba beavattuk, tanácsunkba meghívtuk, és a legfontosabb ügyeket bíztuk rá,

még inkább meggyőződünk, hogy kiváló bölcsességgel párosult hűsége és szolgálata mind személyünknek, mind országunknak legnagyobb hasznára válik.” Mindezt Bécsben vehette át az uralkodótól. S most csaknem számúzve kell éreznie magát, nem is Budán, hanem itt, az esztergomi érseki palotában. Mennyi jóra taníthatná a tapasztalatlan gyereket? Most mindenki Bécs felé tekint, meg a német birodalmi gyűlésekre, mintha onnan jönne a megváltás. Jöhet, de jön-e? Nem inkább a délvidéki határokat kellene megerősíteni? Szapolyai János nem ért a hadakhoz, senki sem ért. Miért éppen a messziről jött, semmiből érkezett katonák válnak nagygyá, miért egy ismeretlen Székely Dózsa, akit szükségszerűen elért a sorsa? Miért Tomori Pál, róla mindenki tudja, aki látott már katonát, hogy egyszer még nagy hős lesz. Semmiből jöttek az igazak. Mint ő is. Mi lesz Tomori sorsa, csillaghullás? Lehet-e csillag egyáltalán ebben a hazátlan országban, ahol a Fugger, a Brandenburgi név váltja fel az ősi családokét.

Bakócz megtanult magában beszélni, csalódásai kezdték megviselni nemrég törtélen és legyőzhetetlen energiáit. Sőhajtott, dehogy merné megosztani keserűségét bárkivel is.

-Milyen régóta hittem abban, hogy csak közép-európai összefogással leszünk képesek megállítani azt a török veszélyt, amelyet Hunyadi János és Mátyás országa még egymaga is megtehetett. Éveket fáradoztam azon, hogy tengelyt építsek a Jagellók és a Habsburgok között, hiszen ezzel legalább négy trónt – köztük egy császárit – tudunk egymás mellé állítani. Ki győzhetné le?

A bíboros merev szemekkel nézett maga elé.

-Kik vagyunk mi? Semmik. Szétmart ország fej nélkül. Szolgák... - még magában is elhalkult Bakócz hangja... - a pénz szolgái, a kufárok inasai... - Itt megállt a főpap. Ki se merte mondani, amiről az imént értesült s amit azóta hánytorgat magában. Tévedett mindenben?

-A bécsi királytalálkozó egészét, a teljes pompát, a célt és a megvalósítást nem I. Miksa pénzelte, mint valami gáláns uralkodó. Nála is nagyobb hatalom árnyéka ült Bécs fölött, Miksa, Jagelló Zsigmond és Jagelló Ulászló házassági szerződése és kölcsönös kötelezettségei fölött...

Tamás bíboros nagyot sóhajtott.

-A Fuggerek pénzén történt minden! Ők szervezték össze az egész bécsi találkozót. Hogyan nem figyeltem én balga, hogy hát igen, ott sündörgött Bécsben mindvégig Jakob Fugger is, persze óvatosan a háttérben. A Fuggerek pénzén adtuk el a koronánkat? Még szerencse, hogy itt a kis Lajos! Benne legalább bízhatunk, s ha neki is lesz fia, ha egyszer végre magyar lesz a Jagelló is, akkor nem kell többé attól félnünk, hogy német lesz Buda is, nem csak Prága. Ha meghal Ulászló, lerázzuk a Fugger-árnyat. Hány országgyűlés kifogásolta már őket, rablásukat, nemesfémünk kiszolgáltatását, a pénzverés átadását? S legutóbb, 1514-ben újra megígérte a király, hogy viasszorítja őket. De teheti-e, ha Jakob úr császárnak fizet, pápát választat... - Bakócz Tamás hatalmasat ütött a levegőbe, hiszen ennek lett áldozata ő is 1513-

ban, a Fuggerek mást támogattak és neki le kellett mondania a pápaságról, mert így eleve reménytelen lett a sorsa - ... Megvesznek mindenkit? A pénz lett az úr Isten helyett, Mária országában?

... Ulászló beteg ágyához hívatta Brandenburgi György örgrófot. Mindketten tudták, hogy ez egyben itt és most már a halálos ágy, az utolsó politikai keneteket osztja a király, mielőtt felvenné a magáét. Kedvelte unokaöccsét, aki egyben unokatestvére volt a brandenburgi választófejedelemnek és Albrecht mainzi érseknek is, nagy hatalmú, szerteágazó család.

Végnapjaiban nála jobbat el sem tudott volna képzelni a 10 éves fia mellé felkért hármass nevelőkör egyik tagjának, ráadásul primus inter pares. Magyarán: leginkább az örgrófra akarta bízni, milyen király lesz a fia. Brandenburgi György idetova másfél évtizede élt Magyarországon Ulászló meghívására. Királya ügyeskedésével, sokszor gátlástalan támogatásával az ország egyik leggazdagabb embere lett a csaknem üres tarisznyával érkező németből. Sem a Mátyás király idejéből származó főurak, s még kevésbé a nemesség nem bocsátották meg a királyi udvarnak, az „idegeneknek”, hogy Brandenburgi kezére játszotta át a Hunyadiak, s mert ez nem elég, a gazdag Frangepánok örökségét is. A király tervezte ki ugyanis, hogy Corvin János korai halála után annak özvegyét, a Frangepán-lányt az örgróf kapja feleségül. S mivel Mátyás fia után nem sokkal meghalt annak özvegye, az ifjú feleség is, s azon időben mindkét gyermeküket is elvitte a halál, az egész hatalmas vagyon, Mátyás öröksége és minden egyéb javadalmak Brandenburgi György, mint örökös tulajdonába szálltak, vagy főként és első lépésben visszakerültek a király kezére, mint pl. Fogaras vára, Tomori Pál új kapitányra bízott felelősséggént. Aztán döntött a király, úgy, ahogy.

-Örgróf úr, önre bízom a fiamat, legyen vitéz és bátor fegyverforgató, mint ön, járta az európai királyi udvarok szokásaiban. Tanítsa meg a kultúrára, legyen mellette a viselkedésben, s ne engedje, hogy az itteni magyar urak kezébe kerüljön, mert ez itt egy elzárt, maradi világ, küszködve a maga kilátástalan bajaival és belső ellentéteivel, amin semmit sem tudunk változtatni negyedszázad alatt sem.

-Felség, mindenben rám bízhatja a fiát. Nagyszerű jellem, igazi gyémánt a természete, amelyet még szebbre csiszolunk, ő lesz Európa egyik szeretett királya, ígérem önnek. S nem akárhik állnak mögötte, gyámolítani fogja őt fél Európa Miksa császár és a lengyel király személyében. A magyar urakat távol tartjuk a neveléstől, pontosan tudom felség, mely udvarokból hívunk ide német, spanyol, olasz titkárokat, követeket, akik magukkal hozzák Európát ebbe a poros országba.

-Ön egy kicsit se lett magyar másfél évtized alatt, örgrófmom? Mert én már annak is érzem magamat, nem csak cseh vagy lengyel szívem van.

-Büszke vagyok arra, hogy német maradtam. Ennek az országnak az a jövője, ha mi, a németek segítünk neki nyomorult sorsán. Eltékozolnak mindent. Nem érdemelték meg felség atyai jóságát. Lajost arra nevelem majd, hogy ne magyar legyen, hanem európai. A reneszánsz embere.

-Mellette marad mindvégig jóban-rosszban, annak ellenére, hogy nem érzi magáénak ezt az országot?

-Igen felség, és dehogy felség. Magaménak érzem, hiszen éppen felséged tudja, az országnak milyen nagy és szép darabjai vannak a kezemben. Az, hogy én az Odera-völgyét szeretem és nem a Tiszát, hogy Szilézia az én gyönyöröm és nem Transylvania, semmit sem von le abból, hogy én itt vagyok a földek ura. Felséged jóvoltából.

-Őrgróf úr! Pontosan átérzem, amit mond. Nincs itt az ön szíve-lelke. S magyar birtokait – mivel teljes joggal és osztatlanul rendelkezik fölöttük – valószínűleg el is fogja adni, és távozni akar majd innen. Mert itt önt soha nem fogják szeretni. Tudom, én tudom, én igazán. De a fiamnak ne ez a kettősség jusson. Habár cseh király is kiskorától, Szent István koronáját nem véletlenül tettük a fejére kétévesen. Legyen főleg a magyarok királya.

-Máriával az oldalán, Habsburg Miksával és utódaival kéz a kézben? Lehetséges lenne ez? De ne aggódjon, felség, Lajos magyar lesz, aki lengyel és cseh, német és stájer és tiroli is leendő felesége révén, legyen büszke rá: gyermeke Európa fia lesz.

-Itt marad vele?

-Míg fel nem nő, biztosan. Aztán majd eldönti az élet, mi hol mennyit ér. A világ nagyon gyorsan változik Kolumbusz óta, a reneszánszsal, a pápák-francia-spanyol-királyok-császárok és a szultán hatalmi helyezkedésével. Tőlem nyugodtan várhatja felség, hogy itt legyek mindaddig, amíg felnőtt fiához meg nem érkezik felnőtté váló felesége, Habsburg Mária. Akkortól ugyanis itt lesz vele Miksa császár lelke, s nála nem kell jobb tanító.

-S mi lesz kincsemmel, Annámmal?

-Vele a legkisebb gondja se legyen. Lám, Miksa még azt is elvállalta volna, hogy Ferdinánd helyett a házasság biztonsága miatt átmenetileg maga veszi feleségül Annát. De nem is kell félni más okból sem. Anna Habsburg Ferdinánd szerződött felesége. S mivel Ferdinánd apja meghalt, most az unokák, Károly, Ferdinánd és Lajos kijelölt felesége, Mária lépnek a világ ura helyére, elosztva, de együtt. Gyermekei a világhatalom részei, felség. Ennél szebbet nem alkothatott volna. Magyarország addig lesz szabad, amíg a Német-római Birodalomhoz tartozik.

-Őrgróf úr, talán téved. A magyarok magyarok akarnak maradni. Ezért nem jutottam el soha hozzájuk. Vezesse el a szívükbe a fiamat.

-Felség, ehhez én nem értek...

... Amióta I. Miksa 1508-ban hatalmas erőfeszítései révén elérte, hogy a pápa jóváhagyását is bírva felvehesse a választott római császár címet, sikert sikerre halmozott, törekvéseinek nem volt gátja. Hatalmas politikai győzelem volt ez, hiszen évszázadokon át a római pápa koronázta a német császárokat. Egyáltalán, amióta 1486-ban német királlyá koronázták, megállíthatatlan volt, mindig mellette állt a szerencse. Visszafoglalta – a magyarok, történetesen Szapolyai István nádor jóval-

tából 1490-ben, röviddel a nagy magyar király halála után könnyedén visszakapta – a Mátyás által elfoglalt Bécset, nyugaton pedig megerősítette helyzetét a régi riválissal, a franciákkal szemben.

S egy évvel később már az új magyar királlyal, Ulászlóval arról írt alá békét, hogy annak magtalan halála után Miksára vagy utódaira száll a magyar trón, kiűrik a Mátyás által megszállt ausztriai területeket, sőt a magyarok még kárpótlást is fizetnek... S miután Miksa 1493-ban apja, III. Frigyes halála után elnyerte az örökös osztrák tartományok főhercegének posztját is, hozzá tartozott a nemrég megvásárolt Tirol és Elő-Ausztria is, jelentős tettet mondhatott magáénak: egyesítette a különféle Habsburg-birtokokat, államrészeket. Milánóból nősült, a hatalmas Sforza családból, Bianca Mariával a jobbján megkezdte hatalma kiterjesztését itáliai területekre is.

Hogy ütőképpé tegye a főleg franciákkal vívandó hatalmi harcban saját hátszágát, Worms-ban a birodalmi gyűlésen megreformálta a Német-Római Birodalom összetartását, működőképességét. Uralkodása alatt nyert utat a reneszánsz német földön, erősen támogatta a tudományokat, a művészeteket, általában a humanizmus világlátását és alkotó kedvét.

-Ezért ajánlom önnek is a barátságot Miksa udvarával, nádor uram – mondogatta erőtlenül és a halállal megbékélt hangon a király. Nádora, Perényi Imre megilletődve hallgatta agonizáló urát. - Egy olyan hatalomnak lehetünk megbecsült része, amelyhez fél Európa tartozik. Az övék Spanyolország trónja, Németalföld az óceánjával és a reá váró világgal, Csehország, szoros családi szálak fűzik Lengyelországhoz, Litvániához és hozzánk is. Amíg a szem ellát időben előre, addig ők lesznek a kontinens fő családja. Nem akarna hozzájuk tartozni éppen Buda?

-De felség, Magyarország követni fogja az ön megállapodásait Miksa császárral, Isten a tanúm, hogy 1491, az első megállapodásunk óta mindig ezen voltunk, s amióta engem felséged kérésére nádorrá választottak 1504-ben, mindig ezen voltam. Miksa a politika zsenije felség, öröm vele együtt élni és hatni. Fia, Fülöp Spanyolország királya lett, s bár hamar meghalt, az unokákra fényes jövő vár. Igazi reneszánsz ember. Mindent megtehet, amit akar. Felséged talán nem tudja, mert elhallgatták, de tucatnyi gyermeket szültek neki az ágyasai és a szinte hivatalosan tartott úrnői, Anna von Helfensteintől kilenc gyereke született, és nagy hatalma miatt a világ zokszó nélkül elnézte neki, hogy közülük az egyik, Lipót tavaly szinte születése pillanatában Cordoba püspöke lett.

-Miért mondja ezt most nekem, az Úrhoz készülök! - suttogetta a király.

-Azért felség, hogy nyugodt legyen és lássa Miksa nagy szívét. Mivel Miksa, a gyerekszerető apa egyben Lajos főhercegnek – s talán Isten kegyelméből önt követően magyar királynak - a gyámja is, számíthat felség Miksa végtelen szeretetére, ami aranyat ér, szó szerint. Arany koronát örökre azoknak, akik vele tartanak. Felség, Miksa unokái, Károly, Ferdinánd és Mária jövője a mi Lajosunk jövője is.

A király talán e mondatot hallotta utoljára szívesen, mielőtt végleg elment volna,

nyugodtan ölelte magához életművét. Magyarország kicsit zaklatottabbnak érezte magát ebben a királyi ölelésben, mert kimondatlanul és sután hallgatva is érezte a mozdulaton a halált.

Perényi Imre, immáron 12 éve az ország nádora, a téli hónapokat kedves helyén, Siklóson töltötte. Erélyes és nagyhatalmú felesége, Kanizsai Dorottya olyan örökség, mint egy gyöngyszem. Perényi uram nem csak a nádori helyet örökölte elődétől, Geréb Pétertől, hanem később az özvegy feleséget is. Új felesége a legnagyobb szeretettel nevelte – amíg azok rászorultak – a nádor két fiát, akiket korábbi házasságában a gazdag Báthori-családból származó Magdolna szült a halála előtti években. A nagyobb, Ferenc már évek óta Várad püspöke és a Dózsa elleni háborúban is vitézkedett gyerekkora ellenére.

A kisebbnek, Péternek is lesz rangja. Apja a korona őrének szemelte ki. Most is Siklóst ügyeli, ha apja Budán van. Báthorik után Kanizsai-erő is duzzad a Perényi-ifjakban. Így fonódtak össze a főurak Magyarországon, törvényszerűen zárt és szűk kört képezve. Dorottya asszony ráadásul nagy birtokokat hozott magával, így a nádor nemcsak a király után az első cím, hanem a leggazdagabb főurak egyike is, jelentősége megkérdőjelezhetetlen. Amikor Ulászló király hosszabb időre, egy-egy évre is átül másik, cseh trónjára Prágában, Perényi az ország helytartója, például fél évtizeddel ezelőtt két éven át.

-Nem Budán volna most a nádor helye? Most, amikor a király súlyos beteg s talán haldoklik is? - kérdezte férjét Kanizsai Dorottya.

-Befejezzük a vár és a kastély átépítésének végleges terveit még ma – mutatott a nádor az olasz építészek csoportjára. - Évek munkájában teljesül az álom. Amíg csak a gótika remekének számított, a Garai-család hatalmát és nagyra vágyását dicsérve, addig is öröm volt nézni. Most azonban a gótika és a reneszánsz jegyeit úgy ötvözik a világ legjobbainak számító olaszok, hogy...

... ismét a büszkeség, uram, ismét elsőnek lenni! - nevetett fel Kanizsai Dorottya.
- Jól van, ez való az ország első méltóságához.

-Apám – lépett be a szobába Perényi Péter, tényleg inkább gyerek még, mint felnőtt. - Amikor 1507-ben rohammal elfoglaltad a várat, fontos erődítmény lehetett, de a mából visszanézve akkora volt az építészeti összevisszaság, mint a múlt század egész magyar történelmében, mindenki ragasztott hozzá egy épületrészt kedve szerint, vagy éppen bontott az előde iránti haragból. Tegyük most egységesé a kor szerint. Bővítsük, szépítsük, de főleg adjuk meg neki azt a reneszánsz arcot, amit Mátyástól örökölhettek volna az ország.

-Fiam, lehet, hogy nem ismered a vár történetét, de igazad van. Ki mindenki kezén ment keresztül az állandó belviszály miatt? Tényleg a legjobb tanúja a múlt század viharainak. Már a Garai-család is annyira megerősítette, hogy képes volt ellenállni Hunyadi János csapatainak, aki megostromolta a várat a két család közötti viszály miatt. Mivel a Garaiké volt a vár csaknem egy évszázadon át, családi sasfészkük valóban megóvta őket, a gótikus várat ők tették teljessé. Azokban az évtizedekben

mindig itt lakott Garaí nádor, ez volt így az ország egyik központja. Talán tanultad, hogy a magyar főurak többször is elfogták és lecsukták Zsigmond királyt. Lehet, hogy éppen a helyén állsz, hiszen egyszer, az elején, 1401-ben itt, Siklós várában tartották fogva. De persze a Garaikat is elérte sorsuk, a nádor családi ága 1482-ben kihalt és a várat, amely a szokások szerint királyi birtokká vált, Mátyás a fiának, Corvin Jánosnak ajándékozta. Aztán gyorsan ítelt a sors keze. Corvin váratlan halála és felesége azt követő, a király által közvetített újabb házassága miatt, főleg azonban az ő ugyancsak gyors halála, majd gyerekei drámai halála miatt minden azé lett, aki Corvin helyébe ült férjként s így özvegyként is: Brandenburi György. Nem tudni, miért, de újabban György úr elkezdte eladni magyarországi javai egy részét, így került Siklós Újlaki Lőrinchez, aztán hozzánk, ostrommal.

-Uraim, azt látom, hogy férjem a védelemhez szükséges erősítésekről már megállapodott önökkel. És látom azt is, hogy a reneszánsz szellemében itt 2-3 éven belül minden sokkal kedvesebb, lakályosabb lesz. De kérem, semmi olasz túlzás a díszítésekkel. Mi itt magyarok vagyunk, szeretjük az egyszerűbb formákat. Amihez viszont önök értenek, azt tegyék hozzá legjobb tudásuk szerint: kérem, gyönyörű kőfaragványokkal leljenek meg bennünket – biztatta az elismeréstől kellemesen érintett építészeket Kanizsai Dorottya.

- Asszonyom, lassan elnyerte végső funkcióját a vár, tényleg a díszítések játszanak már a fő szerepet. Ami így kialakul, az nem vár és nem kastély. Már maguk a pártázatosan kialakított magas várfalak is szép látványt nyújtanak messzi földről. A feltöltött falak pedig tényleg erős vár benyomását keltik. Beépítettük a régi félköríves tornyokat, újabb bástyákat építettünk és a várfalon belül további fontos épületszárnyakat terveztünk. Mint hamarosan teljes valóságában is látni fogja, megemeltük a szinteket, a várdomb tetején a várudvart három oldalról épületekkel vettük körül, azok között is védőgyűrűvel. Ha készen leszünk, hamarosan, hirdetheti asszonyom, hogy a Perényi-Kanizsai-családnak nem vára, hanem hatalmas gótikus-reneszánsz várkastélya van, amit kevés más család mondhat el magáról.

Követet jeleztek, hírnököt, futó lépése mutatta az ügy fontosságát.

-Nádor úr, Bakócz bíboros úr küldött. A király őfelségének feladják az utolsó kene-tet. Azonnal Budára! A király szeretett volna öntől is elbúcsúzni, de erre talán nem lesz módja. Nádor úr, kezdje meg útközben az országgyűlés összehívását meg-szervezni, ezt kéri a cancellarius regis, a kancellár úr. Vágtatok tovább Szatmári György uramhoz, a pécsi püspökhöz, aki mint egykor már titkos kancellár, sokat segíthet az ügyek intézésében - hadarta a királyi futár.

Perényi búcsúja közben izgatott feleségéhez és fiához, Péterhez fordult:

-A futár liheg, ez a dolga. A dolgok azonban rendben vannak. Mindent elintéztünk tavaly Bécsben a felséges Ulászló kérései szerint. Lajos hercegnek senki sem állhat útjában. Téved Szapolyai János, ha azt hiszi, eljött az ő ideje.

-De a köznemesség! Dönthet másként. Emlékezzen Mátyás megválasztására!

-Nekünk most van törvény szerinti trónörökösünk, akinek két gyámja vigyázza sor-

sát: Miksa császár és Zsigmond lengyel király. Bár az én fiaim sorsa és jövője lenne ilyen biztos.

-Apám! Úgy látom, nem csak Garai nádor idején volt Siklós az ország egyik központja. Mintha volna nekünk egy Perényi nádorunk is – nevetett vágatózó apja után Perényi Péter.

Temetés, korona, békés hadakozás

Hat nappal a király halála után, 1516. március 19-én Székesfehérváron hatalmas pompával temették el Jagelló Ulászlót, e néven a másodikat. Sírjánál sírt Magyarország. A főurak és főpapok többségét szép emlékek fűzik e negyedszázadhoz. Soha nem kellett hadba vonulni, jobbágyaikra nem vetettek ki külön terheket a kincstár részéről, ezért ők szabadabban sarcolhatták a föld rabszolgáit. A volt Hunyadi-Corvin birtokokból nagyokat szakított minden hatalmi kör, nemcsak Perényi nádor ül az egykori király-jelölt herceg, Corvin János siklósi várában, híre ment a szertartások alatt, hogy megállapodásra készül a két címeres fő ellenség is, Brandenburgi György és Perényi nádor, a királyi udvar két fő oszlopa, a kis Lajos két legfőbb kijelölt támasza megegyezik hamarosan a másik, a köznemesi tábor vezérével, Szapolyai Jánossal, és neki is adnak valamit a Corvin – illetve azóta már Brandenburgi – vagyonból.

Az erdélyi vajda régóta vágyott két dél-erdélyi várra, kulcsfontosságú városra, amely kapu dél, a temesi bánság, a Balkán felé. János úr elhitette velük, hogy Lippara és Solymosra azért van szüksége, mert a török ellen egyszer majd elindítandó katonai csapásokhoz erős kiindulópontok kellenek. Eléjük tárta a szörnyen aggasztó hírt, amelyet most kapott: nem elég, hogy a Temes alatti vidék rég kiürült, a török által leginkább fenyegetett Szörénységben a porták száma 20 százalékkal csökkent, ezrével menekülnek el a magyarok földjeikről, falvaikból, mert félnek attól, ami jön feléjük délről, s láthatóan senki sem akarja megállítani. S mivel sem a nádor, sem az örgróf nem érzett semmi kedvet a törökkel foglalkozni – minek is? Békében élünk velük! -, átengedték a vajdának a két várat, várost. Lippa is, Solymos is Dózsa csapatainak kezére került két éve, Szapolyainak még friss emlékei voltak a harcok híreiből.

A temetés elrendezett más dolgokat is. A vele kötött megállapodás egyelőre kielégítette a vajdát, s mintha lemondott volna arról, hogy az ifjú király nevelésében, udvara szervezésében, életében fontos szerepet játszhat. Ulászló kifejezetten eltiltotta ettől örököseit, csak soha senki nem mondhatta ki, hogyan festene, ha magyar nem békélne magyarral a magyar királyfi körül. Hogy ki volt itt a magyar? Nehéz megmondani. A főurak közé éppen itt, Székesfehérváron küzdi fel magát véglegesen Drágffy János báró is, 10 évvel e rangra emelkedése, az Ulászlótól kapott bárói cím és birtokok után most megkapja az étékfogó mester kiemelkedő címét: az udvar belsejéhez tartozik ő is. Két nemzedékkel ezelőtt még Dragos volt a család neve, moldvai bojárok – az ő felfogásukban „fejedelmek” -, és Máramaros bojárjának címét használta a família egy másik ága. S most, mintha mindig is Árpád népéhez tartoztak volna, a magyar király bennfentesei lettek.

-Werbőczy uram maradjon-e kellő távolságban az udvartól, vagy jó, ha ismerjük lépéseit és az udvarhoz kötik őt? - kérdezte Perényi a hatalmon vele arányosan osztozó társát, Brandenburgi örgrófot.

-Két kardvágás kétfelé, ezt ajánlom, nádor úr! - mondta a nemzetközi praktikák ismert nagymestere, Ulászló talán legbizalmasabb tanácsadója, s mostantól a kis király új apja. - Ha most távol tartjuk János vajdát, vonzzuk közelre az ő lehetséges szövetségesét, Werbőczy Istvánt. Ez megnyugtató a köznemességet is, hogy lám, nyílik út nekik is. Nem lehetünk ketten, nádor úr. Adni is kell tudni. A fő, hogy máshonnan meg visszavegyünk. Hívja össze az országgyűlést a Rákos-mezőre április végére, a lehető legközelebbi időben, úgy, ahogyan mindig is szoktuk. Lássuk, lesz-e teljes egység Lajos megválasztásában, s kire akarják bízni ők a király nevelését...

... örgróf úr, az megoldott. Azt ránk testálta az apja.

-Adni kell a formákra, nádor úr, megint csak azt mondom: adni kell, a nesze semmi, fogd meg jól az önök nyelvén világosan kimondja a teendőket. Létrehozunk néhány fontos tanácsot, egyéb testületet, az mind a király nevelésével és az ország irányításával foglalkozik majd, benne lesznek a főurak, a köznemések, ha kell, a polgárság, a városok egy-két képviselője is, vitázzon mindenki, akinek kedve van.

Perényi érteni vélte. Ők ketten a királyság. De mi legyen Bakócz-cal, őt is felkérte Ulászló, hogy mint a háromtagú királyi főtanács egyike, gondoskodjon fiáról ő is. Brandenburginak erre régóta kész terve volt. Leépítik a „másik királyt”, a bíborost. Megvan minden ok és lehetőség erre. A Miksával és Zsigmonddal, mint hivatalos gyámokkal kötött hármass megállapodás egyben azt is jelzi, hogy a magyar királyság nemzetközi királyság. Annyi külföldi követet, tanácsost, udvari titkárt kell hívni Budára a gyámságra hivatkozva, amennyit csak lehet. Tucatszámra!

Bécs, Prága, Buda egy és ugyanaz. És ha a szeretett német, olasz, spanyol, lengyel családok képviselői, gyermekei Budán kapnak hivatalt, kilakják innen Bakócz bíborost, vagy a mohó vajda teljes pereputtyát. Werbőczy úr és néhány hivalkodó barátja jó lesz lepelnek, amit – akiket – magyar színben rá lehet borítani a külföld kedvencére: az ifjú Lajos Budájára. És ha egyszer megjön a kijelölt feleség, Habsburg Mária is – Lajos 15 éves korában ténylegesen is feleségül veheti és szobájába hozhatja -, akkor egyetlen egységes úr lesz az országban: ők, akik mellette álltak, mint új atyák.

Az országgyűlés április 24-én összeült. A Rákos mezején egyhangúlag elfogadták és megválasztották a 10 éves Jagelló Lajost – e néven II. Lajost – Magyarország királyának. A felnőtt kor eléréséig királyi tanács segítségével gyakorolja hatalmát, mely testületbe a főurak 6 grófot, bárót jogosultak jelölni, a főpapok közül szintén hatan lesznek tagjai, a köznemések 16 főt választhatnak. Ez utóbbi erős engedmény volt a javukra. A nemesség egy része máris háborgott amiatt, hogy az egész ország külföldi gyámok és nevelők, tanácsadók kezébe jut így. A királyi udvart képviselő nádor és örgróf, de még Bakócz is kénytelen volt lecsendesíteni őket azzal, hogy a tervezettnél nagyobb számban vonták be őket.

-Nádor úr! Örültek ezek? Nem néznek Európa térképére? Át kell gondolnom, akkor-e életem végéig kardot rángató, innen-amonnan jött köznemesekkel vitázni, érdemes-e Magyarországon maradni – kesergett az országgyűlés alatt Brandenburgi Perényinek. Sokatmondóan vizsgálta át újra birtokai értékét.

- Örgróf úr, amíg Lajos a király, ön ennek az országnak az oszlopa kell, hogy legyen. Isten óvjon bennünket a távozásától. Ön köt össze bennünket a német fejedelmekkel, ön a mi útlevelünk a birodalmi gyűlésbe. Ne azon törje a fejét, mit ad el birtokaiból, hanem hogy mit tart meg örökre! Mert Lajos sok évtizeden át lesz itt a béke, az egyensúly és a nyugati kapcsolat védjegye – lelkesedett Perényi nádor, s egy fokkal lentebb, mint a Jagellók vagy a Habsburgok esetében, de maga elé képzelte a saját családi viszonyait: ő és fiai, Ferenc, a püspök és majd Péter, a koronaőr ugyanúgy a család egységét fejezik ki, ugyanúgy a jövőt építik, mint teszi azt most majd Lajos, apja, Ulászló meghatalmazásával, vagy teszi majd Ferdinánd, nagyapja, Miksa rendelkezésére. Mert nem az ország számít, hanem a család. Mi az ország? A nagy családok összessége. Amelyben a mienk az első.

- Örgróf úr! Ha mi vagyunk, ha gyerekeink és testvéreink irányítják ezt az országot, ha már éltünkben gondoskodunk arról, hogy utódaink kezébe kerüljön minden, s ha ezért építjük is vagyunkat – az ő vagyunkat -, akkor az ország örökké szilárd talajon áll. Hát nem ezt tette-e jó királyunk, Ulászló kisfia javára, már annak születése percétől? Ulászlónak nem kellett foglalkoznia az ország sorsával, azzal foglalkozzon maga az ország. A király dolga, hogy utódára kerüljön a korona. Ezért lett nagy király Ulászló. És ezért bukott meg Mátyás: erre nem volt képes. És nem volt képes Szent István sem. És Szent László sem. És nagy Lajos sem! Utánuk szétesett a hatalom, véres harcok jöttek. A mi Jagelló Ulászlónk viszont békében halt meg és békét hagyott maga után, mert tudta: ahol a család sorsa rendezett, ott rendeződik az ország. Bocsássa meg örgróf úr, engem magamat is ez vezérel. A fiaim!

Brandenburgi György elfordult. Az Odera vidékére, Szilézia környékére futottak át a gondolatai. Werbőczy, akit a nagy és elvtelen egyezségek talaján személynöknékk jelölt az országgyűlés? Drágffy, Zápolya legyen neki fontos, vagy Szatmári, az éppen most újra feltörni kívánó pécsi püspök, akit ismét kancellárrá választottak azután, hogy egyszer, 10 éve már volt az és mégis távozni kényszerült? Mi köze hozzájuk, szűk látókörű törtetőkhöz? Csak Lajoshoz. Mert ő egyszerre lengyel, cseh, magyar és német-római. Nagy királlyá neveli.

-Szatmári uramat illetően nincs igaza, György uram – fordult Perényi az örgrófhhoz, mintha hallotta volna annak fennhéjázó gondolatmenetét. - Ő lesz itt a leghasznosabb szervező. Fogjuk őt magunk mellé, ha nem akarunk hátrányokat.

-Miféle hátrányt egy püspök miatt, van belőlük tucatnyi, féljek mindtől talán? Esetleg a fiától is? - évődött Brandenburgi.

-1504-ben én titkos szálaknak, kezeknek köszönhettem, hogy nádor lettem. Csak utólag derült ki, hogy Szatmári György munkálkodott rajta óriási erővel a titkos hátterekben. Mindent megtettem azért, hogy ne csak a királyi kápolna ispánja lehessen, hanem titkos kancellár is Ulászló király körül. Ha nem is mindig látszott,

neki döntő szava volt Budán, ezt önnek is kellett éreznie. És örgróf úr. Mindketten, legalább mi ketten tudjuk, micsoda tett volt a bécsi hármass királytalálkozó. Ha nem lett volna, mi itt most nem beszélgetnénk, hanem futnánk el Szapolyai János király ostorcsapásai elől. Szatmári titkos kancelláriájának hatalmas szerepe volt a bécsi találkozót illetően, beleértve a király meggyőzését is arról, hogy csak ez az egy út lehet helyes. Persze a király is így látta. De el kellett érni, hogy sem az udvarban, főleg az országban ne legyen lázadás emiatt. Szatmári püspök úr a titkos szervezések nagymestere, addig győzködte a különböző pártok kulcsembereit, míg elrendezte a dolgot itthon. Lőporos hordó volt ez az egész. Szapolyai a Dózsa-lázadás leverése után azt hitte, hogy ő majd odatartja a kanócot. Aztán azt kellett látnia, hogy se kanóc, se hordó. Szatmári úr eltüntette mindkettőt, a vajda mehetett haza a hegyek közé a sebeit nyalogatni. Pedig csak neki volt hadserege. Az ész és a had vitájában az előző győzött. Ismerem őt régebből is, ahogyan a fiam most Várad püspöke, úgy volt az György úr is 1501-1505 között, onnan ment aztán Pécsre. Mindent tud már az országról. Pécsi püspökként gyönyörű házakkal gazdagította a várost, a székesegyház oltárát is ő építtette, s olyan szépre, hogy bárhol irigyelhetik. Nekünk Szatmári úrra mindig szükségünk lesz, nélküle nem működik a kormányzás. Mint ahogyan az erek a szív nélkül üresen futkároznak össze-vissza, majd kihalnak. Ezért lett ő most a kancellár.

-És akkor az ő kezébe adunk át mindent?

-Dehogy, örgróf úr. Semmit. De ha azt szeretnénk, hogy a dolgok mindig elrendeződjenek, akkor a királyi kormányzó tanács élére formálisan kell valaki, aki képes ezer szálat a kezében rendezni. S azok persze a mi szálaink, melyeket mi szövünk. Ő rendezi fonallá. Ulászló ezt talán nem így látta. De ő gyakran volt távol. Én viszont nem csak látom, hanem tudom is több mint egy évtizede. Örgróf úr. A mienk Lajos, az uralkodó. A végrehajtás viszont legyen a püspöké. Ezzel Bakócz Tamást is elküldhetjük pihengetni, testi és lelki sebeit gyógyíttatni. Kiesett. Maradt Szapolyai. Rá figyeljünk, ne másra.

-Az előbb megütötte a fületem, milyen nagy hévvel beszélt nádor uram apák és fiaik vérségi kapcsolatáról. Ez volna minden? Mert máig él mindenkiben bizonyos harag amiatt, ahogyan ön a pici gyerek fiát püspökké tette, merthogy egy nádor ezt megetheti. De így van-e ez akkor is, ha a törvények egyébként tiltanak. Hogy is volt ez? Mind az egyház, mind az ország törvényei tiltják, hogy gyerek püspök lehessen. Ha jól számolom, az ön Ferenc fia 8 évesen lett erdélyi püspök, alig néhány évvel azután, hogy ön lett a nádor. És 14 évesen már Szent László városában és egyházában, Váradon lett püspök, adományként.

-Örgróf úr. Ha nem lenne kivétel az életben, hogyan lehetne, hogy Magyarországnak gyerek királya van? És ülhetne-e Budán a fő helyen egy német gróf? Lehetne-e gyám a császár Szent István koronája fölött? Mindent meg kell tennünk a fiainkért, az ország nem levegő egy nagy darab föld fölött, az ország a mienk. És a fiam meghálálja ezt. Nemcsak úgy, hogy bátran harcolt a Dózsa-vérengzés ellen, hanem az eszével is. 16 éves kora ellenére levelezésben áll a nagy humanista írókkal, püspökökkel értekezik a vallásról. Azt mondják, hogy írásának szépségéhez csak

Zalaházi Tamás veszprémi püspöké hasonlítható. Fiam a kor, a kard és az elme embere, fiam a humanizmus ékessége. Hagytam volna őt jobbagyok fölött uralkodni, gazdálkodni? És ne felejtse el, örgróf úr, mi itt most ugyanezért esküdtünk fel: egy fiúért a trónon.

-Nálam jó helyen dicséri a humanistákat, nádor úr. Mindig is vonzott az új szellem. Az önök humanista írója, Bartholomaeus Pannonius, a „Frankfurti” éppen most kért fel, támogatnám-e Bécsben hamarosan megjelenő könyvét, melyet majd nekem dedikál...

... és nekem is! Kicsi a világ! - nevetett fel a nádor. - Majd akkor leszünk ebben egyenlőek, örgróf úr, ha önhöz is elmegy támogatásért és dedikálást kínál a másik kiváló humanista írónk, akit éppen a fiam ajánlott nekem. Bolognában végzett, Hagymási Bálint a neve...

... és már gyűjti ő is a pénzt, hogy jövőre kiadhassa Elzászban, Hagenauban. Hányan fognak még támogatásért jelentkezni? Talán Ulászló király ezt is figyelembe vette, mikor nevelőket keresett a fia mellé önben és személyemben? - Karon fogva távozott a magyar nádor és a német örgróf a trónterem felé, melyben az aranyozott nagy széket próbálgatta II. Lajos.

Az ajtóban Bornemissza János fogadta őket, nem csekély aggodalommal.

-Uraim! Halálosan komolyan mondom, egyben kérdezem: ugye egyetértenek, hogy egy királynak nem lehet egyszerre három új apja vér szerinti ősenek halála után? Mert Ulászló király engem kért meg arra, hogy apja helyett apja legyek. De...

...engem pedig arra, hogy apjaként tanítsam uralkodni a viszontagságos nagy világ részeként, úgy, ahogyan egy nagy királyhoz illik – vágott közbe Brandenburgi...

-miként engem azzal bízott meg, adjam kezébe Magyarországot, a rendeket, a javakat, a társult országokat, a Szent Korona hatalmát és kizárólagosságát Árpád földjén – fűzte tovább a szót a nádor. A főurak tanácstalanul méregették egymást, persze pontosan tudták: nincs ebben semmi meglepő, ők itt a király.

Az ifjú uralkodó mosolyogva hallgatta a hármas párbeszédet.

-És akkor még nem is szóltak Bakócz bíboros uramról, aki az imént ment el, közölve, hogy lelki üdvömért, a humanista nevelésemért és egyáltalán, jövőbeli tudásomért ő felel atyám akaratából. Nehogy összevessenek az urak! Én vagyok a leggazdagabb. Volt egy szerető apám, aki királlyá tett. És most van négy szerető atyám, aki megvédi a királyságomat. Tegyétek, amit tenniük kell. Csak azt ne várják, hogy a királyi tanács harminc tagjával kelljen rendre szót értenem. Azt sem tudom, miről beszélnek, azt meg végképp nem, hogy arról miért. Képviseljenek a tanácsban teljes joggal, nem szeretném magamat fölösleges szócsépléssel fárasztani. Elvégre gyerek vagyok, ez nekem is jár. Tavalgy Bécsben megismerkedtem Ferdinánd főherceggel. Mindenki azt rebesgeti, hogy ő lesz az osztrák örökös tartományok ura. Nahát! Nekem meg azt mondta, hogy azt sem tudja, hol van Alsó-Ausztria vagy Stájer-ország. Németül szinte semmit sem tud. Éli derűs életét a napfényes

Ibériai-félszigeten. És leendő feleségem, Mária is. Hozzájuk képest én mindent tudok már a birodalmamról. Ráadásul uraim, el ne felejtsek: már idestova 8 éve cseh király vagyok, magyar meg most lettem teljes értékűen, s nem csak jelképesen. Mint első trónom, joggal várná Prága, hogy főleg rájuk figyeljek.

A főurak komoly elégedettséggel hallgatták királyukat. Lám tényleg: eljött az ő idejük.

-Mi itt nem királyi tanács vagyunk, urak – összegezte Brandenburgi. - Mi vagyunk a kormányzó, együtt. S mert együtt, több, mint Hunyadi János volt. Most még mi vagyunk a király. Hogy egyszer jó királyunk legyen. A bíboros úr is része lesz ennek, de csak lelki támaszával és tanításaival. Ne terheljük túlságosan fáradt testét és pihenni vágyó szellemét. Keresse buzgóságát.

Gyerekjáték egy trón

Bakócz Tamás keserűen összegezte megbeszélését a gyerek királlyal. Ő kérte, hogy négy szemközt lehessenek, s a fiú készségesen elfogadta. - Felség lesz ő is, a vérében van – sóhajtott a bíboros. A kis Lajos 10 éves kora ellenére határozott és ravasz volt. Kitért a bíboros úr azon kérése elől, hogy minél több időt tölthessen Budán, ha kell, itteni palotájába teljesen átköltözve. Tamás érsek érezte, hogy a szoros gyepelő, amelyet a Jagellók idején gyakorolt – sőt már Mátyás is a kezébe adta fontos ügyekben -, csúszik ki a kezéből. Levelet diktált Lajosnak.

„Felség! Javadat kívánom szolgálni. Összefoglalom tehát, hol keletkeztek tapasztalataim, melyek a Tied lehetnek, ha úgy akarod. Mátyás király váratlan halálát követően káosz alakult ki az országban. Ellenfeleim most azt terjesztik, hogy árulást árulásra halmoztam. Mi az igazság tehát, felség? Királyomnak tett eskümhöz híven támogattam utódnak jelölt fiát, Corvin Jánost, mi mást kellett volna tennem. Mindent elkövettem, hogy neki feleségül megszerezsem a milánói Sforzák Bianca nevű hercegnőjét, mely megerősítette volna az országot. Intrikák, árulás akadályozta a frigyet és Corvin útját. Eleinte azt véltem, hogy Beatrix özvegy királyné szintén támogatja majd elhunyt férje kérését, s segítséget nyújtottam a királynénak is. Látva azonban, milyen önzőn és kegyetlenül üldözi ellenfeleit, s végül látva, mennyit árt nevelt fiának, Corvin hercegnek, szembe kellett fordulnom vele.

Ez az első tanulság, Felség. A trón nem ismeri a változatlanságot, a korona az állandó változások fényes jelvénye. Látva a megoldatlanságot, atyád felé tekintettem. Ő ugyan a lengyel trónban reménykedett, de sikerült biztosítanunk őt Buda kiemelkedő előnyeiről. S Magyarországnak is kedvező volt e választás. Sorainkban nem lévén alkalmas jelölt, a szövetség a Jagelló-házzal megnövelhette a magyar királyság mozgásterét, súlyát. Ezért én atyádat támogattam. S cserében sok évig lehettem a főkancellárja, legfőbb támasza. A „másik király” gúnynevet ellenségeim ragasztották rám, hogy zavart keltsenek szándékaimat illetően.

-Felség! Nekem nem kellett a hatalom Budán, soha. Nekem Róma jelölte ki az utamat. Amikor 1500-ban VI. Sándor pápa bíborossá nevezett ki, megnyitotta a jövőmet. Hamarosan, 1507-től én kaptam meg a konstantinápolyi pátriárka címet. Kell

ennél több, felség? Ez a pápa rangja utáni második hely. S lehet-e szebb? Hiszen a török elleni küzdelem a pátriárka fő dolga. Ezért harcoltam Mátyás mellett is, és – tévedésemre – ezért adtam ki a keresztes háború szervezését Dózsa Györgynek, bár Felség: a pápa kérésére tettem ezt is, az ő felhatalmazásával, s atyád beleegyezésével... Támogatójának tekinthetett engem a pápa, a francia király, Velence is.

...-És eljutottam a második tanuláshoz, Felség: Magyarország elpusztul, ha nem lép be, nem épül be a szilárd és sokoldalú európai egyensúlyi rendszerbe. Ha erőként lép be, lesz hatalma, ha nem lép be, szolga lesz ugyanott. Zsinat és ellenzsinat között közvetíthettem, s most az eltérő főúri és középnemesi villongások elsimítására felajánlom Neked ezt a képességemet is. Idézem Neked, milyen sorokkal hívott engem II. Gyula pápa nagybetegen a római zsinatra: „Főtisztelendőségedet úgy várják Rómába, mint a Messiást, mert egyedül tartják képesnek arra, hogy az Egyház hányatott hajóját az üdvösség révpartjára vezesse” A pápa már érkezésem pillanatában, Ancona partjainál kezembe adta két nekem tett ígéretét arra az esetre, ha hosszú római tartózkodásom alatt véletlenül meghalnék... öt évvel ezelőtt megfogalmazta nekem, hogy megadja számomra a szabad végrendelkezés jogát, s hogy nem fog igényt tartani az esztergomi érseki szék betöltetésére, azt ránk bízta.

...-Elérkeztem a harmadik tanításhoz, Felség. Amikor 1513. január 26-án megérkeztem Rómába, egy vagyont költöttem arra a pompára, ahogyan bevonultam a Szent Városba, melynek népe rajongva fogadta e gazdagságot, s mellém állt az esetleges pápaválasztásra. A tanulás? Add meg a pompát, a gazdagság érzetét akkor is, ha mindenedet felemészti. Senki sem akar osztozni a szűkmarkúságodban, a kiszolgáltatottságodban – csak a gazdagságodban akarnak. De aztán rájöttem, Felség, hogy van itt egy másik tanulás is. Teljesen mindegy, mit rikoltoz feléd a nép. Semmi sem dől el ott nála. Mert mi történt a pápaválasztáson?

Azt pontosan tudtam, hogy hiába egyeztettem sikeresen korábban a franciák és Róma hadai és ellentétei között, Európának én idegen vagyok. Mégpedig azért, mert magyar vagyok. Pontosabban azért, mert én nem ők vagyok, nem közülük és nem értük vagyok. A Medici-család egésze, főleg pedig bankházuk és a Fugger-Welser bankház összefogása eleve ellenem irányult. És II. Gyula 1513 februári halála után az interregnumban hiába voltam az Egyházat és a pápai államot irányító három tagú bíborosi testület tagja, a pápaválasztáson alulmaradtam. Pedig nem így álltak a dolgok. Az első körben az egyébként legidősebb bíboros 13 szavazatot kapott, én nyolcat. A harmadik jelölt Giovanni Medici volt, 1 szavazattal. A második fordulót már a Fuggerek és a Mediciek döntötték el, így lett a bankárgyerek Mediciből pápa. Hiába ismerte el mindenki az egyház lelki megújítását irányzó fontos terveimet, a pénzt jobban ismerték. És kinek a nevét vette fel a pápa, ezúttal X. Leó?! Azét a Leó – I. Leó – pápáét, aki Attila hun királynak könyörgött, hogy ne szállja meg Rómát. Hát... én sem szállhattam meg... Lettem hát én is Attila, a barbár?

-A tanulás? Pénz! Csak pénz! Csodálkozol-e Felség, hogy azonnal siettem haza, hogy harcot kezdjek a török ellen. A keresztes háború helyett aztán egymást öltük. Mert a pénz öl! Szembeállít és megöl. Ez Magyarország kérdése. Hol a helye, ha nincs pénze? S lehet-e olyan uralkodója, amely pénzzel gazdagítja országát háború

helyett? Én azonban Istenben hiszek, s készen állok egy másik harcra: a török ellen. Krisztusért élünk és halunk. Ki jön velem? *Alázatos szolgája, Bakócz Tamás.*

.....

-Kapitány uram. Ön miért éri be ennyivel? - kérdezte pajkosan a kis király szeretett istápolóját, a budai várkapitányt.

-Mert így mindig ön mellett lehetek, felség. És ne felejtse. Ahonnan én jövök, ott az embereknek nem volt három kívánságuk.

-Hol van az már, hogy a családja jobbágysorban élt? Ön nekem itt mindenkinél többet jelent. A szeretetet, míg másokban csak és csakis az érdeket látom, s nem is hiszek nekik soha.

-Felség, ha tanácsolhatok valamit. Engem és rengeteg más nemest és udvari tanácsost Mátyás király a semmiből emelt ki, mert úgy vélte, hogy tehetségesek vagyunk...

... mert úgy vélte, hogy önök jobban és hűségesebben fogják szolgálni, mint azok, akiket túl nagy hatalmuk lévén elkergetett. Szüksége volt feltétlen hívekre, ennyi volt a titok.

-Igaz, felség! Éppen hogy igaz. És ez lesz az ön próbatétele is. Kik állnak majd ön mellé!? Udvaroncok vagy az ország valódi gazdái? Lovagok drága páncélban, vagy a végvárak harcot próbált kapitányai? Magyarok, akik ismerik az országot, vagy Európa királyi udvarainak küldöncsei? Én soha nem fogok beleszólni felséged döntéseibe, mert csak saját erejéből lehet igazi, jó király, s nem ezer irányból jövő tanácsok alapján. Köszönöm, hogy én is a nevelője lehetek. De gondolja meg felség, egyformán hallgat-e azok tanácsára, akiknek átmenet az ország...

... tehát ön is ellenzi Brandenburgi György szerepét?

-Nem az én tisztem megítélni. De kérdezte, válaszolok. Ő nem magyar, és itt magyarok élnek. És önt, az apját elfogadják, mert a király itt szent. De baj lenne abból, ha külföldi udvaroncok és bárók hatalma alá kerülne a mi kis urunk. Voltam már minden a királyi udvarban. Jegyző Mátyásnál a kincstár szolgálatában, majd az ön atyja uralkodásának kezdetén alkincstartó, királyi familiáris. Kincstartó 1500-tól, s aztán mindmáig budai várnagy. Az ön nevelőjének lenni a legmagasabb kitüntetés. Kérdezte, válaszolok. Nem kell nekem semmi más.

- Ha ellenzi az örgrófot, ezt úgy értsem, hogy ellenben támogatja Szapolyai Jánost egyik oldalról, Bakócz Tamást a másik oldalról, Perényi Imre nádort a harmadikról, s Szatmári uramat a negyedikről...? Úristen, hány oldal ez??! Ki tudja ezt követni? - kacagott fel csengő hangon az ifjú király. - Jól van, én nem tudom. Én csak önre fogok...

... Isten őrizzen felség, csak azt ne! Az lenne az én kivégzésem biztos kezdete. Soha. Halál arra, aki Magyarországon a király egyetlen támasza akarna lenni. Tanuljon meg lavírozni felség, ideje elkezdeni.

-Túlkorosnak néz engem, kapitány uram? Miért kellene 10 éves gyerekek...

... királynak...

... diplomáciával foglalkoznia? Hogyan igazodhatnék el én ebben? Tanítson kapitány úr arra, amire eddig, s abban legyek jó. Tudja, mennyire imádom az íjat, a siető nyílvevők hangját, a puskák dörrenését és pusztító erejét, ön tanított meg arra, hogy a legjobb lovasok és vadászok közé tartozzam a saját korosztályomban. Magától ismertem meg, hogyan viseljem könnyedén a fegyvert hosszú utakon fáradhatatlanul, dacoljak a dermesztő hideggel és a rekkenő hőséggel. Ez az én utam, uram, nem a hatalom. Magyar, cseh, lengyel, latin, német nyelveken kell társalognom és írni tanulni, hozzá még olaszul is elrendelte atyám. Mit várnak még tőlem? Bakócz bíboros kiismeri magát az egész világ dolgaiban, én rá szeretnék hallgatni, mert becsülöm. És ha Brandenbúrgi uramnak jobbak a német kapcsolatai, akkor abban majd őt kérdezzük. De ne várják tőlem, hogy beleszóljak az ország dolgaiba. Engem alázatra is neveltek, ön is, kapitány uram, s kevés bennem a kedv az önkényre. Nincs bennem bosszú, bár sok szítást hallok Szapolyai uram ellen. Miért táplálnék szívembe gőgöt, haragot, amikor az játékra vágyik? Mindenkit meghallgatok, tanulni akarok, és akkor egyszer talán fogom tudni, mi a véleményem és miért éppen az. Baj talán, ha engedékeny vagyok és megbocsátó? Ne nevéssen ki, de engem az kezd érdekelni igazán 10 évesen, hogy mi gömbölyödik olyan szépen az udvarhölgyek ruhája alatt s mit rejtenek combjaik között, és apám előtt ilyenmit szóba sem hozhattam... ha nem pirul bele, kapitányom, erről is beszélgezzünk majd, mert nagyobbak a hiányosságaim e téren, mint a célba lövésben – a király kuncogott, Bornemissza tipegett - ... vagy ez végképp az őrgóf teendője lesz?... Én még nem vagyok uralkodó, és még nem tudok országot irányítani. Arra ott vannak gyámjaim és más nevelőim. Majd eljön annak az ideje is. De most? Először férfi legyek, utána uralkodó.

-Brandenbúrgi György uram mindenben tud segíteni önnek, felség. A fegyverforgatás mellett a nyelv forgatásában, az ékesszólásban éppúgy, mint a zenében, a táncban, a mulatságban, mert ezek is a királyi élet fontos kellékei. Sajnos, e téren szegény édesapja szegénylős volt, és azzal, hogy a pozsonyi prépostot, Balbi Jeromost bízta meg az ön gyerekkori nevelőjének, elzárta egy kicsit a világi élettől. Pedig nagy humanista volt ő is, de nem az életben, hanem az irodalomban, a filozófiában. Vagyis belőle nem lett reneszánsz ember soha. Önnek pedig ez legyen az útja, mert ez Európa útja is. Én ettől elmaradtam, én a kardhoz értek csak. Bízson felség Píso Jakabban, akit felséged nagybátyja és gyámja, Zsigmond király javaslatára kértünk ide ön mellé. Anna hercegnőt bevezette a tudományok, a művészetek világába, tartson ön is igényt erre, s talán az ő híres költészetéből is megismerhetők szép gondolatok. Felség, a kardforgatás ma már kevés. Forogjon a művelt ész.

Lajos meglepetten hallgatta legjobb, atyai barátját. Honnan jutnak eszébe ilyen fontos gondolatok egy várnagynak? Igen, a hűség ereje, az aggodás, a türelem vezérli a kapitányt urához, s önzetlenül javasol maga helyett másokat, csak hogy „fiát” útra indíthassa. A király odalépett öreg kapitányához és megsimogatta a fejét, megveregette a vállát.

-Ne felejtse uram, hiszen ön is ott volt. Két éves voltam, amikor a fejemre helyezte apám Szent István koronáját. Mit tudtam én erről? De a korona azóta az enyém is. Súlya agyonnyomna, ha komolyan venném, lötyögne rajtam, s hajlonghatnék bohócként azok előtt, akik ráhelyezték.

-Mindenki ezt akarta, felség. Az ön atyjának volt ez a kérése, s mi meghajoltunk előtte. Bakócz Tamás és Perényi nádor egyszerre helyezték az ön kicsi fejcskájára a koronát, a bíboros azért, mert tényleg ezt írja elő a koronázási szertartás, a nádor pedig azért fogta a korona másik oldalát ugyanabban a pillanatban, hogy ezzel jelezze: a főurak, a világi hatalom is ezt akarja.

-Tegyük ezt most félre uram, régen volt, igaz se volt... - A király eltűnődött, majd elmosolyodott. - Hiszen van önnek már tényleges királya, aki, ha akar, dönthet is a maga belátása szerint. Nézzük csak... - Lajos boldog arccal folytatta... - Bármi is történik, egy dolog biztos, kapitány uram. Figyeljen jól most, s hamarosan rájön, miért mondtam. Szóval Pozsony! Éppen a volt nevelőmtől, Balbi Jeromostól hallottam róla sokat. Pozsony annyira magyar, mint német, és annyira német, mint magyar. Kapunk nyugat, a német föld felé. Ott biztosan soha nem fenyegetnek majd semmiféle hordák. Pozsony örök. Ezért mindig biztos hely lesz nekünk. - S csendesen, mintha sügni akarná, hozzáfűzte:

-Kellene oda majd egy igazi, hűséges gróf. Az én öreg grófom. - Kezet szorított a meglepett és meghatódott várnaggyal. - Tudja, miért? Megszolgált már régen. Amikor nem engedte, hogy a paraszt csöcselék megtámadhassa Budát, s Tomorival együtt szétverte őket a pesti oldalon. Senki sem merte volna, csak önök ketten. Néztam a vár fokáról. Megmentette apámat a dicstelen meneküléstől. Mert nem volt senki, akinek kirepült volna a rozsdás kardja a hüvelyből. Ön akkor lett az én második apám. Tomori uram pedig a nagy test-vérem. Hívatom Budára. Hol van most? Munkácson vagy Fogarason?

...

Szapolyai János vajda csak ritkán járt Budára. Királynak érezte magát saját erdélyi földjén, a Duna-parti várban viszont mintha idegenként bántak volna vele, s mindegy is, hogy az ifjú király német, avagy magyar nevelői: mindegyik. A Szapolyai-családnak nem kellett túl sokat visszalapozni a történelemben sebei feltépéséhez. Szapolyai István, Mátyás nádora és Bakócz között sokáig tartott a rivalizálás. S aztán a seb! Milyen okkal szólt bele egyáltalán a király, Ulászló felesége, hogy ki legyen a nádor? Hiába akarták a köznemesekre támaszkodó Szapolyaik Mátyás fiát nádornak, a királyné váltig mondogatta, hogy ne engedjék megnőni Corvin János szárnyait, mert sas lesz belőle... s helyette sok csűrös-csavarás után Perényi Imrét ültették a nádori székbe. S aztán meg is halt szegény boldogtalan Corvin János 1504-ben. Pedig a Szapolyai-család nagy terveket épített volna a Hunyadiakkal való szövetségre. A két özvegy, Corvin felesége, Frangepán Beatrix, és Szapolyai Imre nádor özvegye egyezsége léptek volna a jövőt illetően. Corvin János gyermeklánya, Erzsébet lett volna a fiatalabb Szapolyai, György felesége. És mi állhatott volna annak útjában, hogy Corvin fia, Kristóf legyen a jelölt a trónra, ha a sokszor beteges Ulászló fiú nélkül halna meg?!

-Hitted te valaha is bátyám, hogy a trón közelébe kerülhet a családunk? - fordult bátyjához, János vajdához az öccse, György, derék testvér, Szapolyai János nagy hasznát vette öccsének a Dózsát legyőző temesvári csatában, s utána a rendteremtésben, éppen Lippán és Solymoson is.

-Apánk és anyánk joggal hitte, s tudták, hogy a nemesek nagy táborra kapható volna erre. - Szapolyai János elgondolkodva folytatta, mint aki most kezdi megérteni a történeteket. - A Hunyadi-családot csak a főurak és főpapok akarták háttérbe szorítani, s ha Corvin János utódai közül bárkivel is társul a mi családunk, nem lett volna ellenfelünk az országgyűlésben. Ma már tudom, amit akkor nem láthattunk: a Jagellók már rögtön Mátyás halála után megegyeztek a Habsburgokkal a családjaik még szorosabb összekötéséről. Kimondom öcsém, amit még senki nem mer. Ők azért jöttek, őket azért engedték és küldték, hogy hálából átjuttassák Szent István trónját Bécsnek és a német-római császárságba kapcsolják be. Honnan van nekik több joguk? A Miksával 1491-ben kötött szerződést, vagy az 1505-ös megállapodásukat a magyar nemesség többsége soha nem fogja tudomásul venni.

-Már megtörtént, bátyám! Már mindez hiába! Hiszen már az azokon alapuló királyválasztás is megtörtént, a trónon Jagelló ül ismét, hiába gyerek.

-Milyen lesz annak az országnak a sorsa, ahol maga az országgyűlés kénye-kedve szerint megváltoztatja – akár az ellenkezőjére is – a saját döntéseit? Ki adott a királynak, egy idegennek ilyen jogot? Lehet, hogy hibásak a nemes urak is a kapkodásért, de egy birodalom állapotaiért az uralkodó a felelős.

-Mi, főurak és köznemesek, papok és zászlósurak mindent megszavaztunk. Mi mindig. Nem a Jagellók akartak ide jönni, hanem a magyarok hívták őket, hogy legyen végre szabad kezük mindenben, a király ellenére is. Csoda-e hát, ha a király és tanácsadói is a maguk útját járták, ha kell, a magyarok ellenében?

-Volt még lehetőség az egyezsége! Volt, de elzárták! - nagyot bődült a vajda, rátört sokszor titkolt, de közismert erőszakossága és nyersesége, ami gyakran kegyetlenségnek tűnhetett. - Még megbánják! A magyarokat nem lehet kirekeszteni saját országukból.

-Annára gondolsz? - s látva bátyja elvörösödött arcát, György szívesen viasszázvta volna kérdését. - Soha nem fogod megbocsátani, ugye?

-Ha Ulászló király akkor, 1504-1505 körül, Corvin János valamint gyerekei, sőt annak felesége gyors halála után...

... érti valaki, hogy egy éven belül mindhárman meghaltak?...

... ha utána Ulászló elfogadja anyánk kérését, ha mint király felismeri, hogy volt nádora, az apánk is ezt kérte volna, akkor nem vetették volna el az örök ellenségeskedés magját.

-Ha tehát neked ígéri feleségül a...

-Mit kezdtem volna én egy kislánnyal, Ulászló 2 éves lányával 1505-ben? Nyilván

az ország érdekei kívánták volna meg, hogy nekem ígérjék. Hogy békét köthesse nek a magyarok az idegenekkel. DE most már tudom, most már mindnyájan tudjuk: már 1491-ben eldöntötték Bécsben, hogy nekik a magyar trón kell. Ulászlót, mint békát lenyelezték velünk. Lenyeltük. De hogy a király ostobasága addig terjedjen, hogy megtagadja tőlünk a kislányát, az egyben azt is jelentette, hogy megtagadta az egyezséget az ország fő erői között. Mi lesz ebből, öcsém? Én elfogadtam a szégyent, hogy a kis Anna soha nem lehet a feleségem. És! Nem kérte-e meg nőül ugyanezt a gyereklányt maga a nádor, Perényi Imre, s ugyanúgy járt, mint én? Miért is? Tavaly óta tudjuk, amit addig csak suttoztak. Idegen magyar királylány még idegenebb Habsburg főhercegnek, Ferdinándnak lesz a felesége, s az ifjú férj azt sem tudja, merre van Magyarország, de azért készítik nagyon! Ez már nem a mi országunk.

-Hogyan harcolhattál volna és hogyan tehetnéd ma is sikeresen, ha egyszerre vannak ellened Bécsben Habsburgok, Augsburgban Fuggerek, Budán Jagellók és Perényik, Báthorik, Drágffy és Bornemisszák, Esztergomban Bakócz?! Egy mindenki ellen?

-Bocsássam meg talán Bakócz bíborosnak, hogy ellenem fordult Anna megkérésében? Hogy szándékosan hoztak szégyent rám? És aztán tavalyelőtt nekem kellett kipucolnom azt a szennyest, amit nagyravágyásával, a hírhedt „keresztes hadaival” az országba hozott Rómából? Még azt sem vette észre, hogy azért bízta rá a pápa az eleve kudarcra ítélt, Európa által nem is támogatott keresztes háborút, hogy végleg eltávolítsa Rómából az okvetetlenkedő magyart? Szégyen!

-Nemcsak a bíboros mondatta ki a nemet a királylány ügyében, bátyám! Legalább annyira ellenezte Szatmári György, akkor még csak titkos kancellár, de már nagy hatalom. Most meg íme az ország irányítója. Hogyan akarsz te egymagad ellenük harcolni? Hiszen bízni csak bennem bízatsz, ki másban még?

-Eldől öcsém! S nem ott, nem azok akaratából dőlnek el a dolgok, akiket te most felsoroltál. A harctéren dől el. S nem Budán, hanem délen. Ott, ahol sorakozik az oszmán. Átírják a sorrendeket, amit Bécs és Buda kitalál. És akkor mindegy, kinek nem ígérték oda egy kétéves királylányt 1505-ben, vagy hány éves a gyerekkirály 1516-ban.

-Ebben tévedsz kedves bátyám. Ezt az országot nem úgy hívják már, hogy Magyarország, de úgy hívják, és mindig is úgy fogják, hogy Mária és Szent István országa. És azé az ország, akié a korona. Azt pedig Bakócz tette fel Jagelló Lajos kisfiú fejére.

-Szépöcsém. A sors forgandó. Amikor Ulászlót háromszor is agyvérzés érte 1504-1505-ben, s mindenki a halálát várta, s nem volt még fia, nem nekünk állt-e a zászló? S nem állhat-e még? Nekem van csak hadseregem. Erdély maga is egy ország, s a vajdája én vagyok. Bakócz beteg. A király gyerek. A nádor és Brandenburgi György világossá tették a Dózsa-háború idején, hogy gyáva férgek. Nem kell-e majd erős kéz, ha egyszer ideér a szultán?

-Bátyám, engedd meg. A Kárpát-medencét, sőt tágabb értelemben Közép-Európát már felosztották, Magyarország jövője a kis királyon keresztül idegen hatalmak közvetlen irányítása alatt áll. Miben bízol?

-Hogy a sok tehetetlen és tehetségtelen erő kiirtja egymást. Abban. Miben másban? És sose feledkezz meg arról: Habsburg Miksa csak egy tiszt a sakktáblán. Játszik rajta a francia király, húzásra készül az oszmán birodalom, s tudjuk-e, milyen lépést tervez a pápa, Velence, mire képes egyáltalán a német birodalom, tényleg egységes és Habsburg-párti minden helyzetben? A Habsburgok istenítése azok átlátszó érdeke, akik éppen az ő szolgálói lettek vagy akarnak lenni Lajoson keresztül. Volt nekünk egy Nagy Lajosunk. És most van egy babakirályból lett Báb Lajosunk. Netalán hozzá kellene igyekeznem talpat nyalni Budára?

-Miért feledkezünk meg mindig Bornemissza János nevéről? Nem egyszerűen budai várkapitány ő bátyám, ezt te is tudod. A király legszeretettebb embere. Ő van legnagyobb hatással a kis király palántára. Lajos talán az apjánál is sokkal jobban szerette mindig.

-Igaz. De egyet ne felejts. Bornemissza uram magyar, úgy, ahogyan ezt értjük mi, akik gyűlöljük az idegeneket...

- ...bátyuskám, három nemzedékkel ezelőtt mi is azok voltunk, sőt a zászlósurak többsége előtt mindig is azok maradtunk... idegenek, szlávok... tótok...

-de mi tudjuk, hogy nem! Mert Mátyás erős birodalma magába ötvözött mindenkit, mint ahogyan a nagy Magyarország magába ötvözte Mátyás apját, őseit is. Nem az számít, ki hol született. Hanem hogy ez a föld a hazája-e. Megvédi-e? És a budai kapitány megvédené. Engem biztosan nem, tekinthetném akár ellenségemnek is. De legalább jó katona. És védené, Tomori Pál ugyanúgy. A sok kis beférkőzött árulóval szemben legalább tudjuk, kivel állunk szemben, ha úgy adódik. Ellenségnek is van nemes, barátnak is van áruló, ezt ne feledd. Mint ahogyan mi is azok vagyunk az ő szemükben. Majd a sors eldönti. Maradj mindig a csapataim élén velem együtt, ennyit kérek csupán. - György szedelőzködött, a bátyja még marasztalta egy percre.

-Drága öcsém, csodálkozol-e nagyon a haragomon? Még soha nem mondtam senkinek, mert felesküdtünk Lajosra, de neked kimondom: ő nekem nem királyom. Az élet sose akarta annak. Nem beszélnek róla, mert az udvar mindig is csendre volt intve, de sokan tudjuk, hogy az akkor már öreg Ulászló vágyott fia óriási szenvedések árán jött a világra, szinte életképtelenül. Anyja eleve borzalmas fájdalmak és nehézségek között viselte állapotát, szinte mindig ágynak kényszerítve. Csoda, hogy képes volt megszülni gyermekét. S még nagyobb csoda, hogy az élve született és meg is maradt életben. Kis koraszülött volt, félig holtan, magatehetetlenségében szinte kihűlt. Az a monda járja, hogy disznó gyomrát hasították fel, hogy behelyezék annak melegébe és visszaállítsák teste melegét...

-... ez csak durva beszéd, ne vedd át, bátyám, látta-e tényleg valaki?...

- ...az anyja mindenesetre meg is halt nemsokára, a király július első napján szüle-

tett és 26-án már árva volt. Az apja pedig félig beleőrült felesége halálába, holdkóros király tántorgott Budán évekig. S most ezt a kis királyt tekintsem én az ország csillagának. Nem fogom!

- ...ekkor volt a székely lázadás, ugye, Lajos születése után? Rossz előjel lehetett, ha egy csecsemő királyt ellenállással fogadnak.

-Kérdezd csak meg Tomori Pált, úgyis hamarosan találkoztok Budán. Neki adtuk ki feladatul, hogy verje le a székelyeket, már nem is tudom, hányadszor. Nekik külön törvényeik vannak, s gyorsan fegyvert ragadnak, ha sérelmet éreznek.

-Mi dolga lett velük Tomori uramnak, mi köze Fogarasnak Székelyföldhöz?

-Amikor a királyi családban megszületik a trónörökös, a király – ez így szokás már évszázadok óta – kiveti a székelyekre, akik egyébként nem adóznak, hogy minden teleknek egy-egy ökröt kell felajánlania a király illetve gyermeke részére. Az utóbbi évtizedekben kicsit el is túlozta az udvar, megpróbálta behajtani a főherceglány, Anna születésekor is, ráadásul már nem portánként egyet, hanem minden 5-6 ökör után egyet-egyet. Az ökröket összehajtják és a fülükbe billeget sütnék, jelezve, hogy az adomány a királynak. Ez az ökörsütés. Lajos születésekor a székelyek fellázadtak, s nem tehattünk mást, sem én, sem a király, mint hogy utasítottuk a fogarasi kapitányt – nemrég foglalta el helyét, tehát neki is igen rosszul esett, hogy így mutatkozzon be -, hogy verje le a lázongást. Véres volt, sikerült. Tomori Pál tekintélye ekkor kezdett nagyra nőni. De tudtuk, úgy éreztük mindnyájan, hogy az egek figyelmeztették Ulászlót és fiát: ne várjanak semmi jót ebben az országban. Ha egy koraszülött anyja halálát okozza, majd székelyek halálát, belháborút – mit olvasnál ki te ebből, öcsém? Van nekünk az úr által rendelt királyunk, vagy csak cselszövés hozta őt trónra?

György elhűlten hallgatta bátyját. Királyról így nem beszélhetnek! Főleg a vajda nem, hiszen még csak másfél éve, hogy éppen ő mentette meg a lázadástól a királyságot. Ha ő nem teszi, cseh katonáit kellett volna behívnia Ulászlónak, s azt a szégyent aligha moshatta volna le. Mátyás országában cseh katonák védik meg Budát és királyát? Kinek a királyát? A fiatalabb Szapolyai kezdte megérteni a vajda ősi dühét. A kirekesztettek vad fájdalmát. Tudta azonban azt is, hogy sok mindenki más, magyar főurak és külföldi követek nagyra tartják a 10 éves fiú testi és szellemi fejlődését, megjelenését, érett gondolkodását, s hogy ha bohémsága és szertelensége gondot is jelent, azt betudják gyerekkorának. Mi lesz, ha bátyja magára marad keserű duzzogásával? Hogyan vezet így békés út Gyulafehérvárról Budára?

4. ÉV - Werbőczy vastörvényén nincs pecsét, 1517

Kié a hatalom, amely senkié?

-Rendeljék az udvarba János vajdát tüstént! - szokatlanul hangzott a fennhang egy gyerektől, még ha király is.

-Szapolyai Jánost nem lehet csak úgy rendelgetni... - próbált szabadkozni Bornemissza János budai várkapitány. - Bárkit, de őt nem.

-Nem parancsolgatni akarok neki, éppen ellenkezőleg. Szeretném őt békére bírni.

-Szapolyai Jánost nem lehet csak úgy békére bírni... - próbált mosolyt csempészni a kínos beszélgetésbe Bakócz Tamás bíboros-érsek. - Bárkit, de őt nem.

II. Lajos gyerekesen elmosolyodott. Értette a tréfát, már gyerekkorában megtanították neki, hogy nem szabad nekifeszülni a magyar nagyuraknak, mert úgy jár, mint atyja: hallgatással becsapják, semlegesítik, érvénytelenítik királyi hatalmát. Hohenzollern György, Brandenburg hercege - ahogyan Budán egyszerűbben nevezik, a Brandenburi - rögtön trónra kerülése után felvilágosította a kis királyt, hogy ne szítson hatalmi viaskodást az urakkal, a magyarok alattomos gazemberek, egyetlen szavukat sem szabad elhinni. Inkább legyen velük békés, kenyeresze le őket jó szóval és még jobb adományokkal. Őket hármukat, György uram mellett Bakócz Tamást és Bornemissza Jánost eskette fel Ulászló, hogy fiát nevelik, gondját viselik, megvédik. S most itt állnak mindhárman, és nem tudják azonosan megítélni, fogadják-e vagy sem, hívják-e vagy inkább tartsák távol a Jagellók fő riválisát, a trónra évek óta - hiába - vágyó Szapolyai János szepesi grófot, erdélyi vajdát, a legfőbb seregek urát.

-Atyafiaim. Én szeretnék békét a vajdával. Csak ennyit kérek. Hívassák tehát!

Beletelik néhány hónapba, míg ideér, ezt tudta mindhárom "atya", de bólintottak. Utálták az érzést, hogy kezét rázzanak a királyi udvar legfőbb ellenségével, mindhárma hatalmának alattomos veszélyeztetőjével, de megértették azt is, hogy a gyerekkirálynak szüksége van a békére, míg felnőtt.

-Felség! Mi vagyunk ugyan az ön nevelői, a mi dolgunk az ön védelme, de ne felejtse el, önnek nálunk sokkal nagyobb támaszai vannak. Az ön okos és előrelátó édesapja nem magyar grófokat, egyházfikát állított ön mögé, hanem a világ hatalmasságait - Brandenburi kicsit csúfondárosan pislantott Bakóczra és Bornemisszára -, akik számára Szapolyai János legeltető juhász. Az ön két gyámja esküjük által kötelezve I. Miksa német-római császár és I. Zsigmond lengyel király. Önnek nincs oka a vajdától tartani.

-Gyerek vagyok, György uram, de király sarja, itt nőttem fel apám mellett. Miksa és Zsigmond az én szeretett gyámjaim. De ők messze vannak, nekik Buda csak egy távoli állomás. Nem állhatnak ott mellettem, ha törvényeket kell elfogadtatnunk, ha várakról és uradalmakról kell döntenünk, ha meg kell tölteni a kincstárunkat.

Nekem a magyarokkal kell szót értenem. Ha nem sikerül, Miksa császár, a gyám zsebkendőt küld letörölni a gyámoltalan könnyeimet. Ezért az országért nekem kell felelni. S megtanultam apám sorsából: a vajda ellenére nem lehetséges.

-Felség. Ne engedje magához közel Szapolyai grófot. Csúf helyzetekbe került az ön családja és a trón tisztessége, amikor Szapolyai többször is azzal ostromolta az ön atyját, hogy adja hozzá feleségül Anna hercegnőt - próbált György gróf mellé állni a várkapitány, Lajos király igazán kedves patrónusa, a gyerek által imádott harcos, nevelő, atya.

-Kedves Bornemissza uram. Az már régi történet, talán igaz se volt. Persze így volt tudom... de Anna már Ferdinánd főherceg jegyese. Ő egészen biztosan a Habsburgok családtagja lesz, mint ahogyan én is eljegyzett, leendő feleségem, Mária révén. Hol jön ehhez Szapolyai János, a hegyeken túli vadember? - nevetett fel Lajos, és maga sem tudta, hogy ezzel az egyetlen rövid mondattal világossá tette a nagyurak számára: közeledése Szapolyaihoz nem tisztelet, nem békevágy, hanem a megvetésből eredő leereszkedés.

-Ez a vadember mentette meg a trónt a három évvel ezelőtti parasztlázadás idején Temesvárnál - fogta vissza a kis király hangsúlyát Bakócz Tamás.

-Tamás úr még mindig régi húrokon játszik. A trón soha nem volt veszélyben. Szapolyai uram parasztszordákat vert szét, nem hadsereget. S Budától 300 kilométerre. Ő csak kérkedik ezzel. Vajon miért nem sikeres a török ellen lent délen?

-Az talán mégse csak a vajda dolga volna, uram - csattant fel Bornemissza János.
- Az őrgrof úr aligha járt még csatatéren, főleg nem a törökök ellen, így elég nehéz lehet hiteles képet alkotnia, kik ellen is kellene harcolnunk.

-Kedves urak! Hívassák tehát Szapolyai Jánost. Éppen ezért. Biztatni akarom, hogy erősítse csapatait a törökök ellen. Nem pedig Budára akarom csábítani, hogy netán itt töltsé életét. Anna ezt megoldotta. Miért tennék én másként? De a jó szó és a buzdítás a harcterekre akár csenghet is kellemesen a vajda fülének.

-Felség, visszatérnék még az ön gyámjaira. Hatalmuk kétségbevonhatatlan. A világban. Európában. De Magyarország nem ott van. Magyarország Magyarországon van. A saját szokásai és törvényei szerint. Mintha nem lenne világ. Ezért a rendek, főleg a nemesség egyre dühösebben gondolnak arra, hogy két idegen király a gyám, s főként, mert úgy vélik: Miksa és Zsigmond nem egyszerűen csak simogatják önt baráti kézzel, hanem ezen a címen be akarnak avatkozni a döntésekbe, az ország ügyeibe. Igazságtalan a vád, de él és terjed.

Lajos most ingerülten állt fel és lépett Brandenburgi György felé.

-Honnan veszi ezt, őrgrof úr?

-Az elmúlt hetekben több vármegyéből érkeztek küldöttségek, hogy össze kell hívni az országgyűlést Budára mielőbb. Ezt egyébként is kötelességünk volna megtenni. Csakhogy ők meg is szabnák a napirendet. Vagyis: korlátozni az általuk idegennek nevezett gyám-királyok hatalmát. Azaz az ön lehetőségeit!

Bakócz kelletlenül nézett Brandenburgira. Neki is voltak értesülései a vármegyei nemesség panaszairól, az idegen befolyás elleni újabb haraghullámról. Ő azonban nem érezte ezt felségsértésnek, mint ahogyan az örgróf próbálta hangolni. Nagyon is természetes, hogy a Fuggerek évtizedes hatalma mellé - helyett - ne kelljen újabb idegen érdekekkel küszködni az országnak. Főleg ne Miksa hatalmával, akiről köztudott, hogy a Fuggereknek köszönheti anyagi támasza jelentős részét, császárrá választását. Mint ahogyan őt, az esélyest a Fuggerek ütötték ki a pápai trónusból, pedig már ott állt a küszöbön. És akkor most Magyarországon is Miksa az úr, kezében a Fuggerek erszényével - amiben ráadásul magyar ezüst, arany csörög? A bíboros bólintott:

-Felség, nem kerülhetjük meg, hogy tavaszra egybehívjuk az országgyűlést és meghallgassuk a panaszokat.

-De uraim! Ettől soha nem szabadulok meg? Már apám idejében is láttam és untam, hogy országgyűlés országgyűlés hátán, évente kétszer is, minden eredmény nélküli szócsatákkal, a királyi hatalom gyalázásával... Kik ezek a jött-mentek, kiabálók, szervezkedők?

-Ők a magyar nemesség, Felség. Ők az állam. És természetesen ön. És a bárók, a püspökök. Egyenrangúan. Nem jó, hogy így van, de amióta a Hármaskönyvet elfogadták, örökletes törvény rögzíti minden nemes azonos jogát.

-Atyám soha nem írta alá - vetette oda Lajos ingerülten kedvenc nevelőjének, Bornemisszának.

-Aláírta. Csak nem hirdette ki. De attól még él. És éppen ezt akartam mondani. Holnapra kihallgatást kért öntől Werbőczy István uram, mert át szeretné adni önnek a Tripartitum éppen most Bécsben kinyomtatott első, tiszteletpéldányát. S utána önöknek is egyet-egyet - nézett Brandenburgira és Bakóczra az öreg vitéz.

Mindnyájan tudták, hogy ami benne vagy on a mindent összefoglaló törvénykönyvben, az nem játék: éppen Szapolyai János és az őt támogató köznemesség legfőbb hivatkozása a hatalom megosztására. A király ellen is, ha kell, a bárók ellen mindenképpen - s főleg a saját önző kiváltságaik őrzésére. Lajos óvatosan a földre csúsztatta két kis cicáját, belekarolt a várkapitányba:

-János uram, lemennék a kutyákkal játszani a Duna-partra. Velem tart? Hátha lehetnék gyerek is néha.

A rend: a rendek

-Opus Tripartitum Juris Consuetudinarii Inclyti Regni Hungariae - olvasta folyékonyan a kis Lajos.

-Nemes Magyarország Szokásjogának Hármaskönyve - ismételte büszkén magyarul Werbőczy mester.

-Ez egyszerű, ezerszer hallottam. Ámde ez csak a címe az ön törvénygyűjteményének. Van azonban három szó, amit akárhogyan is szeretnék, nem tudok értelmezni.

-Felség, 1504 és 1514 között szinte csak ezzel foglalkoztam, de lehet, hogy én se pontosan értek mindent.

-Una eademque nobilitas. Értem én, értem a szavakat, mégsem tudom, mire gondol.

Werbőczy elmosolyodott. Hogy éppen ezt ne tudná a kis király? Hiszen ha valamit, akkor ennek a jelentését biztosan elmondta neki az apja a halála előtti két évben.

-Hát éppen ez a lényeg. A nemesi jogegyenlőség. Hogy minden nemes ember joga egy és ugyanaz a legszegényebbtől a leggazdagabbig.

-Ami teljesen lehetetlen. Ön István uram a közepes vagyonával hogyan lehetne egyenlő Bakócz bíboros úr mérhetetlen, mindenki által irigyelt vagyonával és a pápa utáni rangjával?

-Pedig ez a lényeg. Ne álljunk meg se az aranytallérok számánál, se a birtokolt falvak mennyiségével, se a címekkel és címzettekkel. Mert a magyar történelem nem állt itt meg soha. Mindig voltak korszakaink, amikor bebizonyosodott, hogy a lebecsült kis és középnemes ugyanolyan országalkotó, mint bármelyik báró, a koronatanács bármely tagja.

-Ez még látszatra sincs így, István úr, nemhogy a valóságban.

-Ugyanezt mondaná Mátyás király helyében is, Felség? Vagy az országgyűlés számos döntése esetében az elmúlt fél évezredben, amikor a nemesek száma, kardjának mennyisége döntötte el a vitát, s nem a bárók fölénye?

-Mit akar ezzel, István úr?

-Azt, hogy ez történelmi tény. A Hármaskönyv történelmileg kialakult valóságot rögzít. Egy eszményt, amit a magyar Szent Korona valósít meg és jelképez is egyben. De hangsúlyozom: meg is valósítja, tényleges erőként hatva mindenkire, aki a Kárpátok gyűrűjében él, vagy más nemzetként elfogadta a korona összetartó erejét. Nincs külön király, bárói rend, püspöki kar és nemesség, elváló jogokkal. Egyetlen magyar nemesi nemzet van, amelyben minden nemes azonos jogot élvez. Én csak egybefoglaltam azt, amit a múltunk igazol. – Werbőczy erőteljesebben folytatta:

-Felség! Nem új ez! Már Zsigmond király és Hunyadi Mátyás is megpróbálta törvényekbe foglalni az ország szokásait, hogy egységben éljen a magyar közösség, legalábbis azonos és világos szabályok szerint, amelyeket senki sem változtathat ereje és akarata függvényében. Ezért rögzítettem először a nemesi magánjogot, majd a nemesi pereskedés jogait, a harmadik partes pedig a városi és jobbágyi joggal foglalkozik, ide kerültek a Dózsa-lázadás leverése utáni 1514-es paraszttörvények. Felség, a rend alapja a nemesség. Ezért gyűjtöttem össze sok százéves tudásunkat a nemesség jogairól, a nemes ember négy fő szabadságáról, ami sérthetetlen: a személyes szabadsága, közvetlenül a királyi bíróság alá tartozása, az adómentessége és az ellenállási joga.

-Megmondaná, mi a lényege röviden annak, amit a koronáról írt? Ugye az ellenállás, az a lényeges önöknek?

-Nem, dehogy. A Szent Korona az államhatalom jelképe, sőt, ő maga az államhatalom, és ebben az államban azonos tag a király, az ország nemesei és a szabad városi polgárok, de persze a jobbágyok nem. A nemesek és az uralkodó között csak kölcsönösségi viszony lehetséges, és ennek az az alapja, hogy a királyt a nemesek választják, a nemeseket pedig a király teszi azzá vagy hagyja meg annak, ők a király teremtménye. Egyik nincs a másik nélkül, s persze a király sem vétet nemesége ellen, nem árulhatja el, nem fordulhat vele szembe, nem hagyhatja cserben. A nemesség pedig élete árán is megvédi őt.

-Ha jól tudom, 1514. október 18-án, a Dózsa-féle lázadás után néhány hónappal a pesti országgyűlésen Werbőczy uram latin nyelven ismertette a küldöttekkel a Hármaskönyvet, az 1514:LXIII. törvénycikk helyeselte azt, és november 19-én atyám is megerősítette...

...bámulatos, hogy fejben tartja ezeket az adatokat... De bánatomra soha nem hirdették ki a törvényt, és így törvényerőre sem emelkedett, Felség.

-Tudja, hogy miért nem?

-Nem tudhatom, tudom ugyan, de nem tudhatom. Ulászló király nem értette meg, azt hitte, hogy az ő hatalmát akarjuk korlátozni, magunkhoz vonni. Ez tévedés volt Felség, kérem, ne kövesse.

-Írjam alá én és hirdessem is ki, én, a gyerek azt, amit művelt és tapasztalt apám megtagadott? - Lajost zavarta saját bizonytalansága. Érezte, hogy uralkodásának talán legbonyolultabb kérdéséről van, lesz szó. Zsigereiben motoszkált, hogy ő itt nem tisztán magyar, ő lengyel, cseh, talán német is egy kicsit, s csak az egyik állapota a magyar lét, míg ezek az urak itt századok óta hetvenkednek azzal, hogy ez az ősi földjük. Holott tudvalévő, hogy ők is innen is jöttek, onnan is, egykoron az őseik valahonnan, s most mégis mind ősmagyar, Árpád és Attila közvetlen utóda.

-Akkor most előre törtek a nemesek atyám két és fél évtizedéhez képest? Ugye, nem büntet ezzel engem, a fiatakorút? - nevetett fel Lajos.

-A király művészete, hogyan érti meg ezt az egyensúlyt. Majd ön eldönti, Felség, hogyan kell lavíroznia. A köznemesek tényleg erősebbek ma, mert kiderült a parasztháború idején, hogy a bárók önmaguk képtelenek megvédeni a király hatalmát. És nem tudják dologra fogni a parasztokat. És nem képesek együttműködni a városi polgárokkal. És főleg: nem tudják majd megvédeni az országot, ha egyszer komollyá válik a török veszély. Mert mi a báró, mit ér a bandérium joga nemesek száza, vitéz kardok ezrei nélkül? A proceresek, a vitézlő köznemesek felső rétegéből kerül ki a magyar főúri rend java Mátyás király óta. De már atyja, Hunyadi János idején is. Sőt, Zsigmond király-császár is csak úgy tudta kivédeni az őt mindig fenyegető, néha börtönbe vető bárói hatalmasokat, ha magához szólítja a nemesek legjobbjait. Amikor az ön édesapja elfogadtatta 1498-ban a XXII. törvénycikket, megpróbált eleget tenni a kiváltságosoknak, és megnevezte, törvénybe is foglalta nevüket, jogaikat, főleg azt, hogy ki alapíthat saját, a megyéktől független fegyveres erőket, bandériumokat. De nem sokkal később, éppen 1500-ban újabb törvényt

kellett alkotnia, hogy 10 további főúri névvel bővítse a kiváltságos bárók sorát, mert a köznemesség nem engedte, hogy teljesen kiszoruljon, kereste a kaput magának és utódainak. És bizony az újabb rangokhoz újabb birtokokat is adnia kellett Ulászló királynak. Mert a rang semmi: birtok kell a hatalomhoz, s annak erejével saját had. Akinek van, az fönt marad, a többi lecsúszik, szolga lesz saját nagyurai alatt. Ezt azonban nem ismerheti el a fél évezredes magyar nemesség. Ezért ragaszkodik a jogegyenlőséghez. Hogy ne kelljen biztosan lecsúsznia senkinek, hogy mindenki előtt nyitva álljon az út, hogy egyszer felemelkedhet az ország nagyjai közé. Mert enélkül - bocsásson meg, Felség - báróbandák kezébe kerülne az ország, mint ahogyan ez Mátyás előtt történt.

-István úr, jól értem én, nagyon is jól. De akkor mondjuk ki: ön és a Hármaskönyv a köznemesség pártján áll.

-Az ország pártján. Hogy szűk kör soha ne szoríthassa ki a többséget. És az uralkodó se élhessen vissza hatalmával. Vagy ha igen, a nemesek tömegei megfoszthassák a hatalmától, s ez ne a kancellária, a haditanács körül sündörgő bárók belső egyeztetésén múljon. Cinkos vagyonszerzési törekvéseknek nem lehet kitenni az országot, mert egy ilyen ország elpusztul az önzés és a szerzés súlya alatt.

-Ön egy tizenegy éves gyerekkel beszél ilyen dolgokról? És ha árulásnak veszem? - kuncogott Lajos.

-Én egy királynak beszélek. És ha valaha értek a szavaim valamit, nem azok döntenek önről és uralmáról, akikre az atya hagyta önt, hanem... Werbőczy elhallgatott, maga sem tudta, hogyan kellene befejezni ezt a gondolatsort...

... hanem? - csapott le a király.

-Hánem az országgyűlésnek. Hívja egybe Felség, mielőbb. Tudom, mivel traktálják önt is, s mit hagyhatott az ön atya felségre az országgyűlések haszontalanságáról. Sokszor egyet is értenék. De mégse. Mert nincs jobb, s nem is lesz. Soha nem lehet helyes az, hogy tucatnyi ember azt hiszi magáról - és ezt a királlyal is elhiteti, aki maga is így véli aztán -, hogy okosabb, helyesebb döntést hoz, mint tíz-, húszszer nemes ember az ország minden szegletéből, magából az életből. Felkent hívők, az ön mindennapi tanácsadói soha nem pótolhatják a megélt és kiizzadt valóságot. Lehet, hogy bűdös az izzadtságsgaz, de szívja magába, Felség, ha ismerni akarja az országot.

-Kire, kikre számíthatok, segít nekem ebben?

-Senkire és mindenkire. Egy király nem tehet különbséget. Ezért nem tesz a Tripartitum sem. Nem kell keresnie a bárók kegyét, Felség, ők azt egymással vetélkedve mindig tálcán kínálják, amíg birtokokat, várakat kapnak érte. Szerezze meg azokat, akik nemzedékek óta erre várnak a családjaikban. Bár a nemes urak egy része otthon ülő, megrekedt ember, joga legyen ugyanaz, mint másé, úgysem él vele, mert nem teremt esélyt saját magának sem. De van a közneméseknek két másik fontos rétege. A legtiszteletreméltóbb az, amelyik a várakban, a végeken szolgál, érti, hogy mi a hazája, s mit tesz érte. Békeidőkben mindig háttérbe szorulnak,

senki sem törődik velük. De mindig béke lesz? Van olyan világ? S a másik rétege ugyancsak erős, kardforgató nemesi tömeg. Jobb híján csatlakozott nagyura bandériumához, valamilyen fegyveres támogatást nyújt a bárói családoknak abban a reményben, hogy azok majd megvédik az ő birtokait, hogy gyermeke elindulhat majd a felemelkedés útján - akár az Udvar felé is. Nyújtson nekik jövőt, Felség, adja meg nekik a reményt, hogy nem uraik függő szolgálói ők, hanem a nemzetet alkotó ősi magyar erő, s hogy természetesen az ön udvara várja az ifjú vitézeket, az ő gyermekeiket. Tudom, hogy a Jagelló hagyományok nem dicsőítik Mátyás király uralkodását. De tudja-e Felség, hogy Corvinus Mátyás egy-két évtized alatt a kis- és köznemességből megteremtette a teljesen új magyar főnemességet, az állam abszolút új irányítását...

...hogyan aztán ez a derék új bárói kar egyetlen perc alatt megszegje neki tett esküjét, és kitaszítsa a hatalomból a „nagy király” által kijelölt trónörökös, fiát, Corvin Jánost? Ez volna az ön tanácsa nekem?

-Nem, bocsánat Felség. Nincs tanácsom. Én csak megalkottam a Hármaskönyvet... És most kiadattam a saját költségemen. És eljuttatom mindenhova.

...amit apám nem hagyott törvényerőre emelkedni. Vajon ön gondolkodott-e, hogy miért nem? Talán éppen azért nem, mert nem akarta megerősíteni a köz-nemességet, s egyszer talán arra is gondolt, hogy a nemes urak nagy tömegei akár adót is fizethetnének, ha annyira fontos nekik a haza és annak védelme?

-Felség. Az ön atyja nem szerette a nemesi rendet, valóban így van. Ártalmasnak tartotta az országgyűléseket. Budát Bécs felé irányította...

... messzire megy, István úr. Talán Isztambul vagy Velence, Nápoly felé kellett volna?

-Megkövetem, Felség. De tudja meg, nem én leszek az egyetlen az ön életében, aki így fogalmaz majd. És legyen rá hallása. Egyszer majd elmegy vissza német birtokaira Brandenburi György, de itt marad és itt lesz Szapolyai János.

-Ön közép-nemesnek tartja magát, István úr?

-Igen, Felség.

-És nem vágyik többre?

-Mindenki többre vágyik.

-És eléri így?

-Nem, így nem. Tartozni kell valahova, valakihez. Ez Buda, ez Magyarország.

-Hát akkor ideje elkezdni felvenni valamilyen irányt.

-Én még most csak a Hármaskönyvnél tartok. Viszont szeretnék segíteni önnek Felség egy mondattal, remélem, nem látja bántónak ezt is. Most, hogy átadtam az első, legtisztelendőbb példányt, egyben elmondhatom azt is, hogy a Hármaskönyv...

könyv tucatszámra indult el máris a vármegyék felé, az ő rendelésükre vagy az én adományomként. S bár az ön atyja vonakodása miatt akár érvénytelennek is tekintheti, s nem tudom, mit tesz majd ön, de ez azon nem változtat, hogy a vármegyék és bíróságaik - a nemesi közhatalom fő fórumai - terveik szerint a Hármaskönyvben foglaltak szerint képzelik el mind a maguk közhatalmát, mind azt, hogy mit várnak a királytól. A királytól, most öntől. Szemükben a király nem valaki, valamely uralkodó ház választott sarja. Szemükben a király a Szent Korona legfőbb védnöke, fején István koronájával - és Felség, a korona az úr. Amit egy királlyá választott fő hord a fején. Szolga a király is - a korona szolgája. Király és nemesség egysége szolgálja az országot, küzdelmük végzetessé tenné a helyzetünket, az önét is.

Lajos pontosan tudta ezt, erre nevelték. Most mégis kellemetlenül hangzott mindez egy köznemes szájából. Honnan veszi a bátorságot? Vagy itt tart az ország - s hol a világ?

Hol tart az ország?

Elégedetlenkedő hangoktól morajlott a budai országgyűlés 1517 május 5-én. Rendes, ősi szokás szerint a küldötteket mindig Szent György napjára, azaz április 24-ére hívja gyűlni a király, s ha a helyzet vagy a méltatlankodás úgy kívánja, Szent Mihály napján, szeptember 29-én még egyszer az évben. Pontosán azonban nem lehet betartani, hatalmas az ország és kiszámíthatatlan a tavaszi időjárás, ezért a két szent napja szimbólum maradt. Most is volna mit megtárgyalni a kormányzáshoz, elvetni a király körei által rebesgetett új terveket a török elleni költségek megemeléséhez. De kit érdekel ez most, mikor csorba esett a nemzet függetlenségén. Nem most, de mára elviselhetetlen.

Ugyanazon családok sarjai és fői jönnek most is, akik 1505-ben haragosan tiltakoztak az idegen királyok megkoronázása ellen, s ha Ulászlót el is fogadták, a jövőben szerettek volna megszabadulni a jövevényektől. De mit ad Isten, az öreg Ulászlónak gyermeke született, itt van most Lajos, tény ő is, vitathatatlan? Ám azt már nem...

... hogy a gyerek fölé két idegent tett meg gyámnak a végrendelet, és most Miksa császár és Zsigmond király akarja kiterjeszteni befolyását az ország fölé! Nem oda Buda! Vagyunk mi itt elegenden! S Szapolyai János uramé a jövő, nem a Habsburg ellenségé - ez a leggyakoribb mondat a sokezres nemesi táborban, melybe a főurak csak ritkán ereszkednek le. Most, a megnyitón a király beszélni köteles, köszönteni az országot, itt lesz mindenki. Most meg lehet mondani, hogy el a kezekkel Magyarországtól.

Külön világot, más-más hangot képviselnek a nyugati megyék, a Felvidék tábora és a messzi keleti megyékből érkezők. Az erdélyiek csoportja félszeg világ, nem nagyon ismerik ki magukat a hangoskodók között. Szapolyai János vajdát nem szeretik, Tomori kapitányt szigorúnak tartják, saját uraikat nem becsülik, vélve, hogy azok helyén ők is állhatnának. Talán csak a nádor fia, a még szintén majdnem gyerek Perényi Ferenc mondhatja el, hogy van szava a Tiszán-túli területeken, s akár Erdélyben is. És újabban megnőtt Drágffy János tekintélye, különösen, mióta

hazatért Rómából, ahol X. Leóval is tárgyalt. Ismerte mindenki korábbi érdemeit is, váratlan felemelkedését az oláh családból Ulászló pohárnokmesterévé, győzelmeit a lázadó parasztszabályok ellen Eger alatt és később az egyik fő erő, Lőrinc ellen Kolozsvárnál. Mindenki tudta, hogy most Lajos idején a főtárnokmesteri poszt várományosa. Az igazi meglepetést mégis az keltette, hogy kiküldték Rómába és főleg, amit azóta mond: a pápa is komolynak tekinti a török készülődését, és a Kúria azzal számol, hogy a következő célpont Magyarország lesz.

Ami a nemesi felfogásban nyilván csak ijesztgetés, halljuk ezt már 100 éve, Zsigmond óta, mégis szerződéses békében élünk a törökkel. Lehet, hogy csak Drágffy uram szeretné erősíteni a saját tekintélyét a háborús hírekkel. Mert mi értelme az egész római útnak, ha a pápa nem ígért semmilyen segítséget, márpedig nem... csak szavakat, mint mindig. Öszentsége szent szavait, amiket nehezen lehetne harcba küldeni a janicsárok és szpáhik ellen. Jobb a békesség lent a Balkánon, ide magyar földre úgyse mernek felvonulni.

-Márpedig az ország előtt álló legfőbb kérdés éppen a védelem. A királyi tanács úgy döntött, hogy fel kell készülnünk a támadásokra a határainkon, s erre a kincstárnak nincs pénze - folytatta az országgyűlés feladatait Lajos. - Nincs veszély, de ha lesz, nincs erőnk feltartóztatni.

Ez a sötét kép egycsapásra fellobbantotta a küldöttek soraiban a kedélyeket. Egyre másra kértek szót, szinte ordítva:

-Felség, amikor szólok, Szabolcsból és Szatmárból mindenki hangját hallatom, a Balog-Semjéni, a Sente-Mágócs ősi családokat, az Abaffikat, Laczkfikat, a Kapolcs és az Országgh nemzetséget, a Gyulaházykat Kenéztől, mindenkit, és azt mondom: nem vállalunk több terhet egy szóbeszédért a fenyegetettségéről. Ha a pápa komolyan gondolná a veszélyt, harcra hívná Európát. De éppen 3 éve, 1514-ben láttuk, mivel jár ez. Ki akarná ismét? - hajtogatta haragosan a többiek nevében is a Kölcsey-család fője. - S ne fenyegetsen senki a bandériumok felállításával, nem egyszerű az, s nincs is rá szükség. Az ország különben is csak olyan királyért harcol, aki ott áll a hadak élén. Ez esetben pedig, manapság...

-A Bossányi-család, a Thuróczyk, a Balassák ugyanezt vallják - zajongtak a felvidéki küldöttek, főleg Nyitra és vidéke képviselői. - Ne fessük az ördögöt a falra!

-Az Ipoly-mentéről a Lévaiak, Bars megyéből a Rátótik, a Szobonyák-család minden ága is úgy látja, hogy rémálom a törökkel fenyegetőzni. Hanem beszéljünk a lényegről. Nem kérünk Miksa és Zsigmond gyámkodásából!

Lajos a napok múltával egyre kimerültebben hallgatta a zajongást. Zsibvásár volt ez az ő gyermeki fülének, nem országgyűlés. Egyszer majd felnőtt, és akkor nem lesz szüksége gyámokra. De addig mit tegyen? Valójában nincs joga semmire. És igen, ki vetélkedhetne azzal az erővel, amit Miksa császár és a lengyel király, az ő drága rokona mozgósíthat, ha mégis bajba kerül az ország??

-A baj óriási! S hogy mekkora, mi minden nap érezzük. Még nem a bőrünkön, még csak a hírekből és a hozzánk érkező magyar és szerb menekültektől. Tudjuk tőlük,

hogyan morzsolná fel azonnal a határainkat délen a török - állt fel a Bács-Bodrog vármegyei küldöttek képviselésében a Botond nemzetségből István fia Péter. - A küldött urak tudják talán, hogy az ősi vezér, Botond atyja, Kölpény az elsők között emelt várat több mint fél évezrede, akkor Bizánc ellen. Kölpény vára ma is áll. De tudjuk, hogy ha a török felnyomul a Szerémségben, sorra hullának a védelemre szinte alkalmatlan földváraink, a kis castrumok, castellumok. Királyi vár négy, öt, ha van?! Amikor most szólok, tudom, hogy nem csak Bács-Bodrog családait képviselem - mert őket, a Becse-Gergely családot, a Csanád-nemzetséget, az Aranyandíkat, a Czobor és a Herczegh-családot igen, az ő kérésükre -, de nem csak őket, hanem a Szerémség, Temesvidék, számos bánság, főleg a Macsó bánság lakóit is. Nagy a veszély, egyelőre lapul, néha a körmeit mutogatja, de soha egyetlen percre sem veszi le a szemét Magyarországról. Szelim szemei az oroszlán hunyorgása a nagy vadászat előtt.

-Hallgatjuk az urakat keletről, délről, északról. Ki így, ki úgy. Mi az ország nyugati szegletében természetesen másként éljük meg a valóságot. Ostoba az, jó urak, aki úgy véli, hogy a Habsburg-család és az általa irányított német birodalom támogatása nélkül az ország védhető. Örülünk, ha gyámként biztosítják ezt nekünk - próbálkozott sikertelenül, hangorkán által leszavazva a Győr vármegyéből érkező családok, a Hédervárik, a Pók nemzetség, az Enessei család szószólója.

-Csakhogy ez az osztrák segítség valahogy mindig megáll maguknál. Most éppen az osztrák főhercegséghez tartoznak, vagy Magyarországhoz? - üvöltött mindenkit túlharsogva, aztán már nagy tetszésnyilvánítás közepette a Dóczi család képviselője Temes vármegyéből. Kardrázás, ide-oda hullámozó nemesi tömeg közepette a király felállt és kivonult a sátorból. Eddig bírta követni saját országgyűlését.

Bent Drágffy János vette át a szót.

-Tisztelt országgyűlés. Az ország nem a királyé. Mindnyájunké. Nem a király fogja megvédeni, erre soha nem is volt ereje, hanem mi. Vagy senki. Ne becsüljük le azokat a szörványos támadásokat, amelyekkel a törökök állandóan zaklatják határainkat, főleg Boszniában, nyilván Horvátország ellen készülve. Próbá ez mind, az erőszak útja. A pápa ösztönzése megbízott azzal, hogy induljak el jövőre tájékoztató tárgyalásokra a német választófejedelmekhez, megtudni, ki milyen segítséget nyújtana. Ha mi most gyalázzuk Miksa császárt vagy a lengyel királyt, útnak se indulhatok, nemhogy eredményt érnek el. Európa a tét, Magyarország a kapu. Ha nem akarjuk, hogy a pokol kapuja legyen számunkra, el kell üzni az ellenséget a tornácról. Mi erre egyedül nem leszünk képesek. Hunyadi János és fia, Mátyás is csak megvédeni tudott bennünket - de közben mind közelebb került a határainkhoz az Oszmán birodalom. S most itt áll készenlétben.

Az országgyűlés már nem hallotta Drágffy szavait. Mint mindig, most is tivornyába csapott a nap vége. Perényi Ferenc, az ifjú váradi püspök, a Dózsa elleni hadviselés egyik vezére tanácstalanul fordult apjához, Imre nádorhoz, aki megkísérelte képviselni a már eltávozott királyt:

-Apám. Ez lenne, ilyen lesz majd Krisztus serege?

-Rendben van ez így, fiam, ahogyan szokásos. Elvitatkozzatnak a rendek egymás között és egymáson belül, aztán megjönnek a hosszú május végi záporok és elmegy mindenki haza, főleg, ha elfogy addigra a tavalyi zab is. Te csak imádkozz híveiddel Krisztus urunkért és egyházáért.

-Az utóbbiért egyre nehezebb, apám. Róma és szervezete nem mutat semmi tiszteletre méltót, haragot vált ki a hivatkozás, a gög, a vagyonszerzés. És bár megvertük a parasztvezért, hadseregükben számos pap is harcolt, akik - főleg a ferencesek - felmutatták nekik, hogy az ember örök joga a szabadsága, s bár belehalhat, harcolhat érte. Lázad az ember, apám, s nem tudni, hogy Isten ellen, fia ellen, vagy fiának egyháza, Róma és a hatalom ellen. Ha valaki megmutatja majd nekik, hogy más is lehet a világ, akkor a pápa öszentségének és a császárnak a legkisebb gondja lesz a Magyarországot fenyegető török, mert annak is örülhetnek, ha meg tudják védeni a katolikus hitet és egyházat.

Hol tart a világ?

A pénz lett az úr, a zsarnok mindenkinek felett, s egyben szolga is a vagyonosok kezében: maga alá gyűrt mindent, eszmét, erkölcsöt, családot és nemzetet. Mintha megőrült volna az európai keresztény szellem, Róma korlátlan hatalma lépett az igaz ősi hit helyébe.

Az egyház legfőbb kincsévé váltak a szentek. Egy-egy darabkájukért vagyontokat kért azoktól, akik el akarták nyerni a túlvilági üdvözülést. Minden szent „tudott valamit”, ami részévé vált az üzletnek: csodás gyógyító hatással bírtak, velük meg lehetett váltani a bűnhődést, csak fizetni kellett az ereklyéikért. S persze felnagyította az egyház az ördög alakját és jelentőségét is: minél jobban kellett félni tőle, annál nagyobb összegekkel lehetett kiváltani ezt a rettegést. Akinek pénze volt, megváltotta bűneit az egyházánál, s az óriási bevételek nagy része Rómába vándorolt a pápához. A gazdagok relikviák ezreit vásárolták össze, s millió évekre előre megváltották szenvedésüket - hiszen minden megváltott évnek ára volt. A tömegek alkudtak az egyház központjával és fő képviselőivel az üdvösség áráról. Üzletté vált a túlvilág.

A legkülönbözőbb célokkal árusították a búcsúcédulák százazzeit, s ebben összefogott a német püspökök, érsekek sora a pápai Kúriával és - hát kívül is: a Fugger-bankházzal. Az adakozók milliói hitükkel adták adományaikat - amelyeket a pápai állam egyre inkább világi fejedelemsége fényűző céljaira, anyagi hatalmának növelésére használt. Senkit sem érdekelt a Rómát is megjárt - és attól megbotránkolt - thüringiai parasztsaládból és bányász apától származó, az erfurti egyetemet is elvégző Ágoston-rendi szerzetes, Luther Márton aszkétikus küzdelme a búcsúk hivatkozó céljai ellen.

Senki sem figyelt oda, amikor a kor szokásaihoz híven, a mindenütt folyó tudományos viták részeként 1517-ben Wittenbergben kifüggesztett 95 tételt a vártemplom kapujára. Mindezt Bölcs Frigyes Szászországában, ahol az uralkodó maga is tapasztalhatta - ezernyi más hívéhez hasonlóan -, hogy valami talán nem stimmel a megváltó relikviákkal, lévén ő is a legbuzgóbb gyűjtők közé tartozott korábban,

hatalmas pénzek feláldozásával. Mit tesznek a német uralkodók, a választófejedelmek, s mit lép az új német-római császár, a Habsburgok spanyol ágának feje, V. Károly? - ez határozza meg a kontinentális Európa erőviszonyait az 1520-as évekre. Rómával vagy Róma nélkül? Az éppen megszületni képes reformáció kettéhasította Európa egyensúlyát, egészen pontosan az kettérepedt magától, s a szakadékban új született: egy új egyház, először német földön, majd Svájcban, Németalföldön, s aztán szerte Európában.

Irodalmivá emelkedik a németek és a franciák, a spanyolok nemzeti nyelve. Morus Tamás Angliában kutatja a társadalom irányításának új útjait. Európa modern uralkodóira komolyan hat a németalföldi Rotterdami Erasmus, a humanizmus szellemi vezetője, s általában is megkérdőjelez minden régi értéket a humanista tudomány és művészet. A frank lovag, Ulrich Hutten harcias elképzelésekkel tüzei a német föld lakóit Róma és általában az egyházi zsarnokság és túlhatalom ellen. A Brueghel-család festőművészei, Albrecht Dürer a valóságos, a polgárember és élettere, a táj felé fordul, új kóruszene elképesztő erejű hangáradata fejezi ki a reneszánsz ember új dimenzióit, lüktetését. Mercator térképészete sík alapra helyezi a Föld gömbölyűségét és ezáltal felfoghatóvá is teszi azt, Kopernikusz pedig kimutatja, hogy a Föld a saját tengelye körül forog s egyben a Nap körül is, s a Földpálya ellipszis alakjának felfedezésével be is bizonyítja ezt az évezredek óta részben már sejtett elképzelést.

Kémia, majd külön orvosi kémia keresi a választ az emberi testre és annak bajaira, s eljut - a svájci Paracelsus nyomán - arra a felismerésre, hogy a betegségek, a halál oka az emberi test kémiai leépülése, elhasználódása, s a gyógyítás útja is itt keresendő majd: a kémiában, a mesterséges gyógyszerekben. A csillagászat megnyitja az eget és elvezeti a Föld túlsó oldalára a hajósokat, ismeretlen világot felfedezve nap mint nap. Kábul az újtól az ember feje.

Megteremtette magának az érvényesülést egy eddig lenézett emberi közösségi adottság: a szakszerűség, az értelem, a tudományos megismerés és a Föld birtokba vétele. Meddig és mennyire kell ehhez a hit - és A Hit-e az egyház? De persze Róma sem tétlen: folyamatosan épül Bramante, Raffaello, Michelangelo, Bernini csodaépülete, minden idők építészeti csodája, a Szent Péter-székesegyház is. Igaz, nem kis mértékben Európa millióinak búcsúcéduláiból, amelyek árusítása tiltakozásul Európa egész szellemének megváltoztatása felé lökte a szász Luthert és tanítványait. A teljesítményében csodálatos Európa meghasonlott, csalódott saját eddigi hitében és annak pápai központjában...

.....

-*A zavar nál jobb a halál is...* - tudja-e, Felség, honnan idéztem? - kérdi Bakócz Tamás a kis királyt szokásos szellemi tornájuk egyikén.

-Honnan tudnám? S nem is értem... van bármi, aminél jobb lehet a halál?

-Ez csak jelképes beszéd., A Koránból való, ami az iszlám vallás szentírása, Mohammed próféta kinyilatkoztatásai. Oka van, hogy most ezt a mondatot idézem...

-...figyelmesen hallgatom, bíboros uram.

-Látszólag béke van köztünk és a török birodalom között. Újra és újra megkötjük a békeszerződést. És azt hisszük, ez így is marad örökké. Pedig Felség, az oszmán birodalom - az Oszmán-család birodalma, most már szultanátusa - több mint egy évszázada arra vár, hogy mikor hódítsa meg Magyarországot, mint a fő várat Bécs és a német föld védelmében. Soha nem fogják feladni. Az oszmán birodalom, az államszervezés és a hadjáratok sikerének egyetlen és legfontosabb eleme a teljes hűség a szultán iránt, aki ráadásul most már a vallás vezetője is, kalifa, mindenek ura, emberé és szellemé. Az egész szunnita Iszlámé. Csak a perzsák állnak az útjukban, de ők siiták. A szultán és a perzsa sah, a szunniták és a siiták örökös rivalizálása azért folyik, hogy ki Mohammed méltó örököse. A perzsa Szefidák, az uralkodó család és birodalma amíg csak teheti, ezer harc árán sem fogja megengedni a török szultánnak, a szunnitáknak, hogy Kelet felé, Észak-India, Belső-Ázsia felé terjeszkedjen. Ezért a szultánoknak - most I. Szelimnek - egyetlen útja van a hódításra: a Földközi-tenger és Európa, a Balkán meghódítása után a Duna-medence. Mi, Magyarország.

-Mi köze ennek a zavar és a halál összehasonlításához, bíboros úr? Vagy úgy lesz, ahogyan mondja, vagy sem, de nem értem az előbbi idézetét.

-Máris, Felség. Rómában, a pápaválasztáson érzékeltem egyházunk bajait, a versengést, a pénz hatalmát, a Fuggerek erejét, az európai uralkodók terjeszkedési vágyát és a pápa részvételét e küzdelmekben. Nem ez lenne Krisztus házának dolga. Elmerül Európa a viszályokban. Láttam a Dózsa-háború idején, hova hull a hit, milyen véres mélységekbe. Ez lesz a vesztünk. Mert nem állhatunk nyeresre egy olyan véreskezdő, de hihetetlen fegyelemmel szervezett hatalommal szemben, mint az oszmán birodalom. Vakhit. Véraldozat. Hódító vágy. Összefogás az egyetlen uralkodóért, a megkérdőjelezhetetlen padisahért. És most térek rá a Korán mondatára. II. Murád szultán vagy 100 évvel ezelőtt elrendelte, hogy a későbbi trónharcok, véres belső háborúk megakadályozása érdekében az új szultánnak ki kell irtania rokonságának, családjának mindazon tagjait, akik valaha is trónjára törhethének: ha kell, a testvéreiket, fiaikat. Konstantinápolyt II. Mohammed hódította meg 1453-ban, 3 évvel Nándorfehérvár megtámadása előtt, és ezzel végleg megvetették a lábukat az európai kontinensen. Az ő fia, II. Bajazid új szultánként azonnal véres háborúba kezdett az öccsével szemben, aki csak úgy tudta megmenteni életét, hogy kiszolgáltatta magát Rómának, oda menekült. Bajazid sorsa sem lett más. Őt a fia, a most is, ötödik éve uralkodó I. Szelim csaknem megölte: elűzte a trónjáról, s az apa a száműzetésben nem sokkal később bele is kellett, hogy haljon a trónfosztásba, mert hatott a török hatalmi harcokban oly gyakran előkerülő megoldás, a mérge - egy olyan apa, akit szultánként már életében „szent életűnek” becéztek; hogy aztán Szelim ráadásul megölje négy fiát, két testvérét, öt unokaöccsét. Így biztosította magának a teljhatalmat s indította el véget nem érő hódító hadjárait. Testvérgyilkosságok árán indulhatott Perzsia ellen, ahol a siiták ezreit irtotta ki. Majd még külön is szólok Felség erről a csatáról...

És aztán következett Szíria, Egyiptom. Kegyetlenül szétverte az Egyiptomot irányí-

tó mamelukokat, szultánjukat helyben kivégeztette, az elfogott katonákat lefejeztette. Pedig az volt a világ leghíresebb és legkegyetlenebb lovassága, a mamelukok. Győzelmei láttán behódolt Szelimnek, a Rettenetesnek számos más arab fejedelemség. Törzsek, királyságok. Elfoglalta Kurdisztánt, Mezopotámiát, Palesztinát, Mekkát és Medinát, a szent városokat, és innen már csak egyetlen lépés volt, amit említettem is: mint e szent helyek védelmezője, megfosztotta vallási hatalmától az Egyiptomban élő utolsó Abesszida-kalifát, vagyis az iszlámok „pápáját”, erőszakkal lemondásra kényszerítette - vagyis le kellett mondania hatalma két szimbólumáról, a kardról és a próféta kaftánjáról - és magának adta a kalifa címet is. A kalifa: Allah mindig őt követő árnyéka, földi helytartója, az igazhitűek fejedelme. A kis török törzsvezérségből egyre nagyobbá váló Oszmán, az alapító család ezzel az iszlám világ leghatalmasabb uralkodójává vált, s minden vágya, hogy ez az egész világra nézve is igaz legyen. Óriási tengeri flottát építtetett, két éve elfoglalták Algírt. Ott álltak Európával szemben a Mediterrán túloldalán.

Vérben úszó szultáni trónon jutott el tehát a kalifa rangjáig. Mert oly' kivételes egyeduralkodói hatalmat jelent ma a török birodalom vezetőjének lenni, amit semmi sem kérdőjelezhet meg, és ellentmondást nem tűrően veszik az életét annak, aki ezt tenné. Ez a török rend lényege, erre utal a Korán is immáron sok-sok évszázada. Uralmának nyolc éve alatt hét nagyvezírt öletett meg féltékenységből, bizalmatlanságból, bosszúból, vagyis hét olyan vezért, akik egyben az ő teljhatalmú képviselői voltak. Öld meg a fiadat, hogy ne veszélyeztesd a birodalmat. Kegyetlen fegyelem, és övék a világ.

És most Felség...néhány szó a három évvel ezelőtti nagy csatáról a perzsákkal szemben. Elkeserítő, de van egy nagy tanulság: ha egy nemzet elhatározza, hogy hite, hagyománya és szokásai miatt soha nem hagyja legyőzni magát, azt a nemzetet nem lehet legyőzni. Főleg nem kiirtani. Amíg él egy, egyetlen egy férfi és egyetlen nő abból a nemzetből, addig él a nemzet is. Elkeserítő...arra gondolok, mit tennénk mi itt magyarok...

A Csaldiránál vívott kegyetlen csatáról beszélek, aminek következménye további negyvenezer siita meggyilkoltatása, azért, hogy legyen világos, ki a Próféta földi helytartója. Ez az a győzelem, amellyel az Oszmán birodalom - Szelim tervének megfelelően, hogy kikapcsolja a Keletről őt veszélyeztető hatalmakat, s Nyugatra fordulhasson - szabad kezet kapott a Földközi-tenger és a Balkán, Közép-Európa felé. Nem kellett többé félni a saját hátát. 110 évet várt erre az Oszmán-család. 1402 óta. Már akkor hadba vonult a keleti hegemoniáért. Akkor azonban Ankaránál - Angoránál, ahogyan ők mondják - a döntő csatában megverte őket a Közép-Ázsia birtoklásáért harcba szálló mongol hadsereg, Timur Lenk vezetésével. A Sánta Timur legyőzte őket: a csata döntő pillanatában hátra támadták a törököket és rengeteg oszmán katonát lemészároltak. Bajazid is fogságba esett, noha Lazarevics István szerb fejedelem vezényletével nehézlovasai egyszer ott már kiszabadították. Végül a szultán mongol rabságban halt meg a következő évben. Az Oszmán Birodalom katonai megbénítása sokáig késleltette a török fenyegetettségben vergődő Bizánci Birodalom bukását is, amely évtizedekre megmenekült így. És persze évtizedekre lezárult annak lehetősége, hogy az Oszmán-török Kelet ura lehessen.

Ez volt a tét három éve Csaldiránnál, Kurdisztánban, a török-perzsa határ vidékén. Az európai államok Perzsiától várták a török hatalom megdöntését, korábban még II. Gyula pápa is sürgette a portugál királyt, a magyar és a velencei uralkodót, hogy lépjenek szövetségre ez ügyben. A sah serege 60-80 ezres volt, míg Szelim és nagyvezíre, a bosnyák Herszekli Ahmed 60 ezer katonával sorakozott fel, amelynek a fele volt képzett janicsár gyalogos és szpáhi lovas.

Kié lett a győzelem, és mit olvashatunk belőle, Felség? Merthogy ez a csata már akkor Európáról szólt. Merre indul az oszmán birodalom a következő évtizedekben? A janicsárok, az új haderő muskétákat használt és gyors támadásokra képes gyalog-sági alakzatokat tudott felvenni, ez volt az erősségük, valamint a feltűnően jól szervezett tüzérségük. A perzsa sereg fő erői elmaradtak a törököktől, sokkal kevesebb tűzfegyverük volt, ágyúkkal nem rendelkeztek. Főleg történelmileg is kivételesen erős könnyűlovasságból tevődött össze a perzsa sereg, siita vallási fanatikusból szervezték, akiket halálra elszántan feltűzelt a szunnita törökök elleni gyűlölet. A perzsa sereget rendkívül erős puska- és ágyútűz érte a janicsárok és a török ütegek részéről, a hadsorok felbomlottak. A tüztámogatás után a török lovasság heves rohamokat intézett és ezzel megfutamtották a perzsákat, majd elfoglalták a történelmileg is fontos Tebrizt, továbbá Azerbajdzsánt. X. Leó pápa keserűen állapította meg, hogy a vereség az európai államok tétovaságának is köszönhető - Velencének is, amiért soha nem volt hajlandó elszánni magát arra, hogy a keleti perzsa támadást hatalmas tengeri flotta felvonultatásával segítse nyugatról, két tűz közé szorítva a szultánt és lehetetlenné tegye a terjeszkedést. Felség, ez be fog következni!

Szelim az első uralkodó volt, aki a janicsárok közvetlen katonai segítségével jutott trónra. A janicsárok nevét én is csak mostanában hallottam, jeni cser... új hadsereget jelent, kivételesen képzett katonákat, testőrséget, akiket az elfoglalt, főleg európai területek elrabolt gyerekeiből képeznek ki és köteleznek vérhűsége a szultán iránt. Csaldirán színterén az ő katonai fellépésük döntött, talán évtizedekre visszavetve Perzsia sok ezredéves meghatározó erejét.

Győzelemittas, háborodott elméje majdnem végzetes döntésre vitte Szelimet: tanácsadói csak nehezen tudták eltántorítani attól a tervétől, hogy kiirtson minden keresztényt a birodalomban, holott addig békében éltek muszlimok és Krisztus hívei. És Felség, amire Európa nem figyel: a csaldiráni csatában a török hadsereg soha sehol nem látott tüzérséggel jelent meg, 500 ágyú ontotta a tüzet. És akkor most gondoljon arra Felség, mivel jár, ha az Oszmán-család feje a Duna völgyét akarja meghódítani.

-Egyfolytában erre gondolok, bíboros uram. De ha megengedi, lemennék az udvarra megsimogatni két pej csikóm fényes homlokát. Elég a vérből, még majd nem tudok aludni délután. És kérem, bocsássa meg, ha kedves állataimat nem hagyom magukra egész nap.

-Felség, a pápa öszentsége követe, Massaro úr éppen visszaindul Rómába. Megmutatott egy levelet, amit előre küldött: „a király áhítatos, kegyes, jósággal teljes, nem lobban haragra, de nem is bosszúálló, mindenkor megbocsát, és az őt érő csapásokon keveset töpreng.” Látom, milyen nagyon igaza volt...

Lajos nem is figyelt az utóbbi szavakra. Most is, mint annyiszor, egy ennél nagyobb kérdés gyötörte. Zavartan kezdett hozzá, életében először:

-Bíboros uram. Amerre visszanezék, királyok élete vesz körül a múltból. Feleségemét - hiszen az már, még ha nem is él itt - szintén királyok, császárok. Tud nekem őszintén válaszolni: királynak születtem én?

Bakócz visszafordult az ajtóból, tanácstalanul. Meglepte a kérdés. Koronás fő kérdezte, válaszolnia kellett.

-Lajos király! Majdnem királyfit mondtam, bocsásson meg. Felség. Királyok gyerekei királyi ágyban születnek. De királlyá senki sem születik. Azzá válik, ha úgy alakul. Mert koronát hordani, az csak állapot. De királyként uralkodni - az kivételes képesség. Ön írja a saját sorsát, nem a kelengye. S ne kételkedjen. Semmi baj nem következik az ön születésének drámai körülményeiből és édesanyja gyors halálából. Majd eldől a következő évtizedben, király-e a királyunk.

Lajos érezte, hogy vele szemben így nem beszélhetnének. Ki ez a Bakócz? Parasztok gyereke. Igaz, a legfőbb magyar úr is, s nem csak pap. De sorsa leáldozóban, senki sem tisztel bukott pápajelöltet. Ellensége mindenki, Szapolyaitól Perényiig. Hogy jön ő most ilyen hanghoz? A kis király elmerengett. Kételyei erősödtek. Lehet, hogy neki mindent újra előlről kell kezdenie, megtanulni harcolni, okosnak lenni, tárgyalni és dönteni sorsokról? Hogy jön ő ehhez?

Jajca, Jajca

A király kérésére megérkezett az udvarba Szapolyai János erdélyi vajda. Véletlen hozta-e vagy a kancellária ravaszsága, vele egyidőben megérkezett szokatlanul erős kísérettel Tomori Pál is, Fogaras és Munkács várkapitánya. Mind a vajdát, mind Tomorit Bornemissza János budai főkapitány kíséretében fogadta a király, először külön-külön, majd együtt is. Az udvarban suttogások előzték meg a találkozókat, senki sem tudta mire vélni a látogatásokat. Csak Bornemissza uram mosolygott maga elé. Minek ez a nagy kíváncsiskodás, nincs itt semmi gond, csak annyi, hogy...

-Nem lesz itt békénk, maradásunk, ha így haladnak a dolgok. Most még ugyan győztünk, de nem tudjuk, meddig bírjuk a nyomást. Lajos király azért kérte az urakat az udvarba, mert nagyon aggasztó hírek jöttek Délvidékről, ezúttal Boszniából, és át kellene tekintenünk az ország védelmére. - Bornemissza János egyetértést kérően fordult a királyhoz, aki le s fel mászkált a trónteremben. Lajos aggodalmas arccal bólintott.

-János vajda, elnézést kérünk, hogy ilyen messze fárasztottuk, de önnél jobban senki sem ismeri a törököt. Tomori uram pedig talán mindenkinél tapasztaltabb a várak szerepében és védelmében, s lehet, hogy tudására a déli végeken hamarabb szükség lesz, mint gondolnánk.

-Fogarasnál mindig készen állunk a betörésekre - nézett fel büszkén Tomori. A vajda kissé sértve érezte magát - sőt nagyon -, hogy hogyan hozhatják egy szobába

és alkalomra őt egy kapitánnyal, de pontosan tudta - legkésőbb a Dózsa-háború leverése óta, ahol Tomori Pál döntő csatákat vívott -, hogy ez az új vitéz élvezi Bornemissza János atyai bizalmát, mint ahogyan a király is a budai várkapitányra támaszkodik minden katonai kérdésben. Lajost most látszólag nem érdekelte a beszélgetés, ruhát próbált. A szót mégis ő vette át:

-Vajda és kapitány urak. Jajca neve mond önöknek valamit? Eddig ugye nem sokat?

-Azért ennél jobban ismerjük az országot és védelmi helyzetét - szólt mogorván a vajda. - Ki ne tudná, hogy Jajca fontos városunk Boszniában, Mátyás mindig külön is figyelt rá, apám pedig részt is vett a terület harcaiban a nagy királlyal? - szúrt oda sandán Szapolyai. – Évszázadok óta a bánág székhelye, a bánágokat pedig azért hozták létre erős királyaink, hogy ezek legyenek a fontos katonai körzetek a külső támadások ellen. 120-130 évvel ezelőtti időkig a bosnyák királyok birtoka volt, s bár 8 évtizede a híres Tallóci-testvérek egyike, Matkó elfoglalta Zsigmond király javára és át is adta neki, nem sokkal később visszaadtuk István Tamás bosnyák királynak. Az Orbász partján a Bosznia közepéről Horvátországba vezető félúton fontos állomás... a török terjeszkedés az elsők között vette célba a várat.

Tomori bólintott. Maga sem tudta, miért, de erősen vonzotta az elmúlt években a Délvidék. Bajt érzett, s katonai ösztönei feltámadtak. Erdélyt aligha tudná, de a Szerémséget, Valkót, a Száva egész vidékét, Boszniát és onnan Horvátországot lerohanhatja a török, és akkor védtelenné válik Magyarország délről. Neki is voltak ismeretei Jajcáról.

-Mi a baj, Felség? A török csak próbálkozik, de nincs esélye. Még közvetlenül Mátyás király megkoronázása előtt, 1463-ban elfoglalta ugyan a török, de Mátyás azonnal támadásba lendült, és a Karácsonyt azzal köszöntötte, hogy seregével visszavette a várat. Aztán a következő évben megint ostromra indult a török had, Mátyás ismét felmentette, azt is mondhatjuk, hogy Mátyás király a Jajcáért folytatott küzdelmekben nyerte - egész Boszniáért is küzdve - első jelentős hadi tapasztalatait. És a fia, Corvin János sem volt kevésbé vitéz, okos és elkötelezett...

Lajos király ekkor abbahagyta az öltözködést és melléjük toppant. Látszott rajta, hogy lelkén ragadta Mátyás király fiának neve. Tudta mindenki, miért lett izgatott. Kis szerencséjével most Corvin János is ülhetne itt a trónon. S persze ha nem történik áruulás vele szemben, szinte rögtön Mátyás halála után mindenki részéről. Szapolyai alig tudta letörölni az arcáról a kárörömet:

-Igen, Corvin János másfél évtizeden át volt a délvidéki törökellenes harcok hőse, vezére. S mint apját, őt is Jajca sorsa kísértette. A törökök 1501-ben és 1502-ben is támadást indítottak, nyilván keresték az utat Horvátország, Dalmácia felé. De János herceg mindig visszaverte őket. S nem csak itt, hanem minden ponton. Ezért egységes még mindig Magyarország: mert nem bírták beledöfni a tőrt a lágyékába, a Délvidékbe. Ugyanezen okok miatt védem én a Szerémséggel illetve Boszniával azonos veszélyek előtt álló Szörényi bánágot is. S Tomori uram a havasok bejáratait.

Jajca vára

Bornemissza hosszas töprengés után megszólalt:

-Nos uraim, kellenek az új hősök. Jajcát megtámadta a török...

-S mi történt? - kiáltotta szinte egyszerre Szapolyai és Tomori.

-Súlyos harcok, kemény küzdelem. S az isteni gondviselés. A déli védelem most a Zrínyi-, a Frangepán-, a Batthyány-család dolga, joga és felelőssége elsősorban, s Beriszló Ferencé.

-A dubicai csata hőse! - ragyogott fel Tomori arca. Aligha tagadhatta volna lelkesedését a délvidéki csaták iránt. - 4 éve történt, ki ne tudná, hogy a bosnyák-horvát határon egy boszniai török hadtest támadta meg a területeinket. A magyar főurak többsége ekkor még csak portyáknak tekintette ezeket a támadásokat, az akindzsi lovasok beütéseit. Beriszló uram azonban ekkor már a veszélynek szentelte teljes figyelmét. A horvát bán, a kincstartó, és a végvári védelemben mindig is érdekelt vránai perjel közös hadserege szétverte a törököket, több ezer katonájuk, köztük az öt bég közül négy holtan maradt a csatatéren, az ötödiket pedig foglyul ejtettük - a török hadtest zömét a Szávába szorította Beriszló uram serege. A törököket teljesen meglepte majd szétszórta ez a komoly ellenállás, amire egyáltalán nem számítottak horvát erőktől. Beriszló Ferenc aztán ügyelt is arra, hogy a törökök ne tudjanak a horvát határig nyomulni, állandóan és sikeresen Észak-Boszniában zaklatta-verte őket.

-Látom, felkészült kapitány uram, remélem, lesz még alkalma bizonyítani - mosolygott atyáskodva Bornemissza. Szavainak értelmét Szapolyai nem, a kis király annál inkább értette, hiszen pontosan tájékozódott Bornemisszától annak terveiről Tomorit illetően, s egyet is értett velük. - Arra bizonyára Szapolyai úr is emlékszik, milyen komoly hadizsákmányt küldött Beriszló úr a királyunknak, II. Ulászlónak 1513-ban, a csata után.

-Hogyan emlékeznék, hiszen nem, vagy ritkán taposom a palota kövezetét - nézett Szapolyai kényszeredetten a büszke szemű kis Lajosra. Tetszett a gyerekek az apai név említése, főleg egy győzelem kapcsán.

-Mesélje el, várkapitány uram, mi is történt most Jajcánál! Még mielőtt kétségbe esnének az urak - fordult a király Bornemisszához.

-Igen, tehát a dubicai csata hőse most már hőse a jajcai csatának is. Mert Beriszló Ferenc egyesült Zrínyi Miklós csapataival és felmentették az egyre kilátástalanabb helyzetbe került jajcai várat. Szétkergették a törököket, sőt, megölték vezérüket, Musztafa boszniai pasát is. Szelim szultán aligha engedélyez újabb támadásokat mostanában a Magyar Királyság ellen.

-Azt még nem is mesélte, kapitány uram, hogy maga X. Leó pápa is követi az eseményeket, és nagyra tartja Beriszlót és boszniai sikereinket, sőt: az elmúlt években gabonát, pénzt, hadianyagokat küldött a harcokhoz Beriszlónak.

Szapolyai János tanácstalanul és majdnem sötéten hallgatott. Ezért hívták őt ide messziről, saját erdélyi kis királyságából? Ezért, hogy egy kis király dicsekvését

hallgassa? Olyan, mint Jajca, volt már és lesz is száz a déli határok mentén. Ki ne ismerné a török betörés veszélyeit, ha ő nem, erről szól utóbbi 10 éve?

-Látom a gondolatait, vajda uram - szólalt meg most váratlanul Lajos király. - Ne nyugtalankodjon, mi önre és főleg önre számítunk. Bornemissza János pontosan tolmácsolja önnek és részben Tomori uramnak is, mi a kérésünk.

-Vajda uram, azt az átfogó figyelmet, amelyet ön Erdély alatt szentel a török terjeszkedésnek, ki kellene terjesztenie a Szörényi bánságtól, Temesvártól, Versectől nyugatra eső területekre is, a Duna-Tisza folyására, a Duna-Száva vidékére, a Szerémségre, Valkó vármegyére - ezek lesznek a török fő felvonulási körzetei. Nem számítunk súlyos harcokra. De állandó betörésekre igen. És tudnunk kellene, mit bírnak el a váraink. Egyáltalán, miből áll pontosan a déli végvári rendszer. Mekkora a királyi várak ereje, mit tesz hozzá ehhez a földesurak, bárók saját várrendszere, számíthatunk-e és miben a szerbekre?

Szapolyai nagyot nézett. Mi köze neki ehhez? Arcára volt írva döbbenete.

-Vajda uram. Az ország legfontosabb katonai, védelmi kérdéseiben várunk öntől felmérést, az erők megbecsülését, tanácsot. A Dél - mi vagyunk, s a Dél nélkül nem vagyunk - lépett a vajda elé a király. -Van-e erőnk és mire?

-Tomori uram közvetlen katonai ismereteinek a bevonásával volna-e kedve és ereje vajda uramnak felmérni a Délvidék lehetőségeit a török terjeszkedés ellen? - Bornemissza elejét akarta venni a tétovázásnak. - Most még ura vagyunk a helyzetnek, ezt bizonyítja Jajca esete is. Tudna-e a jövő év elejére olyan teljeskörű felmérést végezni, amiből következtethetünk teendőinkre?

Szapolyai egyáltalán nem érezte magát megtisztelve. És még hogy Tomori is bebeszéljen az ő elemzéseibe? De nem mondhatott nemet. Szabad-e tiltakoznia az ország épségének megvédése ügyében? Megvetheti-e annyira a Jagellókat, hogy nemet mondjon egy nyilvánvalóan égető katonai feladatra? Legyen neki elég az ő vára, az ő háza: Erdély? Azt talán mégse!

5. ÉV - Kié az ország?, 1518

Fogarastól az Adriáig

Egykedvűen poroszkál Budára a Duna partján észak felé a fogarasi és munkácsi kapitány, Tomori Pál. Kis csapata elvált a főúri küldöttségtől, fél nap járással előre lovagolnak mindig, felderíteni vagy biztonságossá tenni a terepet. Szapolyai János a fő megbízott, vele járták a Délvidéket egész tavasszal, sárba ragadva, folyókon gázolva. Sietnek Buda felé jelentést tenni, majd át a pesti oldalra, a Rákos-mezőre április 24-re összehívott országgyűlésre, amelyen Lajos királynak is fel kell lépnie, bár nyilvánvalóan gyermek még.

Váratlanul érte a harcedzett kapitányt ez az egész délvidéki felderítő út, nem is értette a saját helyét sem, főleg pedig végig gyötörte a feszült viszony a főurak között. Szapolyai vajda bőven kimutatta megvetését a király hű emberei iránt, főként Bornemissza Jánossal volt lekezelő. Ez külön is bántotta Tomorit, apját látta a budai várkapitányban, János úrban, s egyben örökös jötevőjét is.

És a feladat? Felderíteni Magyarország e déli vármegyéinek, országnyi részének katonai felkészültségét. Nincs ennél szomorúbb dolog, ez lett a tapasztalatuk - s Tomori el is hessegette kétségeit, minek az, nem az ő dolga.

Amihez ő ért, azt kézben is tartja. Munkáccsal nem sok teendője akad, Bornemissza Jánosnak köszönheti azt is, mint mindent. Hanem Fogaras, a vár, a királyi birtok, ezer veszély és ellentét keresztüztében! Az igen, arra kell ő Erdély e legtávolabbi, délkeleti részén, az Oláhországtól elválasztó földrajzi és hatalmi sávban. Erdély egyik legtermékenyebb része a Fogaras földje félúton a Brassótól Szebenbe vezető út mellett.

S fekvése meg is határozza a kapitányok dolgát évszázadok óta. Fogaras szinte mindig királyi birtok. A kapitány a vár teljhatalmú ura s egyben az egész vidék parancsnoka. Kényes helyzet, magyarok, szászok és oláhok között kell rendet teremteni azóta, hogy a 12-13. században rengeteg oláhot telepítettek be a vár és az uradalom szolgálatára, s ezzel egy időben telepedtek le a környéken a szászok is, erős pozíciókat kiépítve.

Eddig is volt baj emiatt bőven. Fogarásból lehetett leginkább figyelni és ha kell, korlátozni Oláhország fejedelmeinek mozgását, ami külön feladat azóta, hogy e fejedelmek és országuk mára török szolgává váltak. És nem kisebb gond, hogyan tartassa be az önálló érdekeiket keményen védő szászokkal, hogy ők is a korona, a király alá rendelt városok, falvak. És Fogaras földjeinek gazdagsága és a mellette élő szászok pénzügyi ereje folytán a királyi kincstár számára is fontos: pénzt, adót onnan lehet behajtani, ahol van, innen például.

Mostanra azonban különösen megnőtt a teendő a várkapitány számára. Fogaras védi a Vöröstorony-szorost, a Kárpátok dél-keleti vonulatát. Márpedig a török éppen itt keres utat Magyarország felé, Oláhország behódoltatása után Erdélyen ke-

A fogarasi vár

resztül talán. Állandósultak a kisebb-nagyobb betörések a szorosban. Corvin Jánosé volt a vár, védte is keményen az egész Délvidékkel együtt, de korai halála után Ulászló Bornemisszának ajándékozta, a budai kapitány pedig nem is bízhatta volna jobbra, mint “fiára”, Tomori Pálra, aki ha kellett, megrendszabályozta a székelyeket és a szászokat, megsemmisítette az oláh rabló bandákat, mindig visszaverte a török támadásokat. Most már tudja, hogy éppen ezen sikerei miatt javasolta őt tavaly év végén a királynak Bornemissza. A harcost, a szervezőt, a várvédőt, a kincstár forrását. Ezért kellett eltöltenie márciust és április elejét a Duna déli ága, a Száva, majd hazafelé a Dráva mentén, ezért taposták a Szerémség végeláthatatlan lápjait. Azért, nehogy a török járjon majd ott helyettük. Mi Magyarország ereje lent délen, ha támadás érné?

Szapolyai és Bornemissza katonai tudására alapozva tényleg felmértek minden várat, castrumot, castellumot, földvárakat és új sáncokat, a folyók védhetőségét és a gázlókat, hidak építésének helyeit, s most azon a szűk sávon haladnak észak felé, ami az egyetlen járható vidék a mocsarak szabdalta déli Szerémség és észak felé a Drávát átszelő biztos átkelési hely, Eszék fölött. Negyed országgrésznyi térség ez, lent hatalmas, csaknem lakatlan helyekkel, ahonnan folyamatosan költözik a lakosság védettebb városokba, mert bár senki sem hiszi, mindenki láthatja: ott lent megállt ugyan a török, de jön... Itt lesz Szelim.

Szapolyai János és kísérete 1518. április 15-én megérkezett Budára. Mint egy gyászmenet, kedvetlenül, fáradtan, leverten. Amit jelenteni hoztak, abból nem lesz vigasz. Másnap fogadta őket Lajos és a királyi tanács. Úgy tűnt, hogy senkit sem érdekel különösen a hozott értékelés, már mindenki a következő heti országgyűlésre készült. Az elsőként érkező vármegyei küldöttségek kihívó, tüntető örömmel üdvözölték Szapolyait, akiben mindig is az idegen királyok nagy kihívóját látták. És aki ezt soha semmivel sem igazolta ugyan, viszont kellett az erős hit, hogy igen, ez így van, van nekünk, lesz nekünk nemzeti királyunk.

A haditanács hallgatta meg a jelentőket. Tagjai nem változtak ugyan, de meghívottként, vendégként a részvevők között egyre több az új arc. Néhány éve még csak bárók és főpapok ülhetek ott, mára a köznemesség felkiáltással kijelölt képviselői is magukat fontosnak vélt emberként feszítenek a király közelében. Sőt: éppen a most következő országgyűlésen akarják elérni, hogy ők, a köznemesség a királyi tanács tagjaival azonos rangban, tagként vagy ülnökként, de beleszólhassanak az ország ügyeibe. A legjobbkor kaptak tehát meghívást. Most közelelről szemlélhetik, hallhatják, háború fenyegeti-e az országot, vész, melynek elhárításából majd aligha maradhatnak ki...

-Vajda uram, gróf úr! Kapitány urak! Az Isten hozta üdvözlés után önök mit hoztak? Vigaszt, nyugalmat? Netán a baj jeleit? Van-e áttekintésük az ország helyzetéről?, ami innen nézve igen megbízhatónak látszik - fogadta őket nagy örömmel a kis Lajos.

-Felség! Amit most elmondunk itt önnek, valamint a királyi tanács fő tagjainak, a kancellár, a kincstartó és a főudvarmester uraknak, az jövő héten az egész országra, az országgyűlésre is tartozik. Egyetlen szóval sem mondhatunk mást itt, mint ott

- kezdte szinte uralkodói magabiztossággal Szapolyai. - Nincs különbség báró és kis-, s középnemes között, ha az ország sorsáról van szó.

Lajos és a nagyhatalmú kancellár, minden praktikus ügyek kézben tartója, Szatmári György furcsa szemmel néztek a vajdára. Mi készül itt? Riogatás?

-Amíg nekünk Beriszló Ferencünk és Zrínyi Miklósunk van Horvátországban és Szlavóniában, amíg Tomori Pál védi a Déli Kárpátokat, addig mi baj lehetne?

Szapolyai szinte felhorkant a célzott sértésre. Szóval itt nem számít az ő immáron évtizedes folyamatos hadakozása a törökkel a Kárpátok túlsó oldalán, a Szörényi bánságban, a Duna déli vonulataiban? De mert megszokta már, hallgatott. Majd... egyszer... kancellár uram, majd... lesz még dolgunk egymással.

-Nincs semmi gond. Ha megengedi felség, részletesen vázoljuk déli védelmünk helyzetét... - A király kissé bosszús volt. Érezte a feszültséget a főurak között, és esze ágában sem volt figyelni az apró részletekre azt illetően, hogy milyen erős a földsánc Szávaszentdemeterben, épül-e új bástya Újlakon, mire alkalmas a zimonyi vár, mennyi zsolddal tartoznak Nándorfehérvár királyi katonaságának. Bornemiszsza János békéltető hangjára volt szükség.

-Felség, a lehető legjobb alkalom, hogy megismerje az ország ön számára eddig kissé rejtélyes, titkos, alig látható vidékét. Figyelmünk mindenre kiterjedt ugyanis, s Tomori uram feljegyzései írásban is mindig emlékeztetni fognak munkánkra. - Ez megtette a hatását, a király visszaült trónjára.

-Nos, uraim, ne kíméljenek. Mindent bele.

Oly nagyon belemerültek, hogy egymást felváltva három órán át tájékoztatták a királyi tanácsot. Még soha senki nem alkothatott ilyen pontos képet a Délvidék erejéről Mátyás király óta, aki uralkodásának első éveiben éppen e hatalmas térség megvédésének szentelte minden erejét, a sajátját is, hiszen a hadjáratokat ő vezette. Kerül-e ilyen hadi helyzetbe Lajos, avagy a Hunyadiak egyszer s mindenkorra elvették a török kedvét, félnek, hogy ismét beletörik a bicskájuk a magyar kenyérbe?

-Felség, Zsigmond király-császár óta emészt bennünket a török délen. Védelmünk központja a magyar főerősség, Nándorfehérvár, erre külön is visszatérünk. A szultánok tudják a múlt század eleje óta, hogy ha elfoglalják a Duna túlsó, jobb partján levő várakat - amelyek eredetileg szerb várak ugyan, de a magyar védelem részei, mert Szerbia nincs, képtelen megvédeni őket, ezért még annak idején átadták nekünk -, akkor sokkal könnyebben átkelhetnek a Dunán és vonulhatnak észak, az ország teste felé. Ennek a védvonalnak a két erőssége a Nándorfehérvár közelében, tőle keletre eső Galambóc és Szendrő, két komoly vár, előbbi már a rómaiak idején is fontos szerepet játszott. Mivel ez volt Szerbia keleti végpontja, a török először Galambócot próbálta elfoglalni.

S rögtön sikerrel. Bajazid szultán már 1391-ben bevette a várat, s azóta ütközőpont, sajnos nem a javunkra. Perényi Péter ugyan hamarosan visszafoglalta, de aztán 1427-ben a vár áruló, szerb kapitánya tizenkétezer aranyért feladta. Ezt már nem

túrhette Zsigmond király, nagy erővel, egy huszonötezer fős sereggel vonult a vár visszavételére Rozgonyi István fővezérletével, akinek hős felesége, Szentgyörgyi Csilla maga irányította az egyik magyar gályát a vár ostromakor. Hogy milyen fontos volt a vár a töröknek, s az ma is, mi sem bizonyítja jobban, hogy maga Murad szultán jött hatalmas fölmentő sereggel a vár alá.

Zsigmond megalázó fegyverszünetre kényszerült, Galambóc alól el kellett vonulnia, azzal az ígérettel, hogy békében átkelhet a Duna északi oldalára. Az áruló törökök nem tartották a szavukat, rárohantak a magyarokra, akiket csak az akkor már fontos szerepet játszó ágyúink védelme és a hős lengyel hátvédsorok szinte öngyilkos bátorsága mentett meg a teljes kudarctól. - Bornemissza János elgondolkodott, nagyot sóhajtott, s folytatta: - Majdnem elesett Zsigmond is. Márpedig tudni kell, hogy a törökök azonnal megölik a vesztes királyokat a csatatéren, kopjafára tűzve a fejüket. Ez vár mindenkire. A török megerősítette a várat majdani fontos támadási ponttá is, befészkelte magát fél évszázadra, ellenőrizve a Duna alsó szakaszát. Mátyás seregei Kinizsi vezetésével egy újabb szerbiai hadjáratban 1483-ban felszabadították ugyan a várat, ismét a mienk, de onnan egy lépésre délre nincs egyetlen szabad percünk sem.

-Hasonló a helyzet Szendrővel, tisztelt királyi tanács - kezdte félhangon Tomori, látva, hogy a király nem figyel, a Dunára bámul lefelé, talán éppen ellát Galambócig is. - A Morava és a Duna találkozásánál a torkolat fontos ellenőrző pontja. 1439-ben ezt is elfoglalta Murad, de aztán egy évvel később megjött Hunyadi János felmentő serege, és kiverte Izsák pasát. Nem sokáig tudtuk tartani. Az akkor is - s ma is!, ezt soha ne feledjék: e percekben is - Nándorfehérvár elfoglalására készülő török 1454-ben, tehát két évvel a nándorfehérvári nagy támadás előtt II. Mohammed szultán vezérletével ismét elfoglalta Szendrőt. Hatalmas erőket vetett be, és ma is a kezében tartja. - Tomori szinte magának sújtott a levegőbe, nem nagy figyelmet élvezett a tanácsban, egyszerűen lenézték az alacsony rangú kapitányt. - Akié Szendrő, azé az Al-Duna, hiába vagyunk mi erősek Fogarasnál, ha lent, a Duna déli vidékén a török bármikor felvonulhat.

A király visszatért a helyére, ismét figyelni kezdett.

-Nándorfehérvárt soha nem adjuk fel. Ez Európa kulcsa, s a kontinens minden uralgója, a pápa öszentsége is tudja ezt. Ha valaha is veszélybe kerülne, a keresztény hatalmak egyszerre lépnek fel mellettünk, déli pontunk védelmében. S erre nem is kell, hogy sor kerüljön. Megvédjük magunk is. A vár bevehetetlen, tudjuk Hunyadi János óta.

Bornemissza és Tomori aggodalmasan összenéztek. Tiszteletlenség volt, a budai főkapitányt meg is lepte saját sanda tette, de megtörtént. A gyermek király honnan veszi e tapasztalatait?

-Ha távollétünkben azt a tanácsot adta Brandenburgi György, hogy legyünk nyugodtak Nándorfehérvárt és a Délvidéket illetően, ha netán azt is sugallta, hogy segít nekünk Európa, akkor szeretném megosztani aggályomat felségeddel. Mi ott lent délen egy magára hagyott, elnéptelenedett, lesóványodott országrészt találtunk...

-...drága János uram, hagyjuk a fenyegetettség érzését. Még egyetlen királyságnak sem tett jót, ha a saját szívében feladta magát...

-...ez az Európa nem az, ami volt száz vagy 50 éve, ma egymással viaskodó hatalmak tömege, s mi sem vagyunk ugyanazok, mert a viszály nálunk is...

-...talán csak nem azt akarja mondani, hogy V. László király akkor és én most ugyanazt jelentjük a nemzetnek!? - csattant fel egy gyermeki és türelmetlen hang.
- Akkor tényleg egymással szemben állt a nemzet két fele, a Hunyadiak és a Cillei, Garai vezette bárók, de ma egység van!

-Igaz, felség, így van. Bocsásson meg - hátrált vissza Bornemissza. Szapolyai már régen ügyet sem vetett a beszélgetésre, látta, amit látott délen, igyekezett vissza Erdélybe, a szerémségi határokat védje az, akinek az a dolga: a király. Azért vannak várai. És azért van kincstára, hogy eltartsa azok katonaságát.

-Felség, a magyar királyságnak alig négy-öt vára van délen, a többi vagy a föl-desuraké, vagy katonailag értéktelen földvár, castrum - ennyi azért még belefért a vajda visszafogott szókincsébe. Oda akart vágni a gyerekeknek. - De Bornemissza uram pontos leltárt készített, hallgassuk őt.

-Valójában Tomori Pál uram foglalt össze minden feljegyzést, őt kérem magam helyett - világosan látszott, hogy a budai várkapitány nagyon erősen szeretné tolni védett „fia” szekerét, behozni őt az udvari köztudatba.

A király érdektelenül nézett Tomorira, nem szerette udvarában az ismeretleneket, s bár a kapitány többször is megfordult itt, Lajosnak elsősorban a királyi tanács tagjai és a nevelői számítottak, bizalmatlan volt másokkal.

-Felség, nemcsak Fogaras helyzete miatt ismerem a törököket. Az ön édesapja fontos küldetéseket bízott rám. Mivel Ulászló király 1511-ben öt évre békét kötött az akkori szultánnal, Bajaziddal, fejbe vágott bennünket a hír, hogy egy évvel később Bajazidot száműzte saját fia, Szelim, aki puccsal követte őt a trónon, megszerezve az apja ellen fellázadt janicsárok támogatását... urunk engem küldött 1512 májusában - ön 6 éves volt akkor -, hogy Konstantinápolyba utazva puhatoljam ki az új szultán szándékát a békét illetően. Szerencsés módon ugyanez volt Szelim érdeke is, ezzel egyidőben ő is küldöttséget menesztett Budára. Félúton találkoztunk. Sajnos, nem mondhatjuk, hogy a mi várunkban, mert hiszen Szendrő a töröké. Közös volt az érdek, mindketten ezt jelentettük saját udvarunknak, s itt tartunk most is. De ne adjon ez semmilyen bizalmat a török iránt, akkor ölne meg bennünket, amikor tudna. S most, Szelim óriási hódításai után előbb-utóbb megjön az étvágya a gazdag európai mezők, városok iránt.

-Halljuk inkább tehát a beszámolót a várakról - szólt közbe Szatmári György kancellár, minden praktikus ügy tudója, akit mindenekelőtt az elkerülhetetlen költségek érdekeltek. - Védelemre alkalmasak vagyunk? Vagy netán ellentámadásra? Mire számíthatunk a szerbek esetében? Erősek-e a horvát csapatok? -, hiszen a támadás fő iránya láthatóan ellenük irányul Boszniából, s nem lepne meg, ha Jajcát újra és újra el akarnák foglalni: csak így juthatnak közelebb az osztrák hercegséghez, s

amiről sokan megfélemeznek: az Adriai-tengerhez. Az ő szempontjukból nézve: Velencével szemben posztot találva.

-Már csak ezért is bízhatunk a német-római császárságban, az osztrák hercegségben, a pápai államban, Velencében. Közös az ellenségünk - lelkendezett Lajos.

Szapolyai eltűnődött a hallottakon. Tudta, hogy miért hagyták ki a felsorolásból a francia királyt, I. Ferencet. S aki nem hiányzik Jagelló Lajosnak, Miksa császár unokájának, éppen hogy hiányozhat Szapolyai Jánosnak. Ki tudja ebben a zavaros Európában? Szapolyait mindenestre kezdte zavarni, hogy az alaphelyzet szerint mindegy, vajon a Jagelló-ág vagy a Habsburg-érdek kerül ki győztesen a Közép-Európáért folyó vetélkedésben, házasságkötéseik révén Lajos egyszerre tartozik mindkettőhöz, Anna hercegnő szintúgy... Hogy a szultán hatalmi törekvéseiről ne is beszéljünk... könnyen dőlhet el a helyzet a padisah javára... Annyit biztosan sejtett már a vajda ravasz ösztöne, hogy életre-halálra folyó nagyhatalmi harc zajlik itt a magyar trónért, amelyre ő maga akkora rajongással tekint. A hatalom adja az erőt. Miért válhatna így fontossá a lényegtelen körülmény, hogy pl. Zimony vára meddig tud ellenállni? - mosolygott belül a vajda, és végleg úgy döntött, hogy lekapcsolja magát a fölösleges szavakról.

-Nos, halljuk a többi térség helyzetét - élénkült meg a király hangja a 12 tagú országtanácsban, amelyet egyébként kezdett néha terhesnek érezni, bár kifogása nem lehetett: országgyűlés írta elő az ő támogatására.

-Az a tény, hogy amióta a török megszállta Szendrőt, Nándorfehérvár nincs védve keletről, igen nagyra növeli a Fehérvártól nyugatra eső erős vár, Szabács jelentőségét. A török-magyar konfliktusok és helyezkedések ugyanolyan fontos eleme ez, mint Szendrő vagy Jajca, s végsősoron minden ugyanarról szól, a Szerémség ellenőrzéséről annak érdekében, hogy Nándorfehérvárt be lehessen keríteni minden oldalról - részletezte Bornemissza. – Felség, vissza kell kanyarodnunk Mátyás király idejére - János úr atyai aggodalommal nézett Lajosra, hogy az rezdül-e, s örömmel látta, hogy semmi harag nem ült ki az arcára, ezért szabadon és nagy lendülettel folytatta: - Amikor uralkodásának kezdetén Mátyás király török kiszorításáért vívott támadó harcai megtorpantak a Balkánon és Boszniában, akkor nagy királyunk ezután a cseh riválisa és Szilézia ellen vonult. Igen hosszú csaták után bebiztosította magának a térség központját, Boriszlót, s mivel tudta, hogy rábízhatja Szapolyai Istvánra északi érdekei képviselőjét...

Az eddig unatkozó vajda most hirtelen felélénkült...

-Innen átvinném a szót Bornemissza uramtól, mert apám sokat mesélt erről az időről... - Hevesen kezdett magyarázni. - Mátyás tehát úgy döntött, hogy ismét a török ellen indul. Kénytelen volt. A szultán ugyanis néhány évvel korábban vakmerő provokációra szánta el magát. Nándorfehérvártól nyugatra, a Száva jobb partján, a déli oldalán egy igen erős, új várat épített, Szabácsot, azért, hogy a Szerémségben, a Dunától délre onnan mindent ő ellenőrizhessen. Sziléziai győzelme után, bízva apám ottani rendfenntartó erejében és ismereteiben, 1475-ben Mátyás király hadat kezdett szervezni. Bár előtte néhány évvel Kinizsi Pállal várat építtetett a felénk kö-

zelebb eső, északi Száva-oldalon, a folyó bal partján Szabáccsal szemben, Klenak, az új vár semmiképpen sem volt elegendő a déli területek ellenőrzésére, ahonnan kiszorultunk volna. Az 1475. év Szent György napjára összehívott országgyűlés elé tárta rendkívüli célját: „Ezek után arra határoztuk el magunkat, hogy országunk óhajlására és a mi saját régi vágyunkra hallgatva, mi és országunk természetes ellensége, a török ellen fogunk fegyvert és Isten segítségével rajtuk oly módon állunk bosszút, hogy azok többé a nekünk okozott károkon ne örvendezhessenek.”

Mátyás azonnal tetemes új adókat szavaztatott meg az országgyűléssel, azzal a kikötéssel, hogy ez csak az oszmán elleni harcra használható. Támadnunk kellett, mert naponta érkeztek hírek Budára, hogy Szabáccsal a birtokában a török rendszeresen kirabolja, fosztogatja a Szerémséget, lakóit rabláncra fűzve hajtja Isztambulba. A király teljesen szokatlan lépésre szánta el magát. Késő ősz volt már, mikor október 19-én elindult egy igen erős sereggel Budáról, vagyis téli hadjáratot, várküzdelmet vállalt. Tízezer fős hada nagyszerűen fel volt szerelve, hadigályák is csatlakoztak hozzá. 1476 január közepén ért a vár alá. Hihetetlen nehéz dolga támadt, részben átkelni a Száva déli oldalára, hogy körbe zárja a várat, részben szétlővetni emerről az oldalról. A vár a korábbi török védelmi építkezés remeke volt, erős tölgyfaszerkezetbe épített vastag agyag- és földfalak, amelyek elnyelték az ágyúgolyókat...

Szapolyai körbenézett. Örömmel tapasztalta, hogy mindenki figyeli. Végre elemében lehetett. Érezte, ahogyan apja az északi Boriszlóból örzi ura rendkívüli déli hadjáratát... Joggal lett nádor István úrból.

-Ezt azért kell tudnunk, mert mára Szabács legyengült, elhanyagolt vár, de ha visszaállítjuk régi erejét, ugyanazt a gátat jelenti a vár a támadó törököknek, mint egykor Mátyásnak...

-...itt téved, vajda uram - dörmögött alig hallhatóan Tomori -, nagy a különbség ma. Ha a török támadna, mögötte ott lenne az egész déli övezet, a hátszága, utánpótlásai, hiszen éppen ez a baj: Szabács a Száva túlsó partján áll. Duplán meg kell erősítenünk, ha védelmi szerepet szánunk neki, hiszen a török könnyedén bekerítheti, ami viszont Mátyás seregének óriási erőfeszítésekre s sok elesett katonába került, éppen mert a jeges Száván kellett átkelniük szinte lehetetlen körülmények közepette, kizárólag a gályák támogatására bízva magukat, közben ágyúgolyókkal őket lövő vártüzérséggel szemben...

-Így van - vette vissza a szót a vajda -, a négy toronyban a lőrések tele voltak ágyúkkal, puskákkal, a török tüzéség mindig is híresen erős volt. Szerencsére magának Mátyásnak, a törökverő Hunyadi fiának ekkor már személyesen is két évtizedes saját harci, csatatéri tapasztalatai voltak - Szapolyai gondolatait nem rejtve, majdnem kihívóan nézett a 12 éves Lajosra -, saját maga fogalmazta parancsokkal irányította a küzdelem minden részletét. Sáncokat emeltetett a vízbe és a mocsárba a vár köré, onnan lövette a falakat. Sem a 18 erős ágyú, sem a követő gépek nem tudták azonban áttörni a török védvonalat. Ráadásul az 1500 fős janicsár védő sereg felmentésére megérkezett délről a közelbe, végső támadásra készen Ali és Saki bégek vezetésével egy erős török hadoszlop...

...Mátyás átfordította rájuk teljes tűzértségét, mert a nyílt összecsapást nem vállalta, kudarcra végzetes lett volna. Megfutamította a bégek seregét, tovább lövette a tornyokat, s ekkor cselhez folyamodott, nem véletlenül tekintik okosnak a nagy királyt. Egy hónapja tartott már a kilátástalan hadakozás, s egy este a király elrendelte csapatai elvonulását, mintha abba akarná hagyni az ostromot. A törökök fellélegeztek... Hajnalig... mert akkor Mátyás visszafordulva, seregének egy részével a ködben megtámadta a vár északi oldalát, mire az újra harcba álló teljes török védelem oda vonult, s ekkor Mátyás a saját maga vezényelte alakulatokkal a déli oldalon betört a várba, kegyetlen harcokban elfoglalta Szabácsot. Legendák járják, hogy a győzelem után az őt csodáló török katonák egy része - jó pénzért - beállt Mátyás fekete seregébe, s mindvégig őt szolgálta. - Apám volt az első, aki Budán a győztes királyt köszöntötte.

Nem övezte lelkesedés Szapolyai János erdélyi vajda nyilvánvaló hivalkodását. Családja szerepét távolról sem egyformán ítélik meg Budán. Hiszen apja dicsőségét aligha fokozza, hogy Mátyás halála után rögtön ő üritette ki Bécsset.

-És ami a mi mai életünk szempontjából nagyon fontos - folytatta Tomori -, hogy Mátyás a szokásoktól eltérően nem romboltatta le Szabácsot, hanem újraépítette, visszaállította régi erejét, amiből csak azért veszített az elmúlt több mint négy évtizedben, mert sem a vár falaival, tűzértségével, sem a katonák zsoldjával nem foglalkozik senki. - Tomori pontosan érezte belül, hogy túllépett a saját határain. Ki ő, hogy így vádolja a királyi udvart, a haditanácsot? Ő lepődött meg legjobban, amikor határozott hangon Bornemissza János szólt hozzá, közben a királyra nézve:

-Tomori uram, jó, hogy ilyen bátor. Mi lenne, ha saját magának lenne egyszer módja megmutatni, mit kell tenni déli várainkkal, ha újra csatába kell állniuk? - Tomorinak fogalma sem volt róla, miről beszél a kapitány, az „apja”, aki persze „apja” a királynak is... - Mert amíg van Szabács és erős is, addig élhet Nándorfehérvár. Talán.

-Vagyis mindig, míg mi vagyunk - szólalt meg büszkén a király. Ellentétben a királyi haditanács több tagjával, akik attól féltek, hogy Mátyás király emlegetése kínos helyzetbe hozza a kis uralkodót, Lajos szinte erőt kapott a példákából, el is zárta magába a várharcok történetét. Mert miért is ne? Mátyás is gyerekként lett király, s lám, mire vihette. És egy Jagelló hatalma és lehetősége eleve sokkal nagyobb, mint egy Hunyadié. Nem véletlen, hogy éppen az ő apja, Ulászló király mutatta meg annak idején örök riválisának, Mátyás királynak - a sziléziai, a morva- és csehországi harcokban, a cseh koronáért vívott küzdelemben -, hogy milyen korlátozottak lehettek Mátyás céljai az európai hadszíntéren, míg ők, Jagellók most már nem csak lengyel erőkre támaszkodhatnak, hanem apja bölcsessége révén a Habsburg-ház európai kapcsolatrendszerére, a német birodalmi erőkre. Miért kellene neki félnie, ha Mátyással példálózna...? Neki, a cseh királynak, aki Mátyás sohasem lehetett?

A haditanács hallgatta még egy ideig Tomori beszámolóját az áthatolhatatlan szérmérségi mocsarokról, s senkit nem érdekelt a megjegyzés, hogy ha bármely ellenség, a török átkel ezen, akkor Eszékig, a Drávaig egy szoros, száraz földsávon szinte akadály nélkül átgázolhat a magyar királyság 150- 200 kilométeres területén...

Egykedvűen hallgatták, hogy meg lehet erősíteni Zalánkemént, a várat a Tiszának a Dunába folyó torkolatával szemben, azaz szintén a déli oldalon vetve meg a királyi csapatok lábát Nándorfehérvár védelmében, mint ahogyan teszi azt a hely katonai fontossága miatt mindenki a rómaiak óta, amikor Acumincumnak hívták, ... és hogy milyen fontos volt a szerbek számára, hiszen amíg a török meg nem semmisítette Szerbiát, Zalánkemén mindig a szerb Brankovics despoták családi birtokában volt.

Amikorra pedig Tomori elért a stratégiai utaztatásban oda, hogy Szabács fölött meg kell erősíteni Szávaszentdemeteren az apátság erődítményeit, melyek a 13. század óta katonailag is értékelhető szerepet játszhatnának, most pedig szükség is lenne rá, és a bencések számára láthatóan megszűnt a jelentősége - mint ahogyan meg is szűnik mindené, ha nem építjük ki a teljes védelmi vonalat... - de ekkor már senki sem figyelt a fogarasi kapitányra. Ketten maradtak, Bornemissza megfogta a karját:

-Fiam, figyeljen. Nem érdekes, mit értettek meg ebből az urak. Az a fontos, hogy ön emlékezzen minden rozoga fahídra, minden elkorhadt cölöpre a várfalakban, s minden hadnagy nevére, akivel találkozott délvidéki útján s azt látta, hogy sem ő, sem katonái nem kapták meg a zsoldot. Szüksége lesz rá.

Tomori tanácstalanul nézett a budai kapitányra.

-Egyet jegyezzen meg, kapitány uram, ha úgy hozza a sors, hogy az ön életét összeköti a déli védelemmel. Soha ne bízson a szerbekben. A törökök idestova másfél évszázada újra és újra elfoglalják egész Szerbiát, vagy annak részeit, főleg lent délen. És a szerb despoták, korábban a Lazarevics-család, majd az ő örökükbe lépő Brankovicsok - Zsigmond alatt István, Hunyadi János idején György - bármikor elárulnak bennünket, bármikor átállnak a törökhöz, odaadják váraikat, s ha kell, ellenünk támadnak könnyedén. 1426-ban az akkori despota, Lazarevics István - cserében azért, hogy Zsigmond király elfogadta az unokaöccsöt, Brankovics Györgyöt szerb örökös despotának - Tatán tartott találkozájukon írásban lemondott Nándorfehérvár és Galambóc váráról a királyunk javára. És hányszor fordult a kocka azóta? Mátyás apját, Hunyadi Jánost hányszor árulták el? Mígnem Mátyás megmutatta erejét és döntését az árulóknak: uralkodásának elején, azért, hogy szabadon felvonulhasson a törökök ellen, Szerbiát magyar tartományként elfoglalta, a korona alá vonta, és a szegedi országgyűlésen a jelöltjét, Tomasevics István boszniai herceget avatta fel Szerbia és Bosznia uralkodójának. A Brankovicsoknak semmi sem maradt amúgysem létező országukból: az újabb István trónfosztása után családjával jobb híján Siklósra menekült és csak a szerb despota címét viselhette, országa nem volt többé.

Európa érdeke, hogy megvédjük a volt szerb területeken is a töröktől magunkat és másokat. Tartsa meg az összes szerb várat, ha erre egyszer módja lesz - hunyorgott sejtelmesen Tomorira Bornemissza -, mert azok stratégiaileg kivételes helyzetben vannak a folyók túlsó oldalán, nélkülük és a törvényszerű szerb árulások miatt országunk alsó végtagjait gyorsan levágják. S akkor hova, hogyan lépünk? A török évszázadokon át gyötörte, zúzta Szerbiát. És amikor azok elgyengültek a sokféle árulásban, 1459-ben fogta magát a szultán, egycsapásra elfoglalta a szerbek északi felleget, al-dunai menedékhelyüket, királyaik egykori székhelyét, Szendrő várát, és ezzel egyszer s mindenkorra meg is szüntette az akkor már halódó önál-

lő Szerbiát. Tőlünk csak egyetlen lépésre délre történt mindez. Érdeemes figyelni, kapitányom. - Bornemissza maga is érezte a saját hangjában a száraz fojtottságot, illetlenségnek is tartotta volna, ha itt van a király - de most a másik „fia”, a vitéz volt itt.

Szent György napja van ismét

-Felség, ne aggódjon. Szapolyai emberei soha nem kerülhetnek többségbe, mert ha nagyon megszámloljuk, minden középnyemes végül is valamelyik főúr kezétől függ, ha nem része éppen a bandériumának.

-Félelem? Miért lenne, őrgrof úr? - szólalt meg tettetett biztonsággal Lajos.

-Önben és családjában királyi, fejedelmi vér folyik évszázadok óta. 80-90 évvel ezelőtt Szapolyai nagyapja, Imre úr Hunyadi Jánosnak csak a számadó deákja volt, s Mátyás is csupán a sókamarai ispánsággal bízta meg megválasztása után 3 évvel. Jó jövedelem, de hol volt ott még a rang. Szapolyai János nem esett messze a fájától, nekem elhiheti - folytatta Brandenburi György a hintóban a Rákos-mezőre, az országgyűlésre menet.

-Azért azt vegyük figyelembe, hogy a vajda végül benősült a családomba, Zsigmond lengyel király Szapolyai Borbálát vette feleségül.

-És ettől királyi lett a vajda vére? Dehogy, felség. Hangos duhaj ő csupán, a nemes-ség felhasználásával, elvágva az ország döntéshozatalától, az udvartól.

-Most mégis ő szíthatja őket ellenem.

-Azzal, hogy Miksa császár kezdeményezésére ön jegyesnek kapta Habsburg Máriát, Ferdinánd herceg pedig elnyerte az ön nővére, Anna hercegnő kezét 1515-ben, minden megváltozott. A nemesi közrend okkal méltatlankodik, mert megérezte, hogyan szorul gyorsan hátra - ám hiába. Ez itt már európai nagypolitika, amihez Szapolyai vagy Werbőczy uram és táboruk nem ért. Jagelló Ulászlóval, az ön édesapjával bölcs lépéssorozat keretében kötött megállapodást a császár, aki ugyanis elhatározta néhány évvel korábban, hogy nem támogatja többé a lengyelek ellen fellépő orosz cárt és a német lovagrend nagymesterét. Ezzel kiszabadította a csapdából az ön családját, a Jagellókat. Cserében persze többet kapott, de hát ezért császár...: megszerezte magának Csehország és Magyarország barátságát az Ulászló magyar és cseh királlyal kötött szerződésekkel, a számára Prágában és Budán fontos trónutódlást jelentő házasságokkal. Gondolja, hogy Zsigmond lengyel királyt érdekli az ő majdnem-balkáni sógora, az egykori sóhivatalos? - kuncogott Brandenburi őrgrof.

Lajosnak nagy szüksége volt erre a lelki támogatásra. Budán a várban hónapok óta készülnek az újabb országgyűlésre, amely most, április 24-én megnyílik. Adókat kell emelni, meg kell erősíteni az ő saját királyi hatalmát azzal, hogy csak neki hűséges emberekből áll a - vele együtt - 12 tagú királyi tanács, úgy, hogy annak jogait ne korlátozhassa félévente országgyűlési lázongás. Tudta viszont a hozzá érkező hírekből, hogy a nemesi küldöttek nem sokra becsülik az ő hatalmát, ha egyáltalán

van neki. Hogyan tovább? Egyet kellene érteni velük? De Szapolyaival nem lehet... és már Bakócz is hátrál, beteg, alig lehet rá számítani. Sértett is. Brandenburgi György szerint kellene új, erős kancellár az ifjú király mellé, és gondolkodni kénytelen a bíboros pótlásáról is, ha Bakócz... A király hosszasan hallgatott. Mire megy ő az örgróf ilyen erős szellemi, nevelői támogatásával? Mert Európát Magyarországon senki nem érti annyira, mint e kiváló német uralkodói vér, ez igaz. De most nem Európába tartanak, hanem a Rákos-mezőre, gyűlevész nemesi csoportok közé a port szívni, miközben ők a bort szívják... - Lajos elmosolyodott, anyanyelve már a magyar, nem is kétséges, bár sok más nyelven is beszél.

Jól érzékelt. Amikor az országgyűlés előtt Brandenburgi György a király nevében ecsetelni kezdte az összefogást az osztrák és a német uralkodókkal, hangos üvöltéssel szakították félbe:

-Ha György úr a Fuggereket képviseli, azt megértjük. Lefizették Miksa császárt is, ön a rengeteg német gróf egyike, egy a sok közül, nyilván nem került olyan sokba - hangos kacagás a nemesek között -, nem is irigyeljük mi, örgróf úr, csak megtenné, hogy egy kicsit távolabb áll a királyunktól, nehogy véletlenül hozzá is átcsússzon az ön zsebéből valami gyanús?...

-...ami a mi aranyunk Kőrmöcbányáról... az volt, míg ki nem vitték az országból minden tiltásunk ellenére az ön fukar-Fugger megbízói!... avagy bérencei?

Szatmári György kancellár mindig is úgy hitte, az ő tekintélye vitathatatlan minden rend és a főpapság előtt. A király nevében kért ő is szót... Kért volna, de újabb kacajok közepette bekiáltottak a bihari küldöttek, egymást licitálva:

-A király nevében? Önnek adta a király a nevét?... ön most Szatmári Lajos?

-Nincs neve a királynak... neki adta a kancellárnak! Kezdjük újra Árpáddal.

-Vagy legalább Nagy Lajossal.

A hangorkán napokig tartott. Hiába volt napirenden az adók duplára emelése a végvárak megerősítésére, a nemesség kitarzott eredeti ajánlata, az évi fél arany mellett. Lehurrogtatta magát a királyt is, mikor hozzájuk fordult, hogy erősítsék meg az ő királyi tanácsát négy, biztos jogokkal felhatalmazott főúrral és főpappal azon kívül, hogy ő, a kancellár, a kincstartó és a főudvarmester eleve tagja a tanácsnak. Erős szavakkal kérte az országgyűlést Lajos, hogy legyenek tekintettel az ő korára, és tegyék lehetővé, hogy a megválasztandó királyi tanács az ő nevében minden fontos ügyben kormányozhasson. A köznemesek, a vármegyék hallani sem akartak a központi jogok kiszélesítéséről, éppen azért jöttek ismét a Rákosra, hogy végre a saját nemesi képviselőik is helyeket kapjanak a királyi, azaz a haditanácsban, főleg ha tényleg igaz a török veszély. Ha meg nem igaz, félre ezzel az adófenyegetéssel...

Reménytelenül vált a helyzet. Először csak egyik-másik vármegye fenyegetőzött azzal, hogy azonnal hazamegy, ha követeléseik ismét a levegőben maradnak. Aztán - sokan úgy vélték, hogy az erdélyi vajda titkos tanácsai alapján - egyre többen úgy döntöttek, ahogyan aztán végül cselekedtek is: elhagyták az országgyűlést, előtte

kinyilvánítva, hogy az hiába hoz bármilyen döntést, érvénytelennek tekintik. Nem először és nem is utoljára úgy határoztak, hogy fegyveres országgyűlést hívnak egybe, ezúttal július 25-ére Tolnára.

Tomori Pál először látott közlelől ilyent. Soha nem volt dolga a rendek vitáival közvetlen résztvevőként. Bornemissza János az utolsó pillanatban kérte meg a királyt, hogy hívja meg saját vendégül Tomorit is. Lajos csaknem elutasítóan fogadta a kérést, ám a budai kapitány gyorsan és határozottan megindokolta:

-Felség, soha nem lehet tudni, mikor tör ki zendülés, ez itt most lőporos hordó. A királyunkat minden helyzetben meg kell tudnunk védeni. Tomori Pál egyszer már - sőt azonnal egymás után kétszer - bebizonyította, hogyan kell megvédeni a király biztonságát... 4 éve éppen ilyenkor Bakócz felhívására, a már kinevezett Dózsa vezetésével ugyancsak a pesti oldalon gyülekeztek a seregek, és én úgy ítélt meg, hogy közvetlen veszély fenyegetheti a budai palotát. És éppen Tomori Pál és lovasai mutatták meg, mit értenek ők a katonai fegyelmen. Fél nap alatt szétkergették a háborgó, lázadó tömegeket.

Lajos kezdte megérteni, hogy Bornemissza Jánosnak van egy másik „fia” is, és mert szerette öreg fegyverforgató mesterét - akinek ő egészen kiváló tanítványa volt -, engedett. A király éppen a berekesztett országgyűlés utolsó napján érezte és értette meg, miről beszélt tanítója. Soha nem gondolta magát annyira védtelen gyerekeknek, mint a Rákos-mezőn...

... -Felség, ne lepje meg, ha azt hallja, hogy eladom ezt vagy azt a birtokomat, nem jelent semmit, csak a véletlen műve lenne - szölt Brandenburgi a várban.

Hőségben is és Szent Mihály napján is

Pontban a meghirdetett napon összegyűltek a köznemesi küldöttek Tolnán egy hétre. Elégedetlenségük kifejezhetetlen volt. A főurak tavaszi döntései miatt háborogtak a lelkek. Ezért ők maguk hívták össze a rendkívüli, fegyveres megjelenéssel járó országgyűlést saját céljaikra. Lajos nem tehette meg, hogy figyelmen kívül hagyja saját legnépesebb rendjét, s az ő kíséretében megjelent a királyi tanács több tagja, néhány további főúr is. A köznemesség szószólói - köztük Werbőczy uram is egyre hangosabban - követelték, hogy az őrsi, Bácsban tartandó rendes országosgyűlésre megfelelő haddal készüljenek, amelyet ők maguk és a király állítson ki, ha tényleg komoly a helyzet lent délen. Hajlottak arra, hogy mégis hozzájáruljanak a hadiadó szerény megemeléséhez, de csak akkor, ha ők maguk a saját vármegyéikben beleszólhatnak a mértékbe, a beszédés módjába és a felhasználás ellenőrzésébe. Ilyent se látott még a magyar nemzet nemesség és király viszonyában! S mivel nyáron a mezőgazdasági munkák kellős közepén nagyon hiányzott a kézi erő, a Dózsa-háború idején főleg a főúri csapatok által elhurcolt jobbágyok, a köznemesek elérték, hogy azokat vissza kell adni volt uraiknak, nekik.

A király bemutatta új kancellárját, Szalkai Lászlót, aki a nyár elején, rögtön a Rákos-mezőn tartott rendi gyűlés után vette át e teendőket Szatmári Györgytől. A vármegyei nemesség nem akart belenyugodni az ellentmondásos helyzetbe, miszerint

utóbbi, a volt kancellár továbbra is viselhette e címet. Mindenből kettő lesz ezután? Hova akar terjeszkedni az udvar? A király nevében – „Akkor most már nincs neve a királynak..., kacagás!” - Perényi nádor nyugtatgatta őket, bár tudta, hogy ez igaz, éppen az ő javaslatára nemsokára két kincstárnoka is lesz az udvarnak - de erről egy szót se!, ebben a parázs hangulatban...

A nádor úgy tett, mintha nem tudná mindenki, hogy... Hát ezért jobb nem beszélni. Mert az általa egyelőre csak titokban szóba hozott leendő kincstárnok nem más, mint az ő „keresztfia”, kegyeltje, Fortunatus Imre, a Spanyolországból elmenekült és azóta kikeresztelkedett zsidó család sarja. Perényi Imrének kifejezetten érdemes volt csendben maradni a magyar nemesek előtt. Akik nem is titkolták, hogy német bérencnek tartják.

Mert egyébként hogyan is kapott volna német birodalmi hercegi címet egy éve, 1517-ben, s persze előtte, 1516-ban, Ulászló halála után hogyan lehetett volna tagja a régens tanácsnak a kiskorú Lajos fölötti gyámkodás céljából?... Perényi nádor és családja hivatalosan nem is hordta, nem használta a német hercegi címet, rosszul hangzott ez a magyar nádor rangja mellett.

Szatmári György, a volt veszprémi, váradi majd pécsi püspök felmentése nem okozott meglepetést. Tudta mindenki, hogy Bakócz Tamás bíboros helyére pályázik, ha egyszer Esztergomban váltást kényszerít ki a halál. S egyébként is, 1504 óta, csaknem másfél évtizede ő volt a kancellár, talán neki volt a legnagyobb hatása Ulászlóra, Perényi Imre nádort is ő jelöltette, választtatta meg. Mindenki tudta, hogy élete fő művének tekinti a Miksa és Ulászló között létrejött örökösödési szerződést, amelyen megállás nélkül dolgozott a kis Lajos megszületése, 1506 óta. Menjen Esztergomba, soha nem szerették. A nemeseket nem hatotta meg Szatmári úr pécsi építkezése, a díszes házak, a püspöki palota kibővítése, a székesegyház feltűnően szép oltára, a kancellár baráti kapcsolata hazai és európai humanista írókkal. Császári szolgáló ő is, mint Ulászló volt.

Szalkai László is jobbágysorban született - mint Bakócz -, egy varga fia. Persze mondjuk ki az igazságot: nemesi vér azért egy kicsit, hiszen az apja és családja tehetetlenül süllyedt nemesi rangból jobbágysorba. Mint annyi más. Ulászló a Dózsa-háború idején nevezte ki váci püspökké, mert nagyra értékelte munkáját éppen a kancellárián. És most ő a kincstárnok immáron két éve. Legyen kancellár, ha kell, legyen kit utálni Lajos helyett és mellett. Mert persze az új divat szerint reneszánsz főpap ő is, a politika, a hatalom, az udvari szereplés jobban vonzotta, mint egyháza, de ez így volt szinte minden Jagelló-főpapnál. Szalkai László is csak azért szerette egyházi tisztségeit, mert ebben biztos és nagy jövedelmi forrást látott, és ez érdekelte.

Egyházmegyéjét rábízta a segédpüspökre. Azért majd kíváncsiak lesznek még egyszer a nemesi küldöttségek, hogyan is vezeti a kincstárt Szalkai uram, mert abban mindenki biztos, hogy egy ilyen nagy és erős királyságban lehetetlen, hogy soha semmire sincs pénz, a legkevesbé a hadakra. És mos miatta kell ismét adóról tárgyalni, engedni? De mert a kancellár, a kincstárnok kinevezése a király joga... haditanácsa is éppen azokból áll, akik minden magas posztra úgyis egymást neve-

zik ki..., így valójában az országgyűlésnek a harag elfojtásán kívül nem is lehetett tennivalója a kancellár ügyében.

Az országgyűlés utolsó napján elterjedt a hír, hogy a király Újlaki Lőrinc herceget, a szerémi és macsói bánt bízta meg az országbíró szerepének ellátásával. Legyen. Lőrinc herceg apja a híres Újlaki Miklós horvát, szlavón, macsói bán volt, aki később betöltötte a magyar nádor, az erdélyi vajda tisztségét is, és mint a többé már nem létező, a török által megszállt „Bosnyák-ország” utolsó címzetes királya, részt vett Hunyadi János győztes harcaiban, s nála, az ő újlaki várában halt meg pestisben a nándorfehérvári hős, Kapisztrán János is, ott a sírhelye. Ilyen család sarja... legyen. Ezzel össze is állt az ifjú király teljes udvari hatalmi rendszere, s a köznemesek tudták, hogy semmi befolyásuk, ki milyen hatást gyakorol Lajosra és az országra. Azt el kell érni, hogy ők is ott ülhessenek képviselőik révén a királyi tanácsban, mert elviselhetetlen a főurak hatalmi összpontosítása - így távoztak augusztus elején Tolnárról, egyben készülve a szeptemberi országgyűlésre Bácsban.

Mely eleve és előre fegyveresnek nyilvánított. Hadiügyekről is kellene már szólni végre, villogjanak a kardok! Szent Mihály napján, szeptember 19-én egy hónapra tervezve gyűltek össze a rendek elvileg teljes létszámban.

-Kérem a rendeket az ország védelmét komolyan venni - adta meg az alaphangot a király. - Nem véletlenül ültünk össze itt lent délen, Bácsban. Tőlünk kétszáz kilométerre naponta fenyegeti határainkat, várainkat, földjeinket a török. Bár szerződéses béke van közöttünk és ezért nem kell háborúra számítani, kipusztulnak a déli vármegyéink, menekül a lakosság, rengeteg szerb keres nálunk védett helyet. Hogyan gondoskodjunk tízezrekről? S az elpusztított földekről? Hogyan lássuk el katonáinkat? Alig lehet várvédőt találni, fizetett zsoldost szinte egyáltalán nem. Váraink falait évtizedek óta nem újítjuk fel.

Óriási zaj támadt. A királynak ilyenben nem volt része, kijelölt nevelőire pislogott. Brandenburgi természetesen nem szólhatott, elszabadult volna a pokol.

-Ki herdálja el a királyi jövedelmeket?

-Miért üres mindig a kincstár? Hol van az évi 200.000 arany? Vagy 300.000?

-Hol van az arany-, ezüst- és rézbányák jövedelme? És a vámoké?

-A városoké?

-A sóhivatalok temérdek bevétele?

-A királyi birtokoké? Mátyás alatt is ezek voltak a jövedelemforrások, mégis hatalmas serege volt, a fekete vitézek, s nem kellett koldulnia nemzetétől...

-...illetve ha kért, adtunk, mert tudtuk, mire megy: az ország védelmére!

-De mire megy most?

Bornemissza János és Tomori Pál katonái szorosabbra vonták a gyűrűt a király körül. Kardok repkedtek a levegőben. Persze tudta mindenki, hogy ez csak hangos

hivalkodás a köznemesség részéről, de meg kellett mutatni nekik, hogy szükség esetén a felség a fenség. A budai várkapitány szólt hozzájuk:

-Tudjuk, mit kell tennünk, most tértünk haza a végekről. A lyukak szinte tátongának a védelmi rendszerünkön. Nem ez a megfelelő idő a felelősök keresésére. Most várvédő katonákat kell keresnünk, ezrével!

Szalkai Lászlót teljes hangorkán fogadta. Főleg, mikor előterjesztette a nádorral közös javaslatát:

-A királyi kincstár olyan súlyos feladatok előtt áll, hogy kettőre kell emelni a kincstárnokok számát. Nagy nemzetközi tapasztalatai miatt javasoljuk az új, a másik helyre Fortunatus Imre uramat, ezt a kiváló...

Most már tényleg suhogtak a kardok. Senki nem értette a másik szavát, üvöltött mindenki.

-Tolvajra bízni a pénzt?

-Milyen pénzt? Nincs is pénz! Már útközben ellopják!

Egy teljes hónapig fárasztották egymást a király, fő- és közrendjei. A nemesek végül elértek némi engedményt. Az országgyűlés után a király minden alkalommal meghívja ülnökként a köznemesség kiválasztott képviselőit a királyi tanácsba, s e küldöttek fele, csakúgy, mint a haditanács főúri tagjainak fele mindig Budán legyen, a királyhoz közel, hogy bármikor ki lehessen - és kelljen - kérni a véleményüket.

Az országgyűlés éppen a végéhez közeledett, amikor külön meghívás nélkül, az utolsó napokban egyeztetve megjelentek Bács várában és mezején a török szultán küldöttei. Közvetlenül érkezésük előtt Tomori Pált küldte eléjük a királyi tanács, mondván, a fogarasi kapitánynak vannak a legnagyobb tapasztalatai e téren. S lehetnek is, mert mire a török küldöttség a király elé járult, meglepő és nagyon békés javaslattal állt elő, kezükben egy pontos térképpel:

-A padisah öméltósága azt javasolja a magyar királynak, hogy hosszabbítsuk meg a közöttünk fennálló fegyverszüneti megállapodást újabb öt évre. Egyetlen feltételünk van, de ez nyilvánvaló: a jelenleg is elért, vagyis a korábbi évtizedekben a harcok során kialakult helyzet sértetlen marad.

-Mit jelent ez, bég urak?

-Boszniában a mienk marad minden eddig meghódított terület Szrebernük központtal, amely 1464 óta az oszmán birodalom része. És persze a mi várunk marad Szendrő, amelyet még 1459-ben foglaltunk el.

Az országgyűlés minden tagja értette, hogy a harapófogó két éle továbbra is nyitott marad, s bármikor zárásra is készülhet. Hiszen így a török javára az egész délvidék ellenőrizhető lent, a Száva alatt, ha keleten Szendrő, nyugaton Szrebernük sértetlenül s a jelek szerint örökké a szultán kezében marad. Nyugtalanságra éppen lett volna ok, Bornemissza kapitány nem is maradt szótlan:

-Nehéz eligazodni a szultán szándékain - szólt a király előtt a török küldöttekhez.
- Most békével jönnek. De alig két hónapja, hogy az önök délvidéki alakulatai váratlanul Nándorfehérvár alatt gyűltek össze különböző irányokból, és nem is volt kétséges a szándékuk: megpróbálták rajtaütésszerűen elfoglalni a magyar királyság legfontosabb várát. Erre mi a magyarázat, bég urak?

Az országgyűlés felhőrdülve hallgatta a budai parancsnok szavait. Elment a nyáron a fülek mellett a török támadás híre? Hát itt tartunk? Bajba kerül az ország biztonsági kulcsa, és még csak riadalom sem támad? Nyílt dühvel tekintettek a török tárgyalókra. A szemfényvesztés, a török ámítás eddig is híres volt, most azonban közvetlen és megdöbbenő.

-Kérjük a budai királyt, ne értsék félre a nyári támadást. Az semmiképpen sem tükrözi a padisah, Szelim szultán szándékait. A boszniai pasa saját döntése volt, szeretett volna érdemeket szerezni e vakmerő és átgondolatlan támadással. Mi komolyan gondoljuk a tartós fegyverszünetet.

Megerősödtek a kételyek az ország távoli vidékeiről érkezett küldöttekben. Már csak az nem volt világos, hogy a királyi udvar baljós titkolózásában, vagy a török ámításban kételkedtek inkább. Ezekkel fegyverszünetet?...

-Amikor jöttek, mindig elkergettük őket Nándorfehérvár alól. S nem csak a nagy Hunyadi János! 5 évvel ezelőtt, 1513-ban is megtámadtak minket, s akkor is visszaverde őket Sárkány Ambrus bán és a várvédelem, szétkergette őket a vár közelében, még mielőtt célhoz értek volna. Nincs mitől félnünk - harsogták a nemesi küldöttek minden irányból. Béke ide, béke oda, a török támadni fog, de mi visszaverjük.

-Urak, ne feledjék, hogy az elmúlt évtizedekben mindig is a béke- és fegyverszüneti megállapodásaink teremtettek nekünk nyugalmat - érvelt Szalkai László. - Az ország minden erejét lekötne a háborús feszültség, a harci készség.

-Valóban - vette át a szót Perényi Imre nádor. - Ulászló korát a béke jellemezte, és ennek fontos része volt, hogy 1495-ben és 1503-ban, 1511-ben is békét írt alá a törökökkel...

...és Corvin János harcban szerzett érdemei, a török elleni győztes csatái 1501-1503 között nem számítanak? - kiabálták minden irányból.

-És áruló volt és az is maradt mindenki, aki azzal kábít bennünket immáron sok-sok éve, hogy a Habsburg-Jagelló keresztházasságoknak az volt az értelme, hogy biztosítsa Magyarországnak a Habsburgok által közvetített német segítséget a török ellen. Ez hazugság. Nincs mitől félnünk, pontosan tudjuk ezt csaknem másfél évszázada, a 14. század vége óta vívott harcainkban...

...Magyarországon a török soha nem gázol át! - Nem, nem, soha! - csaknem húsz-ezer nemes rikoitozta egyetlen nagy szólamban a győztes érzést.

-Tisztelt Rende, Felség! Nincs más választásunk. Aki nem érti mai kényszerünket a törökkel való harc elkerülésére, az azonnal vonuljon katonai kíséretével, annak összes költségét vállalva Nándorfehérvárra, a hatalmas falak között alig lézenge-

nek a zsoldosok, kell oda az új erő. S ha majd egyszer visszavesszük a Száva vidékén, a Szerémségben, Boszniában, amit évtizedekkel ezelőtt elvettek tőlünk, akkor mondhatjuk, hogy nem kell fegyverszünet többé. De tisztelt nemesi rendek, jöjjenek azonnal, ha úgy gondolják, hogy éles a kardjuk és erős a karjuk...

... én jómagam készen állok - Tomori Pál hangja nagyon erősen dörgött, de a néma fogadtatás miatt visszhangtalanul bomlott el a sorokban.

A király élénk kíváncsisággal tekintett új ismerősére, talán már kedvelte is. Most azonban nem maradt más hátra, mint a gyűlés berekesztésével egyidőben aláíratni a török ajánlatot. Legyen hát rajta Tomori neve alul! ...

-Vajon miért akarta a szultán, hogy egy egész országgyűlés, egész Magyarország tudja meg: nincs mitől félni, az oszmán birodalom szándékai békések? - fordult Bornemissza Tomorihoz útban Buda felé. - Éppen az elmúlt 4 évben hódította meg a fél világot. Elég lenne neki a köves Bosznia déli része?

-Altatni akarnak bennünket! - s ez olyan nyilvánvaló a két derék vitéz számára, hogy hangosan felnevettek. - Most akkor kell nekünk Habsburg-szövetség, vagy nem?

-Ez már eldőlt a házassággal, Tomori uram. Egy házasságról pedig mindig csak utólag derül ki, hogy jó volt-e...

Kellene már egy jó feleség

A fogarasi kapitány életében többször látott kardélre hányt fejeket, mint feleségen női szoknyákat közelről, mert ezt még egyszer sem. Különösen érzékennyé vált hát az élete a szép, a gyengéd iránt. És bár látta már, hogy a királyi udvar egyre inkább számít rá, és a jelek szerint már nemcsak az esetleg lázadó nemes urak megfékezésében, a király biztonságában, hanem katonai, hadjáratokban szerzett tapasztalataira, vezéri képességeire is - amit eddig még sohasem sikerült kipróbálnia, hiszen csupán csatákban vett részt. Az, hogy az ő dolga a király iránti teljes hűség, s nem a nemesi viszálykodók támogatása, egyértelmű volt számára eddig is. S érezte, hogy részvétele - a király meghívására - a rákosi, a budai és most a bácsi országgyűlésen felébresztette Lajos érdeklődését új kardforgatója iránt.

Budáról haza sietett Tomori. E szó neki ugyan egész Magyarországot jelentette, de most szűkebb hazájába, birtokaira, Borsodba igyekezett. Barátjával, Tornallyay Jánossal összefogva régebben Lórántfy Tamás uram fiaitól bő háromezer forintért megvette azok két falvát a birtokkal: Abodot és Boldvát. És annyira megszerette a saját gazda szerepét - s tudta, hogy ebben az országban a birtok számít -, hogy Ambrusházi Márton özvegyétől is megvette annak Darnak faluban található birtokát 1510-ben.

És a gyarapítás nem állt meg: egy éve, 1517-ben unokatestvérével, István fia Lőrincz-cel megvásárolta Felsővadászt, szintén Borsodban, ahol régről vannak ott kisebb birtoktesteik Berkeszten, más családtagoknak Boldogkőn, Ambrusházán. Nagybatyja, István vitte a legtöbbre a családból a múlt század végén. Szepesi alis-

pánnak választották, s a gróf, Szapolyai István, majd János vajda megtette Tomori Istvánt erdélyi alvajdának is, a székelyek pedig a vajda nyomására alispánnak választották. De Pál úr családi ágának fő, szeretett helye Borsod és Abaúj maradt.

Így, ide igyekszik haza, látni a sajátját. Családja egyébként a környéken, Abaúj vármegyében található Tomorban letelepedvén arról kapta a nevét. A család több ága gyarapodott az ország más-más tájain, egyikük Gyulafehérvár környékén, a másik a Szepességben, innen ismeri egyébként eredetileg a szepesi grófokat, a Szapolyai családot is. Címere, a koronából kinövő egyszarvú az ő közvetlen őseinek, a tomori ágnek az ismertető jegye. A birtokok persze összekapcsolták őket is a felvidéki urakkal, a Csetnekikkel, a Putnokikkal, innen a barátság a Tornallyayakkal is.

Büszke a családjára, nekik köszönheti, hogy tanulhatott, s műveltsége is segítette abban, hogy fiatal korában a királyi udvarba kerüljön Bornemissza kapitány mellé. S most Budáról így, ide igyekszik haza, látni a sajátját. Bornemissza úr mára nagy ember lett, igazi főúr, bár a zászlósorak sorában csak az utolsó, de azért pozsonyi gróf, alkincstárnok, már Ulászlótól is jókora birtokokat kapott ajándékba. S a fiatal királynak ő az első számú nevelője, gazdag, fukar, igazi, hatásos parancsnok. Mindenki úgy sejtí, hogy előbb-utóbb Bornemissza János kiszorítja a király mellől Brandenburgi Györgyöt is, az idegenszívűt - a harmadik gyám, Bakócz Tamás megteszi ezt saját magát illetően, hangja már csak lelki kérdésekben hallható az udvarban. Bornemissza hamar észrevette fiatal hadnagya jártasságát a gazdálkodásban, a pénzügyekben, a kardforgatásra pedig bőven volt lehetőségük a paraszt-lázadás leverésében. Jutalmul Munkács kapitánysága mellé neki adta az erdélyi kamarák főfelügyelői tisztét is, ami igen magas jövedelemmel jár.

Férfiak hazája egy bizonyos kor után ott van, ahol az asszonyuk van. De neki, Tomori Pálnak nincs. Illetve talán mégis? A szíve gyorsabban viszi haza, mint a lovai. A Tomorik egyik Borsod-vármegyei birtokát, Velezd falut a Sajó folyó éppen elválasztja a jó barátoktól, a Putnokik Gömör-megyei Putnokától. Addig-addig járt Tomori Pál Velezdre, hogy beleszeretett az egyik Putnoki-lányba, úgy, ahogyan az ember feleséget szeret magának. Szerez is, de főleg szeret. Tomori Pál eljegyzési gyűrűket visz magával, legutóbbi útján bejelentette őszinte szándékát.

Hidegre, jegesre fordult az idő, mire - fejében a bácsi gyűlés hangjaival és a kéte-lyekkel, hogy mire számíthatnak a török részéről - hazaért birtokára.

Az úton úgy döntött, hogy Felsővadászon építtet egy nagy házat, talán kastélyt, Perényi nádor olasz építészei bizonyára vállalnák, s értenének ahhoz is, hogy erő-dítmény-jellege is legyen. Putnok határában furcsa érzés fogta el. Nem csak az út volt fagyos, hanem a levegő is - néma csend ült a falu fölött, s egyre nyomasztóbbá vált, ahogy az uradalom közepére ért a kúriába.

Azonnal felfogta, hogy itt gyászolnak. Belépve sápadt arcokat pillantott meg, Putnoki uram lépett elé, kezét tördelve:

-Jókor is jött, Tomori uram, meg a legrosszabbkor is. Anna lányunk, az ön jegyese két napja elhunyt, betegsége erősebb volt az életnél. Még láthatja őt egy percre,

mert végső búcsút kell vennünk tőle, lassan indulunk a temetőbe. Boldogan készült arra, hogy az ön felesége lehet, gyermekei anyja...

Elesuklott az öreg Putnoki hangja. Tomorié meg se jött. Állt némán, lábai remegtek, mint aki alatt mindjárt meggyújtják a máglyát. Itt égett porrá szépnek remélt jövője. Kopár volt az élet eddig szerető feleség nélkül, most már az is marad: a kard az ő élete párja, nem az ölelés. Hona van, de nincs otthona.

Miksa császár

6. év - A Habsburg-sas karmai, 1519

Gyanús béke - s a szerzés alattomos diktatúrája

Hamarabb elért a szomorú hír Budára, mint maga Tomori Pál. Abaújból, Borsodból nemesi családoktól érkeztek a hírek a kapitány úr jegyesének váratlan haláláról, s még aggasztóbbak arról, milyen erősen leverte ez Tomori urat. El sem akarta hagyni névadó faluját, Tomort, és feladta álmait Felső-vadászi új kúriájáról. Bandukolt benne az élet, annak csak a jele. Bornemissza János budai várnagy, Lajos király fő nevelője érkezettnek látta az időt, hogy királya melletti másik „fiát”, Tomori Pált is végleg átemelje a köznemesek világából az udvar közepébe. János úr bejelentette a királynál, hogy a jövőben inkább a pozsonyi grófi címének és feladatának kívánna megfelelni, gyakran meglátogatva a Duna-menti - és Bécshez közeli - Pozsonyt, ezért lemond budai várkapitányi teendőiről, viszont, ha az uralkodó engedi, magánál is jobb embert javasol oda: Tomori Pált. Ekkorra a király önkéntelenül is tudta már Bornemissza vágyát, hiszen szemmel látható volt, hogy az öreg kapitány milyen nagy erővel építi kedvenc tisztje, egyben hű familiárisa, Tomori Pál jövőjét. Mire tehát Budára érkezett Tomori úr 1518 végén, kezébe is kapta a király pecsétjével ellátott kinevezését - senki sem kérdezte, akarja-e, de ez nem is volt fontos kérdés. Örüljön, hogy a király akarta...

Ezzel egyben hatalmasat nőtt Tomori Pál befolyása. Neki kell megteremtenie a királyi udvar, a palota biztonságát, a király védelmét minden helyzetben. S most már nem lesz mögötte Bornemissza János védő szárnya. Ott lesz viszont Brandenburgi György és kiterjedt udvartartása - tucatnyi lebzselő követ, tanácsnok a nyugat- és dél-európai fővárosokból, német hercegségekből... csupa intrika, gáncs, egyéni érdek, feszültség. Megannyi gát, amelyekkel Tomori úr úgysem tud - s nem is akar - megbirkózni.

Még el sem foglalta posztját teljesen, mikor gyorsfutár hozta a gyászhiért: meghalt I. Miksa német-római császár, Lajos király gyámja, a magyar ügyek igaz gondnoka, a fiától, a spanyol királytól-királynétól származott unokái, Károly, Ferdinánd, Mária és további két gyerekéről gondoskodó atya. Európa ura - bár erről mást gondolt a francia király, a pápa, az angol király, és főként a török szultán.

És hogy Ulászló király hagyatékán, valamint fia, a 13 éves Lajos király uralkodásán még nagyobb rés támadjon, ugyancsak az év elején februárban meghalt a fő hazai támasz, a magyar-osztrák, azaz Jagelló-Habsburg örökös szövetség fő végrehajtója, Perényi Imre nádor. Eljött végre az idő a köznemesség számára, hogy megerősítse hatalmi pozícióit a külföldi érdekekkel s az annak alávetett királlyal szemben.

Nem oda Buda! - ha nem is most kiáltotta ezt a főnemesség, de most ismét érvényt akart szerezni többször is kétségbevont hatalmának. Mert bár Werbőczy 5 éve elfogadott Hármaskönyve a nemesi egyenlőségről beszél, ki gondolná komolyan báró és kispap azonos jogait. A hatalom megosztása csak addig kívánatos, ameddig nem kell megosztani...

-Mindnyájunk érdeke, hogy az országot egyetlen központból irányítsák, mert különben elvész a sok érdek között. Ami ezekben az években játszódik az országgyűléseken, az a Szent Korona szégyene! - dörgött Szatmári György pécsi püspök, akit megtartott titkos kancellárjának Lajos... bár rossz nyelvek szerint Lajos nem is tudta, hogy mekkora a püspök udvari hatalma... ő, smások döntöttek a király helyett

A jelenlevő urak Szapolyai Jánosra néztek, erős bizonytalansággal. Ha valaki egy másik központ kiépítésén fáradozott az elmúlt évtizedben, akkor az éppen ő volt, az erdélyi vajda, a Dózsa-háború leverője, a legnagyobb hadsereg ura. És nem mellékesen a kis- és középnemesek kedvelt pártfogója a királlyal szemben, vezérlő uruk - még akkor is, ha ezt a háttérben megbújva szervezte. Rossz néven veszi-e János vajda, hogy a király körül tömörülő legfőbb bárók és főpapok őt is szeretnék felhasználni - felkérni - egy új, zárt szövetség, liga létrehozására? Mindazok, akikkel eddig szemben állt vagy akiket megvetett... leginkább például a részeges temesi bán, Báthori Istvánt, akit nem egészen öt éve attól mentett meg, hogy Dózsa seregei rágyújsák Temesvár bástyáit...

-Miksa császár halálával ür támadt az európai uralkodói rendszerekben, fél év is eltelhet, míg a német birodalom választófejedelmei Wormsban új császárt választanak. S hogy kit, nem tudhatjuk - vette át a szót Frangepán Gergely, a Délvidék veszélyeztetettsége miatt egyre nagyobb jelentőséggel bíró kalocsai érsek. - Ha Magyarország nem akar kicsúszni az európai játsz mákból, itthon egységet és erőt kell mutatnunk. Világossá tennünk, hogy a király mögött állunk...

... és ennek kifejezésére megszüntetni a báró urak és a főpapi rend között bármely rivalizálást... nem tesz jót az országnak, ha a magyar rendek egyik fő ereje Rómára tekint, a másik pedig német földre küld titkos üzeneteket... - szólalt meg Várdai Ferenc erdélyi püspök. - Én is szorgalmazom a szövetségünket. De vajon tényleg számíthatunk-e Szapolyai uramra?

-Senki sem vonhatja kétségbe családom hűségét a mindenkori király iránt - csattant fel a vajda. - Ha Lajos király és a Korona érdekei veszélyben volnának valaha is, rám mindig számíthatnak.

Báthori István gróf, temesi bán gyanúsan hallgatott. Kettőjük között sohasem állhat vissza a bizalom azóta, ahogyan éppen Dózsa támadása alatt majd leverése után megleckéztette és megalázta őt a vajda. Báthori úr akár itt is hagyhatná faképnél e beszélgetést, hiszen számára nyilvánvaló a vajda hazudozása. Mégsem teheti. Szüksége van minden hangra, kézre, erőre, szóra, aki, amely közelebb viszi őt régen melengetett álmához... igen, Perényi Imrét pótolni kell a nádori székben valakivel... Róma, Worms nem az ő ügye. Ő Budára tekint. Márpedig ha ellenséges érzései miatt nemet mond akár Szapolyaira, akár erre a szövetségre, soha nem lehet nádor.

-Ne csak védjük Lajost, a defenzíva nem hatásos fegyver. S aki védekezni kényszerül, eleve gyengébb pozícióban van - fejtegette a mindig ravasz, kétszínű Báthori István. Mert esze volt bőven. Már régen leírták volna őt a főurak, ha nem lett volna mindig valamilyen nem várt, agyafűrt tanácsa számukra. Báthori maga is megle-

pődött, milyen kíváncsian hallgatják a többiek. – Szent István koronáját hordva a mindenkori magyar királyt tekintsük Európa egyik igazi, meghatározó felségének, s ne megtűrt gyermeknek, aki most „árva” maradt Miksa után. Fontos mindnyájunknak, hogy keressük és szélesítsük királyunk európai helyét. Végére lengyel, cseh, magyar királyi utód, ő most egész Európa, s Habsburg Mária férjeként a német birodalom része. Ne részeg kismesek kurjongatásaival foglalkozzunk - bor és nagy hang mindig lesz -, hanem azzal, hogyan lépünk fel az európai sakktáblán.

Szapolyainak fele annyira sem volt éles esze, mint a temesi bánnak - viszont kétszer nagyobb volt a kardja s négyszer a serege -, most azonban váratlan gyorsasággal, a többiek előtt megértette, mire gondol a bán. Előterbe nyomni Lajost az európai vákuumban, s aztán lesz, ami lesz. Okos ötlet, a vajda számára mindenképpen. Ha Lajos megerősödik, ebből rá is jut. Ha pedig meggyengül, az az ő ereje lesz - és szabad kézzel nyúl maga is új európai szövetségesek után. Mert neki Magyarország kell, trón, korona. Az a szövetséges, aki ehhez viszi közelebb. Most azonban még nem olyan idők járnak, most a hűségnyilatkozat a fő irány, és a magyar rendek egységes fellépése. Mert ha gyengének látja őket a változó Európa, kipenderülnek mindnyájan a centrumból.

Azt azonban világosan látta Szapolyai, hogy a főurak bármikor becsapják őt, mert félnek tőle, az ambícióitól. Bakócz kiesett, hamarosan meg is hal talán, de a többiek féltékenyen őrzik minden lépését és bármikor elárulják.

-Báthori István gróf úr bizonyára arra gondolt most, hogy a védekezés helyett lépünk offenzívába királyunk európai helyzetét illetően.

-Úgy van, Szapolyai gróf úr helyesen értelmezi - motyogott a temesi bán. -Egészen pontosan arra gondoltam, hogy szerezzünk európai szövetségeseket ahhoz a javaslathoz, hogy Jagelló Lajos cseh és magyar királyt fogadják el jelöltnek a császári trónra.

Szapolyait leszámítva mindenki elhűlten nézett a másokra. És rögtön fel is melegedtek... hát persze, kártyát kell előhúzni a játékban!

-Javasolom, küldjünk delegációt Rómába, és szerezzük meg a Kúria támogatását Lajos király jelöléséhez - örvendezett azonnal a kalocsai érsek, Frangepán Ferenc.

-Én pedig Velencében tudok elérni hasonló kapcsolatokat. Nem biztos, hogy sikerrel járunk, de miért ne!? - reagált lelkesen az erdélyi püspök, Várdai Ferenc. Azonnal csatlakozott hozzá a pécsi püspök, Szatmári György, akinek városa különösen jó viszonyt ápolt az olasz fejedelmekkel, városokkal.

-Főurak! Aligha tagadhatjuk le: mi itt most azért szövetkeztünk, hogy visszavessük a köznemesek törekvéseit az országgyűlésben és részvételi szándékaikat a királyi tanácsban. Ebből úgyis lesz még bajunk bőven, tetemrehívás a Rákos-mezőn. De van ellenszer, sokféle. Íme, az egyik. A köznemesek fő hangadója egyre inkább Werbőczy István. Bizzuk meg őt az itáliai tapogatózással. Ezt úgy értékelik majd, hogy bevonjuk a nemesi rendet az ország legfontosabb ügyeibe. Ha pedig balul sült el, hát... mi nem tehetünk róla... - zárta le a diskurzust Báthori István. Szapolyai

csendben bólogatott. Azt azért nem tehette meg, hogy végtelen cinizmussal éppen elárulja köznemesi táborát a főurak kedvéért, és még a vágóhídra is küldi egyik fő támaszát, Werbőczyt és kíséretét. Mert hát Istenem! Ragyogó ötlet Lajost császárnak javasolni - még ász is lehet belőle egy játszmaiban -, de senkinek sem használ a jövőjét illetően, ha róla szólva az európai uralkodói udvarokban hangos kacagással emlegetik a nevét: a budai dilettáns.

Így kapta a Hármaskönyv tudós szerzője, a sikereit komolyan vevő és azokból egyre inkább politikai ambíciókat tápláló középnyemes, Werbőczy István azt a megbízatást, hogy még az év tavaszán, tehát azonnal induljon Rómába, Velencébe, akár Firenzébe is Lajos császárrá választásához szövetséget keresni... Máig sem értik a beképzelt velenceiek, hogyan gondolta ezt a támogatást a magyar köznyemes, aki megengedte magának a sértést, hogy a velencei nagytanács színe elé járulva magyar nyelven szóljon Leonardo Loredano dózse előtt. István úr a magyar büszkeségét és hazája önálló értékeit kívánta ezzel kifejezni - a dózse és a nagytanács tagjai viszont úgy vélték: jól van, jól van, de akkor miért nem maradt otthon...? Ott ezt jobban értékelnék, nem? És hogy Lajos, a császár...?

Szapolyai János örömmel nyugtázta magában, hogy két fő ellenlábas, Bakócz Tamás és Brandenburgi György még csak meghívást sem kapott a magyar főrend titkos egyeztetésére. Oka lehetett volna aggódni, hiszen új ligájuk a jelek szerint kiszorítani igyekszik az ő köznemesi táborát, de a vajda magában fontolgatás nélkül legyintett. Ez csak egy formai szövetség, jelentősége az ő szempontjából csupán annyi, hogy egyelőre nem tudják kihagyni őt a szoros egyeztetésekből. Márpedig hamarosan nádort kell választani. És ki tudja, mit jelent Lajos királynak Miksa halála - ki lesz a következő úr Európában? ...

A császár temetéséről hazatérve a serdülő - immáron 13 éves - király utoljára osztotta meg nézeteit Brandenburgi Györggyel. Lajos kezdte zsigereiben érezni, hogy számára hátrányos ez a kapcsolat, és sorsa közvetlenül mégis inkább a magyar nemességtől függ, nem pedig külföldi gyámjaitól. Mintha zsugorodna az ország jelentősége a világban... - vagy talán mégis... éppen ezért kellene sokkal inkább támaszkodnia új rokonságára, a Habsburgokra... s hagyni tülekedni a magyar rendeket a nem létező konc körül...?

-Hihetetlen, hova jutottak a Habsburgok az elmúlt fél évszázadban, különösen Miksa császár e negyed századában. Bámulatos volt látni a temetésen Miksa uralkodásának zászlait, a jelen levő hercegeket, királyokat.

-Ő volt az első uralkodó, aki egyszerre állt a Habsburg-ház élén és a NémetRómai Birodalom csúcsán. Felsorolni is lehetetlen azokat a címeket, rangokat, hódításokat, amelyeket saját maga elért, illetve amelyek felesége révén gazdagították uralkodásának körét. Tanulni kellene tőle, Felség! - rajongott Brandenburgi György. - Ő maga lett a saját erejéből német király, s maradt Ausztria főhercege, Stájerország, Karintia, Krajna hercege, nem beszélve arról, hogy már 1490-ben megvásárolta Zsigmond osztrák főhercegtől Tirolt és Elő-Ausztriát, s ugyanekkor - kihasználva Mátyás király halálát - visszaszerezte magának és családjának Bécset is. Így aztán apja halála után ő lehetett az első, aki - valamennyi Habsburg-birtok öröklésével és

kiegészítésével - családja alatt egyesítette a most már nyugodtan birodalomnak is tekinthető Habsburg-birtokokat.

-Házasodni nemcsak én tudok, volt kitől tanulnom - nevetett fel Lajos. - Miksa felesége révén lett Burgundia, Brabant, Limburg, Luxemburg, Alsó-Lotharingia hercege, Flandria, Hollandia, Zeeland, Artois, Hennegau grófja. Vajon mit hoz nekem és fiamnak a házasságom Máriával?

-Felség, talán a megszerzett területeknél is fontosabbak voltak Miksa lépései a tényleges európai hatalom birtoklására. Most csak a franciáktól kell tartania, akik kétségtelenül teret nyertek egyes itáliai részeken és Svájc önállóságának hatására is. Nem kétséges, hogy most, Miksa halála után utódának a francia király lesz a fő ellenfele, a fő hadszíntér pedig Itália, s csak akkor számíthat sikerre, ha erősen maga mögé tudja állítani a német birodalmat. És bárki lesz is az utód, sokat köszönhet Miksának, aki 1508-ban lerázta magáról a sok évszázados függést a pápától - azzal, hogy megszerezte a pápa jóváhagyását és immáron tehát két évtizede érvényesen választott római császárnak tekintheti magát, kibújva az alól, hogy a hagyományok szerint a pápa koronázza meg, vagyis tőle „kapja” a koronát. Ezzel a Német-Római Birodalom és mindenkori császára szabadabb kezet kapott az európai hatalmi játszmákban.

-Azért nem csak siker koronázta útját. Fia, a kasztíliai király, Burgundiai „Szép” Fülöp - amúgy igen csapodár! - már régen meghalt. Történetesen éppen abban az évben, 1506-ban, amikor én megszülettem. S most a német választó-fejedelmeknek az unokák közül kell választaniuk. Ki ne tudná, ha én nem, milyen terhei vannak annak, ha egy gyerek fejére kerül a korona?

-Miksa unokái nem gyerekek, felség, s ön sem az már. A legidősebb, Károly 20 éves, Ferdinánd 3 évvel idősebb önnél, s az ön felesége, Mária is hamarosan felnő. Ha latolgatnom kellene, hogy ki lesz a császár, nehéz helyzetben volnék. Már három éve, a spanyolok királyválasztásnál is dönteni kellett a két Habsburg-herceg, a Miksa-unokák közül, ki legyen az: Károly, aki az idősebb báty, de ő a Németalföldet, a németeket ismeri jól, vagy Ferdinánd, aki fiatalabb, de ő egész életét a spanyolok között töltötte, őt szeretik igazán Madridban. Mert akié a spanyol trón lett - Károlyé -, az akkora birodalmat mondhat magáénak, hogy meggyőzheti a német választófejedelmeket: mellette és vele egyesítsék erőiket.

-És akkor ide kerülhetne talán Bécsbe az én sógorom, Ferdinánd, Anna nővérem férje, persze csak ha Károly lemond az ő javára az osztrák örökös tartományokról? Kettőnké lenne a Duna-medence, Közép-Európa?

-Felség, Ferdinánd, mint esetleges leendő osztrák főherceg semmiképpen sem lehet azonos rangban önnel, cseh és magyar királlyal - ravaszkodott, hízelgett Brandenburgi. - És ha Mária eljön végre Budára, ha tényleg gyakorolhatják házasságukat, akkor ön itt olyan európai udvart alakíthat ki magának, amilyennel csak kevés uralkodó büszkélkedhet. Magyarország része lehet a bámulatos Habsburg-rendszernek.

Lajos ez utóbbi mondatot nem szívesen hallgatta, bár tudta és szerette annak iga-

zát. Érezte azonban, hogy ez az a mondat, ami mindig is éket ver közé és a magyar nemesség tízezrei közé. Habsburg-sas karmai Magyarország felé nyújtogatva...? Hogyan néz ő szembe ezzel a váddal? De vajon miért kellene szorongania emiatt? Ha a Habsburg-házból választanak császárt nyáron Wormsban, bárki is legyen az, befolyása közvetlenül kiterjed Spanyolországra, Csehországra, Magyarországra, Lengyelországra, Itália nagy részére. Van olyan hatalom, amely ezt fenyegethetné? - és ő ehhez a családhoz tartozik... Igen, kell neki a saját nádora!

Tomori kapitány, az udvar hadnagya

Tomori Pál némi büszkeséggel vezette a palota tróntermébe a török küldöttséget. Saját ügyességének is köszönheti, hogy éppen ő tárgyal a törökökkel évek óta, járt Isztambulban is, és pontosan ismeri hódító törekvéseiket. Szerencsére nem itt, Magyarország közelében, hanem Szelim szultán hadjáratainak fő irányában, az ázsiai-arab világban. A Földközi-tengeri terjeszkedésük miatt pedig fájjon Velence, Genova és a pápa feje.

Amit most a török küldöttség hozott magával, az maga a béke. Tomori ugyan nem hisz annak tartósságában, de fontos a fegyverszünet a Portával mindaddig, amíg meg nem fogalmazódik az új európai szövetségi rend Miksa halála után. Tomori úr nem véletlenül örül a török delegációnak, hiszen azt a megállapodást hozták el végső királyi pecsétért, amelyet ő maga, Tomori kapitány látott el névjegyével tavaly a bácsi országgyűlésen.

Most Szelim szultán jóváhagyásával érkeztek vissza. A szultán teljhatalmához kétség nem fér. Még egy ilyen látszólag kevésbé jelentős ügyben is el kellett nyerni az ő egyetértését minden szóhoz, amit a békek eléje vittek Bácsból. Ha Lajos király aláírja, akkor újra vissza kell majd vinni hozzá, hogy világos legyen: a végszót ő mondja ki.

Kétség nem fér hozzá, hogy Magyarország érdekelt a hároméves békekötésben. Határain nem tudja megerősíteni a védelmet, európai támogatásra most, e zavaros helyzetben egyáltalán nem számíthat, a kincstár üres. A főurak bandériumai katonailag jelentéktelenek, és nem is számol senki az országot érintő fenyegetettséggel. Béke minden áron!

A szultán nem kér sokat. Lehetne mohóbb is, folytathatná a felmorzsolásnak azt a lassú, Magyarország számára gyötrelmes technikáját, amelynek révén egyre északabbra, a Dunáig tolja balkáni határait, s nyomul Horvátország és az Adriai-tenger felé is. Akár komoly támadástól is lehetne félni, s lám: mégsem kell. Békéjéért annyit kér a szultán, mint Bácsban is: ismerje el Buda a törökök boszniai hódításait, Szrebernik központtal történt katonai-hatalmi berendezkedését. Ezt elismerni egyszerű: hiszen tenni ellene aligha lehet.

Hol van a magyar királyság a hódító erejű hadjáratoktól? Ha tehetné, Szendrőt hódítaná vissza - de ez is kizárt. Meg kell szokni a helyzetet, hogy Szerbia régóta nincs többé, katonailag pedig a török csapatok a magyar határoktól kőhajításnyira állnak – milyen jó, hogy békésen! Ulászló király stratégiája is ez volt, s lám hány

évtizedre bevált, immáron a negyedik kezdődik: a status quo megőrzése, a háborúskodás elkerülése. Senki sem veszi észre ezen idilli állapotban, hogy milyen régen horkol az ország védelmi képessége.

Tomori Pál kedves barátját, felföldi ismerősét, Thury Gábor urat kérte maga mellé hadnagynak. Hont megyéből szólította az udvarba a derék vitéz család fejét. Középtúrról származván születése helyéről kapta a nevét is a család évszázadokkal ezelőtt, csakúgy, mint a Tomorik Tomorról. Azonos táj, észak, rebellis vidék, de ennek vége. Gábor úr apja, Thury Miklós mesélte a fiának, hogy őseik már az Árpád-korban is nagyszerű vitézek voltak, a név is kötelez. Így is volt, Thury Miklós sok éven át szolgált Mátyás király híres seregében, részt vett a husziták elleni harcokban, Morvaországban és Sziléziában - természetesen Boroszló elfoglalásában is -, és komoly tapasztalatokat szerzett a török elleni hadjáratokban is Mátyás uralkodásának elején. Thury Gábor fiatalabb volt Tomori úrnál, éppen arra alkalmas korban, hogy jó kapitány váljon belőle is, ha követi az új budai várparancsnok, a testőrség vezetőjének tanácsait, életpályáját... leszámítva a házasság kudarcát... de ettől nem is kellett félni, Thury úr olyan ember volt, akiről tudni lehetett: fiúra vágyik ő is, hogy kövesse az ősök útját, a harcot, a haza védelmét.

-Országgyűlés kezdődik májusban, egyszerre Budán és a Rákos-mezőn. Thury uram, nagyon alaposan fel kell készülnünk. A kis- és középnemesség fenyegetőzik...

Thury Gábor először nagyot nézett. Most került az udvarba, és mindedig úgy vélte, hogy ő is, Tomori úr is a kis-, vagy középnemesek népes, több tízezres táborába tartozik, róluk, önmagukról mond most elmarasztalást Tomori kapitány?

-Igen! - kapta el hadnagya pillantását Tomori. - Mi itt most nem nemesek vagyunk, hanem a király kapitányai. Nem bandériumok tagjai, hanem az udvar védelmezői. Nem vármegyei küldöttek, hanem őfelsége kinyújtott kardja. Ha az ember ezt vállalja, akkor nincs többé lehetősége mérlegelni. Aki az udvarba lép, csakis királyát szolgálhatja.

Thury Gábornak ismeretlenül csengtek ezek a szavak. Soha nem volt ilyen helyzetben. Apja is Ulászló országgyűlésein, s az utóbbi években ő maga is vármegyéjének nemességét képviselte, s közismert volt, hogy az északi, északkeleti országrészből érkező delegációk mindig is hevesen bírálták az udvaroncok szerepét eljátszó főúri rendeket, s ha kellett, a királyok döntéseit is, főleg a Habsburg családi kapcsolat kialakításában.

-Tomori uram! S ha ezzel gondjaim volnának?

-Azokat már régen Felsőtúrrban hagyta - nevetett Tomori. - Aki vitéz, az nem lamentál. Nincs egyszerűbb, mint az Urat és a királyt szolgálni. Istent és a hazát. A többi csak handabanda, szükségszerű szájjáratás, akárhonnan is jön. Mert van egy rendező elvünk, ez pedig a Szent Korona. S nem a mi dolgunk megítélni, hogy billeg-e annak a fején, akiére rátettük. Mert az az igazi nagy baj, ha leverik róla.

Thury Gábor csendben hallgatott. Érezte ő is pontosan, hogy mennyire méltatlan

a sok bohóckodás az országgyűléseken, hiszen teljesen mindegy, mit akar elérni a nemesség, úgymint kijátszható, ha hazamennek: akkor ugyanis ismét a saját főuraikhoz tartoznak, oda húznak, azok mondják meg, mitévők legyenek. S ha semmi haszna az országgyűlésnek, minek oda járni - ebben igaza lehet Tomori úrnak. De hogy ő védje meg a királyt saját társaival, a köznemesekkel szemben?! - ez nagyon idegenül hangzott Thury Gábor nemes uramnak. Viszont nem állhatta Tomori Pál szűrő tekintetét, csendesén bólintott: győzött a magyar királyság az ő szívében is. Ki kezdhethné ki annak egységét?

-Gábor uram csak most, a hívó szavamra érkezett Budára. Nem ismerheti az előzményeket. Mert Lajos király az elmúlt két-három év tanulságai alapján nem bízik az országgyűlésben...

...vagyis a magyarokban...

...és nem kockáztat semmit. Alig néhányan tudjuk, hogy a mostani országgyűlés zendülése ellen katonailag is felkészült. Az itthoni urakban sem bízhat teljesen. Ezért egyrészt a várakból csapatokat vont össze ide a királyi palotába. Másrészt mint cseh király Morvaországból, valamint a lengyel király unokaöccseként Lengyelországból összesen ezer zsoldost vezényeltetett ide. Ezt persze senki nem tudja, mert a közrend árulásnak tekintené. És feljöttek Budára a hozzá hű köznemesek is. Thury uram, itt nem babra megy a játék. A király épségét semmi sem veszélyezteti, a legkevésbé egy nádorválasztás, amelyen meglehetősen gyanús módon gyülekeznek az erdélyi vajda szószólói...

...

A közrend megyei képviselői ugyan a Rákos-mezőn ütötték fel sátraikat, de majdnem példátlan módon, mintegy erejüket fitogtatva, egy-egy delegáció a királyi vár közvetlen közelében, a budai oldalon telepedett le. Egyre gyakrabban követelték, hogy a király közvetlenül is fogadja őket, erre szól a felhatalmazásuk a vármegyék részéről. A lehangosabbak megpróbálták behatolni a várba, egyelőre sikertelenül. Azt skandálták, hogy Lajos jöjjön a Rákos-mezőre, tartsák meg ott a nádorválasztást, úgy, ahogyan mindig. A király viszont vonakodott engedményt tenni, ragaszkodott ahhoz, hogy itt, Budán kerüljön sor a nádorválasztásra. A köznemesek azzal érveltek, hogy ennél sokkal egyszerűbb és igazságosabb, ha a király maga szólal fel a Rákos-mezőn, s királyi üdvözlétei után egyenesen és világosan előterjeszti, ha meri, hogy ő úgy döntött: Báthori István grófot jelöli nádornak.

A nemesi követek feldúltan tértek vissza a pesti táborba, jelentvén társaiknak: a király világossá tette, hogy ugyan az országgyűlésnek a joga a nádor megválasztása, ő mást nem fogad el e posztra. Elvégre ki dönthetné el nála jobban, hogy kit lát alkalmasnak arra, hogy mindenben képviselje őt ország s világ előtt? Május 25-én iszonyú erejű hangon már-már zendülés támadt az országgyűlésben. Lajos kénytelen volt megerősíttetni a katonai állásokat a budai várban. Ezzel lezártnak tekintette az ügyet, nem akart részt venni a választás kutya-komédiáján. Hisz mi más jöhetne ki e szédelgésből? Nincs más jelölt, hogyan is lehetne nélküle? Ő viszont megmondta. S most érezte igazán okos dolognak, hogy márciusban üdvözölte a

főurak és főpapok új ligáját Szatmáritól Szapolyaiig. Majd ők elintézik a saját nemeseikkel...

Két nappal később, május 27-én délután szokatlan zaj zavarta meg a palota előterét. Legalább két-háromezer nemes gyűlt össze a kapuk előtt, mindnyájan a Rákos-mezőről jöttek, illetve csatlakoztak hozzájuk azok is, akik eleve itt táboroztak, provokálva a király testőrségét. Kardokat villogtatva, a titkos kancellár, Szatmári György nevét átkozva gyülekeztek a palota bejáratánál, követelve, hogy azonnal jöjjön ki a király és hallgassa meg őket, tárgyaljon velük, mert fontos közlendőjük van.

-Addig innen nem tágitunk! Az országgyűlés küldött bennünket. A király köteles meghallgatni a követelésünket.

-Milyen országgyűlésről szólnak önök, tisztelt urak? - fogadta őket a kapu előtt a kancellár helyettese. - Az országgyűlés nem egyik vagy másik csoport, hanem a gyűlés, a maga teljességében, oszthatatlanul. Csak úgy, együtt vannak jogai. Menjenek vissza és válasszanak nádort - ezt üzeni a királyuk.

-Nekünk már van jelöltünk! S a király köteles meghallgatni. És eljönni az országgyűlésbe és elrendelni az igazságos választást.

-Szapolyai János lesz a nádorunk! Őt akarjuk - ezt harsogta egyre nyíltabban az egész tömeg. - Vajda urunk az egyetlen tisztességes magyar úr, senki mást nem fogadunk el. Küldjék haza a grófságába Báthori Istvánt, kujonkodni - harsogta a dühödt csoport.

-Csak Szapolyai, senki más!

A kancellár képviselője tanácstalanul vonult vissza. Ez már nem az ő szintje volt. Az őrség bezárta a kapukat, mire a nemesek kövekkel kezdték dobálni, a jelek szerint azok betörésére készülve. Tomori Pál kérdően nézett helyettesére, Thury Gáborra, s látván bizonytalan arcát, maga lépett a vársereg élére. A kaput kinyitatta, a tüzérség a parancs szerint ágyúkkal lőtt a lázongók irányába - a fejek fölé -, s Tomori mintegy ezer lovasával, leghűbb, sokszor kipróbált embereivel kinyargalt, s szorította vissza a kaputól a küldötteket. Akik elképedve nézték, mi történik. Mi? Hogy Tomori Pál, s mögötte Thury Gábor? Az ő vérük? S hogy mi? Katonákkal, lovasokkal rontanak rá a magyar országgyűlésre? Mert ők az országgyűlés! Nem a kinevezett kancellár! Az lehet csak nádor, akit ők megválasztanak.

Tomori katonáinak lovai nem ismerték ezt a szabályt. Sodorták le a domboldalon a kétségbeesetten hátráló vármegyei küldötteket, akik villogtatták ugyan kardjaikat, mégsem voltak annyira biztosak jogaikban, hogy oda is vágtak volna. Mert a nemesi vér akkor igazán értékes, ha bent folyik az ereken. Tomori először a várárkokban, majd egészen a Duna-partig szorította a fejvesztve, ijedten menekülőket, ott farkasszemmel néztek egymással, de a nemesek részére innen már nem volt választás.

-Szapolyi lesz a nádor! - újra és újra elhangzott a feljajdulás, de látva, hogy ennek itt semmi értelme, sötétedéskor a nemes urak beszálltak a csónakokba és áteveztek a Dunán.

Tiltakozását kifejezendő a király másnap meg sem jelent az országgyűlésben. Mivel hallotta, hogy ugyanaznap reggel az előző nap még a vár kapujánál lázongók sok más elégedetlenkedő társukkal együtt felszedték sátraikat és elhagyták az országgyűlést, Lajos tanácsadói biztosra vették, hogy a vármegyék még ott maradt küldöttei megválasztják Báthori Istvánt. Szapolyai János úgy tett, mintha mi sem történt volna, mintha neve el sem hangzott volna, viszont mások előtt nem kis gyanúba keverte magát azzal, hogy sietve elhagyta Budát. Nyelte a keserűségét. Előre eltervelt puccs lett volna a lázadás a várban, majd annak tovaterjedő hatása a Rákos-mezőn, és végre a régóta várt helyzet: Mátyás után most az ugyancsak erdélyi Jánost emeli a vállára a köznemesség, s biztos pontot talál a nemzet magának az egyre nyomasztóbb külföldi beavatkozás, a Jagelló-Habsburg összeesküvés ellen.

Mert ha Anna hercegnő keze nem is kerülhetett az övébe, a vajda azt remélte, hogy a köznemesség nagy része az ő kezében van. Tenni azonban nem tett semmit sem nyíltan, megbújt, várt, semmit sem kockáztatott egyértelmű fellépéssel, mert a nádorválasztáson is félt - az újabb Jagelló kikoszarazástól, ezúttal a királyi öcskös részéről. Amíg ő az uralkodó, a Szapolyai név „Hallgass s maradj?”

A kapitány a lázadás leverése után döbbenten látta, érezte, hogy milyen sok német, osztrák követ, tanácsadó, léhűtő tartózkodik az udvarban. Egymás után jöttek hozzá gratulálni a győzelemhez, köszönetet mondani a maguk s a király nevében. Tomori is, Thury is szomorú szívvel fogadta az üdvözlőbeszédet. Bérenc lett ő is most, udvari kegyenc, nem történt más, mint hogy szétverte sajátjait a külföldi betolakodók javára? Soha rosszabbul nem érintette harci siker. Gyávának is érezte magát, hiszen mi ellen küzdött ágyúval, karddal? Nagyra nyitott szájak ellen... ami elég szégyen egy vitéznek.

-Mi dolgunk lehetne más? Védni a királyt. Bajban, rosszban is. Nem nekünk adott meg a választás - dohogott vigasztalanul. Tomori úr azonban nemcsak a karddal, hanem a pénzzel is tudott bánni, közismerten. Ezért teljesen természetesen vette át a sok drágaságot, ajándékot, amit a főuraktól, a külföldiektől kapott győzelmeért: arany kupákat, ezüst tálakat, színezüst tányérokat, keleti szőnyeget, zacskószámra aranytallérokat. Hiszen a birtok pénzbe kerül. Főleg mert ugyancsak a hála jeleként a király megnövelte az ő Fogaras környéki birtokait is adományként. És mert az elmúlt fél év újabb vigaszt is hozott a magányosan élő vitéznek: a tél vége óta új szerelmet, egy gazdag vidéki özvegy személyében. Házasság vár Tomori Pálra, kettős győzelem kényeztetési tehát...

Amilyen szépen alakult a két erdélyi nemes, a vajda és a budai kapitány sorsa az év első felében, úgy gyűltek sötét felhők fölöttük szinte azonnal nyáron. Alig ért haza Szapolyai János békésnek vélt hátországaiba, az ő „királyságába”, Erdélybe, megmutatta a sors, mit szán neki trón, hercegnő, nádori tisztség helyett. Megint a székelyek! Pedig akár saját maguk is intézhették a dolgaikat, joguk van hozzá, a vajdának semmi dolga nem lenne velük. De van. Ismét egy lázadás.

A közsékelyek, az egyszerű szabad emberek, a dolgozók felkeltek saját „uraik” ellen - s persze mivel nekik uraik nem lehettek, szabad embernek nincs ura, hanem ahogyan nevezték saját feljebbvalóikat -, a primorok ellen. Vagyis a székely

előkelők ellen. Akik úrként viselkedtek mégis. Megpróbálták elnyomni, adóval terhelni, birtokaikban csorbítani saját székely embertársaikat, a közszékelyeket. Akik szokás szerint kardot ragadtak. Népszerűtlen feladat ez a vajdának, nem először: leverni a lázadókat. De most már nem volt kéznél - mint korábban - Tomori Pál, a fogarasi kapitány, mert ő éppen Budán veri szét a nemeseket.

Bár ne tette volna ez utóbbit Tomori. Mert ha arannyal fizettek is neki, több bánatot és bút kapott az udvartól. Megbecsülés helyett visszaküldték Fogarasra, mondván, hogy az ő vitézségére a harcmezők közelében van szükség, itt most már rendben mennek a dolgok Budán. Gyászt vitt magával Erdélybe, rettenetesen. Mert bár elfogadta sorsát, vigasztalta volna magát új feleségével, vitte volna őt is Fogaras várába, még el sem indult Budáról, hogy útközben megtartsák az esküvőt, futár jött s jelentette: Ne induljon, nincs miért. Választott feleségjelöltje váratlanul meghalt...

Ki büntet ilyenkor? Ember vagy Isten? S melyik hol van? Egy éven belül két leendő feleséget, két családot, két új életet veszített el, miközben egész életében arra várt, hogy végre megpihenhessen két csata, lázadás, portya között. Ha Isten büntetni akarja bármiért is, legyen, szövetséget köt vele. Nyíltat és világosat, hogy ne is büntethesse többé: mert a szerzeteseket nem lehet büntetni.

Az ő életük maga az áldozat. Vajon van értelme a hazának, ha nincs benne házad? Van értelme a hazának, ha ott az Isten üldöz? Arra vágyott Tomori, hogy megszerezze az egész életére szóló feloldozást. Szerzetes lesz és vezekel. Bűneit nem ismeri, de a büntetés mértékéből ítélve halálosan súlyosak lehetnek - Isten szemében... Ő azt is látja, ami nincs... Nemcsak mindent lát, hanem a mindenséget... Ami a semmi is.

Tomori Pál Esztergomba utazott. Ki akarta faggatni a Szent Ferenc-rend szerzeteseit életükről, hitükről, a zárdai életről. Mindenekelőtt azonban felkereste a beteg bíborost, Bakócz Tamást, aki - bár hivatalosan még a király nevelője volt - évek óta alig járt Budára. Tomori személyesen ismerte Bakócz Tamást Dózsa György kereszteseinek hadba indulása kapcsán. Haragjuk egymás iránt kölcsönös volt, hiszen éppen Tomorinak kellett véresen szétvernie a Pest alatt összegyűlt, és már hadjáratra indult parasztsereg visszamaradt egységeit, akiknek közben a király hazatérését parancsolt.

Bakócz természetesen még védte volna a keresztes hadjárat jogosultságát, de azok felkoncolása világosan megértette vele, hogy szembekerült a királlyal, Ulászlóval, s nem állhat ki többé sem a keresztes hadjárat, sem a sereg mellett. Néhány hónappal később, 1514 júliusában magába süppedve hallotta a híreket a keresztesek kegyetlen kivégzéséről, köztük a váradi csata következményeiről: itt Tomori katonái verték szét a felkelőket s akasztották őket minden fára.

-Elmúltak a véres idők, bíboros uram, a lelkemben béke van. És az országban is. Nincs rám többé szükség a hadakban, s éppen 1514 óta érzem, s éreztem imént is, az országgyűlés nemesi lázadásának szétverésekor, hogy én, a magyar nem ölhetem a másik magyart kíméletlenül, még akkor sem, ha királyi parancsra teszem.

-Így van fiam. Van magasabb parancs is, Isten szava a lelkiismeretünkön keresztül hallik. Éppen most küldte, nekem ajánlotta az elmúlt hónapban Bécsben megjelent könyvét Taurinus István gyulafehérvári kanonok. Talán ismeri is őt, ők fohászkodtak Dózsa György kivégzése közben. Könyvét latin nyelven írta, sajnos a mi magyar nyelvünk még úgy látszik alkalmatlan a történetírásra, vagy csak az egyházfik ragaszkodnak a latinhoz annyira...

“Stauromachina, id est cruciatorum servile bellum”. Súlyos számvetés ez a könyv a mi 1514-es belső háborúnkról. S vigaszt is jelent nekem, kérem Tomori uramat, tanulja meg belőle, hogy a tetteink számítanak, s nem az, ki mit akar állítani rólunk a saját pillanatnyi érdeke miatt... Tudom, hogy méltatlanul bánnak önnel ezekben a hetekben. De ne keseregjen. Megtalálja az igazságát, ha bátran, erős hittel és szívvel keresi. Engem is besároztak a Dózsa-felkelés miatt. Pedig Isten látja lelke-met, a legtisztább szándékokkal szerveztük e szent háborút a török barbárság ellen, Krisztus nevében. És mi lett belőle? Tehetek én az izzó gyűlöletről urak, kismesek, városi polgárok és jobbágyok között? És arról, hogy elveszítették tiszteletüket és fél évezreden át érvényes hűségüket a magyar királyság, a Szent Korona iránt? Vajon ugyanolyan tisztán csillogott Ulászló király, vagy most éppen fia, Lajos fején, mint első, szent uralkodónkon? Sárpöttyök kerültek a színaranyra, szemét a tűzzománcra.

Tomori döbbsen hallgatta a bíboros fáradt hangját. A magyar állam és egyház egyik vezető személyisége teszi ezt a célzást a Jagellókra, az uralkodó családra?! Pontosan érezte azonban - és ez fáj a királyhű szívének -, hogy nem jönne a szájára tiltakozó szó. Mert vele is miért és hogyan bántak el éppen...?

-Öreg koromra hozzám fordul egész Európa minden humanista írója, nekem ajánlott könyveivel. Örömöm teljes ettől annyi bánat mellett is. Bizonyára híre ment az új esztergomi kápolnának, meg is mutatnám majd távozása előtt, a reneszánsz remeke. És talán még nem is hallott róla Tomori úr, de az általam kiadatott graduále egész Európa közvéleményét meglepte.

Tomori mélyen hallgatott. Fogalma sem volt, miről van szó. Van itt több minden is, talán fenséges dolgok, aminek híre eljut Európába, de Budára nem? Ezt érdemli az agg bíboros az udvartól, a léhűtőktől, a jöttmentek által megszabott hangulattól?

-Bíboros uram, azt sem tudom, mi az a graduále, bocsásson meg.

-Nem is az ön dolga ez, kapitány uram. És már nem is Budáé. Nem Mátyás ül ott... A graduále miséken elhangzott énekek gyűjteményét jelenti. És elmondhatom, hogy ez a két kötetes, ugyancsak a reneszánsz kor egyik alapművének tekinthető kódex jelenleg a világ legnagyobb kódexe. Együtt dolgoztak raja az én míveseim itt Esztergomban, s a zágrábi püspökké kinevezett unokaöcsém, Erdődy János is, aki szintén sokat áldozott a kódex megrendelésére. Meg is mutatom, íme... A két kötet összesen több mint egy mázsa, 110 kilogramm, lapjai általában 70-80 centiméter magasak, szélesek. Minden lapja egy-egy nagy, egészséges juh bőréből készült pergamen, bőrkötésben vasveretekkel. Az első kötetben összegyűjtöttük a teljes egyházi év ünnepeinek énekeit, úgy, ahogyan azok itt, Esztergomban, a Szent

Adalbert-székesegyházban elhangzanak mindig is, ez az úgynevezett esztergomi rítus. A másodikban Prágai Szent Adalbertnek szentelve rendszereztük a szentek ünnepeinek énekanyagát. Tomori uram, ennek van értelme, nem egymás tépésének, zúzásának, és ebben az örök dicsőségben rejlik az emberi szépség, nem az aranytallérok csörgetésében.

Tomori magában elmosolyodott. Mindenki ismeri Bakócz mohó kincsgyűjtési hajlamát egész életében. Míg ő, Tomori Pál össze tudna számolni 4.000 aranytallért, addig Bakóczét tízszeresére, 40.000 aranyra becsülik, ami a királyság egész éves bevételének egyötöde. Egyetlen kézben. Miből is telt volna kódexre, kápolnára - és a Dózsa-seregek etetésére, ellátására a gyülekezéskor? Bizonyára ő ma Magyarországon leggazdagabb embere, a király koldus hozzá képest. Tomorinak eszébe jutott, hogy valaki még az ő csekélyke vagyonára is azt mondta, hogy ha összevetnék azzal, ami a kincstárban jelenleg található, ő győzne fölényesen... micsoda szégyen, Magyarország. Pedig ő nem is akart szerezni mindenáron. Csak törekedett rá.

-Említettem a könyveket, melyeket nekem ajánlanak szerte Európából. Volna mit tanulnunk ezekből. Most jutott el hozzám kalandos és megtisztelő úton egy új, Rómában megjelent könyv a mi szent püspökünk, Gellért életéről. Néhány éve a csanádi egyházmegye egyik plébániáján találta meg a kéziratot Gyulai Kelemen szőrényi püspök és csanádi kanonok...

-...nagyon jól ismerem a püspök urat, majdnem szomszédok vagyunk Fogarásról, és tavaly is találkoztam a nevével, amikor felmértük a délvidéki országrész felkészültségét egy török támadásra... Mert atyám, el kell mondanom, baj van...

-...hát igen! Ha a keresztes hadjárat tényleg a török ellen indulhatott és indult volna, talán más lenne a helyzetünk... ami most lehangoló, mert aligha hihetem, hogy a pápa valaha is újabb keresztes háborúra hívja Európát mellénk... Szóval a Gellért-életrajzot egy ismeretlen szerző írta több száz évvel ezelőtt. Most Giulio de Simone megszerezte, bizonyára megkapta Gyulai Kelemtől és kiadta a legnagyobb elismeréssel adózva Szent István királyunk államának és Gellértnek, a püspök úr pedig azonnal elküldte nekem személyes ajánlással. Hogy miért hozom ezt szóba? Mert ha nem térünk vissza István királyunk szervezett államához, Gellért püspök tiszta hitéhez, ha kufárok veszik körbe az uralkodókat szerte Európában, Magyarországon is, ha pénzre váltja mindenki a hitet és a becsületet, ha egymás ellen vagyunk, az országnak vége. Ami most van, csupán álnok barátságok csendje, a szerzés diktátorai kötik saját békéjüket

Közben átértek az esztergomi székesegyház új kápolnájába. A vörösmárvány terem szinte árasztotta az új erőt. Több mint 20 éve készen van már...

-1506-1511 között, bámulatos gyorsasággal felépítette az olasz mester, Andrea Ferrucci. És olyan gyönyörűen sikerült, hogy őt bíztam meg a fehér oltár elkészítésével is, ez éppen most ért véget, csodálatos carrarai márványból. Íme a latin felirat, magyarul ezt jelenti: „Erdődi Bakócz Tamás esztergomi bíboros Isten anyjának, Szűz Máriának építette kegyelettel az 1507. évben.” De bevallom Tomori úr, önző is vagyok. Azt szeretném, ha itt temetnének el, sírhelyemnek is építtettem a kápol-

nát. Itt élek 1497, érseki kinevezésem óta, immáron csaknem negyed százada. Ha nem veszi dicsekvésnek kapitány uram, Mátyás királyt megfigyelve tanultam, hogyan legyen az ember a szépség mecénása, s most talán én vagyok ebben a legállhatatosabb. Ez az első centrális alaprajzú, antik jegyeket hordozó székesegyház az Alpoktól keletre, és persze a legjelentősebb reneszánsz alkotás Közép-Európában. Örömmel látom, hogy terjed tovább északi, felvidéki, szász városainkban.

-Én nem értek ezekhez, bíboros uram. Csak azt tudom elmondani, amit most itt érzek. Engem szíven ragad ez a..., hogy is fogalmazzak... igen, ez a teljes, hibátlan egység, ami a kápolnából és az oltárból kisugárzik. Ez, amit az egész életében keres az ember. Amit keresne a mi országunk is, ha tehetné. De most nem ilyen a helyzet, valamiért, az okát nem tudom. Talán a szerzés, az örült gázolás azért, hogy a másé az enyém legyen. Azt hiszem Tamás úr, hogy ez az egész a legszebb lezárása az ön pályájának. Nem is az önének... annak, amit mi magyarok szeretnénk hinni, gondolni a bíborosi méltóságról, egyházunk fejedelmeiről. És az oltár! Nekem ez olyan, mint egy diadalív. Bizonyára ezzel is a saját életpályára akar emlékezni bíboros uram...

-...amit aligha vehet rossz néven bárki. Kire, ha nem magamra? Isten után! Ne legyünk farizeusok. Hatalmasok mellett élünk, hatalmaskodók között, és ha nem vigyázunk, törpévé taposnak bennünket. Az én kedves alakomat egyébként a közép-szoborfülkében láthatja, a Madonna-szobor. Alkotói azt mondják, él olasz földön egy nagy szobrász, Michelangelo, az ő vonásait hozták el ide a Duna-partra. Így van-e vagy sem, Michelangelo nevére is utal ott az oltáron a felső szférában - és az oromzaton is - az Angyali üdvözlés, mennybéli világunk. Áldja meg önt is Isten, Tomori úr. Úgy hallom, válságba került az élete. Nézzen mindig felfelé. Hallottam az ön csatáiról. Nekem most azt kellene tanácsolnom, hogy semmiképpen se vonuljon el a szerzetesek világába. A béke csak látszólagos. Tudok mindent a világról. Hogy csak kettőt említsek. Eljön majd az idő, amikor a napokban nyilván német-római császárnak megválasztandó spanyol király, Károly egyszerre kényszerül harcra két legyőzhetetlen hatalommal: a napról napra terjedő reformációval és a török európai térnyerésével. Jegyezze meg jól Luther nevét. Ez a ma még alig ismert pap lesz Károly császár fő ellenfele. S jegyezze meg ezt a mindenki számára ismeretlen nevet is: Kair ad-Din Barbarossa, vagy ahogyan a törökök nevezik ezt az egykori kalózvezért, Hajreddin Barbarossa. Kalóz? Milyen világ az, ha a spanyol királynak hatalmas hadsereget kell küldenie egy kalóz ellen? Mert az orra előtt lett a kalóz-fivérekből Algír szultánja... és Károly király tízezer fős serege is csak átmeneti győzelmet tudott aratni fölöttük. Néhány hónap alatt 34 genovai hajót raboltak el. Már-már hadiflottává erősödtek...

Tomori ekkor már kimeredt szemekkel figyelte, arca hitetlenkedést fejezett ki... mert az rendben van, hogy ő, a kapitány évek óta figyeli a Földközi-tengeri erőviszonyok megváltozását, köztük azt is, hogy Velencét, a genovai hadat, majd most már a spanyolokat is veszélyezteti egy... ki is? És most azt hallja, hogy ez az idős, harcteret soha nem látott bíboros egy kalózzal beszél? Aki a Földközi-tenger egyik legjelentősebb ereje...

-Ugye Tomori úr! Ön is figyeli! S mit látunk? Hogy egy volt kalózvezér éppen ezekben a hónapokban kiveri a spanyolokat Észak-Afrikából, elfoglalja a szigeteiket, s szultanátust alapít - ő maga pedig szultán lesz - Algírban. Európa déli részével szemben, a tenger túlsó oldalán.

Tomori magában kezdte nagyon tisztelni az öreg egyházfejedelmet. Szinte magától kitalálta, mivel folytatja majd Bakócz Tamás. Hiszen őt is ez aggasztja egész évben, ebben a császár-halálos, császár nélküli, helyezkedős évben. S sehol egyetlen fix, biztató pont.

-Igen, fiam, látom, hogy látja. Barbarossa „szultán” az elmúlt hetekben felajánlotta vére menő szövetségét Szelim török szultánnak, az igazi hatalomnak, át is játszotta nekik Algírt. Ha a török hadsereg kijön a Földközi-tenger fő tereire, akkor nekünk végünk. Mert miért is? Mert sem a pápa, sem az olasz városok, sem Károly, a spanyol király-német császár nem fog törődni Magyarországgal egyetlen percre sem a jövőben. Kizárólag arra összpontosítanak, hogy megvédjék fő kereskedelmi és hadi útvonalait a Földközi-tengeren. S a szultán éppen ezt akarja elérni. Mert ha így lesz, akkor egyszer csak megnyílik előtte Európa védtelen teste: a Balkán egésze, fel Magyarorszáig. Mi leszünk a felperzselt föld, gyeplő lesz az egész ország. Hát ezért olvasom én Gellért püspök életrajzát. Mert az a kor megalapozott valamit, amit mi most rosszul képviselünk. Árulóként Szent István iránt. Olvasom Gellértet, keresem az erőt.

Tomori súlyosan hallgatott. Miért kell Esztergomba jönni ilyen világos szavakért? Soha egyetlen hasonló mondat el nem hangozhatna a királyi haditanácsban, sehol Budán, pedig állítólag ott ül együtt az ország esze.

Néhány hét múlva a királyi várba befutott egy hír, amit ki örömmel, ki aggodalommal fogadott: Bakócz bíboros úr agyvérzést kapott, és állapota olyan súlyos, hogy többé nem tud részt venni az állami ügyek intézésében, s nem képes ellátni nevelői teendőit sem Lajos királyt illetően.

-Semmit sem veszítettünk - gonoszkodott fölényesen Brandenburi György Lajos királynak. - Ön hamarosan, jövőre nagykorúvá válik. S nem kell bajlódnia azzal a kellemetlen ténnyel és annak rossz hírével, hogy Bakócz bíboros urat bizony egyre kevésbé szerették saját egyházkörzetében is, rossz néven vették, hogy kétséges eszközökkel felhalmozott gazdagságát fejedelmeket meghazudtoló pompára, fényűzésre, önmaga dicsőítésére használta fel.

-Mindig jó lelki atyám volt, s a műveltségem jó mestere. - Lajos eltűnődött. - Bizonyára voltak túlzó hatalmi törekvései, de mire trónra ülhettem, ebből már semmit nem éreztem. Hiányozni fog. De ne temessük, az Úr meggyógyíthatja őt.

A világ nő, az ország zsugorodik?

Habsburg Miksa mindent megtett utolsó hónapjaiban, hogy rendezze unokái sorát, főleg a legidősebbét, Károlyét, aki ekkor, 1519-ben immáron három éve volt spanyol király - Kasztília társkirályaként és Aragónia királyaként, de a spanyolok számára mindvégig idegenként. A spanyol rendek csak nehezen adták meg azokat

a támogatásokat, amelyek - Miksa terve szerint - egyengették Károly útját a német-római császár, és ennek részeként a német király címének, rangjának elnyerésére. Pedig Károlynak már azonnal nagykorúsága elnyerésekor, 15 évesen, azaz 1515-ben megadatott az első uralkodói lépés: Burgundia kormányzója lett nagyapja kívánságára.

A spanyol rendek feltételeket szabtak: Károly nem emelhetette az adókat, és azokat csak az ország területén belül, hazai célokra használhatta fel. Mivel ifjúkorát Németalföldön töltötte s nem ismerte a spanyolokat, nyelvüket sem beszélte, valamint eleve ellenségesen fogadták az általa hozott seregnyi flamand tanácsadót, helyzete nem volt egyszerű. Miksa támogatásával azonban nem csak Burgundiát, hanem az aragóniai trónhoz tartozó Nápolyt is megszerezte, és elhitette leendő alattvalóival, hogy az általa képviselt anyagi gazdagság és európai kapcsolatrendszer elegendő lesz ahhoz, hogy megvédje Spanyolország érdekeit a Földközi-tengeren, valamint tovább terjessze hatalmát a világban a hódítások útján. Minden lépése egyben keresztezte a nagy rivális, az egyre erősebb Franciaország új királyának, I. Ferencnek a törekvéseit Európa irányítására. Károly tehát azt ígérte a spanyol rendeknek, hogy császárrá választása esetén erősebb lesz általa Hispánia is.

A cortes, a spanyol parlament még élesen emlékezett a két évvel korábban, 1517-ben a királlyal történt összekapásra, amikor is Károly megígérte ugyan a flamand tanácsadók eltávolítását és az adók csökkentését, ebből gyakorlatban semmit sem valósított meg. És bizony csúfos kudarccal járt az az ígérete is, hogy megtisztítja a Hajreddin Barbarossa nevű kalózvezér által vezetett hajórajoktól a Földközi-tenger nyugati medencéjét, Afrika északi partjait.

Ez az év nemcsak német császárrá választást ígért, hanem egyben kijelölte a spanyol király-német császár határait is, mikor 1519-ben Barbarossa - az egyébként is erős szövetségük után - kifejezetten átadta Szelim szultánnak Algírt, addigi független szultanátusát. Mert a „kalóz kapitány” nagyon is megtévesztő lekicsinylés, hiszen valójában óriási flotta fölött rendelkezett, az afrikai szárazföldön pedig tízezrekre rúgott katonáinak száma. Károly terveit megsemmisítették. Hajreddin Barbarossa Algír átadásával elnyerte a török ármádia, a gyorsan erősödő hadiflotta főparancsnoki tisztét is, s a kapudán pasa rangját élvezve a török döntések közepébe került.

Mivel az aragóniai szokások és törvények tiltották - Károlynak is - az ország adóforrásainak felhasználását külföldön, kiemelten fontos volt számára 1519-ben, Miksa halála után, hogy a rendek megszavazzák azokat a külön kereteket, amelyek felhasználásával - gazdagsága felmutatásával és sok előre bejelentett engedménnyel - megnyerheti magának a német választófejedelmeket. Akik számára kikövelt ígéreteket kellett tennie, mert hiszen egyáltalán nem lehetett biztos abban, hogy Miksa után újabb Habsburgnak nyújtják át a császári koronát, ezzel egyben Európa egyik legnagyobb családjává téve a száz éve még jelentéktelen osztrák főhercegeket.

Az ellenjelöltek között futott Bölcs Frigyes szász választófejedelem, II. Lajos magyar és cseh király, VIII. Henrik angol király, és természetesen bejelentette igényét I. Lajos francia király is. Az lesz a császár, aki többet fizet és több engedményt tesz

a hét német választófejedelemnek. Károly mindent megígért: a rendek nélkül nem hoz lényeges döntéseket, idegeneket nem ültet német birodalmi posztokra, a német földön és pénzből toborzott birodalmi csapatokat saját döntése alapján nem veti be idegen földön. Károlynak - kellő áttekintés hiányában - nem lehetett semmilyen képe a reformáció, Luther tanai erejéről és terjedéséről akár a választófejedelmek országaiban és saját uralkodói soraikban is. Buzgó hittel készült megvédeni a római katolikus egyház rendjét, uralma alapját. Annnyit azonban látott, hogy az ő fő ellenfele a francia király végtelen terjeszkedési vágya lesz, főleg Itáliában fogja veszélyeztetni a német és az osztrák érdekeket.

Wormsban 1519. június 28-án császárrá választották Miksa egyik unokáját, spanyol királyt, aki ezzel személyében egyszerre képviselte - és reményei szerint a franciák elleni küzdelemben egyesíteni is fogja - Németalföldet, Burgundiát, Dél-Itáliát, Spanyolországot az ugyancsak általa irányított osztrák örökös tartományokkal - és persze a fél világot, amelyet meghódítottak az elmúlt két-három évtizedben. Nincs ekkora hatalom a Földön - birodalmában éppen akkor kel fel a Nap, amikor a másik oldalon lenyugszik...

Déli végvárak

7. ÉV – Szulejmán álma, 1520

A kard és a lélek válsága

Nem maradt más kiút Tomori Pál számára. Az 1519-20-as évfordulót viaskodással töltötte. Érezte, hogy az élet őt karddal a kezében látja, így is született, ilyenné edződött. Magában hordoz azonban súlyos kudarcokat is, kiszemelt menyasszonyai elvesztését, az udvarban látható mellőzését. Zsigereiben érezte, hogy a dolgok nem jó irányban haladnak, a mohóság és a helyezkedés minden más elé lépett és a legfőbb teremő értékké vált. Így teltek az új év első hónapjai, kedvetlenül ténykedve Fogaras vagy Munkács várában, néha Budára látogatva céltalanul. A tavasz végén elhatározásra jutott.

-Hadnagy uram - szólt Thury Gáborhoz, aki a várőrségben maradt és az ő hű társának tűnt -, ne vegye rossz néven, de holnap beszélek a király őfelségével s beadom lemondásomat valamennyi katonai, világi tisztségemről.

Thury Gábor a meglepetéstől eltorzult arccal hallgatta kapitányát, példaképét, ahogyan magában elképzelte: az utolsó magyar lovagot.

-Isten engem nem a világi életre szánt, vagy ha igen, ott magamra hagyott. Ezért esdeklésül közelebb megyek hozzá. Eldöntöttem: beállok az obszerváns szerzetesek rendjébe és elkezdem az ismerkedést az ő életükkel - a reám váró élettel - a rend esztergomi kolostorában. Kereszt való az én kezembe, nem véres kard. Imakönyv és nem csatazaj. Soha nem hittem, hogy ezt mondom valaha is, de most mindennél világosabban érzem.

Thury Gábor még most sem tudott megszólalni, súlyosan hallgatott.

-Elmegyek messze innen. Ha egy magyar nem érzi, hogy szükség van rá Budán, akkor menjen messzire, mert különben örökké sérelmeket szenved. Márpedig itt a német udvarnokoké a fő szerep, az ő hangjuk számít. És azoké a főuraké, akikben maradéktalanul megbízik Lajos - de ez így nem igaz: akikben megbíznak Lajos tanácsadói. De Lajos tanácsadói éppen ezek a főurak és főpapok. Ők pedig természetesen megbíznak saját magukban... mit lehet itt tenni? Szűk, zárt kör emészti fel az udvar és egész Magyarország erejét. Hazánk határai csaknem védtelenek délen, bármikor szétnyílik, mint a rossz lányok teste. Nyugatról pedig kufárok, Fuggerek, birodalmi és családi diplomata k hadserege árasztott el bennünket. Egy egész éve tipródom azon, hogyan lehetne összeegyeztetni a bennem élő kemény katonát azzal az emberrel, akit sárba tiport az élet, aki így szükségszerűen elveszíti hitét. Mert család nélkül mi csak mártírok lehetünk, hősök nem. Karddal hiába próbálkoztam, marad a férfias önmegtartóztatás. Ott legalább nem fáj, hogy nincs szerető feleségem, otthonom. A cella éppen azt nyújtja, amit ígér: önmagunkat Isten imádatában.

-Kapitány uram. Ön soha nem lesz, nem lehet szerzetes, egy cella lakója. Ha igaza van abban, hogy veszélyben az ország, főleg a déli része, nem bújhat el - próbálta csitítani a háborgást Thury.

-Ön nem tudhatja, mi játszódott le a színpalak mögött az elmúlt hónapokban. Igen. Nyílt volna megoldás, hogy egyszerre legyek katona és Isten szolgája. Nemrégén, amikor meghalt egyetlen igazi hős vezérünk, a törökök ellen sikeresen küzdő Beriszló Péter horvát bán, kérvényeztem a királytól, hogy adja nekem a bán másik rangját, a horvátországi vránai perjel tisztségét. Mert akkor kard és Krisztus szolgálata elfért volna egymás mellett! A vránai perjel javadalmai közé tartozik a rhodoszi lovagrend javadalma is, igen dús évi jövedelem, amit nagyszerűen fel lehetne használni a török elleni felkészülésre, a horvátországi várak megerősítésére. Isten látja lelkemet, milyen erősen hiszek a kard és a hit egybekapcsolásában.

-De hiszen még mindig lehetséges, hogy a királyi tanács önt nevezi ki!

-Eldőlt ez is, ugyanúgy, mint leendő feleségeim sorsa. Meghalt... a király vagy a tanácsosai úgy döntöttek, hogy egy udvaroncra, egy csatát, harcmezőt soha nem látott úrra, az étékfogóra - az étékfogóra! -, Baráth Mátyásra bízva a vránai perjeliséget. Mert az ilyesmi jár annak, aki naponta a király közelében él, áll, ül, hízeleg. Mi ez, ha nem sértő mellőzés számomra, és teljes érdektelenség a haza védelme iránt? Nincs senki a haditanácsban, aki megértené annak a jelentőségét, mi történik velünk, ha a déli határainkon átgázol a török.

Thury Gábor kezdte megérteni, mi ment végbe az ő dicsőített, lovagszívű kapitányában. Katona nem foglalkozik ranggal! De méltatlanság, lekezelés nem lehet elfogadható bánásmód. Kezdte magát védtelennek érezni.

-Hadnagy úr - folytatta Tomori, mintha kitalálta volna Thury gondolatait. - Önt mindez nem érintheti. Ez az én személyes életem. Ha ma volna kihez hazamenni, nem így döntöttem volna. De önnek van. Hallom, megszületett a kisfia, Thury György „nagyuram” - derült fel Tomori. - Legyenek ők az ön életének a közepe. Akinek nincs családja, annak elveszik a hazája is, mert a végén csak martalóc katona lesz belőle... vagy szerzetes - dünnyögte Tomori. - Tudja, a spanyolok nagy királynőjének, Izabellának volt egy párját ritkító, hatalmas vitéze, hadvezére, aki kiverte a mórokat 600 évnyi uralom után és megteremtette annak a lehetőségét, hogy a kis spanyol - kasztíliai, aragón - királyságok nagy országgá egyesüljenek. Azt hiszem, hogy ezen hős lovag és hadvezér bátorságán és elszántságán múlt, hogy ma van egy igen erőssé vált, világuralomra törő Spanyolország. Ezt a lovagot és hadvezért úgy hívták: El Cid. Kíváncsi vagyok, hogy a Thury nemzetség is nevelje fel a saját maga, a magyar seregek El Cidjét. Legyen az ön fiából is... de nem, nem El Cid! Legyen nekünk egy Thury Györgyünk. Remélem, húsz év múlva ő lesz az.

Thury Gábornak könnybe lábadt a szeme. Ilyenre gondolni sem mert, de most, hogy hallja, miért is ne...? Ha fiú lesz, Györgynek hívják majd, azt már régen megbeszélték otthon, s így is lett.

-Aztán ha betanultam Esztergomban a szerzetesi élet legfőbb teendőibe, azért nem tétlenkedek itt fent a király, az érsek világában. Ebből elég volt. Megtudtam, hogy lent délen, Újlakon is van kolostora a Szent Ferenc-rendnek, éppen ott, ahol a mi Hunyadi Jánosunk hős társa, Kapisztránói János van eltemetve. Ma már zarándokhely, a hit, a vallás erejének és a honszeretetnek a legszebb emléke. Van-e nagyobb

példa, mint Nándorfehérvár másik hősenek élete, beleértve azt is, hogy ezért a győzelemért fel is kellett áldoznia magát, hiszen ugyanúgy tifuszban halt meg, mint Hunyadi? De előtte mindenkinél magasabbra emelte Krisztus szent keresztjét. Erre vágyom, Thury uram...

-Hiszem, hogy soha nem lesz ez így, vagy nem végképpen - sóhajtott Thury. - Nem tehetjük meg, hogy nélkülözzük egyik legtapasztaltabb katonánkat...

...túloz, hadnagy uram, de mit sem számít ez már!...

...pedig így van! Említette Beriszló Pétert és az ő vránai perjelségét. Amely perjelség része volt az ő veszprémi püspökségének. És egyben horvát bán is volt. Össze tudta egyeztetni a kardot a kereszttel, s viselte haláláig mindkettőt. Keresse meg ennek a módját, kapitány uram. Ismétlem, nem cellába szánta önt az Úr. S egyben el is kell kerülni Beriszló Péter tragikus sorsát. Legnagyobb törökverő vezérünket addig kereste, hajszolta, provokálta újabb és újabb harcba, ütközetbe a török, míg most, néhány hete, május 20-án Alsó-Szlavóniában, a Korenica-patak völgyében lesre csalták és megölték. Ki maradt most nekünk azok után, hogy igen... évek óta magára hagyta Buda Beriszlót? Dicsőítette, üdvözölte... és soha semmilyen érdemi segítséget nem küldött neki. Hagyta elveszni, miközben soha nem tudja pótolni... Hacsak önnel nem, Tomori uram.

-A ferences szerzeteseknek nem az a dolguk, hogy hadat vezessenek. - Megrogygiant Tomori válla. Lassú mozdulattal búcsúzott. - Tudja, kell El Cid! Én már nem. Majd a fia!

Amikor másnap tájékoztatta döntéséről régi barátját, Tornallyay Jánost, Tomori keserves perceket élt át. Régen látott vitéztől férfiúi könnyeket. Jövőjét azonban ez már nem változtathatta meg. II. Lajos tájékoztatása egyszerűbben ment, sem a király, sem Brandenburgi nem foglalkozott sokat a „100 közül 1” vitézzel. Egész udvaruk lázban égett, minden tanácsadó, udvarnok, külföldi követ nagy eseményre készült: nemrég jelentették a hírnökök, hogy már átlépte a határt és három nap múlva Budára ér a hatalmas uralkodó, Károly spanyol király és német-római császár küldöttsége. Céljukat már korábban tisztázták követek útján, a delegációt Sárkány Ambrus vezette akkor Toledóba: egyrészt elő akarták készíteni a tényleges házasságot és Habsburg Mária majdani megkoronázását, másrészt Károly tájékoztatni akarta „sógorát”, Lajost arról, hogy milyen segítséget tud - és nem tud - nyújtani a török ellen, ha...

A világbirodalom Budán

Károly küldöttsége egyszerre képviselte ugyanazon uralkodó, I. Károly spanyol király és V. Károly német-római császár mondanivalóját. Lajos jövőre, 1521-ben nagykorú lesz, és az udvarnak késznek kell állnia Károly szeretett hűgának, Máriának a méltó fogadására és majdani életére. Fel kell készülnie annak a sok száz német, osztrák, flamand, spanyol küldöttnek, tanácsadónak, kísérőnek udvari befogadására - egész életvitelük itteni megszervezésére -, akik részben Mária udvaroncai, részben a kibővült magyarországi kapcsolatok előhírnökei. Azok udvartartásával

együtt akár az ezret is meghaladhatja majd a betelepülők száma. Magyarország tehát készüljön fel, az európai szövetséget nem adják ingyen. Meg kell határozni azon kastélyok, várak sorát is, amelyeket királyi ajándéknak nyújtanak Márián kívül a fontosabb kísérlőinek is.

-Mint tudja felség, Habsburg Károly immáron 4 éve, hogy felvette a kasztíliai és aragóniai király címet, s azóta fáradhatatlanul dolgozna az ország fellendítésén. Nem titkoljuk, hogy ez sok gonddal jár. A Földközi-tengeri hadviselés a törökökkel... Ferenc francia király soha véget nem érő diplomáciai manőverei Burgundia visszaszerzésére, Nápolyt illető kalandjai... és a Hispániában éppen most kitört lázadás, nem kis mértékben az uralkodó ellenségei által felszítva... a szembenállás amiatt, hogy Károly királyunk neveltetésénél fogva nem beszél spanyolul, s császárrá választása, tehát tavaly óta el is vonja figyelmét a német föld... a tény, hogy Luther tanai rengeteg súlyos szakítással, óriási megosztással fenyegetik a birodalmat - nem soroljuk tovább, felség, hiszen a mondandónk lényegét kell itt közölnünk... A spanyol trón nincs abban a helyzetben, hogy önnek anyagi, pénzügyi segítséget nyújtson. És azt sem tudja garantálni, hogy elég nagy erőket tud küldeni a török előretörés megakadályozására, hiszen mi magunk is fenyegetettséggel nézünk szemben főleg Észak-Afrikában. De a Földközi-tengeri szigeteket illetően is. Ezért I. Károly spanyol király úgy kívánja és várja az ön felnőtt korúvá válását, hogy az egyben jelentsen szuverén, saját pénzügyi forrásokat igénybe vevő döntéseket a magyar királyság részéről.

Lajos elképedve hallgatta a beszédet, lényegét e néhány mondatba tömörítette magának. Hiszen mindeddig ennek az ellenkezőjét hallották minden európai fórumon. Ugy vélték, hogy Károly a világ legfőbb birodalmának élén élet, halál és országok, kontinensek ura. Csaknem egy éve eljutott Budára is a hír: Fernando Cortez hatalmas hódításokat hajtott végre az új kontinens középső részén. Fokozatosan terjeszti ki ott Új-Spanyolország hatalmát, elképzelhetetlen tömegű kincset, fűszert szállítanak Európába a hajók. Magellán elindult a Föld megkerülésére, új utakat kijelölve a világ hajózása - és meghódítása - számára, mindmáig arról jönnek hírek, hogy sikeresen halad előre az útján, bizonyára új világrészek, tengerek, óceánok felfedezése felé, olyan világrészekre, amiket eddig legfeljebb csak álmodhatott az emberiség. Ő ugyan portugál, de ha küldetése sikerrel jár, a mindenkinél hatalmasabb spanyol flotta az elsők között arathatja le a világ felfedezésének gyümölcseit. Miről beszél a követ?

-És V. Károly német-római császárként sem mondhat mást az ön új rokona, felség. Be nem látható következményei lehetnek annak, ha az egyházat elárluló Luther Márton tanai mögé olyan számban sorakoznak fel a német városok, arisztokraták, iparosok és tanítók, mint amilyen váratlanul elkezdődött. Károly király a végsőkig elszánt, hogy megvédi anyaegyházát, a római katolikus egyházat, ha kell, fegyverrel is. Ezért a Habsburg-ház számára végtelenül fontos a házassága Máriával, és Ferdinánd herceg házassága az ön nővérel, Annával, de ez nem jelenthet olyan várakozást Budán, hogy a terhekből át kíván venni a birodalom. Éppen ellenkezőleg, felség: mi, Károly király és császár követei az ő nevében biztosíthatjuk önt, hogy a mi szemünkben Magyarország saját erejéből, hősiességénél és végtelen

anyagi erőforrásainál fogva talán mindenki másnál erősebb bástyája az európai államrendnek és egyházának. Nem beszélve arról a kivételes helyzetről, hogy ön a cseh korona királya is, minden helyzetben olyan sereget, államirányítást, adózást valósíthat meg, mint senki más. Ezért a mi uralkodónk úgy tekint Magyarországra, mint Európa igazi, megrendíthetetlen védőbástyájára, a legvitézesebb nép hazájára, egy országra, amely soha nem fogadna el külső segítséget. Ezért olyan fontos számunkra ez a házassági kötelék is, amelynek hamarosan, egy-két éven belül eljön a csúcsa: Károly király imádott húga az ön feleségeként Budára költözik és fején a koronával újabb ékességet jelent a Habsburg családnak, amiért is mi örök hálával tartozunk önnek és édesapjának.

Brandenburgi György pontosan tudta minden szó jelentését, magában hosszasan mosolygott. Ezt a titkos üzenetet vajon hányan értik a magyar főurak közül? Vagy ők megálltak annál a szónál, hogy a hős magyar nép...?, amely életét áldozva...? És ime, Lajos is magyar lett már? Csillog a szeme Mária nevének hallatán, s igen szépen feszegette magát, mikor Magyarország fontosságáról szóltak... Vajon észre vette-a király, hogy az Újvilág felfedezése, az arany tömeges beáramlása óta a hazai arany-, ezüst- és rézforrásokból kitermelt nemesfém készletek értéke mekkorát zuhan? Vagyis a magyar kincstár európai mércével mért értéke és fizetőképessége? Mert ez mondja ki a valóságot, nem a spanyol követ gróf mézesmázos, ügyes szava.

Amely ráadásul olyan keményen pattogós, hogy így, ebben a hangnemben nem is adható tovább, a legkevésbé az országgyűlésnek, amely az év elején, februárban tartott ülését is dolga végezetlen oszlatta fel, mert immáron világos, hogy nincs ütőképes fő erő a király-főrendek-köznemesség durva rivalizálásában. - Az ország irányíthatatlan, csak nem mondjuk egymásnak sem, mert még véletlenül elhinné valaki - ironizált befelé az őrgróf.

-Felség, ime, a mi Károly királyunk - fordult Lajoshoz az őrgróf nyugodt arccal -, császáruk atyai áldása épp olyan világos és természetes, amint tőle várhattuk. Magyarország nagysága tényleg nem tűr el koldus szerepet. Kérem felségedet, küldje el ajándékba Károly őfelségének magyar kultúránk, művészetünk legújabb ékes bizonyítékát: a veszprémi premontrei apácák számára készült imádságos magyar nyelvű könyvet, egy gyönyörű kódex *(később Pozsonyi Kódexnek elnevezett – a szerző)* másodpéldányát.

Amikor a küldöttség távozott, Lajos aggodalmaskodva lépett oda György őrgrófhoz.

-Milyen lázadást említettek a követek? Talán csak nincs bajban a spanyol trón? Még fél évtizede sincs, hogy Habsburg rokonom megszerezte magának, és máris veszélyek előtt állnak?

-Nem hiszem, hogy ez gondot jelent majd Károlynak, bár kétségtelen, hogy nem fogadták kitörő örömmel a királyságát. De nem volt más választásuk, ő volt a trónörökös az apja - és Ferdinánd, Mária apja -, Szép Fülöp halála után, figyelembe véve, hogy Fülöp felesége megőrült, uralkodásra alkalmatlanná vált, nem véletlenül hívják őt Őrült Izabellának, el is zárták őt a világtól. Az, hogy most kitört az

ügynevezett comuneros felkelés és ráadásul a céhek is lázadoznak, súlyos helyzet is teremthetne, de mégis így: Károly apja, anyja, és maga Károly is létrehozta a legfelső arisztokrácia kiemelt rendjét, a grandokat, és e mára legnagyobb főurak a királyhoz hűek, bárkivel, akár a parlamenttel, a cortes-szel szemben is. A comuneros felkelés önmagában persze rosszat sejtet, főleg az oka: Károly e tekintetben soha nem volt óvatos, a legmagasabb kasztíliai hatalmi pozíciókba burgund főurakat nevezett ki tucatszámra, jelezve, hogy ő mindig is németalföldi háttérrel akar és fog rendelkezni - azóta, császárrá választása óta tudjuk, hogy általában német háttérrel is, ha teheti. Ez utóbbi is oka a bajnak: császárrá választása címén külön is adó-hozzájárulásokat rendelt el. Alapvetően emiatt tört ki ez a lázadás. De a spanyol trón szuverenitását, Károly hatalmát ez nem fogja kétségbe vonni...

-...mert leveri? - tűnődött Lajos.

-Nem marad más választása, leveri. Senki nem lesz Spanyolországban, aki helyettesíthetné az ő összevont európai bástyáit a török, a francia konkurencia ellen. Felség, nekünk sem lesz más választásunk, mint hogy folyamatosan, különösen Mária érkezése után felduzzasztjuk a magyar királyi udvar erejét, hatalmát, létszámát Európából érkező, az udvartartáshoz értő nemes ifjakkal, Európával összekötő követeikkel, politikai tanácsadókkal, a mi „burgundjainkkal”.

Egyébként magának Károlynak is van mit tanulnia a történetekből. Válságba is kerülhet az a kísérlet, hogy egyszerre irányítsa a német-németalföldi, és a terjeszkedő spanyol birodalmat. Amikor ez a lázadás kitört, vesztére éppen és kötelezően Németországban tartózkodott. Eleinte nem is vette komolyan a lázadást - de aztán a híreket hallva rohannia kellett Spanyolországba a comuneros felkelés letörésére. Világossá vált, hogy nem akarják lenyelni Károly kísérletét abszolutisztikus kormányzásra, úgy pedig éppen nem, hogy ezt külföldről hozott flamand megbízottai akarják gyakorolni a nevében. Amikor Toledóban felgyújtották a királyi palotát, más városok is fellázadtak, nyílt lázadás lett belőle. Olyannyira, hogy a nemesség sok tagja és a parasztság nagy része is a városi felkelők mellé állt. Az ország felégetését és a király hatalmát az mentette meg, hogy a nemesség előbb-utóbb észrevette: ez itt már átfogó háború lesz a nemesi rendek egész hatalma ellen, a szegények felkelése a gazdagok ellen. Az utolsó pillanatban a nemesek a király mellé álltak. De nem jönnek jó hírek német földről sem - és Károly nem rohangálhat tüzet oltani két birodalom között, ezer kilométeres távolságokra.

-Nem sok jót jelent ez nekünk, ugye, György uram? - tűnődött az ifjú király.

-Nem, felség. Kinek-kinek a nagysága szerint. Ez a mérce Európában.

-És a kincstárunk, örgróf úr? Erről önnek sokat kell tudnia, nem?

-Felség, engem egyre kevésbé érint a magyar sors, ha nem veszi rossz néven. Hallgatni készülök vérem szólítására, és tudja: én német vagyok. Őszinte és világos választ adok, ilyenre úgysem számíthat, az ellenséges érzés általában csendben oszon. Tehát: az államkincstár ezekre az évekre szinte teljesen kiürült a Fugger-háztól felvett kölcsönök és a fedezetként biztosított királyi javak zálogba adása ellenére is.

Ezért is hallgattam kedvetlenül Károly király küldöttségét: miből is nyújthatnánk mi kastélyokat, birtokokat, várakat az érkező külföldi uraknak? De nem vitás: ön nyújtani fog, adományozni ebből a maradékból is, mert nincs más választásunk. Jönnek és itt maradnak. Csak én megyek... vagy nem.

Egy másik ifjú: Az ellenség

Aki a térképre nézett, elsörnyedt attól, milyen hódításokat hajtott végre I. Szelim szultán. Váratlanul ért mindenkit a hír, hogy hadjáratait többé nem folytathatja: meghalt. Európa fellélegzett. Levegővételnyi időt biztosan nyer, addig mederbe terelheti a vallási lázongásokat, csendre intheti Ferenc francia királyt Itáliában, Károly mindkét irányban megerősítheti birodalmát: hiszen köztudott volt, hogy az oszmán birodalomban a szultánváltást erőszakos, uralkodási bizonytalanság, vákuum kíséri, s sok idő eltelik, mire az új szultán és kalifa hadjáratokba kezdhet.

Szelimet fia, Szulejmán követte az isztambuli trónon. Az I. nevet vette fel 1520. szeptember 22-én. Volt már ugyan Szulejmán vagy százötven évvel korábban, de az ő jelentősége akkortájt éppen csak a meghódítandó Balkán egy kis szegletére terjedt ki - az új szultáné viszont egy birodalom nagyságú török világra, amelyet néhány évtized alatt teremtett meg az apja. Az Első Szulejmán csak most lépett trónra, s lett egyben az iszlám kalifája érett, de még fiatal férfiként, 26 évesen.

Apja kezdettől nagy uralkodónak nevelte. Már tizenöt éves korában kinevezte az egyik legfontosabb tartomány, Manisza szandzsák kormányzójának. Kiváló vezetői adottságait nemcsak apjától, hanem anyai nagyapjától, az Oszmán Birodalom hűbéri rendszerébe tartozó Krími tatár állam nagykánjától. Rá várt az, amire apjának nem maradt ideje a röpké 8 év alatt. Újabb hódításokat kellett indítani, mert az eddigieket csak így lehetett megőrizni, hiszen az oszmán birodalom harcba szállt az egész világgal - végre el kellett indulni a nyugati világ ellen is.

Hogy hatalmas anyagi erőforrások álljanak rendelkezésére, meg kellett reformálnia az adórendszert, és meg kellett szerveznie a működőképes oszmán államot, amely oly gyorsan hódított, hogy sohasem érte utol önmagát, a szükséges állami szervezettséget. Általában is naggyá, gazdaggá, erőteljessé kellett tenni, nekilátni a hatalmas építkezéseknek, követni ugyanazt az utat, amelyet Európa éppen ekkor kezdett el bejárni: kiépíteni az abszolút monarchiát, a gazdag, uralkodó által vezérelt modern államot, mint tette ezt az angol, a spanyol, a francia király, a német birodalom.

Szulejmán tudta, hogy álmát - a felvonulást a Duna mentén, egészen Bécsig, a Habsburg-fészek elfoglalásáig - csak úgy tudja megvalósítani, ha teljes fegyelmet és alárendeltséget teremt az elfoglalt területeken. Véresen leverte az egyiptomi lázadást, ez volt az ő történelmi bemutatkozása. Azonnal hozzálátott a török haditengerészet gyors fejlesztésének, új hadihajók százai épültek. S amit a világ ekkor még nem vett észre: a török hadsereg erejének nagy részét egy soha nem látott erejű tüzérség kiépítésére fordította. Romboló erejű, hatalmas ágyúkkal fegyverezte fel janicsárokra és szpáhikra épülő rohamozó hadseregét - vagyis védvonalak, várrendszerek, azaz országok megtámadására készült. A térképre nézve ez egyetlen ország lehetett, amelytől délre már minden a szultán kezében volt: Magyarország.

Lajos elé vezették a szultán követét a budai várban. I. Szulejmán még csak néhány hónapja szultán, s még ugyanebben az évben, 1520-ban elküldi követét Magyarországra? Mi végre? Egy követ vagy hadüzenet hoz - ez azonban nem szokás, egyszerűbb azonnal támadni -, vagy békét ajánl uralkodója nevében.

-Lajos magyar uralkodónak üzeni a méltóságos padisah...

Az arcátlanság láttán nagyot néztek a magyar urak. Lajos, semmi király, felség? A szultán jelzője pedig...?

-I. Szulejmán szultán padisah és kalifa baráti levelét hoztam Budára - folytatta zavartalanul Behrám csasz - , és rendelkezem azzal a felhatalmazással, hogy kedvező fogadtatás esetén tárgyaljak is a magyar királysággal...

Továbbra is durván hangzik az egyszerű szó, hiányzik a tisztességes megszólítás a magyar királynak. Hol van itt a híres török körmönfontosság, hízélgés, kábító keleti modor? És egy alacsony rangú kis hivatalnokot küld a szultán? Drágffy János is meghívást kapott e napra, rajta kívül természetesen ott van minden korábbi zászlósúr. Most ő ível felfelé, a többiek már a helyükön vannak.

-Halljuk a szultán üzenetét - vette át a szót a kancellár, Szalkai László. Ki akarták zárni, hogy a felség akár csak véletlenül is szóba álljon egy ilyen jöttmenttel. - Mi a magyar Szent Koronát képviseljük, államunk sérthetetlen, javaslata ezt vegye figyelembe.

-Békével jöttem, szeretnénk meghosszabbítani azt az állapotot, amely fennáll országaink között a Mátyás királlyal vívott várháborúk óta...

-...állítása egyáltalán nem fedi a valóságot, Behrám csasz, a török haderő az elmúlt évtizedekben folyamatosan zaklatta határainkat, szünet nélkül támadásokat indít a bosnyák királyság területén...

-...a volt bosnyák királyság területén - ami már régóta a mienk! Ha szabad ezt a kiegészítést tennem. Minden eddigi fegyverszünet ennek a ténynek az önök általi elismerése miatt jöhetett csak létre... De folytatnám. Békések a szándékaink a Magyar Királyságot illetően. És most felolvasnám a padisah méltósága levelének ide vonatkozó írásos részét, a pontos érthetőség miatt:

„Nekünk nincs vitánk a Magyar Királlyal. Vita akkor támadna, ha nem értik meg szándékainkat. Ezért ezeket itt most pontosan megfogalmazom: mi nem Magyarország ellen kívánunk végső támadást indítani. Célunk a Habsburg-család fővárosának, Bécsnek az elfoglalása. Több út vezet Bécsbe, és mi bármelyiket bejárhatjuk. Mehetünk Szlavónián, Horvátországon keresztül az örökös osztrák tartományok elfoglalásával. Ha Magyarország békés velünk szemben, mi ezt az utat választjuk...

A csasz körbenézett, felmérte a csendet, majd folytatta: ...Vagy ha vitánk támad, mehetünk Bécs ellen Magyarországon keresztül is. Mi azonban ezt nem szeretnénk. Mi a békés megoldás híve vagyunk. Ezért csupán két dolgot kérünk: Magyarország ismerje el maga fölött a szultán, az oszmán állam fennhatóságát, mint vazallus ország, és e szerint adózzon az oszmán államnak évi 100.000 aranyat. Másrészt

ne avatkozzon közbe katonailag, amikor Szlavónián, Horvátországon keresztül felvonulunk Bécs ellen. Ismerve Lajos király lengyel származását, jelezzük, hogy hasonló módon - csak más tartalommal - ugyanilyen békét ajánlunk a lengyel királynak, Zsigmondnak is.”

II. Lajos elvörösödve ugrott fel. Az álnokság, a felségsértés, a megszegyenítés minden mozzanata elhangzott itt néhány perc alatt, szenvtelenül felolvasva. Még hogy az ő lengyel király nagybátyja alkudna? Együtt fogják kisöpörni ezt az ázsiai pogány bandát a Boszporuszig, ha kell. És Károly királlyal, és Ferdinánd herceggel, és a német választó-fejedelmekkel. És a pápával, Velencével összefogva, Genova támogatásával a tengereken! Ezt kell neki hallgatnia? Az arcába vágott gázságot? Dühödten nézett a királyi tanács tagjaira.

-Ki engedte ide ezt az aljas hangot? Ki a felelős azért, hogy nekem ezt kell hallgatom? Miért nem kérdezték ki előre, mit akar az ördög küldötte?

Szalkai, Báthori, a többiek zavartan hallgattak. Behrám csasz érkezekor azt mondta, hogy létfontosságú békeajánlata van magának a király személyének. Le akarták beszélni róla, meg is akarták tiltani, de azzal fenyegetőzött, hogy a szultán haragját nem lehet kiszámítani, ha követét meg sem hallgatják. Ezért döntöttek úgy, hogy elmondhassa az üzenetét. De azt, hogy ezt kell hallaniuk, felség, ezt ők maguk soha fel nem tételezték. Igaza van, felség, aljasság! Ilyen nem hangzott el magyar fejedelmi és királyi várban az elmúlt 630 évben?

Lajos lecsillapodott. Belátta, hogy csupán egy török szolgálóval hadakozik nagy hangon. Méltatlannak érezte, hogy kikelt magából. Visszaült trónjára és lassan, vontatottan tagolta:

-Van üzenetünk. De megkíméljük attól, hogy önnek kelljen átadnia, mert ismereteink szerint ez önöknél fejvesztéssel jár, s mi, keresztény uralkodó, sajnálnánk az ön fejét. Van tehát válaszunk, és ezt majd elküldjük más úton. Nem a mi emberünkkel, mert az ő fejét is sajnálnánk. Megtaláljuk a módját. A válaszunkat most önnek csupán azért mondjuk el, hogy személyét ne hagyjuk kétségek között viaskodni. Szultánjuk esze elment, ezért nem érdemes foglalkozni vele, legyen ez az orvosok dolga. Agyalágyult lett talán már sanyarú gyerekkorában. Hogyan képzei ugyanis, hogy a Szent Korona állama, Szent István és Mária országa valaha is megadja magát bárkinek?! S hogy éppen egy romlott erkölcsű, elfogadhatatlan vallású, embertelen, mindenén átgázoló rendszernek. Éppen ellenkezőleg. Megmutatjuk, hogyan fest számára a gyors visszaút lefelé, amerről jött: Ázsiába. Hogy adjuk fel Krisztus országát, rendjét? Barátainkat és testvéreinket ebben? A pápa legfőbb támaszát, a Habsburg-családot szolgáltaassuk ki rabló bandáknak? Feleségem fivérét? Nem hallott még Nándorfehérvárról? Ugyanúgy futnak majd onnan, mint 64 éve. Nem tanultak semmit a kereszt erejéből, a hitünkéből, a kardunktól. Magyarország Európa védőbástyája. Nem rajtunk keresztül vezet az út Bécsbe! Hanem tőlünk vissza Isztambulba!

A király egészen kipirult saját lelkesedésétől. A főurak álmélkodva hallgatták, figyelték. Nem volt egyetlen olyan pont sem, amelynél ne érezték volna a túlzást, a

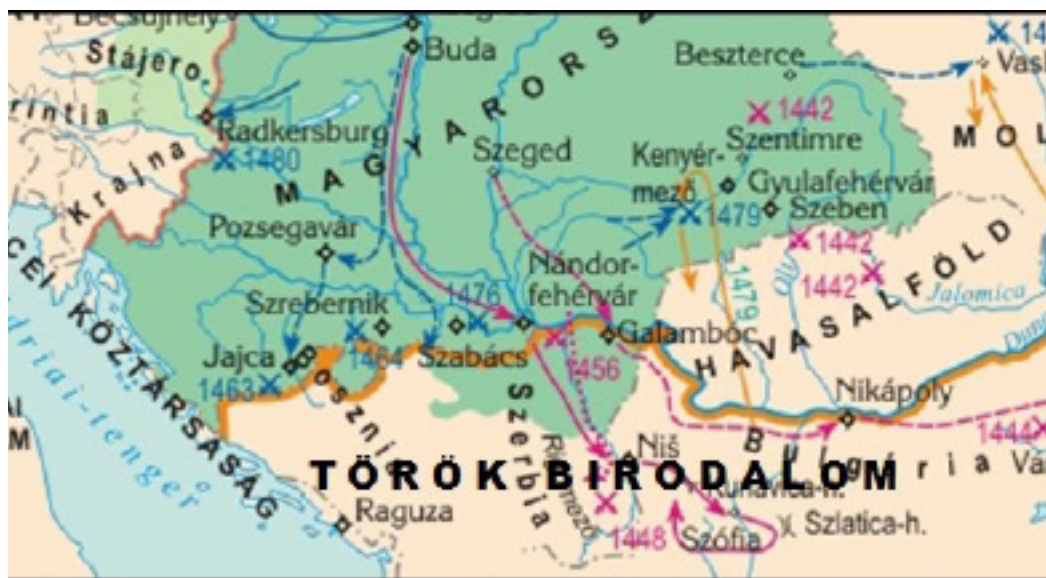
mértéktelenséget, de egyet kellett érteniük uralkodójukkal. Erre az arcátlanságra egy magyar király nem mondhat mást. Még csak el sem gondolkodtak azon, hogy milyen is lehetne az a másik török út - Szlavónián és az osztrák tartományokon keresztül - Bécs felé, mert annyira nyilvánvaló volt, hogy ez, az első, hogy Magyarország adót fizessen és legyen vazallus-szövetséges: nos, ez az út azért nem járható, mert ilyen út nincs is.

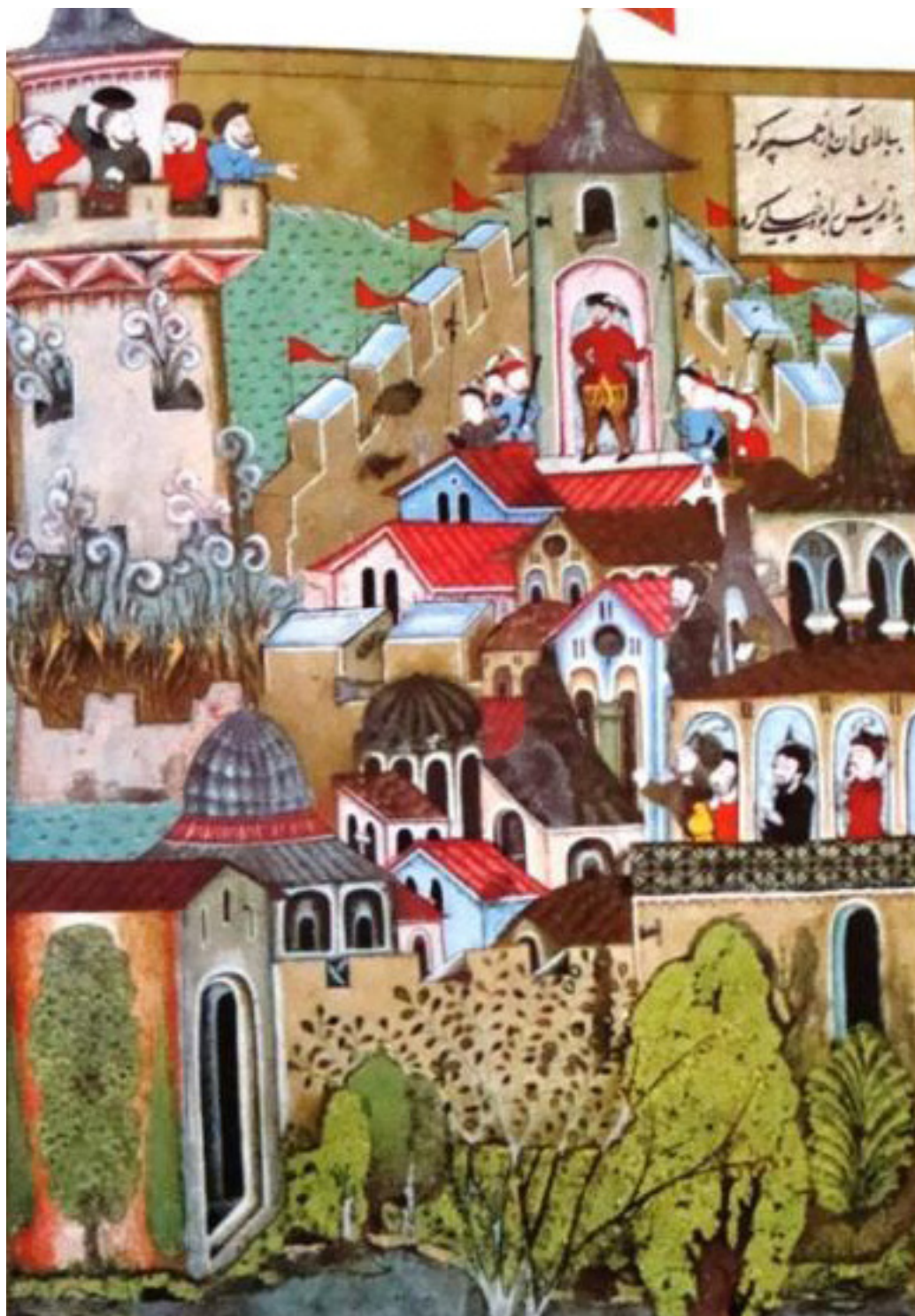
Bornemissza már nem volt itt, pozsonyi ispánsága kötötte le, Bakócz félig bénán hevert, Tomori cellába zárta magát. Nem volt itt senki, aki véresen látott volna kardot, hadat vezetett volna, vagy járt volna a világ városaiban megnézni, hogyan szoktak dönteni a vég, a végzet és a hatalom kérdéseiben. Szapolyai látott ugyan vért a kardon, de ő eleve felmentést kért a török követ fogadása alól, a külföldi ügyekben járatos Brandenburi György pedig egy ideje úgy viselkedik, mint aki nek semmihez semmi köze.

Lajos felállt a trónszékről. A főurakhoz és a csauszhoz fordult.

-Említettem Behrám csausz, hogy önt megóvjuk attól, hogy e hírt kelljen átadnia. Szeretnénk mi is kifejezni a magunk módján, milyen nagy ellenszenvvel hallgattuk önt. Ezért - urak! - innen most azonnal a királyi vár tömlöcébe vetjük, ott leélheti hátralevő életét, melyhez hosszú, békés évtizedeket kívánunk.

A délvidéki várvonál

8. ÉV - Elnémul a harang Nándorfehérváron, 1521

Koldus és királyfi

Utólag, 1521 első, hideg heteiben Lajos, az ifjú király maga is érezte, hogy elhamarkodott, hirtelen döntést hozott Szulejmán szultán személyes követének tömlöcbe vetésével és kivégzésének meglebegtetésével, arra azonban képtelen volt, hogy visszalépjen döntésétől. Tudta, zsigereiben is érezte, hogy ez döntő év az életében, nem tűnhet gyengének. Szulejmán újabb küldöttségét azzal zavarta el, hogy szó sem lehet a követ szabadon engedéséről, mert olyan ajánlatot hozott a magyar királynak, amellyel szinte árulónak tekintette őt, feltételezve, hogy szabad elvonulást engedne a töröknek az ő Habsburg rokonai, Bécs ellen - ráadásul adózó hódoltsággal.

-Felség, ez az év valóban sok mindent eldönt. Egész Európa érzi ezt - igazolta a király töprengését Hohenzollern György örgróf, a magyar főurak által csak „Brandenburginak” titulált német nevelő, a szász választófejedelem rokona, és Ulászló első felesége révén áttételesen rokona magának Lajos királynak is. - Ön idén elnyeri nagykorúságát, a mi nevelő szerepünk ezáltal megszűnik Bornemissza Jánossal és Bakócz Tamással. És elveszíti gyámi szerepét az ön nagybátyja, Zsigmond lengyel király is, persze, ebből semmit sem érzünk majd, mert eddig sem gyakorolta, leszámítva fölösleges korholásait. Ön szabad lesz a végső döntéseiben.

-És végre megjön hozzám a feleségem is, Habsburg Mária. Hiába az enyém 1515 óta, hiába hajtották végre az esküvőt a követeink tavaly, még sose volt az enyém. Láthatlanban is szeretem őt, kívánom, kell nekem. - Lajos király kipirult. 15 éves, és már sok udvarhölgy segített neki abban, hogy élvezze a női testet, s mi tagadás, ebben nem volt hiány, sem a számban, sem a hőfokban -, de apja halála óta, immáron 5 éve mindig árvának érezte magát. S nem lehetett mellette szeretett nővére sem, Anna, akit éppen Máriával neveltek azonos zárdában ugyanazon nevelők német földön. Feleséget készítettek fel, Jagelló Annát Habsburg Ferdinándnak, utóbbi testvérét, Habsburg Máriát pedig Jagelló Lajos cseh és magyar királynak. Lajos azonban leginkább saját maga szeretne volna felkészíteni Máriát arra, mit kell tudni egy jó feleségnek annak rendje s módja szerint. Tudta, hogy e téren nyeregben érezheti magát, s amit adhat Máriának az első éjszakán, azt nem adhatta neki még senki más.

-És Anna hercegnő is férjhez megy, most már ténylegesen is, Ferdinándhoz. Megbonthatatlanná válik a Habsburg-Jagelló szövetség. Ez pedig egyenlő Közép-Európával. De felség! Nem csupán nálunk történnek fontos események. V. Károly immár két éve császár. A spanyol trónról átmenetileg át kell ülnie személyesen is a német-római császári trónra. Vagyis el kell mennie Wormsba, a birodalmi gyűlésbe, és meg kell szerezni valamennyi választófejedelem, minden hercegség és grófság támogatását.

-A francia király ellen, ugye?

-Ha csak erről lenne szó, az is gigászi feladat lenne. De ki tudja, nincs-e I. Ferencnél is nagyobb ellensége Károly császárnak? Mert a francia csapatoktól jó szerencse esetén vissza lehet szerezni Lombardiát vagy Észak-Itália más részeit, megakadályozni Ferenc nápolyi hatalmát, visszaállítani a Habsburg területek összefüggő - most a francia Lombardia által széttagolt - egységét Itáliában, megszerezni a pápa támogatását. Ez csak katonai erő kérdése. Erre futná a német birodalomnak. De a szellemet nehezebb legyőzni, mint a katonákat.

-?

-Mi itt Budán még nem érezzük... illetve én érzem, de mások nem... Luther Márton és az általa teremtetendő új vallás, talán majd új egyház legalább akkora ellenfele a német-római császárnak, magának a pápának külön is, mint a Valois-ház kilencedik királya, I. Ferenc. 1517-ben Luther kiszabadította a szellemet, a változás igénye felmérhetetlenné tette a reformáció hatását. Károly császárnak Wormsban nem csupán hadakat és aranyat kell kérnie birodalmi társaitól. Hanem azt is, hogy ne csatlakozzanak Luther tanaihoz, ne engedjék szétszakítani a római katolikus egyházat, az ezeréves birodalom alapját. És Károlynak azzal kell számolnia, hogy ha nagy nehézségek árán támogatja is ebben minden választófejedelem, országaikban a nép másként kezd érezni, gondolkodni. Felség, a birodalmi egység fő akadályja nem az Európában kiújuló hatalmi harc, hanem a reformáció elképzelhetetlenül gyors terjedése. És bevallom, tanaival magam is szimpatizálok.

-De őrgrof úr!

-Nem álltam át, Róma hű fia vagyok. De nem tagadhatom, német földön - és én német vagyok - Luther új szellemvilága fényesen kezd ragyogni.

-Őrgrof úr, önnek bevallom: hiba volt börtönbe zárni a szultán követét. Ha mindent egybevetek, 1521 legfőbb veszélye ránk nézve nem Luther vagy Ferenc, nem egy újabb székely lázadás vagy a tiltakozás a kényszerből tervezett új pénz alacsony fémtartalma miatt... hanem egy átfogó török támadás. Nem engedhettem a padisah követelésének, inkább meghalnék - de miközben vissza kellett utasítanom, megremegtem. Mi lesz, ha elindul ellenünk? Kérem azonnal Tomori Pált, hívják ide, akár a cellájából is.

-Felség, ezt nem tehetjük. De nem is kell. Meglátogattam múlt héten, éppen emiatt. Hosszasan beszélgettünk, hiszen neki - és Szapolyai Jánosnak - van a legtöbb ismerete a törökökről. Röviden összefoglalom, miként látja Tomori. Tehát: váratlan volt Szelim szultán halála tavaly nyár végén. Azt azonban mindenki tudta, hogy készül valami jelentős hadjáratra. Még halála előtt kiadta az utasításokat egy igen széleskörűen szervezett hadjárat előkészítésére. Nem adta meg azonban a célt, csupán az 1521-re szóló általános mozgósítást, erőösszevonást. Főleg az európai kontinensen tartózkodó, a török által megszállt területeken szervezett úgynevezett ruméliai hadsereg teljes hadrendbe állítását írta elő, a Kis-Ázsia területén szervezett másik nagy hadsereg, az úgynevezett anatóliai hadsereg csak részben készül, részben tartalékra rendezkedik be Perzsiából bármikor érkező veszély elhárítására. Szelim fia, Szulejmán most váratlanul ezt az állapotot örökölte. Vagyis a hadsereg már moz-

gásra készen áll, s ilyenkor mozgásba is kell hozni, ki kell elégíteni harci igényeit, rablási szándékait, ellátást kell szerezni számára, ki kell próbálni harckészültségét. De hogy mi lesz mozgásának iránya? Senki sem tudja, most, az év elején talán Szulejmán sem...

... Mindenesetre Tomori úgy gondolja, hogy újra mi leszünk a célpont. Az a kérdés, melyik irányból. 1440-ben már megpróbálták elfoglalni Nándorfehérvárt, 1456-ban Hunyadi János verte szét ott őket. Az biztos, hogy ha Európa ellen indulnak, akkor a Duna-Száva mentén haladhatnak a leggyorsabban a szív, Buda és Bécs felé. Tomori uram szerint azonban ez még nem eldöntött, mert a törökök nem tudják, mekkora erőket tud szerezni magának a magyar király saját országából és Európából. Annyi bizonyos, hogy az új szultán erőt akar mutatni, s iszonyatosan háborog Budára küldött követének elfogása miatt. Mindazonáltal nem egy csausz miatt robbanna ki a hadjárat. A szultánnak győzelemre van szüksége, különben az elején megbukik. Tomori szerint a mi kezünkben van a sorsa: ha meg tudjuk védeni Nándorfehérvárt, a Szerémséget, akkor újabb évtizedekre visszavetjük őket Európa ellen szőtt terveikben. De Tomori Pál azt is hozzáfűzte: váraink védelme ma erre nem lenne képes. Ezért - bár ő nem kíván többé hadba menni - azt kéri felségedtől, hogy azonnal kezdje felállítani a lehető legerősebb magyar és nemzetközi haderőt.

...

Lajos király az év első hónapjait azzal töltötte, hogy sorra magához hívatta a főurakat, főpapokat. A királyi tanács tagjait. Sőt néha a köznemesség képviselőit is. Nyilvánvaló volt, hogy Magyarországot nem lehet irányítani az utóbbiak nélkül, főleg nem ellenük. Szószólóik, Werbőczy István, Ártándi Pál, aki a köznemesség választott képviselője is az országtanácsban, be nem vallanák soha, hogy valamilyen a háttérben hatalmi törekvéseket tápláló Szapolyai János hívei. Az erdélyi vajdával szemben kell megtalálni a főurak szövetségét. miközben annak ő is tagja látszólag. S a királynak magához édesgetni azokat a nagyra vágyókat, akik szeretnék sokra vinni. Ezért is kérte magához Werbőczy István személynököt újabb megbízatással ellátandó.

-István úr. Szeretném megköszönni azt a nagyszerű vitairatot, amelyet nekem külön ajánlással küldött el március elején. Nagyra értékelem, hogy pénzét és kapcsolatait nem kímélve kinyomatta Bécsben Ambrosius Catharinus olasz domonkos szerzetes összeállítását, melyet akár mi is magunkénak vallhatunk a Luther Márton tanai elleni harcban. Ragyogó érvelést adott ki István uram anyaszentegyházunk védelmében. Éppen ezért is gondoltam arra, hogy elküldöm önt is Wormsba, a birodalmi gyűlésbe, amelyet maga Károly császár vezet végig, és amelynek fontos napirendje lesz a reformáció elleni harc. Együtt mennek Balbi Jeromos pozsonyi prépost úrral, mint a magyar király követei a birodalmi gyűlésen.

-Felség, hálásan köszönöm, hogy újra alkalmasnak talál országunk képviselőjére, ráadásul Európa eme legjelentősebb fórumán.

-Nem egyszerűen szemlélődniük kell, István úr. Teremtsenek az első pillanattól kezdve minél szélesebb körű kapcsolatot a német fejedelmekkel, s a nevemben

magával Károly császárral is. Nem is titkolom, s levélben is megírom: félő, hogy a török szultán hadjáratot indít déli határaink ellen. Mi magunk gyengék vagyunk feltartóztatni az Európa leigázására készülő féktelen oszmánokat. Ezért pénzügyi támogatást, 4000 lovas és 10-12.000 gyalogost kérünk a birodalomtól közös, szent ügyünk védelmére.

-Felség, ekkora erejű támogatással és a mi nemesi bandériumainkkal, felség magyar és cseh seregeivel, zsoldosaival képesek lennénk feltartóztatni bárkit a határainkon - lelkesedett Werbőczy. - Főleg azt kellene elérnünk, hogy megadják a kiképzett, jól felfegyverzett, tűzharcra is kész gyalogságot. A magyar királyság mindig is híres volt lovasságáról - de köztudomású, hogy soha nem volt képzett, begyakorolt, erős gyalogságunk, márpedig a csatákat ma velük és a tűzérséggel lehet véglegesen eldönteni. Az ellenséget megsemmisíteni.

-Járjon sikerrel, István úr, s vigye, akár olvassa is fel a levelemet Wormsban. És még valamit. Mi, Mária országa, mindig Róma hűséges gyermekei leszünk. De volna egy kérésem. Semmit sem tudunk Luther Mártonról és tanairól, csak mások elbeszéléséből. Ezúttal természetesen nem az én nevemben, hanem kizárólag a saját kezdeményezésére kérem önt, hívja meg Luther Márton egy ebédre Wormsban - ott lesz ő is, meghívták nyílt vitára -, ismerje meg tanait tőle. Nem baj az, hogy tudjuk, ki és mi az ellenség. És azért figyelje majd Bölcs Frigyes szász uralkodó viselkedését is, sokat mondhat az is a jövőről. Ő állítólag védelmébe is veszi - ha és amikor tudja - Luthert. Nem egyszerű a helyzet. V. Károlyt most elsősorban a spanyol királyi udvarból hozott tanácsadói és főnemesei veszik körül. Márpedig ők a római katolikus hit legelszántabb védelmezői, s azt kérik Károlytól és a birodalmi gyűléstől, hogyátkozzák ki Luthert, őt és minden vallásújítót, birodalmi átokkal. Szakadás felé közelednénk?...

... Ezért is kérem, legalább valamennyire legyünk tisztában Luther nézeteivel, hívja őt meg, ha teheti. Azt mondják, ő sem vonja kétségben az Írást, és vallja, hogy az értelemnek meg kell hajolnia az Írás szó szerinti szövege előtt, mert nincs fontosabb, mint a mély és elmélyülő hit, egész életünket a Gondviselés hatja át. Próbálja megérteni István úr, hogy mi miatt nem érthetünk egyet vele. És értem én azt is, miért kezdik őt kedvelni a német urak, hiszen a főurak szemében a hit előtt áll a vagyon. Márpedig ha gyorsan elterjednek Luther tanai, akkor a római katolikus egyház túlzó javaira szeretnék rátenni a kezüket a hercegek, fejedelmek, uralkodók. Ezt akarja Luther? Kit képvisel egyáltalán? István úr, azt hallom, hogy feleségem, a hamarosan, még idén Budára érkező Mária sem veti el Luther Márton nézeteit, érdeklődéssel olvassa azokat, s mintha Brandenburgi György uram is... Ebédeljen Lutherrel, a nevemet azonban ki se ejtse.

-De ugye nem vár tőlem vele való egyetértést, felség! Ez ellen tiltakozik az én hitem és hűségem.

-Dehogy, személynők uram, dehogy. Bocsátkozzon vele bátor hitvitába legjobb tudása szerint. Bizonyára sokat segít ebben önnek az éppen most kiadott vitairata, az olasz domonkos szerzetes érvrendszere. Jó, hogy kiadatta. Látja, István úr. Nem mindenben értek egyet Bakócz érsek úrral. De abban igen, ahogyan nagy erővel

támogatja a szellem embereit, köztük a nagy európai humanistákat. S úgy látom, hogy Szatmári György úr, a pécsi püspök is ezt teszi. Mi lenne, ha nem csupán az egyház fői, hanem a nemesség is értené - ha már hatalmat is szeretne gyakorolni a király mellett -, merre tart a reneszánsz, az európai közgondolkodás. Mert nem fogjuk Luthert leküzdeni, ha nem ismerjük, merre fejlődik a szellem világa... amely bizony mindig előttünk jár.

-Azt hittem, ön szándékosan tartja távol és nem kedveli Bakócz Tamást, felség.

-Bakócz bíboros úr az én nevelőm volt. Ő állt az egész Magyarország szempontjából létfontosságú Habsburg-Jagelló házassági szerződések mögött, ő és a pécsi püspök, volt kancellárunk, Szatmári György. De most őszinte leszek, ha már német példát hoztunk... így van ez Magyarországon is. Mert bár tisztelem mindkettőjüket, nem érthetek egyet azzal, ahogyan és amekkora vagyont felhalmoztak az évtizedek alatt, főleg Bakócz Tamás. Gazdagabb a királynál, járja ez? Honnan ered ez a kapzsiság? S mi célt szolgál? Nincs igazuk a német uralkodóknak, ha - Lutherre hivatkozva - meg akarják szerezni a főpapok mértéktelen vagyonát? Isten adta ezt nekik? S én, a király kilincselek valamelyik Fugger-ügynöknél, ha fedeznem kell az udvartartás költségeit? Kivívni az ország utálatát, mert hamarosan a jelzett-nél alacsonyabb értékű pénzt veretünk. A "nova moneta" lesz egyenlő Lajossal? Hagyjuk, messzire mentünk. Utazzon Wormsba. Érjen haza május 20-ra, 26-án lesz Anna nővérem és Habsburg Ferdinánd esküvője, meghívom a nemesség képviselőiben Bécsebe. Remélem, lesz idő, amikor számíthatok az ön és az ön által képviselt köznemesek támogatására - rossz érzés a tiltakozásaikat hallgatni az országgyűlésen.

-Felség, nekem erre nincs semmi hatásom. De mindenki önt szolgálja.

-Jó lenne ezt tudatnia Szapolyai János erdélyi vajdánkkal is. Legkésőbb május 26-tól biztosan megbékélhet azzal az állapottal, hogy Jagelló Anna soha nem lehet az ő felesége.

Távozásakor nagyot nyelt Werbőczy István. Hízelt a lelkének a helyzet, a királyi bizalom. S talán ki is járt ez neki, minden idők legjelentősebb magyar törvénykezése megalkotójának. De ismerte már az életet... s inkább annak hitt.

Magyar a magyar ellen

Csak néhány napra tért vissza a királyi udvarba Lajos legodaadóbb, és a király által leginkább szeretett nevelője, Bornemissza János. Örömmel hallotta, hogy Balbi Jeromos - Girolamo Balbi - is tagja lesz a birodalmi gyűlésre látogató magyar küldöttségnek. Útjukat mintha a sors kötné egybe. Ulászló király közvetlenül a halála előtt, 1516-ban éppen Balbi helyére nevezte ki Bornemissza Jánost fia nevelőjévé, az utóbbi években pedig Pozsonyban együtt járták útjukat, Jeromos atya prépostként, a volt budai főkapitány pedig pozsonyi grófként. Azt azonban nem állhatta Bornemissza, hogy ifjú királya az egyik fő ellenfelét, Werbőczy Istvánt küldi vele Wormsba, e Magyarország számára létfontosságú gyűlésbe. Nem látja a király, kihez tartozik a személynök? Azt hiszi fiatal hevében, hogy valaha is hidat építhet

ő maga és Szapolyai közé, illetve hogy királyként maga lehet a híd a főpapi-főúri rend és a nemesség között? Miért kell növelni az ellenfél erejét?

-Felség, egész Nyugat-Magyarország nagy szeretettel várja az ön családjának kettős esküvőjét a Habsburg-házzal. De ne higgye, hogy ez Magyarország álma. Csak úgy fogadtathatja el ezt a kettős súlyú keresztet a nemességgel, ha...

-...mit merészel, János úr?! - förmedt rá a király egykori "atyjára". - Hiszen ön is ezen dolgozott egész életében!

-Felség, nem magamról beszélek. Ha ön azt hiszi, hogy a mostani csend egyben békét is jelent, téved, kérem, bocsássa ezt meg nekem. De nem ezért jöttem. Ma reggel hallottam itt az udvarban, hogy meghalt Bakócz Tamás, Isten nyugosztalja. Az, ahogyan ő élt és uralkodott saját egyházi ügyeiben, mindent elmond a mai közállapotokról. Majdnem magyar pápa lett, de magányban halt meg Esztergomban. Még életében és hivalkodásában megépíttette magának síremlékül a világ egyik legszebb kápolnáját - de nem csodálkoznék, ha egyszer valaki lerombolná, annyi ellenséget is teremtett magának irdatlan vagyonszerzésével. Szeretett tündökölni abban a pózban, hogy ő Mátyás király alatt felnőtt igaz magyar, miközben az ön atyjának leghűbb támasza volt a Habsburg-Jagelló házassági szerződésben. Azt hitte, hogy a nemzet szellemi vezetője, miközben most, a legutolsó országgyűlésén kikerülték a szemben jövők, hogy ne kelljen vele beszélgetni. A bukott hősök kora lett Magyarország? Ez a mi egységünk? Bukott Szapolyai és Bakócz, egyébként joggal mindkettő -, de ők a két legnagyobb hatalom! Hogyan lehetne őket mellénk állítani a fő veszély ellen? - mert hiszen felség, ne legyen kétsége, jön a török! Május 18-án elindult a szultán Isztambulból a teljes ruméliai sereggel, s nem sokkal később csatlakozott hozzá az anatóliai sereg jelentős része is. Lehet kétség, mi az irányuk, ha éppen ezekben a napokban már elérték Szófiát?

-János úr! Ne legyen igazságtalan. Bakócz Tamás tényleg hatalmas vagyont halmozott fel, de végrendeletében 40.000 aranyat hagyott a kincstárra az ország védelmének erősítésére, a végvárak felfegyverzésére.

-Tudja felség, éppen ön tudhatja, hogy mindig elleneztem Bakócz Tamás, Szapolyai János, Perényi Imre túlzott hatalmát. Egyenként elviselhetetlen törekvéseik vannak, voltak. De a király dolga az, hogy az ellentétek feloldásával az élükre álljon, példát mutasson. Ide jövet azt hallottam, hogy ön nem egyszerűen örömmel fogadta a bíboros hagyatékát, de azonnal elrendelte azt is, hogy a kincstárnak még aznap szolgáltatassák ki Bakócz egyéb kincseit, drágaságait, emléktárgyait. Nem fél attól felség, hogy ezzel haramiák kezébe adja ezt a felgyülemlett értéket? Mert hiszen nyilvánvaló, hogy hamis kezek azonnal megpróbálják messze áron alul megszerezni az árveréseken. Ez a céljuk. Miért nem voltunk kegyesebbek Bakócz bíboros úrral? - aki érseki rangja mellett viselte a konstantinápolyi pátriárka rangját, évtizeden át volt fő- és titkos kancellár -, miért nem tudtuk őt megbecsülni beteges életének utolsó éveiben? Hogy láthatta. érezhette volna, hogy minden értéke a hazáját fogja szolgálni, s aszerint rendelkezett volna mindenéről. Mert hiszen zsoldra sincs pénz a végvárakban, a bánok és vicebánok a saját pénzükből fizetik a tiszteiket, katonáikat, már ha tudják. Ha szegény és üres a kincstár, miért nem tettük

gazdaggá Bakócz vagyonából? Miért lesz az préda a szemünk láttára? Mit olvas ki ebből a következő halott, aki tehetne országáért, mert vagyona megengedné?

-János uram, ön nagyon elszokott az udvarban kötelező méltóságtól. Ezt teszi a vidéki grófság? Mert igen, Bakócz 40.000 aranya a végvárat fogja szolgálni! A többiről miért nem rendelkezett így ő maga?

-Mire oda jut valami a pénzből, a fele hiányzik majd. Miért nincs őfelségének saját királyi zsoldos, állandó hadserege, amelyről saját maga gondoskodik? - A gróf már nem is túrtőztette magát. Oly' sokszor lovagolt a térdén a király herceg korában, oly gyakran vívott vele párbajt gyakorlásként, hogy elfelejtette a különbséget. - De nem ezért jöttem önhöz felség. Ezeket megbocsátom, ön az uralkodó, s a jog és a felelősség az öné. DE mit keres Tomori Pál, Magyarország egyetlen harcedzett, bátor vezére a szerzetesek cellájában?!

-Az ő döntése volt, ki másíthatná meg? - Lajos türelmetlensége kiült az arcára, beleült a hangjába.

-Az is az ő döntése volt, hogy nem lehetett perjel? Hogy visszaküldték Erdélybe a legtávolabbi végekre? Egyetlen ember van, aki ismeri a déli végvári rendszerünket, az első és a második várvonalat, azok összefüggéseit és hiányosságait, és most imádkozik egy zsámolyon éhesen? Ő az, aki fel tudja mérni, mit jelent a Duna déli védvonalán, hogy régóta török kézen van Szendrő, és hogy a Duna-Száva vonal több száz kilométeres térségében - Szendrő kiesésével - csupán Nándorfehérvár és Szabács jelent ellenállási lehetőséget. Ha ezeket elfoglalja a török, akkor a második, tőlük északra eső védelmi vonal értékelhetetlen gyenge várakból, castrumokból, castellumokból és védhetetlen városokból áll. Volt már felség Zimonyban, Nándorfehérvárral szemben, a Duna túlsó, déli oldalán? Amire lassanként azt kell mondanunk, hogy a „török oldalán”, hiszen előbb-utóbb a Szerémségben úgy járkel a török, mintha a szülőföldjén lenne. Ha Zimonyt elfoglalják, onnan belátnak Nándorfehérvár udvarára - vagyis Magyarország testébe. S onnan szét is lövik. Felség, nevezze ki főparancsnoknak Tomori Pált.

-Tomori úr abba betegedett bele lelkileg, hogy egymás után kétszer is váratlanul elhunyt a kiszemelt felesége.

-Ez ámtás, felség. Hadvezérek nem szoktak belerokkanni menyasszonyok halálába. A vezérek a csatatéren szoktak meghalni. De ha már így van, nincs akkora hatalma felségednek, hogy kiszemelt és hozzá adott volna valakit az ország legfőbb nemeseinek szép leányai közül? Jött-ment külföldi követek, tanácsadók azonnal találhatnak itt - kapnak közvetítve - gazdag báró-lányokat, csak a kardhoz nőtt Tomori Pálnak nem jut senki? Gondolt erre valaki?

-Elég legyen, János úr. Ön már elköszönt az udvartól. És hamarosan itt lesz Habsburg Mária és teljes kísérete, nem tűröm az ilyen idegenellenes hangot. Tomori úr a saját sorsa gondnoka. Szulejmán barbár hada pedig nélküle is találkozik a kardunkkal.

-Felség, igaza van. Jobb nekem Pozsony. De egyet ne felejtsem. Én leszek az utolsó,

aki cserben hagyja, elárulja felségedet, vagy családját. Nem jó ez a nyűg, de cipelem, mert ilyen az életem. És Pozsony közel van Bécshez, ha ennek valaha is lenne jelentősége - Bornemissza gondterhelten hátrált ki a trónteremből.

Szulejmán

-Akinek nincs hazája, annak nincs ereje. Akinek nincs ereje, nem lesz hazája soha. - Szulejmán megvető mozdulattal mutatott a térképre pasái, bégei előtt a Szófiában összehívott díván ülésén. A haditanács tagjai most először ültek össze azóta, hogy májusban elindultak az új hadjáratra, azt is csak ott tudták meg, hogy Magyarország ellen. S Magyarország Budát jelenti. - Márpedig a magyaroknak idegen királyaik vannak, hazátlan házalókat választanak maguknak. Sorsuk megpecsételődt, soha nem lesznek képesek áldozni közös hadi célért.

-Jahja-pasa-oglu Bali bég Boszniából pontosan nyomon követi a magyarok katonai erejét a végvárakban és a Dunától északra fekvő területekről is információkat gyűjtött - teszi hozzá Piri Mehmed nagyvezír. - Méltóságos padisah, minden kockázat nélkül támadhatjuk meg egész déli védvonalukat, s Nándorfehérvár eleste után egészen Eszékig nyílik meg az út a Duna nyugati partvidékén. Katonailag őrizhetetlen terület, mint kés a vajon megyünk majd át rajta. Eszéknél pedig ott a Dráva, s mire a magyarok felébrednek, átkelünk rajta, mi állíthat meg bennünket Budáig?

-Lassabban, pasák. Érjünk el először a Duna-Száva torkolatáig, a Szerémség térségéig, ahonnan közvetlen kapcsolatot tudunk építeni nyugat, Bosznia felé.

-Méltóságos padisah. Azt javaslom, hogy először a legerősebb pontot, Nándorfehérvárt foglaljuk el. Csapatainknak ez óriási erkölcsi elégtételt jelentene az 1456-os vereségért, másrészt onnan észak felé haladva védtelen Magyarország - fejtette ki a térkép előtt Piri Mehmed nagyvezír.

-A magunk részéről Szendrőről nyugati irányban haladva a Duna mentén óriási nyomást tudunk gyakorolni Nándorfehérvárra. Most látszik csak annak a jelentősége, hogy immáron fél évszázada minden helyzetben megvédtük, megtartottuk magunknak ezt a kiemelkedően erős várat - tette hozzá Hüszrev szendrői bég. Tizenötezer, várharcokhoz szokott katonát tudunk összevonni Nándorfehérvár keleti irányból történő elszigetelésére, bekerítésére. Garantálom, hogy egyetlen komoly ellenséges erővel sem kell megvívunk. Évtizedek során megtisztítottuk az egész vidéket. Tomori Pál, néha Szapolyai János csapatai okoztak ugyan meglepetéseket, de ez mind elszigetelt akció volt részükről. Mátyás király után a magyar uralkodó körök mintha lemondtak volna erről a várról és környékéről, mondván: úgyis a szerb királyoké volt valaha. Megfeledkeztek arról, hogy janicsárok lakják már Szendrőt, nem szerb martalócok.

-És mit mond a támadás lehetséges fő irányáról a harmadvezér, a ruméliai csapatok közvetlen parancsnoka? - fordult Szulejmán Ahmed pasához. - Mit és miért azt?

-Egyszerű a válaszem: Szabács várának azonnali elfoglalása. Ahogyan Szendrő keletre, úgy fekszik Szabács nyugatra Nándorfehérvártól. Elismerem, hogy minden Magyarország elleni hadjáratunk kulcsa Nándorfehérvár, a Duna és a Száva talál-

kozása, a budai királyság kulcserőde. De éppen ezért javaslom Szabácsot. Szorítsuk harapófogóba Nándorfehérvár őrségét. Esélyük se legyen másra, mint a megadásra, a fejvesztett menekülésre. A vár ugyanis nagyon erős, kellemetlen emlékeink vannak Hunyadi János óta. Nagy ellenállás esetén sok katonát veszítenénk mi is. Ezért tegyük kilátástalanná a sorsukat.

-Márpedig nem akarok túl nagy vérveszteséget katonáim között. Ez a legerősebb hadseregünk, amit Európa ellen küldtünk 1456 óta. 60.000 szpáhi, janicsár, a világ legerősebb tüzérsége, s persze legalább ennyi kísérő, segéderő. Kíméljük meg őket. Ezért én is Szabácsot javaslom. Van ennek kockázata, nagyvezírem, de enyém a felelősség. A kockázat pedig az, hogy a magyarok a kiterő szabácsi hadműveletünk ideje alatt valahogyan komoly katonai támogatást szereznek a szövetségeseiktől, Ferdinánd osztrák főhercegtől, Károly császártól, a cseh és morva királyságból, ahol szintén ez a tacsizó Lajos hordja a koronát a fején - bár néha úgy tűnik, a hóna alatt hordozgatja.

-Mennyire valós a veszély, hogy a nyugati országok gyors támogatást nyújtanak? - kérdezte a másodvezér, Musztafa pasa. A szultán kiterítette Európa térképét, külön kiegészítve Észak-Ázsia és Észak-Afrika mappáival. Lassan magyarázta azt, amin uralkodása kezdete óta, csaknem egy éve minden idejében gondolkodott:

-Európa válságos helyzetben van, oly nagyon, mint még soha az elmúlt századokban. Lehetne éppen legvirágzóbb állapotában is, hiszen ömlik hozzá a világ gazdagsága, de szerencsénkre a mohóság és saját állapotainak túléltsége szétrázza minden erejét. Mindenki maga akar nyerni, mint az ostoba szerencsejátékosok. Magyarország csak egy kicsiny pont ebben a nagy játszmában, de éppen ezért itt kezdjük: beledöfjük a törünket Európa testébe.

A pasák feszült figyelemmel hallgatták az uralkodót. Akinek ugyan nem volt még katonai tapasztalata, de hatalma egyetlen és megkérdőjelezhetetlen acélgolyó, mint a Föld magmája.

-Ha a hit és a hatalom elválík, abból válság lesz. Különösen, ha a hit is kettéválík. Mi, Allah gyermekei megvalósítottuk a hit és az állam egységét. Európában éppen az ellenkezője játszódik szinte minden percben. Ki az uralkodó? A német-római császár? Vagy a spanyol király? És ha a kettő ugyanaz? És önmagával kerül ellentétbe, mert nem tudja ellátni egész Európa, sőt az Újvilág fölötti uralmának feladatait? Ki az uralkodó? Minden király ura, a pápa? Lehetne, ha Európát a hit vezényelné. De őket most a hit elhagyása, a humanisták és a reneszánsz vezényli, persze állandó ütközetben a hit házával, az egyházzal. Egyesült erővel gyengítik egymást. És ki még az úr? I. Ferenc francia király, aki soha nem fogja elismerni nagy riválisa, a császár és spanyol király fölényét, sem Lombardiában, Itália északi részén, sem délen, Nápolyban. Vagy talán az angol király, aki mindenkitől eltérő utat jár, szakított az egyházzal, s ide-oda lavírozik az egymással ellenkező királyok között, mindenkiből hasznot húzva? Van ura Európának? Nincs. Van hite Európának? Nos, ez sokáig összetartotta a pápa mindenki fölötti és mindenki között közvetítő hatalmát keresztül. De tudjuk már, hogy ez sem igaz többé. A reneszánsz, az ő örök és hitetlen megújulási vágyuk megteremtette az ellenállást Rómával szemben - nem

tudják még, milyen pusztítást hoz soraikban az egyház bomlása, a máris terjedő reformáció német, németalföldi, svájci földön. A királyok konkurenciáját még ki lehet egyensúlyozni valahogyan. De a hit, a szellem nem tűri a versenytársat, kizárólagosságra törekszik, s ennek a buzgalomnak az útját a máglyák szokták kivilágítani. Égesd magadat, Európa, szép a fényed!

A szultán az ujjával végigment a Duna vonalán, a Fekete-tengertől egészen frank földig.

-Ez itt a mienk. És azért a mienk, mert kell nekünk. És azért kell nekünk, mert nekik nem kell. Az ököl harcol a görcsösen széttárt ujjakkal. Tehát Szabács! Mert ezek soha nem fognak egyesülni. A francia király hamarabb köt velünk szövetséget, mint Károlyval. Velence előbb fog velünk tárgyalni, mint a pápának engedni. A német választófejedelmek hamarabb állnak át a reformáció oldalára, mint hogy elismernék Károly, a spanyol király császári mindenhatóságát. Ők alkuszok. Mi Allah fiai. Addig megyünk felfelé a Duna mentén, ameddig akarunk. Lajos azzal akart kicsúfolni, hogy elfogta a követünket. Olyan ez, mint mikor a kis gyerek dühében bátran leköpi a Napot. A fejét majd részleteibe vágva elküldjük az európai koronás főeknek. És a parancsaim:

-Hüszrev pasa, tizenötezer katonával Szendrőről indulva azonnal körülzárja keletről Nándorfehérvárt. Értesültünk róla, hogy a két parancsnok, Hédervári Ferenc és Török Bálint bánok nincsenek a várban, felelőtlenül a helyetteseikre bízta az egyébként is csekély, hétszáz fős őrséget, a vár védelmét. Mintha nekik és királyuknak fogalma se lenne arról, hogy százszor akkora erővel támadunk.

-A ruméliai seregek vezetését átadom végrehajtásra Ahmed pasának. Azonnal támadja meg Szabácsot. Logodi Simon és Torma András vicebánok serege a mienkhez képest elenyésző, az utolsó köig romboljuk le a várat. Mire oda érkezem az irányításom alatt tartott csapatokkal, ne lássak egyetlen élő magyar katonát sem. És azonnal kezdjék el a híd építését a Száván, hogy át tudjunk kelni és irányt vegyünk Magyarország fő területeire, elsősorban majd a Drávát elérve és az azon való átkelést kezdeményezve. Olyan hidat építsenek, amely kibírja az egész hadsereg átszállítását a Száván. Ezzel egyben nyugatról is átkaroljuk Nándorfehérvárt, ami nem sikerült dicső őseimnek 1456-ban.

-Ezzel párhuzamosan foglaljuk el és tisztítsuk meg az egész Szerémséget. Vegyük be a várakat, Baricsot, Kölpényt, Dobrinnyivát, Cserögöt. A másodvezér, Musztafa pasa foglalja el Zalánkemént és környékét, Jahja-pasa-oglu Bali bég csapatai pedig száguldják végig az egész Szerémséget, ejtsenek foglyokat, pusztítsák el az erődítményeket, hogy senki ne maradjon a hátunkban. Ha kell, Bali bég is csatlakozzon Musztafa pasához Zalánkemén elfoglalásában.

-Ha Hüszrev pasa befejezte Nándorfehérvár bekerítését keletről, azonnal lásson hozzá a várral szemben álló Zimony városának elfoglalásához, a várost égessék porig, onnan is löni fogjuk Nándorfehérvárt. És persze gyalogolják bele a sárba a zimonyi várat is. Magyar védők mellett szerb katonák, Nándorfehérvárról kiszorult naszádos harcosok is védik a várat, s tudjuk, hogy a halálra is elszánt kapitányuk,

Szkoblics Markó soha nem fogja megadni magát, mint ahogyan katonái sem. Áztassák bele a vérüket a földre, a bátor kapitány feje pedig díszítse majd a sátramat.

-Ha Zimonyt bevettük, Piri Mehmed fővezír csapatai teljesen kerítsék be Nándorfehérvárt, kezdjék meg a falak lövetését, rombolják le Zimonyból a külső bástyákat, védelmi vonalakat, szorítsák vissza a fellegrvárba a védőket - ott égetjük el őket mind egy szálig. EL KELL foglalnunk Nándorfehérvárt!!!

A szultán ledobta a földre Magyarország térképét.

-Pasák. Most elkezdődött június második fele. Itt ülünk Szófiában, indulásra készen. Mutassuk meg a gyauroknak, mire vagyunk képesek másfél hónap alatt, a nekünk kedvező forró nyárban. Augusztus elsején azt akarom látni, hogy hetven-ezer bátor, képzett katonám és sok tízezer további kísérem felsorakozott előttem a részben szétlőtt Nándorfehérvár falai alatt, és intésemre megkezdji a vár ostromát. Itt most nincs Hunyadi János. Itt most még egy gyerek király se lesz ott. Otthon téblábol majd valahol. Küldjünk neki hintalovat.

Az első Mohács - elhallgatnak a harangok Nándorfehérváron

-Felség, már most is késő!

-Soha nem késő, Werbőczy uram, soha. A német uralkodók velünk tartanak.

–Minden bizonnyal, felség, tartanak, tartanak. Bár nem állíthatom, hogy katonákat is küldenek. Nem én kellettem volna oda, a birodalmi gyűlésbe, kicsi az én súlyom V. Károly szemében. A német fejedelmek talán sértve is érezték magukat. Mert hiába lett a császár titkára az erdélyi származású Maximilianus Transylvanus, aki láthatóan meg is próbált segíteni nekünk a birodalmi seregek megszavazásában, végsősoron Maximilianus úr is német, s nem magyar.

-Mit küldenek, azt mondja meg, István úr? Mikor érkeznek a birodalmi seregek?

-Felség, az általunk kért csaknem 20.000 lovas és gyalogos zsoldos helyett mindössze 4.000 katonát szavaztak meg nagy nehezen. Számukra a mi déli határunk csak egy vonal Európában, alig jelentős, Nándorfehérvár pedig egy pont, ami nehezen kivehető a térképen. Védjük meg, ha a mienk - ez volt a közhangulat. Felség, Európában leáldozott a keresztes hadjáratok szellemének, ez senkit sem érdekel. Károly még saját öccse, Ferdinánd katonai helyzetére sincs tekintettel, annyira leköti a figyelmét Ferenc király itáliai terjeszkedése. Most, amikor a két Miksa-unokának, Károly királynak-császárnak és Ferdinánd főhercegnek osztozniuk kellett az osztrák örökös tartományok kormányzásában, Károly átadta ugyan öccsének az osztrák hercegségek javarészét, de úgy alakítva, hogy a török által veszélyeztetett déli, délkeleti területek kerültek Ferdinándhoz, míg Károlynál maradt több olyan fontos grófság, hercegség, tartomány, amely amúgy meg gazdagsága miatt szolgálhatná Ferdinánd katonai felkészülését. Tehát még ebben sem tudtak megegyezni, holott Károlyé már a fél világ. Nyilván újra kell majd tárgyalniuk ezt, s meg is teszik, ha érezhetővé válik a török előretörés. Most azonban senki nem foglalkozik ezzel.

-Mit kezdünk négyezer katonával? - csattant föl a király hangja.

-Félek, hogy ez nem okoz most gondot. El se indulnak, ide se érkeznek, ne számítsunk rájuk, felség.

A király a jelen levő Drágffy Jánoshoz és a köznemeseket képviselő Ártándi Pálhoz fordult.

-Urak, hallották? Egyedül kellene kiállnunk a török támadás ellen?

-Felség, ezt eddig is tudhattuk - motyogta bátortalanul Drágffy.

-És most mi lesz? - Brandenburi Györgyhez fordult. - Nyár eleje van, a törökök erőltetett menetben vonulnak felénk a Balkánon. Azonnal hadsereget kell szerveznünk, azonnal!

-Miből, felség? Önnek nincs saját serege. Ha az országgyűlés megszavazná, akkor lehetne adókat emelni és elrendelni a bandériumok kiállítását és hadba vonulását. Ide hívhatna cseh zsoldosokat is. Tárgyalnia kellene Szapolyai Jánossal, hogy csatlakoztassa önhöz a seregét, végre egyszer. De felség! Minderre most nincs időnk!

-Azonnal hadba indulunk. Elrendelem, hogy három ponton gyülekezzenek a nemesi hadak! Mi van Bakócz vagyonával? Elrendelem, hogy adják el az elérhető legmagasabb áron szépívű asztali készleteit, bútorait, ékszereit, szőnyeget, a kelméket, lovait, hintóit, jószágait!

-Felség, azokat az udvar emberei már lefoglalták és azonnal el is árverezték, rögtön az érsek úr halála utáni napokban, a kalmárok mind elvitték egyetlen óra alatt. A pénzt a kincstár az udvar fenntartására fordította, hiteleket fizettünk vissza.

-Nem érdekel! Elrendelem! Ez az önök hazája, nem?! Elrendelem, hogy azonnal lássanak hozzá az ezüst tartalmú dénárjaik kibocsátásához, és kötelező árfolyamot írok elő e nova moneta csereértékéhez. A saját bandériumomat és a palota, valamint egyéb királyi várak zsoldosait, a testőrségemet kérem ide, Budára összevonni, innen indulunk Tolna, Mohács vagy Bába felé. Báthori István nádor vezetése alatt gyülekezzenek azok a főnemesi csapatok és harcra köteles köznemesek, akiket a Szerémség felé irányítottunk majd - ők egyelőre a Duna partján, Péterváradnál csoportosítsák erőiket. Üzenem Szapolyai János vajdának, hogy Erdélyből a Maros mentén, a Tiszán átkelve vonuljon a Duna-Tisza közé és onnan dél felé. Üssön tábort Bács vára és Futak vára mellett.

-Felség, azt hiszem, ez nagy hiba! Össze kellene vonni a csapatainkat egyetlen fontos ponton. Június vége van, s mire mindenki megérkezik a táborba, augusztus vége lesz legjobb esetben is. Ha szétszórva gyülekezünk, mikorra tudunk egyesülni?

-Elrendelem igenis a haditanácsnak a következőket: csapataink a három táborban gyülekezzenek, s mire a törökök Nándorfehérvár alá érnek...

---felség, már elkezdtek körbevenni a várost Szendrő és Szabács felől!

-Mit mond?

-Hogy egyetlen választásunk van: valamennyi erőnkkel megindulunk egyenesen

Nándorfehérvár felmentésére. Ezer ember sincs ott, halált megvető bátorsággal is csak napokig, hetekig tudják tartani a várost. Tény, hogy mire odaérünk, a törökök megkezdik az ostromot. Csak azt tehetjük, amit Hunyadi és Kapisztrán is tett: kíméletlen harcban feltörjük a török ostromgyűrűt.

-Mit mond?... - A király tehetetlenül hanyatlott vissza a trónjára. - Miért nem szóltak erről korábban? - ordította magán kívül. - Hát engem senki sem tájékoztat?

-És felség! Jelöljön ki mást Báthori István nádor helyett a péterváradai tábor vezetésére! - szólt csendesesen Drágffy.

-Ehhez magának mi köze?

-Nekem semmi. De azt ne várja, felség, hogy egyesül egymással két olyan sereg, amelynek egy részről Szapolyai, más részről Báthori a vezére. Hamarabb folyik a Duna vissza északra, mintsem hogy ők összefogjanak.

A király először felpattant dühében és az öklét magasba rántotta, majd erőtlenül visszazuhan a székébe.

-Báthori helyett magát jelölöm, Drágffy gróf! Mi az, hogy gyűlölik egymást? Ilyenkor? Mennyi időbe kerül, míg a három tábor teljes létszámban összegyűl?

-Másfél hónap, augusztus vége, szeptember eleje. De akkor még külön leszünk. Hogyan és hova tovább? - Brodarics István nyelve igen akadozott, hogy jön ő ahhoz, hogy beleszóljon a királyi tanács dolgába. - Mert tisztelt haditanács, azé az egész Duna-medence, akié Nándorfehérvár. Mi tudjuk, hogy soha el nem veszíthetjük. A szultán tudja, hogy elnyerése nélkül nem jöhet tovább észak felé, mert meztelen marad a háta...

A király tanácstalanul mászkált fel s alá. Eljött tehát az ő nagykorúsága. Felnőtt király lett, ide várja feleségét, Európa legerősebb családjának lányát, igazi koronás fő egy nagy ország élén. De e percben nincs senki, aki utána indulna, hogy rohanjanak a török megállítására. Szegény király egy Majd-országban. Erre volt jó az a csaknem békés fél évszázad, amely alatt lényegében soha nem kellett hadba vonulni, harcba bocsátkozni a magyar királyi seregeknek és főuraik bandériumainak? Az egyetlen erény, ha szétkergethetik a szomszéd főúr jobbágyságait, karddal verve a hátukat? - vagy vérbe tiporva Dózsa keresztes háborúba hívott nincstelenjeit. Nincs most senki, se főúr, se polgár, se paraszt, se öreg vitéz a volt feketeseregből, aki kardot rántana...

...Ha Isten akkora szemet adna neki, hogy átlásson egész országán, s tudja, mikor mi s hol történik... de ez a királyoknak se adatott meg. Mert mikor végül nagy nehezen útnak indult a király s néhány ezer katonája Budáról augusztus 8-án Nándorfehérvár felmentésére, az ország kapujának megvédésére, mit látott volna ugyanezen a reggelen a végtelen távcsövön? Véres jeleneteket. A szultán csapatai ekkor már 8 napja folyamatosan támadták a várost, szétlőtték a vár külső falait, naponta indítottak rohamokat sok tízezer harcossal. És e napon, augusztus 8-án, míg a király lassan poroszkál Tétény felé a nyári porban, a törökök mindhárom lehetséges irányból

általános rohamot indítanak, elfoglalják az egész várost és a vízivárat, rabolnak, gyűjtogatnak, zászlóikat lobogtatja a szél. S az immáron hetek óta folyó harc drámai fázisaként a megmaradt néhány száz védő - még mindig távolba szökött kapitányaiktól cserben hagyva, tétovázó vicebánok vezetésével - nem tehet mást, mint visszaroohan a fellegrvárba és magára zárja azt - bezárja magát a pokolba. De kitart, mert hős, és magyar, és fél, hogy ha megadja magát, úgylis felkoncolják.

És főleg mert minden órában abban bízik, hogy felmenti őket király és Európa serege. Pokoli harc kezdődik a belső vár megvédéséért. Szulejmán és tüzésége döbbenet nézi, hogy nem tudta kifüstölni őket az elmúlt hetekben. Meg vannak győződve arról, hogy nem voltak helyesek az információk: nem lehet igaz, hogy csupán néhány száz katona tartja fenn hetek óta a világ legnagyobb hadseregét. Vajon tényleg megjön Lajos és európai zsoldos serege? És igaz lenne, hogy Szapolyai János hamarosan csatlakozik a király hadához és egyesülve megtámadják őket itt a Duna-Száva torkolatban, mint Hunyadi? Szapolyai kivel van?

Poroszkál dél felé a király csapata, gyülekeznek a pétervárad tábortban is, bár Szapolyai seregei igen kelletlenül haladnak Bács felé. De van remény. Megjött a hír, Isten ajándéka, nem kell többé attól félni, hogy Szulejmán Szabácsnál átkel a Száván és hátba támadja Nándorfehérvárt vagy a felmentésére igyekvő királyi csapatokat. Nem kell félni, mert a szultán Szávára épített hídját váratlanul elmosta az áradó folyó, lehetetlen átkelni Magyarország felé. Ha tehát Nándorfehérvárnál meg tudják állítani a szultánt, vissza is vethetik, mint egykor, 65 éve.

Csakhogy... hol vannak itt királyi csapatok? Ha mindenki elérné időben a tábornak, akár 30.000 katonát is összevonhatnának. De van, aki még el sem indult. A király kis serege önmagában alkalmatlan külön műveletre. Vezérő tiszteik nincsenek, hadat senki nem járt. Bornemissza Pozsonyban, Tomori szerzetesi cellában. A király csillogó vértben, amiben igen szép látvány a lovagi tornákon, bajviadalokon, ügyesen kezeli a fegyvert, bátor legény a budai vár díszletei között. De ide hadvezér kellene, nem tornász. S valaki, akire hallgatnak azok, akik egymásra sose.

A király nem kapta meg Isten világlátó távcsövét. Ha látna rajta, egy lépést sem tenne tovább. Augusztus 27. van, kelletlenül bandukolnak Mohács felé. A hírek szerint Szapolyai már tábornak foglalt Futaknál, s Drágffy zászlaja alatt közelednek a nádor csapatai Pétervárad felé. De mi haszna? E napon a szultán világosan látja, hogy a falak hamarosan ráomlanak a védőkre. Tüzéségi ösztűz után az aknászok a falak alá rohannak, aláaknázzák azokat, s sikeresen felrobbantják a fellegrvár leginkább védhető pontját, a Kölest. Éktelen por, tűz. Janicsárok rohama újra, és... a szultán nem hisz a szemének. A romok közül újabb lándzsák nyúlnak ki, kardok villannak, puskaölyök röppennek, a rohamot visszaverik a láthatatlan harcosok. Másnap az egyik alparancsnok, Mór Mihály vicebán nem átkelja magát tovább: áruló lesz, kiszökök a törökökhöz, s tájékoztatja őket a védelem gyengeségéről.

Parancsnok társa, Oláh Balázs sem folytathatja így a harcot, darabokra vágnák őket és a megmaradt lakosságot. Egy hónapja védik a várat, amelyet más talán az első napon feladott volna. Egy hónapot adtak a magyar királyi seregeknek, hogy ide érjenek s felvegyék a harcot - s még hír sincs róluk. Elárulták a saját országukat,

király, főpapság, főurak, nemesek: áruló az ország?! Hisz' mi lesz itt, ha Nándor-fehérvár esedik? Szultánt választ magának Magyarország? Európa jóváhagyásával?

Akkor legalább éljük túl! Mi, hetvenen! Amikor majd meglátja a hatalmas török sereg, hogy néhány tucat emberrel szemben harcolt, mire futja még nekik? Vége a nyárnak! Hova indulna tovább a szultán? Esetleg belefutna a rá váró magyar hadseregbe valahol Mohácsnál, vagy lentebb, Péterváradnál? Ez volna a rettenetes török had, amelyet néhány száz halálra elszánt katona megfoszt a teljes győzelemtől, Magyarország megszállásától? A török birodalom területe, lakóinak száma, mozgósítható erőforrása sokszorosa a magyarénak, s bár hada részben gyűlevész tömeg, de kiképzett janicsárjai, szpáhijai, tüzérsége egyetlen mozdulatra, a szultán egyetlen intésére olyan elsöprő mozgásba lendül, amilyenről az európai királyok álmodni sem tudnak, hiszen erejük attól függ, milyen alkukat képesek kötni, mit tudnak kikönyörögni saját nemességüktől. Lajos semmit. Kelletlen mutogatást egymásra. Közönyt. A békés korszak hozta tespedtséget, a szerzés vágyát. Gyalogsága, tüzérsége semmi!

Isten távcsövén Lajos láthatta volna, hogy mikor ő reggelizik augusztus 29-én s udvarnokaival tervezget, aközben 70 rongyos katona megalázottan kivonul a várból, örül, ha nem tépik szét - a megmaradt lakosságot pedig rabszolgaként elindítják Isztambul irányába, örülhetnek, hogy halál helyett dolgozhatnak majd idegen uraknak. Bali bég, a boszniai vezér kezébe veheti Dél-Kelet-Európa kulcsát. Mostantól ő mondja meg, meddig jöhet délre magyar a saját országában. S hogy mikor jön egy újabb tördöfés.

A szultán hadjárata - melynek célja sem volt világos három-négy hónapja - eddig tartott. Övé a Duna-medence bejárata, többé nem lehet feltartóztatni, ha északra indul, s főleg nem lehet hátba támadni. A Száva hídjának elsöprésével csökkent a támadás éle, de talán nem is kellett ennél több. Anatóliai hadseregének jó részét ott-hon kellett tartania a perzsa veszély elhárítására, s ki tudja, mekkora magyar erővel találta volna szemben magát.

Ő sem kapta meg Allah távcsövét. Ha látna rajta, nem Isztambulba indulna két hét elteltével, hanem azonnal a Dráva, Eszék felé, s onnan tovább, Bába, Mohács irányában, akár fel Budáig. Látná-hallaná Bátán, a hetvenkedő királyi haditanács milyen bátor döntést hoz: Igen, előre! Vissza kell foglalni Nándorfehérvárt. Melyet megvédeni nem tudtak, de most visszavenni - mi az a magyarnak, ha hős királya van! Gyerekjáték gyerek királynak.

Isten - aki szereti és védi a hősöket - utálja a gyávákat. A tétovázó, bátortalan magyar katonai táborban kitör a járvány. Hunyadit a győzelem után vitte el. A gyávákat a győzelem helyett, a szégyen bélyegével küldi haza. Maga a király is elkapja, védjük életünket, uzsgyi a palotába? Tábor bontanak Mohácsnál, hisz' jön az ős, hideg is lesz, sok eső, jobb Budán. Így indult haza 1521 őszének elején mindkét uralkodó: az egyik délre, a másik északra. Az egyik élő, a másik halott - csak még nem mondták meg az orvosai.

Magyaros virtus, ó! Megmutatjuk még, gaz török, fejedet vesszük még, szultán!

Majd jövőre! Egy év múlva visszajövünk. Mindenki hoz magával legalább még egy embert! Vagy kettőt! Jövőre, ugyanitt!

Ám nem itt kellene, nem Mohácsnál. Még csak nem is Péterváradon. Hanem lentebb, ott, ahol kellett volna: Nándorfehérvárnál. Amelyet elképesztő erővel és tempóban épít újjá Bali bég. Mellette, tőle nyugatra, Szabácsba pedig összehordják valamennyi elfoglalt szerémségi vár követét, felépítik újra a fontos várat a Száván. Mert ők is úgy vannak vele: visszajövünk! Addig meg itt maradunk.

Van viszont a magyaroknak egy hatalmas előnyük, ami nincs a törököknek. Van nekünk országgyűlésünk, minden évben, ha kell, kettő is. Hónapokig. Íme, most sem történt semmi nagy dolog velünk, jártuk a hadat, de nem ment... október második felében összegyűlt az ország - nemességének - apraja-nagyja Budán. Hát persze, valahogy meg kellene védeni Nándorfehérvárt. Adót, adót, szavazzunk. S ismét megszavazzák. Szabácsot is vissza? Adót, adót arra is, ki szavaz? S a nemesek? Nos, adózzanak ők is, az egytelkes nemesek is, meg az adófizetésre, katonaállításra eddig nem kötelezett papi méltóságok is.

Ez kevés! Törvényt, törvényt! Arról, ami amúgy megvan néhány száz éve: Hogy bizony bandériumokat kell felállítani, mert különben veszély akarna jelentkezni a mi szent földünkön... - és király öfelsége, megmondjuk őszintén, egy igazi, amolyan fekete - vagy ha kell, bármilyen színű - zsoldos hadsereg nélkül talán nem sokra megyünk itten. Tetszik tudni, olyan, amelyik azonnal hadra fogható, persze, ha havonta megkapja a zsoldját. Különben elszökik s rabol. Kellene egy ilyen is. Adó, adó!

Az országgyűlés megtalálta a magyarázatot a nándorfehérvári tragédiára, addig ke-reste, míg felfedezte. Külön cikkelyben meg is fogalmazta, haragosan: az ország legfontosabb várának elvesztéséért, a haza felkínálásáért pontosan megállapítható a két felelős. Ez pedig nem más, mint a két kapitány, horvát bán, akiknek az lett volna a dolga, hogy ott legyenek, de akiknek nem volt idejük ott lenni. Török Bálint és Hédervári Ferenc - Pfuj! Kétszer is Pfuj, Pfuj! Többet ilyen elő ne forduljon ám!

És mostantól ismét vidám, örömteli napok következtek. Hiába, fontos év ez az 1521. Már nyáron megjött Habsburg Mária, a már többször elvett feleség, hogy végre feleségül vegye maga a felnőtt Lajos király is. Milyen gyönyörű, gazdag és fényes volt a küldöttség, amelyet Szatmári György püspök úr vezetett, hogy haza, most már Budára hozza haza Máriát német földről?! A püspök úr egyébként gaval-lér. Ha már ott járt a németeknél, közölte velük, hogy hatvanezer aranyért vissza-váltja a nyugat-magyarországi városokat és várakat, amelyeket az akkori magyar uralkodó kínjában elzálogosított Frigyes császárnak. S a püspök zokon sem vette, hogy az ő vagyonából dehogy vásárolta vissza a kincstár a hön áhított magyar terü-leket. Besorolta a pénzt a hadikiadások közé. Sorsa ettől kezdve ismeretlenné vált.

Lajos imádta Máriát. Nem teljesen véletlen, hogy olyan lassan indult a sereg Budá-ról Tétény felé, majd Érdtől délre teljesen lelassult. A király hitvesén akarta legel-tetni a szemét, s minden erejével készülni a nagy eseményre.

Mert bizony neki, a királynak is le kellett végre tenni a koronázási esküt. Le is tette már, meg nem is. Mert mikor ő kétéves volt, s apja, Ulászló fontosnak tartotta, hogy máris királlyá koronázzák őt ezek a renitens magyarok, s akkor természetesen nem a kicsi gügyögte el a királyi esküt, hanem apja mondta fel helyette csillogó szemekkel, ráadásul mind a főpapok, mind a főurak jelenlétében, jelezve, hogy a kétéves királyt magáénak vallja a magyar állam és annak egyháza is. Még a koronát is a fejére tették, Bakócz Tamás büszkén jeleskedett a Szent Istvánt idéző szertartásban.

És most meg kellett szokni a Máriával érkező tucat udvarhölgy csivitelését és a vele érkezett fiatal urak idegen nyelvű handabandázását is. Rá kellett ébredni itt Budán - igaz, kissé fanyar volt az új íz -, hogy ugyancsak Szent Istvánt idézve ez a Mária országa itt most éppen majd Habsburg Máriáé is lesz, s ez nagyon is valószínű, mert igen határozott, cselekvőkész asszonyka az osztrák Miksa-unoka. Neki is megágyazott a nagyapja évtizeddel ezelőtt.

Nem sokkal a visszavonulás és az országgyűlés után tehát ismét nagy események vártak nagy magyarokra: Székesfehérváron lám megkoronázhatták Habsburg Máriát, Jagelló Lajos immár tényleges feleségét. Jövőre majd Nándorfehérvárt is visszafoglaljuk: ez az ország kapuja, ne járjon be rajta akárki.

9. ÉV - Kié a király? Főúri ligák konca az ország, 1522

Bécs Budán, Buda sehol

-Hányszor kell még elvenni feleségül Habsburg Máriát? - fordult Drágffy Jánoshoz Ártándi Pál, miközben zajlottak Mária és Lajos házasságkötésének szent pillanatai. Rosszallóan nézett a kérdezőre a mellettük álló Sárkány Ambrus zalai főispán, maga is sok esetben aktív követ a házasság előkészítésében.

-Baja volna e házassággal a köznemesség derék képviselőjének? - bökte oda Ártándinak. - Módom volt Innsbruckban és Kölnben járni Lajos király követeként, éppen e boldog percek megalapozására, és Ártándi uram egyetlen szóval sem jelezte, hogy bármi kifogása volna.

-Nincs is, mert minek. Én csak azt bátorkodtam megkérdezni, hogy milyen az a házasság, amelyet számtalanszor meg kell kötni.

-Ismét túlzás, hangoskodás, bármilyen halkán is mondja - förmedt rá Drágffy, s csendre intette.

-Soroljam? - fogta sottogóra Ártándi Pál. - Hiába mondtuk ki 1505-ben az országgyűlés határozataként, hogy nem lehet az országnak idegen királya, 1506-ban végleg megerősítették az általunk ellenzett Habsburg-Jagelló házassági szerződést, szinte egyenesen a pici Lajos szülőágya fölött. Hiába tiltakoztunk, 1515. július 22-én már kettős házasságot tartottak a két-két Habsburg és Jagelló között, a mi Anánkat odaadták Ferdinándnak, Lajos hercegünk pedig Habsburg Máriát kapta. Ez már majdnem házasság volt, most már tudjuk, hogy nem egyszerű, formális eljegyzés, hanem szinte igazi, persze gyerekek között, Lajos 9 évesen lett szinte férjuram. Aztán jött a házasság a követek útján. S abban a percben, amikor nagykorúvá vált 1521-ben, így, 15 évesen már itt, Budán fogadhatta leendő tényleges hitvesét, hogy aztán néhány hónap múlva, Mária megkoronázása után itt álljunk most az esküvői ceremónián. Hányszor tehát? S miért kell ennyiszer? Talán nagyon is be kellett biztosítani valamit - Budát Bécsnek?!

-Háborgó lelke csendesedjen már. Ez itt szent perc. S Mária érkezett Budára, nem Ferdinánd vagy Károly császár - egy nő, s nem egy hadsereg. Jobban tennék a nemes urak, ha megismernék Mária intelligenciáját...

-...s a vele jött külföldi siserehadat is netán? - intett dühösen Ártándi, de nem folytathatta, az eskü pillanatait neki is tiszteletben kellett tartania. Megjött az ismeretlen hatalom, pontosan érzékelte zsigereiben, s nem csupán azért, mert Lajos főellenfelének, Szapolyai Jánosnak volt hű nemese, hanem azért is, mert a többi úrnál is jobban tudta: szó sincs már lengyel-osztrák-magyar hármasról a török ellen. Ártándi úr vezetésével készült a magyar delegáció Krakkóba, s az előzetes hírekből is tudni lehetett, céltalanul érnek oda s eredménytelenül vissza. Zsigmond Ágost

lengyel király hiába nagybátyja Lajosnak, kihátrál a török elleni szövetségből, nem köt szerződést a török elleni háborúra, sőt: megbékél a szultánnal, teljesíti annak feltételeit, semleges marad és talán még adózik is. Vagyis teljesíti mindazt, amit Lajostól is követelt a szultán. Most, a lengyelek kiválásával egyetlen szálra kell felfűzni az ország sorsát: mit adnak az osztrákok, a Habsburg Ferdinánd bátyja, a Károly császár által vezetett német rendek. Vagyis Ferdinánd, a sógor kezében Buda? S Mária ezt szolgálja majd: Ezért kellett szinte évente megerősíteni ezt az átkozott házasságot...

Lajos nem sokáig viselte magán a magyar urak egy részének ellenszenvét. Már az előző év végén elhatározta, hogy amint alkalma lesz rá, átteszi székhelyét és a mézédés hónapokat, akár éveket másik királyságába, Prágába. Zúgott a magyar urak egy része, mert a tavalyi nándorfehérvári vereség a hadak szervezését és ellátását kívánta volna meg, maga a király is azt ígérte a nyilvánvaló megfutamodás után, hogy 1522-ben felszabadítja a Duna és Magyarország védelmének kulcspontját, Lajos előre bejelentett csehországi távozása elégedetlenséget keltett sokakban. Voltak viszont nyertesei is a király távozásának. Mindenekelőtt a középnemesség által nyíltan utált nádor, Báthori István profitált a király elutazásából. Az uralkodó helyetteseként most gyakorlatilag teljhatalmat kapott az országban, magabiztosan hitte, hogy elhallgattatja ellenzékét, főleg pedig kiszorítja a hatalom közvetlen közeléből Szapolyai János vajdát. Mert ez a legfontosabb, nem Nándorfehérvár, az ott áll majd évek múlva is, ráérünk visszafoglalni. Először a belső ellenfeleket kell felszámolni.

S ehhez láthatóan segítséget is kap hamarosan. Hűséges társak ők, Szatmári György pécsi püspök, fő- és titkos kancellár és a nádor, utóbbit az előbbi segítette nádorra választani, éppen Bakócz Tamás akkori esztergomi érsek-bíboros nádor-jelöltjével szemben. Most íme itt az alkalom, hogy Báthori István éppen Bakócz helyére állíttassa a királlyal Szatmárit, mert kölcsön kenyér visszajár, főleg, ha mindketten a király hű emberei a legfőbb kérdésben: mindketten nagy erővel képviselték a kettős Habsburg-Jagelló házasságot, a bécsi és a német birodalmi kapcsolatot, Lajos elköteleződését.

Szatmári György útja lehetett volna más is, hiszen gyors pályája Mátyás király alatt úgy kezdődött, mint korábban Bakóczé és sok későbbi magyar nagyúrénál, Drágffyénál, másokénál: parasztgyerekekből, szegény iparosok, kereskedők családjából - Szatmári például egy kassai kereskedő fiaként - lettek a királyi kancellária gyakorlott ügyvivői, Mátyás tanácsosai, akik a hazai magyar háttér nélkül érkező Jagelló Ulászló idején könnyen megtarthatták befolyásukat: értették a királyi udvar adminisztrációját, nélkülözhetetlenné váltak.

Mikor aztán Szatmári György jó érzékkel észrevette, hogy soha nem lesz itt magyar király a Jagellók helyén, Ulászló majd Lajos hű követőjévé vált. Ennek a gyümölcse látszik most beérni: az egyébként is nagy műveltségű, humanistákat európai mércével is bőven támogató, Pécsen a reneszánsz építészeti remekét, a püspöki palotát felépítő Szatmári Györgyöt az esztergomi érseki palotába löki fel hamarosan a nádor támogatása. Lajos prágai útja előtt ígéretét adta, hogy aláírja, ha megérkezik

a felterjesztés. S onnan már csak egyetlen lépés marad hátra: a pápa, VI. Hadrián a szokások szerint természetesen megerősíti a magyar király kinevezését a főpapi posztokra. S ha ők, a kancellárból bíborossá lett Szatmári s a nádor Báthori, aki egyben a hadak főkapitányi tisztét is elnyerte, egyetértenek, akkor Lajos maradhat Prágában.

A király távozása előtt az egyik utolsó intézkedésében ismét a német birodalmi gyűléshez fordult, amely március 23-án nyílt meg Nürnbergben. A király Jozefics Ferenc zenggi püspököt és Désházi Istvánt delegálta a németekhez segélyért. A küldöttek keserű szavakkal ismertették az 1521-es nándorfehérvári vereséget és a védtelenséget: Magyarország egyedül nem képes feltartóztatni az oszmán seregeket. Nem rendelkezünk gyalogsággal, nehézlovassággal alig, s tüzéségünk fejletlen. Ezért azt kérjük a birodalmi rendektől, hogy részesítsék jelentős katonai segélyben az országot. Két héttel később a birodalmi gyűlés meg is szavazza a segélyt - szavazni mindig tudtak.

A királyt Prágában nyugtatgatta a hír és Mária odaadó teste: minden rendben van. A sok kis hír között elveszett, hogy a törökök lent délen elfoglalták Orsova várát, s hogy a havasalföldi vajda - bár előzőleg egy győztes csatát vívott Mehmed bég ellen - végül ugyanekkor, márciusban vereséget szenvedett a Havasalföldet elfoglaló Mehmed bégtől, s hova is? - Erdélybe menekült Szapolyai védelme alá.

Úgy telt a nyár 1 évvel Nándorfehérvár után, ahogyan szokott: forró békében.

Hideg háború

Amikor küzdeni kellene, a rossz embert megszállja a békeség. A rossz országot is, annak királyát, főurait, rendjeit szintén. Hiszen a háborúból alig érezni valamit, a nagy baj elmúlt, nincs már Nándorfehérvár, de nem is kell vérezni érte. Megvan az új status quo, s ha nem is kedvező, jobbra fordítható. Egyszer majd csak hazatér a király, talán még cseh sereget is hoz, s akkor...

Egyébként sincsenek nagy bajok. Hűszrev boszniai bég hiába ostromolta Klissza várát, Monokovics Péter várkapitány és kis serege kitartott, a töröknek el kellett vonulnia a kéthetes ostrom után. Vagyis nem lesznek baljós következményei Nándorfehérvárnak! Látható, hogy a török megpróbált lecsípni Magyarország horvát, dalmát és bosnyák területeiből, s habár bevette Knint, a fő csapás Klisszára sikertelen volt. Krusics Péter zenggi kapitány komoly kis felmentő sereget küldött, s a horvátok így megvédték a tengerpart egyik legfontosabb várát. Így lesz ez mindig, pogány fattya török!

És így van délkeleten is. Szapolyai János vajda komolyan veszi Havasalföld és a déli Kárpátok előterének védelmét. Grumazinnál megverte a havasalföldi vajdaságot korábban megszállt szilisztriai béget, Mehmedet, sőt, ostromot indított a híres török bázis, Nikápoly ellen is. Az erdélyi vajda természetesen visszaültette trónjára az elűzött havasalföldi Radut a vajdai székbe. Erőt mutatott! - habár ezt mérsékelte, hogy Radu hamarosan ismét vereséget szenvedett, s újra erdélyi menekültként élte életét. A béke mindenesetre nem remegett meg délen.

Báthori nádor is végezte a dolgát, teljes erővel - nem a főkapitányit, ahhoz nem volt sok kedve, hanem az államot vezető nádorit. Országgyűlésre ismét szükség volt - szépségtapaszt nélkül nincs kellő küllem -, és ezúttal, éppen Nándorfehérvár elvesztésének első éves évfordulóján a török elleni visszafoglaló támadás helyett csak arra futotta, hogy az országgyűlés kijelölje a Nürnbergbe, a német birodalmi gyűlésbe küldendő újabb, most már ténylegesen is tárgyaló magyar küldöttséget. Megadta a módját, súlyához méltóan: az erdélyi püspök, Gosztonyi János, a szerémi püspök, Macedóniai László, a személynöki rangját egyre jobban élvező Werbőczy István, mint gyakorlott tárgyaló küldött segélyek kérésében - magas ranggal kértünk! Legalábbis erre kaptak felhatalmazást a nyár végén, s az ősszel hozniuk kellett a pompás válaszokat, most már nem csak általános ígéret, hanem megszavazott katonai kontingensek és azok érkezésének hírével.

Biztatók voltak az előjelek. Ugyancsak német birodalmi támogatással, és saját osztrák tartományi csapatait is felsorakoztatva Ferdinánd főherceg - immáron egy éve Anna magyar hercegisasszony férje - bevonult horvát területekre, hogy saját tartományai előtt foglaljon el védelmi állásokat a török ellen. S ha Ferdinánd rászánta magát a közvetlen hadi jelenletre, ha csapatokat finanszíroz, nyilván ezt teszi majd új sógora, Lajos is - ha hazatér Prágából.

Mint a parketten a vidám táncosok - Európa térképén mindenki teszi a maga önfelédlt lépéseit. A budai országgyűlés például Nándorfehérvár tervezett megtámadása helyett Nürnbergbe küldi erőit - miközben Ferdinánd a Magyarországhoz tartozó Horvátországban épít ki állásokat. Szapolyai az egyetlen, ez kétségtelen, akinek katonái támadásba is lendülnek néha. Erdély déli határai nincsenek veszélyben - Havasalföld pedig csak formálisan a mienk: nekünk kellene megvédeni.

A budai országgyűléssel párhuzamosan Báthori nádor megpróbálja a saját kezében összpontosítani a hatalmat.

-Főurak, főpapi méltóságok. II. Lajos királlyal egyeztetve fordulok önökhöz. Királyunk mindenek felett hálás lenne azért a szövetségért, amelyről a napokban tájékoztattam önöket, s megértené a benne élő bizalmat. Lajos királyunk értesült arról, hogy szakadás előtt áll az ország főnemessége. És ez új jelenség. A törésvonal eddig mi és a köznemesség között húzódott.

Szapolyai arcán nyilvánvaló kelletlenség látszott. Hogyan kerül ő egy olyan főúri csoportba, amelyet Báthori István nádor szervez, és amely a király mellett akar nyilvánvaló támogatást felmutatni? Senki sem látott bele a vajda gondolataiba. Talán aggasztja őt is valami? Vagy talán egyszerűen csak nem akar kiszorulni a legfőbb hatalmi körből - s ki kételkedne abban, hogy a fő hatalmat a király és nádora gyakorolja? Talán csak taktikázik - hogy megszerezzen minden információt fő riválisától és a király szándékairól?

-Nádor uram, van nekünk pontos képünk arról, kik szövetkeztek az udvar ellen s mi célból? - faggatta Báthorit.

-Ez egy új főúri liga...

-...a sokadik már... érdemes ezzel törődni?

-Igen, Szapolyai uram. Mert ez a liga egyszerre támadja önt és engem, s kettőnk fölött a király öfőméltóságát.

-Tagjai?

-A magyar főúri rend jelesei, ezért is felfoghatlan. Köztük van Várdai Ferenc erdélyi püspök, ami kifejezetten érthetetlen. S ki tudja, mi vitte oda Perényi Ferenc váradi püspök uramat, az ön harcostársát a Dózsa elleni háborúban. És az ő öccse, s persze mindketten az én elődömnek, Perényi Imre nádor uramnak a fiai. Drágffy János tárnokmester, akit királyunk nemrég nevezett ki. S további urak, ecsedi Báthori András, Hortról Pálóczi Antal zalai főispán és Ráskay Gáspár, s folytathatnám.

-De nádor uram, ők aligha szövetkeztek a király ellen. Valamennyien a mindenkori uralkodó hű hívei - értetlenkedett Szapolyai, bár alig tagadhatta a hangszíne az álnok hitetlenkedést.

-Pedig ez szövetség, nem is tagadják, hogy főúri ligát alapítottak.

-Nincs alapítás, nádor uram, legfeljebb csak alakítás. Most éppen ezt mondják. S ha más okuk lesz, mást mondanak.

-Vajda urammal egyet is értenék én abban, hogy ezen urak és főpapok soha nem szövetkeznének királyuk ellen. Persze hogy nem. De akkor mi a válasz? Mert én tudom! Maga ellen, és én ellenem. A hatalmunk ellen.

-Hogyan kerülnénk mi ugyanazon hatalom élére, nádor uram, hogyan? Hisz ön is tudja, amit mindenki... hogy minket kettőnket oly' sok minden elválaszt, hogy...

-...s ami összeköt? Az bántja őket. Hogy a vajda egész Erdély fölött az egyetlen úr, s hadai révén Havasalföld, a délvidék nagy része, a balkáni bejárat is hozzá tartozik, az öné a legerősebb hadsereg, míg én főkapitány is vagyok...

-...balkáni bejárat? Menekülő folyosó lesz az hamarosan, nádor uram, nem bejárat!

-A liga főurait a mi koncentrált hatalmunk bántja, az öné, az enyém. S most már mellénk sorolják Szatmári érsek urat is, ő pedig az egyház fejeként...

-Nem vagyunk mi együtt, főleg nem mások ellen, nádor uram - csattant fel Szapolyai. Aztán el is hallgatott, töprengve, mert hiszen miért is van akkor ő itt? - De mit tehetünk mi együtt a magyar királyságért, amit mások nem? Mert hiszen az említett főurak nélkül a királyság feleannyit sem ér.

-Nem látok a fejükbe. Talán csak az elégedetlenség egyszerű formája ez. Szövetkezik-e velünk vajda uram abban, hogy szót értsünk velük, hogy lebeszéljük őket a liga különállásáról... ellenkező esetben jelentenem kell Lajos királyunknak Prágába... s onnan nézve ez akár zendülés is lehetne...

-Ne bolondozzon nádor úr! Tekintsük inkább főúri mulatságnak. Mivel nincs a kezben a kard, a száj jár helyette. De akár rám is bízhatja őket, beszélek velük.

-Azt talán mégse... így külön-külön semmiképpen. Hogy venné az ki magát, hogy a nádor helyett a vajda békítget.

-Mit várt tőlem, nádor úr, amikor ide hívott? Mert már semmit sem értek.

-Nem a vajdát kértem, Szapolyai uram, nem csak Erdély fejét. Hanem mondjuk ki nyíltan: a köznemesi tábor meghatározóját. Én elintézem a főurak békétlenségét. Mindenki adományra, kedvezményre, házasságra vágyik, megkapják. Ön viszont biztosítsa azt, hogy az országgyűléseken véget ér a királyt gyalázó hatalmi hangoskodás, s az udvar pénzügyi helyzetének megszilárdítása lesz a fő szempont. Enélkül vereséget szenvedünk előbb-utóbb a töröktől, s enélkül egyelőre nem tér haza Prágából a király sem. Pénz kell ide s ész!

Szatmári Györgynek, a kancellárnak éppen az lett volna a dolga, hogy mindkettőt biztosítsa. Kinevezése után részben magával hozott néhány kiváló koponyát Pécsről, részben örökölt is szorgalmas embereket a kancellárián, melynek Mátyás óta mindig is kiemelt feladata volt az ország rendbetételében. Tudatosan taníttatta külföldön, majd hívatta haza a kormányzás szolgálatára az olyan művelt, szorgalmas ifjakat, mint Brodarics István, Oláh Miklós. S Mátyás reneszánsz hagyományait hűen folytatta maga is, támogatottjai is: Thurzó Zsigmond, Gosztonyi János, Csáky Miklós püspök. Ugyancsak ő segítette jó hírhez társa, az erdélyi egyházmegye feje, Várdai Ferenc püspök törekvéseit magyar művek külföldi kinyomtatásában, ilyen út vezetett Janus Pannonius válogatott írásainak bolognai megjelentetéséhez, vagy a gyulai kanonok első összefoglalóihoz, amelyben a Dózsa-háborút, a vezér kivégzését írta le: természetesen nem megfélemlítve arról, milyen hála jár éppen Várdai Ferencnek, Szapolyai Jánosnak, a két erdélyi vezetőnek a bitang lázadók legyőzéséért.

Pénzt azonban Szatmári György sem tudott teremteni, kancellárként sem, esztergomi érsekként pedig sehogyan sem - legfeljebb magának. Annyit tudott megállapítani a kancellária áttekintésekor, hogy az előző évi, 1521-es országgyűlés hiába szavazta meg az emelt adókat a török elleni hadviselésre, a várt adóknak csak egytizede folyt be - az pedig szétfolyt a kincstárból. A végvári zsoldok kifizetésére se futja ebből, nemhogy zsoldos csapatok felállítására. Nándorfehérvár ügye kezd elúszni a távoli ködbe.

És most itt van Habsburg Mária udvartartása, népes kíséző személyzete - egy újabb feneketlen hordó, s bár most éppen legyen ez a csehek gondja, tudja mindenki: a királyok megszokták, hogy az állam kincstára és a király vagyona egy és ugyanaz: az utóbbiak az előzőből élnek. Adni a kincstárba senki sem akar - elvenni mindenki. S hiába szaporodnak gyorsan Selmezbánya üzemei, hiába állítanak be ott újabb és újabb kohókat, zúzómalmokat s nő a bányászok száma, a beérkező jövedelem vajmi kevés. Nem a kincstáré az ország vagyona, ez már Jagelló-jelenség.

-György úr - fordult Szatmári György Brandenburgihoz -, okunk van félni minden irányból?

Az örgróf meglepődött a kérdés hallatán, nem is értette, s főleg nem várta a kancell-

lár-érsektől, aki eddig nem tanúsított nagy érdeklődést a nemzetközi hatalmi ügyek iránt.

-Éspedig?

-Nem a kedvünkre alakulnak a dolgok a világban. Lemaradunk! Hol vagyunk mi attól, hogy terjeszkedjünk a Földön, mint teszik ezt a spanyolok, a portugálok, vágat előre Németalföld. Ugye hallotta, hogy Magellán - ha ő maga egy éve el is esett útközben, de - legénysége, hajója győzelemmel járta meg tavaly elkezdett, akkor hihetetlennek tűnő útját, s vele itt az újabb bizonyíték a Földünkről. Nem csupán újabb és újabb térségeket fedezett fel és hódított meg, de körbehajózta a világot. Körbe! Mire bizonyíték ez, bele se merünk gondolni.

-Érsek úr, ne féljen. Ami jó a spanyoloknak, a portugáloknak, az jó nekünk is. Ne feledje, hogy Károly császár mára már a mi rokonunk, nyilván segíteni fogja ügyeinket, s minél gazdagabb, annál inkább. S bár Magellán felfedezése közvetlenül Portugáliát szolgálja, tudjuk Kolumbusz óta, hogy semmi sem marad titokban többé: a világ kölcsönös és folyamatos felfedezése megállíthatatlan, és a róla szerzett újabb és újabb ismeretek szolgálják más nemzetek felfedezőit is.

-Az arany beáramlásával viszont mi leértékelődünk. 50 éve még aranytermelésünk, ez az európai szinten példátlan mennyiségű kincsünk adta hatalmunk, királyságunk alapját, ma viszont ugyanez sokat veszít értékéből. S mi jut nekünk a világ birtokba vételéből? Semmi. Állva maradunk, örgróf úr.

Brandenburgi tétovázott. Világosítsa fel a királyság második, harmadik legfontosabb emberét arról, amit ő már tud? Hogy Szulejmán szultán elfoglalta azt a kulcsszigetet, amelyet ősei hiába próbáltak: véres harcban megszerezte Rodoszt, az európai hatalom és kultúra ezen legerősebb tengeri végvárát, és ezzel szinte szabad kijáratot és ellenőrzést szerzett magának a Földközi-tenger keleti medencéjében? Biztos tengeri utánpótlás esélyét a csapatainak, ha azok az európai szárazföld - s persze kiemelten Magyarország - ellen indulnak?

Nem Magellán a gond, hanem az oszmán uralkodó! S bár Károly császár a Rodoszról kiűzött Johannita lovagoknak ajándékozta Málta szigetét, évtizedbe is telhet, míg azok ellenőrzésük alá vonhatják e másik fontos szigetet, s ott katonailag erős bázist tudnak kialakítani - ha egyáltalán számít még valamit a lovagok erkölcse, katonai tudása...

Szatmári töprengései egészen máshol jártak. Visszatért iménti megjegyzéséhez arról, hogy volna ok félni, aggódni...

-Örgróf úr, úgy hallom, hogy ön egyre inkább szakembernek számít az Európát veszélyeztető új földrengés, a Luther Márton tanait vallók megítélésében...

Brandenburgi György egy pillanatra elsápadt. Eddig biztonságot nyújtott neki, hogy Habsburg Mária királynéval egyre többször egyetértettek a terjedő új vallás érdemeiben és megítélésében, de hogyan vallja be a magyar katolikus egyház új fejének, hogy ő maga is azon gyarapodó német urakhoz, városokhoz tartozik, akik

értik és megértik Luther tanait. Már csak azért is, mert érdekeltek abban, hogy a hatalmas egyházi vagyonokat az uralkodók újra osszák saját maguk és vezető arisztokratáik, nemesi rendjeik között.

-Nem tudom, mit hallott, érsek úr, de... Ön püspök volt Veszprémben, Váradon

Szatmári nem érezte magát elég erősnek a támadásra. Ő is hallott arról, hogy a királyné is szimpatizál a Magyarországra is megérkező tanokkal. S bár Károly császár tavalý, a worms-i birodalmi gyűlésben még kiátkoztatta Luthert s emiatt húga, Mária aligha engedhetné meg magának a kenyértörést, ezer módja van annak, hogy egy koronás fő érzékeltesse a támogatását.

-Őrgróf úr, a lélek kérdéseiben nem lehetünk börtönőrök, s én nem látok bele az önébe. Azt azonban észrevettem, hogy a külföldre tanulni indulók között egyre többen választják fő iránynak Luther városát, Wittenberget, nyilván azért, hogy megtanulják a tiltott vallást. S az is nyilvánvaló, hogy mind a királyné, mind ön több ilyen diáknak is személyes támogatást nyújtott.

-Érsek úr, én nem vagyok szakértője Luther Márton tanainak, a vallásnak általában sem. Ha azonban ön úgy gondolja, hogy a magyar királyságnak, Magyarországnak oka van félni az új tanoktól, abban segíthetek, hogy legalább beszélgessünk néhány vonásáról. Először is e tanok nagyon sebesen terjednek, most még inkább német földön, de Svájcban, Németalföldön, Angliában is. Igaza van, a felsőrendek egy része meg akarja kaparintani az egyházi vagyonokat, éppen ezért terjed főúri körökben is. De érdek nélkül nincsen semmi! V. Károly átka Luther ellen nem ér sokat, gyűlési határozat maradt következmények nélkül. S bár látszólag börtönbe vetette Luthert Bölcs Frigyes szász választófejedelem, el kell hinnie nekem, nem véletlenül ragadt rá a bölcs név. Ő nem fogva tartja Luthert Wartburg várában, hanem éppen hogy így védi meg az esetleges fizikai támadásoktól - másrészt így teremti meg Luthernek a békés feltételeket a gondolkodásra, tanai tisztázására. S mivel Luther számára is a kiinduló pont - sőt az egyetlen igazodási pont - a Szentírás, természetesen most nem tesz mást, mint teljes erővel fordítja a Bibliát. S ahol lehet, saját tekintélyével mértéktartásra inti, kéri, kényszeríti azokat, akik az ő új tanai nevében lázadásokat indítanak. Tudja, hogy ezekből a hitbeli különbségekre hivatkozó lázongásokból és azok leveréséből végül gyilkos kegyetlenkedések lesznek, s tudja, hogy az ő új egyháza nevében vagy ellenében nem vakíthat ismét Európában a máglyák fénye.

-Pedig éppen azt hallom, hogy nem békés vitákról van szó, hanem kölcsönös üldözésről, leszámolásokról. Jézus nevében? - Szatmári érsek tiltakozva emelte magasba a kezét. - Mert végül ez megállíthatatlan lesz, s már korántsem a Bibliáról esik majd szó, hanem a vérengzésé lesz a fő szerep. Mintha Magyarországon mindenkit megelőzve valami ilyesmi játszódott volna le 8 éve a Dózsa-lázadás idején. Ezt akarjuk ismét?

-Most nincs erő, amely feltartóztathatná Luther tanainak terjedését. A pápa belekeült a francia király és a német-római császár között zajló, egész Itáliára kiterjedő konfliktusba, nincs ereje küzdeni Luther reformjai ellen. A császár, egyben spanyol

király pedig pontosan látja, hogy saját császárságában, a német birodalomban nyúl darázsfaszekbe, ha az eddiginél nagyobb erővel vesz részt a terjedő vallási küzdelemben. Egyeseket megnyerne, másokat elveszítene, megint mások pedig nyílt ellenségévé válnának. Miközben a császár ádáz harcba keveredett Lajos francia királlyal, és fogalma sincs, számíthat-e a pápára, saját itáliai szövetségeseire. Nagyon bonyolulttá vált a világ, Európa úgy akarja meghódítani a világot, hogy hatalmai egymás ellen vívnak véget nem érő küzdelmet.

-Egyszerűen nem hiszem el őrgrof úr, hogy egy pap 5 évvel ezelőtt kifüggesztett tanai felforgatják ezeréves európai világunkat, rendünket!

-Igen is, meg nem is. Róma erejét nem lehet szétdúlni, királyságok alapját adja, egyháza pedig mindennél szervezettebb erő. De Luther tanai ma nem kifüggesztett lapok. Mások által vallott tanná váltak s lesznek folyamatosan. Az a kérdés, hogy milyen gyorsan épül ki - nem kell kiépíteni, ez magától történik, mint minden, ami új - s kiépül-e egyáltalán egy új egyházi szervezet. Luther Márton nem felforgatni akarja a világot, hanem megreformálni a katolikus hitet és annak bázisát, egyházát. S ha ebből új egyház alakul ki? Talán ő maga sem tudja... Nem akart s bizonnyára ma sem akar létrehozni egy másik, egy új egyházi rendet, elkülönült papsággal. Az ő hite szerint kiki a maga papja legyen, aki szolgálja közösségét - kinek-kinek legyen meg a maga papja, akit magának választ. A lelkész nem hatalom, nem birtokosa semminek, csupán és kizárólag az őt szerető hívők választott szolgája. Ezért terjed olyan gyorsan. Nem arra való nekik az Isten, hogy bármilyen földi hatalmat rájuk ruházzon. Saját népe nyelvén szól híveihez, az emberek nyelvén, a legegyszerűbb, puritán módon, mellőzve a római katolikus egyház gazdag, díszes, hatalomról tanúskodó külsőségeit, a papok ruházatát, a templomok díszítettségét. Mint a tudós elmék, ők is egyszerű fekete ruhákban járnak. S házasodhatnak, mert emberek. Maga Luther is egy volt apácát vett feleségül. A szép, gondos családi élet nekik is jár, a lelkészeknek. Azt akarják tükrözni, hogy ők és hitük a nép támasza, s hogy nincs és nem is kell nekik valami Rómához hasonló egyházi „császár”, uralkodó, aki egész egyháza fölött áll s diktál.

-De hiszen ez anarchia! Mivé lenne így egyházunk ereje, ha mindenki magára van utalva, végzi, amit végez ott, ahol van?

-Nem arról van szó Luthernél sem, hogy mindenki szabad minden akaratában, s hogy csak az önálló emberi akarat számít. A hit az alapja Luther tanainak is, a hit, mint kegyelmi állapot, amely a jóra vezet minket, mindenkit. S ha így van, ha a hit a meghatározó, akkor érvényesek a hitet vezető tanok, pozitív tanítások is, amelyeknek megváltoztathatatlan érvényük van. A keresztség, az úrvacsora szentsége náluk is jelen van, megmaradt a katolicizmus hét szentsége közül. S Luther természetesen nem utasítja el, sőt kívánja a világi felsőbbbséget, az állam hatalmát, amely a közjót kell, hogy szolgálja.

-Ez nekünk olyan, mintha Luther széttárná a karját, és azt mondaná: Jöjjön, aminek jönnie kell. Hogyan nyújt így támaszt az állam, a királyság és az egyház közös nagy dolgaiban, ha szétesik, darabokból áll? Gondolkodnak-e ezen? S eszébe jut-e őrgrof úrnak vagy Mária királynénak, hogy olyan országba jöttek s olyanban élnek, amely

perceken belül akár egész egységét is elveszítheti? Ha bármi is igaz abból, amit Rodosz elvesztéséről s a szultán hadainak várható irányáról mond, akkor hogyan képzelem el a haza védelmét szétbomlott egyházzal, úgy, hogy a bomlás nyitányaként a vallás nevében ismét egymást gyűjtják fel az emberek és csoportjaik - papjaik és lelkészeik arcába világítva!?

-Én sehogyan sem képzelem el, érsek úr. Én nem vagyok reformista Luther nyomában. Én, mint német, figyelem és részben tisztelettel nézem őt. Mert azt sem szabad hinni, hogy a harcban segít az az erkölcstelenség, léha élet, önzés és egyházi hivalkodás, a hívektől való távolság, amit ma Európában s talán Magyarországon is látunk.

-De örgróf úr! Ön ilyen kételyeket fogalmazott meg az ifjú Lajosnak, amikor nevelőjeként foglalkozott vele?

-Dehogy, érsek úr. Lajos királyunk a római katolikus egyház hű fia, királya!

Galambóc vára

10. ÉV - Tomori Pál érsek és vezér, 1523

Csehül érezte magát...

... s hogy mégse így legyen, az ifjú király alámerült az örömkben ebben a kevéssé ismert, de igen bájos és békés országban, másik koronája helyszínén. Lajosnak ebben az évben semmi kedve nem volt vallástani és erkölcsi kérdésekkel foglalkozni Prágában. Maradéktalanul élvezte életét, ifjú szerelmesként kergette-ölelte Habsburg Máriát. Eljutott ugyan a fülébe, hogy egy bizonyos Luther Márton megszállott hívei Magyarországra is hoznak magukkal az új tanokról szóló könyveket, ám beérte egy gyors üzenettel Báthori István nádornak és a kancelláriának: ahol, akinél ilyent találnak, égensék el azonnal. Esetleg a könyv tulajdonosát is, ha tetten érik az ígehirdetéssel.

A napok azonban a téli hideg ellenére forrón teltek: az ifjú Mária, mintha nem is zárdában kapta volna jó neveltetését, minden bevethető női eszközzel igyekezett feledtetni, hogy a római katolikus egyház fő támaszának, a császárt is adó Habsburg-családnak a leszármazottja. A magukra zárt szobákban ledér volt, mint azok a nők, akiknek ez a kenyérkereső forrása. S Lajos semmiképpen sem maradt le tőle. Gyerekkorától várta Máriát, ezer helyzetet képzelt el vele, s most mindnek részese akart lenni. Főleg, mert tehette. Távol volt az őt árgus szemekkel figyelő magyar főuraktól, nem is beszélve az irigykedő nemesektől, akik nem tudták eldönteni: szeressék királyukat, vagy gyűlöljék a betolakodó ifjút, akinek az ő megítélésükben lötyög a fején Szent István koronája. Lajos hallott ugyan arról, hogy felesége innen Prágából levelezést folytat német fejedelmek udvarában élő barátaival, s biztosítja egyiket-másikat a saját érdeklődéséről az új egyházi tanok, Luther és hívei iránt, a fiatal király csak mosolygott ezen. Nem lányok és ifjú feleségek dolga a hatalom gyakorlása.

Itt, Cseh- és Morvaországban talán még lehetne, de Buda más: Budán a magyarok igaz hívők, Róma támasza, mindaddig, míg ez nem kerül nekik pénzbe.

Lajos szeretett volna a kedvükben járni. Megszerezte Szent Pál remete fejereklyéjét a csehektől, és úgy gondolta, ha hazamegy Budára – tényleg, hol van az ő hazája, ha mindkét országban király? -, hatalmas pompával fejezi ki tiszteletét a buzgó katolikus magyar papság és arisztokrácia, az egész népesség irányában: elviszi magával és nekik ajándékozza a szent ereklyét. Még is bízta üzenetben Szatmári György esztergomi érseket, az ő titkos és főkancellárját, hogy kezdje el a szervezéseket, és ha ő hazamegy Magyarországra, akkor a budai várból hatalmas körmenet vigye az ereklyét a pálosok budaszentlőrinci anyakolostorába.

Ezt bizonyára nagyra értékeli majd a pápa öszentsége is – s mivel minden évben támogatást kell kérnie tőle, a kegyekre nagy szükség is van.

A csehek alig várták már, hogy menjen. Elegük volt a saját hatalmának határait éppen az ő rovásukra kereső fiatal királyból, akit ők szívből magyarnak tekintettek és

nagyon utáltak. Ki nem mondva... A kötélhúzás a király és a cseh és morva rendek között tetőpontjára érkezett.

Lajos, látva, hogy egyszerre két helyen nem lehet nagy király, úgy döntött, hogy magyar érdekei alá tereli a cseh kormányzást. Megregulázza azok önállóságát. Kell majd a pénz, a katona a déli, törökellenes háborúhoz. A csehek ez ugyan hidegen hagyja, de ő nem mehet haza a magyarok elé üres kézzel. Hogyan kérjen tőlük áldozatot a hadviseléshez? Ezek a csehek itt megérdemelnek egy kis leckét, némi szivattyúzást. Európa ügyeiből nem kérnek, úgy tesznek, mintha külön világ lennének, akiknek semmi gondja. A függetlenség nem érdekli őket – kellemesebb nép, mint az okoskodó, kardot rántó magyarok -, sétatálca jobban áll a kezükben, mint a dárda. Vidáman megvannak királyukkal, őket nem zavarja.

Lajost annál inkább. Eddig mintha a levegőbe beszélt volna, mikor az itt eltöltött egy év alatt agyon prédikálta magát a török elleni közös áldozatvállalásról. Hát ha szép szóval nem, akkor lehet másként is. Elvégre király. Ha ennek itt nem szerez érvényt, Magyarországon egyedül marad. Biztos háttérrel akart. Leváltotta a cseh és morva arisztokratákból álló kormányzást, és saját embereit nevezte ki. Elrendelte, hogy új adókkal gyűjtsenek pénzt a török elleni harcok támogatására, amelyben mostantól számítva cseh csapatoknak, meghatározott kontingenseknek is részt kell venniük.

Sikerült erről törvényt is megszavaztatnia. És hogy neki is legyen saját pénzforrása, visszavette a kezelésébe a korábban elzálogosított királyi javakat, a korona tulajdonait. Egyébként is sietnie kellett. Vége a télnek, az utak járhatók, március van, s neki mindenképpen részt kell vennie a szokásos áprilisi országgyűlésen Budán. Kiismerhetetlenül kuszává kezd válni a helyzet, és nem látja, mi a nagyobb baj: Szulejmán készülődése vagy a magyar urak viszálya, mely rendetlenségbe taszítja az országot. Segít ezen Szent Pál feje?

Buda bajban

Nem tartotta fontosnak, de legalább besorolhatta a ténylegesen megoldottnak látszó ügyek közé... és ez nagy vívmány Magyarországon. Útközben kapta a hírt, hogy a pápa mégis elfogadta a felterjesztését – amelyet éppen csak aláírt, a körülményeivel nem volt tisztában -, hogy szeretné kinevezni Tomori Pált kalocsai érseknek. Mikor volt ilyen az életben? – talán soha – válaszolta meg magának feltett kérdését Lajos. Egy ferences szerzetest kinevezni érseknek? A cellából a palotába, ráadásul az ország legveszélyeztetettebb vidékén, lent délen. Kalocsai érsek ugyan, de valójában Bácsban a főpap helye: a Bácskában, az előre nyomuló török vonalak célpontjában. VI. Hadrián, azaz Adorján pápa nyilván tudta, mire adta az áldását – ha valaki, akkor Róma és Velence tisztában volt azzal, mit akar a török Európában.

Lajos magához kérte Budán Szatmári György titkos kancellárt, érseket. Tudni akart a részletekről, elvégre hozzá, az ő udvarába emelték fel ezzel az eddig közép-nemesként szereplő kapitány-szerzetest. Netán Szapolyai embere? S őt fogja szolgálni? Mit akarnak ezek a magyarok? -Illetve hát magyar vagyok én is. Mit akarok magammal? – dünnyögte, majd elnevette magát a király még egyedül.

-Felség, csomósodnak az idők. Látszólag semmi nem történt, amíg oda volt, ez a semmi azonban kiabál, ordít. Úgy tűnik, eljött az idő. Nem halogathatunk tovább semmit. A rendek, a főurak is kezdik megérteni, hogy vége... vége lesz így mindennek, ha nem cselekszünk. Egyelőre még mindenki mindenki ellen, de ha felség az élükre tud állni...

...az ő élükre?! Azt soha nem engednék. Csak tettetnék, színlelnék.

-Más most a helyzet, királyom. Mert éppen Tomori példája mutatja. A „szerzetes” még a cellájából megkérdezte, amikor megkeresték felkérni őt: akar és tud-e többet vállalni a nemesség a hazájáért – akar és fog-e adózni a hadviselésre, mégpedig adózni saját maga és a jobbágyság után is?

-Tudom a választ, kancellár uram, ne fárasszon, ezt én is sokszor mindhiába kérdeztem az országgyűléseken.

-Pedig most igen volt a válasz. Nincs az országnak sem serege, sem hadvezére. Amíg utóbbi nincs, előbbi sem lesz, mert ki szervezi meg, ki állítja fel és viszi a harcterekre? – Szatmári György kérdően nézett Lajos fiatal arcába.

-Érsek uram. Ugye nem azt akarja mondani, hogy Szapolyai János és pártja lemondott vagy lemondana arról, hogy neki van hadserege és csak ő lehet a fővezér? Miért engedné ezt át másnak?

-Mert a lépték most túlhaladja őt. Nem a Havasalföldet kell majd védeni, hanem Magyarországot, Európa meghatározó államát. Erre sem ő, sem a serege nem képes egymaga. És számolnia kellett azzal is, hogy bár ön távol volt, az udvari párt, az ön hívei úgysem engednék át neki a királyi hadsereget...

... ami nincs...

... ami lesz... Kell. Nos, mindezek miatt a két tábor megegyezett, hogy a leendő magyar hadseregnek két fővezére lesz, ha és amikor a sors megköveteli. Valamelyik Szapolyai, János, vagy az öccse, György. A másik pedig Tomori Pál.

-Tomori? Hogyan? Világosan megmondta, hogy ő nem kíván többé földi hívságokkal foglalkozni, szerzetessége adja az élet teljességét. – A király tanácsstalanul legyintett. – Vagy mégis?

-A nádor, én és más főurak, még a Szapolyai-csoport is feltételezte, hogy meg tudjuk győzni: hagyja ott kolostori magányát. Felség, az ön nevében megígértük neki a kalocsai érsekséget és majdan a délvidéki főkapitányi rangot. És kértük őt, könyörögtünk a haza nevében. A törököt senki nem ismeri nála jobban, harcot itt senki sem vezetett rajta kívül. Elmondtuk neki, mekkora erő van abban, ha egybe tudja kapcsolni a főpásztori és a főkapitányi rang erejét, a bennük levő erőforrásokat. És mikor hajlandóságot láttunk rajta, megírtuk azt a bizonyos levelet felségednek, amelyben közli a pápával a döntést, és kéri a szentesítést a kalocsai érseki rangra. A pápa ösztönzése még az ön prágai tartózkodása...

... uralkodása...

-...bocsásson meg, felség, uralkodása idején, február 4-én meg is erősítette a kinevezést és elküldte hozzánk a pecsétes aláírást. Ezzel tehát felmentette Tomorit szerzetesi fogadalma alól. Felség, utólagos engedelmet kérem, és tudomásul is venni, hogy ugyancsak az ön nevében – és az ön prágai aláírásával – párhuzamosan megkértük Medici bíboros uramat is az ügy támogatására, részben Adorján pápánál, részben magánál Tomorinál. Magyarország a török elleni harcban nem nélkülözheti a mindenkori pápa pénzügyi támogatását, és a Mediciék nyilván ott lesznek a következő pápaválasztás esélyesei között, bármikor legyen is az. Később a hozzánk delegált császári követ, Andrea dal Burgo is találkozott személyesen Tomorival. Így értek meg a dolgok. És el kell mondjam utólag: már tavaly is láttuk itt Budán, hogy Tomori Pált nem tudjuk nélkülözni, s ezért elküldtük már akkor Rómába a harcok helyszínén, a Szerémségben született és felnőtt Brodarics István uramat vatikáni előzetes győzködésre. Engedelmeivel. Ő tárgyalta Medici bíborossal is.

-Ha minden eldőlt, akkor mi az én dolgom? Legyen. Lehet másként?

-Van még dolga, felség. Önnek kell majd előterjesztenie az országgyűlésnek Tomori Pál főkapitányi kinevezését a déli hadak élére. Meg kell várnunk, elfogadják-e?

-Hát az ő emberük, nem?!

-Felség, itt senki sem tudhatja, ki kinek az embere.

-Ön sem? – nevetett fel üdén Lajos király. Rendben. Legalább ez eldőlt. Van egy déli főkapitánya. Sereg nincs, de azt mondta a kancellár, hogy majd lesz. – Most akkor mi a főpásztor rangja? Kalocsai vagy bácsi érsek?

-Hivatalosan bácsi érsek a titulusa. Onnan többet is lát a veszélyből. De az innen is látszik, ha akarjuk, felség.

A király magára maradt. Rosszabb itt, mint a cseheknél. Azoknak nincs semmi bajuk, ha lehet, magasan hordják a fejüket, ha nem lehet, lehajtják (és ugyanazt gondolják, mint emelt fővel).

De itt? Ki érti ezt a Tomorit? Hát a hatalom mégis csábítja, csak eljátszotta a szerény szerzetes szerepét? Mert kit ne csábítana? Ráadásul egyszerre érsek és főkapitány, egész országrész egyedüli ura. Szemfényvesztő ez a Tomori. Visszakérette magához Szatmári Györgyöt.

-Most az érsekhez fordulok, nem a kancellárhoz. És őszinte, lelkileg tiszta választ kérek.

-Felség, mindig ilyen.

-Akkor most ilyenebbet. Nem értem a Tomori ügyet. Csuhat ölt, rendben. Csalódott, visszavonult. De egy szerzetes nem lehet árucikk. Hogy majd jönnek és rábeszélük, és ha elég nagyot ígérnek, akkor újra eladja magát.

-Felség, ön ezt nem érti. - Éktelen harag villant át Lajos arcán.

-Akkor értesse meg! – csapott a levegőbe.

-Tomori igaz katona, igaz nemes. Volt. Majd a szíve mélyéig igaz és hű szerzetes. Soha semmiben nem lehetne árulásra rávenni.

-És akkor jönnek önök, meglátogatja egy főúri küldöttség, és hátat fordít esküjének? Ez volna a hűség? Ráadásul istenének, rendjének mond újra nemet. Lehet forgatni az életet és a meggyőződést, mint egy köpönyeget?

-Nem mondtam el minden részletet, felség, s talán én is csak sejtem. Nyilván nem mondott volna igent Tomori Pál egy számára idegen, ismeretlen küldöttségnek. Még önnek sem, ezt meg is üzenté: ne keressük többet az udvartól.

-Akkor? Megszállta a Szentlélek?

-Majdnem. Említettem már Brodarics István nevét. Ő és Szerémi György udvari káplán meglátogatták Tomorit esztergomi cellájában. Tudták, ismerték Tomori nemleges válaszat. Csakhogy a Szerémségből származó Brodarics és Szerémi György ugyanazt tudták, mint Tomori. Aki évekig harcolt a Szerémségben a török ellen. És ott élt a harcok színterén Szerémi György is, Tomori hű barátja. Nándorfehérvár eleste után a naszádosok kapitányával, Báthory Endrével végighajózták az Al-Duna vidékét, harcokat, ütközeteket vállalva. És ezt követően is a Szerémségben tartotta hite és kötelessége Bánffy Jakab káplánjaként. Látott minden bajt, vért, mikorra most télen feljött Budára és itt káplánkodik az udvarban. Ő és Brodarics, főleg Tomori nem könyvből olvassák a teendőket. A nélkülöző, magára hagyott népet sajátjaként ismerte Brodarics és társa. Ugyanazt látták vérző szívvel éveken át: mint égeti fel a szerémségi magyarok földjét a török, mint gyújtja rá a házukat, mint erőszakolja meg a nőket és hajtja el a gyerekeket. Mint menekülnek el ezek és ezek a senki földjéről a leendő senki földjére. Ide, felénk, északra. Mert mindenki tudja, hogy hiába van békeszerződés, a török nem fog megállni lent délen. Tudja Tomori, és barátja, a káplán, hogy nem a cellában fogják szolgálni Istent, mert ott csak szolgák, egyetlen egy szolga mind, külön-külön. Tomori megértette, hogy mit üzen neki a sokezer kioltott élet. Amire csakis a saját létével vagy halálával adhat méltó választ. Ők ketten győzték meg a szerzetest, nem a főurak és nem a király pápához írt levele. Felség, Tomori nem bíborra és vezéri palástra cserélte fel a cellát, hanem az élet és a halál mezsgyéjére.

A király hosszasan nézett ki a várból a pesti oldalra. A Duna. Meddig lesz még magyar? Nándorfehérvárt vissza kell foglalni. Másképpen nyitott az út – meddig is? Budáig, Bécsig érne a török sáskahad? Az ő krisztusi rendeltetése ezt megállítani, Magyarországé. Valóban? 17 éves vállára akasztaná e terhet a sors? A császár, a pápa, Európa? Mert nem sok jel mutat arra, hogy a magyar rendek értik, mi vár az országra.

-Mi lesz, ha a törökök nem állnak meg a déli váraknál és folyosót nyitnak a Duna partján felfelé? – fordult a titkos kancellárhoz. – Mit számítana akkor, hogy a cellában marad-e Tomori, vagy kardot ölt?

-Már megindultak, felség. A napokban érkezett a hír, hogy a Nándorfehérvárt is elfoglaló és azóta azt parancsnokoló Bali bég támadásba lendült. Megpróbálta el-

foglalni Péterváradot, ami további 150 kilométerrel tolná északra a határokat. És onnan már tényleg nincs megállás a Duna partján felfelé, esetleg Eszéknél átkelve a Dráván. De nem tartunk itt most, felség. Mert jó hírünk is van. A török offenzívát visszavertük, ezért kudarcra kezd a tavaszt Szulejmán vezére.

-Szatmári uram! Rendelkezem. Készítse elő az áprilisi budai országgyűlésre azon előterjesztésemet, hogy a főúri rendek az eddiginél nagyobb terheket vállaljanak magukra az ország védelmében. Tudom, ez álom, de mit akarnak? Rémálmokat valóra válni?

-Felség, először magának a királyi tanácsnak kell megvitatni ezt a javaslatot, csak utána terjeszthetjük az országgyűlés elé.

-Tegye, ahogyan kell, öné a hatalom, kancellár úr, én csak király vagyok – mondta keserűen Lajos. – De amíg vagyok, önök a koronát szolgálják. És igen, mostantól majd jobban. Kié az ország? Nem önök az ország?

-Nem felség. A korona az ország. Azt pedig ön viseli.

-Háború vagy béke? Erre talán csak tud válaszolni az ország második ura.

-Nem tudom, hányadik, felség. De béke. Amíg csak lehet. Lebecsüljük a török erejét.

Szatmári Györgynek már e stratégiaiag fontos királyi meghallgatáson is feltűnt, hogy miért vele, miért nem a nádorral, Báthori Istvánnal vitatja meg a védelem gondjait a király. A haditanács ülésén csattanós választ kapott. Lajos bejelentette, hogy egyetért azokkal, akik le akarják váltani Báthori Istvánt a nádori székből. Tarthatatlan az ország katonai felkészületlensége, a kincstár helyzetéről nem is beszélve. A bevételek alig érik el a 200.000 aranyforintot, a kiadások pedig állandóan a 250.000 forint körül járnak. Hogyan lehet ilyen helyzetben megemelni az ország védelmi képességét? Miből? Csakis külön hadiadóból. A nádor iránt azonban akkora a bizalmatlanság, hogy amíg ő van, a rendek, a nemesség nem vállalja magára az előírt a plusz terheket.

Az országgyűlés színe előtt – és üdvívalgása közepette – a király be is jelentette, hogy napirendre tűzi a nádor leváltását. A váratlan döntés és a rendek közötti állandó békétlenség, rivalizálás, viszály miatt azonban nem tudott vagy nem akart új nádort javasolni. Bedobta a gyepelőt közéjük – a ti bajotok a vita, egyétek, amit főztetek! Mindenki így értékelte a király viselkedését. Ezért a rendek rendetlensége tovább nőtt. Most már nádor nélkül.

És nem is értette senki. Ha olyan nagy a veszély, hogy hadiadót kell megszavaztatni, ha a török tényleg támadni akar az anyaország ellen az egész Duna-völgyben, akkor ki irányítja az állami gépezetet nádor hiányában? Netán ő, a gyerek? Ez a főzet bizony nagyon savanyúra sikeredett, leégett. Szövetkezett mindenki mindenkivel Báthori ellen és védelmében. Mi lesz ebből?

Lajos annyit elért, hogy szabályokat terjesztett elő rendi vitára a részletekről is, mert az ördög nem alszik, hanem a részletekben fészkelődik... megszavaznák-e,

hogyan kell beszélni – s nem eltussolni, szabotálni – az adókat, és hogyan, mire szabad és nem szabad felhasználni azokat. S tényleg a katonai veszély közelségére utalt a 19., a 20. és 21. pontokban előterjesztett törvénycikk: szabályozni kívánta, kiknek s milyen rendben kell hadba vonulni háború esetén, vagyis hogyan kell táborba szállni ahhoz, hogy egységbe lehessen szervezni a szétszórt katonai erőket, melyek a nemesek, főurak, főpapok irányítása alá tartoztak.

Éppen katonai jelentőségük miatt külön is szabályozni rendelte a királyi szándék az egyházi vezetők és a vármegyék nemessége számára kiírt katonáskodás kötelezettségét. Ám Nándorfehérvár visszavétele szóba se került. Hallgatott mindenki. Lajos ugyan előterjesztette rendeleteit a végvárak megerősítéséről, Magyarország épségének kulcsa, a dél erőssége azonban a törökök kezében maradt. És bár a király bejelentette, hogy hosszas mérlegelés után Tomori Pált nevezi ki alsó-magyarországi főkapitánynak, s felkéri, hogy egyesítse erőit, mint új bácsi érsek is, az igazságot mindenki tudta: Tomori még esztergomi cellájában gyakorolja szigorú hitvallását. Rávehető? Ott vár a rendek döntésére, látni szeretné a felhatalmazást s főleg azt: mire számíthat tőlük az ország, a had – ami nincs. Mit szól ehhez a Szapolyai-tábor? Hiszen a vajdára tekint mindenki immáron másfél-két évtizede, ha a török elleni küzdelemről van szó.

A vajdának megvolt minden oka, hogy éppen ekkor mélyen hallgasson, s ne hivatkozzon katonai dicsőségeire. Hiába verte meg Havasalföldön a törököket többször is az elmúlt években, hiába hihette, hogy Havasalföld Magyarország biztos külső védelmi vonala, ez a hit éppen ezekben a percekben dőlt meg, s vélni lehetett, hogy örökre. Április végén a török csapatok minden eddiginél nagyobb erővel rohanták le Havasalföldet, sokadszorra fosztották meg fejedelmi trónjától Radu vajdát – akinek éppen ekkor kellett felismerni, hogy az ő menekülési pontja nem Erdély többé; onnan távoznia kell végleg, aligha jó el újra a sokszori visszatérés a magyar – Szapolyai – fegyverek révén. Bemenedült ő is Magyarország belsejébe. Oláhok, szerbek így szűntek meg katonai erőt képviselni a török ellen – az évszázados mérleg végleg lebillent. Török birtok lettek immár.

És igen aggasztó hírek jönnek Boszniából is. A horvát területek irányában mindig is agressziót sejtető törökök újra és újra erősítenék felvonulásukat: támadásokat szerveznek folyamatosan Klissza és Kruppa ellen, ostromokat ismételve – egyelőre sikertelenül.

A budai országgyűlésen bizonyos főurak kellemetlen megjegyzéssel álltak Lajos elé. Úgy vélték: alighogy hazajött Prágából a királyné, Habsburg Mária, eddig soha nem látott szervezkedésbe kezdett. Nem a főurak és a főpapok között gyűjt magának pártfogókat – sőt pártot -, hanem éppen a velük szemben álló nemesség sorai-ban. Mintha ott akarná kiépíteni a saját táborát, egyenként maga mögé állítva és így közös célra is szervezhetővé tenni őket. De mi ilyen cél lehetne, felség? – kérdezte Drágffy János.

Lajos ajkbiggyesztéssel reagált. Az ő drága kislány-felesége, mint hatalomgyakorló? Nevetségesnek tűnt a feltételezés is. Mária a testét kínálta minden nap rajongva, szóba sem került a politika köztük... Bár talán... arra lehetne gondolni, hogy

Habsburg-lányról lévén szó... Lajos felkacagott. Azt kívánta, hogy legyen igaz a feltételezés. Milyen vidáman elsakkozgatnak majd Máriával két szeretkezés között, hogy kinek van több magyar bábú a kezében...! Milyen édes vele játszani.

A dolgok azonban komolyra fordultak az országgyűlés vitáiban, főleg tehát az eddig sérthetetlennek vélt, de a közrend által régóta gyűlölt „idegenbérenc” Báthori jövőjét illetően. Szapolyai János titokban, a háta mögött, a híve pedig, Werbőczy nyíltan is megtett mindent a nádor kiiktatására.

-A Szapolyai tábor nem hajlandó végrehajtani a katonai adózást mindaddig, amíg Báthori István a nádor – harsogta Werbőczy. – Sérelmeink az egekbe érnek. Kecs-kére káposztát ki bízna? Többlet bevételek kezelését arra a nádorra, akiről köztudott, hogy annak idején, még helytartóként a kincstárba befolyt sok százezer aranyból mindössze 500 lovast állíttatott ki. Ki lopta el a többi pénzt?

-Titkos tárgyalásokat folytatott a szultánnal is, ezt mindenki tudja, a mi rovásunkra keresi a békét a török követekkel – ki hatalmazta fel őt erre?! – kiáltozták a nyugati vármegyeiek követei.

-A nádor öccse hamis pénzt veret, kilopják abból is az aranyat, a budai zsidókkal összeajászva. És a nádor úr tudja ezt, bizonyára ő szervezi!

-Adót ezek kezébe?! A király váltsa le, az ellopott pénzeket fizettesse vissza. Ne éljen az ország nyakán a Báthori-banda. Ha nem rendszabályozzuk meg őket keményen, hozhatunk száz törvényt az új adókról, amíg ő kezeli, nem fizetünk. Ha adó kell, nem kell Báthori. Éljen Szapolyai János!

Jól érezte a király már márciusban. Híve, Báthori menthetetlen volt. Ha nem lép, még talán fel is koncolják a nádort. Vérző szívvel, de engedett végleg. Ám magában megtartotta a jövő esélyét, senkinek sem szólva erről. Lesz itt még nádor Báthori, nem kell félni – gondolta. És boldog volt. Ezt a jövőbeli tervét, mint cselet a rendek kijátszására ő egymaga találta ki. Senkivel sem oszthatta meg – kivéve a nádort, titokban, teljes hallgatást kérve. Hogy majdan szabadabb legyen a visszatérés, egyelőre senkit nem nevez ki, magára vállalja a közvetlen államirányítást, legalább gyakorolja a teendőket – ezzel érvelt. S jól tudta már: a magyarok mindig káoszban vitáznak, nem jutnak igazi megoldásokra, az ilyen zavart egyszerű lesz kihasználni.

Titokban örült Mária is a tervnek, hogy Báthori visszatér még. Bátyjától, Ferdinándtól úgy tudta, hogy a Habsburg-család igaz híve éppen Báthori, és nagyon fontos, hogy a hatalomból senki soha ne tudja végleg eltávolítani. Az egész Habsburg-család nagyra tartotta Báthori képességeit... a cselszövésben, a fondorlatban, amellyel a gróf-nádor eddig is sokat segített nekik. Meglesz a hála is.

A követek hurráztak, éljeneztek győzelmük, a nádor kiebrudalása fölött. Csak az számított: megbuktatták ellenfelüket. S joggal hitték: kiiktattak egy aljas főurat az állam irányításából. Tiszta lesz itt minden újra. Jöjjön az adó! És menjen a küldöttség Esztergomba. Hozzák ki végre Tomorit. Majd megegyeznek Szapolyai Jánossal, az ő tábora az udvaréval – hisz nincs már itt a fő cselszövő, a nádor. Bízni kell a király bölcsességében. Észre sem vették, hogy eközben, az engedmény áraként

a király feltűnően hűvösen kezeli Szapolyai vajdát, katonai kérdésekben szinte figyelmen kívül hagyja. Azt reméli talán, hogy az itt elhatározott zsoldos sereg felállításával nélkülözhetővé teszi a vajda kipróbált seregét?

És Tomori megoldja majd a sereg hiányát? Úgy legyen. Arra mindenesetre kiemelten érdemes figyelni, hogy a szultán feljebb, közelebb tolta állásait, Drinápolyból szervezi immáron katonai erőit.

1523. Az országgyűlés ideje alatt, május első felében végre megérkeztek a pápai iratok a dispensatorról Tomorit illetően. A pápa immáron írásban is mentesítette szerzetesi esküje alól. A küldöttség meglepődve nézte a délvidéki főkapitánnyá is kinevezett Tomorit. Nem tudták, hogy törökverőt látnak-e, vagy egy szegény ferences szerzetest.

-Ne lepődjenek meg, drága barátaim! – szólt hozzájuk Pál úr az iratok áttekintése és kardja felcsatolása után. Elhagyom a kolostort, mert hív a hazám. Vérző népem. Ferences vagyok, tudom, hogy most ez a legfőbb kötelességem. A király kapitánya leszek, de a szegény. üldözött nép védelmezője. Ha csak egyetlen egy magyar vérem otthonát, családját is meg tudom védeni, akkor inkább a csatamezőn a helyem, s nem e magányos cellában. De én ferences szerzetes maradok, karddal a kezemben is. Ne lepődjenek meg, ha akként is viselkedek, nem tehetem másként. Nem zavar a hívság az udvarban és a vezérek között, de én nem akarok követni senkit sem ebben. Betartom életemben rendem szabályait, s ne vegyék rossz néven, ha társaimmal, az engem elkísérő két ferencessel együtt megtartjuk egyszerű, posztóból készült ruhánkat. Nem akarunk mást kifejezni, mint amik vagyunk. De persze szeretem és tisztелем az önök szokásait, fényét és pompáját, egykor magam is élveztem.

A küldöttséget egyáltalán nem érdekelte Tomori különködése. Királyi és az országgyűlésszen megerősített döntést hoztak, s tudták, hogy egyetlen ember van magyar földön, aki képes hadba hívni és harcra vezetni egy egész hadat a török ellen.

-Tomori uram talán nem értesült a legújabb fejleményekről. Mindenhol olyan hírek jönnek, hogy Isztambul elszánta magát. A szövetségünket kereső moldvai és oláh vajdák, a Velencét képviselő hajósok és egyéb ügynökök, a világot bejáró raguzai kereskedők ugyanazt jelentik Rómába és Budára, amit a délvidékről a törökhöz átküldött magyar kémeink, vagy a törököktől hozzánk átszökött szerbek jeleznek: a szultán minden lehetséges forrásból pénzt gyűjt a kincstárába, megsarcolja az elfoglalt területeket, mert nagy támadásra készül a Balkánon át Európa ellen. Ennek pedig Magyarország áll a kapujában. Tehát ellenünk.

-Tomori úr nem hallhatta, de mi mindig emlékezni fogunk a király beszédére az országgyűlésben. Ennél nyíltabban nem lehetett volna megfogalmazni, hogy hatalmas fenyegetéssel kell szembenéznünk. Olyan naggyal, amelynek elhárításához Lajos egyértelmű segítségért fordult a német-római császárhoz, a német fejedelmekhez, és természetesen kilátásba helyezte az általa vezetett Csehországot, Rómából a pápát, talán Velencét is. És persze nagybátyját, a lengyel királyt.

Tomori hosszasan hallgatott. Nem volt jártas a diplomáciában. Az uralkodó csa-

Tomori Pál szobra (Kalocsán)

ládok viszonyában. Ösztöne azonban azt súgta, hogy ha ekkora a veszély, akkor majd mindenki saját magával, a saját érdekeivel lesz elfoglalva. Velence megtesz mindent azért, hogy ne a Földközi-tengeren induljon oszmán offenzíva, hanem a Balkánon, a Duna-völgyben. A pápa, Róma érdeke ugyanez, joggal félnek a törökök itáliai térfoglalásától. A német birodalom? Mi az most? V. Károly spanyol király vagy német császár – s kettőjükben melyik az erősebb? A csehek – ki ne tudná, hogy Magyarország számukra örök kihívás, ellenség. Bécsnek csakúgy. És tényleg magára haragítja a szultánt a lengyel király a kedves kis unokaöccse, Lajos miatt?

Nem inkább a saját kardokat kellene élesíteni a sok ábránd helyett? Vagy amíg lehet, hallgatni a császár bölcs budai követére, Andrea dal Burgora, aki őt is meglátogatta Esztergomban s megpróbálta meggyőzni: ha Magyarország el akarja kerülni a pusztulást, a béke útját keresse, ne a háborút. De ajánl-e békét a sátán? S milyent?

Kinek van igaza? Kioltott életek tízezreit látva nézni a sorsot, üszökké vált országban élni, vagy vállalni a halált. Tomori lelke nyugodt volt, ő Krisztussal élte életét az elmúlt időkben. Egyetértett Negro püspökkel, akiről hallotta, hogy keményen ostromozta a magyar rendeket az országgyűlés idején. A scardonai püspök a pápa kemény kritikájára is hivatkozva kérte számon a magyar urakon, hogy tétlenkednek, vagyonukat akarnák menteni, miközben irigységükkel éppen olyan világ felé rohannak, amelyben elveszítik mindenüket. Igen, adni kell, adózni, s lemondani a nemesi előjogokról. Mert dicsőbb-e vajon, ha a külföldi segítségre alapoznak mindent? Akik segítenének a török feletti győzelemben, azok majd kiforgathatnák javaikból a magyar urakat szintúgy, hiszen látnák, ezek itt érdemtelenül váltak országuk vezetésére. A követ szenvedélyes szavai meggyőzték az országgyűlést, a törökkel kötendő békét elutasították, megszavazták saját anyagi hozzájárulásukat és hitet tettek a adók tényleges befizetése és a hadba szállás mellett. Háború vagy béke közül a háborút vállalva. Így ért véget a budai országgyűlés.

Így lépett ki cellájából – két csuhás szerzetes kíséretében – a bácsi érsek, délvidéki főkapitány, az egyetlen magyar vezér, aki látott már sok török vért kiömleni a kardja hegyén: Tomori Pál.

Lesz érseki bandériuma és szervezhet egy erős zsoldos hadsereget az ország pénzén. Hogy ez mire elég? A vármegyei követek és főurak, főpapok megnyugodva tértek haza – rájuk itt most nincs több szükség. Tomori kezeiben elfért egymás mellett a kard és az imakönyv.

Szerémi György csendes tisztelettel, de magában ámuló csodálattal nézte barátját. Egyszerre jutott eszébe róla az imádkozó Kapisztrán János és a bajvívó hadvezér, Hunyadi János. Tomori megtestesíti egyszerre mindkettőt. S tudta, hogy az újdonsült kapitány-érsek egész hitében, ösztönrendszerében és katonai tudatában ugyanaz a szó van felírva, mint ama hősökébe: Nándorfehérvár. Oda kell eljutni, s kitűzni újra a zászlót.

...

A királyi tanács ülése majdnem káoszba fulladt. Egyes főurak – látszólag magasba

kívánva emelni a király tekintélyét – Lajos uralkodói felelősségére hivatkoztak. Ártándi Pál, Szapolyai János érdekeinek szócsöve büszkén jelezte: nem véletlen, hogy az év elején ő is személyesen Prágába ment és oly sokáig győzködte a királyt az azonnali hazatérésre. Erős királyi kéz nélkül nem lesz hadsereg – hangoztatta. Vetélytársai gyanakodva hallgatták. Tehát Szapolyai egyetlen szót sem akar szólni arról, mit vállalna magára ő és a hada? Az üres kincstárra mutogatnak, mikor Lajosra hárítják a felelősséget?

Perényi Ferenc váradi püspök – a vitát megelégedve – szokatlan hévvel csapott a levegőbe: - Állj, urak. Vakok vagyunk! Szerencsére nem mindenki az. Éppen nincs nálam a pápa levele, de idézhetem a tartalmát, mely szerint azt kérte tőlem, hogy ha kell, ragadjak magam is fegyvert, nem féltve életemet sem, és ha kell, kockáztassam mindenemet a koronáért, a hazáért, Krisztusért.

-Mindenkire vonatkozzon ez – magyarázta tovább Perényi Ferenc. - Most, hogy az országgyűlés kimondta a hadiadót, azonnal el kell kezdeni szervezni a zsoldos csapatokat, a főnemesi és főpapi bandériumokat, zászlóaljokat állítani – és igen! Végre begyűjteni és nem elodázni az adókat! Pénz nélkül van királyunk, de nincs és nem lesz nyugodalmunk, szabadságunk. VI. Adorján közölte velem azt is, hogy mérlegeli: szükség esetén fel kell és fel szabad használni az egyházi kincseket is a pénzteremtéshez, a költségekhez. Szent háborúra kell készülnünk.

-De soha többé parasztkatonákat! Új Dózsára nincs szükségünk. Nem véletlenül mondta ki az országgyűlés a jobbágyok toborzásának vagy önkéntes bevonulásának tilalmát. A haza védelme annak a kötelessége, aki maga a haza: a királyé és a nemességé! – foglalta össze valamennyiük véleményét Werbőczy. – Viszont egyetlen percig sem halogathatjuk Tomori seregének felállítását és útnak indítását.

A bandériumok tartalékaiból, az újonnan a királyi kincstárból szervezett zsoldosokból, a saját pénzén fogadott fegyverforgatókból toborzott, villámgyorsan felállított mintegy 10.000 fős sereg május végén elindult délre Budáról. A császár követe, Andrea dal Burgo ugyan azt sürgette, hogy a király keresse a béke útját, mert a császár nem tud finanszírozni új konfliktust, minden erejét leköti az I. Ferenc francia királlyal folytatott háborúja és a Luther tanaival szimpatizáló német fejedelemségek semlegesítése: tőle ne várjanak katonákat vagy pénzt. Budán senki sem figyelt erre a hangra. S miért is tennék? Kiűzik a törököt a déli várakból, ez a meggyőződés terjedt. Fő szónoka maga a lelkes király volt. Dicsőségre vágyik ifjú hévvel.

Eszébe se jutott, vajon Szapolyai János vajda milyen komor kedvvel fogadta a döntést, amellyel visszakövetelte tőle a királyi zálogbirtokokat. Kiváló tanácsadók érkeztek feleségével és V. Károly külön ajánlásával is Budára, a király munkájának elősegítésére: német udvarok ragyogó fiatal elméi, családtagjai, hogy kiemeljék a poros Budát a középkorból. Szapolyai akar velük jogról vitázni – vagy Werbőczy? Ez itt a jövő kormányzása – vélte az ifjú király, és joggal kente szét száján Mária mohó csókját ezért a mondatért. Soha fel nem ötlött volna ifjú szívében, hogyan, milyen megfontolásokból lett az ő felesége már gyermekkorában V. Károly húga, Miksa császár unokája.

-Hogy sok a német az udvaromban? – évődött Máriával. – Akkor most téged küldjelek haza? Egyébként pedig: a szentté avatott I. István udvarának erejét nem Gizzella németjei alkották? Mi változott 500 év alatt?

Utoljára Mátyás király vezetett ekkora sereget. És főként az apja, Hunyadi János és a hozzájuk csatlakozó keresztesek – gondolta Tomori. Most, hogy a fő irány ismét Nándorfehérvár volt, szívből megvetette Hédervári Ferenc bánt, amiért két éve gyáván ott hagyta a várat, a seregét. Egyetértett a döntéssel: a kivégzéssel. A sors megíratott. Kalocsa alatt csatlakozott hozzá érseki bandériuma és más délvidéki urak csapatai.

Mindig Hunyadi volt a példaképe. Az ő fejével próbálta elemezni a katonai helyzetet, most, amikor legalább két-három éves stratégián törte a fejét. Nándorfehérvár elfoglalása óta világosan látszik a török terjeszkedési törekvés vonala. Már a következő évben, 1522-ben nekiláttak kitágítani a magyar védvonalon keletkezett rést, amelyet nagyon nagyra ütött Szabács és Nándorfehérvár hiánya. Céljuk a teljes végvári rendszer megsemmisítése volt, lépésről lépésre. Orsova után elveszett Knin is, védői kilátástalannak ítélték az ellenállást, példájukat követte Scardona őrsege is. Ebben az egész déli láncolatban egyedül Klissza, a tengerpart legfontosabb erődjé tartotta még magát, több ostromot is visszaverve Dalmáciában.

A törökök célratorően nyomultak. Taktikájuk megváltozott. Nem érték be annyival, hogy kisebb-nagyobb támadásokkal felmorzsolják a déli magyar területeket, a várakat megfosszák életterüktől. Kezdett kibontakozni a fő irány: felfelé a Duna mentén.

-Ellentámadásba kell lendülnünk – fejtegette kapitányainak Tomori. – Eltart egy-két évig, de elérhetjük: vissza kell foglalnunk és meg kell erősítenünk a szerémségi végvárakat, az egész összefüggő rendszert. Különben nem tudunk megálljt parancsolni. S ha a várak ismét bennünket szolgálnak, azokból kitörünk rendszeresen, és az egész térségből kiűzzük a törököket. A következő lépésben pedig mi törünk be az ő felvonulási területeikre. Átvesszük, amit ők alkalmaztak ellenünk, s amit Hunyadi János annak idején már megvalósított. Nem azzal foglalkozunk, hogy itt ott megverjünk egy-egy betörő csapatot, mert hiszen máshol úgyszólván a hátunkba kerülnek, és a folyók völgyeiben, a megkerült várakban hatalmas lendülettel tudnak átvonulni magyar területre, pusztítva, égetve. Most arra készülünk, hogy nagy harcokban mérjünk jelentős csapásokat a fő erőikre. Nem egyik vagy másik földünket védjük, hanem a hazát, az országot. Ahhoz pedig ismét egységes várvédelmi vonalra van szükségünk. A védekezés ideje lejárt.

... A nyár közepe a nem jelentéktelen létszámú magyar csapatok felkészítésével, edzettségének fokozásával telt el. Természeténél fogva Tomori szívesen fogadott volna táborába kemény kezű magyar jobbagyokat is kiegészítő feladatokra. Az országgyűlés és a király megtiltotta ezt. Az Alföldön végigvonulva így is lelkesítő beszédek tartott a mezővárosokban, polgárok, iparosok támogatását kérve, részben meg is szerezve. Ferences szerzetesek is csatlakoztak hozzá hitbéli segítségre. Csapatainak erősebb egységei a Duna jobb partján vonultak Tolna, Mohács irányában, Eszéken keresztül. Két hadnagyát küldte előre, hogy legalább a törökök által ko-

rábban elfoglalt legtávolabbi déli területeken, a Szerémség vidékein, a Duna alatt toborozzanak a támadásokra is alkalmas erőkbe parasztokat, csellengő, elűzött volt végvári katonákat, és ha kell, délről támadják hátba – összehangolva a fő erőkkel – a közelükben állomásozó boszniai és nándorfehérvári törököket. Ferhád pasáról és Bali bégről pontosan tudta, hogy a boszniai és a fehérvári csapatok összevonására készülnek.

Tomori minden – horvátokról, szerbeiktől nyert - információja arról szólt, hogy a szultán a Balkánon fog felvonulni Európa ellen Rodosz két évvel azelőtti elfoglalása után, és így már biztosan ellenőrizve a Földközi-tenger keleti medencéjét.

Más stratégiák nem zárták ki, hogy Isztambul mégis inkább a tengereken támad, fő célja Velence, Genova, a római pápa erejének megtörése lesz, hogy itáliai hódítások után minden korábbinál nagyobb eséllyel forduljon fő ellensége, V. Károly király és császár ellen. Tomori nem hitt ezekben, egy ilyen, az egész Földközi-tenger térségére kiterjedő török offenzíva irreálisnak tűnt. Sokkal inkább úgy gondolta, hogy a török – miután közel másfél évszázada töri, bomlasztja a Balkán népeit, országait, térségét – itt fog támadni, teljes erejével. Végképpen beledöfi a jatagánt Európa egyre romlottabb, bomló, lágy testébe, hogy azután feltolja állásait a Duna mentén – egészen Bécsig, Bajorországig. Egyetlen ország áll útjában – immáron száz-százötven éve – Magyarország. Amelynek déli védvonala régen megrendült.

Tomori seregei július végére elérték Péterváradot, Nándorfehérvár eleste óta a kulcsvárat a Duna mentén. Vállán viselte a pápától és az országgyűléstől kapott feladat teljes súlyát. Évekre előre készült. Mindenekelőtt Ferhád pasa 10-15.000 fős seregét kellett kiiktatni, hátrább tolni. Az előrejelzéseknek megfelelően Ferhád a nyár folyamán ostrom alá vette Rednek várát, ahonnan nyilván megtámadja majd Szávaszentdemetert is. Ezen tengely mentén kellett megtámadni, megkeresve a pasa és Bali bég érzékeny pontját. Augusztus első napjaiban Tomori még megpróbált talpra állni váratlanul rátört betegségéből, de be kellett látnia: egész tervének kivitelezését rá kell bíznia helyettesére, Bárdy István huszárkapitányra. aki csapatai élén eddig is nagy mozgékonyaságról és bátor támadó kedvről tett tanúbizonyságot.

-Gyenge pontjuk az elbizakodottságuk, és örök rabló szándékuk. Minden hadjáratuk azzal kezdődik, hogy végig fosztogatják az egész vidéket, ezúttal a Szerémséget ismét. Ezzel szétszórják erőiket. Üssünk le rájuk külön-külön is, ahol tudunk. Elrendeltem, hogy a Szerémség déli részén verbuvált önkéntes szabad csapatok induljanak északi irányban, és szorítsák a Száva, a Duna felé az ott rabló török egységeket, kaszabolják őket, ha lehet. Akár egyenként. Nyugtalanítsák, kössék le. Mi pedig szétverjük a dunai flottájukat, ha elmerészkednek idáig, Péterváradig. Szulejmán nyilván próbálgatja az erőinket. Mutassuk meg – harsogta betegen is Tomori.

Bárdy kapitány vezényletével a magyar naszádok – a folyó partjáról erősítést élvezve – szétverték Pétervárad előtt a törökök dunai flottáját. A menekülőket a közben megérkezett önkéntes csapatok – parasztok, volt végvári katonák – úzták a folyón és a parton, végül szét is szórták a török flottát. Ferhád fő seregéből azonban váratlanul a hajósok segítségére sietett háromezer török gyalogos, és gyors harcban megsemmisítette a paraszti sereget, amelynek katonái sokszor csak kaszával, vil-

lakkal harcoltak – mint egykoron, 1456-ban Kapisztrán Jánost követve.

Ekkorra azonban megérkezett a hadszíntérre a zilált török csapatok nyomában Bárdy kapitány mintegy négyezer kiváló lovas vitéze, végváriak és magyar bandériumok csapatai, Tomori által felfogadott zsoldosok, szerb, horvát katonák. Ütközetből verték szét a pasa és a bég seregét augusztus 6-7-én. Mivel a törököknek nem volt idejük egyesülni, csapatonként győzték le őket, nagy részüket a Dunába szorítva, menekülésre kényszerítve, a harctéren megölve. A tizenkétezer fős török hadtestnek a fele megsemmisült. A magyarok vesztesége nem érte el az ezer főt. A törökök visszamenekültek Nándorfehérvárra, Boszniába. Ferhád tudta, hogy rá egyetlen ajándék vár: az ezüst tálcán küldött selyemzsinór, vagy nagyobb szegényként Isztambulba rendelés és a hóhér pallosa a szultán szeme előtt... Kivégzésében bizonyára szerepet játszott Bali bég szultánnak írt titkos levele, melyben részletesen beszámolt arról, mekkora hibákat követett el Ferhád pasa a legutóbbi hadjáratban, s övé a fő felelősség a vereségért. Isztambulban a díván tudomásul vette, hogy Szulejmán emiatt kivégezteti saját sógorát, lánytestvére férjét, az egykor nagyhatalmú Ferhádöt – mert a katonai tévedés halállal jár az oszmán seregben. Ám a pasák összeráncolták szemöldöküket – soha nem bocsátották meg a más népből származó „idegennek”, a bosnyák Bali bégnek, hogy az ő lelkén is szárad egykori vezérének, Ferhádnak a vére.

A király kihez tartozik?

A szávaszentdemeteri győzelem híre óriási bizakodást váltott ki az udvarban, fényes, hatalmas sikerként könyvelték el, és a távolból is ünnepelték Tomorit. A király pedig – mint egy palástot – magára öltötte a dicsőséget: az ő döntése volt a zsoldos sereg felállítása, az adóztatás, Tomori kinevezése. S mindezt 17 évesen! Csoda a török ellen – Isten segedelmével, a Hunyadiak példáját követve! És a dicsőség nem engedett teret a mérlegelésnek: nem a törököket verték meg, hanem egyik balkáni alakulatukat. S mégis: a törökverő Hunyadi János, és fia, Mátyás király erejéhez kezdték hasonlítani a magyar katonai képességet.

Sőt. Sokkal jobb nemzetközi feltételekre számíthat Lajos – így vélte a zömmel németekből álló tanácsadói kar. Mátyás hadban állt az egész művelt német, cseh uralkodói renddel – míg Lajos mindkettőre számíthat. Nemzetközi összefogást kezdeményezhet most, hogy megmutatta katonai – offenzív – erejét, amelyből nyugodtan ki lehet olvasni Nándorfehérvár mielőbbi visszafoglalását is. És most, éppen most meg is van minden esély erre az összehangolt erőre. Bécsújhelyen kiemelt jelentőségű tanácskozássra hívták Buda uralkodóját is – aki Prágát is képviselte. Lajos őszinte méltósággal készült. Ekként köszöntötte uralkodó társait a Habsburgok bécsújhelyi várpalotájában.

Helyesebb lett volna inkább Budán tartani e találkozót? – de ez fel sem merült senkiben, főleg azért nem, mert Lajosnak eszébe sem jutott ilyen konferenciát kezdeményezni. Elhúzta ugyan a száját, hogy miért ő menjen kétszeres királyként a csupán osztrák főhercegi címet viselő Ferdinándhoz, a sógorához, de eszébe jutott neveltetése, ahogyan és amikor őt és Annát felkészítették a Habsburg Miksa császár unokáival kötendő keresztházasságukra: a Habsburgok egyenlőbbek az egyen-

lőnél. S mivel a Jagellók régóta rokoni, újabban férj-feleségi kapcsolatban állnak velük, Lajos el is fogadta ezt lelke mélyén: ők mi is vagyunk... Az ifjú király azzal vigasztalta magát, hogy megszerzi rokonai támogatását szent háborújához.

... A magyar királynak más oka is volt a találkozó iránti lelki ellenszenvre. A lengyel trónt nem nagybátyja, I. Zsigmond képviselte a csúcstalálkozón, ahogyan illet volna, hanem csak Krzysztof Szydlowiecki lengyel kancellár. A Lajos által meghívott cseh urak, valamint a pápa és a törökkel harcban álló Moldva követei sem azt a rangot képviselték, ami Lajost megillette volna. Szóval mit is keres ő egyetlen királyként „alattvalók és egyéb főhercegek között”?

-Felség, ne kételkedjen nagybátyja, édesapja hű testvére, Zsigmond király távolléte miatt. Hamarosan újabb tagja lesz az ön hatalmas családjának. Napokon belül megszületik Zsigmond és Sforza Bona milánói hercegnő negyedik gyermeke, aki – ha lány lesz – ugyanazt a nevet fogja viselni, mint az ön gyönyörű nővére. Jagelló Anna néven ketten is összekapcsolhatják Közép-Európa trónjait, királyait. Adja Isten.

-És emiatt nem jön Zsigmond a csúcstalálkozóra? Ő fog szülni talán? – jegyezte meg Lajos epésen.

-Zsigmond király nagy uralkodó. Dolga ezer. Akkor lett király, 1506-ban, amikor ön megszületett. Litvánia nagyfejedelme is, Kelet-Poroszorszáig terjeszti ki a lengyelek növekvő országát, melynek véglegesen részévé akarja tenni a Mazóviai nagyfejedelemséget az ön szerető nagybátyja, Zsigmond király is.

-Kivel haladjak így tovább? Álnokság volna részéről a távollét? – vagy velünk marad mégis? Ki tudná ezt most? – háborgott az ifjú király sértett lelke.

Lajos király nagyobb keserőséggel tért vissza Budára két hónappal később, 1523 decemberében, mint ahogyan érkezett Bécsűjhelyre. Megszégyenítésben volt része, amit nem feledtethetett, hogy Ferdinándtól minden eddigénél pontosabb képet kapott az európai hatalmi viszonyokról.

Ám ki és milyen joggal leckéztethette őt nemzetközi fórumon arról, hogy csapongó, ledér életmódot folytat Budán; vagy hogy költekezik bevétel nélkül, s enged hóbortos szokásainak, tivornyáinak német barátaival; s hogy gyermek módjára fesztelen ruházatú az udvari szolgák és magyar főurak jelenlétében? Ő?! Hiszen nem arra szoktatták kis gyerek kora óta, hogy neki mindent szabad, hamar király lesz idős, beteg apja után? S hogy az udvari hölgyek és szolgálólányok szoknyája alatt titkot keresni nem lehet elég hamar?

De vajon tudják-e Ferdinánd és barátai, hogy milyen bátor bajvívó is karddal a kezében; s hány nyelven társalog és olvas; és hogy neki is hazája Magyarország, sokkal inkább talán, mint Ferdinándnak Stájerország vagy mi... osztrák-német ez a Ferdinánd, vagy inkább spanyol még...? És őt okítják szeméremből? Európa gátlás nélküli udvari körei, amelyekben divat, hogy császárnak, királynak sok más gyereke is legyen házasságon kívüli ölekből...?

Gyenge vigasz, hogy támogatják majd a magyar követ kérését a birodalmi gyűlésben német katonai kontingensek felállítására és Magyarországra küldésére.

Szót hallott már ilyent sokszor, katonát még nem látott.

Akkor inkább Tomori. Egy igaz, hű magyar. Olyan, mint én. Nők? Hát persze. És kard. Az is. Tomorié az imakönyv, enyém a korona és a szoknya – de mindkettőnkön kard villog. ...

Ők. Ketten. Külön-külön. Egyedül.

I. Zsigmond lengyel király

11. év - A Karthauzi Névtelen országa, 1524

Nincs pénz a hazára

Kié Buda?

-Felség, követeink megérkeztek Nürnbergbe, a birodalmi gyűlésre. Gosztonyi János erdélyi püspök és Sárkány Ambrus, a külön királyi megbízott jelentették, hogy újra előterjesztették a német választófejedelmeknek a magyar királyság kérését: 10.000 zsoldos katonát a magyar határok védelmére, azonnal, birodalmi finanszírozással, évekre előre. - A betegeskedő Szatmári György fő- és titkos kancellár, esztergomi érsek szomorúan legyintett. - Bár a jelentés bizakodó, minden évben ugyanez ismétlődik, felség. Ígéret ígéret hátán, zsoldos katona egy szál se.

-Ha mindez hiába, akkor miért foglalkozunk vele, főkancellár úr? - Lajos felnevetett. - Vannak ennél érdekesebb híreim is. Feleségem, Mária jelezte, hogy egy, a bátyjától, V. Károlytól kapott levélben az áll: az európai udvarokban angyali jóságú ifjúként emlegetnek. Lehet ennél méltóbb elismerés?

Az öreg érsek hallgatott. Kínosan érezte magát. Tudta, hogy eljött a pillanat, amikor színt kell vallania. Még az év első napjaiban megkérte Lajos őt és a kancelláriát, hogy minden lehetséges úton gyűjtsék össze, milyen véleményeket írnak a követek Budáról megbízó uraiknak, illetve milyen titkos üzeneteket váltanak egymás között az európai udvarok a fiatal magyar királyról, akinek jelentősége igen nagyra nőtt a török fenyegetettség erősödése, Szulejmán ismertté vált európai tervei óta. Hiszen azt tudja mindenki a kontinensen, hogy ha Isztambul megindul, az vagy a Földközi-tengeren - végső soron Róma, Velence és más itáliai városok, és persze V. Károly spanyol király ellen - történhet. Avagy ha nem, akkor a Balkánon keresztül Magyarország vagy az osztrák örökös tartományok ellen. És most Lajos azzal foglalkozik, szeretik-e őt eléggé az uralkodó körök Európában... A szeretet nem élesíti a szablyát, gondolta az érsek, s a súlyos hallgatás után megszólalt:

-Tudom, felség, és összegyűjtöttem, amit kért. Hamarosan vége a télnek, megpezsdült az élet... járják útjukat az üzenetek, értékelések, haditervek.

-Ki vele, érsek úr! S ne feledkezzen meg a saját véleményéről sem! - A király kacéran nézett legfontosabb alattvalójára. Nem is tudta, kinek a hiánya okoz nagyobb hátrányt: a nádoré vagy a kancellár-érseké. Báthori István nádort meneszteni kényszerült, ki tudja, mikor lehet lenyeletni a közrenddel ismét a visszatérését. Ő uralkodó, nem foglalkozhat kormányzati ügyekkel. Nem is ért azokhoz, le is nézi őket. Ha kell, aláírja az előterjesztéseket, de nem az ő dolga az adók behajtása, a királyi várak visszavétele a zálogból, vagy a délvidéki várkatonák ellátása zsolddal. Ő korona, nem jogrend. Istentől kapott szentsége felülírja a napi teendőket. Milyen jó, hogy itt van neki Habsburg Mária. Nagyot szoktak nevetni, amikor megkapják a hírt Bécsből Lajos nővérétől, Annától, hogy férje, Ferdinánd Habsburg főherceg, az örökös tartományok ura azzal foglalkozik a királyi tanácsban - feleségével, An-

nával együtt -, hogy megerősítsék a bécsi vár főkapuját, vagy engedményt tegyenek a karinthiai kereskedőknek... Nevetséges! A király szentség, nem karmester - így tanulta Lajos az apjától is, Brandenburgi Györgytől is. Mária pedig a főangyal. S teste oly adakozó...! Milyen szerencse, hogy mire Mária megérkezett Budára tényleges hitvesként, oly sok udvarhölgy tanította (meg) Lajost az örömszerzés és az örömfalás fortélyaira. Most aztán tényleg tud újdonságot mutatni Máriának minden alkalommal. Ha pedig kifogy e tudás, naponta pótolhatja ismereteit, annyian állnak rendelkezésére a jól bevált körből és módszerekkel. Istenem, de fenséges dolog királynak lenni.

-Felség, ha szépet hall most majd az idézetekben, az adjon erőt önnek. S ha kemény szavakat is olvasok, lássa meg abban is az erényt: a bajból is lehet tanulni. S felség. Ne hunyja be a szemét. Az az örökös dicséret, amit a magyar főuraktól hall, sokszor álnokság csupán. Saját érdekeiket szolgálják. Céljuk ugyanaz, amit Mátyás trónra kerülése miatt és alatt elveszítettek: ki-ki az ura lehessen saját kis birodalmának. S hogy ez anarchia, felség, ki tagadhatná? Csak elnyomjuk a hízélgéssel, hogy egységnek látszon. Én is ezt teszem, felség, senki sem maradhat ki, mert az elvesztett lesz. Mi mindnyájan a korona méltóságából élünk, védő erejéből - ezért a királyt szolgáljuk.

Nagyot nézett Lajos. Éppen az ő titkos kancellárja, a napi kormányzás fő ura beszél ilyen nyíltan, s saját magáról is? Az ifjú királyt elkerülte a hír, amit sok mindenki más tudott már: Szatmári érsek urat súlyos betegség kínozza, s készül teremtőjéhez. Számadása ezért ilyen szokatlanul nyílt.

-Felség, tehát a jelentések önről. Kérem türelmét. Vincenzo Guidoto velencei követ a dózsénak ezt írta, ő maga adta át nekem a másolatot: „Lajos, Magyarország felséges királya... nyúlánk, kortársainál magasabb, széles vállú, szép testű, de nem olyan szép arcú, jóságos szemű, orra, ajka és többi arcvonása meglehetősen erős. Jól fejlett, erőteljes, minden fáradságra alkalmas, igen kiváló a fegyverhordozásban, az ő sajátos lovagjátékukban, vadászaton is a legjobb, nem fél a hidegtől, sem melegtől. Szereti a nyilat, a kézíjat, a puskát és hasonló dolgokat, melyeket használ is. Amikor szabad ideje van, gyönyörködik a zenében és főként a zenejatszásban, jó felfogása van, és emberséges mindenkivel, sohasem bántózik, mindig vidám, bőkezű, minden tanulmányra alkalmas. Gyönyörködteti a saját kezű faragás és más, hasonló munkák. Beszéli a magyar, cseh, lengyel, latin és német nyelvet, ért valamit olaszul, és néhány szót beszél is. Őfelsége szeret mindenkit, és nem tud haragudni vagy megsérteni bárkit is, nem kíván semmit másoktól, nem tud senkitől semmit megtagadni, nagylelkű, jámbor, mindennap misét hallgat, ünnepnapkor prédikáción és zenés misén van jelen. Nem igyekszik a dolgok mélyére hatolni, még kevésbé, mint a többi fejedelmek, mert nem szoktatták hozzá. A királyi tanácsban nem törődik a tárgyalással, hanem tanácsosai és legfőképpen az esztergomi érsek szavára hallgat.”

-Érsek úr, jutalmazzuk meg a követet e szép szavakért!

-Dehogy tegyük, felség. Mert lesz kevésbé kellemes sor is, s ott sem róhatunk ki büntetést... A velencei követ urak értik a dicséret jelentőségét, s vetélkednek is eb-

ben. A másik diplomatájuk, Massaro szerint ön „áhitatos, kegyes, jósággal teljes, nem lobban haragra, de nem is bosszúálló, mindenkor megbocsát, és az őt érő csapásokon keveset töpreng.”

-Hát akkor jutalmazzuk meg Francesco Massaro követ urat is azonnal - nevetett fel a király.

-Felség, azt hiszem, ezt megbánná. Mert míg önről e szavakat írta, közölt mást is uraival, nehéz szívvel idézem, de a tényt ne hallgassuk el. Szóval így írt rólunk - s ezt természetesen nem tőle tudjuk, hanem velencei képviselőink jelezték vissza: „A magyarok általában a világ legrosszabb fajtája. Nem szeretnek és nem becsülnék egyetlen nemzetet sem a világon, és egymást sem szeretik. Mindenki a maga kényelmére gondol, lopják a közt, és kevesen törődnek vele. Egymás között olyan titkos gyűlöletet és ellenségeskedést táplálnak, hogy szinte hihetetlen. Ennek ellenére minden nap felváltva együtt esznek, és testvéreknek hinné őket az ember. Nincs semmi engedelmisség közöttük, büszkék és arrogánsak, s nem tudnak sem uralkodni, sem kormányozni, és tanácsot sem fogadnak el olyantól, aki ért hozzá. Mindig dicsekednek saját dolgaikkal, azonnal készek bármit megfogadni, de igen késedelmesek a végrehajtásban. Kevés dologgal foglalkoznak, kivéve a dőzsölést és a köz meglopását. Ebben nagyon serények. Az urak az okai minden bajnak. A nemesek, akiknek száma 43 ezer, tartják a kezükben az állami hatalmat, azonban mindig viszálykodnak egymással, és ravaszsággal, tettetéssel és csalással járnak el.”

-Gyalázat! Ha ilyent hallok országunkról, százszor inkább vagyok és leszek magyar a sértettség miatt. A megvesztegetés világbirodalma, a velencei kalmárság merészel így nyilatkozni rólunk?

-Köszönjük önnek, felség.

-Miért van, hogy engem dicsérnek, az országomat meg gyalázzák? A minap kaptam Máriától egy hírt - ő pedig testvérétől, Károlytól -, hogy Rotterdami Erasmus azt nyilatkozta rólam és rólunk barátjának és egyben az én tanító mesteremnek, Piso Jakabnak: „Inkább örvendezem a legkegyelmesebb herceg tanítójának, mint országának.” Lehetek jó és okos, ha az országomat bántják?

-Talán ez az a pillanat, amikor előhozakodhatok más bírálatokkal is, felség. Mert miközben dicsér, vádol is az itáliai követ. Azt állítja, hogy túlságosan elhisz mindent felség a környezetének, a tanácsadóknak, hogy nem állhatatos abban, hogy minden fontos ügynek a végére járjon, és hogy túl sok időt enged a szórakozásnak. Elfogtunk egy belső levelezést, valószínűleg valamelyik európai udvarba szánták ezt is üzenetként. Eszerint „gyermekkorától fogva mindig gyakorolta a lányokkal való feslettségét, mert azok a lator udvari emberei inkább rosszra tanították, mint jóra, amit én gyakran láttam.”

-Aha, lebukott a jó öreg Szerémségi György, a derék atyafi. Mert azt hiszi, nem jelentették nekem Mária udvarhölgyei nevetve, hogy a jó pap miket ír rólam saját feljegyzéseiben, melyekhez többen is hozzáfértek? -Lajos nevetett amúgy iste-

nigazából. Aztán elkomorodott. -Ha Szerémségi uram így beszél, akkor ugyanezt gondolja Tomori Pál is... ők ketten mindent megbeszélnek. Szegény Tomori! Nem hiszem, hogy a hadszíntéren ugyanúgy megőrzi szüzességét, mint a cellában.

Az érsek nyugtatni akarta, de Lajos türelmetlenül leintette:

-Ebből az egész pajzán pletykából legyen elég, érsek úr, ezt meg ne halljam még egyszer. S tudom, rebesgetik, hogy udvarhölgytől, sőt hölgyektől gyerekem is született, de azt mondom: kivágatom annak a nyelvét, aki belegázol az én magánéletembe. Tudja ön, hány királynak, sőt császárnak született gyermeke házasságon kívül Európában? - hogy az önök nagy példaképét, Mátyás királyt már ne is említsem? Van fogalma Miksa császár gyerekeinek számáról? Kíméljen meg ettől a megjegyzéstől a jövőben. Van még valami?

-Igen, felség, talán a leginkább megfontolandó. Hiszen tudjuk, milyen fontos nekünk az ön nagybátyja, Zsigmond lengyel király véleménye. S nem titok, hogy a király a rokon jogán gyakran bírálja az ön udvartartását, életmódját. Tudtunkra jutott legutóbb, mit írt királyának a krakkói érsek, aki ott szintén - mint én itt - titkos és főkancellár is egyben. Krzysztof Szydłowiecki érsek igyekezett uralkodójában azt a benyomást kelteni, hogy ön a politikában felszínes, érdektelen, hogy ön főleg külföldi tanácsadók hatása alatt áll, akik megfosztják önt attól, hogy határozott és saját véleménye lehessen. Az érsek ezt írja: „A püspök és a császári követ urak azt is elmondták, hogy hosszasan beszélgettek arról Magyarország felséges király urával, hogy a válasz, amit nekik írásban adott, nem a király fejében fogant, hanem azokéban, akik az udvarában vannak, s akik őt minden rosszra csábítják, sőt a királyné, Mária erkölceit is megrontották. A királyi pár nem hárítja el ezeket a bajokat, hanem növeli úgy, hogy ha három hasonló országuk volna, akkor sem tennének semmit a védelem érdekében, az sem lenne elég nekik a hiúságokra és a szórakozásokra, mivel ők nemcsak, hogy semmit sem törődnek a közügyekkel, de még csak nem is gondolnak azokra.”

-Érsek úr, köszönöm, mára, sőt egy életre elég. Ne merészeljék a szájukra venni a királyné nevét. Értem én, hogy kifogásolják az ő hatását rám. De van fogalmuk arról, hogy nővérem, Anna hercegnő és főhercegné az udvari tanács elnöke lehet Bécsben a trieszti püspökkel együttesen? Próbálnám én Máriát bármilyen hivatalos székbe ültetni, kardot rántanának!

-Ne vegye a szívére. Mi itt önt szerető hívei vagyunk.

-Az irigy magyar főurak soha nem fogják megemésztetni, hogy atyám akarata szerint egyik fontos támaszom volt neveltetésemben Brandenburgi György örgróf. Tőle tanultam az idegen nyelvek fontosságát, a retorikában általa nyertem gyakorlatot, és ő hívta fel a figyelmemet a művészetek fontosságára, ő kedveltette meg velem az udvari zenét. A lovaglás, a vadászat szép és hasznos szenvedélyét és azt, hogy a legjobban tudok célba löni bárkihez képest az udvarban. Önök talán megmosolyogják, hogy sokat és szépen táncolok, hogy igen nagy örömmel nyerek a szerencsejátékokon, a lovagi tornákon sikeresen veszek részt. Ne felejtsek: így nőtem fel, én herceg voltam és nem erdélyi vajda.

-Nem kell nekünk német örgróf ahhoz, hogy értékeljük érdemeit, felség.

-És az sem számít, hogy hat nyelven beszélek folyékonyan? Abban nincs munka és erő, hogy a magyar, a latin, a cseh, a lengyel, a német, a francia nyelvet is bírom, s hogy értek olaszul is? S olyan nagy baj az, hogy a királynével hozzánk érkezett sok külföldi követ hatására élénk udvari élet zajlik Budán - baj az, ha európai mintáink vannak, s pezseg az élet a királyi udvarban? Miközben nem tagadhatja, hogy sok fiatal magyar kap helyet és jövőt a királyi kancellárián, Tomori Pál említette Brodaries István prépostot, de nyilván vannak mások is...

-... sorolhatom a neveket, felség, ismerem mindet, én hoztam ide őket: Batthyány Orbán, Bebek Imre, Hampó Ferencz, Nádasdy Tamás kancelláriai titkárok, Móre György kamarás, Oláh Miklós, a királyné titkára. És igen, fontos, hogy az udvar olasz, német mintákat is követ. Éppen ezeket becsüljük nagyra önben. Az én kancelláriámon dolgozik az ön által most említett ifjú Brodaries István, aki feljegyzéseket készít a királyi udvar működéséről. Kérésemre megmutatta ide illő, egyelőre csak saját magának feljegyzett sorait: „Csinos ifjú Lajos, a vele egyívásúaknál neme-sebb testalkatú, természetének páratlan jóságával és erényre való kiváló hajlandó-ságával annyira jeles, hogy öbenne kétségtelenül messze a legjobb és legkiválóbb fejedelmet tudhatjuk magunkénak; jámbor lélek és a legkevésbé sem vad, minden igazra, tisztesre csodamód fogékony és önmagától hajló, ezenfelül fegyverforgatás-ban, lovaglásban, vadászatban és más efféle ifjonti meg vitézi foglalatosságokban szorgalmas; őszinte, állhatatos és a rábízott titoknak biztos őrzője.”

Szatmári érsek lassan átnyújtotta a feljegyzett sorokat, majd fáradtan kihátrált. Az ajtóban megtorpant és visszalépett.

-Felség! Nincs jó hírem a délvidéki harcokról. Nem tudjuk még, hogy mi lesz a végkimenetel, de a hercegovinai török csapatok ismét megindultak Klissza ellen, és körülzárták a várat. S Jajca bármikor végveszélybe kerülhet nagy támadás esetén.

Lajos bosszúsan intett. Klissza? Felkacagott: - Issza vagy nem issza? Mi az ördög az a Klissza, hogy évente erről kell hallgatnom a híreket? Terjessze a királyi tanács elé, ha mondandója van... De ne is. Most február közepe van. Hívassák Budára Tomori uramat, és adjon ő teljes beszámolót a déli várak helyzetéről. Neki legalább elhiszem. Klissza?! Mást nem tudnak? A krakkói érseket pedig nem szeretném többé Budán látni. Ha már a nagybátyám, Zsigmond soha nem méltatott arra, hogy ide látogasson, akkor legalább ne kelljen nézegetnem a besúgóját. Nyilván a bécsúj-helyi találkozón figyeltetett a kopóival. Egy érsek, mint kutyatartó! Szép világ ez! Mit kellett volna tennem két hónapon át egy unalmas találkozón? Az érsek úr reve-rendájánál szívesebben hajtogattam föl az osztrák udvarhölgyek szoknyáját. Férfi volnék! Végre nem kellett ott is hallgatnom a derék magyar főurak áskálódását egymás ellen. Zsigmond pedig a saját vadászataival foglalkozzon, s kevésbé azzal, hogy az én kedves kutyáim itt lehetnek-e evés közben az asztalom mellett. És ha a testem forró vízfürdőre vágyik, akkor azt meg is kapja. Zsigmond meg szibbadjon a jéghidegben.

Lajos felkacagott. - Érsekek, érsekek! Az erkölcs prédikátorai. Hallom, valami Lu-

ther Márton nem teljesen így látja az önök szerepét. - Szatmári György ekkor már sietős léptekkel zárta be maga mögött az ajtót. Kiadta még a parancsot a királyi tanács egybehívására és Tomori Pál hazarendelésére, új információk begyűjtésére Klissza katonai jelentőségét illetően, és orvosaihoz sietett Esztergomba. Az út nagyon szomorú volt. Korábban elhatározta, hogy a királynak szóba hozza a német földről beszivárgó új tanokat... hogy fel kellene lépniük azok ellen.... de hogy ez nem lesz egyszerű, mert a jelek szerint nem csak Brandenburgi György kedveli tanaikat, hanem maga a királyné is.

És Szatmári érsek érezte, ha az egyházban valaha valamilyen szakadás történne, ketté tépné ez a hazát is, s a török közeledtével ezt bizony nem bírnánk ki... Az érsek azt is tudta, hogy a főrend, a főpapság, a nemesség akár a király ellen is fellép, ha nem történnek szigorú intézkedések Luther tanai, könyvei és hívei ellen. Mert bennük is a német hatás erősödését látják, s az ellen nincs orvosság, hogy a magyar közrendek évtizedek óta úgy látják: német játszma lesz az ország. Éppen ez az ellenkezésük gátolja a török elleni harcot szolgálni hivatott adók beszédését is. Idegen kezekbe a pénzt?

A legutóbbi törvények alapján sok százezer forint adónak is be kellett volna folynia. Ám csak a kis része érkezett meg a kincstárba. Talán kétszázötvenezer lehetett, de amit befizettek, az sem oda érkezett. A hadsereg felállítására sem elég. A közhangulat nem akarja a királyra bízni a saját pénzét. Mert tényleg németek ezek itt mind Budán... Zsidók, Fuggerek, Szerencsés Imre bandája, Brandenburgi vagonszerzése, Mária helyezkedése Ferdinánd javára? S a pénz értéke is?! A nova moneta csupán azt szolgálta, hogy a kincstár vámszedői kicsalják az új, Lajos által bevezetett pénzből az arany és az ezüst egy részét. Vissza kell állítani a régi dínárt a régi aranytartalommal, s megégetni azokat, akik csaltak. Hiszen háború közeledik! Kié Buda?

Leomlik a déli fal

Tomori Pál részletes jelentéssel és saját készítésű térképekkel érkezett Budára a haditanácsba. Betegen jött s nagy harag izzott a szívében. Katonái nem kapják a zsoldot, sokan szöknek meg. Most, a királyt látva új remények támadtak benne.

- Felség! Ha megnézik a déli végvárrendszer rajzát, jól látható, hogy az elmúlt évszázadokban két védelmi gyűrű alakult ki délen. Az első a törökhöz legközelebb eső végeken, s ebben a két szélső pont keleten Szörény, nyugaton a horvát-dalmát tengerpartok védelmében Klissza. Közöttük volt a védelem gerince Nándorfehérvár. Annak elvesztése megroppantotta védekezésünket, de nem tette reménytelenné. Szabács török kézre jutása azonban nagyon megnehezítette a dolgunkat a Duna-Száva-vidék, a Szerémség védelmében illetve visszanyerésében. Ebben az évben, 1524-ben számtalan sikeres katonai akciót hajtottunk végre annak érdekében, hogy az összecsapásokat áthelyezzük a törökök által korábban megszállt területekre.

-Mi a második déli védelmi vonal, s hogyan tudunk ott ellenállást tanúsítani? - kérdezte Sárkány Ambrus a tanácsban.

-Ha az első összeroppan, akkor aligha tudunk, illetve iszonyú ára lesz, mert akkor a teljes török pusztítás, valamint az általunk vívott harcok is ősi magyar területeken folynak majd, s felég az ország déli része. Taktikánk az, hogy fel kívánjuk osztani a török erőket, nehogy egyesüljenek. Vissza-visszavonulunk, ez volt Hunyadi János stratégiája is, s amikor üldöznek bennünket, külön-külön csapunk le rájuk. A nagy törökverő Hunyadi idejéhez képest azonban sokkal rosszabb most a helyzet. Míg ő akkor zömmel szerbek lakta területeken vívhatta az ütközeteket, addig ma magyar lakosságot, nemesi birtokokat, várakat és városokat kell feláldoznunk annak reményében, hogy a törökök megosztása sikerül, és visszavágunk.

-Főkapitány utam, megfeledkezne egy percre a nagy Hunyadi Jánosról, mielőtt ráadásul még szóba hozná fia, Mátyás hőstetteit is? - csattant fel Lajos király hangja.

- Ha jól emlékszem, a második védelmi vonalról kérdeztük önt.

-Felség, még maradnék az elsőnél. Ha tehát délen a középső országrészt nem tudjuk felszabadítani, akkor csak abban bízhatunk, hogy a kezünkön marad a Szörény és Klissza közötti várrendszer többi, még megmaradt erőssége: Jajca, Banja Luka, Bihács. Mert mint látják, Orsava, Zimony, Szabács, Knin is elesett az elmúlt években, Szrebernik, Tesany, Jezerno már korábban. Lyukas az első védelmi vonal. És ez a válasz a második, 100 kilométerrel északabbra fekvő vonal erejére. Ha odaig elér a török támadó főerő, akkor - kimondom, felség, ha a fejemet véteti is -, nem tudjuk megvédeni többé Magyarországot. Ennek veszélye már 1521, Nándorehervár eleste óta fenyeget...

... a várat visszafoglaljuk, hiszen tudja, hogy minden erőnkkel ezen dolgozunk - ütött a levegőbe Lajos...

...vagyis Fehérvár hiányában védhetetlen lesz a második vonal, ha oda eljutnak. Érsemlyő, Karánsebes után Lugos, Lippa - és utána Temesvár. Onnan kinyílik egész Erdély, akié Temesvár, azé Erdély katonai ellenőrzése. De haladjunk nyugatra onnan, az ország déli közepe felé. Ki védheti meg Újlakot és Péterváradot, ha általános támadást indít a szultán? És Krupa is elesik, ha Boszniából nagy erővel támadnak rá. És akkor tényleg bajba kerül nemcsak Klissza, hanem a dalmát tengerpart északi kulcsvára, Zengg is. És ezzel a harapófogó összezárna.

A király játszva megborzongást színlelt.

-Érzem magamon a halál leheletét, főkapitány uram. De ön nekem érsekem is! Megvigasztalna istenhitével? Vagy máris a pokolra küldte a Magyar Királyságot?

A haditanács ezúttal nem osztotta az ifjú király jókedvét. Komoran bámulták Tomori térképét. Tudta mindenki: meg kell védeni Szörényt és Klisszát, és a Száva mindkét oldalán gyakorolt folyamatos támadásokkal elejét venni, hogy nagy török erők végleg átkeljenek a Száván és Újlak-Pétervárad irányában fő erőikkel támadjanak.

Az ugyanis olyan Magyarországnak, mint az anyának az öle. A lány anyai test, amely, ha megvéd, van élet, de ha ütik, elvetél. És bizony nem csupán Nándorfehérvárnál és Szabácsnál ütötték-verték anyánkat, hanem azzal is, hogy Szörény fölött

Orsova már török kézben, Újlak alatt Zimony szintén. Tomori Pál megértő szemek figyelme mellett távozott.

Aranyos szőrényi leventék, hej! Megvédi-e várakat a hit? Mert zsoldra éppen nincs pénz. Kállay János bán urunk tud-e lovat, katonát s élelmet verbuválni? Mert-hogy a tavasz végén megindul a török, arra mérget vehet. Malkocsoglu Bali bégnek, a Balkán térségében állomásozó török seregek legjelentősebb vezérének nem elég Nándorfehérvár. Szőrény vára a hátában örök bizonytalanság számára, s a vár nélkül nincs út neki Erdély felé se.

... Anna főhercegné, Lajos Bécsben élő nővére bizalmas információt küldött öccsének - férje, Ferdinánd tudta nélkül, a testvéri szeretet jegyében. Megírta, hogy V. Károly spanyol király és német-római császár elküldte követét, Hans Schnaidpöck bárót öccséhez, Ferdinándhoz. Mind a császár, mind most már Ferdinánd is kétségbeesetten olvasta a jelentést: a szultán azt mérlegeli, hogy ajánlatot tesz Magyarországnak királyának. Vagyis ha Lajos átengedi a török csapatokat a szlavón-horvát-dalmát területeken egyenesen az osztrák örökös tartományok, s végeredményben Bécs irányában, akkor megkíméli a támadástól Magyarországot. És természetesen ennek fejében adófizetésre kötelezi a magyar királyt.

Bécsben és Nürnbergben az váltotta ki a riadalmat, hogy a jelek szerint a porta a Balkán után a német területekre tör, Európa szívébe. Ez lehetetlen. Lajosnak meg kell parancsolniuk, hogy minden erejével készítse fel a várakat a török támadás kivédésére. Állítson fel zsoldos sereget, mert mai katonai ereje használhatatlan. Ferdinánd dolga lesz meggyőzni erről új rokonát.

Anna hercegnő a levéllel el akarta érni Lajosnál, hogy felkészült válaszokat tudjon adni, ha számon kéri rajta a védelem elhanyagolását. Sőt, a császár és a birodalmi gyűlés nevében Ferdinánd nemcsak a várak megerősítését fogja kérni, hanem olyan csapatok felállítását is, amelyek készek visszaszorítani a harcok színterét a korábbi évtizedekben állandósult terepekre, a Száva alá, a Szerémség és ha kell, Nándorfehérvár visszafoglalásával. Jajca, Klissza pedig semmiképpen sem eshet el, mert akkor a magyar király döntésétől függetlenül is megnyílhat az út a török hadsereg előtt észak, az osztrák határok irányában. S hogy ez így van, a legújabb hírek kétségtelenné tették. A hercegovinai török csapatok Klisszát körülzárva megadásra szólították fel a várkapitányt. Ezért megparancsolták a várak második védelmi vonalában szolgáló Krusics Péternek, Zengg várkapitányának, hogy tengeri úton szállítson csapatokat Klissza felmentésére. És mire beállt a tavasz, megjött a jó hír: A fontos dalmát vár alól visszavonult a török sereg. Egyelőre.

A magyar haditanács ülése gyásszal kezdődött. Meghalt a magyar állam jelenleg legfőbb szervező támasza, az esztergomi érsek-főkancellár, Szatmári György. Nádor sincs, s most már főkancellár se. Ezért az uralkodói tanács azonnal döntést hozott: a pápának felterjesztik az érseki posztra Szalkai László egri püspököt, aki megkapja egyben a fő- és titkos kancellár hivatását is. A haditanács elrendelte ezzel egy időben, hogy a német birodalmi gyűlés által megszavazott - a tőlük kért tízezer fős zsoldos hadsereg helyett négyezer főben megállapított - kontingenst azonnal küldjék a délvidéki harcok színterére, Tomori Pállal összehangolt műveletekre.

-Felség, erre nem lesz mód. A zsoldos sereg vezére Nürnbergben azt az utasítást kapta, hogy ne Buda vezénylete alá helyezzék, és ne a dunai harcok színterére siessen seregével, hanem a horvát, dalmát várak védelmére - szólt közbe kellemetlen hírével a két követ, Gosztonyi János és Sárkány Ambrus.

A haditanács tagjai felhördültek. A király színlelt egykedvűséggel reagált:

-Hiszen Horvátország és Dalmácia is mi vagyunk, vagy nem?

Mindenki érezte az ügy súlyát, és nyilvánvaló volt, hogy a király nyugalma csaloéka szerepjátszás. Valahogyan lepleznie kell a csalódottságot.

-Felség, igen is, meg nem is. A zsoldos seregnek a Duna-menti harcokban kellett volna beavatkoznia, ott a legnagyobb a veszély. De másra kaptak parancsot, mégpedig Ferdinánd főherceg igen aktív közbenjárásra, a császár támogatásával. A horvát, dalmát várak megerősítése közvetlen osztrák érdek, ezért a zsoldos hadtest máris oda vonult. Hiszen ha visszaverik ott a támadásokat, akkor nehezebben nyílik meg a törökök útja az osztrák tartományok felé. - Gosztonyi János óvatosan felnézett, s Sárkány Ambrusra pillantott, folytassa ő a kellemetlen értékelést.

-Vagyis úgy kapott erősítést a Magyar Királyság, hogy nem kaptunk semmit. Bécsben fogják eldönteni, mikor s mire használják a zsoldos kontingenst. A Dunához biztosan nem jön. És ez csak az egyik gond. Nagyobb baj az, hogy ha a törökök belátják, hogy a horvát-dalmát irány a várak megerősödése miatt számukra nehezen járható, akkor teljes erejükkel, az onnan is visszavont boszniai és hercegovinai csapataikkal is a Duna-Száva mentén szervezendő támadást erősítik. Vagyis Bécs helyett Buda ellen.

Lajos tétovázott. Tájékoztassa-e a királyi tanácsot Anna titkos leveléről? Végül hallgatott. Lelkében mélyen megszágyenülve érezte magát, hogy nem csupán Mátyás árnyékából kellene kinőnie valahogyan, hanem most kapott egy újabb riválist: a főherceget, aki súlyával megelőzte őt a német döntésekben. Hiába ő a cseh és magyar király, s hiába lett felesége Habsburg hercegnő, Buda Bécs mögé szorult, ő pedig Ferdinánd alá. Az egyetlen kiutat ebből a szultán ajánlata jelentené - vajon igaz Anna levele? S mit kezdhetne ő ezzel az igazsággal? Török hűbéresként vagy németek alkalmazottjaként érdemes védeni Magyarországot egységét? - ha lehet egyáltalán.

-Nem árurom el, hogy honnan, de tudomásom van arról: a szultán előbb-utóbb ajánlatot tesz nekünk. Vagy Magyarország ellen vonul teljes katonai erejével, vagy alkut kötünk vele, adózunk rendesen neki, és átengedjük csapatait a horvát térségben. Ez a lényeg. Mit gondol a haditanács? Feltéve, hogy lesz valaha ilyen javaslat.

-Felség, amíg tartjuk a Szörény-Pétervárad-Jajca-Klissza védelmi vonalat, addig ezt a kérdést fel sem vethetjük. S utána sem. Kérem, hallgasson végig - vette át a szót a láthatóan gyengélkedő Tomori. - Délre kell vinnünk minden erőnket, és ott megállítani, majd visszaverni őket, legalább addig kitartani, míg kiderül, akar-e segíteni Róma, a császár, a német fejedelemségek, s maga Ferdinánd. Mert ne higgyünk a töröknek, soha. Lehet, hogy békét ajánl, s ennek fejében áthelyezi had-

műveletei súlypontját az osztrák tartományok ellen. De abban a pillanatban, amikor teheti, ellenünk fordul, felmorzsolja erőinket, várainkat, s Budára vonul. Soha semmilyen olyan stratégia nem életszerű, amelyben Isztambul elfoglalja Bécsset s a hátában ott áll a szabad magyar Buda. Csak idő kérdése, hogy meginduljon ellenünk is közvetlenül.

-Vagyis harcoljunk a végsőkig a déli várakban? De hiszen ön mondta, hogy tarthatatlan a katonák helyzete! - vetette közbe idegesen a király.

-Az is, igen, az! De százszor inkább erősítsük őket, mint egyszer higgyünk a törököknek. Váraink védhetők legalább néhány évig, amíg Európa feleszmél, hogy mi csak közbenső állomás, s nem a cél vagyunk: a szultán célja a gazdag német föld, a városok. - Tomori nagy levegőt vett. - Én nem hiszek ebben az európai szövetségben, főleg nem a mi érdekeinket szolgáló. De hiszek abban, hogy ha... - Tomori súlyosan járatta körbe a tekintetét - ...ha minden vitát félreteszünk, ha a nemesség mindkét rendje és a papság is vállalja a haza védelmének terheit és adózik legfőbb anyagi ereje szerint, akkor el tudjuk hárítani a török támadást. Idén is, jövőre is, évekil, talán évtizedekig. Kimondom világosan: a török vagy Magyarországon keresztül indul Bécs és Dél-Németország ellen, vagy a Földközi-tengeren szerez új, erős pozíciókat, és onnan próbál csapást mérni fő ellensége, V. Károly haderejére, sőt egész katolikus világára. Ha az utóbbit választja, nyerhetünk, legalább időt - vagy Európa belátását, hogy számára mi vagyunk az élet biztosítóka. De ha Európa, Károly felénk tereli a török erőket, mert sikeresen megvédi a Földközi-tenger közepét, akkor...

-Akkor? - a király majdnem üvöltött. - Akkor? Nem látja itt senki, hogy magunkra maradunk?

-De felség, mindnyájan ezt látjuk. A kérdés azonban meghaladja a mi jogkörünket. Életről és halálról csak ön dönthet. Mi lesz majd a véleménye, ha élesre fordul, s a szultán tényleg ajánlatot tesz? Békés halogatás útján életet nyerni, török szolgálóként, vagy akár egyedül is a harcmezőre menni, s lesz, amit elrendelt az Isten? A biztos halál tízezrek számára. Vagy pedig...

Mindenki dermedten nézett hol Tomorira, hol a csüggedt királyra. Mi lehet még? Hiszen halálos seb ez is, az is?

-...vagy pedig megküzdünk minden egyes méterért azzal, hogy Budát soha nem adjuk fel. Ismerem a török seregek felvonulási rendjét, harci képességét. Mire Buda alá érnének, elfogyna az idejük, az erejük. S egy ilyen erős várat soha nem tudnának bevenni harcban, hacsak nem árulással, megvesztegetéssel. Mire a török szeptember közepére Buda alá érne, a közelgő ősz miatt néhány hét múlva vissza kellene fordulnia. Csak néhány hetet kellene harcban kitartanunk. S ők nem értenek a váróváshoz.

-De mire Buda alá érnek, felégetik az egész országot!

-Csak vidékeket, hatalmas területeket. De az országot nem, mert az országot, a királyságot nem lehet felégetni. Az ország, a király, a korona eszme, és addig él, amíg

az utolsó magyar él. És amíg Buda a mienk, addig a mienk marad az ország is. Én nem erre készülök! Én Nándorfehérvár, az első védelmi vonal visszafoglalásával kezdeném, azután a második vonal megvédésével akár az életem árán is - de ha átkelnek a Száva után a Dráván is, még mindig megmarad mentsvárunknak Buda. Amíg a király fejére mi helyezzük a koronát és minden reggel látjuk rajta, addig él az ország. És várainkban leküzdhetetlenek vagyunk. Ez Hunyadi János hagyatéka!

-Hunyadi idején megmozdult Európa és valóságos keresztes háborút hirdetett!

-Hunyadi küzdelmét tétlenül nézte a királyok Európája. S a keresztet a magyar jobbagyok, dolgos és bátor mesteremberek, lézengő volt katonák mellére varrták. A népe védte meg az országát.

-Amitől Isten óvja meg ezt az országot, soha többé! Ez pedig 1514 tanulsága - vágott közbe haragosan az új kancellár, Szalkai László. A haza védelme a király és a nemes ember dolga, nem a paraszté. Isten majd megsegít bennünket.

-Remélem, maga a pápa is Isten szemével lát majd minket, amikor a segítségről kell döntenie! - A király bizakodóan körbe nézett. -Új nunciust nevezett ki Özsentsége. Antonio Giovanni da Burgio az apostoli Szentszék első nunciusa Magyarországon. A követ úr már tavaly megérkezett Róma képviselőjeként, és azonnal népszerű lett Budán. Most pedig nunciussá nyilvánításával VII. Kelemen pápa nyilván azt akarta kifejezni, hogy teljesen érti Magyarország nehézségeit.

-A nuncius úr annyira népszerű lett itt fél év alatt, hogy máris magyar nevet kapott, s szereti is, ha Burgio Antalnak hívják - nevetett fel Szalkai László, az új érsek. - Nemesi sarj Sziciliából, egyes hírek szerint családja királyi eredettel is rendelkezik. Bökezűsége ismert, a nuncius úr máris könyvek kiadását támogatja, s a pápa Özsentségétől ígéretet hozott a katonai kiadásaink igen jelentős pénzügyi támogatására is. Sőt kezembe adta a pápa azon határozatát, amely szerint szükség esetén a háborús készülődésre - beolvasztással, értékesítéssel illetve pénzverés céljából - felhasználhatjuk az egyházi kincsek egy részét is.

-Magam is tanúsítom, hogy megnőtt Róma támogató kedve anyagi ügyekben - vette át a szót Tomori. A pápa elengedte az általam, mint érsek által a pápai kancelláriának fizetendő járandóság, az évi 4000 arany jelentős részt, 1600 aranyra csökkentve azt, persze kizárólag hadi kiadások fedezésére. És Róma közvetlenül is küld összegeket zsoldosok toborzására. 500 katona egyéves fizetését vállalták legutóbb. -Tomori világosan érezte, milyen nevetségesen alacsony számokról, összegekről beszél. Neki azonban ennyi jutott, a kincstárból a zsold egyáltalán nem, vagy csak kevés és csökkentve jön meg. Teljes érseki jövedelmét s egykoron összegyűlt magánvagyonát feláldozta a hadi célokra. Kellott is. Csapatai állandó fenntartása mellett neki személyesen kellett gondoskodnia a két érsekségi várról, Péterváradról és Bácsról. - És egyben szeretném bejelenteni: a pápa Özsentsége teljesítette kérésemet, és feloldott azon érseki rangra vonatkozó tilalom alól, hogy halálos ítéletet papként nem hozhatok. Mert másik, főkapitányi hivatásomban elengedhetetlennek vélte ő is, hogy a bűnösöket megbüntessem, ha vétettek a katonai fegyelem, a rend, a hűség követelményeivel szemben.

Kínos hallgatás követte a bejelentést, de senki sem mert ellenvetést tenni. Tomori főkapitány hadvezéri, katonai jogait nem korlátozhatta az érseket kísérő tilalom, az emberi élet tisztelete és szentsége. Azért támadt nagy csend, mert mindenki tudta: Tomori a közelmúltban kivégeztette egyik kiváló kapitányát, Bárdy Istvánt, mert az a török hadifoglyokat elárverező kalocsai vásárban a foglyokról kirobbant vitában erőszakkal kettészelte egy másik kapitánya, Ujlaki Lőrincz hadnagyának, bizonyos Bosnyák Tamásnak a fejét. S a menekülő Bárdy Istvánt Tomori elfogatta és kivégeztette. Teheti ezt egy érsek? Most már igen. De azt is tudta mindenki, hogy a kivégzett kapitány - egyébként a végvári csaták egyik hőse, Tomori kedvenc tisztje korábban - a király és a királyné kegyeit élvezte, és éppen hozzájuk akart menedéért eljutni, amikor Tomori elfogatta. S éppen itt a baj, amiért szemlesütve hallgattott mindenki, nem merte a királyra nézni. Mert halálos ítéletet tisztek felett csak a király hozhat. Lajos ezt biztosan nem tette volna meg. Ezért megvárták, mikor távol van, vadászik, és Tomori kérésére, a katonai rend védelmében az akkori főkancellár, Szatmári György írta alá a halálos ítéletet. Meddig mehet majd el a bátor hadvezér-érsek a királyi tekintély kárára, annak kijátszásával? Kard és korona párbaja. És a király mindenhatósága? De ki merne és ki tudna páncélt öltetni a seregek élén, ha nincs Tomori Pál?

Szalkai László a haditanács után külön is tisztelettel meghívta Esztergomba Burgio nuncius urat.

-Kedves Antal - veregette meg a követ vállát az érsek nevetve. - Tudom, hogy ön nem felszentelt pap, hanem világi személy, szicíliai bárói család tagja. Ezért külön is figyelemre méltónak tartom a pápa Őszentsége döntését, mellyel nyilván azt is ki akarta fejezni, hogy nagyon is evilágiak azok a gondok, amelyekkel Magyarország szembenéz. És ön előtt már csak ezért sem titkolhatom, hogy a pápa nagyobb támogatása mögött más természetű szándékok is vannak: a pápa közösséget teremt a német-római császárral abban, hogy a Földközi-tenger térségéből inkább a Balkán és Közé-Európa felé tereljék a török offenzívát. Nem, nem, kérem, ne szabadkozzon, én így látom. S erre önt nem kötelezhetem. Mi most áldozatai leszünk annak a harcnak, amely a francia király, valamint a vele szemben kialakuló pápa-császár-szövetség között zajlik. S nekünk nincs és nem lesz más választásunk, mint hogy ezt tudomásul vegyük és alkalmazkodjunk hozzá. Magyarországnak Franciaország soha nem volt szövetségese, ez itt a német birodalom külső védelmi gyűrűje. Annak tekintenek minket... Ráadásul a francia királynak, I. Ferencnek nem is marad más választása, mint hogy sanda, titkos szövetséget kössön a török szultánnal a vele szemben kialakult erőfölény ellensúlyozására. Magyarország ebben az európai kalandban nem vehet részt, mert mi Róma hű alattvalói és a német birodalmi érdekek kiterjesztett zónája vagyunk. Ezért is nyilvánvaló nekem: a francia király mindent megtesz majd annak érdekében, hogy a szultán a mi régióink irányából, a mi leküzdésünkkel támadjon a német térség ellen.

Burgio gondterhelten nézett maga elé. Ilyen világosan látszik a lét Budán és Esztergomban? Helyeselni azonban nem tudott, nem tehetette, ura neki is volt.

-Érsek úr, én másra hívnám fel a figyelmét, egy olyan döntéssorra, amely az ön

kezükben van, amelyért éppen a magyarok tehetnek legtöbbet. Mióta itt vagyok, senki soha a másíkról egyetlen jó szót nem mondott. Mindenki bölcsebb mindenki másnál. S irigyen nézi a másét. A királyra csak azért figyel, hogy megszerezzen tőle egy újabb birtokot, a fiának hivatal. Vagyont, járadékot, bármit. Csak a hon védelmét nem kéri senki. És nem is várja a királytól sem. Ha várná, adóznia is kellene. Azt pedig nem akar senki. Mire várnak? Tomori Pálnak végig kellene vinnie a véres kardot az egész országban, hogy végre észhez térjenek: a hazájuk széle lángokban ég, s a haza mindenki háza együtt?! A francia király álnoksága, a Habsburg-házi Károly családi önzése, Ferdinánd főherceg nagyravágyó álmái, a pápa elítélő viszonya az eretnek egyházi törekvésekhez, továbbá a szultán hódító, sátáni megszállottsága önöktől független tényezők, léteznek, nem lesz rá hatásuk. De egységükért, az ellenséges viszonyok leküzdéséért, az önzés és a szerzés betegsége ellen csak önök tehetnek.

-Burgio úr. Kérem, legyünk világosak legalább egyetlen megvitatható kérdésben. Tudjuk, mit jelent egyházunknak a német földről kiindult és egyre terjedő új vallás. Luther tanai kétségbe vonják a Szentszék tekintélyét. Tanításának jelei elérték hozzánk is. Könyvek jelennek meg, prédikátorok szólnak, gyalázzák papjainkat. Mit kíván Róma Magyarországtól a török elleni harchoz küldött pénzügyi támogatása fejében?

-Ez igazán tiszta beszéd, érsek úr. A válasz nem egyszerű, sok ok miatt sem. Most csak egyet említek. Tudjuk, hogy a király fő bizalmasa, Brandenburgi György több, mint türelmes a beáramló ígehirdetőkkel és veszélyes tanaikkal szemben. Főleg az aggaszt, hogy Mária királyné egyre nyilvánvalóbban érdeklődik irántuk.

-György örgróf hamarosan elhagyja Magyarországot... nem kér a török veszélyből - s abból a közutálatból sem, amivel minden nap találkozik itt nálunk. Mária királyné pedig e kérdésekben nincs hatással a királyra. Lajos inkább játékos passziónak tekinti felesége ilyen érdeklődését. Ő maga mindig is Róma híve marad. Szent István koronája is kötelezi erre, de neveltetése is. És én ezért felelősséget válllok.

-Érsek úr. Akkor Rómának csak egyetlen kérése van. A lutheránus könyveket egésék el. A szónoklatokat tiltsák ki. És a szónokokat is egésék el, ha nem fogadják el, hogy Magyarország a római katolikus hit érinthetetlen fellegvára, immáron kettős vár egyszerre: a mohamedán és a kiátkozott lutheránus vallás ellen harcolva. S minél elszántabb ez utóbbiban, annál inkább támogatjuk küzdelmét Allah és Mohammed bűnös hívei ellen.

-Köszönöm, Antal, számíthat odaadásunkra. De nem ezért kérttem Esztergomba. Szeretném megismertetni önt azzal a fantasztikus kultúrkincsrel, amelyet Magyarország felhalmozott a gótika művészetében az elmúlt másfél évszázadban, az ön honfitársai, az Anjou-házból származó nagy királyaink, főleg I. Lajos óta, majd Zsigmond idején, természetesen Mátyás király munkálataival feltéve erre a reneszánsz koronáját. Előbb adnék egy rövid áttekintést, majd átnyújtom azt a tervet, amelynek keretében vendégemként végigjárna az egész országot, hogy megcsodálhassa épített örökségünket - azt, amit most majd minden áron meg kell védenünk. Kezdje itt Esztergomban a Bakócz érsek úr által építtetett gyönyörű kápolnákkal.

-Érsek úr, az ön értékes szavait örömmel meghallgatom minderről, de attól félek, hogy éppen a török ellenes felkészülés miatt nekem most itt inkább a szeptemberi országgyűlés témáira és résztvevőire kellene koncentrálnom, meg arra, hogy tényleg visszatérhet-e Báthori István a nádori székbe, vagy annak túl nagy lenne az ára... Szóval érsek úr, majd később utaznék, ősszel...

...ami lehetetlen, ősszel Magyarország sártenger... de mit hallok, nuncius uram... amit említ, nos azok a témák és ügyek inkább az én főkancellári hatáskörömbe illenének, nemde?...

...dehogynem, érsek úr, félre ne értsen..., de megbízásom Rómából arra is kiterjed, hogy figyeljem itt az egyensúlyi viszonyokat, az erőállapotot a rendek között... S Báthori nádorrá választása bizonyára felveti a kincstárhoz való hűség kérdését is, hiszen éppen ilyen vádak miatt váltották le tavaly... most meg azt hallom, a király ismét kinevezné... Megérti érsek úr, hogy Rómát nagyon is érdekli, kinek küldi a pénzt és az eljut-e a végvárakba.

-Burgio uram. értek én mindent. De attól óva inteném, hogy elmerüljön a magyar valóság részleteiben, az a mi dolgunk. Szicília messze van Budától. Ertem én, mit mondott a vatikáni pénz és Luther Márton tanainak összefüggéséről. De a saját ügyeinkben szeretünk mi magunk rendet tartani. Bízsa csak ránk a pénz elköltését, ha hadviselésről van szó. A vért nem lehet adományokkal összekötni. És őszintén féltleném önt attól, hogy részt vegyen az országgyűlés ügyeinek befolyásolásában.

-Érsek úr, én is értem önt, nagyon is, de óvásával már elkésett, körültekintő tárgyalásaimat kiterjedten folytatom a rendek képviselőivel. S ha e téren hibát követek el, legyen az az én terhem. Viszont a gótika művészete zsigereimben érdekel, s nincs erről semmi ismeretem Magyarországot illetően.

Szalkai László magabiztosságában is kínos mosollyal leplezte csalódottságát. Most éppen azt közölte vele a pápa követe, hogy minden lehetséges ponton részt kíván venni az ország politikájában, a ligák ellenőrzésében, a rendek erőviszonyaiban. Ez a római pénz ára. Ami nélkül nem lesz fegyver.

-Nos, nuncius uram, akkor szóljon rólunk a régi dicsőségünk. Mert bár a francia, olasz, német gótika csúcsait nem érhattük el, Magyarország mindig magasabban járt e téren is, mint ahogyan azt az európai közvélemény tudni véli. Sajnálattunkra az európai fővárosokban ködbe vész mindaz az erőfeszítés, amellyel Magyarország e kontinenst szolgálja évszázadok óta.

Az érsek a Bakócz-kápolna felé tartva még megjegyezte:

-Látszólag most vált nagyon fenyegetővé a török agresszió, egy hatalmas támadás országunk leigázására. De nem! Mi másfél évszázada állandó konfliktusban állunk a terjeszkedő török erőkkal. Miközben éppen ebben a másfél-két évszázadban építettük fel azt az új Magyarországot, amelynek megtekintését javaslom önnek. Ennek a sorsáról is dönt Európa, amikor mérlegeli, nyújt-e támogatást Magyarországnak. És Szulejmán minden eddiginél nagyobb ereje és támadó kedve is évek óta ismert számunkra. Hatalma három kontinensre, Afrikára, Ázsiára és Európára terjed ki.

Amióta Mátyás király véget vetett a Balkánon a török ellen vívott háborújának, mi mindig csak védekező harcot folytathattunk, szűkülő pozíciókban. Nem most ébredünk. S nem mi vagyunk a végcél, hanem a kereszténység megsemmisítése. Ezért sem hagyhatnak magunkra. Látja majd Brassóban és Kassán, Kolozsváron és Budán, mit építettünk és mit tiporhatnak el. És amikor 1515-ben látszólag csupán Habsburg-Jagelló kettős házasságról volt szó, akkor ennél sokkal több történt: kényszerből a Habsburg uralkodó házhoz kötöttük Magyarország jövőjét. Választanunk kellett... S mint ezen kápolna építője, Bakócz bíboros úr, én magam is örök híve vagyok ennek a - mondjuk ki - politikai frigynek.

-Értem, érsek úr, s tudom, mit félt. Azt a reneszánsz kultúrát, megújulást is, ami Magyarországot ugyanezen másfél évszázad alatt, s főleg Mátyás idején kiemelte korábbi középkori komorságából, elszigeteltségéből. És tudjuk: Ulászló király aligha folytathatta a gyönyörű könyvtár kiépítését, a királyi paloták felújítását, már csak azért sem, mert halála után az olasz építőmesterek belátták: jobb, ha hazamennek innen, mert meghalt Európa egyik legjelentősebb művészet-pártolója...

-...azért az az igazság - vetette közbe Szalkai -, hogy Ulászló király egy ideig még megpróbálta folytatni Mátyás művét például a budai és a visegrádi várban., ez utóbbiban a Zsigmond által épített palotaegyüttes szépítésével, vagy Budanyéken a királyi nyaralópalotával. Ulászló szerette a későgótikát, amelyhez német építőket hívott meg. Benedikt Ried mester Budán és a prágai királyi palotában is olyan új boltozási technikákat dolgozott ki, amelyekkel megnövelte a csarnokok nagyságát, és egészen új templom- és palotaépítési távlatokat teremtett, elsősorban itt Magyarországon. Szépen és egyedien ötvözte a német gótikát és azt a Mátyásra jellemző könnyed reneszánszt, amelyet a budai palotában ismert meg. Új termei kivételesen szépek. Az olasz és a német művészet talán sehol sem találkozott egymással ilyen erősen, mint Budán és Prágában.

-Érsek úr, ha önön múlna, tudom, hogy a török most elsomfordálna székelyében a déli határokról. Lelkesedése engem az önök őszinte hívévé tett, látom, mit féltenek múltjukból.

-Megnézhetné a Mária Magdolna-tornyot, a Nagyboldogasszony-templomot, a Szent Miklós kolostort, a Szent Zsigmond templomot. De építészetünknek csak pici részét láthatja itt a Dunánál. Ez egy hatalmas ország. Ha majd tényleg meg akarja ismerni építészetünket, főleg a gótikát, látnia kell Brassó, Kolozsvár, Kassa templomait, s csodákat talál olyan távoli kis helyeken, mint Nyírbátor keletre, Aracs lent délen, a jáki bencés apátság monumentális székesegyházát korábbi idők-ből a nyugati országrészben, a premontrei kolostort Zsámbékon.

-Érsek úr, lenyűgöz, amit mond és amit megtekinteni készülök. Én is szeretnék büszkélkedni azzal, amit önöknél tapasztalok, s akár hallott már róla, akár csak tőlem tudja, minden magyar szellemi kincsei gyarapodnak a könyveik által is. Tájékoztattak, hogy egyik dunántúli nemes emberük, a Bécsben tanult Apáti Ferenc folyamatosan dolgozik egy olyan új könyvön, amelyet immáron magyarul ír és ad majd ki. Magyarul! Mert úgy látja, hogy minden honfitársának művelődnie kell a saját nyelvén. A készülő mű címe: Cantilena. Nem mindenki fog örülni a tartalmá-

nak az állam magasabb köreiben, de egyszer még hálások lehetnek az összefoglalásért a mai magyar viszonyokról. Hiszen Apáti Ferenc saját tapasztalatai alapján is ír, mint mondtam, nemes ember. Igen kemény szavakkal illeti a főurakat, főpapokat amiatt a hanyagság miatt, ahogyan lenézik a török fenyegetést és alig tesznek el-
lelne - tudom, érsek úr, mi ezzel nem értünk egyet, tudom..., vagy igen? -, s mintha Luther Mártont hallanánk, olyan hevesen ostorozza a papságot hívságaiért, azért, ahogyan szeretne nagyvilági pompában élni. Elismerem, kemény szavak ezek, s hibája, hogy éppen a saját rendjét, a köznemességet menti fel minden vád alól, holott mi mindketten ismerjük a nemes urak renyheségét. Miközben a szegény jobbágyokat hibáztatja, szavakkal korbácsolja butaságáért, igavonó állati módjáért - valljuk be, érsek úr, szegények erről aligha tehetnek, nem urai ők még a saját életüknek sem. Szóval tudom, hogy ön is támogatni kívánja az európai humanista írókat - és talán nem is kellene messzire menni, még ha istenkáromlásnak bélyegeznék is egyeseke Apáti Ferenc szavait.

-Köszönöm, nuncius uram, köszönöm. Jómagam nem látom, mit lehetne itt kezdeni a magyar nyelven írt könyvekkel, a latin és a német nyelven terjed a tudás.

-Talán tegyük ezt múlt időbe. Terjedt... Mert tudom, hogy a kolostorokban, főúri kancelláriákon, sőt itt, az udvari kancellárián is Brodarics úr és társai révén könyvek, tanulmányok, verses kötetek, kódexek készülnek szászámra. A művelt magyar lelkék végre meg akarják mutatni egymásnak, hogy léteznek, nem csak királyuk van, hanem egy saját népük is egy közös országban, amelynek múltja, szellemi öröksége őket is megilleti. Mi itt fent élünk, s nem tudjuk, hogy milyen erővel dolgozik, alkot a senki által nem jegyzett krónikások tömege, szerzeteseké, akik együtt élnek a szegény emberekkel, ha kell, osztoznak sorsukban.

-Örömmel hallom, ha így van, s tényleg támogatnánk is minden újat - vetette közbe egykedvűen és mogorván Szalkai. Az ő élete és hatalma is ugyanazon nyugszik, épül és szépül, mint minden püspöké, főúré: a szerzésen. Csak az a tied, amit megszerezteél. Hogyan másként keletkezhetnének új és új családok, hatalmasságok a semmiből, ha nem úgy, hogy újak és újak szolgálják ki a változó királyokat? Hol Mátyás emeli ki a semmiből a Szapolyaikat és Bakóczokat, hol a Jagellók osztják a hatalmat Báthoriknak és német grófoknak. Ezért aztán nincs is folytonosság. A rend oszlopa, az arisztokrácia, a bárói kar tagjai is mindig változnak. Ki ígér többet a királynak hűségéből - s ki mit szerez magának gátlástalanul? A szerzés bajnokai vagyunk - dűnyögte magában Szalkai, s nem bánta. Így és csakis így lehet most ő itt az esztergomi érseki palotában, s ebből nem is enged soha. Mert más éppen így lépne a helyébe s taszítaná le őt a semmibe. - Kiről beszél konkrétan, nuncius úr, szívesen támogatnám magam is?

-Veszprém megyében, a Lövöld nevű faluban megszállott szerzetesek írnak kódexeket Szent Mihály főangyal védőszárnyai alatt. És megismétlem: immáron ők is magyar nyelven. Karthauzi szerzetesek. Évek óta gyűjtik és leírják a magyarul szóló egyházi énekeket, prédikációkat, legendákat. Eppen most jelezték nekem, hogy összesen 104 prédikáció és 30 legenda szövegét összegezték. Azon kívül feljegyezték egy szép templomi éneket Szent István királyról is. Felfoghatatlan érdem ez. Az

önök egyszerű népe sok száz éve hallgatja a latin prédikációkat, amelyekből egyetlen szót sem ért, énekli idegen nyelven az egyházi zsoltárokat, amelyek tartalma ismeretlen számára. És akkor megjelennek a szerzetesek, a szellem szerény szolgálói, és egész életüket annak szentelik, hogy felkutatják: szólnak-e és hogyan szólnak ezen igék magyarul. S ha megtalálták azokat, le is jegyzik, mert sejtik a könyv hatalmát, az új erőt: a közlést, amely eljuthat mindenkihez, ha nem most, akkor majd holnap, s ha nem az apához, akkor majd külföldi tanulmányaiból hazatért fiához. Érsek úr, ez az igazi fejlődés, nem csak az új boltívek. Azokat tényleg lerombolhatja a török, mint ahogyan teszi is lent délen. A szellemet azonban nem irthatja ki - a mi keresztény szellemünk épül most új formákban ismeretlen, névtelen szerzetesek soha véget nem érő, soha ki nem hunyó szorgalma folytán. A Karthauzi Névtelen az önök örök fáklyája.

...Tomori Pált ismét ágyhoz kötötte betegsége. Bács várából aggódva követte az elmúlt hetek eseményeit. Az ország nyugati felében, főleg Sopronban idegen egyház nézeteit hirdetik német földről érkező prédikátorok, s ebből nem is lehet más, mint ami lett: az előző évi országgyűlési határozatai alapján égetnek könyveket és prédikátorokat, tábornok emberből. Jó lesz ez így s kinek? - Tomori elhessegette gondjait, van ennél fontosabb is.

Mert íme, bomlik az ország védelmének fő ereje, a nemesség. A főurak addig győzködték a királyt, hogy Lajos - bizonyára könnyű szívvel - engedett: újra kinevezte nádorrá Báthorit, a gyűlölt gróf újbóli megbízatását le is nyomták a köznemesség torkán a Rákos-mezőn szeptemberben elkezdett országgyűlésen. S mi lett ebből? A köznemesség többsége átkozódások közepette ott hagyta az országgyűlést, pedig nem akármekkora célokkal jött oda szeptemberben: véget akartak vetni a nyilvánvaló német befolyásnak, s el akarták érni a pénz aranytartalmának garantálását, a felelősök megbüntetését. Visszaállítani súlyukat, létszámukat a királyi tanácsban.

S ha mindez megvan, szavazni ismét a hadiadóról - előtte nem, mert csalók kezére nem bízzák vagyonukat. S most újra nádor lett a legfőbb csaló! Milyen világ lesz itt? S vajon milyen kompromisszumok és megalkuvások eredménye, hogy a királyhoz feltétel nélkül hű Sárkány Ambrus szinte a semmiből lett országbíró? Egyáltalán, kik döntenek? Tomorihoz egy ilyen sötét órában jött meg a végső jelentés. Eddig is sejtette a hírekből, az erők felméréséből, a bekerített vár eleve kilátástalan helyzetéből, de most már nincs miben reménykedni.

Kállay János szörényi bán kénytelen volt megadni magát Szörény várában. Szörény tehát elesett! Minden következményével együtt. Nándorfehérvártól keletre szabadon átjárható a déli ország. Tomori előtt megvillant a történelmi felelősség. Szörény várát IV. Béla építtette erős várrá, ez volt az ország első kőből épült városa, s Béla király hozta létre a szörényi bánságot is, mint katonai egységet a kunok elleni harcban. Az első szörényi bán hatalma kiterjedt Havasalföldön az Olt folyóig. S most vége.

12. ÉV – Magyar, törj magyarra, 1525

Meztelen ország

Az új évet szemlével kezdte Tomori. Találkozott kapitányaival, bejárta a még magyar kézben maradt déli várakat, gázlókat, átkelési pontokat keresett a befagyott patakokon, folyókon, és dél-magyarországi főkapitányhoz és kalocsai érsekhez nem igazán illő módon szóba elegyedett a végvárak katonáival. Meghallgatta a vidék köznemeseit, polgárait. És végül keserű döntést hozott, amelyet azonnal le is diktált azzal, hogy futárral rögvest Budára küldi. Felolvasta társainak:

„Felség, lemondok főkapitányi tisztemről. Kapitányaim ugyanezt teszik. Érezzük, hogy elfogyott a bizalom irántunk. Így nem vagyunk képesek ellátni feladatunkat.

Mert mi mással, ha nem a bizalom hiányával magyarázható az, ahogyan a korona cserben hagyja végvidékét és annak védelmezőit? Katonáink, tisztjeink hónapok óta nem kapják meg illetményeiket, fizetségüket. Éhesen kóvályognak a vidékeken, ahol bebocsátásért, élelemért, meleg ruháért könyörögnek a nemesi udvarokban. S ha nem kapnak, elveszik onnan, ahonnan tudják. Alkalmatlanoknak nyilvánítottunk arra, hogy küzdelemre képesek haddá szerveződjenek. A mai helyzetben – a hideg tél által is sújtva – nem tudnánk kiállítani erős katonai alakulatokat kisebb-nagyobb támadásokra, a várakban katonáink lerongyolódtak, igazi védelemre nem is voltak képesek. Nem a mi dolgunk megérteni, hogy a kancellária miért nem képes behajtani a megszavazott adókat, s hogy miért nem jut elég pénz a hadak ellátására. A mi látásunk leszűkül: azt látjuk csupán, hogy ha a török főerők elindulnak, nem leszünk képesek nagyobb összevonásokra, főleg nem arra, ami leginkább szükséges volna: megelőző ellentámadásokra, hogy a harcok színterét áthelyezzük a török által megszállt egykori területeinkre, váraink, városaink felszabadítását is megcélozva. Ma ez lehetetlen.

Ha egy katona nem képes ellátni feladatát, akkor joggal tartják hazaárulónak. Mi most, időben szeretnénk jelezni, hogy a helyzet tarthatatlan és ebből súlyos vereség következik. Ezért lemondunk a mai nappal, kapitányaim nevében én magam nyilatkozom erről, mint főkapitány.

De mert árulók nem vagyunk, a helyünkön maradunk mindaddig a pillanatig, míg utódainkat ki nem jelöli Felséged. Amit sürgősen kérünk! Erőnk elfogyott, és ezt be kellett vallanunk. Hűséges szolgálja és máig dél-magyarországi főparancsnoka Tomori Pál, az Úr 1515. esztendejének január havában a 10. napon, Bács várából.”

A kapitányok szótlanul meredtek vezérükre. Nem remélték karácsonykor, mikor döntéseiket összehangolták, hogy Tomori megérti és támogatja majd őket. Most mégsem lepődtek meg a vezér egyetértésén. Olyan egyszerű és nyilvánvaló volt: egy igazi katona köteles jelenteni uralkodójának, ha nem képes ellátni többé a feladatát.

-Érsek úr, helyesen írta. Amíg nem neveznek ki mást, maradok a bácsi vár élén...- A kapitány szavaihoz minden társa csatlakozott a többi várból, erődítményből is. –

De szólnék egy szót Tomori uramhoz, mint főkapitányhoz is. Sértésnek veszi majd az udvar és maga a király is, ha ilyen fontos ügyben levéllel akarjuk beérni. Tomori uramnak vállalnia kell a kellemetlen perceket és saját magának elvinni a levelet és szóban is elmondani annak tartalmát a királynak. Nem tágitunk döntésünkről, nem alkudni megyünk, de az illem ezt kívánja.

Tomori utasította érseki titkárát, hogy amíg ő Budán lesz, a következő hetek ellátmányát biztosítandó minden kapitányának utaljon ki az érseki keretéből 100-100 aranyat. Ebből lehetetlen fizetni az elmaradt zsoldokat, de élelmet és takarmányt lehet vásárolni néhány hétre. Amikor pedig megjön a jóváhagyás Budáról, az új főkapitány nyilván megkapja és magával hozza az elmaradt fizetségeket és a következő hónapok fedezetét is. Elmegy, vállalja a kínos küldetést, de nem szeretné, ha közben itt délen összeroppanna bármi is...

Tomori magatehetetlenül toporgott a királyi meghallgatás végén. Maga is érezte szégyenét, amelyet nem tudott lenyelni. A király rá se nézett.

-Nem! Nem és nem! Nem fogadom el Tomori és kapitányai lemondását! – ismételtette Lajos Drágffy előtt. Szalkai hallgatott. Tudta a nemleges válasz okát.

Nincs kit kinevezni. S állítsanak is bárkit a déliek helyére, pénzt úgysem kaphat senki. Nincs miből. A nova moneta, Lajos „új” pénze iránt gyakorlatilag elpárolgott a bizalom, 5 évvel ezelőtti bevezetése óta annyit rontottak nemesfém tartalmán a pénzverők – a király, az udvar jóváhagyásával, sőt esetenként annak kérésére –, hogy lassan belső lázadáshoz vezet a helyzet. Senki sem akarja elfogadni névértékén. Mert nem is ér annyit, tartalma tíz-húsz százalékot is csökkent, vagyis csalás a király nevében...

-Felség, nincs más választásunk, el kell fogadni a lemondást, Tomori főkapitány úrnak joga van hozzá – tett óvatos megjegyzést a főkancellár.

-Nem! Szalkai uram, nem! Csak egy esetben. Ha ön megy oda, vállalja a tisztséget, a katonák élére áll, és viszi magával az összes saját pénzét.

Szalkai elvörösödött. Tudta, hogy Tomori hátáról hét bőrt is le lehet nyúzni. De azt is világosan érezte, hogy már a kilencediknél tartanak, kilóg a húsuk ott lent délen. S ha egy érsektől el is várható az önfeláldozás, hadnagyok, kapitányok, derék végvári vitézek miért értsék ezt meg korgó gyomorral?

-Nincs baj, felség, olvashatta: ott maradnak, amíg kell. Hát most kell. Árulásnak minősítjük, ha leteszik a kardot, a gyeplőt. – Drágffy pontosan tudta, hogy ezzel legfeljebb heteket nyerhetnek. Mire kitavasodik s támadásokat lehetne szervezni a török vonalak ellen, addigra kiderül, hogy erőhiány miatt ezekből legfeljebb rabló portyákra futja majd, s nem offenzívára.

Budai kényszerű látogatásának idejét Tomori ki akarta használni. Nem vonta vissza főkapitányi lemondását és a többiekét sem, de hallgatása azt jelentette, hogy ellátja még hivatását egy időre. Tudta, hogy nem csak főkapitány, hanem nagyhatalmú érsek is. Kénytelen volt erre támaszkodni.

Azt már érezte az udvari hírekből, hogy Burgio Antal rendes nuncius jóindulatára számíthat. De vajon mit ér el a másik pápai követnél, Laurentio de Campeggio bíborosnál, aki rendkívül legátusként képviseli a Vatikánt? Burgiohoz hasonlóan Campeggio is nagy eréllyel magyarázta, hogy ha Tomori és kapitányai lemondanak, az katasztrófa Magyarország, sőt, az egész keresztény világ számára. E lehetlenségről mondjon le... viszont értik és támogatják, és a következőt javasolják... Tomori legnagyobb meglepetésére mindketten ugyanazt mondták neki - valamit, ami egy katonának eszébe sem jutna -, hogy tudniillik szóban keményen tartson ki lemondása mellett... és ha majd az udvar fő bárói, esetleg maga a király is éppen őket, pápai követeket próbálják rávenni arra, hogy győzzék meg Tomorit a maradásra, akkor ők bizony...

... azt fogják mondani az udvarnak, hogy jó, de akkor teljesítsék Tomori kéréseit a hadellátást illetően... S láss csodát, így történt. A veszélytől megijedt főurak tudomásul vették a vatikáni bíboros tanácsát és megszavazták, hogy Tomori azonnal kapjon ezer arany forintot, majd rögtön utána még több ezer aranyat abból a célból, hogy tüstént felfegyverezhessen ötszáz gyalogos és háromszáz lovas katonát, valamint 2400 sajkást Pétervárad folyami védelmére.

Lajos király magához kérte Campeggio bíborost:

-Bíboros uram, örömmel követem segítő szándékait. De vajon számíthat-e a magyar király a pápa ösztönzése közvetlen pénzügyi támogatására is, hiszen a veszedelem a határunkat szaggatja?

-Felség, feltétlenül. Őszinte kérdésére egyenes választ adok. VII. Kelemen pápa jelentős összeget bocsátott rendelkezésemre a török elleni harcokhoz. De hozzáfűzte, hogy csak akkor folyósíthatjuk a támogatásokat, ha a magyar rendek is részt vállalnak a kiadásokból.

-Vagyis? Ki tudnak állítani ezer katonát ebben a pillanatban a pápai keretből? Mert igen, a rendek részt kívánnak venni a háborúban, ha nagy offenzíva indul.

-Azonnal tudunk küldeni 300 zsoldos katonát a pillanatnyilag legnagyobb bajban álló várhoz, Péterváradhoz. De engedelmével oda utazik Burgio nuncius is, hogy ellenőrizze, érkeznek-e nemesi bandériumok is. Ha Tomori uram eskü alatt vallja, hogy igen, ezek is rendelkezésre állnak, akkor előre kifizetjük a háromszáz fős pápai seregest három havi zsoldját. Ezzel nem lesz baj. Kérünk az udvartól négy hajót, amellyel a Dunán heteken belül, a jég olvadásával már február elején elindulhatnak délre.

Campeggio a király után Tomorit is meglátogatta. A főkapitány előre jelezte neki, hogy érsekként is szüksége van Róma támogatására.

-Legátus uram tudja, hogy nekem nincs szükségem semmire. De ami nekem jár, arra szüksége van a védelemnek. Érsekként kérem Rómát, hogy az 1600 dukát kinevezési díjamat csökkentse felére, 800 dukátra, egyszerűen azért, mert minden pénzt elköltöttem hadfelszerelésre. Csak ennyim van.

-Vegye megoldottnak, érsek úr.

-És most kérem, ne szisszenjen fel legátus úr. Nem is tudom, hogyan kezdjek hozzá... nekünk ott lent délen szükségünk van minden forintra, mert éhen halnak a katonák... engedélyezzek kérem, hogy pénzért eladhassam a törököknek azokat a díszkéseket, amelyeket a nem létező pénz helyett támogatásként kaptunk a kincstártól... sőt azt is... a jövőben sőt adhassak el a törököknek reményeim szerint több ezer dukátért... és kérem, érje el az udvarnál, hogy másokat meg tiltson el ettől, mert akkor leverik az árát.

A legátus elhűlten hallgatta a magyarok főkapitányát.

-Mi van még, érsek úr, ne kíméljen?

-Hogy ezekből a pénzekből fegyvereket vásárolhassak, és kiválthassunk török fogóságba esett hadifoglyokat...

-Persze...

-És akik hősi halált haltak a harcokban, azok teljes búcsúban részesülhessenek, és ezt előre is bejelenthessük a katonáknak

-Persze, érsek úr, természetesen. Értem én. Ön volt már sótiszt, és szerzetesi szívet is mondhat magáénak, továbbá erős seregek főkapitánya, bár lemondott, és érsek is, bár hadúr. Érték én mindent.

-Csak még kés-köszörűs nem voltam – nevetett fel Tomori.

-Dehogynem. Minden nap azt fenik – sóhajtott borúsan a legátus.

... A tél végén úgy tűnt, jobbra fordul a sors a magyaroknak. Megérkeztek a hírek a nyugati fővárosokból, hogy a sok éve tartó európai hatalmi küzdelem eldőlni látszik. V. Károly császár legyőzte legfőbb ellenfelét, I. Ferenc francia királyt a páviai csatában 1525. február 24-én. Ezzel világossá vált, hogy a Habsburg és a Valois család küzdelméből az osztrák-németek kerültek ki győztesen. A császár olyan erős szövetséget épített ki spanyol-német-milánói csapatokból, hogy tehát a franciákra megsemmisítő vereséget tudtak mérni hatalmi küzdelmeik egyik fő színterén, Lombardiában, a milánói hercegségben fekvő Páviánál. Magát Ferenc királyt is elfogták és rabként Spanyolországba vitték. Európát minden valószínűség szerint a német-római császár, egyben spanyol király, V. Károly fogja irányítani a következő évtizedekben. Márpedig ő rokon... Habsburg. Magyarország fellelegezhet majd, erősítésre számíthat az oszmánokkal szembeni küzdelmében. Ó, sors, köszönjük adományaidat...

A szultánt aligha fékezte Buda öröme az európai hatalmi változásokat illetően. Sőt. Megerősödött azon meggyőződése, hogy Magyarország nem tántorítható el a német szövetségtől – azaz a török támadások fő iránya lesz ezek szerint. Amint kitavasodott, boszniai, hercegovinai csapatai és Nándorfehérvárról oda küldött erői

támadást intéztek a kulcsfontosságú Jajca ellen, és körbe zárták a Keglevich Péter horvát bán által vezetett helyőrséget. Fojtogató gyűrűbe került a déli határ egyik fő erőssége. A magyar hadvezetés egyelőre reménytelenül nézte a török offenzíva újabb lendületét, s megpróbálta úgy értékelni a támadás irányát, hogy a törökök mégis inkább Dalmácián, Horvátországon keresztül törnének osztrák földre, s nem a Duna mentén.

Buda baja sokasodott az országban. Májusban elkezdődött az újabb fegyveres országgyűlés Rákos-mezőn, amely immáron megszokottá vált módon – a válság jeleként – alkalmanként Budára is áthelyezte működését, követeléseit megfogalmazását és a király elé terjesztését, ha az uralkodó nem volt hajlandó a Rákos-mezőre menni. Mert ezúttal hiába jelent meg a köznemesség nagy számban, a főurak távol maradtak, és a király is igyekezett figyelmen kívül hagyni a munkájukat. Kezdet ketté, hárommá szakadni a korona: a király, a bárók kar és főpapság, valamint a köznemesség egyre inkább saját akaratát kívánta kifejezni, s aktivitásának célját a másik fél döntéseinek szabotálásában kereste.

A köznemesek számon kérték az udvaron, a kancellárián, hogy semmit sem hajt végre a korábbi döntésekből. A nádort közvetlen felelősség terheli Nándorfejérvár elestéért s azért, hogy azóta sincs komoly erőfeszítés a védelem e kulcsának viszfoglalására.

A nemesek – látva, hogy a főurak és a király távol maradtak – követeket küldtek Budára, akik egy templomban gyülekezve tárták a király elé vádjaikat és kéréseiket. Felpanaszolták Sárkány országbíró önkényeskedéseit, magas rangjához nem méltónak tartva, hogy nagy jövedelmeket tesz zsebre a marhakereskedelemből, a boreladásból. Vádakat fogalmaztak meg Drágffy, Báthori, Thurzó ellen.

Lajos a várban tartott találkozón eleinte igyekezett uralkodóhoz méltó körültekintéssel eljárni. A panaszokra azt válaszolta, hogy orvosolná azokat természetesen, de ezek így csak vádak: bizonyítani is kell azokat, meghallgatni a vádlottakat, és bírói döntés mondhatja csak ki azok megalapozottságát – ha van ilyen... és aztán május 22-én, az országos gyűlés befejeztével egyszerűen nem írta alá a végzéseket. Zsarolásnak tekintette, hogy bele akarnak szólni udvarának összetételébe. A Fuggerekkel szembefordulni? – hiszen ők adják a Habsburg-család anyagi hátterét, ha és amikor kell...

A király végül mégis elunta a sok vitát, türelmetlenül hallgatta őket, majd elutasította, hogy a főurak nélkül ellátogasson a Rákos-mezőn tartott gyűlésbe, s végül válasz nélkül magukra hagyta őket.

Eredménytelenül értek vissza a küldöttek az országgyűlés helyszínére. De a kudarccal nem törődve megfogalmazták döntéseiket. Mindaddig szokatlan nyíltsággal mondták ki, hogy idegenek ne kaphassanak főméltóságot, ne lehessenek a királyi tanács tagjai. Idegenként távolítsák el az udvarból a német és a velencei követeket, égessék meg Luther tanainak követőit – és legyen vége végre a Fugger-ármánynak: kobozzák el vagyonukat, bányáikat, tiltsák meg a nemesfém kirablását az országból. Szerencsés Imrét, a zsidó alkincstárnokot fogják el és azonnal távo-

lítsák el fontos pozíciójából. És vonják ki a forgalomból az értékét veszítő pénzt. A köznemesség felhatalmazta saját megbízottait, hogy a vármegyékben írják össze a főnemesek, főpapok jövedelmét, látni, ellenőrizni kívánja azokat, főleg, ha a haza védelme új forrásokat kíván. Százötven fős választmányt jelöltek ki döntéseik végrehajtására. S elhatározták, hogy hamarosan, öt hét múlva, még a nyár elején új, soron kívüli országgyűlést tartanak Hatvanban – nem hagyják annyiban. Addig is ellenőriztetni fogják, hogy kik nem fizetik be a tizedet...

És ugyanazon a napon, amikor a Rákos-mezőn véget ért az országgyűlés, a bárói kar szószóelői, az udvar legfőbb vezetői szövetséget hoznak létre, melynek célja az országgyűlés döntéseinek megakadályozása. S ellenségnek deklarálnak mindenkit, aki gátolni akarja őket. És igen! A köznemesség által támogatott illetékteleneket be sem szabad engedni a királyi tanácsba, az a főúri réteg kiváltsága az ország irányításának részeként. A bárók, főpapok e szövetségébe egyszerre léptek be – azonos érdekeik védelmében – az ősi ellenségek, Báthori és Szapolyai, köztük volt Sárkány Ambrus országbíró és Thurzó Elek, a főpapok, Szalkai László érsek és az ország minden püspöke Szerémségtől Egerig, Erdélytől Nyitraig. Mindenesetre egy dologban egyetértettek a köznemesei hangulattal: külföldről jött idegeneket tilos volna bevonni a királyi tanács dolgaiba...

Pattanásig feszült a húr délen, ezúttal éppen Jajcánál, az ország szívében pedig egymásnak feszültek a rendek, amelyek között a király nem tudott – s talán nem is akart – békét teremteni. Kit is érdekelne az országgyűlés azon döntése, amelyben immáron sokadszor szabályozzák, hogyan állítsanak ki katonákat s miként vonuljanak hadba a rendek?... A honvédelem a király dolga.

Perényi Ferenc, az ifjú váradi püspök keserűen mutatta meg a kezében tartott lapot Gosztonyi János erdélyi püspöknek:

-Amikor 1523-ban VI. Adorján pápa először szólalt meg arról, hogy szükség eseten az egyház kincseiből is fel szabad használni a haza védelmére, ezt írta nekem sajátkezűleg: „Ölts fegyvert, és életedet és mindazt, amit neked Isten adott, tedd kockára!” Adnám én mindenemet. De kivel együtt és kiért? Püspök uram tudja, hogy én mindent megtettem az egyházunk összefogására. Amikor tavaly Váradon több évszázad után először egyházmegyei zsinatot tartottam, magam láttam, milyen erősek vagyunk mi... de miben is? A hitújítási mozgalmak ellen. Most mindenki, én is, a lutheránusok máglyára vetését kéri. Tényleg ők a fő ellenségünk? Igen, talán, igen... - Perényi Ferenc hosszasan hallgatott, Gosztonyi püspök fel se nézett. - Rómát, a katolikus egyházunkat örökké védeni fogjuk... de lehetünk-e saját országunk ellensége azzal, hogy nincs egység semmiben... a máglyán magyar öli a magyart?... és magyar könyveket égetünk?... Mindenki tudja, hogy mennyire rajongok a művészetekért, Itália földjének kulturális termékenységeért, s hogy ez hogyan kerüljön hozzánk... ezért nehéz felfognom, hogy a szellem égethető... Fegyvert öltök, de nem inkább a pogány török ellen kellene?...

-Másról is szól ez, püspök úr – szólt csendesen Gosztonyi. – Az idegenekről. Nem tudjuk, hozzánk tartoznak-e vagy sem. A májusi országgyűlésen a köznemesség elérte, hogy Szerencsés Imre vizsgálati fogságba kerüljön a kincstár kárára elköve-

tett csalások miatt. Most hagyjuk azt a nem mellékes szálát, hogy elkövethet-e egy alkincstárnok csalásokat úgy, hogy a felsőbb rend más tagjai ezt ne tudják és ne részesüljenek belőle. Csalt? Talán igen. De a vele szembeni támadásban erős szerepe lehet annak, hogy őt nem tekintik magyarnak, hiszen nem más a szemükben, mint egy kikeresztelkedett zsidó. Tehát nem magyar.

-Nem is az. De ki az? A jobbágyokon kívül... és már ők sem. Rácok, horvátok, oláhok, vlachok menekülnek hozzánk tízezzel, s művelik a földjeinket. Tótok, ruszinok, soroljam? És persze igaz, németek csős-túl István király óta. – Perényi Ferenc levegőt sem vett. – Szerencsés Imre nem szerencsétlen, higgye el. Jönnek majd azok, akiket szintén lepénzelt, mindegy, hogy melyik oldalon állnak. Nincs itt oldal. De nincs egy közös ház sem – hacsak a mi egyházunk meg nem őrzi erejét. Nincs egy ház, ami mindenké, nincs egy haza. Már lassan ima sincs. Miközben özönlének a határaink felé egy másik isten elvakult hívei. Miközben ketté oszlik az egykor egységes és hatalmas római katolikus egyház, és egymást fogjuk irtani. De ne féljen, Szerencsés Imre ki fog szabadulni kényelmes fogságából és erősebb lesz, mint valaha. Ért ahhoz, hogyan ossza meg pénzzel a nemesség oszlopos rendjeit.

Hetvenkedés Hatvanban

Ingerült, veszekedős hangulatban gyűlt össze a rendkívülinek tartott hatvani országgyűlés július elején. Sokan is voltak, meg nem is. Tizenötezer nemes és a kísérete elég volna egy egész ország megvédéséhez. Viszont a kiábrándultság, a hasztalanság miatt sokan maradtak otthon. A király sem tudta, mit akar. Félni éppen lett volna oka. Még fel sem fogta, miért voltak zavargások Budán júniusban, kik és miért is támadták meg Szerencsés Imre, Szalkai László, Brandenburgi György házait, miért is fajult odáig, hogy palotájától nem messzire lázadást kelljen leveretnie.

Aztán zavarában egyik hibát követte el a másik után. Június elején még mindent megtett a főurak nyomására, hogy a vármegyéknek üzenetben tiltsa meg a részvételt a köznemesek által júliusra meghirdetett hatvani országgyűlésen. Helyette maga hirdetett országgyűlést Budára szeptemberre.

Utána viszont nagyot fordult, arról kezdte győzködni a közrendet, hogy a megyei küldöttek, a nemesség mégis vegyen részt az országgyűlésen, azt kívánja a haza védelme. Ideges mindenki, billeg a korona? Az sem elég vigasz, hogy délről jó hírek jönnek ismét: Frangepán Kristófnak sikerült erős hadat szerveznie, tizenötezer katonával megtámadta a Jajcát elzáró török sereget, áttörte azok sorait, élelemmel, tartalékkal látta el a vár védőit, és még arra is futotta erejéből, hogy csapást mérjen a visszavonuló oszmán csapatokra.

Billeg a korona, mert nincs tekintély, a dolgoknak nincs közepe. A király és felesége nemrég még foggal-körömmel védte a Fuggerek érdekeltségeit, a nyár elején viszont engedett és több olyan intézkedést hozott, amire nem volt példa évtizedek óta. Elfogatta a Fuggerek budai képviselőjét, Hans Albertet. Zár alá helyezte a Fugger-vagyont és a céget teljes elszámolásra kötelezte. Elvette tőlük a rézbányászat és -kereskedelem jogát. Brandenburgi György és Mária királyné minden tiltakozása ellenére Lajos látszólag véget vetett a Fuggerek befolyásának. Brandenburg örgró-

fjának utolsó intése azonban ott csengett a fülében s bizonytalanná tette gondolatait: -Felség, és ki ad pénzt, ha kölcsönre lesz szükség a hadjáratokhoz...?

Lajos nem nélkülözhetette többé a nemesség, a nagy létszámú és részben harcot viselni képes köznemések támogatását. Tudta, hogy a soron kívüli országgyűlés erőpróba. Ki kivel van? És ki nincs? Hatalmas lyukak tátonganak a rendszer működésén.

A hatvani országgyűlés néhány napja alatt keserű pirulákat kellett lenyelnie. Már bánja, hogy elment, de nincs mit tenni: ott van. Elfogadja, hogy az udvarra nehezedő nagy nyomás elhárítására Szalkai László lemond a kancellária vezetéséről és átengedi azt a jó Szalaházi Tamás veszpremi püspöknek – miközben persze megtartja titkos főkancellári címét, azaz tanácsadói szerepét. Lajos elfogadja, hogy korlátozza a főurak számát a királyi tanácsban, ahova a jövőben nyolc köznemesi ülnököt von be. A király azt is vállalja, hogy a köznemések által javasolt főispánokat nevez majd ki, és a megyékben is főkapitányokat állít a hadak szervezésére. És egyben megnyugtatja főurait, főpapjait, hogy semmi sem változik...

Zúg, zajong a tábor.

-Mi volnánk a magyarok? Mi lennénk Magyarország? – hangoskodnak a megyei követek. – Ki magyar itt?

-A király biztosan nem, ő litván, aki lengyel.

-A királyné osztrák-német, aki inkább spanyol.

-És Ferdinánd, a királyné nagyhatalmú bátyja, aki Bécsből dirigál Budára Márián keresztül? Ő is német-spanyol.

-És Drágffy? Oláh.

-És Szapolyai? Szláv, tót, ki tudja. Lengyel is lehetne a rokonsága miatt.

-S Brandenburgi és a többiek, mindenhol ide jött követek halmaza.

-Ki irányítja Magyarországot, ha nem mi, ha mi nem?

-Kétségbeejtő zavar uralkodik mindenütt. Ezt a gazember Szerencsés Imrét már ki is engedték a fogságból?... - és azt sem fogjuk megtudni soha, hogy tényleg a maga javára volt-e gazember tolvaj.

-... mi ebben a meglepő? A főurak egy része meggyőzte a királyt. S mi, a köznemések tábor is engedünk a vádaktól. Az egykor tisztán, ma félig zsidó alkincstárnok ígért fűt-fát, hogy egyedül csak ő képes felfedni a Fuggerek eltitkolt csalásait és akár több százezer aranyat a kincstárba terelni azokból – hogy tehát ebből az eddig eltitkolt forrásból megnöveli a kincstár bevételeit, s ennek mindenki örül: kisebb lesz a nyomás az adók beszedésére. S közben készül a háttérmegállapodás a Fuggerekkel is, Thurzó Elek nem enged. Ő magyar? Ilyen egy magyar? Vagy csak felkapaszkodott paraszt, aki mindig az erősebb oldalára áll... De urak, mi az erő? A pénz? Biztos. Akkor most miért szorul a hurok a Fuggerek körül:

-Alku alku hátán, ki sem látunk belőle. Íme, eljött Lajos is a hatvani országgyűlésbe, de képtelen békét kicsikarni az ellenfelek között. Hol ide, hol oda hajlik... Werbőczy István, Ártándi Pál ugyan élesen támadják a főurak vezéreit, Báthorit, Szalkait, Sárkányt, Thurzó kincstárnokot, ők úgyis a királyi rendszer oszlopai maradnak. Egymás foglyai a király és udvara.

-Ilyen kapkodást ország még nem látott. Jó, megszavaztuk újra a tizedet, jobbágynak felállítását 10-10 porta után – de ki hajtja végre? Mert azt senki sem várhatja el a nemességtől, meg sem próbálkozhat vele, hogy kiterjessze az adózást önmagára, a nemesi rendekre. Szerzett jogunk ősapáinktól származik.

-Számít az egyáltalán urak, hogy ki oláh, tót vagy bosnyák? Lesz idő, amikor csupán az számít, hogy ki képes meghalni országáért – vagyis hogy hazája-e ez itt. És lesznek mellveregető ősmagyarok, akik hadba se szállnak, nemhogy meghaljanak, s lesznek idegeneknek titulált újmagyarok, akik beállnak az első sorba, az első vár-fokra, és ha kell, hősi halált halnak fiukkal együtt. Mi így összekovácsolva vagyunk magyarok – mindenki, akinek szent a korona.,,

A köznemesek szinte teljesen kikapcsolták az országgyűlés munkájából a főurakat, akik részvétele amúgy is csak önkéntes és tetszőleges lehetett ez alkalommal. És a néhány napos országgyűlés végén olyan határozatot hoztak, amely eleve jégre tette a magyar királyi uralkodás hatékonyságát. Egyoldalú határozattal letaszították a nádori székből a közutálatnak kitett Báthori Istvánt, és helyébe Werbőczyt választották. És tovább tisztogatták a királyi kegyeltek sorát. Szalkait is leváltották a kancellárság vezetéséből s székébe az egi püspököt választották. Drágffy Jánost országbírónak tették meg, s változást hajtottak végre a kincstárnoki és a főudvarmesteri székekben is. Csakhogy a király megmakacsolta magát, és egyedül Drágffy nevezte ki a megjelölt posztra, országbírónak. Werbőczy személyébe nem volt beleszólása, a nádort az országgyűlés hivatott megválasztani és kinevezni. Így aztán Lajos udvara szétzilálódott, egymásnak feszülő körökre tagolódott, amelynek legmérgesebb gócpontjában a mindig áskálódó volt nádor, Báthori és hirtelen megválasztott utóda, Werbőczy állt. Az udvar minden rivális köre vívta teljeskörű harcát egymás, a másik ellen, a király nevében.

A hatalmi küzdelem alig leplezett formáját azonnal megtalálták. Az éppen leváltott Szalkai László bontotta ki a zászlót a köznemesi döntésekkel szemben azonnal, az országgyűlés záró napjával egyidőben azzal a céllal, hogy érvénytelenítsék a hatvani döntéseket. Július 6-tól „Kalandos Társaság” néven szólította magához a főrend azon tagjait, valamint a vidéki nemesség azon befolyásos személyiségeit, akik az éppen azon napon megbuktatott hatalmi szerkezet visszaállításában voltak érdekeltek. Ilyen pedig mindig akadt, hamarosan kétszázan mondhatták el magukról, hogy ők a titkos szövetség - kalandos kalandorok. A király némán hallgatott.

-És megegyezünk felség a Fuggerekkel – fordult a királyhoz Szalkai -, éppen úgy, ahogyan mindenkinek mindig is tudni kellett. Velük háborút? Senki sem fog tiltakozni, még a köznemesek is megtartják Szerencsést, ha pénzt szagolnak, így változik a világ, felség. - Kérésünkre Thurzó Elek, a Fugger-család fő támasza és egyben a királyi udvar oszlopa...

–...mintha magával egyezne meg... – nevetett fel Móré Fülöp pécsi püspök

-...megállapodást köt a királyi tanáccsal. A tervezet itt van a kezemben – folytatta Szalkai olyan magabiztossággal és cinizmussal, mintha nem éppen most fosztották volna meg hivatalától. - Eszerint a Fuggerek fizetnek kétszázezer forintot a királynak, aki cserében szabadon engedi képviselőjüket, Hans Albertet. És visszakapják minden lefoglalt vagyonukat Budán és a bányavárosokban, főként Besztercebányán. Nem tarthatják meg viszont bányáikat és bányászati berendezéseiket, azaz be kell fejezniük a nemesfém bányászatot Magyarországon.

A következő hetekben mindenki vesztesnek érezte magát, de saját győzelmét ünnepelte. Szalkai megtartotta teljes hivatali működését, a királynak eszébe sem jutott megerősíteni a Rákos-mezőn hozott döntést az ő menesztéséről. Azt pedig mindenki érezte a zsigereiben, hogy a Fuggerek már ezekben a hónapokban tevékenységük teljes súlyát áthelyezték a bécsi udvarra, a Habsburgok szinte kizárólagos és fő támaszáként. Nem oda Buda? Oda Buda.

Lajos pontosan tudta, mekkora veszteség érte ezzel. És el kellett viselnie a fő csapást, most már elkerülhetetlenül: el kellett fogadnia, hogy fokozatosan ki kell vonnia az általa 5 évvel korábban bevezetett pénzt, a nova monetát abban a formában, hogy többé nem verhettek belőle egyetlen új érmét sem. Nyíltabban nem csaphatták volna arcul az ellenségei sem. De nem volt más választása: megszűnt a bizalom a folyamatosan alacsonyabb értékszintre hamisított érme iránt. Belesétált a csapdába: addig-addig próbálta áthidalni alacsony bevételeit a pénz rontásával, hogy fel kellett áldoznia egykor csodaszernek hirdetett pénzteremtési kísérletét. A kincstár kilátástalan helyzetbe került.

A baj nem jár egyedül. Valószínűleg a Fuggerek hagyták bent a méregfogat a bányavárosokban. Távozniuk kellett, de előtte vizályt szítottak és fellázították Besztercebánya, Körmöcbánya, Selmecebánya bányászait, akik rendre beszüntették a munkát. A bányászat akadozni kezdett. A munkások Selmecebányán betörték a börtönbe, társaikat kiszabadították és elhatározták, hogy jogaik védelmében szövetséget kötnek egymással a különböző bányavárosok munkásai. A „Krisztus szentséges teste társulat” petíciókat írt a királynak, olyan új erőt mutatva, amellyel eddig nem kellett számolni a Magyar Királyság területén. A magyar politikai képletben minden szinten elszaporodtak a titkos és nyílt szövetkezések. Érdekek tömege kapott megfogalmazást, szervezkedési formákat, miközben soha nem volt szükség akkora egységre, mint akkor.

Egyre-másra érkeztek a hírek arról, hogy a Földközi-tengeren elért biztos pozíciói alapján a szultán a Duna-völgy megszállására, Bécs elfoglalására, s ennek felvonulási terepeként Magyarország meghódítására készül. Nem általában, hanem azonnal: jövőre. Ferdinánd főherceg tudomására jutott, s ő meg is osztotta a hírt hűgával, Máriával, hogy Szulejmán követe horvát főurakkal, városi képviselőkkel tárgyalt és próbálta rávenni őket arra, hogy nyissák meg az országot a törökök számára az osztrák főhercegség ellen indítandó háborúban. Adják át váraikat, városaikat.

Mintha nem is Magyarország egységéről lenne szó?! A szultán cserében adómen-

tességet ajánlott a horvát nemességnek, és megígérte nekik szabad fejlődésüket, vallásuk gyakorlását. Ferdinánd azt is közölte Máriával – és így Lajossal -, hogy ezt a tárgyalássorozatot sikerült megghiúsítania, közbenjárására a horvát urak elutasították a török kérést. Mi köze Ferdinánd osztrák főhercegnek a Magyarországhoz tartozó Horvátország főuraihoz és védelméhez?

-Eggyel több ok, hogy félni kezdjünk – vetette oda sötét arccal Máriának Lajos, s közben a Dunát bámulta. – Nem kétséges, hogy itt lesz a fő irány. A horvát területek és onnan az osztrák tartományok sokkal nehezebben hódíthatók meg katonailag, mint a Duna-völgy, ami olyan, mint egy szabad folyosó. A kérdés, hogy hol és mikor próbálják betörni a kaput, az ajtót... A horvátok ugyan mellettünk maradnak, nem tehetnek mást egy keresztény Európában, ha nem akarnak Bosznia sorsára jutni – velünk maradnak, de katonai erejüket nem fogják feláldozni értünk. Ők horvátok, nem magyarok...

-Ne aggódj, Lajos. Ferdinánd szeptembertől minden súlyát latba veti Károlynál, hogy a német birodalmi gyűlés erős csapatokat küldjön a török magyarországi szakaszára...

...amely hadtest éppen úgy eltéved majd, mint az eddigiek, s véletlenül ismét Ferdinánd utasításait követi, természetesen az osztrák tartományok biztonsága érdekében megtéve minden lépést... Hagyd, Mária. Nem fognak segíteni.

-Hogy mondhatasz ilyent? Ferdinánd is, Károly is tudja, hogy Magyarország nélkül védtelenné válik Bécs, sőt talán a Duna teljes felső szakasza is egészen Dél-Németországig.

Lajos felnevetett.

-Elhiszem, hogy nagyon értékes számukra a magyar föld védettsége, biztonsága. De... de még értékesebb a magyar korona. Mert akkor maga a magyar föld az övéké.

Mária csalódottan szisszent fel:

-Csak nem gondolod, hogy Károly, Ferdinánd a te koronádra vágyik?

-Nem gondolom. Tudom gyerekkorom óta, tudom minden sejtemben. Szülj nekem fiút s maradjunk életben ő is, én is... érd el ezt, Mária, ha szereted Mária országát. Mert nekem ez a hazám, de ha meghalok érte, akkor ez a testvéreid országa lesz. Vagy a szultáné. Majd csak megosztoznak a sírom felett...

Lajos szeme könnybe lábadt. Aztán váratlan mozdulattal átölelte Máriát és hevesen elvezette arra az útszakaszra, amelynek következményeként gyermekek szoktak születni.

Ősz

1525 ősze mintha némaságba borította volna az országot. A rendek lábhoz tett fegyverek mellett látták be, hogy nem bírnak egymással, s hogy a király nem hoz nyílt-

színi döntést egyikük javára sem. Tomori volt az egyetlen aktív erő. Mintha nem is mondott volna le, mintha lenne pénzügyi forrása.

Jól szervezett portyákkal, támadásokkal zaklatta a törököket egészen a Duna déli, a határ vonaláig rajtaütve, s bár nem jelenthettek veszélyt Szabácsra, katonái az ősz folyamán, amikor elhárították a Pétervárad elleni támadást és felszabadult erőikkel rohamokat szerveztek, közvetlen közélről láthatták a török kézben levő egykori magyar kulcsvár bástyáit is – nem tudták, hogy utoljára.

A Szabács melletti Kolicsot mindenesetre feldúlták, a törököket kiverték onnan, a Nándorfehérvárról küldött török felmentő sereg későn érkezett meg, Tomori úgy tudott visszavonulni, hogy győztesnek tekinthette magát.

A délvidéki főkapitány erős reményeket táplált aziránt, hogy ha a király nem is tud politikai békét kötni a szultánnal – Európa úgysem engedné -, ő a harctereken képes lesz olyan fegyvernyugvást elérni, ami egyelőre békét jelent. Ezért is zaklatta folyamatosan a török vonalakat, erejét mutatókat.

Másrészt bízott az ellenfél vezérének, Bali bég nándorfehérvári parancsnoknak a megnyerésében. A bég a szultán kedvence, bizalmasa, sikeres vezére volt, együtt foglalták el Nándorfehérvárt is. Tomori azonban úgy vélte, hogy a vér nem válik vízzé: Bali bég bosnyák volt, onnan származott, érdeke lehet a térség békéje, a népek biztonsága. Ismerte is a béget, találkozott vele Isztambulban is, amikor békeszerződésekről tárgyalt ott magyar követként - s becsülték is egymást a harcokból, sőt a bég azt jelezte neki, hogy távoli rokonok. Tomori tudta azt is kiváló isztambuli forrásaiból, hogy Bali bégnek sok ellensége, irigye van a török fővárosban, katonai vezetésben. Ő is hallott arról, hogy őt is vádolják Ferhád pasa kivégzéséért, s egyszer még baja lehet abból,

-Akár talán hátat is fordíthat nekik?...- gondolta Tomori -, miért ne köthetne ki köztünk. Kölcsönös gesztusokat tettek egymásnak, a bég egy gyönyörű fehér lovat küldött a magyar főkapitánynak, aki viszont a Biblia díszkötésű kiadásával próbálta emlékeztetni a béget egykori őseire, származására.

Campeggio, a pápai követ tudott Tomori szándékáról s maga is látott reményeket. Mindenki ismerte a török – pontosabban a török mellé állt – vezérek, politikusok megvesztegethetőségét. A követ nagyobb összeget kínált – volna – Tomori által a bégnek, ha az feladja Nándorfehérvárt. Hamarosan kiderült, hogy az álmok szertefoszlanak, a bég nem is reagált az ajánlatra, talán meg sem kapta.

Vágyak helyett maradtak a realitások. Már régen elfogyott az a pénz, amit Tomori a téli-tavaszi hónapokra kapott Budán. Újabb gyalogosok, lovasok, sajkkások kellett volna, mert minden jelből kiolvasható volt, hogy a török támadás következő, nagy célpontja Pétervárad lesz. És az már nem kapu. Az az ajtó. Utána lágyan terül el a Duna-völgy...

S Tomori sikeres rajtaütései, török naszádok elsüllyesztése, portyáik szétverése, Nándorfehérvár megközelítése emelték ugyan a lelkeket – Tomori ördög volt a török szemében, a magyarok számára pedig az új törökverő -, és a főkapitányba vetett

hit az egekig szállt a katonákban és a meggyötört lakosságban, Buda mit sem tett hadvezére sikereinek állandósításáért.

Tomori hosszasan könyörgött újabb háromszáz zsoldos kiállításáért, a harmadik negyedévre szóló kifizetésekért, rendre csak morzsákat kapott. A pápai követek is csak akkor nyúlnak az erszény felé, ha megbizonyosodtak, hogy a király, a kincstár is hozzájárult újabb összeggel a védelemhez. Titel, Zalánkemén, a megmaradt kis várak őrsége már alig képes kitartani, a csapatok szétszélednek zsold híján.

-Hadaink létszámát hamarosan megnöveljük – ígérte a király a nunciushoz írt levelében, amit kért a pápához továbbítani. – De egyedül nem tudunk ellenállni... Ha Pétervárad elesik, megnyílik az út Buda felé. – A király jelezte a pápának, hogy bár csendes volt az ősz katonailag, szemmel látható a török erőgyűjtés, készülődés. A megszállt területeken az egykor magyar-hű urak átállnak a török oldalára. A szentdemeteri bán áruló lett, fegyvereit és katonáit már a török javára forgatja. Szent-Demeter, Titel, a kis várak sorra kerülnek nyomás alá...

Egy pillanatra úgy tűnt, elérkezett a baj. A törökök minden jel szerint megindulnak Pétervárad felé – vagyis hamarabb, nem jövőre, 1526-ban, ahogyan várták, hanem már 1525 őszén. A délvidéki főkapitány már a nyár végén újabb csapatokat sürgett Budáról, most megerősítette azonnali kérését. Álljanak fel főúri bandériumok s siessenek délre a táborába. Előőrseik lassan érkezni kezdtek Tomorihoz.

A király is megértette a veszélyt. Elhalasztotta saját szlavóniai kirándulását és a kíséretét adó erőket Tomorihoz küldte. Tomori a török összevonásokból támadásra, Pétervárad ellen indítandó ostromra következtetett, s előre toltá csapatait. Zalánkeménél összevonta azokat s támadó állásba helyezkedett. A törökök erre nem voltak felkészülve. Nem akarták, nem merték vállalni a nyílt összecsapást, ami elkerülhetetlen lett volna ahhoz, hogy megnyíljon az út Pétervárad felé. Bali bég visszavonta csapatait Nándorfehérvár térségébe.

A magyar urak és a király fellelegeztek. A veszély elhárult. Hazahívták csapataikat. S a nuncius és a legátus urak is döntést hoztak – az ország kárára. Nem szerették volna, ha Péterváradon kizárólag az ő katonáik maradnak, s ha majd egyszer mégis elesik a vár, bárki is azt mondhasa: a pápa katonái képtelenek voltak a védelemre. Akkor inkább... ne is legyenek ott. Így virágzott Magyarország katonailag az égés kezdetén, a pokol tornácán. Koromban.

13. ÉV – A pokolban Mohács, 1526

Szárazvillámok

Ha távolról látjuk őket, oda se kell figyelni, csapkodhatnak, hangjuk és erejük úgyse ér ide. Jelek, amelyeket figyelmen kívül hagyhatunk: valahol nagy baj van, de szerencsére itt süt a nap.

Aki figyelmesen kémleli az eget, kiolvashatta volna régen, legalább 12 éve, amikor 1514-ben úgy tűnt, hogy az országot egy újabb keresztes háborúval lehet csak megvédeni – azóta világos, hogy a villámok közelednek. De robbanásaik nem érnek ide. Minden jóra fordulhat, a vihar bizonyára máshol csap majd le. Ezer jel, kis vilanás utalt ugyan arra, hogy talán erre tart, de miért félnénk: kibírtuk annyiszor...

-Brodarics uram, mi jó hírt hozott – illetve a hír most már nem elég, mit tart a kezében? – kérdezte Szalkai László érsek a fiatal Brodarics Istvánt, akit három éve pécsi prépostnak neveztek ki. – Nem véletlenül önt küldtük Rómába kihallgatást és segílyt kérni a pápá- tól! Az ország déli részét ön ismeri legjobban, s a Tomori katonai erőfeszítéseit pontosan követő pápai udvar éppen a kalocsai érsekhez fűződő barátsága miatt önben másoknál jobban bízik. Mire volt ez elég?

-Mindenre és semmire. És nagyon hasonlít a helyzet arra, amit Lengyelországban tapasztaltam. Szívélyes fogadtatás a király és a krakkói érsek részéről, teljes egyetértés – s a napokban önnel egyidőben ért engem is a hír itt Budán, mit tettek a lengyelek. Vatikánban is édes szavakat hallhattam hősiességről, áldozatkészségről, de majd hamarosan jelenteni fogom őfelségének, hogy a kért 50.000 aranyból egyetlen egyet sem hoztam. Pedig már ősz van, ha a jövő évet, 1526-ot fegyverekkel akarjuk köszönteni, a zsoldos sereget e percben is toborozni kellene.

-Ön is úgy tudja, mint én: nincs miből...

Nyugtalan érzésekkel töltötte az előző év végét a király és egész udvara. Hessegettek ugyan egész évben, de a sötét felhők ott ragadtak az ország felett. Megemésztetetlen csalódás volt, bár jelek utaltak már rá korábban is: Lajos nagybátyja, Zsigmond lengyel király békeszerződést, külön megállapodást írt alá a szultánnal, egyértelműen azért, hogy Lengyelország szűnjön meg támadási célpont lenni. És amit ugyanazokban a napokban, 1525 novemberében a Budára menekült Bakics Pál szerb vajda, valamint a vele érkező szerb menekültek egyértelműen közöltek: minden tudásuk és tapasztalatuk szerint a szultán arra készül, hogy hatalmas offenzívát indít Magyarország ellen.

Ezúttal már nem egyik vagy másik várat veszi célba, nem a Szerémség vagy más felvonulási területek morzsolását, hanem magát Budát, a királyságot. S Lajosnak biztos információi voltak felesége testvére, V. Károly udvarából is, melyek szerint az ott raboskodó I. Ferenc francia király titkos utakon rávette magyar-horvát bizalmasát, Frangepán Jánost, hogy Isztambulba utazzon és próbálja a Portán érzékelteni, mennyire szívesen venne a francia király egy Habsburg-ellenes támadást

Magyarország meggyengítésével, kiiktatásával, katonai és politikai eltörlésével, de legalábbis, mint Habsburg szövetséges ellehetetlenítésével.

Ferenc nem hagyott kétséget az iránt az üzenetében, hogy Buda, II. Lajos a német-római császárság, a Habsburg-család megingathatatlan szövetségese, tőle nem várható olyan önvédő kompromisszum, mint a lengyelektől. Frangepán János viszont a török megértéséről és támadó szándékáról biztosította Ferencet. S a horvát főúr maga is fellélegzett: ezek szerint nincs többé ok aggódni a horvát, dalmát várak gyors katonai lerohanása miatt, a Duna-völgy a célpont...

Sok mindent ki lehetett olvasni abból is, hogy a törököknek végre sikerült felgyújtani Titel várát, fogságba hajtva az amúgy is meggyérült lakosságot. A két várnagy, Nagy László és Pálos Gergely kapitányok nem futamodtak meg, a várat végül meg is tartották, de minden közvitéz és lakos tudta, hogy percek-órák vannak hátra, ha jövő tavasszal támad a török, elsőik között söpri ki a várat, nem hagyhatja, hogy felvonulása hátában akár csak egy magyar erődítmény is maradjon.

-Prépost uram. Talán tudja, hogy engem leváltott nyáron az országgyűlés a kancellária vezetéséből. Nem kapkodjuk el a végrehajtását, a király öfelsége nem írta alá, de előbb-utóbb, még az 1526 áprilisi rákosi gyűlés előtt végre kell hajtanunk, át kell adnom valakinek a királyi pecsétet és legalább a névleges irányítást, ha nem akarunk újabb zendülést a köznemesek részéről. Lajos királlyal úgy gondoljuk, hogy önre bízuk a kancellária vezetését valamikor jövő év tavaszán. Maradok a titkos és bizalmas főtanácsadó, de a hivatalt ön vezetné. S bevallom, nem kis mértékben Tomori főkapitány urunk bizalmát is szeretnénk ezzel erősíteni felénk. Ha pénzt nem is tudunk küldeni neki, de önök ketten bizonyára sok másban megtalálják az összhangot. Ha kell, felajánljuk neki a kincstartó szerepét is. Nos, mit szól? És akkor talán ketten képesek lesznek pénzt gyűjteni mindenekelőtt Titel megerősítésére, főként pedig Pétervárad, Újlak felkészítésére újabb támadásokat illetően.

-Magam sorsáról nekem nincs külön szavam érsek úr, én Istent szolgálom, s ha ő és egyháza úgy kívánja, vállalom, amit rám ró. De kötve hiszem, hogy Tomori Pál bármikor is a kezét nyújtaná a kincstár felé, se így, se úgy. Kifosztani se, vezetni se. Az ő tisztessége és a pénz tisztátlansága nem fér meg egy napon.

-Készüljön hát arra, hogy átvegye jövő márciusban a kancellári hivatalt. Tomoritól pedig annyi nemet és lemondást hallunk minden évben, hogy nem kell komolyan venni: elvégzi, amit rá bíznak, az élete árán is.

Tomori Pál valóban lemondott. Még szinte el sem kezdődött az új év, az 1526-os, kapitányaival együtt ismét benyújtotta lemondását, mint egy éve. Vergődés a haza védelme, örökös meghátrálás, kiszolgáltatottság, hazugság a katonák szemébe arról, hogy megérkezik a zsold, a járadék. Mert nem...több havi fizetéssel tartoznak mindenkinek. A várak védhetetlen állapotban vannak. És Tomori világosan közölte, hogy arra és csakis arra a békére vágyik, amelyet ferences rendi szerzetesként, Istenhez fordulva élvezhet cellájában, átszellemült magányában. A király a lemondást most sem fogadta el, nem is tehette, senki mást nem tudott volna megbízni.

És mint ahogyan tervezték, az országgyűlésre való felkészülés jegyében végleg visszaadta kancellári hivatalát Szalkai László esztergomi érsek, megtartva természetesen titkos főtanácsadói szerepét. A király Brodarics Istvánt nevezte ki kancellárrá, aki ünnepélyesen átvette a királyi pecsétet. Legalább erről nem kell vitázni az országgyűlés középrendjével.

Mikor Brodarics István elfoglalta helyét, azonnal szemben találta magát a királyság sok ezer égető gondjával. Zendülés tört ki újra az alsó-magyarországi bányavidéken. Besztercebánya, Selmec-, Körmöc- és Hodrusbánya munkásai fegyvert is fogva egyesültek, és lerohanták a bányavidék központjának számító Besztercebánya fegyver-raktárait, várfalait és községházait. Hírét vették, hogy a nádor, Werbőczy István kegyetlen döntést hozott, melyet hamarosan végre is hajtát: halálbüntetéssel sújtja az előző évi, 1525-ös bányász zendülés vezetőit, elkobozza a résztvevők vagyonát, a bányászok önszegélyező társulájából büntetésként nagyobb összeget rendel befizetni a kincstárnak az okozott károkért – és aki Luthert követi, azt máglyára vetik.

Ez ellen keltek fel a bányászok március elején – tűrhetetlennek tartva kifosztásukat, büntetésüket, a halál kirovását. Mert miféle igazság az, hogy a háromszáz évvel korábban közösen alapított bányák tulajdonjoga közben néhány gazdag kezébe szállt?, s azok száma is csak húsz-harminc, akik tulajdonosként legalább dolgoznak is bányák hasznáért... s közben négyezer bányász vakondként vegetál a föld alatt? Csoda-e, ha vissza-visszatérően lázadni kényszerülnek – s tehetik, mert ők legalább társak a bajban, azonnal képesek egyként viselkedni, összefogni, őket úgysem lehet elhallgattatni örökre.

-Bányászokat ölünk, miközben katonáink éhen halnak a tűzvonalban – s még jó, hogy csak éhen: hamarosan ágyúk tüzeiben...? – morfondírozott az új kancellár, miközben aláírta a meghívókat az április 24-én megnyitandó fegyveres országgyűlésre Rákos-mezőn. – És igen, zendülőket ölünk, mert másként nem tartható fent a rend... de így igen?

Három forint

„Ha Magyarországot meg lehetne menteni 3 forintból ebből a nagy veszedelemből, aligha akadna 3 ember, aki azt a forintot ideadná... Itt nincsenek kapitányok, itt nincs tanács, itt nincs pénz, itt nincsenek hajók... engedelmesség csak kevés van, az urak közül az egyik fél a másiktól, a király mindegyiktől, semmi előkészület, semmi rend, és ami talán még rosszabb, sokakból még a védekezés szándéka is kiveszett.”

Amikor Antonio Giovanni da Burgio nuncius a Vatikán budai palotájában leírta e szavakat 1526. január 28-án, és elhatározta, hogy még aznap futárral küldi Rómába levelét, szabályos rosszullét környékezte. Kit árul el, kinek árt? A pápának tartozik őszinte véleményével, Róma súlyos döntés előtt áll: segítsen-e európai toborzással a magyar seregeknek, és adjon-e pénzt Lajosnak egy zsoldos csapat felállítására. Kell, hogy pontos képet kapjon VII. Kelemen. Vagy hallgassa el lesújtó véleményét, hiszen szegény magyarok így is nagy bajban vannak.

Európát egyáltalán nem érdekli, ha a török minden eddiginél nagyobb hadjáratba kezd a magyarok ellen. Mindenki mással van elfoglalva, s a kulcsszemélynek, V. Károlynak sokkal fontosabb a Földközi-tenger biztonsága, az ottani hajóhadak megerősítése, mint a Duna-völgy. A német választófejedelmek, a birodalmi gyűlés értik ugyan a török offenzíva veszélyeit, de távol esnek a hadszíntértől, s a védekezést Habsburg-belügynek tekintik. Számukra egyre nagyobb gond, hogy meg tudnak-e egyezni a császárral a Luther-tanok befogadásáról vagy véres felszámolásáról. És Ferenc francia király – azon túl, hogy saját épsége és fogsága foglalkoztatja – nem meggyőződésből, inkább sajátos francia érdekből erősen hajlik arra, hogy a szultán támadja meg az ő örök ellenségét, a német érdekeket oly elszántan képviselő osztrák-, Habsburg-birodalmat. Márpedig ennek most Magyarország a láncszeme. Biztató hangot kapott Isztambulból, elég hátra dőlnie és kivárni. Egyedül a pápa segíthetne...

A Vatikán szerepe azonban lassan szétmorzsolódik az európai játszmákban. Szó sem lehet már keresztes háborúról, senki nem követné, de még közös európai fegyveres fellépésről sem. Semmi sem közös, ezen belül a magyarok érdeke közömbös. Miért nem védik meg magukat? Százötven éve ugyanaz a helyzet, Buda kell, hogy tudja: a török terjeszkedés útja a Balkán-Bécs tengely, és ott a legfőbb akadály Magyarország. És e másfél évszázad alatt – minden magyar siker ellenére is – tény volt minden pillanatban, hogy az Oszmán birodalom lépésről lépésre közelebb kerül céljához: a Magyar Királyság ellenálló képességének szétzúzásához. -Most is egy újabb lépés előtt állunk – hogyan tudna ellenállni a pápa a végzetnek? – töprengett lelkiismerete háborgása közben a nuncius.

És elküldte levelét. Nagyon rosszul érezte magát tőle. Használ ezzel vagy árt, akár nagyon is sokat? Nyilvánvaló, hogy külső segítség nélkül Lajos képtelen lesz kitartani, megvédeni országát. Csak ennyi volt a fél évezredes magyar szerep Európában?

És ő most áruló? Hogyan néz majd Tomori szemébe, aki szokás szerint itt tölti a tél, a télvíz idejét az udvarban, hogy pénzt, fegyvert, ellátást szerezzen a minden tavasszal kiújuló harcokhoz? Tudja-e, érzi-e Tomori, hogy ez nem ugyanaz az év, mint valamennyi korábbi? Hogy látszólag minden csak ismétlődik, de egyszer összeroppanásba torkollhatnak az el nem végzett dolgok? Hogyan nézzen Brodarics szemébe, akiről pontosan tudja, hogy kancellár lesz hamarosan, a király már értesítette erről, sőt, rajta, a nunciuson keresztül kérte is a pápa jóváhagyását, lévén Brodarics prépost Pécsen. S végül: hogyan néz a király szemébe, akinek országát éppen most gyalázta sötétségbe a pápa előtt. Ki nyújt így támogatást a magyaroknak?

-Felség, a pápa öszentsége arról biztosított, hogy idén is a lehetséges legnagyobb pénzügyi támogatást nyújtja önöknek – jelezte csendes hangon Burgio a meghallgatásán.

-De hiszen eddig sem kaptunk semmit! – csattant fel Lajos. – Évi háromszáz zsoldos felfegyverzését tekintik önök támogatásnak, miközben Európa haláltáncára kerül sor hamarosan?

-Ötszáz, felség, ötszáz katonát fegyverzünk fel minden évben!

-Ez tényleg kíséret a haláltáncához. Ez semmi. Köszönjük, de semmi. – A király kivörösödve és sértő hangon fejezte ki elégedetlenségét. – Mi mindent megteszünk, Európa halottként hallgat. Halott is lesz így, ez biztos. Ki védi meg, ha mi nem?

-Felség. A Magyar Királyság önálló erő. Határaitól a királynak és udvarának kell gondoskodnia. Mit tesz a nádor a hadsereg felállítására? Törvényt hoznak törvény hátán minden évben, de hány fegyverest tud hadba állítani, ha kell. Werbőczy István katonai képességein és hadi szervező erején fog múlni Magyarország sorsa?

-A legfőbb hatalom a király és az országgyűlés. Ennek erején múlik minden. Ha van rá pénz. De ön tudja legjobban, hogy nincs.

-Felség. Kimondom nyíltan: az az önök baja. Aki magán nem segít, azon más sem fog. Régi problémája a Vatikánnak, meg is üzeni mindig: hajlandó fokozni a támogatást, ha a királyi udvar és a nemesség képes megnövelni pénzügyi áldozatvállalását. A kincstár azonban üres.

-Nuncius uram. Álljunk meg, mert ebből a körforgásból elég! Ha én most azt mondom, hogy igaza van, akkor azzal mire megyünk? Ha felteszem a kezemet és azt mondom: én vagyok a hibás mindenért, azzal mit kezdünk? Mert legyen. Mi magyarok tehetünk mindenről. Nem a lengyelek, akik kiléptek Európa védelméből. Nem Ferenc király, akiről pontosan tudjuk, hogy szítja a szultánt, sőt a mi sorainkban is szövetségest keres áruló terveihez. Nem Károly király-császár, akit jobban foglalkoztat az észak-afrikai, a szultánnal szövetséges kalóz hadseregek megtámadása, mint a Duna-völgy sorsa. És nem a német birodalmi gyűlés, amely tíz éve mindig megszavazza a nekünk küldendő fegyveres kontingenst, de katonát még nem láttunk? Szóval rendben: legyünk mi a vétkesek. Legyünk. És lakoljunk meg bűneinkért halállal a csatamezőn. És akkor mi van? Akkor azt sóhajtja majd Európa a Vatikántól Bécsen és Madridon át Worms-szig, hogy igen, igen, mi bizony előre megmondtuk a magyaroknak, hogy ennek nem lesz jó vége. Nuncius uram. A mi életünk nem olyan fontos, felkínáljuk. De Magyarországé sem az? Erre kérjen választ a pápa öszentségétől.

Burgio, a kedves Antal zavarodottan búcsúzott el a királytól. Hamarosan országgyűlés kezdődik, tavasz, amikor a török mindig offenzívát indít délen, s ki tudja, idén mekkorát. Tél vége van, s még csak nem is szállingóznak a magyar királyi csapatok – mert nincsenek is.

A magyar hadsereg négy lábon állt az elmúlt évszázadokban. A főnemesi bandériumokon. A nemesi felkelésen, ha meglátták az országban végighordozott véres kardot. A jobbágytelkek után kiállított katonákon, ha kellett szólítani a jobbágyok honvédő erejét is. És a király saját hadseregén, amit saját pénzéből vagy a kincstár forrásaiból kellett kiállítania. Most e négy láb helyén nincs semmi: négy csonk csupán.

A király nem bízott már a nádorban, Werbőczyben, sem most, sem soha. Az előtte tornyosuló gondokat vele kellett volna megbeszélnie, de mit tudhat minderről az

Páncélos lovasok

újdonsült kancellár. Mégis döntött. Új nézeteket akart meghallgatni. Magához rendelte a még Budán tartózkodó Tomori Pált és Brodarics István kancellárt hármass beszélgetésre. Ők ketten legalább biztosan nem fognak összeveszni.

-Brodarics kancellár úr prépost is délen, Pécsen. Közvetlenebb hírei is lehetnek olasz földről. Van-e tudomása arról, milyennek ítéli meg a helyzetünket maga a pápa öszentsége? És főkapitány úr, jól figyeljen ön is, hiszen a válasz éppen a déli vidékeink helyzetét érinti.

-Felség, bocsánat, helyesbíték. A válasz az egész országot érinti már. Bár még azt sem tudom, mit válaszol a prépost-kancellár úr – vetette közbe tisztelettel Tomori. A király kelletlenül vette tudomásul a megjegyzést, nem szerette, ha eltúlozzák a dolgokat. Mitől kellene félni az északi Szepességben, vagy Nyugaton Mosonban, keleten Udvarszéken?

-Igen, felség, vannak híreim Rómából, Velencéből. Ami eddig egyértelműnek tűnt, az most távolról sem az, hiszen egy ország léte a tét. Eddig is mindenki foglalkozott azzal Európában, a Vatikánban is, hogy békét kell-e kötnünk, de legalábbis fegyverszüneti megállapodást a törökkel, és valahogyan megúszni a következő éveket, míg véget ér a francia-német hatalmi válság, Károly és Ferenc küzdelme. Avagy a békét ki kell zárni az ördöggel. Mivel azonban nincs idő a halogatásra, nyíltan színt kell vallani, a pápai udvar úgy döntött: nem korlátozza az európai uralkodók döntését, nem hivatkozik semmilyen sajátos érdekére, felszabadítja az ő kezüket: döntsék el legjobb belátásuk szerint, mi a viszonyuk a török terjeszkedéséhez. Ez érinti azt a kérdést is, hogy köthetnénk-e mi fegyverszüneti megállapodást. A Vatikán állaspontjából az derül ki, hogy ha ez a létünk feltétele, és ezt egyeztetni tudjuk az európai uralkodókkal, akkor nem emel kifogást...

...vagyis nagybátyámnak, Zsigmondnak lenne igaza... tehetnénk mi egyáltalán hasonló lépést...? – dünnyögött a király.

-Európa semleges maradna. És igen, Zsigmond addig győzködte őket, hogy elfogadták döntését... a létért való küzdelemben. De felség, nem hiszem, hogy a magyar nemesség valaha is megszavazná a békét a törökkel, hiszen az valamilyen módon a szultán fennhatóságát is tartalmazná. Láttuk néhány éve a bácsi országgyűlés hangulatát, később is, s most sem lesz másként áprilisban Budán.

-Tomori uram miért hallgat olyan mélyen?

-Csak nagyon hosszan tudok válaszolni, felség. Először is: okkal mondtam le többször is. A végvárainkat bűnösen cserben hagytuk. Ott lent délen lehetetlen a végső és sikeres ellenállás. Én már régóta béketárgyalásokat sürgetek, de hasztalanul. Legalább időt kellene nyernünk.

-Ön is itt volt márciusban az udvarban, Tomori uram, amikor Burgio nuncius felolvasta a királyi tanácsnak a pápa levelét: ebben öszentsége a legnagyobb jószándékkal fejezte ki teljes támogatását ügyünk, védelmünk iránt. Még a királyné szemében is könnyeket láttam a meghatódottságtól. Az udvar más jelentős urai is fellelkesültek, érezvén, hogy a Vatikán támogatja egyháza hű fiát, Magyarországot...

-... a könnyeket nem is vitatva, de mintha más hangsúlyokat is megfogalmazott volna imént a prépost úr a Vatikán tartózkodását idézve...

... igen, elismerem, a helyzet nagyon bonyolult. De bízom a rendeknek írt levélben és annak fogadtatásában. Előtte önnek is felolvastam, mielőtt szétküldtem volna a magyar uraknak március elején. Ebben én letettem a voksomat, amikor felszólítottam a rendeket, hogy csapataikat szedjék össze a kiindulási, gyülekezési helyeiken március 25-ig.

-Felség, kételkedem. Már közel az időpont, de én még egyetlen összevonásról sem hallottam. És különben is, mit jelentene, ha ezek a csapatok ott álldogálnának e hatalmas ország különböző pontjain szétszórva? –

Tomori hangja nagyon keserűen szólt. – Éppen ezért mondtam le eddig is. A szó semmi itt nálunk. Hány törvénycikk született már? Miközben a csapataimnak és a rác, magyar sajkásoknak, a dunai védelem legfontosabb tényezőinek csaknem egy éve nem tudok zsoldot fizetni. Felség, 40.000 forinttal tartozunk.

-Értem Tomori uram, mindig is értettem önt. S szeretem, hogy mégis marad a helyén. És most jók a kilátások. Szerencsés Imre úr közbenjárásával, valamint Thurzó Elek úr személyes áldozatvállalásával és közvetítő szerepével, s nem utolsó sorban az én szeretett Máriám hatására a Fuggerekkel olyan megállapodást kötünk, amelynek révén 50000 arany érkezik a kincstárba előlegként, s aztán még több...

...felség, ebből Tomori uram csapatai nem sokat látnak majd! Mind egy fillérig adósságaink törlesztésére kell használnunk, olyan, mint ha nem is lenne – vetette közbe az új kancellár. – Mondhatnám, hogy sebj, mert a sóbányák jövedelmét úgyis oda ígértük Tomori úrnak hadi költségei fedezésére – de erdélyi bányákról lévén szó, ott meg Szapolyai vajda emberei okoznak gondot rendre: a bevételeket lefoglalják, nem továbbítják, különböző indokokkal megtartják. Kérdés, hogy a vajda tudtával...?

A király dühösen legyintett. Ez az a kérdés, amelynek úgysem tudnak a végére járni

-Tomori és Brodarics uraim. Van megoldás. Mikor itt járt Burgio nuncius úr, meglepődve, de érdeklődéssel hallgattam meg a következő javaslatát. Mivel van itt egy ember, akinek soha nem tapadt a kezéhez mások pénze, aki mindig tiszta, ugyanakkor ért a pénz beszédéséhez – igen, van ilyen ember, nevetett a király -, a nuncius azt javasolta, hogy őt nevezzük ki a kincstár élére is. Ráadásul éppen hozzá kell, hogy eljussanak e pénzek. Vagyis a hadakra. Ez az ember a javaslat szerint nem más, mint ön, Tomori uram. Ersekként, hadvezérként, kincstárnokként mindent egyesíthetne a kezében, ami a sikeres harcokhoz kell.

Tomori és Brodarics meglepődve néztek egymásra.

-Nem, felség, szó sem lehet róla. Én éppen távozni szeretnék e kötelékekből, vissza Istenem közvetlen szolgálatára, nem pedig belenyúlni a darázsfészekbe. Nem értek én az udvar ügyeihez, még kevésbé a pénz útját követő intrikákhoz.

-Főkapitány úr, gondolja meg. Nem kellene többé könyörögnie.

-Felség, kikaparnák az urak a szememet, ha én a pénz útját megváltoztatnám a déli seregek javára.

-Egygel kevesebb szemkaparóval kell számolnia – nevetett fel a király, s Brodaricsra nézett. – Elismerem, Szalkai érsek úr kancellársága idején nagy bajban lett volna. De most az ön egyik lelki társa vezeti a kancelláriát, csak meg tudnák oldani egymással a kincstár igazságos teherviselését.

-Felség, én akár a pápához is elmegyek, hogy ő rábírja érsekét, Tomori urat erre. Olyan kiváló javaslat! Egy kézbe az erőket – ez ma a lényeg. S csakis Tomori Pál kezébe, máséba semmiképpen. A pápa már sok mindenre sikerrel rávette Pál urat. Ez lenne a legnagyobb tett.

-Nem, soha – vágott közbe Tomori. – Az én kezemhez nem fog tapadni a kincstár pénze, sem az urak vádja, haragja.

-Főkapitány úr, mivel Burgio nuncius előre biztos volt az ön válaszában, tett egy másik javaslatot is. Nem kevésbé fontosat. És ebben ön Isten közvetlen szolgálatába kerülne. Tudják az urak, hogy Bakócz Tamás érsek halála óta a vatikáni bíborosi kollégiumnak nincs magyar tagja, pedig lehetne, s kéri is tőlünk a javaslatot. Szalkai érseket – maradjon köztünk, ő úgyis tudja magáról, kuncogott a király -, szóval őt nem ajánlhattuk, mert Burgio világosan kifejtette: esztergomi főpapunk nevéhez túl sok bírálat tapad, megosztja a hazai főnemesi és középrendi táborot, s bár kiváló dolgokat végez, sok szép dolgot támogat, ebből mindig kisüt a magánérdek is. Pedig egyébként én őt javasoltam már évekkel ezelőtt is. De nem. Valamiért sok más taszít az, ami nevéhez járul: a kapzsiság vádja. Így aztán Burgio nuncius nem is képviselte a javaslatomat. Viszont a pápa baráti gesztusként is újra és újra sürgeti, hogy legyen végre magyar tagja a bíborosok kollégiumának. Valljuk be, nem sok ember jöhet szóba. Vagyis nem kerülgetem: ha Tomori úr, az érsek nem vállalja a kincstár irányítását, nyilván semmi szava nem lehet a bíborosi kollégium ellen.

Tomori elvörösödött. Ő, a tanulatlan kardforgató? A vidéki kisnemes. A pici cellák magányos ferences szerzetese? A daróc ruhába öltözött hadviselő? Hogyan jöhetne ő ehhez? Üljön Rómában a világot irányító bíborosok közé? Ki gondoskodik akkor a sajkásokról? Titel újjáépítéséről, Újlak megerősítéséről, Pétervárad felfegyverzéséről? Oda nem csak pénz kell, hanem kapitány is, akinek élesebb a kardja, mint bárki másé. Akitől fél a török. Aki kész meghalni a katonáival minden csatában, ezért az élükön lovagol.

-Mennék én már vissza délre, felség. Viszont van nekem is javaslatom. Tudom, nincs hosszú múltja Brodarics uramnak. De pontosan ismerem műveltségét, ismereteit az országról és a déli végveszélyről, emberi tisztaságát is bámulom. Jelölje őt a bíborosi kollégiumba, felség.

Mielőtt Brodarics István magához tért volna a meglepetésből, a király csendesesen reagált:

-Én is ezt hoztam szóba először Burgio úrnál. Nagyon is illene az új kancellárhoz e főpapi méltóság. De vannak más érdekek is. Szalkai érsek úr a javaslat hallatán

ingerülten tiltakozott, s titkos tanácsadói rangjára hivatkozva ellenvetését fejezte ki, mondván: az újdonsült kancellár erre alkalmatlan.

-Hogyan is engedné a kapzsi Szalkai, hogy ha ő nem, akkor az utóda mégis...!? Ne hagyja felség, hogy az önzés elvegye az ön erejét.

-Egyelőre nem lesz magyar tagja a bíborosok testületének – sóhajtott Lajos.

Alig vették észre, talán néhány napig fel sem tűnt, a beszélgetést követő éjszaka Tomori kis kíséretével kilovagolt a várból és elindult – lova már akár vakon is megtette volna – az ismerős úton a déli hadszínterekre: Érd, Földvár, Paks, Tolna, Szekszárd, Bata, Eszék, Pétervárad, majd a Száva irányában saját portyázó csapataihoz. Ez volt a tervezett irány. Közben igen nagy tanácsstalanság és keserűség fogta el a főkapitányt. Játékszer volna ő? Útírányát megváltoztatva Paks közelében átszúrtatott a Dunán, hogy érseki palotájában, Kalocsán mégis megálljon.

Húsvét volt, a rossz hírek nem tették szebbé az ünnepet. Néhány várkapitánya lemondott, míg ő Budán volt, a rác sajkások elhagyták helyeiket a nélkülözés miatt. Nem, ezt mégsem vállalja tovább! Már hiteleket is nehezen kap, mert mindenki félti a pénzét és csekélynek tartja az ő fedezetét. Hogyan álljon a rongyos katonák elé ismét fizetség nélkül, alaptalan hitegetésekkel. Miért cipeljen olyan súlyt, amelybe belerokkan a válla? Úgyis a török tudomására jut, hogy minden téren hiányban szenvednek, hogy csökken csapatai harci ereje. Kínálja fel végzetes halálba őket? Mert ha a török sereg vezérei biztosra veszik az ő gyengeségeiket, dupla erővel fognak támadni, talán már azonnal.

Burgio nunciustól kért baráti megértést új levelében.

–Nuncius uram! – írta Tomori, elnézést kérve ellentmondásos viselkedéséért. – Én nem vagyok alkalmas a főkapitányi tisztre, mert nem tudom megadni a katonáknak azt, ami ezzel jár. Ezért mondtam le többször, s ezt most megerősítem. És segítsen abban a pápánál, kérem, hogy felmentsen kalocsai érseki tisztemből is. „Akaratom ellenére leemelték rólam a szerzetesi élet oly hön áhított terhét” – e mondatánál Tomori hosszasan elidőzött. Vajon ő tényleg nem akart főkapitány és érsek lenni? Majd visszatért eredeti gondolatához, s azzal folytatta, hogy hű katona, tehát nem hagyhatta figyelmen kívül, milyen nagyon bízik benne a király, s bár látta a főurak irigykedését, ellenséges érzéseit magával szemben, elfogadta, hogy az ő kezébe újra fegyvert adnak. Főleg, mert erre utasította a pápa is, aki felé örök eskü kötelezi az engedelmességre.

„... tehetetlenségem tudatában, és kellő erőt nélkülözve a katonai szolgálatra magamat alkalmatlannak, mintegy béna embernek érzem... a romlás szélére jutott ország védelmezésére nekem elegendő erőm s pénzem nincsen... az érseki hivatalból felmentve engedje visszatérnem szerzetem körébe...” - Nuncius uram, mindenki pótolható, s tudom, hogyan. Javaslom magam helyére Czibak Imrét, aki nagyszemű fegyvertársam volt a székely lázadás, az ökörsütés elleni felkelés leverésében csakúgy, mint a török elleni csatákban. Hívó ember ő is, szoros kötelékbe készül egyházával, s mint én, maga is ferences szerzetesnek készül...

Aztán hirtelen belátta, hogy ennél rosszabb ajánlást nem is írhatna, ki is húzta azonnal, s eldobta az oldalt. Hogy aztán Czibak Imre is az ő bizonytalan útját járja kard és fészület között – kit lehet ezzel meggyőzni?

-Nuncius uram, mint barátomat kérem önt, továbbítsa leveletem a pápának. Azonnal megírom mindezt a királynak is. Engedjenek el... S ha válaszra sem tartanak méltónak, vajon mit olvassak ki abból...?

S persze hogy nem jött válasz sehonnan. Viszont mindenki másnál hamarabb megtudta Tomori még április közepén: vegye ténynek, hogy a szultán napokon belül elindítja hatalmas seregét Isztambulból. Bali béggel való kapcsolata miatt – a hír onnan jött – megengedte magának, hogy el is higgye. Lelkiismeretében riadalom támadt. A pápa, a király asztalán ott az ő újabb lemondása... ami lehetetlen ilyen helyzetben. Gyáva emberré hogyan válhatna? Azonnal Budára sietett, de a királyt nem találta ott. Felkereste a nunciust, s rávette, hogy együtt induljanak Esztergomba az érseki palotába, ahol Lajos vendégségben tölti e napokat Szalkai érseknél.

-Felség, bocsássa meg leveletem. Fenntartom a leírtakat, s kérem is mindezt, de nem most. Ebben a helyzetben nem lehet más teendőnk, mint minden erővel Pétervárad megmentését kitűzni, a támadást elhárítani, még mielőtt oda érne a szultán, mert akkor ott már nagy baj lesz. Nuncius uram ígért ötszáz új gyalogost, és ágyúkat is öntetett közben, azokat is vihetem magammal.

-Főkapitány úr, a mi egyházunk nem maradhat tétlen. Elfogadom, hogy híre komoly, bár mi még nem hallottunk efféléket – lépett Tomori mellé Szalkai bíboros. - Most az országgyűlésbe megyünk, de mihelyst véget ér, valamennyi rendelkezésemre álló katonámat, akár talán ötszáz, vagy ezer főt is mozgósítok az ön kezéhez, az én zászlóm alatt. A király hosszasan gondolkodott, számára még semmi sem dőlt el a hírek alapján, az országgyűlés nélkül nem is határozhat, de...

-Bármibe kerüljön is, a gyűlés végeztével mi is küldünk sereget Péterváradra, számíthat ránk. És bár sokan kétségbe vonják, hogy rendelkezhetek-e egyáltalán a Fuggerektől előlegebe kapott 50.000 forint fölött – hogy van-e még abból szabad keret –, királyi becsületemre mondom, hogy húszezer aranyra számíthat májusban, ha elfoglalja állásait.

-Ne vegyék zokon, ön se felség – vette magához a szót a nuncius. - Tudják, hogy a pápai támogatásnak mindig feltétele, hogy én a helyszínre utazom az általam megállapított és finanszírozott katonai alakulatokkal azért, hogy jelenthessem a Vatikának: tényleg megérkeznek oda velünk párhuzamosan a magyar urak, főpapok, a felség által megajánlott katonai erők. Ezért én a napokban, azonnal az országgyűlés megnyitása után – ahol tiszteletemet kell tennem és képet is kell kapnom a helyzetről – az új gyalogos erőkkel és Tomori urammal magam is elindulok Péterváradra. Csak akkor lehetünk sikeresek és erősek, ha kölcsönösen tartjuk a szavunkat a csapatokkal illetően.

Más esetben ez felségsértésnek számított volna, ezt tudta mindenki, De már nem volt érvényes a más eset, csak ez itt, ez a konkrét.

... Mikor a király hírért kapta Tomori és a nuncius távozásának, furcsa érzései támadtak: csodálni kezdte kapitányát, de egyben zavarban is volt, hogy helyesen döntött-e, amikor visszautasította a lemondást. Elhessegette magától a jó érzést. S most, hogy levelét megkapta, düh fogta el. Mit lehet kezdeni ilyen időkben egy emberrel, akinek nincs becsvágya, nem bízik magában? Máriának kezdte kiönteni a lelkét egy csendes áprilisi, meleg estén, az ölelések utáni megnyugvásban:

-Azt hiszem, Máriám, hogy az ember egyszerre nem lehet kétféle. Tomori Pál néhány udvari év kivételével mindig vidéken, sokszor katonák között élt. Mit keresne ő az udvari intrikák világában, külföldi követeink társaságában? Több fűzi őt az ellenség hasonló katonáihoz, mind ide. Lehet, hogy egyszer találkozik Bali bég nándorfehérvári kapitánnyal, s mielőtt megölné egyik a másikat, szeretettel gondolnak egymásra: ime, egy vitéz. Lehetne egyik a másik. De ki merne kiállni bármelyikükkel szemben innen az udvarból? S ki akarná feláldozni teljes vagyonát, jövődelmét a katonák ellátására? Az ország védelmére? Jobb helyen van az náluk, úgy vélnék.

-És mégis, ezen utóbbiaknak van igazuk – szolt Mária. ... Mert becsülheti-e az ország pénzét, mások vagyonát az, aki a sajátját sem tudja? Jogos önzés adja a kiismerhető emberi viselkedést, jó uram. Mi lenne, ha mindenki Krisztus akarna lenni? Abból csupán pojáca kerülne ki, szemfényvesztők, öntetszelgők.

-Tomori nem az. Jólelkű ember, ez a lényege. Mindig védett valakiket, s adott a magából. Nem véletlenül vonult kolostori cellába. Hamisnak érezte az önző világot, és tiszta békére vágyott. Ő, a kard embere!

-De ha már eddig vitte, és ha erőt gyűjthetne új megbízatásából az ország a védelem céljaira, akkor miért nem fogadta el a jelölést a Vatikánba?

-Én megértettem őt, láttam közben a szemeit. Őt nem érdekli a pompa, a hatalom. Szerzetesi fogadalmát most is tartja a legegyszerűbb életvitellel, megjelenéssel. Nem vágyik ő gazdagságra, hiúságra, pompára, zavarná is teljes jellemében. Daróc ruhája olcsóbb, mint bármely szerzetes társáé, miközben ezerszámra adja saját aranyát a katonáknak élelemre, ruhára. Hogyan ülhetne be ő az arannyal felcicomázott, főúri módon élő bíborosok közé? Meg se szólalna köztük. S ha mégis komolyan venné bíborosi teendőit, hogyan juthatna le a végekre harcolni, példát mutatni? És őszintén becsülöm is őt: a kardjára most nagyobb szükség van, mint a talárjára.

-Akkor ez utóbbit ki veszi fel?

-Senki. A nuncius úr segítségével meggyőztem a pápát, hogy egyelőre ne töltsse be a magyarok helyét.

-Ez elég baj. Sok döntés születik ott, nemde? S nem kellene azokat a javunkra is fordítani? – Mária bölcs képet vágott kérdéséhez, ez meg is hatotta Lajost.

-Nem lehetünk ott egyszerre mindenhol.

-Így aztán sehol sem vagyunk – Mária nevetni próbált, de keserű fintor lett belőle.

Tavasszal fagy

Ki látott még ilyen egybeesést? Senki, most sem látja más, csak az Úr, a Teremtő ott fent az elérhetetlen magasban.

Buda, április 24. – Fegyveres országgyűlés kezdődik, mindenki mindenki ellen, bár valamit mondani kellene már az ország lehetséges megvédéséről. Hiszen tudhatja, láthatja mindenki, hogy előbb-utóbb megindul majd a török.

Isztambul, április 23. – A szultán int, és pontosan meghatározott céllal, eddig nem látott erővel elindul a török hadsereg Magyarország ellen. Nem pasák, nagyvezírek vezetik, nem várakat kell elfoglalni. Szulejmán maga áll az ezúttal egységbe szedett ruméliai és anatóliai hadak élén, és a célt még soha nem fogalmazták meg egyetlen szóval: Buda.

A két helyszín között irdatlan távosság, a két időpont végzetesen egybeesik, bár a szultán és a király semmit sem tud e véletlenről, arról, amit sorsnak hívnak. Kinek a sorsát jelölte ki így, ilyen kegyetlen pontossággal a saját Istene?

Az országgyűlés

Megbolydult hangulatban kezdődött az országgyűlés. Tétován néztek egymásra a vidéki köznemesek, emelt hangulatban érkezett a zászlósurak többsége.

-Hol a nádor? Hol van Werbőczy István? – tudakolták Ugocsából. Emelkedjen szóra és nyissa meg az országgyűlést!

-Nincs nádor! Van, de nincs. Ez kellett a maguk rendjének! – harsogta Drágffy országbíró. – Hallják hát, vegye tudomásul a rengeteg kárt okozó tavalyi hatvani országgyűlés minden felelőse! Bár itt kellene lennie a nádornak, de aligha fogják élvezni társaságát. Werbőczy István szökésben van. Az önök dolga, az országgyűlés feladata, hogy felébredjen, ezt tudomásul vegye és új nádort válasszon.

Micsoda!? A rendek nem akartak hallani a fülüknek. Igaz, ők tavaly az erő fölényével kényszerítették távozásra a kancellárt, Szalkait és a nádort, Báthorit is... ez most a főrend, a király kihívó válasza? Még csak alig egy hónapja nevezték ki a tapasztalatlan Brodarics István a kancellária vezetőjének, még talán munkához sem láthaott, és most nincs nádor se? Micsoda ármány ez megint a közrend ellen? Éppen a jog tudorát, a köznemesség szószólóját üldözik el, alig egy éves nádorság után?

-Ki vele! Mi a bűne? Árulás a zászlósurak, a bárói kar részéről!

-Halkabban, nemes urak. Látni fogják még, éppen önök és éppen itt, hogy mekkora törvényszegést, visszaélést követett el az önök Werbőczyje.

Nem volt mit tenni. Werbőczy tényleg megszökött, apósával ismeretlen helyre távozott... annyira ismeretlenre, hogy a gömöri küldöttek nevetve közölték: Zólyomba ment és bezárkózott saját várába... Az országgyűlés kötelessége, hogy megkeresse, s ha elkerülhetetlenül új nádort válasszon.

-A királyi tanács nevében közlöm, hogy előterjesztjük ezen országgyűlésen a tavalyi hatvani gyűlés minden rendelkezésének kiiktatását. Azért az országgyűlésért. és ott Báthori István nádor erőszakos leváltásáért az önök akkori szószólója, Werbőczy István a felelős

... mindenki Szapolyai János vajdára nézett. Ő azonban hallgatott. Olyan titkos szövetségeket kötött a főrend többi tagjával, hogy nem szabad már a keze. Mert akkor végül kihez tartozik e válságos időkben? Szapolyai János szótlanul és tétlenül nézte végig az egész országgyűlést, ahol pedig éppen az ő köznemesi tábor a vérzett ki újra.

-Új nádort kell választanunk. És egyben megváltoztatjuk a nádori tisztség viselésének szabályait – harsogta Drágffy. Jól felkészítette őt a titkos tanácsos – a leváltott és mégis meghatározó – Szalkai László. A jogokról is. – Előterjesztjük, hogy legyen vége a nádor örökös váltogatásának, mégis csak a király helyettese. Élete végéig választunk nádort, vitathatatlanul. És személyét, tisztét védjük minden támadástól, az nem adás-vétel dolga.

A főrend örömmel nyugtázta, hogy zavartalanul előterjesztheti azokat a nézeteit, amelyeket az elmúlt évtizedben meg sem pendíthetett. Mi történik a közrend sorában, miért a váratlan passzivitás? Vezér nélkül maradtak. Az éppen bukott nádor ezt nem fogja megúszni.

-Hűtlenséggel vádolom Werbőczy István volt nádort. Királya ellen lépett fel tavaly, ezt most már tudjuk biztosan. Akkor még fel sem tételeztük – kezdte határozott hangon a király. A köznemesek riadtan meredtek maguk elé. Mi történik itt? Teljesen törvényesen jártak el, s most azt kéri tőlük, hogy...

-Felszólítom a rendeket, hogy szavazzák meg az elfogató parancsot Werbőczy István és apósa, Szobi Mihály ellen – folytatta Lajos. – És előterjesztem az új nádor személyét. Válasszák meg Báthori Istvánt. Mást nem fogadok el.

Éktelen riadalom és tiltakozás robbant volna ki minden korábbi évben. Most halotti csend. Senki még csak fel sem veti, hogyan lehetne harmadszor is nádorrá váltani a „Sántát”, a köszvényes Báthorit. Aki már kétszer vált alkalmatlanná feladatára, elveszítve csaknem mindenki bizalmát. Hogyan lehet ezt Szapolyai vajda arcába vágni, akinek a neve még csak szóba sem kerül a nádor tisztére? Hogyan száll hadba a beteg nádor, ha tényleg szólít majd a haza? Felpakolják a lovára? Hiszen a hadakat a nádornak kell harcba vinni.

Vagy a királynak.

Hallgat az országgyűlés. Hol van Szapolyai, legalább egy tiltakozó szó elhangozna. Mi e zavar oka? Senki sem érti, milyen ismeretlen szellem munkál a sorokban. Új béke születik a rendek között? Avagy még nagyobb árulás jele ez?

És igen. Legyen. Fogják el Werbőczyt. Üljön a nádori székbe élete végéig Báthori.

-Mit jelentsen mindez? – kérdi Ártándi Pál a vajdát, kinek mindig is híve volt, amióta 1518-tól kezdve részt vehet a döntésekben. – Milyen alku ez, vajda uram?

-Bármilyen is, nélkülem. De pontosan látom, mi zajlik. S ha figyeli az országgyűlés menetét, érzékeli majd ön is.

-Vészjóslón hangzik.

-Az is. Mert nem más történik most, mint hogy a rendek minden eddig elképzelhetetlen hatalommal felruházzák a királyt. Tegyen, amit akar. Amit jónak lát. Ítékezzen, szolgálja saját köreit, emeljen hatalomba bárkit, akit akar, s taszítson le onnan bárki mást. Rendelkezzen a kincstár ügyeiről, ahogy akar, szedjen be adót, ahogyan szeretne, döntsön a jobbágyság felfegyverzéséről, ha erre van kedve. Tehet bármit.

-Ilyen válságos helyzetben?

-Éppen hogy ilyenben. Mert ha nem látja Ártándi uram, amit mindenki pontosan tud a szíve mélyén: az történik itt most, hogy a katasztrófa közeledtével mindenki mindent a királyra hárít. Legyen joga mindenhez. Mert övé minden felelősség.

-Ez eddig is így volt.

-Soha nem volt így. Mert soha nem volt életveszélyes helyzetben az ország. Ezért a király felelőssége csak egy szép kis játék volt, közmegegyezés arról, hogy ő a király, s mindenki azt tesz, amit tehet. Most azonban más a helyzet. Ki lesz a felelős, ha ránk szakad a baj? Ezért most megszavaznak a rendek bármit, amit a király kér.

-És ezt nem látja Lajos? Ezer intrikát élhetett meg e röpke 10 év alatt!

-Talán ő is látja, de az udvara biztosan. Viszont mi mást tehet? Már nem lehet elbújni, színt kell vallani: van-e pénz hadakra, van-e hadvezér és serege, védhetők-e a várak? S lesz-e szövetséges, s kik?

Szapolyai vajda pontosan tudta, hogy Lajos király nem sokkal az országgyűlés előtt igen határozott hangú levelekben fordult Európa uralkodóihoz. Világosan leírta, hogy Magyarország nem tudja megvédeni önmagát, de kész teljes erejével harcolni, ha megfelelő segítséget kap hadaihoz, váraihoz. Írt VII. Kelemen pápának és V. Károly császárnak. Velence törökökkel kapcsolatos külön érdekeltsége miatt szenvedélyes hangú üzenetet küldött futárral a dózsénak. Levélben fordult VIII. Henrik angol, és III. János portugál királyhoz. I. Ferenc francia királynak akkor sem írhattott volna, ha az nem éppen madridi fogságban ülne – a császár nem engedte volna: a német birodalom szemében Magyarország e birodalmi szövetség része volt. Nem tagja, de része, minden érdeke folytán, és Habsburg-házasságai miatt is.

Szapolyai magában kétkedve tekintett e levelek sorsára, a válaszokra. Ha erőt adnak, ha segínyt nyújtanak az uralkodók, jelen lesz az elosztásukban, éppen és csakis ezért tagja a főúri ligáknak, kihagyhatatlan. Ha azonban semmi lényeges támogatást nem kap Buda – ahogyan ez várható -, akkor ő és serege a háttérben marad. Minden kötelesség a királyé – ő, a vajda semmilyen kötelezettséget nem vállal. Most már senki iránt. Ha kihagyták a valódi, a titkos egyezségeikből a király udvarában, akkor ő megmutatja, mit ér az ő, a seregre támaszkodó függetlensége. Ki ne látná Szulejmán éhségét és hatalmát?! Okos ember ilyen helyzetben elteszi jobb időkre az ennivalót – amit kínálhat is majd, ha kell.

-Vajda uram! Azért az igen erős összefogásról tanúskodik a rendek között, ahogyan megszavazták az előkészületeket egy leendő hadjárat esetére – próbálta jobb kedvre deríteni a vajdát Ártándi.

-Hányadszor már? Számolta? Megannyi törvénycikk kötelez megint mindenkit. Ki tartotta be az eddigieket?

Az országgyűlés utolsó napján, május 8-án bombaként robbant a hír: Szulejmán két hete elindult Isztambulból, a sereget maga vezeti, és annak méretéből világos a cél: Magyarország. A bomba mégsem szólt nagyot: tudta előre mindenki, hogy ez várható.

Felgyorsult a Vatikán döntéshozatala. Éreztek a végveszélyt. Burgio nunciushoz gyors futár érkezett Rómából május 20-én. VII. Kelemen pápa közölte: ezúttal a végső felhatalmazásban is arra kéri püspökeit, hogy a neki befolyó adók egy részét, valamint az egyházi kincsek akár felét is áldozzák a hadjárat javára. Egyben küldött 25.000 aranyat annak fedezésére. Bár nem jelzi, hogy ez európai méretű legyen, meghirdeti – elvben – a keresztes hadjáratot, és búcsúban részesülnek azok, akik fegyvert fognak, büntetésben, akik távol maradnak.

-Nuncius uram – szól a levél –, a király és a kancellár jelenlétében közölje Tomori Pállal, hogy e perctől őt jelöljük ki a keresztes hadak vezérének, és viselje a római egyház kapitánya címet mindazokkal a jogokkal együtt, amelyek őt megilletik Róma szokásai szerint: ruháján a kereszttel, kezében az apostoli kulcsokkal és címerünk használatával az e célt szolgáló szentmisén vegye át az általam megszentelt zászlót, amelyet ezúton küldök. Katonáira is tűzzék ki az égő-piros keresztet, s zászlóinkkal a kezükben induljanak harcba.

Burgio azonnal tájékoztatta a királyt, megtoldva a pápa azon szerény kérésével, miszerint indokoltnak tartaná, ha a főurak és főpapok vagyonuk egyharmadát felajánlanák a szent célra.

-Nuncius uram, közölje őszentségével, hogy a magyarság – királyától jobbágyáig – a halálra is elszántan fog küzdeni országunkért és Európáért. A keresztes had egybehívását még alaposan mérlegelnünk kell, erről már van tapasztalata királyunknak és édesapjának, de bőséges életérzéssel rendelkezik erről nádurunk, vajdánk, sőt maga Tomori Pál is. Főuraink, főpapjaink pedig keserves tapasztalattal rendelkeznek arról, ha jobbágyaikat harcba hívja a király vagy a pápa. Ne vegye zokon Róma, ha e kérdésben még gondolkodnunk kell, s nem ígérhetjük annak egyetértő végeredményét – közölte a király nevében Brodarics kancellár.

-És Lajos király kardja a magasba emelkedik majd?

-Mindig a magasban van. Minden mást pedig később közlünk.

... Így aztán zárójelbe került a keresztes had, nem volt ki s mire esketni. Nem is lehetett volna. Róma kijelölt kapitányának ennél keményebb dolga volt lent délen. Egész figyelme Pétervárad majdani megvívására összpontosult május-júniusban. Számára már nem kérdés, hogy ez lesz a tö-

rökök első célja. A szökött szerb, Bakics Pál – aki most Tomori táborát erősíti kis csapatával és tanácsaival – tréfának szánta, de végül komoran mondta: -Főkapitány uram, a padisah seregében tevehajcsárból több van, mint nálunk katonából. Nem hiszek a mendemondáknak, hogy Szulejmán háromszázezer katonával indult útnak, ennyit az egész birodalomból sem tudnának összeszedni. Még a se-reget kísérő sok mihasznával együtt sem lehetnek többen százezernél. Más területeiket is őrizniük kell. Ha a szultán erre a hadjáratra össze tudott szedni 60-70.000 ténylegesen harcoló katonát, az talán igaz lehet.

-Az rettenetes, Bakics úr. Mi itt négyezren vagyunk a legutóbbi erősítésekkel együtt.

-Kemény, harcedzett mag ez az ön keze alatt. Harcra szokott. A szultán hadseregének is vannak gyenge pontjai. Még nem tudta pótolni azt a hatalmas veszteséget, amit tapasztalt katonákban elszenvedett Rodosz ostrománál. Az újoncok nem láttak még csatát. És nyilvánvaló, hogy ha folytatni akarják a teljes felvonulást felfelé, Magyarország felé, akkor meg kell erősíteniük a most kezükre eső várakat, Zalánkemént, Titelt a Duna és a Tisza összefolyásánál. Ez is sok embert leköt. És kapitány uram, ne felejtse: Báthori nádor és kíséret csapatai bármikor megérkezhetnek az ön irányítása alá.

-Hogy a nádort én irányíthatom? Hogyan képzelem ezt? Őt nem lehet, ő a főparancsnok. De erre úgysem kerülne sor. Báthori István katonai alkalmasságát ismerem évtizedek óta: soha nem fog ide érni, soha.

-Parancsot kapott!

-És ki hajthatja be éppen a nádoron, a főparancsnokon?

-Katonák is jönnek és pénz is, főkapitány uram, döntött az országgyűlés és a főurak, a nuncius és a király június 2-án erről, csakis erről tartott rendkívüli tanácskozása!

-Tudom, és persze, az egyházi kincsek... de azt is tudom, hogy azt sem fogják végrehajtani időben. Ahhoz kellenének pénzverő műhelyek és jogosultságok, új zálogházak, amiből szintén alig van... hogyan lesz az aranykehelyből ágyú néhány hét alatt, ezen vajon gondolkodott valaki? És biztos az, hogy az arany keresztekéből kell naszádokat kiállítani? Ne felejtse, én szerzetes vagyok: a lelkiismeretem ilyenkor megszólal. Nem a nemesi adók szolgálnak inkább a célt?

-A király ezt is elrendelte – vetette közbe bátortalanul Bakics.

Tomori erre már nem válaszolt, kevés volt ahhoz egy menekült szerb vajda, hogy kiöntse a lelkét neki. Volna mit! Mert igaz ugyan, hogy a nuncius felszólítására és példájára sok főúr lelkesen felajánlotta jövedelme egy részét, adókat is vállalnának, Szalkai érsek hatalmas összeggel, 18.000 arannyal toldotta meg mindezt, s seregét is felajánlotta – milyen szép! Csakhogy ebből szinte semmi sem jutott a hadszíntérre. Nyomorult 1575 forintot adtak arra, hogy a többször is szétszéledt sajkásokat ismét az Al-Dunára irányíthassák folyami harcokra. Tomori külön követet pedig egyetlen aranyat sem kapott, sőt, napokig várakoztatták, míg szóba álltak vele. Végül annyit ért el, hogy a nuncius tényleg útnak indította a pápa pénzéből kiállított

háromszáz fegyverest délre, hogy Újlak felől próbálja védeni Péterváradot, ha a török arra vesz irányt. És Titel? Messze van, oda már nem ér el Isten segedelmének pénzbeli kifejezése. Minek is?

... Tomoti Pál közben megérkezett katonái közé, s kellemes meglepődéssel látta, hogy számuk megnőtt a napokban. Csatlakozott hozzájuk a szekszárdi apát, Török Bálint kis, jól képzett serege, s eljött táborába Ráskay Gáspár is, az ősi zempléni család leszármazottja is. Jelentkeztek szolgálatra kis kíséreteikkel más nemes urak is.

-És a többiek? – fordult Török Bálinthoz. – A főurak parancsot kaptak, hogy vonuljanak fel Pétervárad védelmére. Merre tart a nádor serege? Mert én azt megértettem a király utasításából, hogy magam és seregem ne vonuljunk be Pétervárad falai közé...

... helyesen tanácsolták: főkapitány uram nem szorulhat be a falak közé, nem szakadhat ki a hadműveletekből az egyetlen magyar harcra képes sereg, és végül is: nem szenvedhet ott súlyos vereséget, nem semmisülhet meg, ha a törökök sikeres harcot folytatnak Pétervárad megszerzéséért – márpedig ezt fogják tenni... - vetette közbe okosan Török Bálint...

... értem én ezt, s helyes is. Csakhogy! A király azt is közölte, hogy ehelyett nyomjam előre, dél felé az állásainkat, ha lehet, egészen a Száváig, ott megakadályozandó az átkelést, és éppen ennek elősegítésére fognak megérkezni a nádor és a bandériumok.

-Ez lett volna. De ez most nincs – új helyzet van: napi csaták, amíg lehet – morfondírozta Ráskay Gáspár, aki a legutóbbi időkben Lajos király főkamarása, tárnok mestere és egyben temesi főispán volt.

-Egyelőre más nem jön. A nádor visszafordult, látván, hogy egymagára maradt. Más urak pedig el sem indultak, mondván: amíg nem hallják, hogy a király a hadak élére áll, ők sem kötnek kardot.

Szulejmán karmai

Az április 23-én mozgásba lendült sereg nagyobb szárazföldi erőt képviselt, mint bármely korábbi. A szultán ekkorra már üttő- és indulásképesé tette az Isztambultól északra fekvő, európai területeken összegyűjtött ruméliai hadsereget, melynek vezetését nagyvezírre, Ibrahim pasára bízta. Végre feltöltődött a Kis-Ázsiában szervezett anatóliai sereg is: mindig hatalmas erőfeszítés kellett ahhoz, hogy a két kontinenst elválasztó tengerszoroson, a Boszporuszon gyorsan, időre áthozzák őket Isztambul környékére. Külön erőt képviselt a hatalmasra duzzasztott szultáni őrség és a janicsárok tábor: utóbbiak létszáma ekkorra 10-12.000 főre duzzadt, a hadse-
reg fő erejét adták.

A szultán azonban a szpáhikra volt talán a legbüszkébb: a világon senki sem tud ellenállni annak a gyors könnyűlovas rohamnak, amelyet kifejtenek egy-egy csata eldöntésére. És persze a tüzéség: egész Európából toborozták a legjobb ágyúöntő-

ket, a tűzszerészeket, a robbanóanyagok gyártóit, a janicsárok puskáinak fegyverkovácsait. Tűzerőben nincs ekkora hadsereg a világon.

A szultánnak nem volt kétsége hadjárata sikeréről. Ismerte Európa megosztottságát, amelyet immáron vallási háború tetéz – míg Mohamed próféta seregében az egyetlen és igaz hit a legfőbb Úr. Pontosán ismerte a magyarok régi és új gyengeségét. A régít, amely mindig is kísértette őket: nem tartoznak senkihez, saját utat akarnak járni, ezért nem volt és nincs is vérbeli szövetségük. És az új: a mindig üres kincstár, a várórség elhanyagoláss.

Éppen ez utóbbi nyugtatta meg a szultánt: ha a magyarok képesek lettek volna és lennének most is nagy erővel védeni váraikat, a végvári láncot az Oszmán Birodalom vagy nem tudná áttörni – a várak vívásában nem hatékony a török sereg -, vagy ha igen, csak nagyon hosszú idő alatt, és óriási vérveszteségekkel. A szultán nem akart több időt elfecsérelni a Duna-völgy és Buda megszerzésében. Ezért is vállalta magára a hadjárat személyes vezetését.

Biztos volt a dicsőségben és ez kellett is neki, a fiatal padisahnak. A perzsák átmenetileg kivéreztek. Rodosz elfoglalásával és a Barbarossa-kalózerők hadba állításával komoly erővé vált a Földközi-tengeren. Most a szárazföldi túlsúly a lényeg. Ez pedig nem lehetséges Magyarország legyőzése nélkül. Szulejmán Allahtól kapott váratlan ajándéknak tekintette, hogy külön békével semlegesíteni tudta az így már kikapcsolt Lengyelországot.

A padisah számításai szerint júliusra Magyarország eddig meg nem hódított ősi területein járnak majd, és ha Lajos serege elköveti azt a hibát, hogy nyílt, mezei ütközetet vállal bárhol, megsemmisítik seregét és bevonulnak Budára. Ha pedig ott várja őt Lajos, lesz ideje annak megvívására is, szeptember vége előtt nem kell hazairányítani a csapatokat a hideg, nekik szokatlan magyar vidékekről.

Ütközben Allah valamiért büntetni akarta Szulejmánt. A Balkán északi részén szokatlan erejű és tartósságú vad esőzések tették járhatatlanná a vidéket, úgy tűnt, hogy a szerb Morava folyó áradása és az átkelés nehézségei miatt elvesztegetett

2-3 hét végzetes lesz a hadsereg végső felvonulása szempontjából. Megkezdődött a futás az idővel a térért. Képes lesz-e egy nagy magyar haderő felvonulni a Száva vidékére, s mint egykor Hunyadi, feltartóztatni a török seregeket? Mert ha a magyarok érnek oda előbb szervezett központi hadaikkal, akkor hiába uralja Bali bég Nándorfehérvárt s társai a szemközti Zimonyt, ott olyan állóháború alakulhat ki, amely megghiúsíthatja a török terveket.

A szultán a pozsareváci táborában értesült arról, hogy a magyarok déli vonalán bátor küzdelmet folytat egy bizonyos Tomori Pál, akit a reménykedők Hunyadihoz hasonlítanak. De Bali bégtől azt is tudta, hogy a délvidéki főkapitány eleve képtelen lesz áttörni a Duna vonalától délre eső vidékekre, a Szerémségbe, sőt: éppen onnan menekülnek hozzá a Dunától északra törekedve a még megmaradt szétszórt végvári erők, kisnemesi csapatok. És a szultán azt is tudta, hogy ezen a vidéken

– ugyan gyors és bátor mozgásával riadalmat keltve – Tomori közvetlenül összesen

is csupán legfeljebb három-négyezer katonát irányít. Ami azt jelenti, hogy egy-egy kisebb összecsapásra néhány száz harcost tud kiállítani.

-A magyarok védelmét a Száva vidékén egyszerűen össze fogjuk roppantani – magyarázta a szultán a táborába érkező hírek hallatán. – Hacsak meg nem érkezik Lajos egyesített magyar serege. Erről mi hír?

-Semmi – felelte a szultán tájékoztatására érkezett Bali bég.

-Ha a hír semmi, akkor tehát mi van? Semmi. A semmiről szól a semmi-hír. – A szultán felkacagott: - Ezek V. Károly császár fő támaszai? Hol van Ibrahim ruméliai serege pontosan?

-Nyomul a Száva felé teljes erővel. Késésben vagyunk, de két héten belül eléri a Szávát. Június közepe van, ha magyar sereg közelítene ide, arról már tudnunk kellene. Ibrahim pasa megerősíti, ott, ahol kell, újraépíti az általunk szétlőtt, elnéptelenedett Zalánkemén várát, s teszi ezt azért, mert biztos abban, hogy ott már otthon leszünk, örökre. Nem a magyaroknak építkezünk soha többé. Vége a hol zúzunk, hol építünk, hol győzünk, hol visszavonulunk másfél száz évének, Nagyuram.

A szultán elé vezették a szerémségi harcokban önmagát feladó szerb nemest, Krajcsovics István, aki maga kérte a szultán előtti meghallgatását, jutalomban reménykedve. Vagy fejét veszik, ha mondandójának nincs értéke.

-Felséges padisah, nagyuram, a bátyám Bakics Pál vajda kíséretében tavaly őszt óta Magyarországon él, pontos információi vannak az udvarból. Megmondhatom, hogy öt évvel ezelőtt miért fogták el és vetették tömlöcbe Behrám csasz követe Budán, példátlan módon és ezzel nyilvánvalóan háborút provokálva veled. – A szultán szeme sem rebtent, ezt jó jelnek vélte István úr. – Brandenburgi György és a külföldi követek vették rá erre az ifjú királyt, aki maga is tudta, hogy kirívó hibát követ el. Éppen ez volt a tanácsadók célja: olyan helyzetet teremteni, amelyből nincs sem vissza-, sem kiút. Elvágni minden lehetséges kapcsolatot a magyar és a török tárgyalások útjában. Ez nem volt egyszerű, hiszen rendre békét kötöttek egymással. De a német, a Habsburg érdek ezt kívánta. Azt, hogy Lajosnak egyetlen választása lehessen a jövőben: függeni attól a támogatástól, amelyet ezek után csak V. Károly császártól, a birodalmi gyűléstől, a Habsburg-háztól kaphat. Legyen a hűbéresük, ez volt a cél, de Lajos ezt akkor még nem ismerhette fel, elfogta az uralkodni vágyás, a gőg.

Szulejmán intett, hogy folytassa.

-Kevesen tudják, hogy alig két hónapja, április-májusban miért lett olyan engedékeny a nemesség az udvarral, a királlyal, a főurakkal, Báthorival szemben. Átadták nekik a teljes hatalmat. Cserében azt remélve, hogy Lajos majd megvívja ezt a háborút – a birodalmi csapatokkal. Vagyis az udvar e hitegetéssel becsapta saját közrendjét. E mögött azonban titkos tervek állnak. És ezen elképzelések jegyében érte el ugyancsak a német érdekeltség, hogy – egészen kivételes módon – újra Báthorit válasszák meg nádornak, miközben váratlanul elzavarják és tömlöccel fenyegetik meg Werbőczy volt nádort. Nagyuram, ez egy játszma, amelyről Lajos aligha tud,

nemessége, papsága nagy része semmit. De játsszák, másként nem történhetett volna meg a furcsa nádor-csere.

Krajcsovics biztatást várt a szemekben, a szultánra nem nézhetett. Folytatta:

-Senki sem tudja, a had élére áll-e Lajos. Azt fogják sürgetni a Habsburg-érdekek képviselői, hogy feltétlenül szükség van rá. A nemesség – az ostoba – szintén ezt zajongja. De ha a király vállalja a csatát, el is eshet. Hiába lesz külön erős páncélos védelme. S ha meghal, vagy ha fogságodba esik, ami egyenlő a halállal, akkor Magyarország király nélkül marad. Bármilyen is lesz a csata kimenetele, maga az ország ott marad a helyén. A rendek – maradékának – kötelessége és joga lesz királyt választani. A királyválasztás a nádor kezében van: neki kell összehívnia a királyválasztó országgyűlést, anélkül érvénytelen.

-A végét! – szólt közbe a díván egyik tagja, de az uralkodó leintette.

-Ha Werbőczy maradhatott volna a nádor, nem kérdés, hogy ő Szapolyai János javára hívná össze szükség esetén össze az országgyűlést. És akkor úgy is választanak. Ha azonban Báthoriból ismét, harmadszorra is nádort varázsolnak – mert ez így lett megtervezve -, akkor ő egészen biztosan a Habsburg-Jagelló szerződés alapján cselekszik a németek javára, és Ferdinánd osztrák főherceget, Károly császár öccsét jelöli és választatja meg. Ezért történt minden így a tavaszi országgyűlésen, A nemeseknek fogalmuk sem volt, most sincs, mi rejlik a háttérben, Egyszerűen megunták a tehetetlenséget, hagyták magukat kijátszani és elhordták haza az irhájukat. Bár... ismerem őket: a szívében harcba készül mind, akár az élete árán is. Lehet, hogy vágóhídra – de te ezt jobban tudta, felséges padisah. – S a szerb István hajlongva hátrált ki a sátrából. Boldog volt, mert e kétesélyes helyzetben nem a hóna alá dugott fejével, hanem a kezébe csúsztatott erszénnyel távozhatott.

-Hasznos észrevételek. A kérdés az, hogy hadba száll-e Lajos. Ha okos, nem. Ha udvarára hallgat, igen. Eddig is sejtettem, hogy akarva-akaratlanul ő Károly játékszere. Ha elvész Lajos, akkor van egy új országunk, akár Werbőczy a nádor, akár nem. Nem a nádor jelöl, hanem én, Lajos pedig így is, úgy is elveszett már, a halál számára megváltás lesz – s a szultán kiadta a parancsot, hogy holnap Nándorfehérvár – Belgrád – irányába indulnak.

Pusztító nyár

-Felség, az elmúlt évekhez hasonlóan idén is megszavazott hadiadók elegendő nagyságú bevételt biztosítanak a kincstár feltöltéséhez, az örökös hiány megszüntetéséhez – kezdte a hangütést Burgio úr azon a szűkkörű találkozáson, amelyre Lajos a nyugati hatalmak követeit hívta meg egyeztetésre a török elleni, akkor már nyilvánvalóan elkerülhetetlen összeütközésről.

-Soha nem folyik be a megszavazott adó! Ha az ország működne, akkor nem 200-250.000 arany lenne a kincstár bevétele, hanem akár 300-400.000. Éppen ez a hiányzó másik fele az akadály annak, hogy valaha is nyugodtak lehessünk és

önálló hadsereget állíthassunk fel – felelte kimerülten a király. Az elmúlt napokban szembe kellett néznie a ténnyel: a háborút többé nem kerülheti el. Végig sem merte gondolni.

-Ha az ország nem működik, s vészhelyzetben sem hoznak áldozatot, az olyan szegénységi bizonyítvány, amelyet nem is merek közölni a birodalmi gyűléssel – vetette oda bántóan Sigmund Bayer német követ. – Miért és ki öntene pénzt egy lyukas rendszerbe?

-A bírálatok ideje lejárt, s ha folytatjuk, részünkről is végtelenné tehető a vádak sora – vágott szavaiba Lajos. – Nádasdy Tamás már úton van Speyerbe, hogy megismételje, amit ezerszer üzentünk: a török had elhárítása, netán szétverése nem a mi dolgunk, hanem Európáé. Mi meghalhatunk, de belehal a kereszténység is Közép-Európában.

-Felség, mit kíván most tőlünk, talán az előrébb visz? – békítgetett a dózse követ.

-Ha képes leszek önálló királyi sereget szervezni, legalább akkorát, mint egy főnemesi bandérium, akkor felszólíthatom a zászlósurakat, az egyéb főurakat, a teljes főpapságot, hogy állítsák ki a törvény és a szokás szerint saját seregeiket saját zászlóik alatt, saját vezénlysükkel. S hadba szólíthatom a nemességet saját törvénye szerint. De az udvarnak jelenleg nincs tartaléka egy zsoldos erő felállítására. Ami pénzünk volt, átutaltuk Tomori úr védelmi képességének fokozására, mert féltő, hogy hamarosan...

...felség, a hamarosan nem kellően pontos kifejezés. Már túl vagyunk a jövő időn... - méltatlankodott Burgio.

...átkel a Száván - és akkor ki állítja meg?

-Ön, felség, ki más. Mi a magunk részéről hajlandók vagyunk folyósítani a pápa öszentségétől Budának ígért 50.000 aranyat, és én személy szerint vállalom további háromszáz fegyveres kiállításának költségeit. Felség, ön mit tehet?

-Én is képes leszek kifizetni háromszáz zsoldos járandóságát, azonnal.

A követek elhűlten hallgattak. Ez a magyar király hozzájárulása?

-És mozgósítjuk a kincstár összes tartalékát, elkezdjük az egyház – a pápa engedélye alapján a püspök urak által felajánlott – kincseinek a beolvasztását, pénzzé tételét. A nyár közepére ezer főre növelhetem a királyi sereg létszámát, s akkorra megérkeznek a cseh katonák, a lengyel nemesség által kiállított egységek. Reményeim szerint ideér a birodalmi hadsereg első kontingense, több ezer fegyveres.

-Felség, mi itt mindnyájan készek vagyunk fedezni további 100-100 zsoldos költségét a saját pénzünkből – összegezték vállalásukat a követek. – Ha mindent

megteszünk, a különféle zsoldos erők összlétszáma megközelítheti a tízezer főt.

-A nyár végére – sóhajtott Lajos.

-Ha addig tart, el se kezdjük. Akkor már mindegy lenne. Támogatásunk feltétele, jó Lajos király, hogy azonnal elkezdődik a felfegyverzés, a hadba állítás, és ezek az alakulatok, a főerő pontosan egy hónap múlva, július másodikán egybegyűlik és harcra készen áll Tolnában. Akkor még lesz idő nagy ellentámadásra, amely akár a Duna-Száva, a Szerémség vidékén is képes csapást mérni a felfejlődő török hadakra. És ott majd eldől a csatákban, hogy vissza kell-e vonulni Újlak, Pétervárad megmentésére, vagy lent, egészen délen lehet tartani a harcokat, úgy, ahogyan azt Tomori Pál évek óta szorgalmazza s részben teszi is.

-És ez nem elég, Felség. El kell érnie, hogy július másodikára minden főúri bandérium, és a nemesi felkelésben érintett minden nemes úr és kísérete legyen ott Tolnában, harcra készen. Tomori Pál pedig kapjon gyors erősítést a nádortól, akár Báthori úr és saját serege közvetlen vezényletével és részvételével a déli harctereken, hogy a Szávához szorítsa az átkelni készülő törököket.

Lajos lelkesen bólintott. Maga soha nem képzelte, hogy – legalábbis a felajánlásokban – órák alatt több- ezres hadsereg felállítása alapozható meg. Képzete leért a Duna-Száva találkozásáig, Nándorfehérvár esetleges felszabadításáig. De ha akkora erőt nem is tud mozgósítani egy hónap alatt, a Pétervárad megtartására elrendelt hadak egészen biztosan rendelkezésre állnak majd.

-Uraim, bejelenthetem az önök megnyugtatóra, hogy a magyar főurak is elkezdték áldozatkész hozzájárulásukat. Thurzó Elek uram hatalmas összeggel, 32.000 arannyal támogatja az általam felállítandó seregek költségét.

-De miért mondott le, ha ilyen nagyvonalú?

Lajos türelmetlenül intette, hogy haladjanak tovább. Hogyan fejtse ki, hogy a Fuggerek fő szövetsége, a most éppen leszálló ágba került érdekek fő magyar védelmezője, Thurzó úr nyilván ezzel váltotta ki részvételét: nem kíván a háborúval foglalkozni, neki elég volt.

-S más főurak is jó példát mutatnak. Királyi követeink még májusban felkeresték Váradon Perényi Ferenc püspök urat, aki azonnal és természetesen felajánlotta és egyben át is adta az ottani egyházi kincsek felét a hadjárat céljaira, sőt vállalta, hogy a saját vezénylete alatt két-háromezer katonával vonul táborba, ha megkapja a parancsot. Egyik vezérének nevezte ki Czibak Imrét, aki maga is külön csapatot szervez a saját költségére.

-Felséged szintén részt vesz a hadjáratban? – kérdezte a birodalmi követ. – Ilyen dicsőség ritkán ér egy uralkodót.

Lajosra nézett mindenki. Ez itt a dolgok kulcsa. Ha a király hisz a győzelemben, nyilván a hadak élére áll. Ha nem hisz, ki fog helyette – hinni és vezetni?

-Követ urak most messze mentek e kérdéssel. Az uralkodó joga eldönteni, mit tart fontosabbnak: a hadi dicsőséget vagy az ország irányítását minden percben. Ennek függvényében hozom majd meg a döntést. Mindenesetre ismét tapasztalt nádorunk van Báthori István személyében. Ott leszünk Tolnán július másodikán, vagy én személyesen, vagy a nádor képviselőjében...

A követi találkozó után a király külön tárgyalta a náddal.

-Báthori uram, eljött az idő, önnek a legszentebb pillanat, amikor teljes felelősséggel helyettesítheti a királyt. Álljon a hadak élére, és ennek jeleként saját bandériumával, valamint az önhöz legközelebb álló, szövetséges zászlós urak seregeivel azonnal induljon Tolnára, ami a fő gyülekezési pontunk lesz. Mindenkit ön alá rendelünk, s július másodika után mihamarabb táborot bontunk, irány a Dráván át dél felé, egyesülni Tomori erőivel. Természetesen ön lesz a főparancsnok. Szívből gratulálok a nádor úrnak ehhez a soha nem várt és nem remélt megtsiszteltetéshez...

-Felség, magam is így érzem, a szívem nagyot dobban e szavak hallatán. Csekély problémák adódnak ugyan, mégpedig a hadrafoghatóságot illetően... Az én bandériumom szinte nem is létezik, az elmúlt években meggyengült, sokan elpártoltak tőlem, mások megtagadják a zászlóm alá vonulást, ámbár szövetséget és alárendeltséget színelnek szavakban. Amit tehetnék, hogy elrendelem az ön parancsa és a májusi törvénycikkek szerint, hogy minden öt jobbágytelek után azonnal érkezzen egy-egy jobbágy, vagy azzal azonos számban felbérelt katona a zászlóm alá. De parasztsereggel hogyan vívják háborút? Azt már láttuk. Felség, egy ilyen haddal elindulhatok, de ki követ majd.

-A Budán toborzott sereg mindenképpen. És a főúri bandériumoknak is meg kell érkezniük. Induljon és foglalja el a tábor, mindenki követi ön, az ország színe-java arra vár, hogy megvédje a hont.

-Felség, az ön szava parancs – és a nádor tényleg elindult kíséretével Tolna felé. Katonailag jelentéktelen létszámmal.

A király bizalmas meghallgatásra magához kérte a pápai nunciust. Amikor az belépett, Lajos nagyon csendesre fogta a szót, s rá sem nézett a pápa követére:

-Nuncius uram, példátlan, ami történt. Soha nem fordulhatott volna elő. Ne kérdezze, hogyan, de a kezembe került az ön által még az év elején, január 18-án a pápához írt levele másolata. Ön írta ezt:

„... Ezen ország nem képes megvédeni önmagát, s az ellenség kényére van hagyatva. Ő felsége s az urak a véghelyeken levő hadakat sem képesek fizetni. A

király gyakorta oly szükségben van, hogy asztalának szükségeit sem fedezheti. Az urak egyenetlenek, a nemesség pártokra van oszolva. De ha egyetértés is honolna közöttük, vajon mit tehetnek hadi készülétek nélkül? Legföljebb egy ütközetet vívhatnak. Ha ezt elvesztik, egy oly erősségek sincs, a melybe megvonúlhatnának, míg a külsegély megérkezik. És honnan várhatnának külsegélyt? Németország, a hol egyébkint szintén egyenetlenség uralkodik, természetes ellensége a magyar nemzetnek. Lengyelország békét kötött a törökkel. De azt mégis belátom, hogy nincs mód ezen ország megmentésére!”

-Igen felség, én írtam – válaszolta a nuncius rezzenéstelen arccal.

-Lehet, hogy meglepődik, nuncius uram, de nem haragszom. Sokat ártott vele nekem és országomnak, de... a pápának tudnia kell az igazság minden arcúlatáról, és ön leírta az egyiket. Nem értek egyet önnel, de nincs nagyobb érdem, mint amikor tisztán látjuk és láttatjuk a dolgokat végveszély idején. Igen, a helyzet ilyen is, ahogyan ön leírta. Meg olyan is... és most jól figyeljen, mert ön ezt nem tudja a magyarokról... olyan is, hogy ezek az ön által káromlott magyarok mind egy szálíg képesek lesznek kardot ölteni magukra, ki is rántani azt a halállal, az ördöggel, a szultánnal szemben... olyan halált megvető bátorsággal, nuncius uram, ahogyan ön azt soha nem tapasztalná egyetlen nyugati ország vezető erejétől sem. A magyar nemességnél bátrabb vezető erő nincs a világon, mert ha pénzét nem is szívesen adja, életét bármikor kész feláldozni a hazájáért. Amikor ön megírta a levelét, erről fogalma sem volt. Mert nem ismeri a magyarokat. Csak jár-kel itt, és úgy tesz, mintha mindent tudna. A lelket csak úgy ismeri meg az ember, ha benne és vele él.

A nuncius elpirult. Egy alig-felnőtt király olyan igazságot közölt vele, amire ő maga képtelen volt eljutni. Mert tényleg azt gondolta, hogy a Vatikánból hozott intelligencia és elkötelezettség a dolgok fölé emelte őt. Pedig a mélyben olyan erők, elszántságok létezhetnek, amelyekkel ő, a pap-nemes soha nem találkozott. Milyenek a magyarok? Olyanok, mint Thurzó, Brandenburgi, Báthori? Vagy olyanok, mint Tomori, Perényi Ferenc, Brodarics?

-Felség, köszönöm megértését. És értem önt. És ezt a pápa is olvashatja hamarosan. Mert igen, lehet, hogy tévedtem. De bocsásson meg. Én most csak azt látom, hogy Báthori nádor életképtelen módon botorkál Tolna felé. Azt kívánom önnek, hogy igaza legyen, s július 2-ra ott legyen mindenki. Ön is...?

A király kifelé bámult a Dunára. Láta maga előtt 400 kilométerre délre, hogyan folyik bele a Száva. Fogja látni a valóságban is?

Báthorit szinte senki sem követte. Néhány nap múlva a nádor visszafordult, belátta, hogy semmire sem jut. És közben egyre sűrűbben érkeztek nemesi, megyei követek Budára, hogy sürgessék a király hadba szállását, ahol tudják, a kancellárián, a nádori hivatalban, az udvarba delegált követeken keresztül:

-Döntöttünk! A haza minden előtt. Táborba vonulunk, ha kell. De csak a király vezetésével. Vagy Lajossal, vagy senkivel. A király a korona, a korona az ország. Álljon Lajos a hadak élére.

Közben eltelt június, a hónap, amely alatt gyülekezni kellett volna Tolnán. Ahol senki sem jelent meg. És hogy a végzetes idő-egybeesések száma növekedjen – mint egykor az országgyűlés és a szultán indulásának időpontja -, ezúttal is furcsa vigyort vágott az ország szemébe a sors.

Éppen azon a magyarok számára kitűzött napon, július másodikán Ibrahim nagyvezír csapatai megkezdték átkelésüket a Száván, egyben kiadva a parancsot, hogy azonnal lássanak hozzá Zalánkemén újjáépítéséhez, ezúttal már mint a török hadak háttérét szolgáló várként. Török szultáni sereg a Száva északi partján?! Ott, ahol fel kellett volna tartóztatni őket. Olyan királyi csapatokkal, amelyek még nem voltak sehol. Miközben ugyanezen a napon éppen Tolnában kellett volna parancsot kapni az – egyébként hadászati lag már amúgy is megkéssett – indulásra.

Lajos felkereste a királyi vár kápolnáját. Előtte feleségével, Máriával közölte döntését. A kápolna keresztjét átkarolva magányosan fordult Krisztushoz:

-Vállalhatatlan terhet róttál rám, uram. Nem kértem, hogy kétévesen fejemre tedd Szent István koronáját. Nem akartam férj lenni kilenc éves koromban, s király sem tíz évesen. S most mit vársz tőlem? Ha nem állok a hadak élére, el sem indulnak, a leggyávabb országgént pusztulunk el a biztos török győzelem hatására. Ha élükre állok, győzhetünk-e akkor? Mondj választ, uram, világosan. Győzhetünk-e mi még? Vagy már odadobtak bennünket a szultán karmai közé? Te dobtál oda? E nemes, bátor országot miért bünteted? Mert nemtelen és gyáva? Milyen más lehetne magára utaltságában, kiszorítva az európai fejlődésből? A török útjában... De mondd, uram, adj választ az igazi kérdésre. Jó, én készen állok meghalni érted, hazámért, önmagam büszkeségéért, a korona tisztaságáért. De mi lesz akkor az országgal? Ebek harmincadjára utalod? Király nélkül a Szent Korona országa semmi, csak egy hatalmas üres tér, vergődő lakossággal, vérben áztatott földdel. Ellenségei kezére játszanám az országot?

...de ha Budán maradok, én leszek a történelem leggyávabb magyar királya! Én, akinek szívében bátorság, vitézség, lovagok vágya lobog? Maradjak itthon kuksolni, csak azért, mert az országnak királyra lesz majd szüksége minden helyzetben? Vagy rohanjak Bécsig a rokonokhoz, akik éppen e koronára várnak?

... Mit ér a király? Gyáva halott, vagy hős halott – melyik a jobb? Gyáva élő szolga, vagy élő példakép holtában a jövő számára?

...élni tudni kell, ezt tanultam. Azt nem, hogy halni tudni kell. Most ennek leszek a tanítómestere húsz évesen, utód nélkül?

Adsz-e esélyt arra uram, hogy éljek és életben tartsam az országomat? Meg tudom-e védeni Budát, ha itt maradok seregemmel – adhatok-e még esélyt magyar hazámnak, ha kitérek a harc elől? Mondj igent erre, kérlek.

Az Úr nem válaszolt, s Lajos szíve is némán, bénán hallgatott. A király visszament a trónterembe, ahova Máriát kérte. Uralkodóként akarta közölni vele:

-Drága kis feleségem. Hadba szállok. Már elkéstünk. Azonnal indulnunk kell. De ne félj, ősszel visszatérek. A hadaknak szükségük van a királyukra.

-Féltelek, édes Lajos. Féltelek, de értelek. Marasztalnálak, ha lehetne. De a magyar urak nem fognak tágítani. Vagy veled - vagy nélküled soha. De hiszem és tudom, hogy győzni fogsz.

A királyi pár szorongó boldogságban töltötte a készülődés utolsó napjait. Sehogyan sem akartak elválni. Aztán végül mégis lóra kellett szállni. Lajos megrendülten nézte a királyi palota távolodó tornyait, amikor július 20-án kis, négyezer fős seregével elindult Budáról.

Lassan, vontatottan haladtak, az érdi dombokról még vissza akart fordulni egy utolsó ölelő éjszakára, és mégis magával hozni kedvenc kutyáját, de a sereg siralmas hangulata ezt nem engedte. Haladni kellett volna minél gyorsabban a Duna mentén Földvár, Paks, Tolna irányában, ahova már régen meg kellett volna érkezniük a főurak, főpapok bandériumainak. S vajon elindultak-e Szapolyai hadai Tordáról július közepén, ha irány nélkül is, de legalább készen állnak-e a parancsokra?

Menetelés a végzetbe

Rettenetes hír kísérte a királyi sereget már a hadba vonulás elejétől, Földvártól kezdve. Még csak ott, egy bizonytalan hosszúságú út elején járt a kis létszámú magyar sereg, amikor szinte párhuzamosan kezdtek érkezni a kétségbeejtő hírek a déli frontokról, s valójában fogalmuk sem lehetett a helyzetről ott lent délen, ahol viszont...

-Felség, nem biztos, hogy az ön kezébe akarom adni Tomori Pál levelét – kezdte Szalkai László érsek, de Lajos közbevágott:

-Ne kíméljen, mától minden hír rám tartozik, bármilyen nyers is.

-Tomori Pál levele ilyen. Kérem felségedet, bocsássa meg hangját. Olvasom: „Miért késlekednek a megígért csapatok?”, - az élet múlik most ezen Ha az urak nem rákok módjára hátrálnának a felelősség elől és alól, még arra sem kényszerültünk volna, hogy a Száván átengedjük a szultánt, így viszont a Dunán is megteheti hamarosan... Felség, ne hagyják tétlenül elveszni az országot. A lakosság sírva, jajveszékelve menekül, nincs ott királyunk, csak egy újdonsült császáruk lesz? – a szultán? Azt pedig süllyessze az ördög a föld mélyibe.

Nincs, ki itt védelmet nyújtson. Bocsásson meg, hogy kimondom ezt. Most akkor hol akarjuk bevárni a szultánt? Tudja meg felség, hogy a szávai hidat nem vásári menetelgetés céljából építette a török. Hiába zaklattuk minden erőnkkel június közepe óta Bali bég csapatait, hogy megakadályozzuk a hídverést és az átkelést, június végére ez megtörtént, és Zimonymál fel is ütötte táborát, sőt, hamarosan oda érkezik Ibrahim nagyvezír is 30-40.000 fős seregével. Mindig tudtuk felség 1521 óta, vagyis Nándorfejevárvár és Zimony eleste óta, hogy ez be fog következni. Megerősítettük a környező, még magyar várakat? Dehogy. Zalánkemén régóta védhetetlen. Titel falai közé már alig lehet katonákat küldeni, ott a halál arat. Vérthesy Miklós prépost úr már két éve áthelyezte a székhelyét Kalocsára. A bátor őrség azonban nem hátrált, ez év tavaszán élete árán is megvédte, holott a lakosság már régen elmenekült. Ábrahámfy Miklós és Székel Benedek bán urak mindent megtettek, a hős kapitány, Kőműves Lőrincz katonái a legvitézebbek – de a magára maradt várat nem lehet védeni...

... Lajos király dermedten hallgatta a beszámolót.

„Most Pétervárad a mi egykori Nándorfejevárvárunk. Magyarország kulcsa. És az is, valóban, hatalmas, erős vár a Duna déli oldalán, ha megvédjük, nem tud átkelni a török. És ha az északi oldalon felvonultak volna, felvonulhatnának a király összevont seregei, akár tíz-húszezer emberrel is védhettük volna a várat fönt a Fruska-hegyen, kétszáz méteres magasban fekvő erős bástyaival. De önök tudták, felség, hogy ez szóba sem jön, ezért nekem is megtiltották, hogy bevonuljak megvédeni. Mire készülünk így?

A király elvörösödött. – Elég, nem kérem a folytatást, mit merészel Tomori? Ő nem vezér, csak egy főkapitány. Ő fog kioktatni bennünket?... Jó, folytassa.

„Elvonultam a vár falai alól, de ezer emberemet ott hagytam Alapy György kapitány uram parancsnoklása alatt. Lehet, hogy ők majd hiányozni fognak a mezei ütközetekben, de a várőrséget nem hagyhattam magára. És újra egységbe szerveztem a sajkásokat is, lehet, hogy ugyanolyan fontos szerepet játszhatnak, mint Hunyadi idején Nándorfejevárvár felmentésekor. Ők is vannak vagy ezren. Köszönöm a nekik küldött pénzt. De felség! Felpanaszolom, hogy követeim, akik a támogatásokat hoznák, Budán késleltetik, várakoztatják, és legutóbb Székesfehérváron kellett koldulniuk azért, ami nekünk jár: a begyűjtött egyházi kincsekért, hogy azt azonnal zálogba adjuk – ha tudjuk...

-Elég – harsogta Lajos – a szerzetesek jajveszékeléséből mindig is elegendő volt. – S kivette Szalkai kezéből a levelet, a földre dobta.

Mire másnap útnak indultak volna, habzó lóval érkezett Tomori újabb követe a levéllel.

Tomori Pál, a mohácsi csata társvezére

„Felség, csak pár napja írtam. A helyzet azóta súlyosan megváltozott, azonnali beavatkozásodat igényli. Először is fővezért! Másodszor csapatokat a Dráván túlra. Harmadszor a Frangepán bán által összegyűjtött horvát csapatok azonnali elrendelését a Száva-Dráva-közbe.

Mert felség, baj van! Soha nem gondoltam, hogy ilyen gyorsan és ekkora lesz. Július 12-én Ibrahim pasa csapatai felsorakoztak a Duna északi, bal partján, ott, ahol most a mi felmentő seregeinknek kellene állniuk. Szemben a várral, elzárva azt észak felől. A legutóbb érkezett összegekkel 4.000 fölé tudtam növelni erőim számát. Zaklatjuk Ibrahim csapatait, első próbálkozásait vissza is vertük. De azt nem tudtuk megakadályozni, hogy egységei megkezdjék az átkelést a vár alá. Nem tudom kétfelé szakítani a csapataimat, képtelen vagyok tartani a Duna mindkét partját egy hatszor-nyolcszor nagyobb erővel szemben, még úgy sem, hogy a sajkások tényleg bátor harcot folytatnak. Kapitányaimmal úgy döntöttünk, hogy visszavonulunk Bács várába.

Felség. Most már elkerülhetetlenül kimondom: ha a királyi csapatok nem egyesülnek minden más erővel azonnal, és nem sietnek Bács felé, onnan velem együtt Pétervárad alá, akkor elveszítjük az utolsó esélyt, hogy felszabadítsuk Nándorfejérvárt valaha is – nélküle pedig soha többé nem lesz déli végvárrendszerünk. Úgy pedig meddig létezik Magyarország?

De most e percben nem is maga az ország a kérdés. Mi lesz Péterváraddal? Elárultuk, s pusztuljon az egész őrség? Mert ha nem érünk ide egy-másfél héten belül együttes erővel, akkor ez történik, Isten látja lelkemet. Felség, siessenek! Ha egymagam maradok itt, csapdába esek vagy elmenekülök északi irányban. Ennyi volnánk?

A király nem tehetett semmit. Nem volt kivel. Gondolataiban a távolról követte – anélkül, hogy valaha is látta, ismerte volna részleteiben – a végzetes eseményeket ott lent délen.

Tomori katonái a visszavonulás előtt még háromszor csaptak össze Ibrahim egységeivel kisebb csatákban. A vár védelmét ez azonban már nem menthette meg. Ibrahim tüzérsége minden irányból lövette az erődítményt, iszonyú pusztítást okozva. Olyan közel hatolt a falakhoz, hogy július 28-án alá tudta aknáztatni a várfalakat, majd egy iszonyú robbanás sorozattal megrendítette azokat – egyben megpecsételte a még védelemre képes utolsó 90 katona sorsát, kiknek fejét korábban megölt társaikkal együtt büszkén mutatta meg karókra tűzve az éppen megérkező szultánnak. Ötszáz magyar hajtott főt, bár nem így akarta – tragédiáját azonban magára hagyva nem kerülhette el.

... Amikor augusztus első hetében megtudták az egész országban, hogy Tomorinak nem sikerült elég katonát összevonni Pétervárad térségben, s kéthetes önfeláldozó védekezés után a kulcsfontosságú erődöt is kénytelen volt feladni a kapitány, Alapy

György, végre mindenki kardot akart rántani, erőt mutatni, táborba szállni. Aki pedig nem akart, az nem is szeretett volna soha – áruló.

Ezt látva-hallva bizakodni kezdett Lajos is. Azt azonban nem tudhatta, hogy Isten malmai igen lassan öröltek az európai udvarokban: ugyanazon a végzetes napon, július 28-án kapott csak lehetőséget Nádasdy Tamás a birodalmi gyűlésen Speyerben, hogy előadja a magyarok kérését: tényleg, mire is volna szükségük? S hol van még a döntés – s abból hogyan lesznek zsoldos egységek Magyarországon?

A király már nagyon bánta s végzetesnek is tartotta, hogy a sors fatális fintoraként szintén ugyanazon a napon, július 28-án küldte újabb levelét Szapolyai János vajdának Erdélybe, mondván: Igaz, hogy eddig biztatta őt a gyors csatlakozásra, de most talán az a helyesebb, ha a Tiszát védi majd, maradjon még Erdély nyugati határain. Illetve hamarosan parancsot kap, ha mégis azonnal át kell kelnie a Tiszán, majd a Dunán, és csatlakozni a királyi csapatokhoz. S most, a napokban egy újabb levél? – hogyan fejtí meg ezeket a vajda?

A király első, ellentmondásos tartalmú levele megírásakor nem is sejtette, hogy a levegőbe beszélt és írt: még alig gyűlt Szapolyai erdélyi serege, éppen csak elindultak Tordáról, a székely mozgósítás lassú, és az erdélyi urak sem lelkesek. A vajda pedig láthatóan nem sietett kivenni a részét a török elleni dicsőséges győzelemből. Szokatlan önzetlenséggel átengedte ennek lehetőségét a királynak – akit viszont Báthori nádor éppen arra biztatott: nehogy bevonja a vajda seregét, derüljön Szapolyai áruló gyávasága, a harcot pedig nélküle is sikeresen megvívják.

Lajos bizakodott ugyan, de zavara nőttön nőtt. Érezte: áttekinthetetlen a helyzet.

És el kell már dönteni, ki legyen a fővezér. Mert nem az uralkodóra tartozik a csata helyszínének kiválasztása, a katonai hadrend felállítása, az egyes parancsnokok kiválasztása, a szárnyak, az első és a második vonal feltöltése. Báthori – kizárt. Szapolyai – nincs. Tomori – főkapitány, de nem hadvezér. Niklas Salm gróf, a horvát-német vezér, akit a császári tapasztalatai alapján javasol Brandenburi. S kinek semmi magyar tapasztalata. Avagy az ifjú Szapolyai György – hátha ez ide vonzaná a bátyját. De kell-e a bátyja? Vagy a tapasztalt és sikeres Frangepán Kristóf? Egyáltalán: ő hol van a seregével? - Vagyis: nincs vezér.

...Ugyanezen a napon, 28-án lassan vánszorgott a királyi had Földvár felől Paks irányában. Cél nélkül, de eleve elrendeltetve.

-Felség, a boszniai püspök úr kér meghallgatást, Tomori főkapitány személyesen küldte – jelezte Brodarics István.

-Nem érek rá, sietünk. Mit akar? Ki mindenki akar még zavarni nehéz perceimben?

-Tomori sürgősen üzent, csak önnek adhatja át.

A király türelmetlenül hallgatta végig a csendesen fejet hajtó püspök szavait: -Felség, ez Tomori úr utolsó üzenete a déli hadszíntérről, minden ezt követő esetben feltétlenül várja és teljesíti az ön parancsait, de szeretné még egyszer...

-Ne kerteljen, mondja.

-A katonai ellenállást jelen helyzetben kilátástalannak tartja a főkapitány úr. Ezért két, igen eltérő javaslata van. Vagy kössünk mielőbb békét a szultánnal, igen, adózzunk lengyel módra.

-Üzenem Tomori úrnak: ezt sem a király, sem a magyar nemesség soha nem fogadná le, erről nem akarok hallani többet.

-Üzenete másik fele, hogy azonnal forduljunk vissza Budára, gyűjtsünk össze ott minden hadat. Ő saját seregével hátráltatja a törökök felvonulását, ezzel heteket nyerhetünk az erők összpontosítására a királyság szívében.

-Válaszom: ebből is elég volt. A sereg útban van, újabb, kipóbált erők érkeznek hamarosan. Megvédjük Európát, magunkat, egész bagy országunkat. Nincs más választásunk. De maradjon még egy percre, hallja utasításomat saját fülével, s így adja tovább. – A király diktálni kezdett Brodarics írnokának. Pro primo: Elrendelem, hogy valamennyi főúr a bandériumával, és valamennyi nemes a kíséretével haladéktalanul szálljon táborba vagy Tolnán, vagy a kijelölt más helyszínen.

Pro secundo: Elrendelem, hogy a főurak adjanak fegyvert jobbágyaik kezébe – az országgyűlés döntésének szellemében ezúttal, a helyzet súlyos volta miatt minden jobbágy, s ne csak a korábban elrendelt minden ötödik illetve minden második kezébe -, és indítsák őket a hadszíntér felé, bandériumaik és kíséreteik mozgásával együtt.

Pro tercio: Elrendelem, hogy Szapolyai János vajda... - a király tűnődni, hümmögni kezdett, s lassan, vontatottan folytatta - saját katonai helyzetének, serege létszámának és ellátásának függvényében döntse el, hogy felvonul-e a várható csata helyszínére azonnal, vagy más hadi célokat követ, például Erdély, a Tiszántúli területek védelmét. Ha táborunkba száll, elrendelem, hogy vegye át a főparancsnoki szerepet.

Egyben közlöm, hogy Tolnáról augusztus 5-én indulunk tovább Szekszárd és Bába irányában, és rögtön ezt követően a Mohács alatti mezőkön gyűjtjük össze csapatainkat. Ott döntjük el, hogy átkelünk-e a Dráván, vagy...

A király itt megállt a diktálásban.

-Húzza ki az utolsó három szót, és ezt írja: átkelünk a Dráván. Aztán Báthorihoz fordult:

-Nádor uram, ön sem marad feladat nélkül, függetlenül Szapolyai válaszáától a vezérséget illetően. Az ön vezénylése alá helyezzük mindazon csapatokat, amelyek most rögtön elindulnak a drávai átkelésünk megszervezésére, és ennek érdekében erős bázist építenek ki a folyó túlsó oldalán, Eszéknél. Mivel folyamatosan érkeznek a főúri csapatok, eldöntjük, ön kikre számíthat. Itt van már a táborban tegnaptól Várdai Pál egri püspök, Perényi Ferenc Váradtól igen jelentős sereggel, Burgio nuncius úr a saját pénzén és pápai aranyakért fogadott morva, cseh és lengyel zsoldosokkal. Egészen biztosan önhöz irányítjuk Eszékre a szlavón csapatokat. És holnap bátyjától függetlenül megérkezik saját bandériuma élén Szapolyai György, a vajda harcokat próbált öccse is.

-Felség – szólt Báthori. – Nincs ennél megtisztelőbb feladat, mint önt és seregét védeni előre tolt bástyájaként. De szeretném elmondani, amit önnek talán még nem mernek: a főurak és a nemesek között az a jelszó erősödött fel, hogy nekik ősi joguk, hogy a király álljon az élükön a csatákban is, másként nem is fognak harcba szállni. Kötve hiszem tehát, hogy másokat az én vezényiletem alá helyezhet. Az én csapataim ereje pedig...

Éktelen düh fogta el Lajost. Ha nem a helyetteséről, a nádorról, atyja és az ő hű szolgájáról lenne szó, azonnal leváltaná és elzavarná... de az országgyűlés új döntése ezt már nem is tenné lehetővé. Az ő hibája is, hogy elmozdíthatatlanná tette ezt a nyilván saját érdekei nyomában lihegő, gyáva embert.

-Én Bátán leszek augusztus 16-án. Oda jöjjön, aki tud. Tomori is, ha odaér. S mindenki a déli országrész és Horvátország-Szlavónia urai közül is. Nádor uram pedig mégis készülődjön Eszékre.

A király jelentést kapott előző nap. Erősödött a benyomása, hogy a szálak kezdenek ezer irányban szaladni. Elkerülhetetlen – írta neki Ferdinánd főherceg -, hogy a saját kezébe fogjon össze mindent, teljes királyi felelősséggel. Ennek alapján döntötte el Lajos, hogy Mohácsot jelöli meg a csata helyszínéül. Mivel azt hallotta a haditanácstól, hogy Tomori és Perényi Péter ispán délebbre tartózkodó csapatai inkább a Dráva felé nyomulnának s üzenték, hogy ott kell harcba szállni, véget vetett az időhúzásnak Mohács kijelölésével: a délről visszavonulásra parancsolt, illetve az ő irányításával északról érkező csapatokba középpont, azonos távolság.

A haditanács több tagja is az utolsó pillanatig érvelt a Dráva mellett. mondván, hogy a török csapatok valójában szedett-vedett alakulatok, átkelés közben meglephetők és szétverhetők. Egyesek abban bíztak, hogy mivel a török hadsereg legjobb tüzérei olaszok, ők a legutolsó pillanatban nyilván a törökök ellen fordítják ágyúikat, soha nem lőnének keresztény társaikra... És egyébként is: az a magyar hadsereg, amely Báta környékén összegyűlt, olyan erőt mutat Tomorival, Perényivel és a nyilván megérkező Frangepánnal együtt, amely legyőzi Szulejmán két ütemben

érkező, fokozatosan felfejlődő, tehát szétszórt hadát. A Drávára, Eszékhez+ – ezt hajtogatták.

A király úgy vélte, ezzel elkéstek. Tomori jelentéseiből pedig egyáltalán nem a török hadsereg szervezetlenségét olvasta ki, hanem... A Drávánál kelepcébe kerülhetnek, és onnan nincs visszaút. Ha vereséget szenvednek, a folyó temetővé válik.

-Mohács tehát! – adta ki a parancsot. – A két főparancsnok, Tomori és Szapolyai úr ott majd együtt határozzák meg az alakulatok felállítását. Tomori katonái feltétlenül érjenek oda augusztus 26-ra, mire mi megérkezünk.

Lajos kérésére a horvát bán, Batthyány Ferenc vezetésével külön érkeztek a Szent Koronához fűződő hűség jegyében a horvát-szlavón-dalmát csapatok egységei, azok, amelyek nem tartoztak Frangepán Kristóf összevont hadához. S mint mindenki, aki hadba szállt és tisztaban volt a helyzet kilátásaival és szükségesnek látta elrendelni dolgait ember és Isten előtt, a bán is a csatlakozás előtt levelet küldött feleségének, amelyet saját kezűleg, magyar nyelven írt Svetkovics Katalinnak Rácsáról:

Rácsa, 1526. augusztus 1.

Jó Katus, szerető leányom, semmit se bánkódjál, mert Isten mind jól adja, imádd Istent a sok jámborért. Én utánam semmit ne bánkódjál, akár most, akár azután, minden embernek meg kell halnia. Ha Isten meg akar tartani, megtart, az mit akar, az leszen, de én hiszem Istent, hogy az mostani bánatunkat és fáradtságunkat mind vígságra és nyugalomra adja. És kérlek szerető leányom, hogy megemlékezzél az én adósságomról, ha én velem holtom történik. Mert ha meghalok, én nyilván hiszem az én Istenemet, hogy helyre megyek. Ha élek, és tisztességemre jövök haza, ezt fogadom, és ottan egy gyermeket csinállok. Az pénz felől kérlek, hogy légy érte, és szerezd meg. (...) Sokat írnék, ha sok dolgom nem volna, de jó leányom, kérd meg ezt, ki ez levelet viszi, minő dolgom vagyon. Isten tartson békével és jó szerencsével mint én szerelemes leányomat, és kérlek szerető leányom, írd hamar énnekem az te egészséged felől. -A te atyád, Batthyány Ferenc horvátországi bán

... A vész, a csata napjának közeledtével egyre sűrűbben indultak, jöttek a levelek minden irányból, főként, mikor megtudták augusztus elején, hogy a török erőltetett menetben Eszék felé, hamarabb akarván oda érni, mint a magyar sereg. Lajos egyik fő támaszát a tábora felé közeledő horvát seregekben látta. De még távol voltak.

„...siessetek hozzánk. Újból csak biztatunk benneteket és meghagyjuk, a leggyorsabban siessetek hozzánk, az ellenség szemünk láttára borítja lángba országunkat, több helyütt. Mindenképpen várlak titeket. Mihelyt megjöttetek, Isten segítségével tüstén megütközünk. Tehát nagyon siessetek.

Kelt mohácsi táborunkban, Szent Bertalant követő szombaton, 1526. Lajos király saját kezével. Gyorsan gyorsan gyorsan. Úgy siessetek, hogy holnap hajnalban itt lehessetek, ha nem előbb.”

A végső kétségbeesés és a harcra elszántság szavai ezek. Más választás nem maradt.

... A király levelet írt Tomori Pálnak is. Előtte megvitatta a teendőket. A fő sereget tehát nem merték és a hiányos jelenlét miatt nem is tudták a Drávára irányítani. Korábban még Tomoriban és katonáiban volt minden reménye, arra kérve a délvidéki főkapitányt, hogy folyamatosan szorongassa, zaklassa, tartsa távol a folyótól a hídverésre és átkelésre készülő ruméliai hadsereget, Ibrahim vezért.

De elmúlt ez a lehetőség, mikor megtudták, hogy Ibrahim a ruméliai, a szultán az anatóliai sereggel megindult a Dráva irányában s átkelésre készül Eszéknél. Tomorinak esélye sem volt már megakadályozni az eszéki átkelést, holott néhány hete még éppen ezt ajánlotta fő feladatnak. Minden bizodalma arra irányult, hogy a király táborába megérkezik az összes hadra fogható magyar erő. Hozzájuk tartott ötezer főnyire növelt saját seregével. Az úton tudta meg, a király táborától fél napi járásra, hogy kinevezték főparancsnoknak. Nem egyedül, hanem Szapolyai Györggyel megosztva. Tomori kétségbeesett, soha életében nem gondolta, hogy alkalmas nagy, az egész ország sorsát eldöntő vezéri szerepre, ő a seregek élén szeretett állni, s nem a hadjárat, a döntő ütközet kimenetelét befolyásoló parancsokat adni. Ráadásul a főurak egy részének ellenkezése közepette. Hogy miért éppen Perényi Péternek fáj az ő kinevezése? Hiszen dehogy vállalná, dehogy szeretné. S a király el is hallgattatta a váradi püspököt, most tehát marad rajta a vállalhatatlan teher.

-Főkapitány uram, és most már főparancsnok úr, egyetérték az ön javaslatával, mára ez maradt az egyetlen kiút – fejtegette erős hangsúllyal Brodarics, amikor Tomori meglátogatta a királyt Bátán. – Vissza kell vonulnunk Budára, meg kell mentenünk a magyar hadsereget és az országot.

-Késő, kancellár úr. Én mindig ezt mondtam. Most azonban kifejtettem őfelségének is, hogy nincs más választásunk, mint az ütközet. Dráván átkelt csapataimban kisebb zendülés tört ki annak hírére, hogy nem vállaljuk a döntő ütközetet. Úgy ítélik meg, hogy most, vagy soha.

-Meg kellene várnunk Szapolyai János egyértelmű csatlakozását, azonnal felszólítva őt erre, most éppen a Tisza vonalához közeledik. És feltétlenül várni kell addig, míg elér hozzánk Frangepán Kristóf mindenki másnál – bocsánat, önre ez nem vonatkozik -, szóval másoknál edzettebb, nagy létszámú serege. És megérkeznek, útban vannak a cseh királyi csapatok is, nyomukban lomhán, kelleetlenül, de jönnek a német birodalmi egységek is. Vissza Budára, minden más a halál.

-Igaza van, kancellár úr. De holnap összeül a királyi tanács a végső döntésre. Már én sem adhatok más tanácsot. Ezt a sereget már nem lehet megállítani, mert menekülés közben szétesne, felmorzsolódna. A nemesség elérte, amit akart: ott áll a király az élükön, kivont karddal. Ezt követelték egymástól, megkapták. És ez így van jól. Nem is lehet másként már...

Tomori fellelkesült a gondolattól, hogy győztes sereget vezényelhet annyi győrtelmes töprengés után...

...Érkeznek még csapatok, tehát nem tudok pontos számot, de lehet, hogy seregünk nagysága eléri a 25.000 főt majd. Késő, hiszen ekkora erővel megvédtük volna Péterváradot, visszafoglaltuk volna akár még Nándorfejevárt is. De Isten nem azt akarta. Megírta nekünk a sorsot: saját anyaföldünkön hullassunk vért a hazánkért, s onnan üzzük el végképp az ellenséget. Mert így és ettől nyerjük majd vissza bátorságunkat, amely oly nagyon elpártolt tőlünk az elmúlt három-négy évtizedben.

-Nyílt küzdelemben ekkora túlerővel szemben, fővezér uram? Tudunk mi számolni, értünk az erő hatalmához?

-Majd meglátjuk, hogyan vívjuk meg a csatát. Az már eldőlt, hogy Mohács alatt. A török hadviselést ismerő, hozzánk menekült szerb vezetők, katonák, Bakics Pál, Radics Bosics, a lengyelek parancsnoka, Gnojenszki Lénárd óvatosságra intenek, s magam is hajlok erre: azt javasolják, hogy építsünk ki egy hatalmas szekértábor, mert a török offenzívát, az elsöpörni készülő támadásukat ez lehetetlenné teheti. A főurak jó része, maga Báthori és Szapolyai György másként bizakodók, mondván: olyan lovassági támadásra vagyunk képesek, amelynek mozgását éppen hogy akadályozná a fölösleges szekérvár. És még valamit. Ismerem a török lovasság, a szpáhik támadó lendületét. Ha mi most meghátrálunk, olyan üldözésbe kezdenek, amilyent még nem láttunk. És már nem volna hol megfelelő védelmi állásokat kialakítani, nincs a közelben erős várunk. Meglátjuk. A király dönt.

-A király? Erről? – Brodarics mélyen elhallgatott.

-Már döntött! Kancellár úr! Ismer ön valakit Magyarországon, aki garantálja, hogy időben, napokon belül megérkeznek a hiányzó, eddig távol maradt csapatok? Erre a vak hitre alapozzunk mindent?

Vég-e?

Az augusztus 26-28. közötti két napot a hadrend megszervezésével töltötték. Egyáltalán nem volt biztos, hogy a szultán ekkor és itt akar csatát vállalni. Semmilyen információjuk nem volt már a török mozgásáról azóta, hogy Tomori utolsó katonái is megérkeztek a király táborába. Éppen ők követelték a legzajosabban, hogy nincs több kitérés, a küzdelmet vállalni kell, különben elhagyják a tábor. Legfőbb hangadók azzal fenyegették a királyt, hogy soha többé nem harcolnak érte, ha most visszavonul. Tomorinak teljes tekintélyét latba kellett vetnie lecsendesítésükre, főleg azzal az egyértelmű ígérettel, hogy a király vállalja, és ha kell, kezdeményezi az ütközetet.

De itt lesz-e? Mocsarak, dombok és egy kis folyó, a Karasica választotta el őket a távolban mozgó törököktől, s mint ahogyan az sem volt világos korábban, hogy a szultán éppen Eszéknél ver hidat, most senki nem tudta, hogy tényleg Mohács felé jön-e. A felderítéssel senki sem foglalkozott, mindenkit lekötött leendő helye az ütközetben.

A haditanács augusztus 27-i ülésén el kellett döntenie, hogy támadásra vagy védekezésre rendezkedjenek be a magyar erők. Heves vita támadt. Utoljára merült fel a

visszavonulás gondolata: el kell hagyni ezt a térséget, nem szabad vállalni a csatát, vissza kell vonulni Budára. Ekkor már Tomori is ez ellen foglalt állást, bár előtte heteken át zsigerében érezte, hogy az lenne a helyes döntés. De már nincs visszaút. És a túl későn szervezett visszavonulással megkockáztatnák, hogy a gyors szpáhi lovasság vagy egy hatalmas janicsár offenzíva útközben felmorzsolná a magyar hadakat, amelyet idő előtt szétszélednének. Most legalább együtt vannak, embe-remlékezet óta nem állt fel ekkora magyar sereg.

A védekezés utolsó kísérleteként Báthori nádor felvetette, hogy ősi szokás szerint építsenek ki hatalmas szekértábort a sereg köré, és onnan törjenek ki kisebb-nagyobb támadásokkal ott és akkor, amikor lehet. A szekérsánc megvédi őket az elsőprő török támadástól.

-Nádor úr javaslata kitűnő lenne minden más időben. Szapolyai György urammal megvitattuk ezt is – ellenezte Tomori a javaslatot –, és veszélyesnek tartjuk. Először is a hatalmas török tűzéréség játszi könnyedséggel, a távolból poklot teremtene számunkra, cafatokra lőné beszorult erőnket. A mi tűzéréségünk nem tudna válaszolni a török tűzre, gyenge a mi képességünk erre. Csak látszat erejű, zajt csapni jó, legfeljebb közlelől leadott támadásokra. A török tűzéréséget mi nem érjük el, ők minket annál inkább. Másrészt eleve lemondanánk az offenzíváról. Márpedig a magyar hadsereg éppen ebben bízhat: nehézlovassága döntő támadást indíthat. Olyan lovas páncélos csapataink vannak, amelyekkel a török nem számol, nem szokta meg ezt az erőt. Elvetjük a szekértábort.

A király bólintott. Báthori nádor bölcsen hallgatott. Tudta, hogy neki egyetlen érdeke van: ne legyen része olyan támadásnak, amely életébe kerülhet. Lelkesen vállalta, hogy részt vesz a király védelmében.

-Felség, kérjük a jóváhagyását az alábbi tervhez – folytatta Szapolyai György. - Ha a szultán serege itt, Mohácsnál jelenik meg, akkor nyílt ütközetet kezdeményezünk, inkább mi, mint ők. Tőlünk balra a Duna-vidék hatalmas árterülete, mocsarak, abban az irányban nem nyílik tér török offenzívára. Perényi püspök úr bandériumát bízánk meg azzal, hogy ott vonuljon fel, biztosítsa a bal szárnyunkat. Velünk szemben, délnyugatra kis dombvonal húzódik. Vagy foglaljuk el annak magaslatait, vagy sorakozzunk fel teljes erőnkkel itt lent a dombok alatti síkságon...

-... most már javaslat kell, nem elemzés – csattant fel a király. – Melyiket választották, Szapolyai uram?

-Együttesen szavaztunk a síkság mellett. Egyrészt kell ekkora térség arra, hogy egybefüggően, és támadásra és védekezésre egyaránt alkalmas módon összehangolva állítsuk fel itt a haderőket. Másrészt a mi fő erőnk a lovasság. Dombon nem indíthatunk nagy rohamot. Főleg, ha nem tudjuk, ki ellen – mert most fogalmunk sincs, mikor és milyen felállásban jelenik meg a szultán hadereje, hova helyezi el a tűzéréségét, milyen vonalban állnak fel a janicsár gyalogos hadak, szárnyakon vagy középen vetik-e be a könnyűlovas szpáhikat. Ezért nekünk kell megszabnunk a csata jellegét. Vagyis nagyon széles vonalban – ehhez kell a tér, a síkság – állítjuk

fel csapatainkat, hogy képesek legyenek minden irányú mozgásra, és persze azért is, hogy nagy erő benyomását keltsük. És mélységben is képesek leszünk erős tagolásra.

-Ez mit jelent?

-Éppen az ön megvédését bármi áron, felség – folytatta a másik fővezér, Tomori. – A második vonalban, a tűzérési tértől távolabb helyezkednek majd el az ön által is vezényelt, az ön rendelkezésére is álló csapatok, köztük az ön közvetlen őrzésére és támogatására kijelölt királyi zsoldosok és a haditanács több tagjának bandériumaiból oda irányított nemesek, főúri csapatok legjobb csoportjai. És ha támadásba lendül a fő erőnk, akkor ez a második vonal adja meg a tartalék lököerőt is. Akár az ön vezényletével, felség, bár ezt talán ki kellene zárunk közös megegyezéssel. Lajos kérdően nézett a haditanácsra:

-Nem kockáztathatjuk az életét, felség – mondta Szalkai érsek. – Ön ne vegyen részt a csatában. Az, hogy itt van személyesen, egyenlő azzal, hogy kardot is rántott.

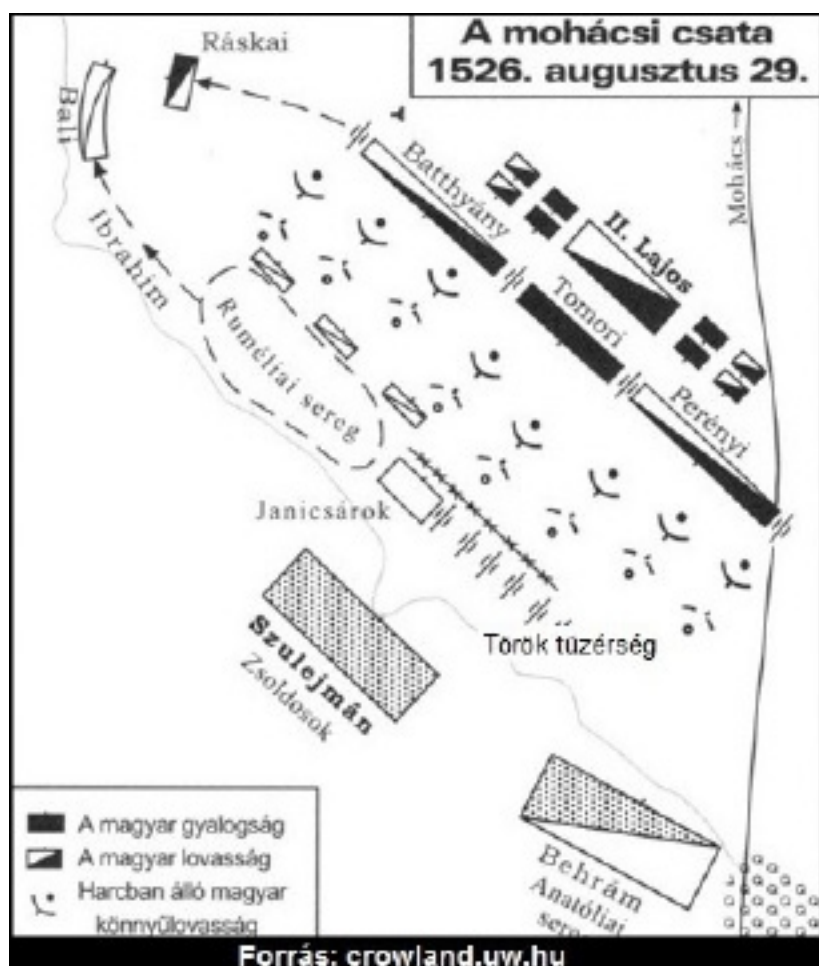
-Köszönöm, urak, de nem ígérhetem meg azt, amit kérnek. Minden magyar király álma, hogy serege élén rohanjon harcba.

-Egy Jagelló kicályt már elveszítettünk ezen érzés miatt, és sötét korszak jött az országra 1444 novemberében, a várnai vereség után. – Tomori a többiekre nézett. – Drágffy János az első sorokban harcol majd a zászlóval, felség, az jelképezi önt. Vigyáznunk kell bármi áron királyi őfelségére. Az Ön személyére

Ráskay Gáspár csapatai vigyáznak oly módon, hogy fedezik az ön második vonalát egy jobbról jövő, bekerítő támadás esetén. Mert nem zárom ki, hogy a délnyugati-nyugati dombok fedezetében megpróbálnak majd átkarolni bennünket, éppen az ön elfogására, megölésére. Bali bég ennek a nagymestere. És végül: a jobb szárnyunkon Batthyány gróf úr lovassága adja a fő erőt, minden lehetséges irányú támadásra készen.

Tomori végig bizonytalan volt ezen két napon. Nem kellene inkább mégis elfoglalni a síkságtól nyugatra eső dombvonulatot, s onnan már előre látni, követni a törökök felvonulását, katonai kibontakozását? Némi rossz érzés kerülgette, hogy elfogadta a többiek álláspontját – ők még soha nem vettek részt nagy csatában, honnan tudhatnák, mire képes a török sereg. És így, őket előre nem látva, nem is sejtve nem is fogják megtudni, csak a harc közben. Mire ez az elbizakodottság? Miért gondoljuk mi, hogy mi bátrabbak vagyunk, hogy a mi Istenünk erősebb, mint az övéké...? Ha így lenne, mi menetelnénk feléjük, és Isztambult ismét Konstantinápolynak hívnánk.

Aztán megnyugtatta magát. A sereg felállása biztosította, hogy ha kell, óriás, elsöpörő lovassági rohamot, főleg páncélos nehézlovas támadást indítanak a török ellen, még mielőtt az fel tudna állni egységes sereggé, amit a dombok tagoltsága tényleg megnehezít. Azé a győzelem, aki megsemmisítő erővel tudja kezébe ragadni a kezdeményezést, és utána masszívan felmorzsolja az ellenség sorait. Háromszoros

túlerő – nem leküzdhetetlen. De... hol foglal helyet és merre lő a török tüzéség? És a janicsárok vagy a szpáhik próbálják megadni a fő csapást?

Hiba, hogy nincs igazi hadvezér köztünk – morfondírozott Tomori. Aki képes volna kidolgozni a meglepetésre és a seregrészek összehangolására épített taktikát – és azt is, hogyan kell másik hadrendbe átszerveződni, ha valahol túl erős, netán döntő vereséget mérnek a magyar sereg egyik vagy másik részére.

Aztán Tomorit megszállta a lelkiismeretfurdalás augusztus 28-án késő este. Először csak a katonai döntések miatt. Nem lett volna szabad vállalni az ütközetet – ezt sugta az erős belső hang -, neki, éppen neki el kellett volna érnie, hogy időben és rendezetten vonuljanak vissza. Mert elveszne ugyan a Duna bal partja egészen Budáig, de marad az ország, és annak fő pontja, a királyság közepe. Buda. Ott kitarthattak volna. Miért hitt azoknak, akik – bár harcot soha nem láttak – a siker, a győzelem mámorában pengetik kardjukat napok óta? Van nekik fogalmuk, milyen barbár, kegyetlen ellenséggel lesz dolguk? Akarják majd látni a fejüket ezerszámra karókon? Köztük az övét is. Netán a királyét? Miért is ne – ezt teszik minden legyőzöttel. És miért nem zavarta szét saját katonáit, amikor azok megfenyegették a királyt, hogy elvonulnak, ha nem lesz harc? Néhányat közülük kivégeztetni kisebb kár lett volna, mint a török vérengzés. Késő volt már, amikor felkereste Brodarics Istvánt.

-Atyám, István, nem a hadvezér jött most hozzád, hanem a szerzetes a prépost-hoz. Olyan szorongásaim, érzéseim vannak, amelyek már-már bűntudatot okoznak. Nem viselhetem egyedül e terhet a csata előtt. Nyugtató gondolataidra, hitedre van most szükségem, hogy együtt kergessük ki a rosszat. Félek, hibát követek el, s bajba viszik valakik az országot is.

-Testvérem, hallgatlak. Ne hidd, hogy nem vagyok nagy bajban én is belül.

-Először, ami engem illet. Nem születtem én hősnek, világmegváltó embernek, főleg nem hadak nagy vezérének, ország megmentőjének. Ha valaki Hunyadi János szeretne lenni – és akkora úr volna, és úgy akarna királyt nevelni fiaiból, mint ő -, annak hatalmas, erős becsvággyal kell élnie, féktelen hatalomszeretettel, sok évtizedes tudással, amit nagy hadjáratokban szerzett. Én nem vagyok kiválasztott, én csak egy egyszerű katona vagyok és szerzetes. Ha és amit elvállaltam, a királyom iránti hűségemből tettem. Irtottam magyarokat, pedig soha nem akartam. Ezreket vittem csatába a török ellen, pedig mindig bántott, hogy sokan az én parancsaim miatt halnak meg. Engem nem szállt meg a győzelemben vetett vak hit. Bármikor meghaltam volna királyomért, országomért, az Istenért, de egyetlen katonát sem azért hívtam magammal, hogy az én győzelmemet szolgálja. Úgy nőttem fel és úgy éltem, hogy én másé vagyok. Ezért lettem szerzetes is. Arany helyett posztóban járok. Pedig a világ már nem erről szól, hanem a csillogó vagyonról. E sereg élére is olyan megszállott kellett volna, aki tudja, mire kell neki a győzelem és azt ki is csikarja minden áron, minden eszközzel.

-Szapolyai Jánosra gondolsz, Pál. Mert ő tényleg kicsikarja. A Tisza túlsó oldalán szövi terveit, nem itt. Ő kellett volna vezérnek?

-Igen, ő kellett volna. Nem értem Lajos királyunkat, miért habozott fejvesztés terhe mellett utasítani a vajdát, hogy egész seregével jelenjen meg, nem most, hanem már hetekkel ezelőtt, mindenki másnak is példát mutatva. Szapolyai János megvethető figura, de látott már harcot, erős serege van...

... és mégis ott ül, távol.

-Ennek is oka van, atyám. S éppen ez az én másik fő gondom. Hogy mi lesz az országgal, és kik és miért árulják el most, függetlenül a holnap harci kimenetelétől. Sötét, borús képek tolnak elő bennem, nem bírom elhessegetni őket, ezért is kérem a segítségedet. Nem vagyok én jártas az intrikákban, talán tévedek is, de én... az árulás, az ördög szagát érzem.

-Fiam, ne cipeld magaddal, mert meggyötri elmédet éppen a csata előtt. Segíthetek neked, egészen biztosan. Te nemes jellem vagy és tiszta, ne engedj a gonosz sutto-gásának.

-Nem is, bár néha azt hiszem, igazat mond. – Tomori felsóhajtott, és mint a láva, bugyogtak elő gondolatai. – Miért tartunk mi itt most? Mert bár hiszek a győzelmünkben, nincs ember, aki ezt teljesen biztosra vehetné. És ez itt nem Várna, nem is a volt szerb vár, Nándorfejérvár, azaz Belgrád. Ezt itt most már a szívünk fő ütőere. Hogy jutottunk ide és mitől félek? Miért kellett nekünk minden áron házassági szerződést kötnünk a Habsburg-német birodalommal, és azt végre is hajtánunk? Erről szólt húsz év? Kik akarták ezt így előre? Tényleg tudták már akkor is, hogy Magyarország nem lesz képes önmagát megvédeni a töröktől, vagyis eleve lemondtak a helytállásról évtizedekkel korábban? Miért a hamis illúzió, hogy a németek nélkül mi nem leszünk képesek?

De! – folytatta Tomori. – Itt vannak a németek? A Habsburgok? Holnap élet-halál harc lesz. Nem látok közülük senkit. Hol van az ígért európai befolyásuk? Miért nem érkeztek meg az ígért birodalmi hadak? Hol van Ferdinánd, hogy megvédje közvetlen szomszédját s rokonát, Lajost?

Brodarics komoran és szótlánul hallgatott, és sajnálta barátja sötét vívódását.

-Folytassam? Miért csak augusztus 15-én indult Tordáról Szapolyai, holott rá is vonatkozott a táborba szállás parancsa a nyár elején? Végre jelölhette magát trónörökösnek? És miért nem ér ide Frangepán dalmát-horvát hada? Kinek tartogatja? Hiszen június 2. óta neki is szólt a kötelezettség, hogy július 2-ig érjen Tolnába. Pedig ő ráadásul nagyszerű hadvezér. De kit szolgál majd? Netán Ferdinándot a dalmát-horvát érdekeltségei megerősítésében? Ott és azt kell védeni, ami az osztrák tartományok számára létkérdés? Itt nem számít? Azt már meg sem kérdezem, hogy miért nincsenek sehol a cseh királyi hadak. Mindenesetre úgy hírlik, hogy a Habsburg-ház hatása ma már erősebb Prágában, mint a Jagelló Lajosé, holott ő a király. És kimondom! Mit keres a király a hadszíntéren? Kik lovalták őt bele, hogy részt kell vennie személyesen? A magyar nemesség? Lehet, De mikor fogadta el Jagelló-király a nemesi közrend akaratát?...

...Vagy netán máshonnan jött a biztatás, ugyancsak Bécsből, hogy Lajos, te nagy

király, hős uralkodó, egyházunk dicső lovagja, bátor vezér, menj csak hadaid élén és mutasd meg Európának... Mit kell megmutatnia? Hogy golyóálló, ha ágyúk százaival lőnek rá? Hogy róla lepattan a janicsárok pusztító sortüze? Hogy lova gyorsabb nehéz páncélzatban, mint a szpáhik példátlan fűrge telivérei?

Tomori levegőt vett. Kimondja más balsejtelveit is? Hogy mint volt udvari kapitány, biztos forrásból hallotta, tehát igaz: Mária Ferdinánd utasítására azonnal elhagyja Budát teljes kíséretével, ha rossz hírt kap, és Pozsonyba menti át magát és udvarát. És nem tűnik-e fel senkinek, miért nem lehet rávenni a nádort egyetlen helyzetben sem a várható harcok felvételére?

-És mi lesz, ha meghal Lajos? Kivégzik, vagy elesik? Lesz új királyunk? Van fia? Csak egy Habsburg felesége van, teljes rokoni hűséggel testvérei, családja, Bécs iránt. Vagyis ki készül a trónra, akár Prágában és Budán egyszerre? Ferdinánd, Mária révén, Báthori segítségével...

-Lajos nem hal meg, Tomori uram.

-Már miért nem? És ha eltervezték? Ha másnak ez az érdeke? Vagy ha eltéved egy golyó?

-Azért nem hal meg, mert te szervezed meg a védelmét, élete biztonságát. És ha valaki tudja, hogy az országnak király kell, akkor azt már bizonyosan látom a te szavaidból: itt áll előttem. Tomori Pál kötelessége, hogy éljen a király holnapután is. Tomori könnyezve búcsúzott barátjától, lelki társától, s úgy érezte, lelke kiöntésével levette a válláról a terhet. Hogy majd a szívét is ki kell-e öntenie? Az a török szabályakon múlik, nem rajta...

Az Úr nem adott már Időt semmi másra, csakis a harcra. Augusztus 29-én reggel felsorakozott a magyar sereg a Mohácstól néhány kilométerre délre elhúzódó síkságon.

Tőle jobbra és előtte dombhát húzódott, vélhető volt, hogy annak túlsó oldalán érkezik a török sereg. Kémeiket, portyákat, felderítőket már napok óta nem küldhettek ki, mert Ibrahim pasa a szokásosnál sokkal több lovas rajt küldött előre, hogy megsemmisítsenek mindent, ami az útjukba kerül, főleg a magyar felderítőkre várt biztos halál.

Szapolyai György és Tomori Pál vezette középén a fő erőt. Összegezték: mintegy 13.000 ember életét bízta közvetlenül rájuk a Sors. Gyalogos német és cseh zsoldosok, lengyel önkéntesek, magyar bandériumok, mindenre elszánt nemesek néhány főnyi katonai kíséretükkel. Jobbágysseregnek se híre, se hamva. Tomori alá rendelve a legerősebb harci egység: a félelmetes erejű, harcokban edzett könnyűlovasság. Mögöttük biztonságos távolságban a király által szervezett saját bandérium, Szalkai László egységei tömörültek Lajos körül, összesen két-hárromezren. Feladatuk volt, hogy sikeres magyar offenzíva, vagy éppen az elakadó támadás esetén tartalék erőként vessék magukat a harcba. És bármi áron védjék a királyt. Távol keletre, a mocsarak, a Duna árterülete irányában Perényi Péter bandériuma és más, kisebb erők kétezer fővel, nyugat-délnyugati irányban pedig Batthyány Ferenc irányításá-

val egy ötezer fős nehézlovas, páncélos hadtest. Tőlük észak-észak-keletre Ráskay Gáspár könnyűlovassága – mindenki tudta, hogy a királyt kell megvédeniük a bekerítéstől. Huszonötezren lehetnek.

Ahogy előzetesen elfogadták: a lehető legszélesebbre húzták szét az arcvonalat, nem képeztek sűrű sorokat, oszlopokat egymás mögött, részben amiatt, hogy nagy, erős támadó benyomást keltsenek a törökökben, részben annak elkerülésére, hogy a török tüzéség hatalmas rendeket vágjon a sűrűn felállított erőkbe. Egyben úgy tervezték, hogy ha mód nyílik egy nagyon gyors, meglepetésszerű támadásra, akkor a széthúzott sorok gyorsan összezárnak támadó ékké, rohamozó osztagokká kimérni a főcsapást.

Isten nem állt a magyarok mellé. Az ellenség sehol. A dombok eltakarták a távoli mozgásokat. Képük sem volt, mire készül a török. Tomori saját értesüléseiből annyit tudtak, hogy az első vonalat Ibrahim serege adja mintegy 40.000 katonával, Szulejmán anatóliai hada tőlük leszakadva vonul 30.000 harcossal. A török hadvezetés korábbi gyakorlata szerint az sem volt kizárható, hogy a két sereg itt valahol elválik és két különböző célt tűz ki maga elé, megghiúsítva ezzel a magyar tervet, amely egyetlen döntő csatára bízta a sorsát. Kilátástalannak tűnt, hogy követni tudja Szulejmánt is, ha az más irányt választ.

Iszonyatos augusztusi hőségben izzadt a magyar sereg reggel óta. A haditanács több tagja, maga Szapolyai György is azt javasolta, hogy szüntessék meg a készenlétet, vonuljanak vissza a táborukba pihenni, mert aznap már biztosan nem lesz csata. Tomori először ellenezte ezt, majd belátta, hogy a hosszú várakozás végkimerüléshez vezet, ezért hajlott kiadni a parancsot. Amikor...

Mert hogyan is sejthette volna, hogy a török késleltetett megjelenésének egyértelmű oka volt: Ibrahim serege bevárta, míg hozzájuk egészen közel ér és második hullámban felzárkózik a szultán hada, és a teljes török sereg összehangoltan, egységes erővel indít támadást. Azt pedig végképp nem sejthette senki a magyar táborban, hogy a misztikus gondolkodásra hajlamos Szulejmán nem vár tovább... nem érdekli, hogy már délután van, ilyen későn senki nem kezd döntő csatát... Szulejmán ugyanis hetek óta, Nándorfejérvárt követően minden percben erre a napra, augusztus 29-re készült... akkor fogja megvívni a csatát. Azon a napon, amikor 5 évvel korábban, 1521. augusztus 29-én elfoglalták – s az 1456-os vereség bosszújaként a török birodalom részévé tették – a magyar függetlenség fellegetvárát, Nándorfejérvárt. Augusztus 29-ét a saját és a török birodalom szerencsenapjának tekinti a szultán. A nagyvezír eleinte ellenezte a csatát, mert kimerültek a meneteléstől, a dombok nem tették lehetővé a teljesen egybehangolt felállást, kissé megtörték a félelmetes, zárt alakzatú, elsöprő roham lehetőségét. És 29-én reggel, amikor a török haditanácsnak döntenie kellett, a magyarok arcvonala, a lehetséges helyszín még fárasztóan messze volt az éjszakai pihenőtáborától. A szultán azonban döntött. Az ő szerencsenapja...

... Amikor tehát kora délután megjelentek a dombokon az első török egységek,

Tomori kiadta a parancsot a teljes készenlétre. Semmit sem tudott arról, hogyan egyesül a két török sereg, hol állítják fel a tüzéséget, támadni, vagy védekezni akarnak-e, s mikor. Ilyen helyzetben nem merte megkockáztatni a visszavonulást, a beszorulást. A magyar seregnek egyetlen választása maradt szerinte és a haditanács szerint: a támadás, még mielőtt a török offenzíva megindul. Annyit látott, hogy a Karasica felől sűrű, harcra is alkalmas sorokban érkeznek a dombtetőre a törökök. Hosszú karéjban töltik meg a dombokat, soraikhoz délután három óra felé csatlakozott az anatóliai sereg néhány egysége is. Azt azonban nem lehetett kiolvasni a mozgásukból, mit akarnak: elfoglalni a bázisukat a domb aljában, vagy harcba is indulni. Nyomasztó tömegben ereszkedtek le a dombok oldalán...

Tomori elérkezettnek látta az időt. Dönteni kell. Talán nincs még harckész állapotban a szultán által vezetett sereg a dombok túlsó oldalán. Ha ők is hadba állnak, már késő lesz a magyarok számára. Visszavonulni lehetetlen, s táborozni sincs esély éjszaka. Egyetlen választást látott: azonnali, felmorzsoló támadást a felvonuló ruméliai seregek ellen. Személyesen vágatott a király elé, és engedélyt kért arra, hogy kiadhassa a parancsot.

Intésére óriási hangorkán, csatakiáltások közepette vad vágásra indult a jobbszárnyon Batthyány Ferenc páncélos lovassága. Néhány perccel később, hogy a hullámban induló támadás ütemét ők is biztosítsák, harcba lendült Szapolyai György és Tomori középhadának könnyűlovassága is, mögöttük pedig felálltak támadó sorokba a gyalogosok.

Mindenki a balszárnyra, Perényire nézett, mit tesz. A temesi ispán csapata azonban mozdulatlanul állt. Megvolt rá minden oka, úgy vélte Perényi. Vele szemben ugyanis nem volt ellenség. A törökök a lápos vidéken nem akartak támadni, camogni, beragadni, mindent középre és a magyarok jobbszárnya ellen összpontosítottak. Perényinek előzetes taktikai egyeztetés nélkül nem volt engedélye arra, hogy átcsoportosítással középre hozza csapatait a kibontakozó támadás elősegítésére. Úgy döntött, megvárja, míg támadásba lendül a szultán anatóliai serege, neki azt jelölték ki.

A török tüzéség iszonyú erővel zúdított poklot a magyar seregre. Azonnal látszott, hogy nem volt idejük felkészülni a támadásra. Ágyúikat rosszul állították be, messze a sorok fölé céloztak, lövedékeik első sorozatai átrepültek még a második vonal, a királyi tartalékhadtest fölött is.

Batthyány lovassága elsőprő rohamot indított. Szétsöpörték a velük szemben küldött ruméliai szpáhikat, és elszánt vágásban igyekeztek megkerülni a török tábor délnyugati részét, hogy a főhad hátába kerüljenek, s annak egységeit hátulról támadva belekergessék a magyar középsereg hamarosan megérkező egységeibe. Batthyány egyik legbátrabb alakulata egyenesen vágatott tovább, nem kevesebbet tűzött ki maga elé, mint hogy megrohamozzák a szultán táborát... Szulejmán zsoldos testőrége azonban azonnal reagált, ellencsapást indított és visszavetette a kísérletet. Tomori és Szapolyai lendületesen vezették lovasaikat és gyalogosaikat a közepen

kibontott támadásban. Látva a lovas páncélosok sikerét, Tomori a királyhoz küldte futárként Thury Gábort, hogy az uralkodó azonnal vesse be a tartalék erőket – maga azonban maradjon ki a csatából –, most van esély döntő támadásra.

Batthyány szárnyán öldöklő harc alakult ki. A janicsárok minden alakulata ekkorra már felzárkózott középen, és egy részük kitűnő puskákkal felszerelve kivált a sorokból és a nehézlovasságot kezdte löni. A szultán zsoldos lovasai is megjelentek a magyar jobbszárnnyal szemben. Először sikerült megállítaniuk az elszánt Batthyány-roham heveességét, majd lassan erőfölénybe kerültek és elkezdték visszaszorítani a magyar lovasságot a domb aljára, majd a síkság felé. Iszonyatos öldöklés kezdődött. A lovas roham ereje fokozatosan megtört, egyes alakulatok hátrálni kezdtek.

A középhad sem bírta tovább a dombról folyamatosan érkező török nyomást, melyet a második hullámban erősítettek az anatóliai janicsárok is. A tüzérek átállították ágyúikat és a tömör sorokba egyesült, elszántan küzdő magyar középhadat lőtték. Emberek százait tépték szét az ágyúgolyók. Tomori sürgette a királyi tartalékot, most már a minden áron való kitartást szem előtt tartva, de mire Lajos csapatai megérkeztek volna, elsöprő erejű janicsár támadás bontakozott ki. A magyar sereg egységei között megbomlott az összhang.

Ekkorra már patakokban ömlött a váratlan eső, éktelen zivatar tette átláthatatlanná a helyzetet és reménytelenné a pontos áttekintést. Főleg a páncélos lovasság került nagyon hátrányos helyzetbe a sártiprásban.

Batthyány lovasai hátrálni kezdtek. A gróf kiadta a parancsot, hogy visszavonulóban egyesüljenek Ráskay lovasaival, erősítsék meg azt, és érvék el, hogy a fölénybe kerülő török lovasság, mindenekelőtt Bali bég és Hüsrev pasa szpáhijai ne tudják bekeríteni a dombok mögül, délnyugat felől a királyi tartalékot.

Ez a tartalék viszont már nem volt abban a helyzetben, hogy megérkezzen Tomori és Szapolyai megsegítésére. Báthori nádor látta, hogy a főhad egysége megbomlik, a katonák hátrálnak majd menekülni kezdenek, ezért nem merte kiadni a parancsot a tartalék bevetésére. A királyra nézett, aki tétován intett:

-Várjon még.

Lajos soha nem látott hangulatba került. Azonnal vágatott volna a csatába, tudta, hogy életével is bátran fizet. Segédei viszont szorosan tartották lova kantárját, féltették urukat. A király megbénultan hallgatta az iszonyú csatazajt: ilyent elképzelni sem tudott. Nem király volt, hanem csak halandó. S király volt mégis, aki minden mozdulatával ki kell, hogy fejezze országa méltóságát, koronája hatalmát. Magában Máriához készült, csak nem tudta pontosan, melyikhez: a Magyarok Nagyaszszonyához, vagy Habsburg Máriához... Egész testében-lelkében érezte, hogy az események meghaladták az ő földi és egyben uralkodói kilétét.

Tomori tapodtat sem akart hátrálni. Leghűségesebb végvári vitézei, déli harcosai küzdöttek mellette. Nem messze tőle Szapolyai György próbálta újraszervezni a gyalogosok hadát, de ekkor már pánik uralkodott, a parancs nem számított. Az ifjú

Szapolyait két janicsár vette célba közlrol, lovával egytt a fldre dnttte, majd kaszabolni kezdte. Tomori gyors futárt kldtt Batthyány Ferenchez, ne hltráljon, hanem csatlakozzon hozzá középre, a trök támadás feltartóztatására, de a futár lovát egy ágyúgolyó csapta fejbe, lovasa ájultan zuhant fldre. Tomori még mindig szoros gyűrűben küzdve állta a sarat kétszáz legjobb katonájával. Láta, hogy Perényi Péter elkeseredett harcba kezdett a csatatér bal szárnyára közben megérkezett anatóliai erőkkel, az ispán erdélyi katonái halált megvető bátorsággal vertek vissza több támadást is... közben Tomori észrevette, hogy újabb trök csapatok indultak a dombok mögül Perényi irányában, láta, hogy ezek már egyértelműen a szultán által vezényelt főhadsereg egységei, az anatóliai katonák, vagyis mégis megérkezett a teljes szultáni had, maga Szulejmán is ... akart üzeni az ispánnak, próbáljon közeledni hozzá, a középhadakhoz, egyesülve folytassák a harcot, de...

Iszonyú csattanást hallott, láta az arcokat, érezte még, hogy megszorítja kardja markolatát, aztán már nem észlelt semmit, azt sem tudta, egy vagy két ágyúgolyó csapódott egyszerre belé és a lovába... A janicsárok parancsnoka azonnal levágta a fejét, futott vissza vele a szultáni főtábor felé.

A magyar sereg felbomlott. Perényi Péter ispán végül parancs nélkül maga döntött úgy, hogy kivonul a balszárnyról, és részt vesz a középben folyó harcokban, seregével vágózni kezdett Tomoriék irányában. Még nem tudhatta, mi történt a fővezérekkel, még Istenében bízott, amikor a domb felől – mintha csak őt vették volna célba – kitört a trök seregből mintegy kétszáz szpáhi, egyenesen felé száguldtak, sűrű csapásokkal lemeszárolták közvetlen kíséretét, a temesi ispánnak az utolsó pillanatban sikerült elmenekülni a királyi tábor irányában... egy perce a szeme előtt ütött halálos sebet a testvérén, Perényi Ferenc váradi püspökön egy ágyúgolyó, aki görcsben ölelte át testvérét:

-Eddig őt püspökünk halt meg és Szalkai érsek úr, legalább huszonöt-harminc zászlós- és egyéb főurak teste hever a csatatéren, elveszett a hadsereg fele, lovasságunk megsemmisült, oda tizenötezer vitézünk, rohanj el innen testvérem, értesítsd Szapolyai Jánost, hogy jöjjön azonnal... menekítsétek a királyt... - sírta utolsó leheletében a bátor püspök.

Báthori nádor a tartalék táborban még gyors parancsot adott: egy száz fős lovas alakulat vigye észak felé a királyt, mentse ki a csatából, majd lóra pattant, és küszködve, zihálva, szolgálai kíséretében elindult a harctól megkímélt mocsaras irányában... Batthyány Ferenc megmaradt lovasaival nyugat felé vonult, áttörte magát Bali bég csapatain és magatehetetlen dühvel száguldott el, Horvátországot látva lelki szemei előtt. Ráskay Gáspár belátta, hogy nem tudja tartani a védvonalat Bali bég támadásával szemben, egyetlen szempontja maradt csupán: addig tartson ki, amíg a hltráló – menekülő – király és kísérete messze távolra ér, biztonságba. Aztán Mohácsot megkerülve elindult a Duna, majd a Tisza felé, s egytt úsztattak Perényi Péterrel hírt vinni a Tiszán túl, százötven kilométerre várakozó Szapolyai János vajdának... öccse haláláról és egy csatáról, melytől megkímélte őt a sors és saját maga.

A mohácsi csata

„...És ebben a percben a király nem látszott a mi sorunkban, vagy azért, mert előrement azokba a sorokba, amelyek, mint mondtuk, előtte voltak (mert annak előtte úgy határozott, hogy a király ne álljon ugyanazon a helyen), vagy mert elragadták a hadból azok, akikről mondtuk, hogy a háta mögött helyezkedtek el, hiszen mindkettő megtörténhetett. Akadnak, akik azt mondják, hogy saját oszlopának első soraiig előretörve egészen a legelsőig nyomult, és ott hőiesen küzdött az ellenséggel, amit én sem megerősíteni, sem kereken cáfolni nem merészkedem. Azt az egyet biztosan tudom, hogy sorunkból és helyéről hiányzott akkor, amikor az ellenséges ágyúk dörögni kezdtek, és amikor a jobbszárnynon megkezdődött a futás. Másodjára észrevettük, hogy ugyanabból a sorból és csaknem ugyanazon percben, mint a király, hiányzott az esztergomi érsek és néhányan a király szomszédságából....”

(Részlet Brodarics István: *Igaz történet a magyarok és Szulejmán török császár mohácsi ütközetéről* c. művéből)

És a hatalom felbomlása: három király, II. Lajos, I. Ferdinánd, I. János (Szapolyai). Egy halott, és akik várták s remélták a halálát.

Gubcsi Lajos Országos Széchényi Könyvtár

Magyar Elektronikus Könyvtárában megjelent albumai, könyvei

Gubcsi Lajos: Tánc a pokol tornácán – 13 ördögi év, 1514-1526

<http://mek.oszk.hu/18600/18687>

Gubcsi Lajos: 13 ördögi év – A máglyától Mohácsig

<http://mek.oszk.hu/12500/12518>

Gubcsi Lajos: TÖRTÉNELMÜNK BRONZBAN - ŐSEINK, HŐSEINK

Gubcsi Lajos Szoborkertje a fennsíkon

<https://mek.oszk.hu/25700/25717/>

Gubcsi Lajos: Emlék, könyvben – A 47. Gála – Szívvel, lélekkel

<https://mek.oszk.hu/25700/25716>

Gubcsi Lajos: Ha adhattam, azzal én kaptam

<https://mek.oszk.hu/25600/25653>

Gubcsi Lajos: Csillagaink e Földön itt

<https://mek.oszk.hu/25600/25654/>

Gubcsi Lajos: A pokolban Mohács, 1526 – 13 ördögi év, 13. kötet

<http://mek.oszk.hu/17900/17952>

Gubcsi Lajos: Magyar, törj magyarra, 1525 – 13 ördögi év, 12. kötet

<http://mek.oszk.hu/17900/17951>

Gubcsi Lajos: A Karthauzi Névtelen országa, 1524 – 13 ördögi év, 11. kötet

<http://mek.oszk.hu/17900/17950>

Gubcsi Lajos: Tomori Pál, érsek és vezér, 1523 – 13 ördögi év 10. kötet

<http://mek.oszk.hu/17900/17949>

Gubcsi Lajos: Kié a király? - Főúri ligák konca az ország, 1522 – 13 ördögi év, 9. kötet

<http://mek.oszk.hu/16500/16569>

Gubcsi Lajos: Elnémul a harang Nándorfehérváron, 1521 – 13 ördögi év, 8. kötet

<http://mek.oszk.hu/16400/16478>

Gubcsi Lajos: Szulejmán álma, 1520 – 13 ördögi év, 7. kötet

<http://mek.oszk.hu/16400/16403>

Gubcsi Lajos: A Habsburg-sas karmai, 1519 – 13 ördögi év, 6. kötet

<http://mek.oszk.hu/16400/16402>

Gubcsi Lajos: Kié az ország?, 1518 – 13 ördögi év, 5. kötet

<http://mek.oszk.hu/16300/16336/>

Gubcsi Lajos: Werbőczy vastörvényén nincs pecsét, 1517 - 13 ördögi év, 4. kötet

<http://mek.oszk.hu/16300/16302>

Gubcsi Lajos: 10 éves király trónol, 1516 - 13 ördögi év, 3. kötet

<http://mek.oszk.hu/15000/15089>

Gubcsi Lajos: Koronánk a nászajándék, 1515 - 13 ördögi év, 2. kötet

<http://mek.oszk.hu/15000/15079>

Gubcsi Lajos: Magyar pokol, 1514 - 13 ördögi év 1. kötet

<http://mek.oszk.hu/12200/12297/>

Gubcsi Lajos: 1514 – Magyar pokol (opera és rockdráma librettója)

<http://mek.oszk.hu/12300/12381/>

Gubcsi Lajos: Ne kérj. Adj.

<http://mek.oszk.hu/23500/23578>

Gubcsi Lajos: Arcpillanatok – A Magyar Művészetért Arcképcsarnoka

<https://mek.oszk.hu/20600/20688>

Gubcsi Lajos: Kicsim gyere, fölme gyünk az égig

<https://mek.oszk.hu/19800/19829/>

Gubcsi Lajos: Ati ecsete – Gubcsi Attila hátrahagyott élete

<https://mek.oszk.hu/21000/21020/>

Gubcsi Lajos: ... a Kő marad... - Emlékeim Kő Pálról

<https://mek.oszk.hu/20800/20852/>

Gubcsi Lajos: Öreg szem (nem öregszem) – Július havi ciklus

<https://mek.oszk.hu/23700/23750>

Gubcsi Lajos: Hall még valaki?! - Június havi ciklus

<https://mek.oszk.hu/21700/21790/>

Gubcsi Lajos: Hajnal hasad hasad alatt – Május - havi ciklus

<https://mek.oszk.hu/20000/20035/>

Gubcsi Lajos: Április – havi ciklus

<http://mek.oszk.hu/18600/18631>

Gubcsi Lajos: Március - havi ciklus /

<http://mek.oszk.hu/17500/17501>

Gubcsi Lajos: Február - havi ciklus

<http://mek.oszk.hu/15000/15005>

Gubcsi Lajos: Január – havi ciklus

<http://mek.oszk.hu/13600/13661>

Gubcsi Lajos: Krisztusi korban - Alleglória : 30 éves A Magyar Művészetért Díj-rendszer

<http://mek.oszk.hu/17400/17494>

Gubcsi Lajos: Járdaszegély, árva szegény

<http://mek.oszk.hu/16400/16416/>

Gubcsi Lajos: Hazudj, s a bíró is megsegít – Jus gladii Egy karaktergyilkosság története

<http://mek.oszk.hu/10400/10408/>

Gubcsi Lajos: Jut eszembe... ami kimaradt

<http://mek.oszk.hu/12500/12529>

Gubcsi Lajos: Félvörös Félhérosz

<http://mek.oszk.hu/13600/13662>

Gubcsi Lajos: Mr. 52 fok

<http://mek.oszk.hu/13700/13727>

Gubcsi Lajos: Bezár

<http://mek.oszk.hu/13900/13930/>

Gubcsi Lajos: Kórpótlási jogüzérek - Szociokrimi

<http://mek.oszk.hu/12200/12291/>

Gubcsi Lajos: Leányálom

<http://mek.oszk.hu/12500/12519>

Gubcsi Lajos: 13 ördögi év – A máglyától Mohácsig

<http://mek.oszk.hu/12500/12518>

Gubcsi Lajos: 1514 – Magyar pokol (opera és rockdráma librettója)

<http://mek.oszk.hu/12300/12381/>

Gubcsi Lajos: A Magyar Művészetért – 25 éves gyermekem

<http://mek.oszk.hu/11200/11262/>

Gubcsi Lajos: Nyitott boríték

<http://mek.oszk.hu/10900/10946/>

Gubcsi Lajos: Őseink, gyermekeink

<http://mek.oszk.hu/10400/10409/>

Gubcsi Lajos: Felnőtt állatmesék

<http://mek.oszk.hu/10400/10407/>

Gubcsi Lajos: Hű szó, háborgó

<http://mek.oszk.hu/10400/10410/>

Gubcsi Lajos: Legényregény

<http://mek.oszk.hu/08600/08677>

Gubcsi Lajos: Korom Magyarország fölött - 2004-2010

<http://mek.oszk.hu/08400/08497/>

Gubcsi Lajos: Elég lett, ELÉGETT

<http://mek.oszk.hu/07700/07792/>

Gubcsi Lajos: Egy kun Budán és Pesten

<http://mek.oszk.hu/07700/07793/>

Gubcsi Lajos: Elég, ami ELÉG

<http://mek.oszk.hu/06600/06608/>

Gubcsi Lajos: IV. Üzenet Erdélyből

<http://mek.oszk.hu/03400/03498>

Gubcsi Lajos: Dallam az éjben

<http://mek.oszk.hu/05700/05773/>

Gubcsi Lajos: Ajánlott – Levelek Orbán Viktornak (részletek)

<http://mek.oszk.hu/05800/05833/>

Gubcsi Lajos: III. Üzenet a végekről – Délvidék

<http://mek.oszk.hu/03400/03497>

Gubcsi Lajos: A szabadság népe

<http://mek.oszk.hu/03400/03496>

Gubcsi Lajos: Az ég felé...

<http://mek.oszk.hu/03400/03499>

Gubcsi Lajos: Summa - 55 évem ha ha 110 lesz - Lírai regény

<http://www.mek.oszk.hu/02400/02426/>

Gubcsi Lajos - Gubcsi Anikó: A csillagokban Bubik István.

<http://www.mek.oszk.hu/02300/02355>

Gubcsi Lajos: I. Üzenet a végekről – Felvidék

<http://www.mek.oszk.hu/01900/01950>

Gubcsi Lajos: II. Üzenet a végekről – Kárpátalja

<http://www.mek.oszk.hu/02300/02324>

Gubcsi Lajos: Üzenet Erdélyből

<http://www.mek.oszk.hu/01600/01651>

Gubcsi Lajos: Az élet túlsó oldala

<http://www.mek.oszk.hu/01900/01947/>

Gubcsi Lajos: Jó kedvedben teremtetél...

<http://mek.oszk.hu/02500/02576>

Gubcsi Lajos: Istentelenül

<http://mek.oszk.hu/02500/02575>

Gubcsi Lajos: Haza szerelem

<http://mek.oszk.hu/02500/02574>

Gubcsi Anikó-Gubcsi Lajos: Aranykönyv - A Magyar Művészetért

<http://www.mek.oszk.hu/01700/01741>

Gubcsi Lajos: Posztumusz

<http://mek.oszk.hu/02700/02785>

Gubcsi Lajos: Magyar parasztság a Kárpát-medencében

<http://mek.oszk.hu/02500/02577>

Gubcsi Lajos: Valaki dobog a szívemen

<http://mek.oszk.hu/02500/02573>

Gubcsi Lajos: Szem, fényvesztés

<http://mek.oszk.hu/02500/02578>

Gubcsi Lajos: A kommunikáció napja

<http://www.mek.oszk.hu/00100/00141>

Gubcsi Lajos: 4 nap, amely megrengette az országot 1989

<http://www.mek.oszk.hu/01500/01508>

Gubcsi Lajos: Four days that shook Hungary 1989

<http://mek.oszk.hu/14600/14621/>

Gubcsi Lajos: After the Bargain - The Hungarian Reform 1988

<http://mek.oszk.hu/15000/15006/>

Gubcsi Lajos: Rés a Nagyfalon – Kína 1987

<http://mek.oszk.hu/14600/14607/>

Gubcsi Lajos-Tarafás Imre: Das unsichtbare Geld

<http://mek.oszk.hu/14600/14618/>

Gubcsi Lajos-Tarafás Imre: A láthatatlan pénz

<http://www.mek.oszk.hu/02400/02442/>

Gubcsi Lajos szerkesztésében megjelent könyvek:

Gubcsi Lajos (szerk.): 1122 years - For the Homeland onto Death

<http://mek.oszk.hu/18600/18685>

Gubcsi Lajos (szerk.): 1122 év - A hazáért mindhalálíg

<http://mek.oszk.hu/18600/18686>

Gubcsi Lajos (szerk.): 1111 évvel ezelőtt - A 907-es pozsonyi csata

<http://mek.oszk.hu/18300/18399>

Gubcsi Lajos (szerk.): 1111 years ago - The Battle in Pressburg in 907

<http://mek.oszk.hu/18400/18400>

Gubcsi Lajos (szerk.): 1000-1100 years ago – Hungary in the Carpathian Basin

<http://mek.oszk.hu/09100/09132>

Gubcsi Lajos (szerk.): 1000-1100 évvel ezelőtt – Magyarország a Kárpát-medencében

<http://mek.oszk.hu/09100/09186>

Gubcsi Lajos (szerk.): From the Noon Bell to the Lads of Pest

<http://mek.oszk.hu/09400/09426>

Gubcsi Lajos (szerk.): A déli harangszótól a pesti srácokig

Zenés művek:

-Benkő László - Gubcsi Lajos –: Ismét Vereckénél – Rákóczi ballada:

-I. rész: https://www.youtube.com/watch?v=p-ES82MZh_0&t=473s

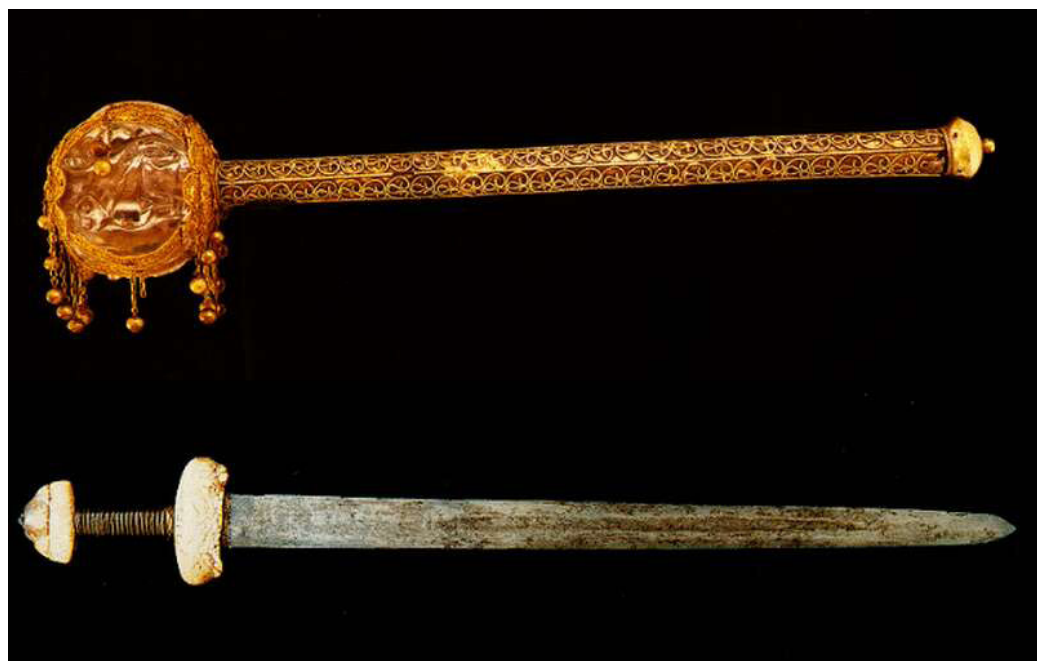
-II. rész: <https://www.youtube.com/watch?v=FmZ79vtXH7c&t=58s>

-Ökrös Csaba – Gubcsi Lajos: 1514 – Magyar pokol (opera librettó szövege)

<http://mek.oszk.hu/12300/12381/>

-Role együttes - Gubcsi Lajos : 1514 Dózsa - rockballada

TARTALOMJEGYZÉK

Miért? / 3. o.

I. KÖNYV - BEVEZETŐ POKOLKÉP / 6. o.

Magyar pokol, 1514 / 6. o.

II. KÖNYV - TÖRTÉNELMI FRESKÓ – 2–13. KÉP / 143. o.

Koronánk a nászajándék, 1515 / 143. o.

10 éves király trónol, 1516 / 165. o.

Werbőczy vastörvényén nincs pecsét, 1517 / 189. o.

Kié az ország?, 1518 / 209. o.

A Habsburg-sas karmai, 1519 / 229. o.

Szulejmán álma, 1520 / 247. o.

Elnémul a harang Nándorfehérváron, 1521 / 259. o.

Kié a király? Főúri ligák konca az ország, 1522 / 279.

Tomori Pál, érsek és vezér, 1523 / 289. o.

A Karthauzi Névtelen országa, 1524 / 307. o.

Magyar, törj magyarra, 1525 / 325. o.

A pokolban Mohács, 1526 / 339. o.

Gubcsi Lajos könyvei az Országos Széchényi Könyvtár
Magyar Elektronikus Könyvtárában / 392. o.